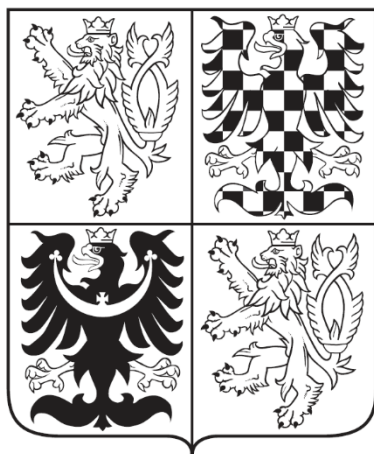

Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 102 / ročník 2020 – V. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 102, ročník 2020 – V. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2023
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-38-3

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

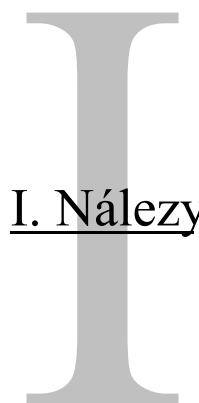
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 172	
Povinnost odvolacího soudu zrušit nepřezkoumatelný rozsudek soudu prvního stupně (sp. zn. I. ÚS 2746/19 ze dne 1. září 2020)	9
Č. 173	
Videozáznam jako důkazní prostředek a princip kontradiktornosti řízení (sp. zn. IV. ÚS 1247/20 ze dne 1. září 2020)	18
Č. 174	
Právo na bezplatnou pomoc obhájce (sp. zn. II. ÚS 1411/20 ze dne 1. září 2020)	30
Č. 175	
Rozhodování soudu o žádosti účastníka řízení o ustanovení konkrétního zástupce (sp. zn. II. ÚS 1866/20 ze dne 1. září 2020)	45
Č. 176	
Nezaslání doplnění blanketní stížnosti soudem prvního stupně soudu stížnostnímu (sp. zn. III. ÚS 2130/20 ze dne 1. září 2020)	53
Č. 177	
Porušení práva rodiče na péči o dítě v důsledku nezohlednění velké vzdálenosti mezi bydlišti rodičů (sp. zn. IV. ÚS 4156/19 ze dne 2. září 2020)	57
Č. 178	
Omezení dispozičního práva žalobce aneb zpětvzetí návrhu podle § 96 odst. 6 občanského soudního řádu (sp. zn. III. ÚS 3657/19 ze dne 8. září 2020)	65
Č. 179	
Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka ustanoveného osobě neznámého pobytu (sp. zn. III. ÚS 440/20 ze dne 8. září 2020)	71
Č. 180	
Právo na účinné vyšetřování – postup zdravotnického zařízení (sp. zn. III. ÚS 1477/20 ze dne 8. září 2020)	77
Č. 181	
Přípustnost dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu v případě nároku na náhradu škody za zpožděný let (dovolání leteckého dopravce) (sp. zn. IV. ÚS 1922/20 ze dne 8. září 2020)	93
Č. 182	
Požadavek na nezměnitelnost složení soudního tělesa (sp. zn. IV. ÚS 2565/19 ze dne 22. září 2020)	97
Č. 183	
Otázka dobré víry v nabytí vlastnického práva k pozemkům podle zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd (sp. zn. IV. ÚS 2856/19 ze dne 22. září 2020)	106

Č. 184	
Meze přezkumu v dovolacím řízení a právo na soudní ochranu (sp. zn. III. ÚS 4002/19 ze dne 22. září 2020)	129
Č. 185	
Povinnost soudu vyzvat v řízení o vydání náhradního pozemku podle zákona o půdě žalobce k označení jiného vhodného pozemku (sp. zn. IV. ÚS 1152/20 ze dne 22. září 2020)	137
Č. 186	
Volba zmocněnce k vykonávání úkonů za právnickou osobu v trestním řízení a právo na obhajobu (sp. zn. III. ÚS 1490/20 ze dne 22. září 2020)	149
Č. 187	
Účelnost nákladů právního zastoupení insolvenčního správce v bagatelních věcech; závaznost rozhodnutí Ústavního soudu (sp. zn. IV. ÚS 1809/20 ze dne 22. září 2020)	154
Č. 188	
Nezohlednění doplnění blanketní stížnosti a právo na soudní ochranu (sp. zn. III. ÚS 1992/20 ze dne 22. září 2020)	161
Č. 189	
Pochybení obecného soudu spočívající v přehlédnutí zpětvzetí odvolání (sp. zn. II. ÚS 1722/20 ze dne 24. září 2020)	166
Č. 190	
Právo na obhajobu ve vazebním řízení (sp. zn. III. ÚS 3939/19 ze dne 29. září 2020)	171
Č. 191	
Vyloučení soudního přezkumu rozhodnutí, kterým nebylo uděleno státní občanství cizinci z důvodu bezpečnosti státu (sp. zn. III. ÚS 22/20 ze dne 29. září 2020)	182
Č. 192	
Nepřiměřeně dlouhé trvání předběžného opatření (sp. zn. III. ÚS 208/20 ze dne 29. září 2020)	196
Č. 193	
Právo poškozeného domáhat se náhrady nákladů vzniklých přibráním zmocněnce v případě podmíněného zastavení trestního stíhání (sp. zn. I. ÚS 825/20 ze dne 29. září 2020)	201
Č. 194	
Přihláška odměny exekutora do insolvenčního řízení v případě, že nebylo nic vymoženo (sp. zn. III. ÚS 1231/20 ze dne 6. října 2020)	217
Č. 195	
Povinnost objasnění tzv. předsudečné pohnutky trestného činu ve světle práva na účinné vyšetřování (sp. zn. III. ÚS 1412/20 ze dne 6. října 2020)	226
Č. 196	
Posouzení důkazní síly provedené rekognice (sp. zn. II. ÚS 2016/20 ze dne 8. října 2020)	235

Č. 197	
Otázka posouzení ekonomické závislosti rozhodce; opomenuté důkazy (sp. zn. II. ÚS 2736/19 ze dne 13. října 2020)	247
Č. 198	
Kolize práva na obhajobu s povinností mlčenlivosti advokáta (sp. zn. II. ÚS 4071/19 ze dne 14. října 2020)	251
Č. 199	
Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě ve správním řízení (sp. zn. II. ÚS 570/20 ze dne 14. října 2020)	267
Č. 200	
Postup státních zastupitelství a Policie České republiky ve věci vyklízení usedlosti Cibulka (sp. zn. III. ÚS 2410/18 ze dne 20. října 2020)	283
Č. 201	
Právo na přístup k soudu a lhůta pro podání stížnosti proti rozhodnutí o ponechání ve vazbě (sp. zn. III. ÚS 1919/20 ze dne 20. října 2020)	296
Usn. č. 16	
Nedostatek aktivní legitimace k podání ústavní stížnosti na straně zdravotní pojišťovny jakožto nositelky veřejné moci (sp. zn. I. ÚS 2837/20 ze dne 19. října 2020).....	304
Usn. č. 17	
Spor o rozsah kompetencí mezi Veřejným ochráncem práv a Ministerstvem vnitra v souvislosti s řízením o udělení státního občanství (sp. zn. Pl. ÚS 19/19 ze dne 20. října 2020).....	310

I. Nálezy

Č. 172**Povinnost odvolacího soudu zrušit nepřezkoumatelný rozsudek soudu prvního stupně****(sp. zn. I. ÚS 2746/19 ze dne 1. září 2020)**

Pokud v občanském soudním řízení odvolací soud nezruší nepřezkoumatelný rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé, namísto toho věc na základě odvolání podaného jedním z účastníků projedná, jakoby šlo o rozsudek bezvadný, a současně změnil rozsudek soudu prvního stupně v neprospěch druhého z účastníků, poruší tím základní právo druhého účastníka na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky D. B., zastoupené Mgr. Kateřinou Matýskovou, advokátkou, se sídlem Praha 8, Pernerova 51, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. května 2019 č. j. 16 Co 91/2019-257, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a F. B., zastoupeného JUDr. Evou Chlupatou, advokátkou, se sídlem Praha 2, Štěpánská 6/535, jako vedlejšího účastníka, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 21. května 2019 č. j. 16 Co 91/2019-257 byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 21. května 2019 č. j. 16 Co 91/2019-257 se proto ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci**

1. V ústavní stížnosti doručené Ústavnímu soudu 20. srpna 2019 se stěžovatelka postupem dle § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí Městského soudu v Praze (dále též jen „odvolací soud“). Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že napadeným rozhodnutím došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces, které je jí zaručeno ústavním pořádkem v ustanovení čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Dne 12. června 2020 doplnila stěžovatelka k důkazu posudek o své invaliditě II. stupně ze dne 16. dubna 2020, který však pro účely řízení o ústavní stížnosti před Ústavním soudem nebyl relevantní, neboť v řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud žádné dokazování neprováděl, a proto se jeho obsahem nezabýval.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Z obsahu podané ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného soudního spisu vyplývá, že stěžovatelka byla v postavení žalované účastníkem civilního řízení o zrušení vyživovací povinnosti pro zletilé dítě ve výši 12 500 Kč měsíčně, *in eventum* o snížení výživného na částku 2 000 Kč měsíčně, které proti ní zahájil v postavení žalobce vedlejší účastník jakožto osoba povinná k výživě. Vedlejší účastník je otcem stěžovatelky. Podstatou žalobního návrhu byla tvrzení vedlejšího účastníka o tom, že od posledního rozsudku o výživném z roku 2008 došlo, a to jak na jeho straně, tak na straně stěžovatelky, k podstatné změně poměrů. Vedlejší účastník má novou rodinu, zejm. další dvě nezletilé děti, k nimž má vyživovací povinnost. Stěžovatelka naopak v mezidobí dosáhla zletilosti a ukončila středoškolské vzdělání a vedlejšímu účastníku nemělo být známo, zdali stěžovatelka pokračuje ve vysokoškolském studiu či pracuje. Stěžovatelka s návrhem na zrušení vyživovací povinnosti nesouhlasila, jelikož má dlouhodobé a závažné psychické potíže, pro které je v odborné psychiatrické péči. Stěžovatelka v rámci obrany dále uváděla, že je zároveň za účelem přípravy na budoucí povolání studentkou soukromé vysoké školy, kde však má právě z uvedených zdravotních důvodů přerušené studium. Kompromisně navrhla snížení výživného na částku 9 000 Kč měsíčně. Obvodní soud pro Prahu 8 (dále jen „soud prvního stupně“) svým rozsudkem ze dne 10. ledna 2019 č. j. 6 C 264/2017-230 výrokem I zamítl návrh vedlejšího účastníka na zrušení jeho vyživovací povinnosti vůči stěžovateli, výrokem II rozhodl o snížení této vyživovací povinnosti na částku 7 000 Kč měsíčně s účinky ode dne 1. srpna 2017 a výrokem III rozhodl o tom, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Soud prvního stupně provedl ve věci dokazování, včetně výslechů vedlejšího účastníka i stěžovatelky, a dospěl k řadě jednotlivých skutkových zjištění týkajících se zejména aktuálních rodinných poměrů a příjmů vedlejšího účastníka, zdravotního stavu stěžovatelky, průběhu jejího studia na soukromé vysoké škole, výše jejích měsíčních výdajů a dále výše měsíčních příjmů a výdajů její matky (viz body 4 až 17 rozsudku soudu prvního stupně). Soud prvního stupně především zjistil, že vedlejší účastník má s novou partnerkou dvě nezletilé děti. Soud prvního stupně dále skutkově uzavřel, že stěžovatelka nepracuje, je závislá na alkoholu, v letech 2015 až 2018 byla pětkrát hospitalizována v Psychiatrické léčebně Červený Dvůr a opakovaně jí bylo povoleno přerušování vysokoškolského studia ze zdravotních důvodů. V době rozhodnutí soudu prvního stupně stěžovatelka abstinovala, byla v ambulantní péči psychiatra a podstupovala skupinovou psychoterapii. Vedlejší účastník stěžovatelce od července 2017 stanovené výživné nehradí, proto stěžovatelka zahájila vůči vedlejšímu účastníkovi exekuční řízení. Vzájemné vztahy mezi vedlejší účastníkem a stěžovatelkou jsou narušené, zatížené vzájemnou nedůvěrou a obviňováním. Po skutkových zjištěních soud prvního stupně ve svém rozsudku odkázal na příslušnou právní úpravu týkající se výživného, která je obsažena v ustanoveních § 911, § 913 odst. 1 a 2 a § 915 odst. 1 občanského zákoníku. V posledních dvou bodech odůvodnění meritorních výroků rozsudku (tj. v bodech 21 a 22) soud prvního stupně provedl krátkou rekapitulaci svých závěrů o skutkovém stavu věci. Přitom došel k závěru, že stěžovatelka není schopna se samostatně živit, má snahu se připravovat na budoucí povolání, k přerušování studia docházelo z důvodů jejích vážných zdravotních důvodů (a nikoli z důvodu dobrovolného rozhodnutí) a nově stanovená výše výživného je úměrná novým poměrům vedlejšího účastníka, zejm. s ohledem na jeho další vyživovací povinnosti.

3. Proti rozsudku soudu prvního stupně podal vedlejší účastník k Městskému soudu v Praze včas odvolání, ve kterém namítal především nepřezkoumatelnost rozsudku z důvodu absence hodnocení důkazů a bližšího objasnění závěrů soudu o tom, že stěžovatelka se není schopna samostatně živit a má snahu se studiem připravovat na budoucí povolání. Tyto závěry dále vedlejší účastník napadl jako nesprávné, jelikož stěžovatelka si své zdravotní problémy z podstatné části měla zavinit sama, přičemž má být práce schopná a není invalidní. Vedlejší účastník v odvolání dále odkázal na vybranou judikaturu zdůrazňující význam zletilosti dítěte

při posuzování otázky výživného a zachování své vyživovací povinnosti vůči stěžovatelce označil v kontextu okolností dané věci za nemravné. Stěžovatelka odvolacímu soudu navrhla potvrzení rozsudku soudu prvního stupně zejména s tím, že se o pokračování ve studiu řádně snaží a její zdravotní problémy by jí neměly být kladeny k tíži, protože jsou také důsledkem traumatického rozchodu rodičů a nefunkčního vztahu s otcem. Odvolací soud postupem dle § 220 odst. 1 písm. a) o. s. ř. rozhodnutí soudu prvního stupně rozsudkem ze dne 21. května 2019 č. j. 16 C 91/2019-257 ve výrocích I a II změnil tak, že vyživovací povinnost vedlejšího účastníka vůči stěžovatelce naposledy soudem stanovenou v roce 2008 s účinností od 1. srpna 2017 zrušil; nákladovým výrokem rozhodl tak, že žalobci nepřiznal náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů. Z odůvodnění odvolacího rozsudku je patrné, že odvolací soud shledal odvolání důvodným pro nesprávnost právního závěru soudu prvního stupně ohledně trvání vyživovací povinnosti vedlejšího účastníka vůči stěžovatelce. Odvolací soud zdůraznil věk stěžovatelky, její středoškolské vzdělání ukončené maturitou umožňující pracovní uplatnění, primární odpovědnost stěžovatelky za vlastní zdravotní stav a zjištěnou nesoustavnost stěžovatelčiny přípravy na budoucí povolání při studiu na vysoké škole, což se projevuje tím, že po více než 6 letech studia nemá dokončený ani druhý ročník bakalářského programu (body 11 až 13 rozsudku odvolacího soudu). Odvolací soud dále odkázal na judikaturu Ústavního soudu ve věcech výživného pro zletilé děti [z náleзовé judikatury odkazuje na nález ze dne 30. září 2014 sp. zn. II. ÚS 2121/14 (N 182/74 SbNU 591)], z níž mimo jiné vyplývá nutnost změny optiky nahlížení na vyživovací povinnost vůči dětem dosáhnuvším zletilosti tak, že u nich má být vyživovací povinnost odůvodněna vždy konkrétními okolnostmi, z nichž zřetelně vyplývá trvalá potřeba zletilého (viz bod 10 rozsudku odvolacího soudu). Přitom tyto konkrétní okolnosti svědčící pro zachování vyživovací povinnosti vůči zletilému dítěti tvrdí a prokazuje zletilé dítě.

III. Argumentace stěžovatelky

4. Úvodem stěžovatelka ve stížnosti líčí svůj zdravotní stav a poukazuje na opakované a přesně datované hospitalizace v psychiatrických zařízeních, nicméně bez jakýchkoli ústavněprávních souvislostí. V další části stížnosti pak již stěžovatelka namítá porušení čl. 36 Listiny s tím, že napadeným rozhodnutím odvolacího soudu bylo porušeno její právo na spravedlivý proces. Napadenému rozhodnutí vytýká nepředvídatelnost a překvapivost, označuje jej za extrémně nesouladné „s vykonanými skutkovými a právními zjištěními“. Stěžovatelka především polemizuje s tím, že odvolací soud provedl „zcela zásadní změnu“ prvostupňového rozhodnutí bez doplnění dokazování, přičemž některé, pro rozhodnutí zásadní, skutkové závěry odvolacího soudu označuje stěžovatelka za dokazováním nepodložené a vadné v takové míře, že tyto mají být na úrovni domněnek; rozhodnutí odvolacího soudu tak má nést zřetelné prvky libovůle. Ve stížnosti je dále napadené rozhodnutí odvolacího soudu hodnoceno jako „zcela nepřezkoumatelné“ pro nedostatek důvodů, jelikož nemá splňovat požadavky na obsahové náležitosti odůvodnění vyplývající z § 157 odst. 2 o. s. ř. Závěry odvolacího soudu ohledně odpovědnosti stěžovatelky za vlastní zdravotní stav označuje stěžovatelka za dehonestující a bagatelizující její zdravotní problémy. Spíše podpůrně stěžovatelka dále namítá i nepřezkoumatelnost rozsudku soudu prvního stupně, neboť soudu odvolacímu vytýká procesní postup vedoucí ke změně tohoto rozsudku, a to i přesto, že odvolací soud minimálně částečně vedlejšímu účastníkovi ohledně této v odvolání uplatněné vady prvostupňového rozhodnutí přitakal. Ve stížnosti stěžovatelka namítá, že napadené rozhodnutí bezdůvodně nereflextuje ustálenou judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu v oblasti výživného pro zletilé děti, avšak na podporu těchto tvrzení žádné konkrétní odkazy na (tvrzenou) odlišnou rozhodovací praxi nepředkládá.

5. Ve stížnosti stěžovatelka hodnotí i samotný výrok napadeného rozhodnutí jako „velmi nespravedlivý“, popř. jako „mimořádně nespravedlivý“, jelikož nyní má být stěžovatelka v jeho

důsledku odkázána jen na péči matky, která je sama v invalidním důchodu. Dle stěžovatelky by za těchto okolností neměla být odpovědnost za výživu a péči o dítě přenášena toliko na jednoho z rodičů. Na konci stížnosti pak stěžovatelka poukazuje na jí tvrzený stav zjištěný při nahlížení do soudního spisu v srpnu 2019, kdy ve spise mají chybět některé provedené listinné důkazy o příjmových a majetkových poměrech vedlejšího účastníka, v čemž rovněž spatřuje zásah do práva na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny z důvodu nepřezkoumatelnosti rozhodnutí.

IV. Řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud si u soudu prvního stupně vyžádal spis o řízení před obecnými soudy. Následně Ústavní soud vyzval odvolací soud a vedlejšího účastníka k vyjádření se k podané ústavní stížnosti.

7. Odvolací soud ve svém vyjádření ze dne 23. dubna 2020 označil ústavní stížnost za nedůvodnou a navrhl, aby ji Ústavní soud „zamítl, případně odmítl“. Řízení před odvolacím soudem a samotné rozhodnutí odvolacího soudu odvolací soud označil za ústavně konformní a odmítl stěžovatelčiny námitky týkající se nepřezkoumatelnosti rozhodnutí z důvodu nedostatečného odůvodnění a jeho překvapivosti. Odvolací soud je toho názoru, že napadené rozhodnutí je odůvodněné dostatečně – věc byla dle jeho názoru posouzena komplexně a bylo zohledněno vše podstatné a veškeré námitky byly vypořádány. Co do námítky překvapivosti odvolací soud uzavřel, že ani tato není dle jeho názoru opodstatněná, jelikož předmětem řízení bylo zrušení vyživovací povinnosti vedlejšího účastníka vůči stěžovatce a soudy obou stupňů v řízení zjišťovaly shodné skutečnosti, tj. zejm. zdali je stěžovatelka schopna se samostatně živit a zdali se soustavně připravuje na výkon budoucího povolání; rovněž tak při právním hodnocení věci vyšly soudy obou stupňů ze shodných zákonných ustanovení, která však odlišně posoudily. Dále odvolací soud ve svém vyjádření poměrně podrobně zrekapituloval skutková zjištění (zejm. ohledně zdravotních problémů stěžovatelky, její uplatnitelnosti na trhu práce s jejím současným vzděláním, soustavnosti jejího dalšího studia) a jejich právní posouzení, která odvolací soud nakonec vedla k tomu, že oproti soudu prvního stupně dospěl ke zrušení vyživovací povinnosti vedlejšího účastníka vůči stěžovatce. V tomto směru odvolací soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti v podstatě zopakoval úvahy již jednou vyjádřené v napadeném rozhodnutí, které i nadále hodnotí jako věcně správné.

8. Vedlejší účastník se k podané ústavní stížnosti vyjádřil dne 7. května 2020 a navrhl, aby ji jako „neopodstatněnou“ Ústavní soud „zamítl“. Napadené rozhodnutí vedlejší účastník označil jako po právu vydané v řízení, ve kterém nebyla porušena žádná ústavně zaručená práva stěžovatelky. Vedlejší účastník ve svém vyjádření upřesňuje určité, dle jeho názoru nesprávné časové a další nepřesnosti týkající se zejména přerušení studia stěžovatelkou a jeho pokračování, které má ústavní stížnost obsahovat. Poté se vedlejší účastník vyjadřuje k odpovědnosti stěžovatelky za její vlastní zdravotní stav a za průběh a úspěšnost léčby její alkoholové závislosti. Závěrem vedlejší účastník zdůrazňuje, že v případě zletilého dítěte domáhajícího se výživného je informační a komunikační iniciativa vůči rodiči na straně dítěte, které je povinno rodiče informovat o svém životě, včetně průběhu studia (což se v projednávané věci nedělo a i nadále neděje, jelikož stěžovatelka vůči otci v lednu 2020 opět bez jakékoli předchozí komunikace podala žalobu na stanovení výživného soudem).

9. Ústavní soud při zohlednění zásady hospodárnosti řízení již vyjádření odvolacího soudu a vedlejšího účastníka nezasílal stěžovatce k replice, protože ani případná replika stěžovatelky by již nemohla přinést žádné pro věc užitečné poznatky, jelikož vyjádření odvolacího soudu a vedlejšího účastníka neobsahovala v podstatě žádnou ústavněprávní argumentaci týkající se námitek stěžovatelky obsažených ve stížnosti, a stěžovatelka by tak na ústavní úrovni neměla ani na co v replice reagovat.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud před meritorním posouzením ústavní stížnosti zkoumá, zda ústavní stížnost splňuje procesní požadavky stanovené zákonem o Ústavním soudu. Ústavní soud dospěl k závěru, že projednávaná ústavní stížnost byla podána stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. V dané věci neměla ze zákona stěžovatelka k dispozici jako mimořádný opravný prostředek dovolání [§ 238 odst. 1 písm. a) o. s. ř.], a vyčerpala tak před podáním ústavní stížnosti všechny opravné prostředky zákonem jí poskytnuté k ochraně jejích práv. Ústavní stížnost byla také podána včas, a splňuje tak veškeré zákonem o Ústavním soudu stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI. Žádost stěžovatelky o přednostní projednání věci

11. Stěžovatelka v ústavní stížnosti požádala Ústavní soud dle § 39 zákona o Ústavním soudu o přednostní projednání své věci jako naléhavé. Ačkoli Ústavní soud vnímal možné nepříznivé dopady napadeného rozhodnutí do dosavadního života stěžovatelky, tyto se patrně nijak významně neliší od dopadů do života jiného zletilého dítěte, ohledně něhož soud pravomocně zrušil vyživovací povinnost doposud povinného rodiče. Stěžovatelka blíže neuvedla žádné zvláštní či specifické skutečnosti, které by pro přednostní projednání z důvodu naléhavosti měly svědčit, a ani konkrétně netvrdila, že by její případ byl natolik výjimečný, že by zasluhoval ze strany Ústavního soudu přednostní zacházení. Ústavní soud je přitom orgánem, mezi jehož (i objemově) významné agendy patří ústavní stížnosti týkající se osob, které jsou z různých důvodů aktuálně omezené např. na osobní svobodě či na jiných základních lidských právech a svobodách, a řízení o jejich ústavních stížnostech tak zjevně mají přinejmenším stejný význam a závažnost jako stížnost stěžovatelky. Postupem dle § 39 zákona o Ústavním soudu by se v tomto případě tedy Ústavní soud dopustil neodůvodněně nerovného zacházení se stěžovatelkou na úkor jiných stěžovatelů a stěžovatelek. Ústavní soud tak žádosti o přednostní projednání podané ústavní stížností vyhovět nemohl.

VII. Vlastní posouzení návrhu Ústavním soudem

12. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky obsaženou v ústavní stížnosti, vyjádřením odvolacího soudu, vyjádřením vedlejšího účastníka a obsahem příslušného soudního spisu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Ze spisového materiálu Ústavní soud vyzdvihuje zejména zvukový záznam o průběhu jednání před odvolacím soudem konaného dne 21. května 2019 (dále jen „audio záznam“), na který se v tomto nálezu bude odvolávat.

13. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 Ústavy). Ústavní soud není další přezkumnou instancí – k výkladu a aplikaci běžného zákona jsou povolány právě obecné soudy [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 512/12 ze dne 13. března 2013 (N 41/68 SbNU 419) či nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. září 2010 (N 206/58 SbNU 857)], veškeré nálezy Ústavního soudu jsou dostupné i na <http://nalus.usoud.cz>. Ústavní soud soudní interpretaci zákonných norem, pokud tato neodporuje ústavněprávním požadavkům, nepřehodnocuje [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1524/15 ze dne 30. listopadu 2016 (N 229/83 SbNU 575) či nález sp. zn. IV. ÚS 2372/11 ze dne 3. září 2012 (N 146/66 SbNU 219)].

14. Ústavní soud v této souvislosti pak zdůrazňuje, že podstatou projednávané věci nebyly ústavní souvislosti výkladu ani aplikace příslušných ustanovení občanského zákoníku týkajících se výživného, nýbrž posouzení férovosti daného civilního soudního řízení ve smyslu požadavků vyplývajících z hlavy páté Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Stěžovatelka sice k jí vzneseným námitkám podrobně rozpracovanou ústavněprávní argumentaci nepředkládá, z jejich povahy je však

naprosto zřejmé, na základě jakých důvodů se přezkumu napadeného rozhodnutí před Ústavním soudem domáhá.

15. Ačkoli námitka nepřezkoumatelnosti rozsudku soudu prvního stupně a s tím souvisejícího nesprávného procesního postupu odvolacího soudu byla ve stížnosti zmiňována okrajově, systematicky je dle názoru Ústavního soudu zapotřebí se s ní vypořádat nejdříve, jelikož odvolací řízení a samotné napadené rozhodnutí odvolacího soudu na prvestupňové rozhodnutí už jen navazují. Stejně tak je posouzení této námítky klíčové za účelem stanovení dalšího procesního postupu odvolacího soudu po vydání tohoto nálezu.

16. Odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně je formálně členěno do 23 bodů, z nichž první dva se věnují vymezení věci a tvrzením obou účastníků. V bodech 3 až 17 následují jednotlivá skutková zjištění, která ve věci učinil z uvedených důkazů. V bodech 18 až 20 soud prvního stupně cituje platnou právní úpravu obsaženou v § 911, 913 a 915 občanského zákoníku. Bod 21 obsahuje konstatování soudu, že „žaloba je důvodná pouze z části“, a tři skutkové věty, do kterých soud prvního stupně shrnul svá jednotlivá skutková zjištění týkající se osoby stěžovatelky. V bodě 22 se soud prvního stupně ve dvou větách vypořádal s rozhodujícími okolnostmi na straně vedlejšího účastníka, když uvedl: „Soud však přihlédl i k důvodům, které uvádí žalobce, a uložil žalobci povinnost přispívat žalované měsíčně nižší částku, než která byla určena v původním rozhodnutí. Tato částka je úměrná poměrům žalovaného (sic – správně: žalobce), především k jeho dalším vyživovacím povinnostem.“ Bod 23 odůvodnění se pak stručně věnuje nákladovému výroku. Ústavní soud je i při zohlednění okolností projednávané věci (tj. kdy nejde o nijak zvlášť komplikovaný právní spor) nucen konstatovat, že takovéto odůvodnění nelze ani při nejlepší vůli hodnotit jako dostatečné. Odůvodnění obsahuje sice výčet konkrétních skutkových zjištění s odkazy na příslušné důkazy, ale absentuje jakékoli vyhodnocení provedených důkazů. Soud prvního stupně se nijak, natož za pomoci přesvědčivých argumentů, nevypořádal s protichůdnými tvrzeními a stanovisky účastníků. Z rozsudku nejsou patrné naprosto žádné úvahy soudu prvního stupně ohledně takových faktorů, jakými jsou věk stěžovatelky, povaha a důsledky jejích zdravotních problémů či stěžovatelčina uplatnitelnost na trhu práce s již dosaženým vzděláním, které jsou pro věc jistě významné. Z rozsudku není mimo jiné vůbec zřejmé, jak soud prvního stupně dospěl k výši výživného, tj. k čemu konkrétně při jejím stanovení přihlédl. Obecná konstatování typu, že soud „přihlédl i k důvodům, které uvádí žalobce“ nemohou obstát, neboť jsou nicneříkající. Nadto Ústavní soud v rozsudku postrádá alespoň základní výklad individualizovaného právního posouzení věci – pouhé doslovné citace ustanovení občanského zákoníku, které obsahují vícero právních norem s různými hypotézami a dispozicemi, bez provedené subsumpce, jsou nedostatečné.

17. Ústavní soud mnohokrát judikoval, že právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy zahrnuje i právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí splňující požadavky předepsané § 157 o. s. ř., které vedle dalšího umožňuje účastníkům pochopit úvahy soudu a posoudit si opodstatněnost podání opravného prostředku (tj. zejm. odvolání, je-li přípustné, včetně vyhodnocení v úvahu přicházejících odvolacích důvodů). Řádné odůvodnění soudního rozhodnutí rovněž přispívá k jeho přesvědčivosti a v důsledku vylučuje libovůli při soudním rozhodování [k tomu např. srov. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. června 1995 (N 34/3 SbNU 257), nález sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. září 1996 (N 89/6 SbNU 151), nález sp. zn. I. ÚS 1589/07 ze dne 9. dubna 2008 (N 69/49 SbNU 45), nález sp. zn. II. ÚS 289/06 ze dne 11. června 2009 (N 138/53 SbNU 717) nebo nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. září 2009 (N 207/54 SbNU 565)]. Odvolací soud sice také hodnotil rozsudek soudu prvního stupně jako postrádající „dílčí hodnotící úvahy“ (viz bod 6 odůvodnění napadeného rozhodnutí), ale patrně jej nepovažoval za tak vadný, aby ho nutně zrušil pro nepřezkoumatelnost [obdobně při vyhlásování napadeného rozhodnutí označil odvolací soud klíčový závěr o trvání vyživovací povinnosti obsažený v odůvodnění rozsudku soudu prvního

stupně za „velmi stručný a ve skutečnosti na hranici přezkoumatelnosti“ (9. min. audio záznamu)]. Ústavní soud se s tímto benevolentním posouzením neztotožňuje a rozsudek soudu prvního stupně považuje ze shora uvedených důvodů za nepřezkoumatelný pro nedostatek důvodů.

18. Ústavní soud si je vědom toho, že aktuální právní úprava civilního procesu dává obecně přednost apelaci před kasací, nicméně v případě nepřezkoumatelného prvostupňového rozhodnutí je postup odvolacího soudu jasně stanoven i zákonem v § 219a odst. 1 písm. b) o. s. ř., který nedává možnost diskrece. V takové situaci pak nemohou být splněny předpoklady pro opakování dokazování nebo jeho doplňování odvolacím soudem; nepřezkoumatelné rozhodnutí soudu prvního stupně může být odvolacím soudem jen zrušeno, jelikož úkolem odvolacího soudu je meritorní přezkum až takového rozhodnutí, které je (materiálně) přezkoumatelné. Z povahy věci se podává, že u rozhodnutí vykazujícího zásadní nedostatky v jeho odůvodnění nelze jeho správnost vůbec zhodnotit, což je podstatou odvolacího přezkumu (k tomuto viz také rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 246/2004 ze dne 21. února 2006, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2478/2009 ze dne 20. listopadu 2009, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1326/2016 ze dne 1. června 2016, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3342/2016 ze dne 19. prosince 2017 či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 4727/2017 ze dne 16. dubna 2018). Ústavní soud tak k této otázce uzavírá, že odvolací soud měl v dané věci přednostně přistoupit ke kasačnímu usnesení dle § 221 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a věc vrátit soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Skutečnost, že tak za daných okolností neučinil, je sama o sobě z pohledu požadavků vyplývajících z institutu práva na soudní ochranu dostatečným důvodem pro zásah Ústavního soudu. Ústavně garantované právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje jednotlivcům domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem (případně před jiným orgánem). Daný postup směřující k ochraně není regulován na ústavní úrovni, ale na úrovni podústavního práva procesními předpisy (čl. 36 odst. 4 Listiny). Tyto procesní předpisy kogentně stanovují, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní ochranu realizovat. V případě nezrušení nepřezkoumatelného rozhodnutí soudu prvního stupně (bez ohledu na důvod nepřezkoumatelnosti) odvolací soud tento postup podstatným způsobem poruší a v důsledku toho zasáhne do práva na soudní ochranu účastníka řízení tím, že výrazně naruší (sníží) úroveň odvolacího přezkumu. Jinak řečeno, pokud odvolací soud nezruší nepřezkoumatelný rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé, namísto toho věc na základě odvolání podaného jedním z účastníků projedná, jakoby šlo o rozsudek bezvadný, a současně změní rozsudek soudu prvního stupně v neprospěch druhého z účastníků, poruší tím základní právo druhého účastníka na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Ústavní soud nadto podpůrně a pro úplnost posoudil také postup odvolacího soudu co do stěžovatelkou vytýkané nepodloženosti skutkových závěrů odvolacího soudu výsledky provedeného dokazování a došel k závěru, že rovněž tato námitka je důvodná – napadené rozhodnutí zasáhlo do základních práv a svobod stěžovatelky i porušením zásady přímosti provádění dokazování, jejíž ústavněprávní ochrana spadá do širšího komplexu práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a zároveň pod režim čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud v tomto ohledu opakovaně judikoval, že dokazování zahrnuje jak samotné provádění důkazů (§ 122 a násl. o. s. ř.), tak i jejich hodnocení (§ 132 a násl. o. s. ř.). Až tento postup následně ústí ve zjištění skutkového stavu. S výjimkou dožádání ve smyslu § 122 odst. 2 o. s. ř. činí skutková zjištění toliko soud, který důkaz provedl. Dokazování v odvolacím řízení se řídí § 213 o. s. ř., přičemž z jeho odstavce 2 vyplývá, že má-li odvolací soud za to, že na základě důkazů provedených soudem prvního stupně lze dospět k jiným skutkovým zjištěním, než které učinil soud prvního stupně, je odvolací soud vždy povinen dokazování v potřebném rozsahu zopakovat. Zásada přímosti je jedním z pojmových znaků dokazování a hodnocení důkazů soudem bez jejich provedení zakládá porušení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy pro

rozpor s touto zásadou. Hlavními účely zásady přímosti jsou objektivita soudního rozhodování a realizace práva účastníků řízení se k provedeným důkazům vyjádřit, které je pro spravedlivě vedené řízení klíčové [k tomu např. nález sp. zn. IV. ÚS 275/98 ze dne 29. května 2000 (N 79/18 SbNU 183), nález sp. zn. IV. ÚS 57/04 ze dne 12. října 2004 (N 144/35 SbNU 37), nález sp. zn. I. ÚS 273/06 ze dne 14. září 2007 (N 144/46 SbNU 409), nález sp. zn. III. ÚS 2983/08 ze dne 10. listopadu 2009 (N 234/55 SbNU 261), na jejichž závěry tímto Ústavní soud plně odkazuje].

20. V projednávané věci soud prvního stupně, který prováděl dokazování, zjistil skutkový stav u okolností týkajících se stěžovatelky (v postavení žalované) tak, jak jej shrnul ve skutkových větách obsažených v bodě 21 jeho rozsudku, přičemž se jeví, že určující pro rozhodnutí byly třetí a čtvrtá věta daného bodu, které proto Ústavní soud cituje: „... Žalovaná není schopna se sama živit a má snahu připravovat se na budoucí povolání a má zájem na tom, aby získala kvalifikaci pro úspěch na pracovním trhu. Žalovaná si je vědoma toho, že v minulosti došlo k přerušení jejího studia, nicméně studium bylo přerušeno nikoliv z důvodu dobrovolného rozhodnutí žalované, ale z důvodu vážných zdravotních problémů, kterými žalovaná trpěla.“ Soud prvního stupně takto promítl do svých závěrů o skutkovém stavu věci jednotlivá skutková zjištění (prokázané skutečnosti) týkající se stěžovatelky. Především na tyto skutkové závěry následně aplikoval § 911 a násl. občanského zákoníku, tj. tyto skutkové věty podrobil právní kvalifikaci (i když v daném případě extrémně obecně – k tomu viz výše bod 16 tohoto nálezu).

21. Odvolací soud se nicméně od daných skutkových závěrů soudu prvního stupně týkajících se stěžovatelky odklonil, neboť z odůvodnění napadeného rozsudku vyplývají závěry podstatně odlišné – odvolací soud měl zřetelně za to, že stěžovatelka je schopna se sama živit a soustavně ve studiu nepokračuje. Toto je patrné mimo jiné i z bodu 11 odůvodnění napadeného rozhodnutí, v němž odvolací soud uvádí: „Žalovaná má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou, které jí umožňuje uplatnění na trhu práce. Dalším klíčovým závěrem je, že tříleté, bakalářské studium na soukromé vysoké škole zahájené v září 2012, ze kterého nemá žalovaná za téměř 7 let dokončen ani druhý ročník, nelze považovat za soustavnou a cílevědomou přípravu na budoucí povolání.“ Stejně závěry předestřel odvolací soud i při jednání během ústního odůvodnění napadeného rozhodnutí (9. min. audio záznamu) a ve vyjádření k ústavní stížnosti (druhý a třetí odstavec na str. 2 vyjádření). Jinak řečeno, odvolací soud neprovedl toliko konfrontaci vlastní právně kvalifikační úvahy s právním názorem soudu prvního stupně, nýbrž při svých právních úvahách vycházel z odlišných skutkových závěrů, které byly pro právní posouzení věci zásadní, až tyto pak vedly k rozdílnému právnímu posouzení věci. Odvolací soud tak ve skutečnosti ani nepostupoval v intencích § 220 odst. 1 písm. a) o. s. ř., na něž se v napadeném rozhodnutí odvolával, jelikož při tomto postupu pojem správně zjištěného skutkového stavu soudem prvního stupně předpokládá, že odvolací soud jeho skutkové závěry převezme. Z napadeného rozhodnutí sice neplyne přesně, jaké skutkové věty odvolací soud podrobil vlastní právní kvalifikaci, ale je zřejmé, že to nebyly skutkové věty, které podrobil právnímu posouzení soud prvního stupně (k tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 677/2010 ze dne 24. března 2010 a rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4111/2009 ze dne 21. prosince 2010, oba dostupné na <http://nsoud.cz>). Z audio záznamu vyplývá, že doplnění dokazování před odvolacím soudem bylo provedeno toliko aktuálním potvrzením o prezenčním studiu stěžovatelky ve 4. semestru bakalářského programu „Ekonomika a management“ na soukromé vysoké škole v akademickém roce 2018/2019 (vystaveno dne 1. dubna 2019). Ohledně žádné jiné skutečnosti dokazování zopakováno či doplněno nebylo. Tudíž bez ohledu na to, zdali odvolací soud zamýšlel postupovat dle § 220 odst. 1 písm. a) o. s. ř. (nepředpokládá se doplnění či zopakování dokazování), nebo dle § 220 odst. 1 písm. b) o. s. ř. (doplnění či zopakování dokazování se naopak předpokládá), je zjevné, že na základě zmíněného potvrzení o prezenčním studiu odvolací soud k tak odlišným skutkovým závěrům procesně relevantním způsobem dojít nemohl. Také tento postup

odvolacího soudu, který je porušením zásady přímosti provádění dokazování, odůvodňuje zásah Ústavního soudu.

22. Vzhledem k výše uvedeným závěrům se již Ústavní soud pro nadbytečnost blíže nezabýval dalšími námitkami stěžovatelky obsaženými ve stížnosti. Pouze k tvrzené překvapivosti rozhodnutí odvolacího soudu Ústavní soud doplňkově poznamenává, že poučovací povinnost dle § 118a odst. 2 o. s. ř. se vskutku vztahuje rovněž na jednání před odvolacím soudem, který je za účelem naplnění práva být slyšen a zásady kontradiktornosti řízení povinen vytvořit pro toho kterého účastníka procesní prostor pro to, aby měl účastník možnost efektivně zareagovat na právní posouzení věci odvolacím soudem, které se liší jak od názoru daného účastníka, tak od názoru soudu prvního stupně [k tomu srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3330/13 ze dne 27. ledna 2015 (N 18/76 SbNU 283), zejm. bod 10, nebo nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2748/18 ze dne 25. února 2020 (N 34/98 SbNU 363), zejm. body 17 až 21].

23. Ve světle shora uvedeného je zjevné, že se odvolací soud dopustil vadnou aplikací občanského soudního řádu podstatných procesních pochybení, která v jejich intenzitě představují zásah do základních práv a svobod stěžovatelky, a proto jeho rozhodnutí nelze považovat za ústavně konformní. Odvolací soud svým postupem dostatečně nezohlednil zmíněná ústavněprávní kritéria a porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý (řádný) proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

24. Vzhledem k vázanosti Ústavního soudu petitem ústavní stížnosti mohl Ústavní soud přistoupit toliko ke zrušení napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, i když by jinak procesně ekonomičtější postup spočíval i v současném zrušení rozsudku soudu prvního stupně a uvedení věci zpět do fáze prvostupňového řízení. V rámci opětovného projednání věci tedy odvolací soud při vázanosti právním názorem Ústavního soudu zruší rozhodnutí soudu prvního stupně dle § 219a odst. 1 písm. b) o. s. ř. [při případném využití postupu dle § 214 odst. 2 písm. d) o. s. ř.] a vrátí mu věc k dalšímu řízení. Ústavní soud při tom zdůrazňuje, že tímto nálezem jakkoli nepředjímá výsledek sporu ohledně trvání vyživovací povinnosti vedlejšího účastníka vůči stěžovateli ani se k jeho podstatě jinak nevyjadřuje (výslovně či implicitně); Ústavní soud až na naprosté výjimky samotné důkazy provedené obecnými soudy nepřehodnocuje ani jinak přezkoumává jimi dosažené skutkové závěry.

25. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud tedy shledal ústavní stížnost stěžovatelky důvodnou, a proto jí podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí odvolacího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud ústní jednání ve věci nenařizoval, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 173**Videozáznam jako důkazní prostředek a princip kontradiktornosti řízení
(sp. zn. IV. ÚS 1247/20 ze dne 1. září 2020)**

Rozhodující soud nepochybně není povinen sdělovat účastníkům řízení svůj předběžný hodnotící úsudek o důkazu plynoucím z provedeného důkazního prostředku, neboť takový závěr je povinen uvést až v odůvodnění svého rozhodnutí. Je však třeba trvat na tom, aby každý důkazní prostředek řádně provedl. V případě dokazování přehráním videozáznamu, které je třeba považovat za specifický případ ohledání, je nutné, aby zaprotokoloval vše významné, co při přehrání videozáznamu vnímá svými smysly, a aby umožnil účastníkům řízení na to následně adekvátně procesně reagovat, a tím učinil své vnímání přezkoumatelným pro vyšší soudní instance.

Princip kontradiktornosti řízení znamená mimo jiné také to, že účastníci řízení nebudou překvapeni zcela nepředvídatelným výsledkem řízení. Soudy proto nesmí založit své rozhodnutí na skutkových zjištěních a právním posouzení, k nimž se strany během řízení nemohly vyjádřit a které znamenají zásadní obrat v řízení (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Čepek proti České republice*, stížnost č. 9815/10, 5. 9. 2013, § 48). Z toho plyne, že učiněné skutkové závěry a právní posouzení věci, na nichž je založeno rozhodnutí v civilní věci, nesmí být poprvé zmíněny teprve v odůvodnění rozhodnutí, neboť v takovém případě jsou pro účastníky řízení zcela nepředvídatelné.

Nepostupoval-li obecný soud v posuzované věci popsáním způsobem, neboť nezaprotokoloval to, co při přehrání kamerového záznamu pozoroval, a až z odůvodnění pro stěžovatelku překvapivého rozhodnutí vyplynulo, že jeho smyslové vnímání provedeného kamerového záznamu bylo naprosto odlišné od vnímání stěžovatelky, která daný kamerový záznam předložila k důkazu, zbavil stěžovatelku možnosti kvalifikovaně se vyjádřit k provedenému důkazu a adekvátně tomu přizpůsobit své důkazní aktivity (např. klást svědkům otázky k zobrazovanému ději, opatřit znalecký posudek, navrhnout místní šetření v podobě rekonstrukce úrazového děje apod.), čímž porušil ústavní práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (porušením principu kontradiktornosti řízení).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Josefa Fialy a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Zdravotnické záchranné služby Jihomoravského kraje, příspěvkové organizace, sídlem Kamenice 798/1d, Brno, zastoupené JUDr. Bc. Patrikem Matyáškem, Ph.D., advokátem, sídlem Údolní 567/33, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. února 2020 č. j. 21 Cdo 137/2020-158 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 3. září 2019 č. j. 15 Co 122/2019-144, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. února 2020 č. j. 21 Cdo 137/2020-158, rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 3. září 2019 č. j. 15 Co 122/2019-144 a rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 14. března 2019 č. j. 49 C 47/2018-115 byla porušena práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních

práv a svobod a spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. února 2020 č. j. 21 Cdo 137/2020-158, rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 3. září 2019 č. j. 15 Co 122/2019-144 a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 14. března 2019 č. j. 49 C 47/2018-115 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její základní práva zaručená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí se podává, že žalobou na určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru výpovědi a na určení, že pracovní poměr trvá, brojil žalobce Bc. Michal Šlampa (dále i jen „žalobce“) proti výpovědi z pracovního poměru, kterou mu dala stěžovatelka pro křivé svědectví, kterým hodlal pomoci svému podřízenému spolupracovníkovi v simulaci pracovního úrazu ruky a zad. Úraz měl být údajně zapříčiněn nečekaným pádem nosítek s pacientkou, která spolupracovník simulující pracovní úraz vysouval ze sanitního vozu při plnění pracovních povinností záchranáře.

3. Městský soud v Brně (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 14. 3. 2019 č. j. 49 C 47/2018-115, ve znění doplňujícího rozsudku ze dne 14. 3. 2019, určil, že výpověď z pracovního poměru ze dne 12. 2. 2018 je neplatná a že žaloba, již se žalobce domáhal určení, že jeho pracovní poměr u stěžovatelky nadále trvá, se zamítá.

4. Na základě odvolání stěžovatelky, ve kterém stěžovatelka podrobně rozebrala důkazní situaci a uplatnila návrh na zopakování důkazu videozáznamem (dále též jen „kamerový záznam“) ze sanitního vozu, Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) napadeným rozsudkem uvedený rozsudek městského soudu potvrdil (aniž by vyhověl návrhu stěžovatelky na zopakování důkazu videozáznamem ze sanitního vozu) a stěžovatelce uložil povinnost zaplatit žalobci na nákladech odvolacího řízení částku 6 776 Kč. K návrhu stěžovatelky na zopakování důkazu videozáznamem v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že měl za to, že nebyl dán důvod znovu tento důkaz opakovat, neboť z jiných důkazů tvořících ucelený řetězec vyplýval zjištěný skutkový stav věci. Uzavřel, že opomněl-li městský soud zaprotokolovat, co sám bezprostředně vnímal z kamerového záznamu, nejde o vadu, která by mohla mít vliv na správnost jeho učiněných závěrů.

5. Proti rozsudku krajského soudu podala stěžovatelka dovolání, jehož přípustnost spatřovala v nutnosti vyřešení právní otázky, která dosud nebyla Nejvyšším soudem řešena, tj. jakým způsobem se má před soudem provádět důkaz audiovizuálním záznamem. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky usnesením ze dne 17. 2. 2020 č. j. 21 Cdo 137/2020-158 odmítl podle § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“) z důvodu, že není přípustné podle § 237 občanského soudního řádu, neboť neobsahuje údaje o tom, v čem stěžovatelka spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání ve smyslu § 241a odst. 2 občanského soudního řádu. Způsob provedení důkazu videozáznamem soudem prvního stupně označil za souladný s dosavadní judikaturou k této problematice s tím, že neupravuje-li zákon způsob provedení důkazu výslovně, je na soudu, aby způsob provedení takového důkazního prostředku určil. Nezopakování důkazu videozáznamem odvolacím soudem posoudil jako tzv. jinou vadu řízení, ke které lze přihlížet

pouze tehdy, je-li dovolání přípustné (§ 242 odst. 3 věta druhá občanského soudního řádu). K tomu zdůraznil, že dovozuje-li stěžovatelka přípustnost dovolání k řešení otázky, jakým způsobem se má před soudem provádět důkaz audiovizuálním záznamem, jakožto otázky, která doposud nebyla v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena, pak přehlíží, že procesní postup odvolacího soudu ani jeho rozhodnutí nejsou na řešení této otázky závislé, neboť odvolací soud daný důkaz vůbec neprováděl, protože k tomu neshledal procesní důvod.

6. Ústavní soud podotýká, že i když stěžovatelka v petitu ústavní stížnosti výslovně navrhla toliko zrušení rozsudku krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu, tak její námitky se v širším smyslu týkají i rozsudku městského soudu, proto bylo namístě považovat její ústavní stížnost za obsahově směřující i proti němu [srov. náleze ze dne 16. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 4365/12 (N 122/70 SbNU 109), bod 9, veřejně dostupný na <http://nalus.usoud.cz> stejně jako další rozhodnutí zde odkazovaná, dále též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) ze dne 20. 4. 2004 ve věci *Bulena proti České republice*, stížnost č. 57567/00].

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že v řízení před soudem prvního stupně na ní bylo břemeno tvrzení a důkazu, že k pádu nosítek nedošlo a že pracovní úraz se nestal tak, jak jej údajně poškozený zaměstnanec Martin Jelínek nepravdivě nahlásil a jak mu ho žalobce Bc. Michal Šlampa křivě dosvědčil. Stěžovatelka k unesení břemene důkazu (pozn. správně „povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní“) navrhla provést důkazní prostředek přehráním videozáznamu ze sanitního vozu, ze kterého je podle ní zřejmé, že k pádu nosítek nedošlo a že žalobce musel vidět, že jeho kolega pracovní úraz neutrpěl. Tvrdí, že městský soud sice navrhovaný důkazní prostředek – přehrání videozáznamu provedl na jejím PC (neboť zjistil, že soudní technika příslušný datový nosič nedokáže přehrát), ale opomněl zaprotokolovat, jaká z tohoto důkazu učinil skutková zjištění. To vyjádřil až v odůvodnění rozsudku, přičemž stěžovatelka je toho názoru, že tato skutková zjištění se rozcházejí s tím, co je z videozáznamu patrné. Navíc se soud stěžovatelky nedotázal na její hodnocení promítnutého videozáznamu, tuto příležitost dostal pouze žalobce. Stěžovatelka rovněž podotýká, že v odvolání proti rozsudku městského soudu podrobně rozebrala důkazní situaci a uplatnila návrh na zopakování důkazu videozáznamem ze sanitního vozu. Krajský soud však důkazní prostředek – přehrání videozáznamu nezopakoval, podané odvolání zamítl (pozn. správně „rozsudek městského soudu potvrdil“) a rozsudek městského soudu v napadených výrocích potvrdil. Stěžovatelka je přesvědčena, že městský soud nezaprotokolováním toho, co sám na obrazovce při přehrávání záznamu pozoroval, nedostál své povinnosti objektivizovat své subjektivní pozorování, a učinit je tak přezkoumatelným pro vyšší soudní instance, čímž ji zbavil možnosti adekvátně procesně reagovat. Krajský soud tím, že odmítl znovu provést důkazní prostředek přehráním videozáznamu, došel podle stěžovatelky cestou nespravedlivého procesu až k nespravedlivému pravomocnému rozhodnutí ve věci samé, čímž bylo zasaženo do jejího základního práva na spravedlivý proces.

8. V další části ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, proč se neztotožňuje s důvody, pro které Nejvyšší soud odmítl její dovolání. Domnívá se, že dovolání vadami netrpí a že bylo porušeno její právo na přístup k soudu. V dovolání dostatečně vymezila dovolací důvod (extrémní procesní pochybení krajského soudu vedoucí k porušení práva na soudní ochranu) a rovněž formulovala otázku, která dosud nebyla soudně vyřešena. Splnila tak svou povinnost podle § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, neboť vymezila důvod dovolání, ze kterého vyplývá i splnění předpokladů přípustnosti (§ 237 občanského soudního řádu). Odkázala na rozhodnutí pléna Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.), podle jehož závěrů ve výjimečných případech, v nichž to vyžaduje zájem na efektivní ochraně základních práv, může Ústavní soud zrušit nejen vadné rozhodnutí Nejvyššího soudu, nýbrž i přezkoumat rozhodnutí soudů nižších stupňů. Obecné soudy prvního

a druhého stupně se podle stěžovatelky nevypořádaly s otázkou, jakým způsobem se má před soudem provádět důkazní prostředek přehráním audiovizuálního záznamu, proto navrhla dovolacímu soudu, aby se touto otázkou, která dosud nebyla v jeho judikatuře řešena, zabýval. Je přesvědčena, že otázka, zda soudy při zjišťování skutkového stavu respektovaly procesní zásady, je již otázkou právní, proto argumentace týkající se tvrzeného porušení procesních pravidel stanovených pro provádění dokazování a vyhodnocení důkazní situace pod dovolací přezkum pojmově spadat může [viz náleze ze dne 1. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1738/16 (N 38/84 SbNU 439)]. Připomněla, že dovolání podala z důvodu podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, tj. z důvodu, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, a v dovolání rovněž zformulovala otázku, která dosud nebyla judikaturou vyřešena, proto dovolání mělo být posouzeno jako bezvadné. Jelikož dovolací soud formalisticky dovolání odmítl pro vadu spočívající v nevymezení důvodů splnění předpokladů přípustnosti dovolání podle § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, odepřel jí právo na soudní ochranu a přístup k soudu v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny i s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva ohledně principu kontradiktornosti řízení (např. rozsudky ESLP ze dne 4. 3. 2014 ve věci *Duraliyski proti Bulharsku*, č. stížnosti 45519/06, § 32, či ze dne 3. 3. 2000 ve věci *Krčmář a ostatní proti České republice*, č. stížnosti 35376/97, § 43).

9. Stěžovatelka má za to, že nezachycení obsahu provedeného důkazu do protokolu je vadným postupem. Při absenci speciální právní úpravy provádění důkazního prostředku přehráním audiovizuálního záznamu poukázala na právní úpravu ohledání předmětu podle § 130 občanského soudního řádu s tím, že např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 11. 2008 sp. zn. 2 As 59/2008 aplikuje analogický pramen práva k dokazování ohledáním předmětu (§ 51 odst. 1 a § 54 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád).

10. Závěrem ústavní stížnosti stěžovatelka shrnula, že nalézací soud měl provedený důkaz videozáznamem zaprotokolovat tak, aby se stal přezkoumatelným pro soudy vyšších stupňů a aby se k němu mohly procesní strany vyjádřit. Za situace, kdy tak neučinil, bylo povinností odvolacího soudu provedení tohoto důkazního prostředku k návrhu stěžovatelky zopakovat, když skutková zjištění z provedeného záznamu namítala v odvolání jako nesprávná. Porušením této povinnosti se odvolací soud dopustil zásahu do jejího práva na spravedlivý proces, neboť v důsledku popsanych vad se jeho odvolací přezkum stal ryze formálním. Po něm pak dovolací soud porušil její právo na přístup k soudu, jelikož její dovolání chybně posoudil jako vadné (pozn. správně „nesplňující podmínky přípustnosti“, neboť stěžovatelka nedostála požadavkům na vymezení předpokladů podle § 237 občanského soudního řádu), čímž jí odepřel právo na soudní ochranu a na přístup k soudu v rozporu s požadavky čl. 36 odst. 1 Listiny.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení, žalobci Bc. Michalu Šlampovi (původně vedlejšímu účastníkovi) i městskému soudu.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření v souladu s napadeným usnesením ve věci uvedl, že námitku stěžovatelky, prostřednictvím které brojila proti procesnímu postupu soudu prvního stupně při provedení důkazního prostředku přehráním videozáznamu z kamerového systému, je nutno posoudit jako námitku poukazující na tzv. jinou vadu řízení, která sama o sobě nemůže založit přípustnost dovolání. Poukázal na to, že obsah námítky nemá ani tzv. ústavní přesah. Stěžovatelka sice brojila proti postupu při provedení důkazního prostředku, avšak pouze postrádala protokol o zachycení tohoto důkazu jako podkladu pro polemiku se skutkovými závěry soudu prvního stupně. Tato polemika byla obsahem odvolání i dovolání stěžovatelky a podle Nejvyššího soudu nejde o výjimečný případ natolik vadných skutkových zjištění soudů, že ve svém důsledku představují porušení práv garantovaných čl. 36 odst. 1 Listiny. Dodal, že vedle daného důkazu videozáznamem z kamerového systému byla obstarána řada dalších

důkazů, které byly městským soudem i krajským soudem řádně vyhodnoceny. Ze stejného důvodu podle jeho názoru nemohla přípustnost dovolání založit ani námitka stěžovatelky, že odvolací soud důkazní prostředek přehráním videozáznamu nezopakoval.

13. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného usnesení s tím, že z žádného důkazu nebylo zjištěno, že by žalobce jednal ve věci zaviněně, jak uvádí stěžovatelka. Obsah kamerového záznamu byl jen jedním z důkazů ve věci, byl promítnut v průběhu výpovědi svědků a jejich výpověď k věci se týkala i toho, co na záznamu vnímají. I technik Halamiček připustil, že je na záznamu patrné zadrhnutí nosítek. Pohyb nosítek jím byl hodnocen jako nepatrný, a to při technické znalosti manipulace s nosítky. Žalobce podle krajského soudu v průběhu tvrzeného úrazového děje plnil své pracovní úkoly, kterým se primárně věnoval, jeho úkolem nebylo sledovat spolupracovníka při práci a neustále ho vizuálně kontrolovat. Krajský soud měl za to, že nebyl dán důvod znovu opakovat záznam z kamerového systému, neboť z jiných důkazů tvořících ucelený řetězec vyplýval zjištěný skutkový stav věci. Zdůraznil, že opomněl-li městský soud zaprotokolovat, co sám bezprostředně vnímal z kamerového záznamu, nejde o vadu, která by mohla mít vliv na správnost jeho učiněných závěrů.

14. Městský soud odkázal na odůvodnění rozsudku krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu. Uvedl, že ústavní stížnost považuje za nedůvodnou. Nesouhlasí s tvrzením, že příležitost vyjádřit se k důkazu videozáznamem měl pouze žalobce. Samotná okolnost, že stěžovatelka se k tomuto důkazu nevyjádřila bezprostředně po prvním přehrání kamerového záznamu (na rozdíl od protistrany), nesvědčí podle jeho mínění o tom, že by jí bylo jakékoliv vyjádření upíráno. Poukázal na to, že stěžovatelce byl dán prostor pro vyjádření k důkazu jí předloženým videozáznamem a že se k danému důkazu vyjadřovala prostřednictvím svého právního zástupce jednak sama (srov. str. 6 protokolu o jednání před soudem prvního stupně ze dne 31. 1. 2019), jednak na výzvu soudu k přednesu závěrečné řeči (srov. str. 12 až 14 protokolu o jednání před soudem prvního stupně ze dne 14. 3. 2019).

15. Žalobce se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil. S ohledem na to, že byl poučen, že v takovém případě bude mít Ústavní soud za to, že se svého postavení vedlejšího účastníka vzdává, již s ním dále nebylo jednáno.

16. Vzhledem k tomu, že účastníci řízení ve svých vyjádřeních fakticky pouze odkazují na svá rozhodnutí a neuvádí žádné nové významné skutečnosti, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat je stěžovatelce k replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo všeobecného dozoru nad jejich rozhodovací činností. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Proto Ústavní soud napadené soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv

a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

19. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že nemá v úmyslu jakkoliv zasahovat do volného uvážení, které spadá do pravomoci obecných soudů. Jde-li o námitky směřující proti provádění důkazních prostředků a hodnocení důkazů, jakož i proti učiněným skutkovým zjištěním, platí ústavní princip nezávislosti soudů (čl. 82 Ústavy), z něhož vyplývá i zásada volného hodnocení důkazů. Jen soud rozhoduje, které skutečnosti jsou k dokazování relevantní a které z navržených (případně i nenavržených) důkazních prostředků provede, případně zda a nakolik se jeví nezbytné (žádoucí) dosavadní stav dokazování doplnit, které skutečnosti má za zjištěné a které dokazovat netřeba. Do hodnocení provedených důkazů obecnými soudy není Ústavní soud zásadně oprávněn zasahovat, a to i kdyby mohl mít za to, že jiné hodnocení by bylo přílehavější. Důvodem k jeho zásahu je až stav, kdy hodnocení důkazů a tomu přijaté skutkové závěry vybočují ze zásad spravedlivého procesu [srov. například rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 564/08 (N 110/65 SbNU 491) nebo ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. IV. ÚS 2273/14 (N 14/80 SbNU 181)]. Po posouzení ústavní stížnosti a spisového materiálu Ústavní soud dospěl k závěru, že taková situace v řízení před obecnými soudy nastala a vzhledem k tomu musel shledat porušení stěžovatelčina ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

20. Podle názoru Ústavního soudu městský soud nesprávně provedl důkazní prostředek přehráním videozáznamu ze sanitního vozu a vyhodnotil důkaz z něj vyplývající a krajský soud ani Nejvyšší soud pochybení městského soudu v řízeních o opravných prostředcích nenapravily.

21. Stěžovatelka v řízení před městským soudem navrhla provést důkazní prostředek přehráním videozáznamu ze sanitního vozu, ze kterého je podle ní zřejmé, že k žalobcem tvrzenému pádu nosítek nedošlo a že přitom musel vidět, že jeho kolega Martin Jelínek žádný pracovní úraz neutrpěl. Městský soud navrhovaný důkazní prostředek přehráním videozáznamu ze sanitního vozu provedl tak, že jej na jednání promítl na PC stěžovatelky (neboť na technice soudu to nebylo možné), přičemž příležitost bezprostředně se vyjádřit k tomuto provedenému důkaznímu prostředku a důkazu dal pouze žalobci, který se souhlasem soudu diktoval přímo do protokolu průběh skutkového děje výlučně ze svého pohledu. Mimo jiné uvedl, že „v momentě, kdy kolečka přejíždějí přes kanál, dochází k typickému zvuku, který vydávají nezacvaknuté zámky, je to specifický hliníkový zvuk, na kamerovém záznamu to není slyšet, a v tento okamžik si kolega stěžuje na to, že kolečka nezaaretovala a že mu trhlo v zádech a v ruce“ (viz str. 4, 5 protokolu o jednání před soudem prvního stupně ze dne 31. 1. 2019 – č. 1. 65, 66 spisu městského soudu). Následně městský soud, aniž by zaprotokoloval průběh skutkového děje z videozáznamu tak, jak jej sám vnímal, resp. co sám na obrazovce pozoroval, a aniž by dal stěžovateli příležitost se k tomuto provedenému důkazu bezprostředně vyjádřit, prováděl další dokazování. Skutková zjištění, která z daného důkazu učinil a která jsou zásadní pro rozhodnutí ve věci samé, shrnul až v odůvodnění svého rozsudku, přičemž tato skutková zjištění se rozcházejí s tím, co je podle stěžovatelky z videozáznamu patrné.

22. Z hlediska ústavnosti je v dané věci podstatná především skutečnost, že stěžovatelka předložila k prokázání svého tvrzení důkazní prostředek – videozáznam ze sanitního vozu, který městský soud sice přehrál při jednání, ale po jeho přehrání nezaprotokoloval svůj náhled na daný důkaz, tedy jinak řečeno, své závěry vyplývající z jeho provedení nezaznamenal přímo do protokolu o jednání, navíc příležitost bezprostředně se k důkazu vyjádřit dal pouze žalobci, nikoliv stěžovateli. Následně v odůvodnění svého rozsudku z něj vyplývající důkaz vyhodnotil opačně, než stěžovatelka předpokládala. Posouzení tohoto důkazu městským soudem bylo proto pro stěžovatelku nepředvídatelné, a tedy překvapivé, přičemž stěžovatelka neměla možnost na tuto situaci reagovat, neboť soud zaprotokoloval pouze popis důkazu žalobcem.

23. Z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny plyne mimo jiné i zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí. Podle judikatury Ústavního soudu jde o překvapivé rozhodnutí mimo jiné tehdy, nedostanou-li účastníci řízení příležitost vyjádřit se k odlišnému hodnocení důkazů nebo k odlišnému právnímu hodnocení. Zákaz překvapivých rozhodnutí neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než soud vynese rozhodnutí. Znamená však, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat. Účastníkům řízení by mělo být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, ať už jde o otázky skutkové nebo právní. Je třeba jim umožnit, aby se ke všem těmto otázkám mohli vyjádřit a aby mohli účinně uplatnit své argumenty. Je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení poučil, hodlá-li vycházet z jiné právní úpravy, jiného právního posouzení či z jiných skutkových zjištění, než mohou účastníci řízení předvídat vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení. Opačný postup je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje právo na soudní ochranu [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 2315/15 (N 64/81 SbNU 99), ze dne 27. 2. 2018 sp. zn. IV. ÚS 233/17 (N 34/88 SbNU 479) aj.].

24. V právním řádu České republiky není otázka provádění důkazního prostředku přehráním videozáznamu (či audiovizuálního záznamu) v občanském soudním řádu výslovně upravena. Podle § 125 občanského soudního řádu za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Není-li způsob provedení důkazního prostředku předepsán, určí jej soud.

25. Ani v právních rádech níže vymezených okolních států není provádění důkazních prostředků přehráním videozáznamu upraveno (např. na Slovensku není audio, video nebo audio-vizuální záznam na rozdíl od § 270 odst. 2 – zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok – ve výčtu důkazních prostředků v § 185 až 211 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (dále „c. p. s.“) uveden, a proto jde podle § 187 c. p. s. o jiný typ důkazního prostředku, jenž není v zákoně výslovně upraven a jehož způsob provedení určuje soud). Soudy v těchto zemích ho proto zpravidla podřazují pod jiný důkazní prostředek, a to zejména ohledání či provedení důkazního prostředku listinou, přičemž protokolace je výslovně upravena pouze v rakouském a německém občanském soudním řádu. Český občanský soudní řád vychází při úpravě řízení sporného z obdobných principů jako rakouský zákon o soudních řízeních v občanskoprávních sporech, zkráceně označovaný jako Zivilprozessordnung (zákon č. 113/1895 RGBL., dále jen „ZPO“), podle něhož účastníci řízení mají povinnost uvést všechny skutečnosti nezbytné pro prokázání svých tvrzení a předložit k nim důkazy (bližší § 226 a 239 ZPO). ZPO uvádí druhy klasických důkazních prostředků (listinné důkazy, výpovědi svědků, znalecké posudky, ohledání a výslech účastníků), přičemž obecně jsou jako důkaz přípustné všechny zdroje informací, včetně elektronických – ustanovení § 294 ZPO přímo stanoví, že je možné dokazování elektronickou listinou. Videonahrávky a audionahrávky však podle komentáře k ZPO představují obvykle předmět ohledání (srov. RECHBERGER, Walter H.; KLIČKA Thomas. ZPO, Zivilprozessordnung. Verlag Österreich, 2019. ISBN 978-3-7046-8066-2, str. 1383). Ohledání se provádí přímo před soudem (přímým smyslovým vnímáním soudce) a závěry vyplývající z provedení ohledání se zaznamenávají přímo do protokolu o jednání před soudem (viz § 368 ZPO). Ohledání je možné provést i mimo ústní jednání, v takovém případě soud účastníky řízení vyzve, aby se provedení důkazu zúčastnili, jejich nepřítomnost však nebrání provedení tohoto důkazního prostředku. Je-li ohledání provedeno mimo jednání, je k němu zaznamenán zvláštní protokol, přičemž § 370 odst. 2 ZPO stanoví, že k vytvoření záznamu má obvykle dojít přímo po provedení ohledání. Podle § 370 odst. 3 ZPO je v protokolu uvedeno, zda (a které) strany sporu byly přítomny při provádění ohledání, jakož i jaké námitky vznášely při provádění tohoto důkazního prostředku nebo proti protokolu. Rakouská právní úprava tedy přímo upravuje možnost stran vyjádřit se k důkazu

videonahrávkou a předpokládá, že budou zaznamenány i jejich námitky k provádění důkazního prostředku, jeho obsahu (důkazu) a případně i k protokolaci zjištěných skutečností. Podobně je tomu i v Polsku, kde vizuální a audio dokumenty – získané pomocí zraku nebo sluchu, mají speciální právní úpravu (srov. čl. 308 a 309 Kodeksu postępowania cywilnego), u nichž nejde o jejich popis, a oproti xerokopíím nemohou být ověřeny. Jde-li např. o plány, filmy atd. – pak se použijí pravidla ohledání, jde-li o fotografie dokumentů, pak ustanovení o listinách. Podle (Schweizerische Zivilprozessordnung – „SZ“) mají účastníci řízení povinnost podložit svá tvrzení důkazními prostředky (čl. 55 SZ) a mají právo, aby soud navržené důkazní prostředky v požadované formě a čase přijal (čl. 152 odst. 1 SZ). Švýcarský civilní soudní řád uvádí v čl. 168 taxativní výčet důkazních prostředků přípustných v civilním řízení – svědectví, listiny, ohledání, znalecký posudek, písemné prohlášení a výslech a prohlášení stran. Za listiny (Urkunde) lze podle čl. 177 SZ považovat písemnosti, nákresy, plány, fotografie, filmy, zvukové nahrávky, elektronické soubory apod., které jsou s to prokázat právně významné skutečnosti. Z textu ustanovení lze dovodit, že nejde o vyčerpávající právní definici a zákonodárce předpokládá, že okruh důkazních prostředků spadajících pod tzv. listiny (Urkunde) se v budoucnu může a pravděpodobně i bude rozšiřovat. Podle čl. 178 SZ musí v případě pochybností strana předkládající předmětný důkazní prostředek dokázat jeho pravost bez ohledu na jeho typ. Zpochybnit pravost tak lze také u filmů a zvukových nahrávek (Filme und Tonaufzeichnungen). Švýcarský civilní soudní řád nečiní rozdíl mezi jednotlivými listinami a forma, formát ani srozumitelnost důkazních prostředků nejsou rozhodné. Právní úprava dále nerozlišuje mezi tzv. méně tradičními důkazy typu videozáznam a audiozáznam a více konvenčními typu standardní písemnost. Spolkový soud Švýcarska uvedl, že čl. 177 SZ představuje extrémně širokou definici pojmu „listina“, která v sobě reflektuje eventuální budoucí vývoj na poli přípustných listinných důkazních prostředků (srov. rozsudek Spolkového soudu Švýcarska ze dne 3. 7. 2017 sp. zn. 5A_648/2016).

26. Evropský soud pro lidská práva zaujímá dlouhodobě k otázkám dokazování v civilním řízení zdrženlivý postoj a setrvale judikuje, že jde-li o právní úpravu dokazování v civilním řízení, mají státy široký prostor pro uvážení (*Moreira de Azevedo proti Portugalsku*, stížnost č. 11296/84, 23. 10. 1990, § 83–84). ESLP se tak ve svých rozhodnutích zaměřuje na spravedlivost řízení jako celku, a to včetně způsobu, jakým bylo provedeno dokazování (*Elsholz proti Německu*, rozsudek velkého senátu, stížnost č. 25735/94, 13. 7. 2000, § 66). Způsob, jakým bylo provedeno dokazování, tedy není přezkoumáván sám o sobě, ale pouze v širším kontextu celkového průběhu řízení, který svědčí o tom, zda bylo řízení jako celek spravedlivé či nikoliv. S ohledem na výše uvedené se ESLP dosud nikdy nezabýval konkrétně otázkou, jakým způsobem mají být prováděny důkazní prostředky přehráním videozáznamů. Jediným aktuálním rozhodnutím, v němž se ESLP zabýval dokazováním pomocí videozáznamu v civilním řízení, je rozsudek ve věci *López Ribalda a ostatní proti Španělsku*, stížnosti č. 1874/13 a 8567/13, 17. 10. 2019, v němž však byla řešena otázka přípustnosti důkazního prostředku (důkazu) nezákonně pořízeným videem. Toto rozhodnutí proto na nyní posuzovanou věc nedopadá, avšak za relevantní je možno považovat některá obecnější rozhodnutí ESLP týkající se principu kontradiktornosti řízení. ESLP konstantně judikuje, že princip kontradiktornosti řízení v zásadě znamená, že všichni účastníci řízení (trestního nebo civilního) musí znát obsah všech důkazů a mít možnost vyjadřovat se k veškerým důkazům (srov. např. *Kress proti Francii*, rozsudek velkého senátu, stížnost č. 39594/98, 7. 6. 2001, § 74, *Krčmář a ostatní proti České republice*, stížnost č. 35376/97, 3. 3. 2000, § 42). Přitom princip kontradiktornosti řízení je součástí práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a to dokonce vůbec nejzákladnější, neboť bez ní vůbec nelze hovořit o soudním procesu (viz *Barbera, Messegue a Jabardo proti Španělsku*, rozsudek pléna č. 10590/83, 6. 12. 1988, § 78; dále viz *Brandstetter proti Rakousku* č. 11170/84 a další, 28. 8. 1991, § 67; *Vermeulen*

proti Belgii, rozsudek velkého senátu č. 19075/91, 20. 2. 1996, § 33; *Ziegler proti Švýcarsku* č. 33499/96, 21. 2. 2002, § 38; *Messier proti Francii* č. 25041/07, 30. 6. 2011, § 53).

27. Při absenci speciální právní úpravy provádění dokazování audiovizuálním záznamem považuje Ústavní soud za vhodné poukázat také na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 11. 2008 sp. zn. 2 As 59/2008, ze kterého plyne, že promítnutí záznamu lze považovat za specifický případ tzv. ohledání s tím, že ohledáním je třeba rozumět každý postup, jímž se posuzující orgán vlastním empirickým nazíráním přesvědčuje o předmětu řízení. S tímto názorem se Ústavní soud ztotožňuje, přičemž nepovažuje za vhodné, aby byly audiovizuální záznamy podřazovány pod listiny, byť v rámci širokého výkladu, neboť povaha provádění tohoto důkazního prostředku je zcela jiná než přečtení listiny, neboť soud (stejně jako strany) bezprostředně vnímá a vyhodnocuje jeho obsah při provádění tohoto důkazního prostředku, a to zcela jiným způsobem, než je přečtení listiny. Z tradičních důkazních prostředků nejbližší má jeho provádění k ohledání, kterému se způsob vnímání a vyhodnocování jeho obsahu nejvíce podobá. Listinné důkazy jsou písemným zobrazením myšlenek, které zaznamenávají skutečnosti, zatímco předměty ohledání, za které je třeba z uvedených důvodů považovat i audiovizuální záznamy, nejsou z důvodu absence zachycených myšlenek listinami (srov. RECHBERGER, Walter H.; KLICKA Thomas. ZPO, Zivilprozessordnung. Verlag Österreich, 2019. ISBN 978-3-7046-8066-2, str. 1385).

28. Podle § 123 občanského soudního řádu účastníci mají právo vyjádřit se k návrhům na důkazy (správně „na provedení důkazních prostředků“) a ke všem důkazům, které byly provedeny.

29. Podle § 130 odst. 1 občanského soudního řádu se ohledání předmětu, který je možno dopravit k soudu, provede při jednání. Za tím účelem může předseda senátu uložit tomu, kdo má potřebný předmět, aby jej předložil. Způsob ohledání (zrakem, poslechem atd.) a jeho výsledek musejí být přitom zaznamenány do protokolu, případně na zvukovém nebo obrazovém záznamu, je-li o jednání pořizován – viz § 40 občanského soudního řádu (srov. Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 554–555). Tyto závěry se přiměřeně ze shora uvedených důvodů týkají i videozáznamu či kamerového záznamu.

30. Rozhodující soud nepochybně není povinen sdělovat účastníkům řízení svůj předběžný hodnotící úsudek o důkazu plynoucím z provedeného důkazního prostředku, neboť takový je povinen uvést až v odůvodnění svého rozhodnutí. Je však třeba trvat na tom, aby každý důkazní prostředek řádně provedl. V případě dokazování audiovizuálním záznamem je proto s přihlédnutím ke shora zmíněným skutečnostem nutné, aby zaprotokoloval vše významné, co při přehrání videozáznamu, které je třeba považovat za specifický případ ohledání, vnímá svými smysly, a aby umožnil účastníkům řízení na to následně adekvátně procesně reagovat, a tím učinil své vnímání přezkoumatelným pro vyšší soudní instance. Jiný postup, zejména když rozhodující soud uvede své zjištění na základě promítnutí audiovizuálního záznamu až v odůvodnění svého rozhodnutí, má za následek pro strany překvapivé rozhodnutí. Podle již citované judikatury ESLP princip kontradiktornosti řízení znamená mimo jiné také to, že účastníci řízení nebudou překvapeni zcela nepředvídatelným výsledkem řízení. Soudy proto nesmí založit své rozhodnutí na skutkových zjištěních a právním posouzení, k nimž se strany během řízení nemohly vyjádřit a které znamenají zásadní obrat v řízení (viz rozsudek ESLP ve věci *Čepek proti České republice*, stížnost č. 9815/10, 5. 9. 2013, § 48). Z toho plyne, že učiněné skutkové závěry a právní posouzení věci, na nichž je založeno rozhodnutí v civilní věci, nesmí být poprvé zmíněny teprve v odůvodnění rozhodnutí, neboť v takovém případě jsou pro účastníky řízení zcela nepředvídatelné.

31. Městský soud v nyní posuzované věci popsáním způsobem nepostupoval, neboť nezaprotokoloval to, co při přehrání kamerového záznamu pozoroval, a až z odůvodnění pro stěžovatelku překvapivého rozhodnutí vyplynulo, že jeho smyslové vnímání provedeného

kamerového záznamu bylo naprosto odlišné od vnímání stěžovatelky, která daný kamerový záznam předložila k důkazu. Ústavní soud na základě způsobu zaprotokolování postupu při provádění důkazního prostředku kamerového záznamu ze sanitního vozu a jeho obsahu (viz znovu vyžádanou přílohu spisu – č. 1. 162 spisu sp. zn. 49 C 47/2018) konstatuje, že je zde zásadní rozpor mezi zjištěním městského soudu a obsahem kamerového záznamu spolu s tvrzením stěžovatelky a že závěr městského soudu ohledně jeho vnímání [městský soud v odůvodnění rozsudku ze dne 14. 3. 2019 č. j. 49 C 47/2018-115 uvedl, že „skutečně při vykládání pacienta došlo k zadrhnutí, zhoupnutí či mírnému pohybu nosítek (jde o vizuálně stěží patrný pohyb, který se dosti obtížně popisuje, nicméně na kamerovém záznamu je nade vši pochybnost zřejmé, že k něčemu mimo plynulý pohyb tam došlo, na záznamu je patrné též to, že při tomto ‚zadrhnutí‘ se pohnula pacientka na nosítkách ...). V tu chvíli žalobce byl u hlavy pacientky a věnoval se jí, nebyl otočen čelem k Martinu Jelínkovi, který byl u nohou pacienta, a zjevně nemohl vidět a pozorně sledovat, co se ve chvíli, kdy došlo k ‚zadrhnutí‘ (nečekanému pohybu) nosítek. Kamerový záznam končí bezprostředně poté, co je na něm zachyceno ono ‚zadrhnutí‘ nosítek, kdy Martin Jelínek i žalobce s nosítky se dostávají mimo záběr kamer. Z kamerového záznamu je zřejmé, že nedošlo k pádu nosítek v tom smyslu, že by nosítka spadla na zem apod., nicméně je z něj zřejmé, že k něčemu tam došlo (srov. popis shora) a že žalobce ve chvíli, kdy k incidentu došlo, věnoval pozornost pacientce, k níž byl otočen, nikoli kolegu Martinu Jelínkovi“] je v rozporu s objektivní skutečností, tj. že městský soud na kamerovém záznamu viděl něco, co tam nebylo (nehledě k neurčitým vyjádřením: „jde o vizuálně stěží patrný pohyb, který se dosti obtížně popisuje“, „k něčemu mimo plynulý pohyb tam došlo“). Přitom shora popsáním postupem městský soud zbavil stěžovatelku možnosti kvalifikovaně se vyjádřit k provedenému důkaznímu prostředku a z něj vyplývajícím důkazu a adekvátně tomu přizpůsobit své důkazní aktivity (např. klást svědkům otázky k zobrazovanému ději, opatřit znalecký posudek, navrhnout místní šetření v podobě rekonstrukce úrazového děje apod.).

32. K tomu Ústavní soud podotýká, že jedním z principů představujících neopominutelnou součást práva na spravedlivý proces a vylučujících libovůli při rozhodování je nezbytná návaznost mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 90 Ústavy a s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)]. Stejně tak je nutno považovat za rozpor s principy řádného a spravedlivého procesu situaci, jsou-li v soudním rozhodování skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [srov. rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 30. 11. 1995 sp. zn. III. ÚS 166/95 (N 79/4 SbNU 255)].

33. Z těchto uvedených důvodů městský soud porušil stěžovatelčina práva na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy (porušením principu kontradiktornosti řízení).

34. Ačkoliv stěžovatelka v odvolání proti rozsudku městského soudu upozornila na nesprávné posouzení důkazu z přehrání kamerového záznamu ze sanitního vozu (odvolací námítky mířily převážně proti tomu, že daný důkazní prostředek byl proveden vadně a důkaz z něj vyplývajících byl nesprávně vyhodnocen) a při jednání u krajského soudu dne 3. 9. 2019 žádala odvolací soud o nové provedení tohoto důkazního prostředku (na jednání měla CD s video- a audiozáznamem v běžné formě), soud tomuto jejímu návrhu nevyhověl, pouze se dotázal účastníků řízení, zda byl kamerový záznam proveden jako důkazní prostředek před městským soudem, a když oba odpověděli, že ano, konstatoval, že ho není potřeba opakovat s tím, že opomněl-li městský soud zaprotokolovat, co sám bezprostředně vnímal z kamerového záznamu, nejde o vadu, která by mohla mít vliv na správnost jeho učiněných závěrů. Přitom

podle Ústavního soudu nelze souhlasit se závěrem krajského soudu, že nebyl dán důvod znovu opakovat záznam z kamerového systému, když z jiných důkazů tvořících ucelený řetězec vyplýval zjištěný skutkový stav věci (tento jeho závěr následně přejal do napadeného rozhodnutí i Nejvyšší soud). Naopak jde o důkaz, na kterém je založeno rozhodnutí v této věci, neboť jde o jediný zásadní důkaz, který se bezprostředně vztahuje ke skutkovému ději, na němž je založena výpověď z pracovního poměru daná stěžovatelkou žalobci (která byla zdůvodněna tím, že žalobce podpořil svým svědectvím útok na majetek zaměstnavatele řidičem Martinem Jelínkem, který předstíral pracovní úraz ze dne 10. 12. 2017, k němuž mělo dojít při vykládání pacientky na nosítkách ze sanitky, přičemž podle městského soudu závěr, že k pracovnímu úrazu řidiče Jelínka takto nedošlo, žalovaná zjevně učinila po zhlédnutí kamerových záznamů, na něž ve výpovědi poukazovala – srov. str. 3 rozsudku městského soudu). Všechny ostatní důkazy se vztahují až k následujícím událostem a zjišťování zranění Martina Jelínka, tj. lékařská zpráva vystavená dne 10. 12. 2017 v 19:28 hodin MUDr. Naděždou Fišerovou, lékařská zpráva vystavená dne 10. 12. 2017 v 20:53 hodin MUDr. Pavlem Coufalem, záznamy o prošetření pracovního úrazu ze dne 21. 12. 2017, kamerový záznam zachycující Martina Jelínka při zametání okolí vozidla (dne 10. 12. 2017 v závěru směny), zvukový záznam z projednání skutku s žalobcem ze dne 5. 1. 2018, jakož i na to navazující svědecké výpovědi a další důkazy (srov. str. 3–7 rozsudku městského soudu). Skutečnosti, že jde o stěžejní důkaz, na němž je založeno rozhodnutí ve věci, svědčí i pozornost, jakou tomuto důkazu věnovaly strany řízení i městský soud ve svém rozhodnutí (srov. str. 4 rozsudku městského soudu). Ze všech těchto důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozsudkem krajského soudu, kterým uvedený rozsudek městského soudu potvrdil, aniž by vyhověl návrhu stěžovatelky na zopakování důkazu videozáznamem ze sanitního vozu, bylo porušeno stěžovatelčino právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

35. Ústavní soud v této souvislosti odkazuje na svou judikaturu, ve které opakovaně formuloval požadavky na úplnost a přesvědčivost odůvodnění rozhodnutí obecných soudů [srov. například nálezy ze dne 23. 2. 2006 sp. zn. III. ÚS 405/03 (N 45/40 SbNU 373), ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. II. ÚS 169/09 (N 43/52 SbNU 431)]. Principu práva na spravedlivý proces totiž odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, přičemž se musejí vypořádat s námitkami uplatněnými účastníky řízení, a to způsobem odpovídajícím míře jejich závažnosti. Pakliže tak neučiní, založí tím nepřezkoumatelnost jimi vydaných rozhodnutí, a zpravidla tak i jejich protiústavnost. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž zásada právního státu libovůli v rozhodování orgánů veřejné moci zakazuje [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 183/03 (N 175/38 SbNU 399), ze dne 23. 1. 2008 sp. zn. I. ÚS 2568/07 (N 20/48 SbNU 213)].

36. Pochybení městského soudu a krajského soudu nenapravil ani Nejvyšší soud, který dovolání stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu odmítl podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu, neboť dospěl k závěru, že stěžovatelka nedostála požadavkům na vymezení předpokladů jeho přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu.

37. Ústavní soud se s takovým hodnocením obsahu dovolání stěžovatelky neztotožňuje. Stěžovatelka odůvodnila přípustnost dovolání proti rozsudku krajského soudu potřebou vyřešení otázky procesního práva, která dosud nebyla Nejvyšším soudem řešena. Sám Nejvyšší soud v ústavní stížnosti napadeném usnesení připouští, že zákon ani judikatura způsob provedení důkazního prostředku přehráním audiovizuálního záznamu neupravují a je na soudu, aby způsob provedení takového důkazního prostředku určil. Stěžovatelka tedy jasně vymezila, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání.

38. Jak Ústavní soud uvádí ve svém stanovisku ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.), bod 50, Evropský soud pro lidská práva k formulaci právních otázek u mimořádných opravných prostředků shrnuje, že její cíl je dvojí: „Jasně

formulovaná právní otázka má v první řadě naznačit řešení daného případu požadované účastníkem a za druhé pak její znění představuje obecný právní závěr aplikovatelný v obdobných případech v budoucnu. Smyslem zákonného požadavku je tedy chránit zájem účastníka řízení dosáhnout v případě potřeby změny napadeného rozhodnutí a také respektovat funkci vyšší soudní instance ...“ Přestože citovaný závěr vychází z rozsudku ve věci *Trevisanato proti Itálii* ze dne 15. 9. 2016 č. 32610/07, v němž byl přezkumu podroben případ založený na italské právní úpravě, Ústavní soud dovodil, že rozhodování italského a českého vrcholného soudu se při posuzování splnění obsahových náležitostí dovolání zakládá na podobném přístupu (bod 53 citovaného stanoviska).

39. Z pohledu Ústavního soudu bylo vymezení právní otázky stěžovatelkou z hlediska přípustnosti dovolání dostačující a Nejvyšší soud mu měl věnovat náležitou pozornost. Tím však, že dovolání stěžovatelky odmítl proto, že dovolání neobsahuje údaje o tom, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání ve smyslu ustanovení § 241a odst. 2 občanského soudního řádu [může-li být dovolání přípustné jen podle § 237 občanského soudního řádu (jako je tomu v projednávané věci), přičemž dovolatel je povinen v dovolání vymezit, které z tam uvedených hledisek považuje za splněné, resp. z dovolání musí být zřejmé, který z předpokladů přípustnosti dovolání uvedených alternativně v tomto ustanovení je podle mínění dovolatele splněn], ačkoli stěžovatelka otázku vymezila (včetně toho, že jde o otázku neřešenou), a není tedy pravda, že její dovolání neobsahovalo údaj o tom, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti, bylo stěžovatelce v rozporu se zákonem odepřeno její právo, aby dovolací soud posoudil dovolání alespoň z hlediska jeho přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu a v případě, že by je shledal přípustným, rozhodl ve věci samé. Již samotné posouzení přípustnosti dovolání by přitom s ohledem na předpoklady přípustnosti, které stanoví uvedené ustanovení, mělo fakticky povahu meritorního rozhodnutí. Nelze tedy než uzavřít, že také napadeným usnesením dovolacího soudu bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

40. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po posouzení věci ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil nejen napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a krajského soudu, ale také z důvodu ekonomie řízení rozsudek městského soudu, byť ho stěžovatelka výslovně nenapadla a jeho zrušení nenavrhla, neboť jimi byla porušena ústavní práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy (porušením principu kontradiktornosti řízení). Rozhodnutí učinil mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od něho nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 174**Právo na bezplatnou pomoc obhájce
(sp. zn. II. ÚS 1411/20 ze dne 1. září 2020)**

Založí-li soudy své rozhodnutí o tom, že obviněný nemá nárok na bezplatnou obhajobu, na hypotetických příjmech, které by obviněný někdy v blíže neurčené budoucnosti mohl získat, poruší tím právo obviněného na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny a v důsledku též omezí jeho právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Takové rozhodnutí soudů zasahuje do samotné podstaty práva na bezplatnou pomoc obhájce, neboť obviněný potřebuje efektivní obhajobu právě v době, kdy probíhá trestní řízení, nikoli někdy v budoucnu.

Právní úpravu v § 33 odst. 2 trestního řádu, podle níž musí obviněný osvědčit, že nemá dostatek prostředků na úhradu nákladů obhajoby, je potřeba v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy vykládat tak, že pro rozhodnutí o tom, že obviněný má nárok na obhajobu bezplatnou (či za sníženou odměnu), není potřeba prokázat nemajetnost nade všechny pochyby, ale postačí, pokud ze všech indicií předložených obviněným a zahrnutých ve spise plyne, že obviněný je nemajetný.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Ludvíka Davida a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele Jana P. (jedná se o pseudonym), t. č. ve vazbě ve Věznici Kuřim, zastoupeného JUDr. Zdeňkou Polákovou, advokátkou, sídlem Opletalova 608/2, Havířov, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě č. j. 4 Tmo 14/2020-764 ze dne 10. března 2020 a usnesení Okresního soudu v Ostravě č. j. 73 Tm 38/2017-656 ze dne 8. ledna 2020, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě jako účastníků řízení, takto:

I. Usneseními Okresního soudu v Ostravě č. j. 73 Tm 38/2017-656 ze dne 8. ledna 2020 a Krajského soudu v Ostravě č. j. 4 Tmo 14/2020-764 ze dne 10. března 2020 bylo porušeno základní právo stěžovatele na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a podle čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Vůči stěžovateli probíhala dvě trestní řízení, a to pod sp. zn. 73 Tm 30/2017 a sp. zn. 73 Tm 38/2017. Jménem stěžovatele podala jeho nynější zástupkyně, jako obhájce, v obou trestních věcech návrh na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu podle § 33 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Okresní soud v Ostravě stěžovateli bezplatnou obhajobu ani v jedné věci nepřiznal s odůvodněním, že ačkoliv je jeho majetková situace pod běžně uznávanou hranicí společenského standardu, je

třeba zohlednit potencialitu příjmů a jeho přístup k řádnému obstarávání dostatečného příjmu. Stěžovatel neuspěl ani u Krajského soudu v Ostravě. Proti těmto rozhodnutím podal stěžovatel dvě samostatné ústavní stížnosti. Ústavní stížnost týkající se nepřiznání nároku na bezplatnou obhajobu ve věci sp. zn. 73 Tm 30/2017 odmítl jiný senát Ústavního soudu usnesením sp. zn. III. ÚS 1071/20 ze dne 19. 5. 2020. Nyní projednávaná ústavní stížnost se týká návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu ve druhém trestním řízení.

2. Zástupkyně stěžovatele uvádí, že obecné soudy se dlouhodobě snaží odradit advokáty, aby převzali obhajobu sociálně slabých klientů. Podle ní „zkušenosti z mnoha případů ukazují, že ačkoliv klienti prokazatelně nemají finanční prostředky na zaplacení obhájce, soudy pod nejrůznějšími důvody a záminkami zamítají žádosti podané podle ust. § 33 odst. 2 trestního řádu“.

A. Návrhy stěžovatele na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu v této trestní věci

3. Jak vyplývá z vyžádaného spisového materiálu (trestního a soudního spisu), v červnu 2016 bylo zahájeno trestní řízení pro podezření ze spáchání trestných činů ublížení na zdraví a výtržnictví. V červenci 2016 byl tehdy sedmnáctiletý stěžovatel zadržen jako jeden z podezřelých v této trestní věci. Dne 9. července 2016 byl stěžovatel poučen o tom, že musí mít obhájce z důvodu nutné obhajoby. Pokud si svého obhájce nezvolí nebo mu ho nezvolí právní či zákonný zástupce nebo příbuzný, bude mu obhájce ustanoven. Stěžovatel byl rovněž poučen o možnosti kdykoli v průběhu trestního řízení zvolit si jiného obhájce. Podle záznamu policie si stěžovatel obhájce nezvolil a vzdal se lhůty na jeho zvolení. Téhož dne byla o trestním řízení vyrozuměna matka stěžovatele a rovněž byla poučena o možnosti zvolit svému synovi obhájce, k čemuž jí byla stanovena lhůta téhož dne do 13:00 hodin. Okresní soud v Ostravě ještě tentýž den stěžovateli ustanovil obhájce podle § 42 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). V listopadu 2016 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele a dalších osob jako obviněných ze spáchání provinění výtržnictví a ublížení na zdraví; v prosinci 2016 bylo trestní stíhání rozšířeno o další provinění kvalifikované jako loupež, k jehož spáchání mělo dojít v říjnu téhož roku.

4. V trestním spise je dále založena plná moc zvolené zástupkyně stěžovatele, kterou jeho matka podepsala v prosinci 2016. Zástupkyně stěžovatele uvádí, že rodinu stěžovatele zná od roku 2006, kdy byla tato rodina přemístěna ze V. do V. Stěžovatele začala obhajovat na základě žádosti jeho matky. V té době byl stěžovatel v péči výchovného ústavu v D. Matka stěžovatele neuměla číst ani psát a nebyla schopna se orientovat v úředních záležitostech. Zástupkyně stěžovatele vyhledala trestní spis a zaslala plnou moc Policii České republiky v lednu 2017 a současně požádala o rozhodnutí, že stěžovatel má nárok na bezplatnou obhajobu podle § 33 odst. 2 trestního řádu. O tomto návrhu rozhodl Okresní soud v Ostravě ústavní stížností napadeným rozhodnutím až o tři roky později, v lednu 2020.

5. Na základě doložené plné moci Okresní soud v Ostravě dne 18. 1. 2017 zrušil ustanovení původního obhájce, kterému poté policejní orgán přiznal odměnu a náhradu hotových výdajů celkem ve výši 35 695 Kč (rozhodnutí policejního orgánu bylo posléze ke stížnosti stěžovatele, zastoupeného již nynější zástupkyní, zrušeno a policejnímu orgánu bylo uloženo, aby o věci znovu jednal a rozhodl; nové rozhodnutí se však ve spisovém materiálu zaslaném Ústavnímu soudu nenachází). V případě pravomocného uznání viny stěžovatele bude tento povinen státu nahradit odměnu a hotové výdaje ustanoveného obhájce, pokud neměl nárok na bezplatnou obhajobu [§ 152 odst. 1 písm. b) trestního řádu].

6. Dne 20. července 2017 podala státní zástupkyně obžalobu a upozornila Okresní soud v Ostravě na to, že dosud nebylo rozhodnuto o návrhu stěžovatele na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu.

7. Okresní soud v Ostravě následně téhož měsíce věc postoupil Okresnímu soudu v Jeseníku. Zástupkyně stěžovatele upozornila Okresní soud v Jeseníku, že stěžovatel se fakticky nezdržuje ve svém trvalém bydlišti ve V., ale ve Z. u své sestry. Ve V. již nežije ani rodina stěžovatele a dům je ve vlastnictví obce. Tyto informace potvrdila soudu i policie. V září 2017 si stěžovatel na adrese své sestry převzal osobně zásilku o postoupení věci Okresnímu soudu v Jeseníku. V lednu 2018 pak zástupkyně stěžovatele opakovaně požádala Okresní soud v Jeseníku, aby rozhodl o nároku stěžovatele na bezplatnou obhajobu. Okresní soud v Jeseníku na základě informací o místě bydliště stěžovatele v dubnu 2018 postoupil věc Okresnímu soudu ve Zlíně.

8. Na jaře 2018 zesnula matka stěžovatele, krátce předtím i jeho otec. V červnu 2018 zjistil odbor sociálních věcí statutárního města Z., že se stěžovatel již nezdržuje u sestry. Okresní soud ve Zlíně tedy předložil věc Vrchnímu soudu v Olomouci, který v srpnu 2018 rozhodl o místní příslušnosti Okresního soudu v Ostravě podle místa spáchání provinění.

9. Okresní soud v Ostravě dne 12. října 2018 zaslal stěžovateli do místa bydliště jeho babičky výzvu k osvědčení majetkových poměrů a další písemnosti. Výzvu na uvedené adrese nikdo nevyzvedl a zástupkyni stěžovatele nebyla doručena. Koncem listopadu potvrdil vedoucí obvodního oddělení policie V., že se písemnost nepovedlo na uvedené adrese doručit. Babička stěžovatele sdělila, že svého vnuka neviděla déle než dva měsíce a neví, kde se zdržuje.

10. V prosinci 2018 během hlavního líčení zástupkyně stěžovatele uvedla, že stěžovateli v průběhu posledního roku zemřeli oba rodiče a stěžovatel se ocitl v situaci, kdy nemá žádný domov; trestnímu stíhání se však nevyhýbá. Podle jejích informací stěžovatel odjel do Anglie za bratrem, kterému zemřela manželka, pomoci mu s dětmi. Dne 17. prosince 2018 zástupkyně stěžovatele uvedla, že se pokusila se stěžovatelem zkontaktovat prostřednictvím jeho sestry, ale zatím neúspěšně. Uvedla, že nikoli vinou stěžovatele putoval spisový materiál po různých soudech. V lednu 2019 bylo po stěžovateli vyhlášeno pátrání.

11. Poté je v soudním spise založeno vyjádření obžalovaného stěžovatele z listopadu 2019 během vazebního zasedání. Sdělil, že byl pomoci v Anglii svému bratrovi s dětmi a do České republiky se vrátil před dvěma měsíci. Bydlel ve Z. u své sestry a poté si našel práci s ubytováním. V době zadržení pracoval zhruba týden na dálnici jako montážní dělník, do té doby jej živila sestra. Stěžovatel uvedl: „Já jsem zapomněl, že tady je ještě další řízení, které se týká mých problémů v diagnostickém ústavu, ale slibuji, že už budu v kontaktu s mou advokátkou, aby ta řízení mohla proběhnout. Je možné, že je proti mně vedeno řízení u [okresního soudu] Jeseník, já nevím, už jsem tam moc dlouho nebyl. Je možné, že teď je proti mně vedeno řízení ve Z., to by mělo být ještě na PČR. Nevím úplně přesně, co to je za problém, který řeší.“ Stěžovatel rovněž požádal o bezplatnou obhajobu podle § 33 odst. 2 trestního řádu. Téhož dne byl stěžovatel vzat do vazby. Dne 6. prosince 2019 byla stěžovateli do vazby doručena výzva k osvědčení jeho majetkových poměrů ve lhůtě čtrnácti dnů. Jeho zástupkyni tato výzva zaslána nebyla.

12. Dne 16. prosince 2019 zástupkyně opětovně podala jménem stěžovatele žádost o přiznání bezplatné obhajoby, přičemž uvedla, že stěžovatel „byl vzat do vazby, kde se nachází doposud. (...) nepobírá žádný důchod ani dávky státní sociální podpory (...) čestně prohlašuje, že nevlastní žádný nemovitý ani movitý majetek“. Ke stěžovatelovým rodinným poměrům zástupkyně upřesnila, že otec stěžovatele zemřel 24. 12. 2017, matka 27. 4. 2018. Stěžovatel byl v lednu 2017 propuštěn z ústavní výchovy, poté se střídavě zdržoval u sestry nebo babičky a od listopadu 2018 u bratra v Anglii, kde mu asi rok pomáhal s dětmi. Stěžovatel se svými sourozenci ani s jinými osobami nežije ve společné domácnosti. Po návratu do České republiky mu jeho sestra přispěla na stravu, bydlet měl na ubytovně, kterou měl platit zaměstnavatel. V pozdějších podáních pak zástupkyně stěžovatele vysvětlila, že tímto dopisem z prosince 2019 nereagovala na výzvu k osvědčení majetkových poměrů adresovanou stěžovateli, neboť tuto výzvu soud doručil pouze stěžovateli do vazby, nikoli však jí. Ze spisu plyne, že okresní soud

zaslal zástupkyni stěžovatele usnesení o vzetí do vazby, nikoli však výzvu k osvědčení majetkových poměrů. Zástupkyně uvádí, že do spisu nahlédla až později a na výzvu zareagovala v lednu 2020 po rozhodnutí okresního soudu tím, že k textu stížnosti ke krajskému soudu přiložila též čestné prohlášení podepsané samotným stěžovatelem.

B. Sociální situace a zázemí stěžovatele a další průběh trestního řízení

13. V roce 2006 bylo ze V. vystěhováno několik romských rodin do různých vesnic na severní Moravě, mimo jiné na Jesenicko; to byl i případ rodiny stěžovatele, která byla v době, kdy stěžovateli bylo šest let, vystěhována do V. u polských hranic. Krátce po přestěhování otec opustil rodinu a matka zůstala sama se sedmi dětmi v přiděleném domě ve velmi špatných hygienických podmínkách bez funkčního sociálního zařízení. Po přestěhování se matka stěžovatele obávala, aby jí vzhledem k takovým podmínkám děti nebyly odebrány.

14. Z informací orgánu sociálně-právní ochrany dětí města J. (dále jen „OSPOD J.“) založených v trestním spise stěžovatele taktéž vyplývá, že stěžovatel byl ve svých devíti letech v roce 2008 předán do dětského domova v J. Matce byla rodičovská zodpovědnost obnovena v roce 2012. V roce 2014 matka s dětmi odcestovala do Velké Británie, po jejich návratu soud stanovil dohled nad dětmi. Otec se na výchově dětí nepodílel a matce na děti ani nijak nepřispíval. Podle OSPOD J. přetrvávaly problémy s vedením domácnosti, hospodařením a absencí dětí ve škole. V březnu 2016, po krátkém přestěhování se na ubytovnu v O. a následném návratu, se matka ocitla zcela bez finančních prostředků, neboť dávky pomoci v hmotné nouzi byly přesměrovány do O. Doma měla pro rodinu stravu jen na okamžitou spotřebu. Místním úřadům se nepovedlo zprostředkovat urychlené vyplacení dávek pomoci v hmotné nouzi. Soud koncem března 2016 opět nařídil ústavní výchovu dětí a sourozence rozdělil mezi dvě různá zařízení. Zástupkyně stěžovatele uvádí, že úřady tehdy neposkytly rodině pomoc, aby špatnou finanční situaci překonala. Před nařízením druhé ústavní výchovy stěžovatel dlouhodobě pobýval u své zletilé sestry ve Z., byť krátce žil i s matkou v O. a poté ve V. Po nařízení ústavní výchovy byl stěžovatel s ohledem na své útky z dětského domova (často se vrátil téhož nebo následujícího dne) v srpnu 2016 přemístěn do výchovného ústavu v D. Podle záznamu ředitele tohoto ústavu, založeného v trestním spise, mluvil stěžovatel při nástupu o tom, že je těžké žít na ulici a starat se o sebe, takže si na čas chtěl „dopřát péči instituce“. V té době byl stěžovatel v prvním ročníku střední školy, kde dokázal dosahovat dobrých výsledků; od října 2016 byl však podle vyjádření ředitele ústavu opět na útěku. Z trestního spisu rovněž vyplývá, že v dobách svých útěků z dětského domova a výchovného ústavu si stěžovatel příležitostně brigádami vydělával na jídlo. Zástupkyně stěžovatele uvedla, že nepovažuje zprávy OSPOD J. za přesné.

15. V červnu 2016 bylo zahájeno trestní řízení ve věci stěžovatele, v listopadu 2016 bylo zahájeno jeho trestní stíhání, po obžalobě podané v červenci 2017 stěžovatel nebyl vzat do vazby. V roce 2018 stěžovatel odjel do Anglie k bratrovi. Do České republiky se vrátil v roce 2019 za okolností popsanych výše. Tentokrát byl stěžovatel umístěn do vazby a mimo jiné vypověděl, že jednou měsíčně užívá pervitin.

16. Rozsudkem Okresního soudu v Ostravě jako soudu pro mládež č. j. 73 Tm 38/2017-684 ze dne 24. 1. 2020 byl stěžovatel uznán vinným proviněními těžké újmy na zdraví, výtržnictví a loupeže a odsouzen k souhrnnému trestnímu opatření odnětí svobody v délce 20 měsíců. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Ostravě jako soud pro mládež rozsudkem č. j. 4 Tmo 13/2020-787 ze dne 6. 4. 2020 zrušil rozsudek okresního soudu ve výroku o trestním opatření a stěžovatele nově odsoudil k souhrnnému trestnímu opatření odnětí svobody v trvání jednoho roku a osmi měsíců nepodmíněně; dále rozhodl, že jinak zůstává napadený rozsudek nezměněn.

II. Napadená rozhodnutí

17. Ústavní stížností napadeným rozhodnutím ze dne 8. ledna 2020 okresní soud zamítl návrh stěžovatele jako obžalovaného na přiznání nároku na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu. Shledal, že „je sice možné, že majetková situace obžalovaného je pod běžně uznávanou hranicí společenského standardu“, avšak je třeba zohlednit potencialitu příjmů a přístup stěžovatele k řádnému obstarávání dostatečného příjmu. V minulosti si stěžovatel byl schopen zajišťovat svou obživu brigádně a v roce 2019 byl zaměstnancem. Momentální nedostatek finančních prostředků přitom automaticky neznamená přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. Okresní soud též odkázal na judikaturu Ústavního soudu, například na usnesení sp. zn. I. ÚS 2824/11 ze dne 10. 1. 2012, v němž Ústavní soud rozhodoval o stěžovateli omezeném na osobní svobodě (ve vazbě), který neměl žádný movitý ani nemovitý majetek, ale ze spisového materiálu nevyplývala žádná závažná okolnost, která by mu bránila po propuštění z vazby či případně po vykonání nepodmíněného trestu odnětí svobody najít si zaměstnání nebo brigádu a uhradit náklady obhajoby. Samotný fakt, že stěžovatel je nemajetný, neznamená automatické zprošťování povinností k plnění finančních závazků, neboť rozhodné jsou jeho výdělkové schopnosti a možnosti a v daném případě nebylo zjištěno nic, co by mu bránilo vykonávat práci odpovídající jeho schopnostem a kvalifikaci. Ani v tomto případě stěžovateli zdravotní stav nebrání vlastní prací získávat finanční prostředky, z nichž by mohl náklady obhajoby hradit či případně po dohodě s příslušným pracovištěm Okresního soudu v Ostravě splácet.

18. Proti rozhodnutí okresního soudu podal stěžovatel stížnost, kterou krajský soud napadeným rozhodnutím ze dne 10. března 2020 zamítl. Krajský soud poukázal na to, že je povinností obviněného osvědčit, že nemá dostatek prostředků, aby si platil náklady obhajoby. Podle krajského soudu sice stěžovatel „má poněkud omezené možnosti tím, že je v současné době ve výkonu vazby, nicméně mu byl ustanoven obhájce, který také návrh na přiznání bezplatné obhajoby učinil, avšak ani s návrhem, ani později žádné relevantní podklady soudu nepředložil“. Stěžovatel podle krajského soudu nedoložil svou nemajetnost ani svůj případný trvale nepříznivý zdravotní stav, jenž by mu bránil po propuštění na svobodu vykonávat výdělečnou činnost. Krajský soud poukázal i na usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3651/18 ze dne 4. 12. 2018, podle kterého „§ 33 odstavec 2 trestního řádu je nutno vykládat tak, že nárok na bezplatnou obhajobu je dán u obviněného, který se zřetelem na výdělkové, majetkové a rodinné poměry nemůže zaplatit odměnu za obhajobu bez ohrožení své nutné výživy nebo výživy osob, o které je podle zákona povinen pečovat. Rozhodná je však celková ekonomická situace obviněného, přičemž u osob práce a výdělku schopných nedostatek pohotových finančních prostředků sám o sobě důvodem pro poskytnutí bezplatné obhajoby není“. Soudní praxi, která nepřiznává nárok na bezplatnou obhajobu osobám, u nichž je značná pravděpodobnost jejich budoucí solventnosti, podle tohoto usnesení Ústavního soudu „nelze označit za protiústavní, naopak taková praxe je naplněním obecné právní maximy, že každý odpovídá za splnění svých závazků, a to i do budoucna. Tato zásada má navíc silný hodnotový aspekt u pachatelů trestné činnosti, neboť je důležitou součástí při procesu přijímání odpovědnosti za spáchaný trestný čin a nápravu jeho důsledků“. Krajský soud dodal, že z citovaného usnesení rovněž vyplývá, že obviněný má právo vybrat si obhájce pouze za předpokladu, že má prostředky na jeho zaplacení.

III. Obsah ústavní stížnosti

19. Stěžovatel napadá obě usnesení s tím, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv, a to práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Podle stěžovatele je rozhodování soudů diskriminační vůči sociálně slabým, neboť přestože zákon těmto osobám přiznává nárok na

bezplatnou obhajobu, nemají-li finanční prostředky na zaplacení obhájce, ve skutečnosti obecné soudy tento nárok značně omezují, až vylučují.

20. Soudy podle stěžovatele přehlíží, že osoby žádající o bezplatnou obhajobu se například navracejí z ústavní péče, jsou bez vzdělání a zázemí rodiny, hůře získávají zaměstnání, a pokud ho seženou, z minimální mzdy sotva zaplatí bydlení, stravu a další životní potřeby. Případně tyto osoby nastupují výkon trestu odnětí svobody, kde nelze očekávat takový výdělek, který by umožňoval platit náklady obhajoby.

21. Zástupkyně začala stěžovatele obhajovat k žádosti jeho matky podle plné moci z prosince 2016. Matka stěžovatele nebyla schopna orientovat se v úředních záležitostech, neuměla číst ani psát. Plnou moc zástupkyně zaslala policii dopisem dne 13. ledna 2017, poté, co se jí podařilo zjistit číslo spisu, a již v tomto dopisu požádala o rozhodnutí, že stěžovatel má nárok na bezplatnou obhajobu podle § 33 odst. 2 trestního řádu. Opětovně o takové rozhodnutí požádala 3. února 2017, 19. září 2017 a 10. ledna 2018. Návrh podle § 33 odst. 2 trestního řádu poté podala na vazebním zasedání dne 30. listopadu 2019 a opětovně také 16. prosince téhož roku; v těchto návrzích uvedla skutečnosti, které jí byly známy o sociální situaci stěžovatele a jeho rodiny. O výzvě okresního soudu k osvědčení majetkových poměrů se dozvěděla teprve 27. prosince 2019, kdy přijela stěžovatele navštívit do věznice, a než stačila zareagovat, okresní soud podaný návrh zamítl. Předchozí výzvu k osvědčení majetkových poměrů, zaslanou v říjnu 2018, si stěžovatel nemohl převzít, neboť v úředně hlášeném bydlišti ve V. se nikdo z rodiny nezdržuje. Jeho zástupkyni žádné z výzev zaslány nebyly.

22. Pokud jde o neprokázání svých majetkových poměrů, stěžovatel poukazuje na nález sp. zn. I. ÚS 22/10 ze dne 7. 4. 2010 (N 77/57 SbNU 43) a na to, že nelze dokazovat něco, co neexistuje. Pro osoby zcela nemajetné a bez příjmů je velmi obtížné předložit listiny, které tuto velmi špatnou sociální situaci mohou prokázat. Stěžovatel je mladistvý obžalovaný, několik let pobýval v ústavní péči, oba jeho rodiče zemřeli, sourozenci mají své rodiny a nemohou mu přispět na zaplacení obhajoby. Již z výsledku v roce 2016 vyplývalo, že byl ve věku sedmnácti let tehdy nemajetný, neměl žádný měsíční příjem a byl osobou se základním vzděláním. V současné době vykonává stěžovatel dvacetiměsíční nepodmíněný trest odnětí svobody, a i kdyby ve věznici mohl pracovat, nízká mzda na tyto náklady nevystačí. V podstatě je vyloučeno, že bude schopen za poskytnutou obhajobu zaplatit, případně ji splácet i v budoucnu. S ohledem na jeho základní vzdělání lze předpokládat, že po vykonání nepodmíněného trestu bude mít příjmy ve výši základní mzdy, jež stěží postačuje k pokrytí základních potřeb.

IV. Argumentace ostatních účastníků řízení

23. Okresní soud odkazuje na své usnesení, v němž bylo zdůvodněno, co vedlo k napadenému rozhodnutí. Napadené rozhodnutí bylo podle okresního soudu vydáno při plném respektování práv stěžovatele nejen ve smyslu trestního práva, ale také ve smyslu práv zaručených mu Ústavou, Listinou a dalšími předpisy. Navrhuje proto odmítnutí ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné.

24. Krajský soud uvádí, že námitky v ústavní stížnosti do značné míry kopírují ty, které byly uplatněny v řízení před ním a s nimiž se krajský soud vypořádal. Krajský soud proto odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí a poukazuje na to, že druhou ústavní stížnost v obdobné věci jiný senát Ústavního soudu usnesením sp. zn. III. ÚS 1071/20 ze dne 19. 5. 2020 odmítl.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

25. K projednání ústavní stížnosti je Ústavní soud příslušný a zároveň jde o návrh přípustný, neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Ústavní stížnost byla podána včas

(§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), a je i jinak procesně bezvadná.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

26. Ústavní stížnost je důvodná.

27. Východiskem pro posouzení práva na bezplatnou právní pomoc jsou vždy konkrétní poměry jednotlivce, o jehož právo se jedná. V nyní posuzovaném případě je důležité, že stěžovatel byl v době zahájení trestního řízení i trestního stíhání nezletilý, pocházel z nucných poměrů, mnoho let žil v ústavní výchově, oba rodiče mu zemřeli a je příslušníkem marginalizované etnické skupiny Romů, konkrétně skupiny Romů vystěhovaných v minulosti ze V. Dosáhl pouze základního vzdělání.

A. Obecná východiska

a) Právo na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny a podústavní úpravy

28. Podle čl. 37 odst. 2 Listiny má každý „právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení“. Listina dále v čl. 40 odst. 3 každému obviněnému přiznává právo na obhajobu. Jestliže si obviněný „obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce“.

29. Ústavně zaručené právo na obhajobu, jehož součástí je i právo na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu, je spolu s presumpcí neviny základní podmínkou spravedlivého procesu, v němž má být zjištěna vina [viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 83/96 ze dne 25. 9. 1996 (N 87/6 SbNU 123; 293/1996 Sb.); nálezy sp. zn. I. ÚS 22/10 ze dne 7. 4. 2010 (N 77/57 SbNU 43), bod 16; nálezy sp. zn. I. ÚS 848/16 ze dne 13. 9. 2016 (N 174/82 SbNU 693), bod 19; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>]. Obhajoba přispívá k rovnému postavení obou stran v soudním řízení tím, že pomáhá obviněnému porozumět, co se právě děje a co se od něj očekává, a to z pohledu porozumění odbornému jazyku, ale také situačnímu kontextu řízení (Baňouch, H. In Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 817 a násl.). Právo na obhajobu je subjektivním právem. Jeho respektování má však přímý vliv na naplnění objektivní hodnoty spočívající ve zjištění a spravedlivém potrestání osoby, která ve společensky škodlivých případech páchá trestné činy, a tím ohrožuje integritu společnosti v právním státě žijící a na něj se spoléhající. Vzhledem k nutnosti zajistit základní práva a svobody všem osobám bez rozdílu majetku musí být právo na obhajobu zajištěno všem, tedy stejně osobám majetným i nemajetným [nálezy sp. zn. I. ÚS 848/16 ze dne 13. 9. 2016 (N 174/82 SbNU 693), bod 13].

30. Podle Listiny zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce (poslední věta čl. 40 odst. 3 Listiny). Je-li vedeno trestní řízení proti mladistvému, je to vždy důvodem tzv. nutné obhajoby; mladistvý tedy musí mít obhájce, a to od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedeny úkony podle trestního řádu [§ 42 odst. 2 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže ve znění účinném do 31. 8. 2019, § 42a odst. 1 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže ve znění účinném od 1. 9. 2019]. V této situaci musí mít mladistvý obhájce až do dovršení osmnácti let věku podle právní úpravy účinné do 31. 8. 2019 (§ 42 odst. 2 *in fine* zákona o soudnictví ve věcech mládeže v daném znění); respektive až do dovršení jednadvaceti let věku, považuje-li to soud a v přípravném řízení státní zástupce za vhodné s přihlédnutím k dosaženému stupni rozumové a mravní vyspělosti mladistvého a okolnostem případu, podle aktuální právní úpravy (§ 42a odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže ve znění účinném od 1. 9. 2019). Nestanoví-li zákon o soudnictví ve věcech mládeže jinak, užijí se obecné právní

předpisy (§ 1 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Jelikož tento zákon neupřesňuje otázku náhrady nákladů za poskytnutí nutné obhajoby mladistvému ani obsah práva na bezplatnou obhajobu mladistvého, je třeba postupovat podle obecné úpravy v trestním řádu.

31. Ve vztahu k nutné obhajobě platí, že – pokud nemá obviněný zvoleného, ale ustanoveného obhájce – náklady na ni nese sice stát, nicméně v případě pravomocného uznání viny je obžalovaný povinen nahradit státu odměnu a hotové výdaje uhrazené ustanovenému obhájci státem, pokud nemá nárok na obhajobu bezplatnou [§ 152 odst. 1 písm. b) trestního řádu]. Nutná obhajoba tedy neznamená obhajobu bezplatnou, a to ani v případě mladistvého obviněného, a nelze ji považovat za bezplatnou právní pomoc ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny.

32. Právo na bezplatnou obhajobu v trestním řízení upravuje § 33 odst. 2 trestního řádu, podle kterého „[o]svědčil-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to třeba k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obviněného“.

33. Ústavní soud již několikrát zrušil rozhodnutí soudů, jež pro přiznání bezplatné obhajoby stanovila podmínky, které nemají oporu ani v zákoně, ani v judikatuře, a to podmínky týkající se nikoli zjištěného současného stavu, ale vztahující se k budoucnosti, které toliko mohou, ale také vůbec nemusí v budoucnu nastat. Soudy jsou při rozhodování o tom, zda obviněný má dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, povinny vycházet ze stavu v době rozhodování [nález sp. zn. I. ÚS 3966/17 ze dne 23. 4. 2019 (N 69/93 SbNU 341), body 8–9; nález sp. zn. IV. ÚS 2590/19 ze dne 8. 10. 2019 (N 173/96 SbNU 206), body 11–12]. Ve svých rozhodnutích Ústavní soud odkázal i na judikaturu Nejvyššího soudu, podle něhož „jediným významným hlediskem pro přiznání tohoto práva je zjištění úplné nebo částečné neschopnosti obviněného hradit náklady obhajoby“ (rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 11 Tz 49/2011-38 ze dne 24. 10. 2011). Podle Nejvyššího soudu se zkoumá výhradně to, zda má obviněný v době rozhodování soudu dostatek finančních prostředků, aby byl schopen hradit předpokládané náklady obhajoby v celé jejich výši.

34. Ústavní soud k právu na bezplatnou obhajobu rovněž vyložil, že náklady na realizaci práva nemajetného obviněného nemůže nést toliko obhájce, který s převzetím jeho obhajoby z dobré vůle souhlasil. Je nutné přijmout taková opatření, aby obhájce, který z dobré vůle převezme obhajobu nemajetné osoby, nebyl oproti ostatním znevýhodněn. Nejsou-li zde taková opatření, je skrze obhájce nepřipustně ohroženo i právo nemajetných obviněných na efektivní obhajobu, neboť jej lze uplatnit toliko v situacích, kdy se nemajetnému obviněnému podaří najít advokáta, který je ochoten převzít jeho obhajobu bez nároku na přiměřenou odměnu (výše citovaný nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 848/16, bod 13). Ústavní soud zároveň připomíná svůj závěr, že „§ 33 odst. 2 trestního řádu je nutno interpretovat tak, že obhájci, kterého si obviněný zvolil ještě před přiznáním nároku na bezplatnou obhajobu, náleží – v případě, že je takový nárok obviněnému přiznán – odměna a náhrada hotových výdajů zpravidla ode dne podání důvodného návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu“ (viz citovaný nález sp. zn. I. ÚS 848/16, bod 23).

b) Právo obviněného na bezplatné poskytnutí obhájce podle čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy

35. Právo na bezplatné poskytnutí obhájce zaručuje pro určité případy rovněž čl. 6 Úmluvy jako součást práva na spravedlivý proces. Jednou z minimálních záruk v trestním řízení je právo každého obviněného z trestného činu „obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují“ [čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy]. V systému Úmluvy je právo obviněné osoby na bezplatnou právní pomoc jedním z prvků

spravedlivého procesu v trestním řízení [rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Pham Hoang proti Francii* ze dne 25. 9. 1992 č. 13191/87, § 39; všechna rozhodnutí ESLP citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <https://hudoc.echr.coe.int>]. Přístup k advokátu přispívá k rovnosti zbraní mezi vyšetřujícími a stíhajícími státními orgány a obviněným a je důležitou protiváhou ke zranitelnosti zadržených podezřelých; jejich zranitelnost přitom prohlubuje i složitost právní úpravy trestního procesu (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Beuze proti Belgii* ze dne 9. 11. 2018 č. 71409/10, § 125–127). Státům je sice ponechána volnost ve výběru prostředků, jak právo na obhajobu zajistit ve svém soudním systému, avšak podstata a obsah tohoto práva musí být zachovány v souladu s cíli sledovanými Úmluvou tak, aby toto právo bylo praktické a efektivní (citovaný rozsudek ve věci *Beuze proti Belgii*, § 131).

36. Právo na bezplatnou pomoc obhájce vyžaduje splnění dvou souběžných podmínek, totiž že obviněný nemá prostředky na zaplacení obhajoby a že poskytnutí obhajoby vyžadují zájmy spravedlnosti. Splnění druhé z uvedených podmínek český právní řád uznává především v případech, pro něž stanovuje tzv. nutnou obhajobu.

37. Úmluva sama nestanoví, co se myslí tím, že obviněný „nemá prostředky na zaplacení obhájce“, a doposud se nevyvinula ani judikatura ESLP, která by toto slovní spojení vykládala jednoznačně. Podle ESLP Úmluva připouští, aby osoba, která tvrdí, že nemá prostředky na zaplacení obhájce, měla povinnost své tvrzení prokázat (rozhodnutí ESLP ve věci *Caresana proti Spojenému království* ze dne 29. 8. 2000 č. 31541/96; obdobně též rozhodnutí ve věci *Vorlíček proti Švýcarsku* ze dne 28. 2. 1996 č. 24134/94). V rozsudku ve věci *Pakelli proti Německu* se ESLP zabýval případem stěžovatele, který byl po dvouletém věznění v Německu navrácen do své vlasti v Turecku, přišel o svůj předchozí zdroj příjmů a z jeho aktuálního prohlášení o příjmu a majetku vyplývaly skromné poměry. Důkazy předložené panem Pakelli sice neprokazovaly „nade všechny pochyby“ (beyond all doubt), že by neměl prostředky na zaplacení obhájce v době, kdy o jeho právu na bezplatnou pomoc obhájce rozhodovaly německé státní orgány, ESLP však považoval podmínku nemajetnosti za splněnou, neboť scházely jasné indicie o opaku (rozsudek ve věci *Pakelli proti Německu* ze dne 25. 4. 1983 č. 8398/78, § 34; obdobně srov. rozsudek ve věci *Tsonyo Tsonev proti Bulharsku* (č. 2) ze dne 14. 1. 2010 č. 2376/03, § 39). Podobně považoval ESLP za prokázané, že stěžovatel nemá dostatek prostředků, například strávil-li více než tři roky před trestním stíháním ve vězení a nebyly žádné indicie o tom, že mohl získat prostředky jinak (rozsudek ve věci *Twalib proti Řecku* ze dne 9. 6. 1998 č. 24294/94, navazující na zprávu Evropské komise pro lidská práva ze dne 25. 2. 1997, § 49; podobně též rozsudek ve věci *Maksimenko proti Ukrajině* ze dne 20. 12. 2011 č. 39488/07, § 26).

c) Právo na právní pomoc v trestních věcech plynoucí z Úmluvy o právech dítěte

38. Stěžovatel byl v době zahájení trestního řízení i svého trestního stíhání nezletilý, vztahovala se tedy na něj také Úmluva o právech dítěte (vyhlášená pod č. 104/1991 Sb.). Podle Výboru pro práva dítěte by se soudnictví pro mládež (děti) mělo vztahovat i na ochranu dětí, kterým v době spáchání trestného činu bylo méně než 18 let a dospěly během řízení nebo v průběhu odsouzení (obecný komentář č. 24 o právech dětí v soudnictví pro mládež ze dne 18. 9. 2019, CRC/C/GC/24, bod 31). Každé dítě zbavené svobody má právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí [čl. 37 písm. d) Úmluvy o právech dítěte].

39. Obviněné, obžalované či dítě uznané vinným z porušení trestního práva má dále právo na „takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte,

napomáhá znovuzачlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti“ (čl. 40 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Státy mají proto zajistit určité minimální záruky v trestním řízení, mimo jiné aby každé obviněné či obžalované dítě bylo „okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních proti němu vznášených, a [mělo] při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc“ [čl. 40 odst. 2 písm. b) bod ii) Úmluvy o právech dítěte]. Výbor pro práva dítěte doporučuje, aby „státy bezplatně poskytl efektivní právní zastoupení pro všechny děti, které čelí trestnímu obvinění (...) Soudní systémy pro mládež by neměly dětem umožňovat, aby se vzdaly právního zastoupení, není-li takové rozhodnutí učiněno dobrovolně a za nestranného soudního dohledu“ (obecný komentář č. 24, citovaný výše, bod 51).

d) Faktická východiska

40. Pro komplexní představu o stěžovatelově případě a situaci považuje Ústavní soud za důležité na tomto místě doplnit další informace, které vypovídají o poměrech, z nichž stěžovatel pocházel, a o jeho zázemí a které se podávají z dalších relevantních zdrojů, domácích i mezinárodních, a z vlastní úřední činnosti Ústavního soudu.

41. Situací romských obyvatel vystěhovaných ze V. a tím, jaké dopady měly tyto kroky města V. na vystěhované rodiny, se zabýval veřejný ochránce práv (dále jen „VOP“), který své závěry shrnul v závěrečném stanovisku ve věci vystěhování romských obyvatel z pavlačového domu na ulici S. č. p. XX ve V. ze dne 11. června 2007 sp. zn. 339/2007/VOP/KV (dostupné na <https://eso.ochrance.cz>). V tomto stanovisku je zmiňována rodina přestěhovaná do V. (jako „rodina Ž.“), tedy rodina stěžovatele. Vystěhování ze V. na Jesenicko předcházelo uzavření smluv o půjčce mezi V. správní a investiční příspěvkovou organizací jako věřitelem a romskými rodinami jako dlužníky. Rodiny uváděly, že jim bylo vyhrožováno odnětím dětí a tím, že zůstanou na ulici, nepřistoupí-li na přestěhování (s. 5 stanoviska). Před přestěhováním měly rodiny možnost vidět pouze fotografie objektů, nicméně vypovídací hodnota fotografií patrně nebyla vysoká, jak se ukázalo i v případě rodiny stěžovatele (s. 5). Děti zpravidla navštěvovaly zvláštní školu. Závěrečné stanovisko popisuje i okolnosti vystěhování: „Některé romské rodiny byly vystěhovány mimo území města V. v pátek dne 13. 10. 2006 do obcí (...) V. (...). Město V. vypravilo autobus s lidmi, které doprovázela terénní sociální pracovnice Městského úřadu V. a pracovník realitní kanceláře. (...) Děti byly již odhlášeny ze školy ve V. Podle sdělení Zvláštní školy ve V. děti, které tuto školu navštěvovaly, odhlásili jejich rodinní příslušníci.“ (s. 4). Stav objektu, kam byla rodina stěžovatele přestěhována, je popsán takto: „U objektu (...) v obci V., okres J., je v havarijním stavu kanalizace, hnilobou silně napadená trámová konstrukce střechy, elektroinstalace i vodoinstalace neopravitelná.“ (s. 15). VOP tak nakonec konstatoval, že pokud byl „důvodem pro vystěhování osob z pavlačového domu (...) nevyhovující stavebně-technický stav tohoto domu, případně obava o zdraví a životy jeho obyvatel, pak přestěhováním do nevyhovujících objektů na Jesenicko (...) tento problém vyřešen nebyl, naopak dále přetrvává. Pro vystěhované rodiny znamenal tento postup uvedení do obdobné situace, pouze na jiném místě než ve V. (...)“ (s. 33).

42. Důležitým aspektem sociální situace vystěhovaných rodin byl faktor zadluženosti. Podle závěrečného stanoviska jsou stavby na Jesenicku „ve stavu potřeby akutní nákladné rekonstrukce, na niž velmi pravděpodobně vystěhované rodiny nebudou mít dostatek finančních prostředků“ (s. 34 a 37). Podle VOP „právě kvalita bytových podmínek hraje velkou roli při celkovém zajištění výchovného prostředí nezletilých dětí a může představovat při zavedené praxi orgánů sociálně-právní ochrany dětí např. i důvod k podání návrhu na jejich odnětí z rodiny. K získání potřebných finančních prostředků by tyto rodiny potřebovaly další půjčky, které by ovšem jen více zhoršily jejich finanční situaci, neboť na samotné zakoupení těchto objektů se musely zadlužit“ (s. 38).

43. VOP se v citovaném závěrečném stanovisku věnoval i otázce sociálně-právní ochrany dětí z přestěhovaných rodin: „Ve všech případech šlo o rodiny sociálně slabé, kterým má úřad z pohledu sociálně-právní ochrany věnovat zvýšenou pozornost.“ Nicméně orgán sociálně-právní ochrany dětí „věnoval svou pozornost jen malému počtu rodin, a to rodinám, kde aktuálně byly orgány činnými v trestním řízení vedeno nebo právě proběhlo přípravné trestní řízení“ pro podezření ze spáchání trestného činu některého z dětí v rodině (s. 8). Minimální pozornost byla věnována rodinám s jinými problémy, „bez reakce zůstávala např. upozornění školy na počínající výchovné problémy“ (s. 8). Z pohledu prevence byl orgán sociálně-právní ochrany dětí téměř nečinný. V některých spisech chyběly jakékoli záznamy, a byl tedy problém i s předáním jakýchkoli informací úřadům v místech nového bydliště (s. 8 a 27).

44. Z úřední činnosti je Ústavnímu soudu dále známo usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 1 Co 76/2015-644 ze dne 23. 6. 2015, jímž vrchní soud jako soud odvolací rozhodl v řízení o žalobě na ochranu osobnosti podané 52 vystěhovanými nájemníky, mimo jiné rodinou stěžovatele, proti městu V. (Ústavní soud usnesením sp. zn. II. ÚS 2640/16 ze dne 23. 5. 2017 odmítl ústavní stížnost města V. proti tomuto rozhodnutí vrchního soudu a navazujícímu rozhodnutí Nejvyššího soudu). V tomto rozhodnutí vrchního soudu je shrnuto i podání rodiny stěžovatele popisující, že „špatná finanční situace rodině neumožňovala opravy, resp. rekonstrukci domu bez opory širší rodiny. Byly i zhoršené možnosti vyřizování běžných záležitostí, takže v září 2008 bylo 5 nezletilých dětí [z rodiny stěžovatele] odebráno z rodiny a umístěno v ústavu předběžným opatřením soudu, následně byly děti umístěny do dětského domova“.

45. Stěžovatel pochází z marginalizované skupiny a od svého dětství žil v chudobě. Právě osoby žijící v chudobě se potýkají se značnými překážkami v přístupu ke spravedlnosti, například protože nemají finanční prostředky na právní pomoc, poplatky a další náklady. Dalším důvodem je jejich horší přístup k informacím vyplývající z nerovnosti a strukturální diskriminace těch nejchudších a těch, co jsou vytlačeni na okraj společnosti. Mnohdy jsou záruky spravedlivého procesu odepírány dětem, obzvláště těm z nejvíce marginalizovaných vrstev obyvatelstva, ačkoliv právě ony mají nárok na poskytnutí těchto záruk ve stejné míře jako dospělí a zároveň mají právo na dodatečnou ochranu, je-li potřebná.

46. V posuzovaném případě je konečně vhodné mít na paměti i sociální situaci Romů v České republice. Doporučení Rady Evropy č. 1557 (2002) o právním postavení Romů v Evropě uvádí, že „Romové tvoří zvláštní skupinu, která je menšinová ze dvou důvodů: jsou etnickou menšinou a zároveň velice často náleží k sociálně znevýhodněným vrstvám společnosti“ (citováno podle rozsudku velkého senátu ESLP ve věci *D. H. a další proti České republice* ze dne 13. 11. 2007 č. 57325/00, § 58). Situaci Romů v České republice se zabýval též komisař Rady Evropy pro lidská práva při své návštěvě zde v roce 2012. V následné zprávě pak konstatoval, že „přestože je jejich počet v České republice poměrně nízký, jsou Romové nadále obzvláště náchylní k tomu, být vystaveni rasismu a diskriminaci, a nachází se v situaci vyloučení a marginalizace, která ovlivňuje prakticky všechny oblasti jejich života“ [zpráva Nilse Muižniekse komisaře Rady Evropy pro lidská práva, po jeho návštěvě v České republice od 12. do 15. listopadu 2012, ze dne 21. 2. 2013, CommDH(2013)1, bod 5]. Dále komisař zjistil, že se obecně nezměnila situace umísťování romských dětí do zvláštních škol s nižšími standardy výuky a že absolventi těchto škol obvykle končí nezaměstnaní a závislí na státních příspěvcích (bod 44). Komisař byl rovněž vážně znepokojen narůstající segregací Romů v komunitách na okraji, s čímž je spojen i problém nevhodného bydlení, přičemž místní úřady nadále vystěhovávaly romské rodiny do budov ve zdravě škodlivých podmínkách na periferiích. Na trhu s bydlením jsou podle komisaře Romové nadále vystaveni diskriminaci a vystěhované rodiny často končí na ubytovnách, kde jsou nuceny platit nepřiměřeně vysoký nájem (body 67 a 69). Podle informací plynoucích ze spisového materiálu stěžovatel ve svém životě pocítil toto

zhoršené postavení opakovaně, poprvé již v raném dětství při přesídlení rodiny do nevhodného bydlení na periferii. Samotní představitelé města V. přitom tento postup prezentovali jako založený na etnicitě.

B. Aplikace uvedených principů na tento případ

47. Právo na obhajobu musí být zajištěno stejně osobám majetným i nemajetným (viz výše bod 29).

48. Obecné soudy v napadených rozhodnutích nevyhověly stěžovatelově návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu (či obhajobu za sníženou odměnu). Přitom uznaly, že stěžovatelova aktuální majetková situace může být „pod běžně uznávanou hranicí společenského standardu“, současně však poukázaly na to, že stěžovatel je osobou praceschopnou, zdravou a schopnou zaměstnání si nalézt; nemá zdravotní omezení či jiný vážný důvod, který by mu ve výkonu pracovní činnosti bránil. Připomněly, že v minulosti si zajišťoval obživu brigádně a v roce 2019 byl zaměstnán jako dělník. Stěžovatel podle obecných soudů ničím nedoložil svou nemajetnost ani případný trvale nepříznivý zdravotní stav, jenž by mu po propuštění na svobodu bránil ve výkonu výdělečné činnosti. Při rozhodování o uplatněném nároku je přitom podstatná celková ekonomická situace obviněného a u osob práce a výdělku schopných není nedostatek pohotových finančních prostředků sám o sobě důvodem pro poskytnutí bezplatné obhajoby.

49. Ústavní soud již v několika nálezech (viz bod 33 výše) shledal protiústavním postup obecných soudů, které pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu stanovily podmínky, jež nemají oporu ani v zákoně, ani v judikatuře a jež se týkají nikoli zjištěného současného stavu, ale vztahují se k budoucnosti, v níž toliko mohou, ale také vůbec nemusejí nastat. Založí-li obecné soudy svůj závěr o tom, že neposkytnou obviněnému bezplatnou pomoc obhájce, na hypotetických příjmech, které by obviněný někdy v blíže neurčené budoucnosti mohl získat, poruší tím právo obviněného na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny, a v důsledku toho též omezí jeho právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Takovýto postup soudů zasahuje do samotné podstaty práva na bezplatnou pomoc obhájce, neboť obviněný potřebuje efektivní obhajobu právě v době, kdy probíhá trestní řízení, nikoli někdy v budoucnu. Stát navíc nemůže náklady na realizaci práva nemajetného obviněného na pomoc obhájce přenášet na tohoto obhájce, který z dobré vůle s převzetím obhajoby souhlasil.

50. K takovému pochybení obecných soudů a porušení stěžovatelova základního práva na bezplatnou pomoc obhájce došlo i v projednávaném případě. Obecné soudy relevantně nezohlednily aktuální situaci stěžovatele a jeho poměry, ale vyšly z toho, že je zdravý a není objektivní překážka, která by mu v budoucnu měla bránit v získávání finančních prostředků. Obecné soudy se tedy plně spokojily s poukazem na hypotetickou situaci stěžovatele v budoucnosti, kdy si snad bude moci vydělat na zaplacení nákladů na obhajobu. Takový hypotetický předpoklad a jeho posouzení však nemají oporu v relevantní právní úpravě § 33 odst. 2 trestního řádu. Závěry obecných soudů naopak nepřípustně zužují právo na bezplatnou pomoc obhájce, neboť předpokládají, že právo na poskytnutí bezplatné obhajoby mají zejména osoby, které z důvodu svého zdravotního stavu nemohou vykonávat práci, aniž taková podmínka vyplývá z Listiny či i relevantní zákonné úpravy. Napadená rozhodnutí obecných soudů tedy v projednávaném případě nelze hodnotit jinak než jako protiústavní.

51. Obecné soudy sice na podporu svých závěrů odkázaly na některá usnesení Ústavního soudu, nicméně usnesení Ústavního soudu na rozdíl od nálezů nemají precedenční povahu. Z tohoto důvodu se rovněž Ústavní soud může v nynějším rozhodnutí odchýlit od hodnocení případu stěžovatele v usnesení jiného senátu Ústavního soudu v obdobné věci stěžovatele, vedené pod sp. zn. III. ÚS 1071/20, neboť je vázán nosnými důvody nálezů, a to zejména nálezů sp. zn. I. ÚS 3966/17 a sp. zn. IV. ÚS 2590/19, citovaných výše.

52. Ústavní soud zdůrazňuje, že z výše popsaných okolností, které se podávají z dostupného spisového materiálu, zřetelně vyplývá životní příběh stěžovatele. Ten žil se svou rodinou původně v nuzných podmínkách ve V., posléze byla celá rodina, spolu s dalšími romskými rodinami, skupinově vystěhována do odlehle lokality, čímž ztratila oporu v širší rodině. I v novém místě byli stěžovatel s rodinou nuceni bydlet ve velmi nevhodných podmínkách. Rodina se navíc následně rozpadla, neboť otec opustil domácnost a matka zůstala sama se šesti dětmi. Stěžovatel pak ve svých devíti letech byl matce společně s dalšími sourozenci odebrán, a to zejména z důvodu špatných materiálních podmínek a nevhodného bydlení, a byl umístěn do dětského domova. Do své rodiny byl navrácen až po čtyřech letech pobytu v dětském domově. Rodina se nikdy ve V. nezabydlela, a proto se stěžovatelova matka pokusila vrátit k širší rodině; při těchto přesunech však přišla o sociální dávky, takže děti, včetně stěžovatele, byly znovu odebrány z rodinného prostředí a umístěny do dětského domova.

53. Trestní řízení vůči stěžovateli i jeho trestní stíhání byly zahájeny v roce 2016, v době, kdy byl stěžovatel znovu v ústavní péči. V témže roce na podzim zároveň zanechal studia na střední škole; stěžovatel je tak osobou se základním vzděláním. V průběhu trestního stíhání, nedlouho poté, co stěžovatel nabyl zletilosti, mu zemřeli postupně oba rodiče. Neobyvatelný domek ve V., kde se stěžovatel zdržoval ještě před nařízením ústavní výchovy, vlastní obec. Jediné zázemí, které stěžovatel měl, jak plyne ze spisového materiálu, bylo ubytování u sestry, která ho krátce po jeho návratu z Anglie v roce 2019 živila; ta však má vyživovací povinnost ke svým dětem.

54. Přestože obecné soudy v napadených rozhodnutích poukazovaly na stěžovatelovy dosavadní pracovní zkušenosti, nelze přehlédnout, že jimi zmiňovanými brigádami si stěžovatel občas přivydělával na jídlo v době svých útěků z dětského domova či výchovného ústavu, kdy jinak bydlel na ulici, tedy ještě v době své nezletilosti. Před svým zadržením pak skutečně byl zaměstnán, jednalo se však o jeho první zaměstnání, které trvalo týden (než došlo k zadržení stěžovatele). Zaměstnavatel měl stěžovateli poskytnout další ubytování, avšak k tomu již nedošlo.

55. Ani stěžovatelovy předchozí brigády, ani jeho týdenní zaměstnání zcela jistě nejsou typem příjmu, který by mu zajistil možnost hradit náklady na advokáta. Lze stěží odhadovat, jestli ony brigády stěžovateli vůbec dříve umožnily zaopatřit si další nutné životní potřeby krom stravy, například bydlení. Rovněž při zaměstnání po dobu jednoho týdne krátce před zadržením a vzetím do vazby nebyl stěžovatel schopen sám nést vlastní náklady na nutnou výživu; ubytování za něj sice měl platit zaměstnavatel, avšak jídlo mu obstarávala jeho sestra. Odhlédnuto od shora uvedených závěrů kritizujících obecné soudy pro jejich hypotetické úvahy, i jen potenciální výše příjmu stěžovatele, který pochází ze segregované a marginalizované skupiny, podstatnou část dětství strávil v ústavní péči a dosáhl pouze základního vzdělání, zřejmě nebude postačovat na to, aby mohl v dlouhodobém horizontu dostát svým závazkům a uhradit veškeré náklady obhajoby.

56. Zatímco okresní soud své rozhodnutí založil pouze na potencialitě příjmů a přístupu stěžovatele k obstarání dostatečného příjmu, krajský soud dodal, že stěžovatel ani ničím nedoložil svou nemajetnost (ani případný trvale nepříznivý zdravotní stav, který by mu bránil po propuštění vykonávat výdělečnou činnost). Veškeré indicie ve spisovém materiálu však v souladu s judikaturou ESLP k čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy vedou k tomu, že stěžovatele je třeba považovat za nemajetného. Ve smyslu judikatury ESLP totiž stěžovatel nemusí prokázat nedostatek prostředků nade všechny pochyby, ale postačí, že neexistují téměř žádné indicie o tom, že by nezbytné prostředky mohl mít (srov. zejména rozsudky ESLP ve věci *Twalib proti Řecku*, ve věci *Maksimenko proti Ukrajině* nebo ve věci *Pakelli proti Německu*, citované výše v bodu 37). Právní úpravu v § 33 odst. 2 trestního řádu, podle níž obviněný před rozhodnutím o tom, že má nárok na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu, musí osvědčit, že nemá dostatek prostředků na úhradu nákladů obhajoby, je potřeba v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. c)

Úmluvy vykládat tak, že není potřeba prokázat nemajetnost nade všechny pochyby, ale postačuje, pokud ze všech indicií předložených obviněným a zahrnutých ve spise plyne, že obviněný je nemajetný.

57. V projednávaném případě stěžovatel poprvé požádal o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu v lednu 2017 poté, co se jeho obhajoby chopila jeho aktuální zástupkyně (a též obhájkyň). První výzva k osvědčení majetkových poměrů pak byla stěžovateli zaslána na podzim 2018, téměř dva roky po zahájení trestního stíhání, a jak se podává ze soudního spisu, nebyla stěžovateli nikdy doručena. Druhou takovou výzvu obdržel stěžovatel osobně v prosinci 2019 po svém vzetí do vazby, ani tato výzva – stejně jako ta předchozí – však nebyla zaslána jeho zástupkyni. Je pravda, že stěžovatel nedoložil žádné úřední dokumenty, které by jeho nemajetnost dokládaly. V době, kdy o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu žádal poprvé, byl na samém prahu zletilosti a dosud umístěn ve výchovném ústavu; podruhé o něj požádal osobně během vazebního zasedání a výzva k osvědčení jeho majetkových poměrů mu pak byla doručena do vazby. Stěžovatel je však osobou se základním vzděláním a při podávání obou návrhů byl velmi mlád a lze předpokládat, že pro něj bez pomoci zástupkyně bylo obstarání jakýchkoli úředních potvrzení o jeho majetku či příjmech, nadto v době kolem Vánoc (ve druhém případě), téměř nemožné. Nadto v trestním spise jsou založena vyjádření OSPOD J. a ředitele výchovného ústavu v D., která popisují zázemí stěžovatele a mimo jiné i to, že v srpnu 2016, kdy byl chovancem výchovného ústavu, mluvil stěžovatel o tom, jak je těžké „žít na ulici a starat se o sebe“. Zástupkyně stěžovatele dále zaslala již v roce 2017 soudu informaci, že dům ve V., kde původně stěžovatel bydlel s rodinou, je již ve vlastnictví obce. Doplnila též informace o tom, že stěžovatel nepobírá žádný důchod ani dávky státní sociální podpory, nevlastní žádný nemovitý ani movitý majetek, jeho oba rodiče zemřeli, stěžovatel se po propuštění z ústavní výchovy střídavě zdržoval u své sestry, babičky a bratra, po návratu z Anglie do České republiky mu přispívala na stravu sestra a poté měl bydlet na ubytovně, kterou měl platit zaměstnavatel.

58. Z popisu tehdejší situace stěžovatele je patrné, že když nepobýval v zařízení ústavní péče, byl buď na ulici, anebo u své rodiny, tedy, že mu nutnou výživu poskytoval převážně někdo jiný. Později byl stěžovatel schopen se nechat zaměstnat – vzhledem k ukončenému základnímu vzdělání – jako montážní dělník na dálnici, kterému ubytování poskytuje zaměstnavatel. Jde o druh práce, který sotva stačí na obživu jedince, a rozhodně mu neumožňuje hradit náklady na advokáta ve výši několik desítek tisíc. Ze všech indicií plynoucích ze spisového materiálu je zřejmé, že se stěžovatel zatím nikdy ve svém životě neocitl v situaci, kdy by byl schopen si nutnou výživu a živobytí obstarat zcela sám, natož pak si vydělávat finanční prostředky navíc, z nichž by bylo možno hradit náklady obhajoby. Jde o osobu, s níž bylo trestní řízení vedeno jako s mladistvým, která pochází z marginalizované skupiny, velkou část svého dospívání strávila v ústavní péči, na prahu zletilosti zůstala bez rodičů, ubytování a jiného zázemí, ukončila jen základní vzdělání, příležitostně užívá pervitin a patrně jí bude uloženo uhradit státu přinejmenším náklady na ustanoveného obhájce, který stěžovatele zastupoval na začátku trestního řízení. Uvedené údaje, jež plynou ze spisového materiálu, jenž byl obecným soudům znám, jsou dostatečnými indiciemi pro závěr, že stěžovatel je nemajetný. Konstatování krajského soudu, že stěžovatel svou špatnou finanční situaci nedoložil, a tudíž nemá nárok na bezplatnou obhajobu, je tedy v rozporu s judikaturou ESLP vykládající čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Případ stěžovatele je rovněž potřeba vnímat tím pohledem, že v době zahájení trestního stíhání se jednalo o dítě, které by podle Výboru pro práva dítěte mělo mít zajištěno bezplatné právní zastoupení v trestním řízení za všech okolností (viz obecný komentář č. 24, citovaný výše, bod 51), a to tím spíš, že se jednalo o dítě pocházející z marginalizované etnické skupiny, které vyrůstalo v chudobě.

59. Nakonec Ústavní soud podotýká, že rozhodování obecných soudů o stěžovatelově návrhu vnímá jako problematické i z časového pohledu. Stěžovatel poprvé požádal

o bezplatnou obhajobu v lednu 2017, obecné soudy však o jeho návrhu poprvé rozhodly teprve začátkem roku 2020, tedy po třech letech. Ústavní soud nepřehlédl, že od roku 2018 stěžovatele nebylo možno snadno kontaktovat, neboť pobýval na různých místech a poté v zahraničí, a že jeho trestní věc byla postupně řešena různými soudy; nicméně ani tyto skutečnosti nemohou zcela ospravedlnit tak dlouhé rozhodování o návrhu mladistvého na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. V zájmu právní jistoty i v souladu s nejlepšími zájmy dítěte naopak bylo o podaném návrhu rozhodnout co nejdříve po jeho podání, případně bez prodlení alespoň stěžovateli zaslat výzvu k osvědčení jeho majetkových poměrů. Tím by byl býval značně usnadněn i proces rozhodování o stěžovatelově návrhu. Zástupkyně stěžovatele podávala návrh na rozhodnutí podle § 33 odst. 2 trestního řádu opakovaně a po celou dobu trestního řízení zastupovala stěžovatele bez jakékoli jistoty, že jí v budoucnu bude uhrazena odměna, náhrada hotových výdajů a náhrada za promeškaný čas.

C. Shrnutí

60. Ústavní soud tedy shrnuje, že obecné soudy porušily právo stěžovatele na bezplatnou pomoc obhájce a nerespektovaly výše specifikovanou judikaturu Ústavního soudu a ESLP, z níž vyplývají následující závěry. Založí-li soudy své rozhodnutí o tom, že obviněný nemá nárok na bezplatnou obhajobu, na hypotetických příjmech, které by obviněný někdy v blíže neurčené budoucnosti mohl získat, poruší tím právo obviněného na bezplatnou pomoc obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny, a v důsledku též omezí jeho právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Takové rozhodnutí soudů zasahuje do samotné podstaty práva na bezplatnou pomoc obhájce, neboť obviněný potřebuje efektivní obhajobu právě v době, kdy probíhá trestní řízení, nikoli někdy v budoucnu.

61. Právní úpravu v § 33 odst. 2 trestního řádu, podle níž musí obviněný osvědčit, že nemá dostatek prostředků na úhradu nákladů obhajoby, je potřeba v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy vykládat tak, že pro rozhodnutí o tom, že obviněný má nárok na obhajobu bezplatnou (či za sníženou odměnu), není potřeba prokázat nemajetnost nade všechny pochyby, ale postačí, pokud ze všech indicií předložených obviněným a zahrnutých ve spise plyne, že obviněný je nemajetný.

62. Obecné soudy, jež při rozhodování o stěžovatelem uplatněném nároku na bezplatnou obhajobu nepřihlédly k jeho poměrům, dále pokračovaly ve výše popsané systémové marginalizaci stěžovatele. Při rozhodování o nároku na bezplatnou právní pomoc nelze odhlédnout od toho, že ti, co žijí v chudobě, často nemají příležitost získat nástroje a základní právní znalosti, aby si uměli poradit se soudním systémem, a to obzvláště v případech, že od raného věku byli vystaveni rovněž diskriminaci v přístupu ke vzdělání, například kvůli své etnicitě, pohlaví či postižení (Sepulveda, M. Access to justice for persons living in poverty: a human rights approach. Finland: Ministry for Foreign Affairs, 2014, s. 13 a 15, dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/272306027>; autorka je bývalá zvláštní zpravodajka OSN pro extrémní chudobu).

63. Ústavní soud proto vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená usnesení okresního soudu a krajského soudu.

64. V dalším řízení budou obecné soudy povinny vycházet z nosných důvodů tohoto nálezu a s ohledem na nemajetnost stěžovatele, která vyplývá z dostupného spisového materiálu, rozhodnout, že stěžovatel má nárok na bezplatnou obhajobu. Obecné soudy rovněž zváží okamžik, od něž stěžovateli přiznají nárok na bezplatnou obhajobu; tento okamžik je třeba určit v souladu s nálezem sp. zn. I. ÚS 848/16, citovaným výše (tj. nejpozději ke dni podání prvního důvodného návrhu stěžovatele předloženého v lednu 2017).

Č. 175
Rozhodování soudu o žádosti účastníka řízení
o ustanovení konkrétního zástupce
(sp. zn. II. ÚS 1866/20 ze dne 1. září 2020)

Ustanovení § 30 o. s. ř. je třeba ve světle ústavně zakotveného práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny vykládat tak, že splňuje-li účastník řízení zákonem stanovené předpoklady pro ustanovení zástupce a požádá-li o ustanovení konkrétní osoby svým zástupcem, přičemž tuto žádost opře o rozumné a věcně oprávněné důvody, pak soud zpravidla takové žádosti vyhoví. Pokud soud v takovém případě žádosti účastníka o ustanovení konkrétního zástupce nevyhoví, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit, jinak poruší právo účastníka na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jeho právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Ludvíka Davida a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele Rudolfa Richtera, zastoupeného Mgr. Martinem Bugajem, advokátem, se sídlem Komenského 12/1, Bruntál, proti části výroku usnesení Městského soudu v Praze č. j. 91 Co 190/2020-32 ze dne 16. června 2020, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Částí výroku usnesení Městského soudu v Praze č. j. 91 Co 190/2020-32 ze dne 16. června 2020, již byl stěžovateli k ochraně jeho zájmů ustanoven zástupce advokát Mgr. Ondřej Mičaník, U Skleníku 1905/7, 700 30 Ostrava, bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto v uvedeném rozsahu ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označené části rozhodnutí Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) pro zásah do svého práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel se obrátil na Obvodní soud pro Prahu 2 se žádostí o přiznání osvobození od soudních poplatků a ustanovení zástupce z řad advokátů. Ve své žádosti vysvětlil, že hodlá podat žalobu na společnost VaVeDa, s. r. o., jíž se chce domáhat částky ve výši 2 433 Kč z titulu nevyřízení reklamace předem zaplaceného zboží. Dále ve své žádosti popsal své majetkové a sociální poměry; uvedl, že je starobní důchodce a vdovec a důchod je jediným zdrojem jeho příjmů, a popsal a doložil své závazky i majetkovou situaci. Současně navrhl, aby mu byl ustanoven zástupce z řad advokátů, a to Mgr. Martin Bugaj, se sídlem Bruntál,

Komenského 12/1, ke kterému chová důvěru, jeho kancelář se navíc specializuje na danou oblast práva, často se pohybuje v místě jeho bydliště a je s věcí předběžně obeznámen, protože by se mu s ním dobře a jednoduše komunikovalo.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 rozhodl usnesením č. j. 32 Nc 801/2020-25 ze dne 24. dubna 2020, že se osvobození od placení soudních poplatků stěžovateli nepřiznává a návrh na ustanovení zástupce z řad advokátů se zamítá. Obvodní soud pro Prahu 2 dospěl k závěru, že stěžovatel věrohodným způsobem dostatečně neprokázal své poměry a že jeho situace není natolik nepříznivá, aby byly na jeho straně shledány zvláště závažné důvody pro přiznání osvobození tak, jak to předpokládá § 138 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Tento svůj závěr soud opřel o to, že stěžovatel zmínil v textu své žádosti, že žije sám, ale v příslušném formuláři uvedl, že žije ve společné domácnosti se synem. Soud z toho dovodil, že není zřejmé, kolik syn přispívá na společnou domácnost a zda o stěžovatele pečuje. Navíc dle názoru soudu je s podáním žaloby na částku ve výši 2 443 Kč spojen soudní poplatek ve výši 1 000 Kč, který bude stěžovatel schopen nést. Z podání stěžovatele pak soud vyvodil, že věc poměrně dobře popsal, tudíž se orientuje a ustanovení zástupce není nezbytně třeba k ochraně jeho zájmů.

4. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel odvolání, jemuž Městský soud v Praze napadeným usnesením vyhověl v tom, že stěžovateli přiznal osvobození od soudních poplatků a současně mu k ochraně jeho zájmů ustanovil zástupce advokáta Mgr. Ondřeje Mičaníka, U Skleníku 1905/7, 700 30 Ostrava. Osvobození od soudních poplatků odvolací soud vysvětlil tak, že stěžovatel dostatečně prokázal, že jeho příjmy jsou omezené, a doložil své zdravotní obtíže. Vzhledem k nim pak není podle městského soudu jako soudu odvolacího stěžovatel schopen sám vyřizovat svou záležitost před soudem. S ohledem na to odvolací soud shledal předpoklady zvláštního zřetele hodné ve smyslu § 138 o. s. ř. pro přiznání osvobození od soudních poplatků i pro ustanovení zástupce ve smyslu § 30 odst. 1 a 2 o. s. ř. V napadeném usnesení městský soud nijak nezmínil, proč nevyhověl žádosti stěžovatele o ustanovení advokáta Mgr. Martina Bugaje jeho zástupcem ani proč zvolil advokáta Mgr. Ondřeje Mičaníka.

II. Argumentace účastníků řízení

5. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti vyjadřuje nesouhlas s tím, že mu byl ustanoven zástupcem advokát Mgr. Ondřej Mičaník. Ve své žádosti o ustanovení zástupce totiž uvedl jako vhodného zástupce Mgr. Martina Bugaje, který se specializuje na žalovanou oblast práva. Stěžovatel s tímto advokátem byl v kontaktu a chová k němu plnou důvěru. Městský soud mu však v nyní projednávané věci ustanovil zástupce jiného bez sebemenšího vysvětlení, proč nevyhověl jeho návrhu. Stěžovatel namítá, že městský soud své rozhodnutí dostatečně neodůvodnil. Neuvedl totiž nic jiného než to, že tomuto účastníkovi ustanovil zástupce k ochraně jeho zájmů z řad advokátů, jako by stěžovatel žádného konkrétního zástupce nenavrhoval.

6. Stěžovatel dále odkázal mimo jiné na rozhodnutí rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 7 Azs 24/2008-141 ze dne 21. prosince 2009 (všechna citovaná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jsou dostupná na www.nssoud.cz), neboť i přes to, že se jedná o jinou oblast práva, není důvodu posuzovat žádosti o konkrétní zástupce jinak v civilním řízení a jinak v soudním řízení správním. Podle uvedené judikatury bude namíste vyhovět návrhu na ustanovení konkrétního zástupce především tehdy, bude-li takové rozhodnutí opřeno o rozumné a věcné důvody a současně nebude v rozporu s jinými hledisky, které je nezbytné při rozhodnutí o konkrétní osobě zástupce vzít v úvahu. Typicky účastník řízení navrhuje určitou konkrétní osobu tehdy, má-li k ní z určitých důvodů vybudován vztah důvěry, z něhož vyvozuje, že právě ona bude řádně hájit jeho zájmy. Tato důvěra přitom představuje jeden ze základních atributů vztahu mezi advokátem a jeho klientem. Vztah důvěry často vznikne tehdy, zabývala-li se

navrhovaná osoba jako zástupce již dříve věci účastníka řízení (např. v jiném řízení před orgány veřejné moci), zastupovala-li jej v jiné jeho věci, je-li z jiných důvodů obeznána více než jiné osoby s jeho věcí či s jejími významnými aspekty nebo má-li určité specifické vlastnosti, schopnosti či dovednosti, které jsou předpokladem pro to, že by mohla ve věci účastníka řízení, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem, vystupovat účinněji než jiné osoby. Takovými specifickými schopnostmi, vlastnostmi či dovednostmi může být například specializace navrhovaného zástupce na určitá právní odvětví či schopnost komunikovat s účastníkem řízení v jeho mateřštině nebo jiném jazyce, kterým se dorozumí.

7. Stěžovatel si je vědom, že mohou být i takové situace, kdy nebude vhodné návrhu na ustanovení konkrétního zástupce vyhovět, například pokud vzhledem k místu konání soudního řízení či k místu pobytu účastníka řízení by komunikace zástupce se soudem, s účastníkem či s jinými osobami narážela na neúměrné obtíže, nebo pokud je navrhovaný zástupce toho času zaneprázdněn poskytováním právní pomoci jiným osobám. Každopádně je však třeba trvat na tom, že pokud soud návrhu účastníka na ustanovení konkrétního zástupce nevyhoví, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit. Tuto povinnost v případě usnesení, kterým se zamítá žádost o ustanovení zástupce, již výslovně potvrdil rozšířený senát Nejvyššího správního soudu ve svém usnesení č. j. 8 As 21/2005-101 ze dne 25. dubna 2006, v němž uvedl, že byť rozhodnutí o zamítnutí žádosti o ustanovení zástupce je rozhodnutím, jímž se řízení nekončí, a jakkoliv by ho bylo možno formálně posoudit jako rozhodnutí, jímž se nikomu neukládá povinnost, nelze takové rozhodnutí se zřetelem k jeho významu a možnému výraznému zásahu do práv účastníka řadit mezi rozhodnutí, která nemusí obsahovat odůvodnění. Uvedená povinnost odůvodnění by se pak podle stěžovatele měla analogicky vztahovat i na rozhodnutí o ustanovení jiného zástupce, než kterého účastník ve svém návrhu označil.

8. K osobě jím navrženého advokáta pak stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvedl, že tento advokát, jehož sídlo je v Bruntále, je jistě s to komunikovat se soudem v Praze bez neúměrných obtíží. Určitě nelze za takovou obtíž považovat to, že stát bude muset případně zaplatit vyšší náklady na advokátovu dopravu (v řádu několika stovek Kč) či snad prostou skutečnost, že se advokát – bude-li třeba porady – bude muset přemístit z Bruntálu do Ostravy. Navíc, i kdybychom takový závěr připustili, znamenalo by to podle stěžovatele, že je této neúměrné obtíži vystaven on sám, pokud by se chtěl dopravit za ustanoveným advokátem z místa svého trvalého bydliště do městské části Jih.

9. Ústavní soud vyzval k vyjádření k ústavní stížnosti též Městský soud v Praze jako účastníka řízení a společnost VaVeDa, s. r. o., která na tuto výzvu nijak nereagovala, a vzhledem k zaslanému poučení se tak vzdala postavení vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem.

10. Městský soud v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že při výběru zástupce vzal v úvahu jak místo bydliště stěžovatele, tak potřebnou specializaci advokáta. Dále dodal, že stěžovatel ve svém odvolání neuvedl, že navrhuje ustanovit konkrétního zástupce.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. K projednání ústavní stížnosti je Ústavní soud příslušný a jde zároveň o návrh přípustný, neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Ústavní stížnost byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), a je i jinak procesně bezvadná.

12. Byť i stěžovatel formuloval ústavní stížnost jako návrh na zrušení celého výroku usnesení Městského soudu v Praze č. j. 91 Co 190/2020-32 ze dne 16. června 2020, jímž bylo určeno, že se stěžovateli přiznává osvobození od soudních poplatků a současně se mu k ochraně

jeho zájmů ustanovuje zástupce advokát Mgr. Ondřej Mičaník, U Skleníku 1905/7, 700 30 Ostrava, Ústavní soud z obsahu podání dospěl k závěru, že stěžovatel brojí jen proti té části výroku, již mu byl ustanoven jmenovaný advokát jako zástupce. Z toho důvodu rozhodl ve výroku tohoto nálezu o napadeném rozhodnutí v uvedeném rozsahu; a ve zbylém rozsahu nepovažoval za nutné na něj procesně reagovat.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud předesílá, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). V řízení o individuální ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy se proto zásadně nezabývá otázkami interpretace a aplikace podústavního práva, ale jen tím, zda nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. V nyní posuzovaném případě je ve hře jedno ze zásadních práv účastníka soudního řízení, a to právo na právní pomoc. Podle čl. 37 odst. 2 Listiny má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Z toho důvodu nabývají procesní postupy obecných soudů, například kvalita odůvodnění rozhodnutí či zásada, aby bylo se všemi účastníky řízení ve stejných situacích zacházeno stejně, na ústavním rozměru.

14. I v obecné rovině je součástí práva na soudní ochranu a ústavních záruk spravedlivého procesu vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) požadavek náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí [nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <https://nalus.usoud.cz>]. Smyslem odůvodnění je především seznámení účastníků řízení s úvahami, na nichž soud založil své rozhodnutí, a též dodržení principu vyloučení libovůle. Požadavkem na řádné odůvodnění je nutno rozumět přiměřenou míru odůvodnění. Potřebný rozsah nezbytného odůvodnění se odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení, s kterými se soudy musí adekvátně vypořádat; musí být tedy posuzován ve světle okolností každého případu, ale nelze jej chápat tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument [usnesení sp. zn. IV. ÚS 360/99 ze dne 25. 10. 1999 (U 68/16 SbNU 363), nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565); podobně též například rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) ve věci *Van de Hurk proti Nizozemí* ze dne 19. 4. 1994 č. 16034/90, § 61, a rozsudek ESLP ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku* ze dne 9. 12. 1994 č. 18390/91, § 29; citovaná rozhodnutí ESLP jsou dostupná na <https://hudoc.echr.coe.int>]. Jako celek však odůvodnění musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím přezkoumatelnost soudního rozhodnutí z hlediska zákonnosti i věcné správnosti. To vše je třeba účastníkům řízení zaručit tím spíše tehdy, když je příslušným rozhodnutím realizováno jejich základní právo či zasahováno do něj.

15. Právo na právní pomoc je zakotveno nejen v Listině, ale také v řadě mezinárodních dokumentů. Aplikačně významná je především úprava obsažená v Úmluvě. Ačkoliv je zde právo na právní pomoc výslovně zajištěno pouze pro trestní věci [čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy], Evropský soud pro lidská práva dovodil, že právo na právní pomoc ve věcech civilních je rovněž obsaženo v čl. 6 odst. 1 Úmluvy (rozsudek ESLP ve věci *Airey proti Irsku* ze dne 9. 10. 1979 č. 6289/73, § 26; obdobně rozsudek ESLP *McVicar proti Spojenému království* ze dne 7. 5. 2002 č. 46311/99, § 47). Kromě Úmluvy je právo na právní pomoc zakotveno například v čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech nebo v čl. 20 a násl. Úmluvy o civilním řízení z roku 1954 (publikována pod č. 72/1966 Sb.).

16. Právo na právní pomoc má dvojí povahu. V prvé řadě zaručuje každému, aby se mohl nechat v řízení zastupovat osobou znalou práva (zpravidla advokátem), přičemž do tohoto práva může stát zasahovat jen zcela výjimečně, například z důvodu zneužití práva (srov. rozsudek

Nejvyššího správního soudu č. j. 1 As 27/2011-81 ze dne 4. 5. 2011). Současně však právo na právní pomoc zahrnuje pozitivní závazky, které musí stát plnit. Podle judikatury ESLP je stát povinen (aktivně) zajistit efektivní přístup k soudu, včetně toho, aby účastníci řízení měli možnost dostatečně a náležitě prezentovat a hájit svou věc u soudu (rozsudek ve věci *Airey proti Irsku*, citovaný výše, § 25 a 24). To může vyžadovat i zajištění právní pomoci, je-li nezbytná pro efektivní přístup k soudu vzhledem k povinnému zastoupení před soudem či s ohledem na složitost procesu nebo samotného případu (rozsudek ve věci *Airey proti Irsku*, citovaný výše, § 26; rozsudek ve věci *McVicar proti Spojenému království*, citovaný výše, § 47). Účastníkům řízení není nutné takto zajistit naprostou rovnost zbraní, ale každý z nich musí mít dostatečnou možnost hájit své zájmy a nesmí být v postavení, které jej podstatně znevýhodňuje oproti protistraně (rozsudek ESLP ve věci *Steel a Morris proti Spojenému království* ze dne 15. 2. 2005 č. 68416/01, § 62). Obecně však ESLP ponechává stanovení konkrétních prostředků pro dosažení uvedeného cíle (efektivního přístupu k soudu) na uvážení každého členského státu (rozsudek ve věci *Airey proti Irsku*, citovaný výše, § 26; rozsudek ve věci *McVicar proti Spojenému království*, citovaný výše, § 48; či rozsudek ve věci *Steel a Morris proti Spojenému království*, citovaný výše, § 60). K dosažení žádoucího výsledku v tuzemském civilním soudnictví slouží více právních institutů; jedním z nich je i ustanovení zástupce účastníkovi, který splňuje předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, podle § 30 o. s. ř. Tato možnost se označuje též jako právo na bezplatnou právní pomoc.

17. Evropský soud pro lidská práva při hodnocení naplnění či naopak porušení práva na bezplatnou právní pomoc posuzuje vždy konkrétní okolnosti daného případu, přičemž přihlíží, mezi jiným, k důležitosti sporu pro účastníka řízení, složitosti relevantní právní úpravy i procesních pravidel či schopnosti samotného účastníka zastupovat v řízení své zájmy a argumentovat sám (rozsudek ve věci *Steel a Morris proti Spojenému království*, citovaný výše, § 61), dále též k obtížnosti dokazování a jednoznačnosti pravidel týkajících se dokazování, míře emoční účasti účastníka řízení ve sporu (případně vylučující efektivní hájení svých zájmů), dlouhodobé finanční situaci účastníka, jeho vzdělání a zkušenostem, sociálním poměrům (srov. rozsudek ve věci *Airey proti Irsku*, citovaný výše, § 24 a 26; rozsudek ve věci *McVicar proti Spojenému království*, citovaný výše, § 49 a 51–61) apod. (srov. též rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 6 As 23/2013-9 ze dne 3. 4. 2013).

18. Také podle judikatury Ústavního soudu je právo na právní pomoc nezbytným předpokladem pro naplnění práva na efektivní přístup k soudu včetně práva na efektivní obranu a vede k naplnění rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 3849/11 ze dne 12. 8. 2014 (N 151/74 SbNU 289), body 9 a 11]. Ústavní soud současně opakovaně upozorňuje na skutečnost, že právo na bezplatnou právní pomoc není na podústavní úrovni dosud uspokojivě provedeno [nález sp. zn. I. ÚS 1024/15 ze dne 1. 8. 2016 (N 139/82 SbNU 229), bod 29; nález sp. zn. I. ÚS 848/16 ze dne 13. 9. 2016 (N 174/82 SbNU 693), bod 21; nález sp. zn. I. ÚS 630/16 ze dne 29. 11. 2016 (N 227/83 SbNU 535), bod 53; obdobně též Baňouch, H. In Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 817 a násl.].

19. Obdobná právní úprava ustanovování zástupce pro bezplatnou právní pomoc, jako platí v civilním soudním řízení (§ 30 o. s. ř.), je zakotvena i v zákoně č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, a to v jeho § 35 (původně v odstavci 8, posléze v odstavci 9 a podle aktuálně platného znění v odstavci 10). Jak již ve své argumentaci uvedl stěžovatel, Nejvyšší správní soud se ve své judikatuře zabýval otázkou ustanovení zástupce pro účely bezplatné právní pomoci v případě, že navrhovatel požádá o ustanovení konkrétní osoby jako svého zástupce. V rozhodnutí rozšířeného senátu (usnesení č. j. 7 Azs 24/2008-142, citovaném výše) Nejvyšší správní soud shledal, že jestliže účastník řízení splňující zákonem stanovené předpoklady pro ustanovení zástupce navrhne ustanovit svým zástupcem konkrétní osobu a zjistí-li soud, že tento návrh je opřen o rozumné a věcně oprávněné důvody, pak

zpravidla takovému návrhu vyhoví. Pokud soud nevyhoví návrhu účastníka řízení na ustanovení konkrétního zástupce, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit.

20. K uvedenému závěru Nejvyšší správní soud v citovaném rozhodnutí doplnil, že navrhne-li účastník řízení konkrétní osobu, která by jej měla zastupovat, obvykle tak činí z důvodů, které pokládá za rozumné a věcně oprávněné. Typicky účastník řízení navrhuje určitou konkrétní osobu tehdy, má-li k ní z určitých důvodů vybudován vztah důvěry, z něhož vyvozuje, že právě ona bude řádně hájit jeho zájmy. Tato důvěra přitom představuje jeden ze základních atributů vztahu mezi advokátem a jeho klientem. Vyhovět návrhu na ustanovení konkrétního zástupce tak bude namísto především tehdy, bude-li takové rozhodnutí opřeno o rozumné a věcné důvody a současně nebude v rozporu s jinými hledisky, která je nezbytné vzít v úvahu při rozhodnutí o konkrétní osobě zástupce. Právo účastníka řízení na ustanovení konkrétního zástupce ovšem nepochybně nemůže mít podobu práva absolutního. Za rozumné a věcně oprávněné důvody tak zpravidla nebude možno považovat návrh na ustanovení konkrétního zástupce jen proto, že takový zástupce je všeobecně znám (například díky tomu, že často vystupuje v médiích nebo že se jako advokát těší vynikající pověsti). Další meze práva na ustanovení konkrétního zástupce pak zcela jistě musí existovat pro případ možného zneužití předmětného práva (opakované změny návrhu na konkrétního zástupce, zneužití práva na ustanovení konkrétního zástupce jako obstrukčního prostředku pro řízení před soudem apod.). Důvodem pro nevyhovění návrhu na ustanovení konkrétního zástupce mohou být především okolnosti, které svojí povahou či významem převažují nad respektováním rozumných a věcně oprávněných důvodů, které účastník uvedl ve svém návrhu. Takové okolnosti, pro které nebude vhodné návrhu na ustanovení konkrétního zástupce vyhovět, budou spočívat například v tom, že vzhledem k místu konání soudního řízení či k místu pobytu účastníka řízení by komunikace zástupce se soudem, s účastníkem či s jinými osobami narážela na neúměrné obtíže nebo že navrhovaný zástupce je toho času zaneprázdněn poskytováním právní pomoci jiným osobám a není schopen se věci účastníka řízení věnovat s potřebnou péčí. V tomto ohledu je podle Nejvyššího správního soudu nicméně třeba trvat na tom, že pokud soud návrhu účastníka na ustanovení konkrétního zástupce nevyhoví, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit.

21. Ústavní soud hodnotí popsané závěry Nejvyššího správního soudu jako plně ústavně konformní a realizující právo na bezplatnou právní pomoc způsobem vyžadovaným českou Listinou i odpovídajícím mezinárodním závazkům České republiky. Z ústavního pořádku navíc vyplývá, že na realizaci práva na ustanovení zástupce jakožto integrální součásti ústavně zaručeného práva na právní pomoc je třeba nazírat především z hlediska materiálního. Jinak řečeno, důraz v tomto ohledu musí být kladen předně na zajištění maximální možné reálné ochrany práv účastníků řízení; ustanovené zastoupení by tak nemělo být v žádném případě zastoupením toliko formálním a není žádný důvod, aby si nemajetná osoba nemohla na rozdíl od majetné osoby svého zástupce zvolit, není-li to v rozporu s možnostmi tohoto zástupce či jinými důležitými důvody. Takovýto postup navíc zpravidla ani nebude vést k vyšším nárokům na financování bezplatné právní pomoci.

22. I zákonodárce počítá s tím, že jen vztah vzájemné důvěry mezi advokátem a klientem je předpokladem pro řádné poskytování právních služeb (srov. § 20 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů). Je pak zřejmé, že jednotlivec bude vyšší důvěru vztahovat k advokátovi, jehož si vybere (například podle dobrých zkušeností s jejich vzájemnou spoluprací v minulosti), než k advokátovi, jehož nezná a jenž mu byl ustanoven soudem v rozporu s jeho přáním.

23. Ústavní soud podotýká, že Nejvyšší soud se ve své rozhodovací praxi obdobnou tematikou nezabýval, nevyslovil se tedy k otázce, jak mají postupovat civilní soudy v případě, že účastník, u nějž jsou naplněny předpoklady pro ustanovení zástupce podle § 30 o. s. ř.,

požádá o ustanovení konkrétního zástupce (advokáta). Ústavní soud nicméně neshledal žádný důvod, proč by měl být v civilním řízení standard ochrany práva na bezplatnou právní pomoc nižší než v soudním řízení správním; takový důvod nezakládá ani skutečnost, že v civilním řízení se rozhoduje zpravidla o horizontálních vztazích mezi účastníky postavenými naroveň, kdežto v soudním řízení správním o vertikálních vztazích, při nichž byl v předchozím správním řízení jeden z účastníků v nadřazeném postavení, a to tím spíše, že pro všechny účastníky jakéhokoli soudního řízení platí, že jsou si v řízení rovni (čl. 37 odst. 3 Listiny). Odlišné zacházení s nemajetnými osobami v občanském soudním řízení oproti osobám v obdobném postavení v soudním řízení správním by muselo být opřeno o velmi přesvědčivé důvody, opodstatňující ústavní konformitu takového odlišného zacházení. Takové důvody však Ústavní soud neshledal a obecné soudy nepředložily.

24. V posuzované věci městský soud nevyhověl stěžovatelově žádosti o ustanovení konkrétní osoby jeho zástupcem a toto své rozhodnutí ani nikterak nevysvětlil. Tím ovšem, jak vyplývá z výše uvedených závěrů, porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu, jakož i jeho právo na (bezplatnou) právní pomoc podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 2 Listiny. Stěžovatel svou žádost o ustanovení konkrétního advokáta svým zástupcem opřel o rozumné a věcné důvody, na něž však městský soud vůbec nereagoval; městský soud napadeným usnesením stěžovateli bez dalšího ustanovil zástupcem jinou osobu, aniž v odůvodnění rozhodnutí uvedl jakékoli důvody, které jej vedly k ustanovení konkrétní osoby zástupcem stěžovatele, respektive k neustanovení stěžovatelem navržené osoby. Takový postup – z pohledu ústavně zaručených práv stěžovatele – nemůže ospravedlnit ani městským soudem namítaná skutečnost, že stěžovatel návrh na stanovení konkrétního advokáta svým zástupcem vznesl jen v řízení před soudem prvního stupně a ve svém odvolání proti prvostupňovému rozhodnutí, kterým mu vůbec nebyl přiznán nárok na bezplatnou právní pomoc dle § 30 o. s. ř., již znovu nezopakoval jméno navrženého zástupce. Městský soud měl přesto povinnost se s návrhem stěžovatele na ustanovení konkrétního zástupce vypořádat, neboť ze spisu byl tento požadavek stěžovatele zřejmý a je třeba mít na paměti i to, že obzvláště při rozhodování o žádostech o poskytnutí bezplatné právní pomoci (ustanovení advokáta) nelze na podání žadatelů klást přespříliš formální (formalistické) požadavky, ježto právě tito žadatelé se začasté dostatečně neorientují v soudních procesech a procedurách, potřebných náležitostech jednotlivých podání, stejně jako v relevantní právní úpravě. Chtěl-li tedy městský soud nevyhovět návrhu stěžovatele na ustanovení konkrétního zástupce, byl povinen stěžovateli vysvětlit, a to dostatečně pádnými důvody (ve smyslu shora uvedených závěrů), proč mu jako nemajetné osobě nebude ustanoven zástupce, jemuž stěžovatel jako zastupovaná osoba důvěřuje a o němž si přeje, aby jej zastupoval.

V. Závěr

25. Ústavní soud rekapituluje, že ustanovení § 30 o. s. ř. je třeba ve světle ústavně zakotveného práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny vykládat tak, že splňuje-li účastník řízení zákonem stanovené předpoklady pro ustanovení zástupce a požádá-li o ustanovení konkrétní osoby svým zástupcem, přičemž tuto žádost opře o rozumné a věcně oprávněné důvody, pak soud zpravidla takové žádosti vyhoví. Pokud soud v takovém případě žádosti účastníka o ustanovení konkrétního zástupce nevyhoví, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit, jinak poruší právo účastníka na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jeho právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

26. V projednávaném případě tak v dalším řízení bude povinností městského soudu, aby ve světle nosných důvodů vyjádřených v tomto nálezu posoudil stěžovatelovu žádost o ustanovení konkrétního advokáta svým zástupcem; a nevyhoví-li návrhu stěžovatele, je povinen svůj závěr v této věci řádně odůvodnit.

27. Podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl Ústavní soud ústavní stížnosti a zrušil napadené rozhodnutí v té části, již byl stěžovateli ustanoven jako zástupce advokát Mgr. Ondřej Mičaník, U Skleníku 1905/7, 700 30 Ostrava, jak je uvedeno ve výroku tohoto nálezu.

Č. 176**Nezaslání doplnění blanketní stížnosti soudem prvního stupně
soudu stížnostnímu
(sp. zn. III. ÚS 2130/20 ze dne 1. září 2020)**

O porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod jde i tehdy, vybočuje-li procesní postup soudu ze zákonných pravidel, jež řízení před ním upravují, a toto vybočení je způsobilé se promítnout (stěžovateli negativně) do jeho výsledku. Takovým případem je i podání blanketní stížnosti s upozorněním na její pozdější doplnění, kdy však toto doplnění administrativním pochybením není předloženo stížnostnímu soudu, který o stížnosti rozhodne bez jeho znalosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele J. N., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Jiřice, zastoupeného Mgr. Martinem Krabcem, advokátem, se sídlem Bohdalecká 1460/8, Praha 10, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. 5. 2020 sp. zn. 61 To 276/2020 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 1. 4. 2020 sp. zn. 0 Nt 18060/2020, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 6. 5. 2020 sp. zn. 61 To 276/2020 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Průběh předchozího řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti**

1. Včas podanou ústavní stížností, která i v ostatním splňovala podmínky řízení stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále též jen „obvodní soud“) a Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“), neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Napadeným usnesením obvodního soudu bylo podle § 33 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. ř.“) *a contrario* rozhodnuto, že stěžovatel nemá nárok na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu. Stížnostní městský soud pak stížnost stěžovatele proti rozhodnutí obvodního soudu podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl.

3. Stěžovatel je přesvědčen, že napadenými rozhodnutími došlo k zásahu do jeho ústavně zaručených práv, a to jednak v důsledku zásadních procesních pochybení soudů, a dále samotným nepřiznáním nároku stěžovatele na bezplatnou obhajobu, neboť napadená rozhodnutí jsou v příkrém rozporu s judikaturou Ústavního soudu.

4. Namítá, že městský soud v odůvodnění napadeného usnesení chybně konstatoval, že stěžovatel svou stížnost blíže písemně neodůvodnil. Stěžovatel totiž sice prostřednictvím svého obhájce v zákonné lhůtě dne 14. 4. 2020 skutečně podal blanketní stížnost, avšak s připojeným sdělením, že stížnost bude odůvodněna ve lhůtě 15 dnů. V takto vymezené lhůtě dne 29. 4. 2020 následně obhájce stěžovatele stížnost podrobně odůvodnil a toto odůvodnění zaslal obvodnímu soudu. Z napadeného usnesení městského soudu však vyplývá, že městský soud rozhodoval toliko o blanketní stížnosti, a nereagoval tak na konkrétní stížnostní námítky. Následně bylo obhájci stěžovatele na jeho telefonický dotaz pracovníky obvodního soudu sděleno, že odůvodnění stížnosti soud obdržel, nicméně vlivem pochybení na jejich straně nebylo městskému soudu odesláno.

5. Závěrem uvádí, že rozhodnutí obecných soudů nejsou řádně odůvodněna. Soudy se v rozporu s platnou právní úpravou a konstantní judikaturou takřka vůbec nezabývaly majetkovou situací stěžovatele. Přestože ustanovení § 33 odst. 2 tr. ř. výslovně stanoví jako podmínku pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu skutečnost, že obviněný osvědčí, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, soudy v nyní projednávaném případě odůvodnily svá rozhodnutí bez bližšího zkoumání situace obviněného tím, že stěžovatel není ve specifickém sociálním postavení a není dlouhodobě vyloučen z možnosti dosahovat nějakého příjmu, resp. tím, že svou žádost řádně nedoložil dalšími doklady, a to aniž by k jejich předložení byl soudy vyzván.

II. Vyjádření účastníků řízení

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti, zejména k postupu, jak bylo nakládáno s odůvodněním stěžovatelovy stížnosti ze dne 29. 4. 2020 (resp. s jejím doplněním a odůvodněním), vyjádřily Obvodní soud pro Prahu 4 a Městský soud v Praze jako účastníci řízení. Ústavní soud si zároveň vyžádal soudní spis vedený u obvodního soudu pod sp. zn. 0 Nt 18060/2020.

7. Obvodní soud zrekapituloval sled událostí a uvedl, že napadené usnesení obvodního soudu bylo obviněnému doručeno dne 9. 4. 2020 a obhájci obviněného dne 8. 4. 2020. Dne 14. 4. 2020 podal obviněný prostřednictvím svého obhájce stížnost, v níž uvedl, že ji blíže odůvodní ve lhůtě 15 dnů. Spis spolu se stížností byl dne 23. 4. 2020 předložen stížnostnímu městskému soudu. Avizované dodatečné odůvodnění stížnosti došlo obvodnímu soudu dne 29. 4. 2020 (tj. ve stěžovatelem stanovené 15denní lhůtě) a nedopatřením již nebylo na městský soud k předložené stížnosti dosláno. O tomto obvodní soud učinil úřední záznam (č. l. 17). Z tohoto důvodu, kdy obvodní soud přiznává pochybení na své straně, rozhodl městský soud o podané stížnosti bez odůvodnění.

8. Městský soud uvedl, že o podané stížnosti skutečně rozhodoval bez znalosti jejího bližšího odůvodnění. Argumentuje však, že tato skutečnost nebyla pro rozhodnutí o podané stížnosti významná, neboť městský soud přezkoumal správnost napadeného usnesení v celém rozsahu a v daném případě byla stížnost stěžovatele zamítnuta především proto, že obviněný řádně neosvědčil dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby. K tomu městský soud dodává, že není jeho povinností obviněného poučovat o tom, jak má v takovémto případě konkrétně postupovat, když byl navíc řádně zastoupen obhájcem.

9. S ohledem na obsah vyjádření účastníků řízení, který není nijak rozporný s tvrzeními stěžovatele, tato nebyla stěžovateli zasílána k případné replice.

III. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

10. Ústavní soud zvážil obsah napadených rozhodnutí i průběh řízení, který mu předcházel, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

11. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně uvedl, že o protiústavnost jde i tehdy, vybočuje-li procesní postup soudu ze zákonných pravidel, jež řízení před ním upravují, a toto vybočení je způsobilé se promítnout (stěžovateli negativně) do jeho výsledku. Tak je tomu rovněž v případech zřetelných organizačních pochybení soudu, jímž je kupříkladu nedostatečné seznámení se s obsahem spisu, založení rozhodné listiny do spisu jiného, omyl při datování jejího příchodu, přehlédnutí zaplacení soudního poplatku apod. [srov. nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459); veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Z pohledu práva na spravedlivý (řádný) proces totiž nemůže obstát výrok soudu založený „na věcně nesprávných argumentech“.

12. K problematice blanketního opravného prostředku uvedl Ústavní soud v nálezu ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119), že je především věcí toho, kdo takový opravný prostředek podal, aby si přiměřeným způsobem vytvořil situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o něm přihlédnuto ke všemu, co v následném odůvodnění uvede. V praxi se jedná především o oznámení advokáta soudu, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a sdělení lhůty, ve které toto odůvodnění doručí.

13. V nálezech Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2008 sp. zn. I. ÚS 1895/08 (N 194/51 SbNU 345), ze dne 16. 7. 2013 sp. zn. II. ÚS 200/13 (N 123/70 SbNU 127), ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2346/14 (N 177/74 SbNU 543), ze dne 20. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 1820/16 (N 180/82 SbNU 749), ze dne 4. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 1692/18 (N 150/90 SbNU 443), ze dne 6. 12. 2019 sp. zn. III. ÚS 3333/19 (N 204/97 SbNU 190) a ze dne 1. 4. 2020 sp. zn. I. ÚS 3955/19 (N 65/99 SbNU 224) se pak Ústavní soud zabýval případy, kdy stěžovatelé, resp. jejich obhájci, vytvořili výše zmíněnou situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o stížnosti náležitě přihlédnuto k námitkám v odůvodněních stížností, které zaslali v dodatečné a předem oznámené lhůtě po doručení písemného odůvodnění rozhodnutí, avšak soudy k těmto námitkám nepřihlédly, ačkoliv tu možnost měly či mohly mít. Ústavní soud v citovaných nálezech dovodil, že právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny zahrnuje povinnost obecných soudů vypořádat se se vším, co vyšlo v průběhu řízení najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci, a skutečnost, že se soud s námitkou, která má vztah k projednávané věci, nijak nevypořádal, zásadně zakládá protiústavnost daného rozhodnutí [srov. nález ze dne 20. 12. 2005 sp. zn. I. ÚS 593/04 (N 230/39 SbNU 443) a nález ze dne 3. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 74/06 (N 175/43 SbNU 17)].

14. Uvedená obecná východiska dopadají i na nyní projednávanou věc, v níž městský soud nevzal v potaz dodatečné odůvodnění původně blanketní stížnosti, byť faktického pochybení se dopustil obvodní soud, který dodatečně zaslané odůvodnění stížnostnímu městskému soudu již dále neprepsal. Městský soud tedy mylně vycházel z toho, že odůvodnění blanketní stížnosti není ve spise založeno, přičemž neověřil, zda stěžovatel toto odůvodnění obvodnímu soudu v předem avizované lhůtě zaslal; byť tak učinil až poté, co obvodní soud spisový materiál již prepsal městskému soudu. Pro doručení odůvodnění stížnosti ve stanovené a dopředu avizované lhůtě je stěžejní pouze ta okolnost, že toto podání stěžovatele bylo obvodnímu soudu řádně doručeno, a stěžovatel proto očekával, že je městský soud při svém rozhodování zohlední a argumentačně se s ním vypořádá. K tíži stěžovatele rozhodně nemůže jít jakási laxnost obecných soudů, které si mezi sebou odůvodnění stížnosti neprepsaly. Městský soud navíc nevyvinul žádnou iniciativu k ověření toho, zda stěžovatel avizované doplnění a odůvodnění původně blanketní stížnosti obvodnímu soudu přeci jen ve stanovené lhůtě nezaslal.

15. Administrativní pochybení na straně obvodního soudu, které ostatně obvodní soud sám připouští, totiž mělo negativní dopad do právní sféry stěžovatele. K tomu je navíc třeba pro

úplnost dodat, že stěžovatel postupoval formálně správně, když odůvodnění stížnosti adresoval soudu prvního stupně, nikoliv soudu městskému (srov. § 143 odst. 1 tr. ř.). Dále je třeba zdůraznit, že doplnění blanketní stížnosti bylo obvodnímu soudu doručeno dne 29. 4. 2020, přičemž městský soud o podané stížnosti rozhodl napadeným usnesením až dne 6. 5. 2020. Pokud by proto obvodní soud správně zareagoval a odůvodnění stížnosti by promptně přeposlal městskému soudu, nemohlo by se stát, že městský soud rozhodoval bez jeho znalosti.

16. Ze shora uvedeného je patrné, že stížnostní soud mohl a měl mít v době svého rozhodování k dispozici stěžovatelem řádně doručené písemné odůvodnění stížnosti, avšak v odůvodnění napadeného usnesení vycházel pouze z blanketní stížnosti a zamítl námitky stěžovatele, aniž by ovšem byl seznámen s jejich obsahem, resp. s později doplněnou a dopředu avizovanou argumentací stěžovatele. Proto také je ostatně v odůvodnění napadeného usnesení uvedeno, že stěžovatel podanou stížnost „blíže písemně nezdůvodnil“ (bod 2). Z hlediska řádného projednání opravného prostředku v řízení o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu je proto třeba postup obvodního i městského soudu označit za chybný, neboť nezohlednil-li městský soud námitky stěžovatele a vůbec nijak na ně nezareagoval, zatížil svoje rozhodnutí nepřezkoumatelností.

17. Městský soud proto porušil ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jeho právo na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení městského soudu zrušil.

18. Ústavní soud tím vytvořil procesní prostor pro vydání rozhodnutí nového, v jehož rámci se městský soud bude moci vypořádat se všemi stěžovatelem uplatněnými námitkami a argumenty. Protože Ústavní soud důsledně respektuje princip minimalizace zásahů do činnosti obecných soudů, nezabýval se dalšími námitkami stěžovatele, které uplatnil vůči usnesení obvodního soudu, neboť by to bylo předčasné. Proto tuto část ústavní stížnosti odmítl jako nepřípustnou [§ 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu]. Teprve poté, co městský soud napraví shora popsany procesní deficit, totiž bude stěžovatel moci – podle výsledku řízení – zvážit podání další ústavní stížnosti, která by se již týkala samotného merita věci.

Č. 177**Porušení práva rodiče na péči o dítě v důsledku nezohlednění velké vzdálenosti mezi bydlišti rodičů
(sp. zn. IV. ÚS 4156/19 ze dne 2. září 2020)**

Větší vzdálenost mezi bydlišti rodičů dítěte nemůže za standardních okolností jít k tíži pouze jednomu z nich a nesmí být důvodem porušení práva dítěte na styk s oběma rodiči zaručeného čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a současně porušením práva jednoho z rodičů na styk s dítětem; v zájmu rovnoměrného vyvážení zátěže v takovém případě lze požadovat, aby tato byla přenesena proporcionálně a úměrně i na rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele E. K., zastoupeného JUDr. Martinem Mikyskou, advokátem, sídlem Malá Skála 397, proti rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 15. října 2019 č. j. 60 Co 216/2019-353, za účasti Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně jako účastníka řízení a 1. nezletilého M. K., zastoupeného městem Otrokovice, sídlem náměstí 3. května 1340, Otrokovice, a 2. P. P. K., zastoupené Mgr. Miloslavem Jančíkem, advokátem, sídlem B. Němcové 432, Zlín, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 15. října 2019 č. j. 60 Co 216/2019-353 bylo porušeno právo stěžovatele na péči o dítě a jeho výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 15. října 2019 č. j. 60 Co 216/2019-353 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Stěžovatel (dále též „otec“) se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení shora uvedeného soudního rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu vedeného Okresním soudem ve Zlíně (dále jen „okresní soud“) se podává, že stěžovatel podal dne 19. 12. 2018 u okresního soudu návrh na úpravu styku s 1. vedlejším účastníkem (dále též „nezletilý“) tak, aby byl oprávněn stýkat se s ním každý třetí týden od pátku 16.00 hodin do neděle 17.00 hodin, kdy by nezletilého převzal ve stanovenou dobu před domem 2. vedlejší účastnice (dále též „matka“) a vrátil ho ve stanovenou dobu rovněž před domem matky. Svůj návrh odůvodnil tím, že vzdálenost jeho

bydliště a bydliště nezletilého je cca 273 km, což odpovídá době řízení vozidla cca 3,45 hodin. Tvrdí, že tato doba řízení je fyzicky a psychicky velmi náročná a v poslední době po ní pociťoval značnou únavu. Aby došlo ke styku s nezletilým, musí přes víkend ujet přes 1 000 km, a strávit tak v autě kolem 18 hodin. V návrhu uvedl, že alternativní způsoby dopravy vlakovou nebo autobusovou dopravou jsou vzhledem k velké vzdálenosti nereálné, možná by ale byla kombinace dopravy osobním automobilem a vlakové dopravy, k tomu by však byla potřebná součinnost matky. S tímto řešením matka nesouhlasila. V případě, že by na pátek připadl svátek, prázdniny, nebo jiné školní volno, proběhlo by převzetí nezletilého poslední den školního vyučování před dnem volna v 16.00 hodin. V případě, že by na pondělí připadl svátek, prázdniny nebo jiné školní volno, proběhlo by vrácení nezletilého matce poslední den před dnem školního vyučování do 17.00 hodin. Stěžovatel dále požadoval oprávnění stýkat se s nezletilým každý lichý rok v době jarních prázdnin a každý sudý rok v době velikonočních svátků podle rozsudku okresního soudu ze dne 22. 3. 2017 č. j. P 615/2016-70. Také požadoval oprávnění se stýkat s nezletilým v době školních prázdnin od 15. 7. od 7.30 hodin do 31. 7. do 17.00 hodin a od 15. 8. od 7.30 hodin do 30. 8. do 17.00 hodin. V době vánočních prázdnin se stěžovatel dožadoval styku s nezletilým každý sudý rok od posledního dne školního vyučování předcházejícího vánočním prázdninám od 16.00 hodin do 25. 12. do 15.00 hodin a každý lichý rok od 25. 12. od 10.00 hodin do posledního dne vánočních prázdnin do 15.00 hodin. Požadoval povinnost matky připravit nezletilého ke styku po stránce psychické i materiální.

3. Na tento návrh otce se v řízení u okresního soudu vyjádřila matka podáním ze dne 29. 1. 2019. V něm vyjadřuje souhlas s tehdejšími stavem styku v době jarních a velikonočních prázdnin, který byl stanoven rozsudkem okresního soudu z roku 2017 (viz sub 2). V případě běžného styku matka zásadně nesouhlasí s tím, aby byl tento stanoven na třítydenní bázi a k argumentu otce, že je unaven z časově náročného řízení vozidla, matka konstatuje, že dle litery zákona mají oba rodiče právo na styk s dítětem, nikoli právo na styk s dítětem v místě svého trvalého bydliště. Uznává, že vzdálenost mezi bydlištěm otce a bydlištěm nezletilého není zanedbatelná, ale domnívá se, že vzhledem k otcově finanční situaci je v jeho možnostech si například dvakrát do měsíce zarezervovat na víkend ubytování v okolí trvalého bydliště nezletilého.

4. V řízení před okresním soudem vznesl stěžovatel požadavek, aby matka byla povinna se na realizaci styku rovněž podílet, a to tak, že každý druhý styk by byla povinna nezletilého ke styku přivést svým osobním motorovým vozidlem a při ukončení styku nezletilého vyzvednout v místě bydliště otce s tím, že by se takto oba rodiče střídali.

5. O návrhu stěžovatele rozhodl okresní soud rozsudkem ze dne 15. 5. 2019 č. j. 0 P 615/2016-248 tak, že vyživovací povinnost otce k nezletilému naposledy stanovená rozsudkem Okresního soudu v Semilech ze dne 12. 1. 2015 č. j. 0 Nc 295/2014-29 částkou 3 000 Kč měsíčně se s účinností od 1. 1. 2017 zvyšuje na částku 5 400 Kč měsíčně a s účinností od 1. 1. 2018 na částku 6 400 Kč, splatnou vždy do každého 20. dne v měsíci předem k rukám matky (výrok I), dlužné zvýšené výživné za dobu od 1. 1. 2017 do 30. 4. 2019 ve výši 83 200 Kč je otec povinen zaplatit k rukám matky nezletilého do šesti měsíců od právní moci tohoto rozsudku (výrok II), otec je oprávněn stýkat se s nezletilým: o víkendu každého třetího kalendářního týdne od právní moci tohoto výroku rozhodnutí od pátku 16.00 hodin do neděle 17.00 hodin. V případě, že na pátek v tomto kalendářním týdnu připadne státní svátek či volno ve škole nezletilého, je otec oprávněn ke styku již od čtvrtka 16.00 hodin. V případě, že na pondělí po tomto týdnu připadne státní svátek či volno ve škole nezletilého, je otec oprávněn se s nezletilým stýkat až do pondělí 17.00 hodin (dále jen „běžný styk“). Otec je dále oprávněn stýkat se s nezletilým: v době hlavních letních prázdnin od 15. 7. příslušného roku od 6.30 hodin do 31. 7. do 17.00 hodin a od 15. 8. od 6.30 hodin do posledního čtvrtka měsíce srpna příslušného roku do 17.00 hodin; v době vánočních svátků každý sudý rok od posledního dne školního vyučování předcházejícího vánočním prázdninám od 16.00 hodin do 25. 12.

do 17.00 hodin, v době vánočních svátků každý lichý rok od 25. 12. od 10.00 hodin do posledního dne vánočních prázdnin do 17.00 hodin, styk otce s nezletilým v době jarních prázdnin a velikonočních svátků stanovený rozsudkem okresního soudu ze dne 22. 3. 2017 č. j. P 615/2016-70 zůstává zachován. Otec je oprávněn nezletilého převzít v době začátku styku v místě bydliště matky a povinen jej při ukončení styku v místě bydliště matky předat zpět. Matka je povinna nezletilého na styk s otcem řádně připravit, otcí styk umožnit a při výkonu práva osobního styku v potřebném rozsahu s otcem spolupracovat. Úprava styku v době hlavních letních prázdnin, jarních prázdnin a v době velikonočních a vánočních svátků má speciální režim shora, a běžný styk se tak nerealizuje (výrok III). Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů tohoto řízení (výrok IV).

6. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) k odvolání stěžovatele napadeným rozsudkem rozsudek okresního soudu ve výroku III potvrdil (výrok I) a ve výrocích I a II změnil takto: výživné otce vůči nezletilému stanovené rozsudkem Okresního soudu v Semilech ze dne 12. 1. 2015 č. j. 0 Nc 295/2014-29 částkou 3 000 Kč měsíčně se v období od 1. 1. 2017 zvyšuje na částku 4 800 Kč měsíčně a s účinností od 1. 1. 2018 se zvyšuje na částku 5 800 Kč měsíčně, splatnou vždy do každého 20. dne toho měsíce, na který se výživné platí, k rukám matky (výrok II). Dlužné zvýšené výživné za dobu od 1. 1. 2017 do 30. 9. 2019 ve výši 62 800 Kč je otec povinen zaplatit do 6 měsíců od právní moci tohoto rozsudku k rukám matky nezletilého (výrok III). Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok IV).

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel předně poznamenává, že nijak nerozporuje výši stanoveného nedoplatku na výživném, čímž chce vyjádřit, že mu primárně nejde o rozdělení materiální, nýbrž nemateriální zátěže obou rodičů, jež je spojena se stykem otce s nezletilým, mezi oba rodiče. Svoji stížnost stěžovatel opírá o odkazy na nálezy Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 2996/17 [(N 104/89 SbNU 529); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>], který řešil obdobnou problematiku (body 22, 23 a 35 nálezu). V tomto nálezu Ústavní soud uznal, že česká právní úprava dostatečně nereaguje na situace, kdy je dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů a následně se druhý rodič ocitá v oslabeném postavení, neboť nemůže ovlivnit změnu místa bydliště nezletilého. Dále v něm Ústavní soud upozornil na důležitost úpravy styku rodičů s dětmi v případě větší vzdálenosti mezi jejich bydlišti tak, aby realizace styku nepředstavovala nepřiměřenou zátěž jak pro rodiče, tak zejména pro dítě. Stěžovatel připomíná, že Ústavní soud v odkazovaném nálezu zdůraznil nejen finanční stránku realizace styku s dítětem, ale i nemateriální stránku, jež představuje investovaný čas a energii, kde s odkazem na usnesení ze dne 14. 3. 2017 sp. zn. I. ÚS 955/15 kvitoval postup při rozvržení povinností spojených se stykem rodiče a nezletilého tímto usnesením stanovený. Obecné soudy mají v takové situaci postupovat tak, aby rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, byl povinen předat dítě ke styku v místě bydliště druhého rodiče, nebo v místě, na němž se rodiče dohodnou. Oproti tomu druhému rodiči má vznikat povinnost předat dítě po ukončení styku rodiči, jemuž bylo dítě svěřeno v místě jeho bydliště. Negativa realizace takového styku tím mají být rovnoměrně rozvržena mezi oba rodiče. I toto usnesení zmiňuje důležitost jak finanční stránky, tak i stránky nemateriální.

8. Stěžovatel tvrdí, že subjektivní důvody matky odmítající přistoupit na takové rozložení zátěže spojené s realizací styku s dítětem nemají objektivní, a tím i soudy akceptovatelný charakter. Stěžovatel dále uvádí, že matka nezletilého má v místě bydliště stěžovatele rodiče, a pakliže by vezla nezletilého do místa bydliště stěžovatele, mohlo by se jednat o víceúčelovou cestu.

9. Stěžovatel taktéž argumentuje stanoviskem kolizního opatrovníka nezletilého, který se s jeho návrhem v podstatě ztotožňuje. Stěžovatel sám navrhl možná spojení, jež by matka

při dopravě nezletilého mohla využít s poznámkou, že hledisko bezpečnosti cestování hovoří ve prospěch cesty vlakem.

III. Vyjádření účastníka řízení, vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatele

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejším účastníkům řízení.

11. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na obsah napadeného soudního rozhodnutí. Také odkázal na ústavněprávní judikaturu k problematice styku otce s nezletilým. Dále uvedl, že od příjmů otce odečetl cestovní náklady v souvislosti s převozem nezletilého a toto promítl do výše výživného, zohlednil také čas, energii a úsilí vynaložené otcem na realizaci styku s nezletilým.

12. Kolizní opatrovník nezletilého ve svém vyjádření odkázal na své stanovisko, které bylo uvedeno u krajského soudu. Opatrovník uvedl, že z hlediska morálního i lidského by bylo vhodné, aby se rodiče o cestu za zajištěním běžného styku s nezletilým podělili stejným dílem, tak jak navrhuje stěžovatel.

13. Matka ve svém vyjádření rozporuje odkaz na judikaturu uvedenou stěžovatelem v ústavní stížnosti s tím, že podle jejího názoru se situace nezanedbatelně liší v podstatných skutečnostech. Dále matka ve vyjádření považuje za nutné zmínit, že jedním z důvodů rozvodu manželství nebyla její nová známost, nýbrž dlouhodobé neshody se stěžovatelem, které nebylo možno vyřešit ani konzultacemi v manželské poradně. Cituje rozsudek okresního soudu v části, která popírá znesnadnění styku otce s nezletilým ze strany matky. Matka poukazuje na skutečnost, že v řízení hraje hlavní roli především zájem dítěte, jež je podle názoru Ústavního soudu třeba v každém jednotlivém případě posuzovat zvlášť. Matka dále odkazuje na zjištění krajského soudu, že matka není schopna ujet silniční vzdálenost z bydliště nezletilého do bydliště otce, neboť vykonává cesty zpravidla do 10 km. Matka má dále pouze omezené možnosti přespání u svých rodičů, taktéž si nemůže vyjednat se zaměstnavatelem dřívější odchody, naproti čemuž stěžovatel má pracovní dobu flexibilní a po dohodě se zaměstnavatelem mu je umožněno v pátky odjíždět z práce dřív. Neuskutečnitelnou je podle matčina názoru také situace, pokud by měla pro syna dojíždět v neděli k otci, neboť jediným autem dojíždí její manžel do práce. Kvůli řídké frekvenci spojů hromadné dopravy by stanovená střídavá povinnost přepravy nezletilého dítěte nemusela být uskutečnitelná. Jako další argument uvedla matka skutečnost, že stěžovatel má příbuzné žijící ve Slovenské republice, které jezdí navštěvovat, a po cestě tedy může převzít nezletilého a vzít jej s sebou, s čímž sám stěžovatel souhlasil v průběhu řízení před Okresním soudem v Semilech. Krajský soud se také podle matky zabýval možností přepravy prostřednictvím veřejné dopravy včetně dopravy kombinované, tedy částečně automobilem a částečně dopravou veřejnou. Z napadeného rozsudku krajského soudu však vyplývá, že toto řešení absolutně nepřipadá v úvahu. Zdravotní stav dítěte i matky toto tvrzení potvrzuje, dítě trpí astmatem, atopickým ekzémem a alergiemi. Matce byla dne 6. 1. 2020 zjištěna snížená imunita. Matka uvádí, že zátěž cestování je především zátěží pro dítě a v jeho zájmu by mělo být rozhodnuto. Matka pro úplnost přiložila deník, v němž podrobně popisuje jednotlivá předání dítěte. Ze zápisů podle ní vyplývá, že nezletilého mnohdy převáželi strýc, matka nebo dědeček nezletilého. V napadeném rozsudku se krajský soud věnoval i úpravě výše výživného. Z pohledu matky se jako jediné uskutečnitelné řešení jeví v tomto konkrétním případě přeprava syna automobilem ze strany otce, a podle jejího mínění tedy soud správně odečetl cestovní náklady v souvislosti s tímto převozem a toto řešení promítl do výše výživného. Podle tabulek zpracovaných Ministerstvem spravedlnosti by výživné vzhledem k tomu, že otec má nadprůměrný příjem a pouze jedinou vyživovací povinnost a nezletilý má 11 let, při zjištěných potřebách a zájmech činilo částku v rozmezí 6 750 až 8 550 Kč, přičemž v tomto konkrétním případě by šlo o částku kolem 7 500 Kč měsíčně. Řešení se zdá matce jako férové. V závěru vyjádření matka sděluje, že

podaná ústavní stížnost ze strany otce není důvodná a dále má za to, že krajský soud postupoval ústavně konformně, a navrhuje, aby Ústavní soud podanou ústavní stížnost zamítl.

14. Ústavní soud zaslal vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Ten v ní v krátkosti shrnuje, že vyjádření krajského soudu i matky nezviklala jeho přesvědčení o důvodnosti jeho ústavní stížnosti a vyjádření opatrovníka podpořilo posouzení jeho ústavní stížnosti jako důvodné.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpал všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Nutno proto vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

17. Ústavní soud posoudil argumentaci stěžovatele, obsah ústavní stížností napadeného rozhodnutí, vyjádření účastníků řízení i obsah vyžádaného soudního spisu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Stěžovatel se dovolává čl. 10 odst. 2 Listiny, podle kterého má každý „právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života“ a čl. 32 odst. 4 Listiny, který stanoví, že péče o děti a jejich výchova „je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona“.

19. Předmětem posuzované ústavní stížnosti je v této souvislosti nesouhlas stěžovatele s právními závěry rozsudku krajského soudu vydaného v rámci řízení o úpravě výchovných poměrů nezletilého, konkrétně pak nesouhlas s rozložením povinností při realizaci styku stěžovatele s nezletilým, kdy krajský soud potvrdil rozsudek okresního soudu o povinnosti stěžovatele nezletilého vyzvedávat a dovážet zpátky do místa bydliště nezletilého (blíže sub 2), což je pro stěžovatele náročné materiálně i psychicky. Jeho požadavku, aby matka byla povinna se na realizaci styku rovněž podílet, a to tak, že každý druhý styk by byla povinna nezletilého ke styku přivést svým osobním motorovým vozidlem a při ukončení styku nezletilého vyzvednout v místě bydliště otce s tím, že by se takto oba rodiče střídali, nebylo vyhověno, i když se s ním ztotožnil též kolizní opatrovník nezletilého, jenž ve svém vyjádření doporučil, aby bylo místo předávání upraveno tak, že se rodiče budou střídat. Stejně stanovisko zaujal kolizní opatrovník i ve vyjádření v řízení před krajským soudem, kde výslovně uvedl, že „z hlediska morálního a lidského by bylo vhodné, aby se rodiče o cestu podělili rovným dílem, a jednu by tedy měla vykonat i matka. Je nepopíratelný fakt, že otec v krátké době tří dnů vykonává

celkem 4 několikahodinové cesty z místa svého bydliště do P. a zpět, což se může negativně projevit únavou, která má vliv na jeho pozornost a schopnost tuto vzdálenost se synem ve vozidle absolvovat“. Na stejném stanovisku pak kolizní opatrovník setrval též v řízení před Ústavním soudem (sub 12). Kolizní opatrovník ve svých vyjádřeních též zdůraznil, že dokonce i samotný nezletilý vnímá, že stěžovatel bývá z cest unavený.

20. Ústavní soud ve své judikatuře již mnohokrát vyjádřil, že považuje za důležité, aby byly rodinněprávní záležitosti a zájmy a potřeby konkrétního dítěte posuzovány individuálně a s přihlédnutím ke zvláštnostem každého případu. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

21. Jedním z požadavků naplňujících pojem nejlepšího zájmu dítěte je též to, aby dítě bylo vychováno zásadně oběma rodiči a aby oba také společně nesli náklady spojené s jeho výchovou a péčí o ně, a to včetně nákladů spojených s udržováním pravidelného osobního styku. Toto právo dítěte na péči obou rodičů vyplývá mj. z § 907 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, jenž se sice týká primárně rozhodování ve věcech svěřeni dítěte do péče, nicméně je nutno *per analogiam* toto ustanovení aplikovat též při rozhodování o rozložení zátěže realizace styku s nezletilým dítětem. Je tedy právem dítěte být v péči obou rodičů (čl. 32 odst. 4 Listiny) a mít s nimi pravidelný osobní styk, přičemž na tomto styku by se rodiče měli přiměřeně podílet. Stejně tak je právem rodičů zakotveným v čl. 32 odst. 4 Listiny pečovat o děti a podílet se na jejich výchově. Vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů pak nemůže za standardních okolností být k tíži pouze jednomu z nich a nesmí být důvodem porušení práva dítěte na styk s oběma rodiči zaručeného Úmluvou o právech dítěte a Listinou a současně porušením práva jednoho z rodičů na styk s dítětem podle čl. 32 odst. 4 Listiny. Je nutno v této souvislosti připomenout, že podle názoru Ústavního soudu není vzdálenost mezi bydlišti rodičů *a priori* překážkou ani v rozhodování soudů ohledně svěřeni dítěte do střídavé péče [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020 sp. zn. III. ÚS 149/20 (N 62/99 SbNU 204)], tím spíše pak nesmí být překážkou ani v případě výlučné péče jednoho rodiče se soudně upraveným stykem rodiče druhého.

22. Ústavní soud připomíná svůj závěr, že „být spolu“ znamená pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i přes rozkoly ve vztazích mezi rodiči [nálezy ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. I. ÚS 153/16 (N 137/82 SbNU 207)]. Jak vyplývá z Úmluvy o právech dítěte, tak dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (viz čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Z ustálené judikatury Ústavního soudu poté vyplývá, že v zájmu dítěte zpravidla je, aby bylo v péči obou rodičů, kde každý z nich poskytuje dítěti péči a každý svým dílem přispívá k osobnostnímu vývoji dítěte. Dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem.

23. Ústavní soud též připomíná, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Ústavní soud dává konstantně najevo, že tento příkaz platí i pro něj [srov. např. již nálezy ze dne 12. 6. 1997 sp. zn. IV. ÚS 197/96 (N 77/8 SbNU 243)].

24. V této souvislosti je proto nutno uvést, že Ústavní soud ve stěžovatелеm uváděném nálezu (sub 7) sp. zn. I. ÚS 2996/17 mimo jiné zdůraznil, že v zájmu rovnoměrného vyvážení překážek spojených s realizací styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost je nutné, aby tyto byly přeneseny částečně i na rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče. Z toho důvodu by obecné soudy měly s přihlédnutím k usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2017 sp. zn. I. ÚS 955/15 postupovat při rozvržení povinností spojených se stykem minimálně tak, aby rodič, jemuž byly děti svěřeny do péče, byl povinen předat dítě ke styku v místě bydliště druhého rodiče, nebo

v místě, na němž se rodiče dohodnou. Oproti tomu by druhému rodiči vznikala povinnost předat dítě po ukončení styku rodiči, jemuž bylo dítě svěřeno do péče v místě jeho bydliště. Ústavní soud má za to, že uvedeným (a obecnými soudy používaným) postupem budou výše zmíněná negativa spojená s realizací styku rovnoměrně rozvržena mezi oba rodiče. Další výhodou takového postupu je to, že oba rodiče budou muset vynaložit na realizaci styku nejen přibližně stejnou finanční částku, ale rovněž budou muset na překonání vzdálenosti vynaložit svoji energii a čas, což u jiných řešení zohledněno není. Nutno přiznat, že zátěž kladená na samotné dítě zůstává nezměněna.

25. Ústavní soud se již vyjadřoval k rozložení práv a povinností rodičů v případě nezvyklé vzdálenosti jejich bydlišť, skutkově obdobné jako v nyní posuzované věci, a shledal, že požadovat, aby stěžovatel absolvoval každý druhý víkend čtyřikrát nezvykle dlouhou cestu pro nezletilého a zpět, je neúměrné a z dlouhodobého hlediska neúnosné. V usnesení ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. IV. ÚS 197/14 Ústavní soud výslovně uvedl, že „... se nelze nezamyslet nad praktickým dopadem rozhodnutí soudu do života otce, kdy tento, chce-li vidět svoji dceru, musí absolvovat každý druhý víkend vzdálenost cca 350 km, a to čtyřikrát během jediného víkendu. Lze předpokládat, že otec by měl svoji vitalitu věnovat především rozvoji svého vztahu s dcerou, a nikoli psychické či fyzické přípravě na zpáteční cestu. Soudem stanovené rozložení práv a povinností lze jistě akceptovat v ojedinělých či jednorázových případech, nelze však takto vytvořit obecné pravidlo nastupující dva víkendy v měsíci“.

26. Ústavní soud v tomto usnesení mj. též zdůraznil („za předpokladu, že by se v soudním řízení prokázalo tvrzení stěžovatele jako pravdivé“), že náklady spojené se stykem nemohou být kladeny k tíži jen jednoho z rodičů. Pokud musí rodič za účelem styku s dítětem překonat větší vzdálenost, je „fěr“, aby negativa s tímto spojená nesli rovnoměrně oba rodiče. Zpravidla se totiž nejedná „jen“ o finanční stránku věci, ale též o čas a energii, kterou musí druhý rodič na realizaci styku vynaložit.

27. Ústavní soud v této souvislosti musí zdůraznit, jak vyplývá z předloženého soudního spisu, že matka s řešením navrženým otcem (tj. jednoduše řečeno, střídáním v dojíždění) v řízení před obecnými soudy nesouhlasila, přičemž na tomto stanovisku setrvala též v řízení před Ústavním soudem. Podle vyjádření kolizního opatrovníka nezletilého též neprojevila ani dostatečnou vůli uzavřít se stěžovatelem v tomto směru jakoukoli dohodu, přičemž uvedené též vyplývá z předloženého soudního spisu. Kolizní opatrovník též upozorňuje na skutečnost, že to byla právě matka, jež se s nezletilým odstěhovala z místa původního bydliště a z tohoto důvodu by mohla být vstřícnější k řešení daného problému dohodou. V tomto směru lze podpůrně odkázat na usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2017 sp. zn. I. ÚS 955/15, z něhož mj. vyplývá, že skutečnost, že jeden z rodičů změní bydliště dítěte, je podstatnou okolností, kterou je třeba zohlednit při rozhodování o rozsahu a podmínkách styku, přičemž by k předávání dítěte ke styku mělo zásadně docházet v místě původního bydliště dítěte. Pro jiné rozhodnutí by měly existovat dostatečně závažné důvody, které by měly být v soudním rozhodnutí vysvětleny. Z deníku, který zachycuje předávání nezletilého a který sama matka Ústavnímu soudu jako přílohu svého vyjádření (sub 13) poskytla, nadto vyplývá, že se stávalo, že nezletilého nejednou matka převážela do bydliště stěžovatele. Ústavní soud tedy konstatuje, že pakliže nebyl ze strany matky problém s občasným střídáním místa předání nezletilého v minulosti, nemůže být zásadní a nepřekonatelná potíž v pravidelném střídání tohoto místa ani *pro futuro*. Důvody, které stěžovatelka uvádí proti takovému střídání, jsou zástupné, řešitelné a zejména nemohou obstát při poměrování s náročností pravidelného dojíždění pouze jednoho rodiče (v daném případě stěžovatele).

28. Ústavní soud na základě výše uvedeného má za prokázané, že realizace styku nezletilého s otcem je v tomto konkrétním případě náročná, a nevidí po důkladném seznámení se s posuzovanou věcí žádného důvodu, proč by se na ní neměli podílet oba rodiče stejným, nebo alespoň podobným dílem, jak jim to ukládají příslušná ustanovení Úmluvy o právech

dítěte a Listiny a jak ostatně vyplývá z judikatury Ústavního soudu uvedené výše. Nelze přehlédnout fakt, že právě z důvodu náročnosti dojíždění stěžovatele za nezletilým se zmenšil rozsah jejich styku, což je přímým zásahem do stěžovatelových práv chráněných čl. 32 odst. 4 Listiny a do práv nezletilého podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny. Je nutno též zdůraznit, že obecné soudy se dostatečně nevypořádaly se stanoviskem kolizního opatrovníka nezletilého. Vše uvedené v důsledku vedlo k tomu, že se obecné soudy dostatečně nevěnovaly řádnému vyčíslení materiální, ale zejména nemateriální stránky realizace styku stěžovatele s nezletilým a rozhodly o nerovnoměrném rozložení práv a povinností rodičů. V takovémto nerovnoměrném rozložení práv a povinností rodičů v nyní posuzované věci pak spatřuje Ústavní soud porušení výše uvedených ústavně garantovaných práv stěžovatele a jeho nezletilého syna. Jen pro úplnost uvádí, že porušení čl. 10 odst. 2 Listiny se stěžovateli prokázat nepodařilo, a to ani z hlediska neoprávněného zásahu do rodinného života, natož do soukromého života.

29. Ústavní soud závěrem konstatuje, že nikterak nepředjímá výsledek znovu otevřeného řízení před obecnými soudy, avšak zdůrazňuje, že rozhodnutí ve věci rozložení práv a povinností rodičů při realizaci styku s nezletilým musí být proporcionální a úměrné oběma rodičům a jim stanoveným povinnostem při péči o dítě.

30. Ústavní soud též vyzývá rodiče, aby respektovali nejlepší zájem svého nezletilého syna (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte) a pokusili se najít v otázce péče o něj alespoň částečně společnou řeč, neboť tím, kdo v nastalé situaci nejvíce trpí, je bezpochyby právě jejich nezletilý syn.

VI. Závěr

31. Ústavní soud uzavírá, že krajský soud svým rozsudkem porušil základní ústavně zaručené právo stěžovatele na péči o děti a jejich výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny, jakož i nejlepší zájem nezletilého podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek krajského soudu zrušil.

32. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

Č. 178**Omezení dispozičního práva žalobce aneb zpětvzetí návrhu
podle § 96 odst. 6 občanského soudního řádu
(sp. zn. III. ÚS 3657/19 ze dne 8. září 2020)**

Porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod není omezení zásady dispoziční v situaci, kdy žalobce chce vzít zpět žalobu, neboť žalovaný již plnil na základě soudních rozhodnutí, která však byla posléze Nejvyšším soudem zrušena. Právo na přístup k soudu v sobě nezahrnuje právo na ukončení již probíhajícího soudního řízení v libovolný okamžik, neboť za popsané procesní situace by zpětvzetí žaloby mohlo být účelové, což by zasahovalo do principu právní jistoty. V tomto kontextu je proto nutno brát zřetel na kautely zakotvené v čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, z nichž vyplývá možnost zákonodárce svobodné jednání jednotlivců zákonem omezit, resp. je třeba brát na zřetel taktéž zásadu rovnosti účastníků řízení v civilním sporu podle čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Ziegler ZZ, s. r. o., sídlem Husitská 48/50, Praha 3 – Žižkov, zastoupené Mgr. Emilem Doleželem, advokátem, sídlem Jana Masaryka 252/6, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2019 č. j. 26 Cdo 1104/2019-766, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. listopadu 2018 č. j. 16 Co 309/2018-721 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 18. června 2018 č. j. 27 C 61/2010-692 a o návrhu s ní spojeném na zrušení § 96 odst. 6 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 296/2017 Sb., za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení, takto:

I. Ústavní stížnost se zamítá.

II. Návrh na zrušení § 96 odst. 6 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 296/2017 Sb., se odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelka též navrhla zrušení § 96 odst. 6 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) pro jeho namítaný rozpor s ústavním pořádkem.

3. Ústavní soud si za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“), z něž vyplývají následující

skutečnosti. Obvodní soud napadeným usnesením rozhodl, že zpětvzetí žaloby stěžovatelkou je neúčinné a v řízení bude pokračováno podle § 96 odst. 6 o. s. ř.. Obvodní soud vycházel ze skutečnosti, že Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 24. 5. 2016 č. j. 16 Co 143/2016-581, ve znění usnesení ze dne 13. 7. 2016 č. j. 16 Co 143/2016-596, mimo jiné potvrdil výroky rozsudku soudu prvního stupně ze dne 27. 10. 2015 č. j. 27 C 61/2010-510, ve znění usnesení ze dne 3. 2. 2016 č. j. 27 C 61/2010-541, kterými tento soud uložil žalované (zde vedlejší účastníci) zaplatit žalobkyni (zde stěžovatelce) částku ve výši 2 031 771 Kč s tam specifikovaným (zákonným) úrokem z prodlení, dále jí uložil zaplatit náklady řízení státu, ve výroku o náhradě nákladů řízení ve vztahu k vedlejší účastníci změnil jejich výši a rozhodl o nákladech odvolacího řízení mezi stěžovatelkou a vedlejší účastníci. K dovolání vedlejší účastnice však Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 9. 11. 2017 č. j. 26 Cdo 5136/2016-643 rozsudek městského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Po rozhodnutí městského soudu, předtím, než byl pravomocný rozsudek městského soudu zrušen Nejvyšším soudem, však vedlejší účastnice plnila stěžovatelce a toto plnění bylo důvodem, proč v dalším řízení po vrácení věci Nejvyšším soudem stěžovatelka vzala žalobu zpět. Stěžovatelka tedy vzala žalobu zpět až po zrušení rozhodnutí městského soudu o věci soudem dovolacím, přičemž tak učinila na základě skutečnosti, která nastala v době, kdy trvaly účinky zrušeného rozhodnutí, tj. z důvodu plnění ze strany žalované v době trvajících účinků rozhodnutí městského soudu o věci; takové zpětvzetí žaloby tak nemůže mít procesních účinků.

4. Stěžovatelka usnesení obvodního soudu napadla odvoláním. Městský soud však usnesení obvodního soudu jako věcně správné podle § 219 o. s. ř. potvrdil.

5. Stěžovatelka následně podala proti usnesení městského soudu dovolání, jež bylo Nejvyšším soudem jako nepřípustné podle § 237 o. s. ř. odmítnuto.

II. Argumentace stěžovatelky

6. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že nesouhlasí s postupem soudů, které vyhodnotily její zpětvzetí žaloby poté, co jí vedlejší účastnice zaplatila žalovaný dluh včetně příslušenství, jako neúčinné.

7. Stěžovatelka uvádí, že § 96 odst. 6 o. s. ř. v rozporu s ústavním pořádkem omezuje žalobce v dispozici s řízením, což je však určující princip civilního řízení, který má svůj původ již v římském právu. Předmětné ustanovení považuje stěžovatelka za zcela izolované od zbytku právní úpravy a za rozporné s právními zásadami, zároveň jde dle jejího názoru o ustanovení nadmíru nepraktické „bez zrnka hospodárnosti“ a oddělené od podstaty civilního sporu.

8. Stěžovatelka taktéž podotýká, že dosavadní ustálená rozhodovací praxe obecných soudů posuzuje právní řešení sporné otázky zcela odlišně, než jak stanoví ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř., které bylo včleněno do občanského soudního řádu novelou, neboť v praxi se vyskytovaly různé názory, jak postupovat v případě, kdy bylo plněno podle pravomocného rozhodnutí, jež bylo později zrušeno dovolacím soudem.

9. Na podporu svých tvrzení stěžovatelka dále rozebírá problematiku nákladů soudního řízení, kdy ačkoliv byl žalobce zcela úspěšný a jeho pohledávka byla plně uhrazena, přičemž z toho důvodu bere žalobu zpět, by se z důvodu § 96 odst. 6 o. s. ř. jeho žaloba musela zamítnout a procesně by spor prohrál, a byla by mu tedy uložena povinnost hradit žalovanému náklady řízení.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

10. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a Městskou část Praha 4 (dále jen „městská část“), jíž náleží postavení vedlejší účastnice řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že v posuzované věci městský soud vyřešil předmětnou právní otázku v souladu s ústavním pořádkem, a proto ani Nejvyšší soud neshledal v této věci dovolání přípustným. Ústavností § 96 odst. 6 o. s. ř. se posléze zabýval i Ústavní

soud, který návrh na zrušení uvedeného ustanovení nálezem ze dne 30. 6. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 40/18 (N 138/100 SbNU 512; 327/2020 Sb.) zamítl. V podrobnostech odkazuje účastník řízení na odůvodnění tohoto nálezu pléna.

12. Obvodní soud stručně rekapituluje průběh řízení v posuzované věci a konstatuje, že správnost jeho napadeného usnesení byla potvrzena usnesením městského soudu a posléze i odmítavým usnesením Nejvyššího soudu. Obvodní soud tedy odkazuje na odůvodnění napadených rozhodnutí. Účastník řízení se domnívá, že do ústavně zaručených práv nebo svobod stěžovatelky napadenými rozhodnutími zasaženo nebylo, a tudíž navrhuje, aby byla ústavní stížnost jako nedůvodná zamítnuta.

13. Městský soud a městská část se k ústavní stížnosti nevyjádřily. V souladu s poučením poskytnutým městské části se tudíž má za to, že se postavení vedlejší účastnice vzdala.

14. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků řízení stěžovatelce k replice. Ta v ní navazuje na svou předchozí argumentaci uvedenou v ústavní stížnosti, přičemž klade důraz na skutečnost, že byla v posuzované věci nucena vedlejší účastnici uhradit náklady řízení. Stěžovatelka dále zdůrazňuje, že vedlejší účastnice uhradila dluh, který nevznikl konstitutivně posléze zrušenými rozsudky, nýbrž vznikl na základě hmotného práva mnohem dříve, než bylo zahájeno soudní řízení. Stěžovatelka uvádí, že procesní předpisy jednoznačně existují za účelem ochrany hmotného práva, nikoliv obráceně. V této souvislosti stěžovatelka zmiňuje stanovisko velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2019, v němž je uvedeno, že uhrazením pohledávky dluh zaniká v souladu s hmotným právem, a to bez ohledu na důvod její úhrady. Zanikla-li tedy podstata sporu, může žalobce vzít žalobu zpět. Nevezme-li žalobce žalobu zpět, musí soud rozhodnout tak, že žalobu zamítne, neboť došlo k poskytnutí žalovaného plnění. Napadeným ustanovením § 96 odst. 6 o. s. ř. proto dochází k naprostému odchýlení procesních předpisů od hmotného práva, které je předmětem soudní ochrany. V reakci na plenární nález sp. zn. Pl. ÚS 40/18 stěžovatelka konstatuje, že ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř. není odůvodněno napravením nerovnosti procesních stran, ale čistě snahou státu uspořit výdaje za soudní soustavu, resp. vyvarovat se soudním řízením o bezdůvodné obohacení tím, že umožní prejudici v rámci řízení prvotního, jak správně Ústavní soud v nálezu dovozuje. Nerovnost stran je naopak napadeným ustanovením založena, a to především s ohledem na náklady řízení, protože stěžovatelka uzavírá, že v právním řádu chybí relevantní procesní ustanovení, které by pro případ použití § 96 odst. 6 o. s. ř. příslušným způsobem modifikovalo rozhodnutí o nákladech soudního řízení tak, aby výsledné rozhodnutí nezakládalo nespravedlnost a nerovnost mezi účastníky. Stěžovatelka má tak za to, že existence samotného ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř. bez modifikace či výjimky ze zásad přiznání náhrady nákladů řízení, o níž soud musí rozhodnout podle procesního úspěchu ve věci, není ústavně souladná.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu oprávnění vykonávat dozor nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn

zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

17. Stěžovatelka namítá zásah do svého práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny a zároveň namítá také rozpor § 96 odst. 6 o. s. ř. s ústavním pořádkem. Této argumentaci však nelze přisvědčit, a to zejména s odkazem na zamítavý nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 40/18, v němž Ústavní soud neshledal, že by ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř. zasahovalo do základních práv účastníků soudního řízení a že by bylo rozporné s ústavním pořádkem.

18. Předně je třeba upozornit, že stěžovatelka žádnou skutečnou ústavněprávní námitku nevznáší. Vytýká napadeným soudním rozhodnutím i ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř. neúčelnost a jejich rozpor se zásadou dispoziční, která ovládá civilní proces, jakož i celkově rozpor se zásadami civilního práva tradovanými již od dob římského práva. Ani zpochybnění účelnosti řízení, ani zákonem stanovená výjimka z dispoziční zásady však nejsou hledisky, která by mohla vést k zásahu Ústavního soudu, neboť Ústava ani Listina nezakotvují dispoziční zásadu jako součást základních práv. Není tedy zřejmé, do kterého ústavně zaručeného práva by mělo zasáhnout pouhé rozhodnutí obecných soudů o tom, že civilní řízení, které původně stěžovatelka jako žalobkyně zahájila a které nyní již vést nechce, bude i přes její nesouhlas pokračovat. Stěžovatelka v této souvislosti poukazuje na právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Pouhé pokračování civilního řízení však samo o sobě do tohoto práva nemůže zasáhnout.

19. Právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces podle čl. 36 a násl. Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) v sobě zahrnuje více komponentů, v první řadě pak právo na přístup k soudu. Existence civilního soudnictví přitom není jen naplněním práva na soudní ochranu a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, nýbrž je zároveň i naplněním pozitivních závazků státu k ochraně před zásahem do práv mezi jednotlivci navzájem. Záruka vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny se sice bezprostředně týká toliko vztahu mezi jednotlivcem a státem, avšak kromě toho, že tato ustanovení zajišťují povinnost veřejné moci jednat tak, aby do vlastnického práva jednotlivce sama nezákonným způsobem nezasahovala, zavazují veřejnou moc, aby vlastníkově poskytla ochranu v případě, kdy by jeho vlastnické právo bylo rušeno nebo omezováno třetími osobami. Vlastnické právo, jak je zaručeno Listinou, tedy není pouze ochranou před nezákonnými zásahy veřejné moci (*status negativus*), nýbrž zakotvuje i nárok na určité pozitivní plnění (zejména ochranu) ze strany státu (*status positivus*) [srov. nález Ústavního soudu ze dne 21. 10. 2008 sp. zn. IV. ÚS 1735/07 (N 177/51 SbNU 195), bod 31 odůvodnění].

20. Není pochyb o tom, že stěžovatelce svědčilo ústavně zaručené právo na to, aby se svého práva domáhala u soudu. Podání žaloby bylo v plné dispozici stěžovatelky. S podáním žaloby však vzešla určitá práva i žalované vedlejší účastníci, která je již samotným podáním žaloby na svých právech dotčena. Státní orgány pak ve svých veškerých dalších krocích musí vážit jak práva žalobkyně (stěžovatelky), tak i práva žalované (vedlejší účastnice). Dispoziční zásada v podobě, v jaké se jí stěžovatelka dovolává, tj. absolutní právo žalobce probíhající civilní řízení kdykoliv ukončit, není obsahem práva na soudní ochranu, neboť zároveň z čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny vyplývá možnost zákonodárce svobodné jednání jednotlivců zákonem omezit. Právo na přístup k soudu v sobě nezahrnuje právo na ukončení již probíhajícího soudního řízení v libovolný okamžik. Výklad práva na soudní ochranu (práva na přístup k soudu), který předestírá stěžovatelka, by totiž v některých situacích mohl zasáhnout do stejného práva vedlejší účastnice.

21. V tomto kontextu je naopak nutno zohlednit princip rovnosti účastníků řízení před soudem, který je zakotven v čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 Listiny. Z těchto ustanovení plyne státu povinnost zajistit právo na řádný proces oběma stranám v soudním sporu, které jsou

si rovny. Účastníci řízení se takto podrobují zákonem stanoveným pravidlům, podmínkám a úpravě soudního řízení v jeho podrobnostech, jak to předpokládá čl. 36 odst. 4 Listiny, ze kterého plyne zmocnění pro zákonodárce stanovit podmínky (zda a kdy lze před soudem žádat ochranu) a podrobnosti (jakým způsobem).

22. Stěžovatelka zároveň opomíjí účel ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř., které bylo do uvedeného právního předpisu včleněno zákonem č. 296/2017 Sb., tedy postavit najisto, zda povinnost žalovaného vůči žalobci skutečně po právní stránce existuje, anebo zda se žalobce bezdůvodně obohatil na úkor žalovaného na základě zrušeného pravomocného rozhodnutí. Rozhodne-li obecný soud na základě zrušujícího rozhodnutí Nejvyššího soudu o nedůvodnosti uplatňovaného nároku, bude tudíž postaveno najisto, že v případě poskytnutého plnění jde o bezdůvodné obohacení žalobce, kterému tak implicitně vyplyne povinnost takové plnění vrátit. Poukazuje-li stěžovatelka na praktická úskalí pokračování původního řízení, pak jsou to argumenty svědčící spíše vedlejší účastníci než stěžovatelce. Zatímco před podáním žaloby existovaly vztahy mezi stěžovatelkou a vedlejší účastníci nezávisle na soudní moci, po pravomocném soudním rozhodnutí již byly další kroky stran tímto rozhodnutím ovlivněny. Za daných podmínek je možným řešením nastalé procesní situace omezení dispoziční zásady, což se promítá právě do znění § 96 odst. 6 o. s. ř. Opačný výklad by mohl vést k účelovému zpětvzetí žaloby, což by zasáhlo do principu právní jistoty, neboť by se z institutu dovolání stal málo efektivní opravný prostředek. V případě úspěchu dovolání žalovaného, který v mezidobí již na základě pravomocného soudního rozhodnutí žalobci plnil, by totiž pro žalovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu nemělo bezprostřední význam. Ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř. se snaží těmto úskalím předejít.

23. Napadenými rozhodnutími tedy nebylo zasaženo do žádného ústavně zaručeného práva stěžovatelky. Poukazuje-li stěžovatelka na povinnost hrazení nákladů řízení, pak tyto její úvahy jsou předčasné. Stěžovatelce nebyla taková povinnost napadenými rozhodnutími uložena a její vlastní průběžné náklady na právní zastoupení v civilním řízení jsou jen důsledkem jejího původního rozhodnutí podat žalobu. Rozhodnutí o nákladech řízení bude součástí meritorních rozhodnutí obecných soudů v dalším řízení, přičemž jejich výsledek nelze předjímat. Ústavní soud toliko poukazuje na obecné pravidlo rozhodování podle úspěchu účastníka řízení ve věci. V případě, kdy ani žalovaný již nemá zájem na dalším vedení řízení (např. vrátí-li žalobce dobrovolně již poskytnuté plnění), lze postupovat odklonem od speciálního pravidla upraveného v § 96 odst. 6 o. s. ř. k pravidlu obecnému obsaženému v § 96 odst. 3 o. s. ř.

24. K návrhu na zrušení § 96 odst. 6 o. s. ř. Ústavní soud uvádí, že o shodném návrhu bylo rozhodnuto již nálezem sp. zn. Pl. ÚS 40/18 tak, že byl zamítnut. Tento přidružený návrh je tudíž nutno odmítnout dle § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) a s § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu jako návrh nepřijatelný pro překážku věci již nálezem rozhodnuté.

25. V návaznosti na uvedené Ústavní soud ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a to mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 téhož zákona) zamítl.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jiřího Zemánka

Jako jeden z pěti soudců disentujících proti nález ve věci sp. zn. Pl. ÚS 40/18 ze dne 30. 6. 2020 (N 138/100 SbNU 512; 327/2020 Sb.), jímž byl zamítnut návrh na zrušení § 96 odst. 6 občanského soudního řádu, výrok respektuji. K vyprázdnění dispozičního oprávnění žalobce uplatněním zákazu zpětvzetí žaloby podle tohoto ustanovení však nemá docházet mechanicky, bez ověření, zda žalovaný má skutečný zájem na pokračování a dokončení sporu, nebo – přestože mu svědčí výsledek dovolacího řízení – nedá nyní přednost jinému řešení, např.

mimosoudní dohodě s žalobcem o dobrovolném vrácení již poskytnutého plnění, vzájemnému započtení pohledávek apod.

Imperativní povaha § 96 odst. 6 o. s. ř. jako ustanovení speciálního ve vztahu k odstavci 3, jenž ponechává na vůli soudu rozhodnout o neúčinnosti zpětvzetí žaloby v případě, že ostatní účastníci se zpětvzetím z vážných důvodů nesouhlasí, proto nevylučuje, aby soud zjišťoval, zda žalovaný má na dalším vedení sporu zájem. Z důvodu procesní ekonomie je rozhodnutí soudu o neúčinnosti zpětvzetí namísto tehdy, je-li výsledek takového zjišťování pozitivní a odůvodňuje tím – za účelem ochrany rovného postavení protistrany sporu – omezení autonomie vůle žalobce. Jinak se soudnictví vystavuje riziku vedení zbytečných soudních řízení, k jejichž eliminování směřoval návrh na zrušení § 96 odst. 6 o. s. ř., neboť žaloba bude v pokračujícím řízení tak jako tak neúspěšná.

V posouzeném případě soudy toto zjišťování neprovedly ani jeho neprovedení řádně neodůvodnily vysvětlením, proč nespatořovaly prostor k použití obecného ustanovení § 96 odst. 3 o. s. ř., které umožňuje podle okolností věci dosáhnout téhož výsledku, ale ve vztahu k žalobci šetrnějším způsobem, totiž nikoliv *ex lege*, nýbrž na základě úvahy orgánu soudní moci přiznávající oběma stranám sporu rovný status. Odůvodnění nálezu opomíjí výjimečnou povahu zákazu zpětvzetí žaloby, který prolamuje zásady civilního procesu, a v ústavněprávním ohledu je proto neúplné. Nestačí pouhá hypotetická zmínka o možném odklonu soudu od speciálního pravidla podle § 96 odst. 6 k pravidlu obecnému v § 96 odst. 3 o. s. ř., uvedená v poslední větě bodu 23 odůvodnění. Absence zjišťování reálných podmínek pro takový odklon měla být, s odkazem na pravidlo procesní ekonomie, v odůvodnění nálezu vytknuta.

Č. 179**Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka ustanoveného osobě
neznámého pobytu****(sp. zn. III. ÚS 440/20 ze dne 8. září 2020)**

Podle § 71 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zůstávají pravomocná rozhodnutí vydaná na základě právního předpisu, který byl zrušen (s výjimkou rozsudku vydaného v trestním řízení), nedotčena; práva a povinnosti podle takových rozhodnutí však nelze vykonávat. Současně se však závaznost vykonatelného nálezu Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy ve vztahu k soudům nebo jiným orgánům veřejné moci uplatní tím způsobem, že jim při právním hodnocení v minulosti nastalých skutečností brání použít zákon nebo jeho ustanovení, jehož nesoulad s ústavním pořádkem byl zjištěn v řízení o kontrole norem, jestliže by jeho použití v konkrétní věci vedlo k protiústavnímu následku.

Obecný soud tedy musí vždy zvažovat, zda použití takového zákona nebrání s ním spojený zásah do základních práv a svobod jednotlivce. V tomto ohledu je vázán závazným právním názorem Ústavního soudu ohledně důvodu jeho protiústavnosti. Jeho povinností je přitom posoudit, zda vyloučení aplikace protiústavního zákona, příp. přímá aplikace ústavní normy nebudou v konkrétním případě znamenat větší zásah do práv dotčeného jednotlivce nebo nepřiměřený zásah do základních práv a svobod jiných osob či jiného ústavně aprobovaného veřejného zájmu, tedy zda nepovedou k jinému protiústavnímu následku.

Skutečnost, že městský soud správně rozhodl o odvolání stěžovatele v otázce přiznání náhrady za DPH a v otázce zvýšení odměny za úkon právní služby učiněný v dovolacím řízení z důvodu mimořádné obtížnosti poskytnuté právní služby (kterou předmětem argumentace ústavní stížnosti stěžovatel neučinil), nemění nic na tom, že aproboval v napadeném usnesení přiznání odměny stěžovateli za výkon funkce opatrovníka ustanoveného soudem osobě neznámého pobytu ve výši vycházející z tarifní hodnoty stanovené v § 9 odst. 5 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, jehož část ve slovech „jehož pobyt není znám,“ byla zrušena nálezem sp. zn. Pl. ÚS 4/19 ze dne 24. 9. 2019 (N 163/96 SbNU 88; 302/2019 Sb.) pro rozpor s principem rovnosti a právem získávat prostředky pro své životní potřeby prací, čímž zasáhl do základních práv stěžovatele zaručených čl. 26 odst. 3 a čl. 37 odst. 3 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Víta Tokarského, advokáta, sídlem 28. října 1001/3, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. listopadu 2019 č. j. 18 Co 286/2019-147, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 25. listopadu 2019 č. j. 18 Co 286/2019-147 byl porušen princip rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny

základních práv a svobod ve spojení s právem stěžovatele podnikat a získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. listopadu 2019 č. j. 18 Co 286/2019-147 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 4 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 9 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 60 C 411/2016, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Usnesením ze dne 6. 8. 2019 č. j. 60 C 411/2016-137 obvodní soud přiznal stěžovateli za výkon funkce opatrovníka odměnu za dovolací řízení ve výši 700 Kč. Obvodní soud vyšel ze zjištění, že stěžovatel byl podle § 29 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) usnesením obvodního soudu ze dne 23. 5. 2017 č. j. 60 C 411/2016-54 ustanoven opatrovníkem osoby neznámého pobytu. Za výkon funkce opatrovníka v dovolacím řízení přiznal soud stěžovateli odměnu za jeden úkon právní služby, spočívající v sepsu dovolání proti rozsudku Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 9. 5. 2018 č. j. 18 Co 95/2018-115, které bylo odmítnuto usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 7. 2019 č. j. 33 Cdo 4155/2018-135, odměnu 400 Kč podle § 11 odst. 1 písm. k) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „advokátní tarif“) a náhradu hotových výdajů paušální částkou 300 Kč podle § 13 odst. 4 advokátního tarifu, celkem 700 Kč. Obvodní soud současně konstatoval, že stěžovatel není plátcem daně z přidané hodnoty.

3. Městský soud usnesením ze dne 25. 11. 2019 č. j. 18 Co 286/2019-147 usnesení obvodního soudu změnil jen tak, že výše odměny činí 847 Kč, jinak je potvrdil. Městský soud v odůvodnění napadeného usnesení uvedl, že vzhledem k tomu, že stěžovatel v odvolání neuvedl žádnou konkrétní skutečnost, pro niž by měl být úkon spočívající v sepsu dovolání v dané věci úkonem mimořádně obtížným, resp. časově náročným ve smyslu § 12 odst. 1 advokátního tarifu, a taková okolnost nebyla shledána ani ze spisu, je hodnocení úkonu pro účely určení odměny opatrovníka provedené obvodním soudem správné. Městský soud dále konstatoval, že stěžovatel provedl předmětný úkon právní služby – sepsu dovolání dne 3. 8. 2018, jeho povinnost poskytovat právní služby v dané věci však skončila až odmítnutím dovolání usnesením Nejvyššího soudu, neboť teprve po tomto dni mohl advokát bez dalšího uplatnit svůj nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů. Vzhledem k tomu, že zdanitelné plnění, spočívající ve výkonu funkce opatrovníka v dovolacím řízení, bylo stěžovatelem poskytnuto až poté, kdy byl dne 1. 6. 2019 registrován jako plátcem daně z přidané hodnoty, měl obvodní soud k této skutečnosti při určení výše odměny za dovolací řízení přihlídnout, a kromě částky 700 Kč, představující odměnu a náhradu hotových výdajů advokáta, vykonávajícího funkci opatrovníka, přiznat stěžovateli rovněž právo na náhradu za daň z přidané hodnoty v sazbě 21 % z této částky, tj. ve výši 147 Kč.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že před vydáním napadeného usnesení městského soudu byl vyhlášen nález sp. zn. Pl. ÚS 4/19 ze dne 24. 9. 2019 (N 163/96 SbNU 88;

302/2019 Sb.), jímž byla zrušena část § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „jehož pobyt není znám“, a proto již nelze odměnu za výkon funkce opatrovníka osoby neznámého pobytu stanovit dle § 9 odst. 5 advokátního tarifu, nýbrž je nutno postupovat dle § 8 odst. 1 advokátního tarifu. Postupoval-li městský soud v dané věci podle zrušeného právního předpisu, zasáhl tím do stěžovatelova ústavně garantovaného práva na spravedlivou odměnu, dále porušil zásadu uplatňování státní moci v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon, a zasáhl také do práva stěžovatele na soudní ochranu. Stěžovatel dále poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2017 sp. zn. 33 Cdo 5240/2016, z jehož závěrů vyplývá, že nárok na odměnu za výkon funkce opatrovníka stěžovateli vznikl teprve po pravomocném skončení soudního řízení ve věci samé, dosavadní rozhodnutí o odměně opatrovníka vydaná předtím, než stěžovateli vznikl samotný nárok na tuto odměnu, tedy mají povahu pouhých záloh na odměnu a nezakládají překážku věci pravomocně rozhodnuté. Uvedené má vliv i na daňovou povinnost stěžovatele, jenž se v průběhu řízení stal plátcem daně z přidané hodnoty, které podléhá celá odměna za výkon funkce opatrovníka, nikoli jen odměna za dovolací řízení. S ohledem na tuto skutečnost měl městský soud rozhodnout o nároku stěžovatele na odměnu v souladu s § 8 odst. 1 advokátního tarifu za celý výkon funkce opatrovníka od okamžiku jeho ustanovení.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

5. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření městskému soudu.

6. Městský soud ve svém vyjádření poukázal na § 212a odst. 6 o. s. ř., podle něhož usnesení, jímž nebylo rozhodnuto ve věci samé, lze (v odvolacím řízení) přezkoumat jen z důvodů, které se týkají toho, co soud prvního stupně řešil ve výroku usnesení. V daném případě však bylo předmětem řízení před obvodním soudem pouze vypořádání odměny advokáta podle § 29 odst. 3 o. s. ř. za 1 úkon právní služby v řízení o mimořádném opravném prostředku. Městský soud se neztotožnil s názorem stěžovatele, že na odměnu přiznanou advokátu na základě pravomocného skončení řízení ve věci samé je nutno z hlediska posléze vzniklého plátcovství daně z přidané hodnoty hledět jako na zálohu; naopak dle městským soudem citované judikatury Nejvyššího soudu je nutno vycházet z pokynu Ministerstva financí č. D-247 ze dne 17. 4. 2003, podle něhož se u právních služeb za den poskytnutí služby považuje den poskytnutí posledního právního úkonu advokáta v dané věci a v případě, že byly dohodnuty průběžné platby, se za den poskytnutí služby považuje den zaplacení průběžné platby. Městský soud dále uvedl, že stěžovatel sepsal dovolání dne 11. 8. 2018, tedy v době, kdy se podle tehdy účinného § 9 odst. 5 advokátního tarifu za tarifní hodnotu úkonu považovala částka 1 000 Kč. Řízení, k němuž se váže právo advokáta na odměnu, bylo skončeno dne 19. 7. 2017 a k vyúčtování odměny podle § 9 odst. 5 advokátního tarifu došlo nejpozději dne 6. 8. 2019, v obou případech tedy dříve, než byla s účinky ke dni 20. 11. 2019 provedena změna § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Vzhledem k tomu, že se Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 k intertemporalitě jeho účinků nevyjádřil, vycházel městský soud ze zásady, že derogační nálezy Ústavního soudu působí do budoucna, a dále z judikatury, která připouští retroaktivní účinky derogačních nálezů a absolutní zákaz aplikace zrušeného zákona na skutkový stav nastalý před účinností derogačního nálezu jen velmi výjimečně, v případech mimořádně intenzivního derogačního důvodu (především rozpor s materiálním jádrem Ústavy).

7. Vyjádření městského soudu zaslal Ústavní soud stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel trvá na svém názoru, že doručením usnesení Nejvyššího soudu, kterým bylo řízení skončeno, mu nevznikl nárok na odměnu za výkon funkce opatrovníka toliko za řízení o mimořádném opravném prostředku, nýbrž mu vznikl nárok na odměnu za celou délku předmětného řízení, a že rozhodnutí o odměně opatrovníka vydaná předtím, než stěžovateli vznikl samotný nárok na tuto odměnu, tak věcně představují toliko zálohy na odměnu

a nezakládají překážku věci pravomocně rozhodnuté, neboť nelze pravomocně, tj. konečně a nezměnitelně rozhodnout o nároku, který ještě nevznikl. Stěžovatel je s ohledem na znění § 212a odst. 6 o. s. ř. přesvědčen, že rozhodl-li obvodní soud o odměně opatrovníka, měl městský soud, přestože to stěžovatel v odvolání výslovně nenamítl, přezkoumat její výši v plném rozsahu, i když obvodní soud rozhodoval jen o odměně za dovolací řízení. Stěžovatel v této souvislosti namítá, že bylo-li určité zákonné ustanovení zrušeno pro svou protiústavnost, nyní konkrétně pro rozpor s principem rovnosti získávání prostředků pro životní potřeby prací, je zcela nepřipustné, aby tuto skutečnost účastník řízení nijak nerefletoval a zrušené ustanovení přesto aplikoval, neboť takovým postupem dochází k zásahu do základních práv a svobod stěžovatele, pro jejichž ochranu bylo dotčené ustanovení zrušeno. Stěžovatel poukazuje na závěry nálezu sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 6. 2. 2007 ve znění opravného usnesení ze dne 3. 4. 2007 (N 23/44 SbNU 279; 84/2007 Sb.), dle kterých v případě právního vztahu, kde na jedné straně stojí veřejná moc, nezakládá vyloučení aplikace protiústavního ustanovení na již nastalé skutečnosti porušení principu ochrany důvěry občanů v právo, a proto v takových vztazích lze retroaktivní účinky nálezu Ústavního soudu zásadně přiznat.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno soudní rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který není další instancí v systému obecného soudnictví (čl. 91 Ústavy), není soudem nadřízeným obecným soudům a obdobně jiným orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s právy obsaženými v hlavě páté Listiny [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Po prostudování spisového materiálu dospěl Ústavní soud k názoru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Jak již bylo shora uvedeno, nálezem sp. zn. Pl. ÚS 4/19 (dostupným stejně jako další citovaná rozhodnutí na <http://nalus.usoud.cz>) byl zrušen § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „jehož pobyt není znám“. V tomto nálezu Ústavní soud dovodil, že normotvůrcem rozdílně stanovená odměna pro advokáty jako opatrovníky účastníků řízení, jejichž pobyt není znám, je v rozporu se zásadou rovnosti ve spojení s právem získávat prostředky pro životní potřeby prací vztažena zejména k ustanoveným zástupcům podle § 30 o. s. ř. Z judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), kterou Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 podrobně rozebíral [srov. například náleze ze dne 14. 8. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 14/17 (N 134/90 SbNU 205; 200/2018 Sb.) a náleze ze dne 15. 9. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.) a rozsudky ESLP ze dne 23. 11. 1983 ve věci *Van der Mussele proti Belgii* (stížnost č. 8919/80) a ze dne 18. 10. 2011 ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* (stížnost č. 31950/06)], vyplývá, že stát ani advokátům negarantuje právo na zisk a právní úprava, která advokátům ukládá vykonávat určité druhy činností ve veřejném zájmu a za sníženou odměnu hrazenou státem nebo dokonce bez nároku na odměnu, neodporuje ústavnímu pořádku. Na druhou stranu ani rozdílně stanovená odměna nemůže být založena na svévolných (libovolných) kritériích nebo úvahách. Kritéria, na základě nichž se stanoví odlišné zacházení s obdobnými subjekty v obdobných (nebo dokonce stejných) situacích, musí být alespoň obecně rozumná a objektivizovaná. Taková kritéria však v případě stanovení odměny

pro advokáty jako opatrovníky zvolena nebyla, naopak § 9 odst. 5 advokátního tarifu vychází podle Ústavního soudu z paušalizujícího a ničím nepodloženého předpokladu jednoduchosti a menší finanční náročnosti zastupování účastníků řízení neznámého pobytu opatrovníkem (výslovně bod 38 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19). To v kontextu východisek nálezu ze dne 13. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 848/16 (N 174/82 SbNU 693) vede k tomu, že advokát odměňovaný na základě zjednodušujícího kritéria je v horším postavení oproti advokátovi, který činnost spojenou s nevyhovujícím způsobem odměňování nevykonává nebo ji vykonával v menším rozsahu.

11. Ústavní soud z výše uvedených důvodů postupně přistupoval k rušení dalších částí hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 22/19 ze dne 14. 1. 2020 (N 3/98 SbNU 22; 28/2020 Sb.); nález sp. zn. Pl. ÚS 23/19 ze dne 28. 1. 2020 (N 15/98 SbNU 116; 43/2020 Sb.); nález sp. zn. Pl. ÚS 26/19 ze dne 3. 3. 2020 (N 37/99 SbNU 11; 176/2020 Sb.)] a v navazujících senátních nálezech zrušil usnesení obecných soudů, kterými byla stěžovatelům přiznána odměna za výkon funkce soudem ustanoveného opatrovníka podle § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Konkrétně na základě nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 Ústavní soud nálezy sp. zn. III. ÚS 395/19 ze dne 19. 11. 2019 (N 192/97 SbNU 83) a sp. zn. II. ÚS 1086/19 ze dne 11. 5. 2020 (N 82/100 SbNU 12) zrušil z důvodu rozporu s čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny usnesení obecného soudu, jimiž byla stěžovateli (advokátovi) přiznána odměna za výkon funkce opatrovníka ustanoveného soudem osobě neznámého pobytu podle § 9 odst. 5 advokátního tarifu, tedy rozhodnutí se srovnatelným obsahem jako nyní napadené rozhodnutí městského soudu. S ohledem na podobnost nyní posuzované věci Ústavní soud neshledal důvod k tomu, aby se odchýlil od tam vyslovených závěrů; naopak v podrobnostech odkazuje na závěry uvedené v těchto nálezech a konstatuje, že také ve stěžovatelově věci byla porušena ústavněprávní zásada rovnosti v návaznosti na základní právo získávat prostředky pro životní potřeby prací a právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny.

12. Poukazuje-li městský soud na skutečnost, že stěžovatel předmětný úkon – sepis odvolání učinil v době, kdy se podle tehdy účinného § 9 odst. 5 advokátního tarifu za tarifní hodnotu úkonu považovala částka 1 000 Kč, uvádí Ústavní soud, že také oběma citovanými nálezy byla zrušena rozhodnutí vydaná krajským soudem (o určení odměny advokáta ustanoveného soudem účastníku řízení, jehož pobyt není znám) v době před zrušením části § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že zrušení zákona nebo jiného právního předpisu jeho nálezem působí zásadně od okamžiku jeho vykonatelnosti, tedy dne vyhlášení ve Sbírce zákonů nebo dne uvedeného ve výroku nálezu (*ex nunc*), a nikoliv zpětně, tedy od okamžiku, kdy se stal platnou součástí právního řádu (*ex tunc*). Obdobným způsobem je třeba nahlížet i na případný následek ve vztahu k již vydaným pravomocným rozhodnutím podle § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Podle tohoto ustanovení zůstávají pravomocná rozhodnutí vydaná na základě právního předpisu, který byl zrušen (s výjimkou rozsudku vydaného v trestním řízení), nedotčena; práva a povinnosti podle takových rozhodnutí však nelze vykonávat. Současně se však závaznost vykonatelného nálezu Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy ve vztahu k soudům (nebo jiným orgánům veřejné moci) uplatní tím způsobem, že jim při právním hodnocení v minulosti nastalých skutečností brání použít zákon nebo jeho ustanovení, jehož nesoulad s ústavním pořádkem byl zjištěn v řízení o kontrole norem, jestliže by jeho použití v konkrétní věci vedlo k protiústavnímu následku. Obecný soud tedy musí v případě, kdy má použít zákon, jehož nesoulad s ústavním pořádkem zjistil Ústavní soud v řízení o kontrole norem [čl. 87 odst. 1 písm. a), čl. 95 odst. 2 Ústavy], vždy zvažovat, zda jeho použití nebrání s ním spojený zásah do základních práv a svobod jednotlivce. V tomto ohledu je vázán závazným právním názorem ohledně důvodu jeho protiústavnosti, který Ústavní soud vyslovil v odůvodnění nálezu, jímž byl tento zákon zrušen nebo jímž byla vyslovena jeho protiústavnost. Jeho povinností je přitom posoudit, zda vyloučení aplikace protiústavního zákona, příp. přímá aplikace ústavní normy nebudou v konkrétním případě

znamenat větší zásah do práv dotčeného jednotlivce nebo nepřiměřený zásah do základních práv a svobod jiných osob či jiného ústavně aprobovaného veřejného zájmu, tedy zda nepovedou k jinému protiústavnímu následku, který by takovýto postup vylučoval [srovnej nálezn sp. zn. I. ÚS 3599/15 ze dne 3. 2. 2016 (N 24/80 SbNU 285)]. Uvedeným způsobem městský soud zjevně nepostupoval, resp. takové jeho úvahy z odůvodnění napadeného usnesení nevyplývají.

13. Jde-li o námitku stěžovatele vztahující se k posouzení odměn za poskytnuté právní služby přiznaných mu usnesením obvodního soudu ze dne 14. 2. 2018 č. j. 60C 411/2016-98 (za řízení před obvodním soudem) a ze dne 24. 7. 2018 č. j. 60 C 411/2016-122 (za odvolací řízení před městským soudem), které stěžovatel považuje za zálohy na odměnu, nelze než přisvědčit městskému soudu, podle kterého na odměnu přiznanou advokátu na základě pravomocného skončení řízení ve věci samé nelze hledět z hlediska posléze vzniklého plátcovství daně z přidané hodnoty jako na zálohu. Z obsahu vyžádaného spisu je zřejmé, že stěžovatel vyúčtoval poskytnuté služby v řízení před soudem prvního stupně podáním ze dne 16. 1. 2017 v celkové výši 4 200 Kč, náklady v této výši mu byly usnesením obvodního soudu ze dne 14. 2. 2018 č. j. 60C 411/2016-98 přiznány, stejně tak v odvolacím řízení usnesením obvodního soudu ze dne 24. 7. 2018 č. j. 60 C 411/2016-122 v částce 1 400 Kč. Uvedené částky nebyly zálohami, nýbrž představují řádně vyúčtované odměny za provedené úkony poskytnuté právní služby. Ostatně tuto otázku neučinil stěžovatel předmětem svého odvolání, z něhož nevyplývalo, že by se vztahovalo k jiným úkonům právní služby než učiněným v dovolacím řízení. Městský soud tedy nepochybil, nezabýval-li se otázkou náhrady za DPH ve vztahu k odměně přiznané stěžovateli dříve v průběhu pravomocně skončeného řízení v období, kdy stěžovatel nebyl dosud plátcem DPH, a to i s ohledem na znění stěžovatelem zmiňovaného § 212a odst. 6 o. s. ř., neboť obvodní soud ve výroku odvoláním napadeného usnesení rozhodoval pouze o odměně stěžovatele za výkon funkce opatrovníka v dovolacím řízení.

14. Ústavní soud uzavírá, že skutečnost, že městský soud správně rozhodl o odvolání stěžovatele v otázce přiznání náhrady za DPH a v otázce navýšení odměny za úkon právní služby učiněný v dovolacím řízení z důvodu mimořádné obtížnosti poskytnuté právní služby (kterou předmětem argumentace ústavní stížnosti stěžovatel neučinil), nemění nic na tom, že aproboval v napadeném usnesení přiznání odměny stěžovateli za výkon funkce opatrovníka ustanoveného soudem osobě neznámého pobytu ve výši vycházející z tarifní hodnoty stanovené v § 9 odst. 5 advokátního tarifu, jehož část ve slovech „jehož pobyt není znám,“ byla zrušena náleznem sp. zn. Pl. ÚS 4/19 pro rozpor s principem rovnosti a právem získávat prostředky pro své životní potřeby prací, čímž zasáhl do základních práv stěžovatele zaručených čl. 26 odst. 3 a čl. 37 odst. 3 Listiny.

15. Ústavní soud z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a zrušil napadené usnesení městského soudu podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 180**Právo na účinné vyšetřování – postup zdravotnického zařízení
(sp. zn. III. ÚS 1477/20 ze dne 8. září 2020)**

I. Orgány činné v trestním řízení zasáhnou svým postupem při prověřování podezřelého úmrtí ve zdravotnickém zařízení do základního práva poškozeného na účinné vyšetřování plynoucího z čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a z čl. 2 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, není-li jejich postup dostatečně rychlý a efektivní, zejména přistupují-li nekriticky ke shromážděnému důkaznímu materiálu, včetně závěrů znaleckého posudku, nebo pominou ze spisu vyplývající skutečnosti stěžejní pro právní posouzení věci.

II. Při posuzování trestní odpovědnosti právnických osob za trestný čin usmrcení z nedbalosti je nutno posuzovat i komunikační mechanismy, které mají být mezi tzv. vyššími zdravotnickými zařízeními a zdravotnickými zařízeními nižšího typu, jež potřebují ke své činnosti právě tato tzv. vyšší pracoviště, aby jejich lékařská péče mohla být poskytována *lege artis*, nastaveny efektivně, tedy transparentně a bez technických problémů tak, aby nedošlo k ohrožení života nebo zdraví osob umístěných ve zdravotnických zařízeních nižšího typu, a tím k porušení jejich základních práv podle čl. 6 odst. 1 a čl. 31 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele R. V., zastoupeného JUDr. Filipem Seifertem, MBA, advokátem, sídlem Na Florenci 1332/23, Praha 1 – Nové Město, proti vyrozumění Krajského státního zastupitelství v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 19. března 2020 č. j. 2 KZN 3146/2018-42, usnesení Okresního státního zastupitelství ve Vsetíně ze dne 14. listopadu 2019 č. j. ZN 5103/2018-84 a usnesení Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Zlínského kraje, Územního odboru Vsetín, Oddělení obecné kriminality, ze dne 30. září 2019 č. j. KRPZ-74642-69/TČ-2018-151571, za účasti Krajského státního zastupitelství v Ostravě – pobočky v Olomouci, Okresního státního zastupitelství ve Vsetíně a Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Zlínského kraje, Územního odboru Vsetín, Oddělení obecné kriminality, jako účastníků řízení, takto:

I. Vyrozuměním Krajského státního zastupitelství v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 19. března 2020 č. j. 2 KZN 3146/2018-42, usnesením Okresního státního zastupitelství ve Vsetíně ze dne 14. listopadu 2019 č. j. ZN 5103/2018-84 a usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Zlínského kraje, Územního odboru Vsetín, Oddělení obecné kriminality, ze dne 30. září 2019 č. j. KRPZ-74642-69/TČ-2018-151571 bylo porušeno základní právo stěžovatele na účinné vyšetřování vyplývající z čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Vyrozumění Krajského státního zastupitelství v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 19. března 2020 č. j. 2 KZN 3146/2018-42, usnesení Okresního státního zastupitelství ve Vsetíně ze dne 14. listopadu 2019 č. j. ZN 5103/2018-84 a usnesení Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Zlínského kraje, Územního odboru Vsetín,

Oddělení obecné kriminality, ze dne 30. září 2019 č. j. KRPZ-74642-69/TČ-2018-151571 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2, čl. 6 odst. 1 a 2, čl. 31 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 2 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Ústavní soud si za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis sp. zn. KRPZ-74642/TČ-2018-151571 vedený u Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Zlínského kraje, Územního odboru Vsetín, Oddělení obecné kriminality, (dále jen „policejní orgán“). Ze zapůjčeného spisu zjistil dále uvedené skutečnosti. Stěžovatel je ve věci veden jako poškozený (dědeček zesnulého poškozeného L. V.) a podatel trestního oznámení ze dne 21. 6. 2018 na neznámého pachatele pro podezření ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1 a 2 trestního zákoníku. Oběti uvedeného přečinu se měl stát vnuk stěžovatele L. V., který byl dne 31. 7. 2017 přijat k hospitalizaci ve zdravotnickém zařízení obchodní společnosti Vsetínská nemocnice, a. s., (dále též jen jako „nemocnice“) s bolestmi břicha. Dne 2. 8. 2017 L. V. v tomtéž zařízení, ve věku 26 let, zemřel. Na základě uvedeného trestního oznámení zahájil policejní orgán úkony trestního řízení. Policejní orgán si v rámci prověřování vyžádal seznam zdravotnických pracovníků, kteří se podíleli na poskytování zdravotních služeb poškozenému L. V., a Okresní státní zastupitelství ve Vsetíně (dále jen „okresní státní zastupitelství“) podalo návrh podle § 8 odst. 5 trestního řádu k Okresnímu soudu ve Vsetíně (dále jen „okresní soud“) za účelem zpřístupnění zdravotnické dokumentace zesnulého vedené v nemocnici a též požádalo o zproštění mlčenlivosti konkrétních zdravotnických pracovníků, kteří se na péči o něj podíleli. Po obdržení zdravotnické dokumentace vydal dále policejní orgán dne 15. 10. 2018 opatření, kterým přibral znalce MUDr. Jiřího Černocho, CSc., k podání znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví interna, specializace gastroenterologie.

3. Ze zdravotnické dokumentace a z výše uvedeného znaleckého posudku, které jsou součástí vyžádaného policejního spisu, vyplývají ohledně hospitalizace poškozeného L. V. následující fakta. Poškozený byl přijat dne 31. 7. 2017 ve večerních hodinách k hospitalizaci na oddělení chirurgie. Udával bolesti v nadbřišku (křeče) poté, co ráno téhož dne snědl párky. Významným anamnestickým údajem bylo laparoskopické vyjmutí žlučníku v předchozím roce a prodělaný zákrok ERCP (zprůchodnění žlučových cest při nezhoubné obstrukci – nejčastěji při kamenech ve žlučových cestách). Při příjmu bylo pacientovi provedeno vyšetření krve s nálezem elevace zánětlivých parametrů (zvýšené leukocyty, hraniční hodnota krevních destiček, žlučové barvivo bilirubin čtyřikrát nad horní hranici normy, výrazné známky poruchy odtoku žluči, vysoké hodnoty jaterních testů, zánětlivý marker CRP v mírně elevované hodnotě 28,3 mg/l – č. l. 90 spisu). Pacientovi bylo dále provedeno ultrasonografické vyšetření břicha a pánve s nálezem rozšířených žlučových cest, dále byl proveden rentgen hrudníku, kde nebyla zjištěna čerstvá patologie. Diagnóza byla stanovena jako obstrukce žlučových cest, pravděpodobně při kamenech ve žlučových cestách. Druhého dne ráno (1. 8. 2017 v 7:34 hod.) trpěl poškozený zimnicí a horečkou, došlo k další rychlé elevaci zánětlivých parametrů, kdy hodnota CRP stoupla na hodnotu 182,7 mg/l, což již značí závažnou infekci v organismu, když horní hranice normy je 5 mg/l (č. l. 90 spisu), resp. v 9:30 hod. byl zjištěn zánětlivý marker prokalcitonin na hodnotě 4,92 µg/l (viz č. l. 94 druhou stranu listu), při horní hranici laboratorní normy 0,5 µg/l. V ranních hodinách v návaznosti na zvýšení zánětlivých hodnot došlo k odběru

hemokultury, přičemž byl konstatován závažný nález tzv. gramnegativních tyček několika bakterií. Na základě uvedených zjištění byla poškozenému podána intravenózně antibiotika. Výběr konkrétních antibiotik označil znalec za správný. Téhož dne domlouvá lékař na chirurgickém oddělení T. B. v 9:47 hod. vyšetření ERCP na „vyšším pracovišti“ ve Zlíně, a to na 2. 8. 2017 na 7:30 hod., neboť předmětný zákrok (tzv. zákrok první volby, jak plyne níže z textu, při obstrukci žlučových cest) není dostupný v nemocnici ve Vsetíně, nýbrž toliko na „vyšším pracovišti“. Ve 13:30 hod. T. B. vyhotovil záznam v lékařské dokumentaci, v němž uvedl, že pacient má vysoké hodnoty prokalcitoninu a trpí horečkami, a tudíž se snažil domluvit jak ve Zlíně, tak ve Vítkovicích spěšnější termín ERCP, avšak neúspěšně [ve Zlíně vše vyřizuje se sestrou, která sdělila, že nemají dřívější termín; ve Vítkovicích ho lékař V. ujistňuje, toliko na základě telefonické konzultace, že dřív než 2. 8. 2017 ERCP neprovedou a že věc snese odklad (viz č. 1. 86 druhou stranu spisu)]. V 17:40 hod. dne 1. 8. 2017 byl pacient převezen na oddělení JIP (č. 1. 82 spisu). Dne 1. 8. 2017 v 18:22 hod. je provedeno další vyšetření krve pacienta s výsledkem velmi vysokých zánětlivých hodnot [CRP 253,1 mg/l, prokalcitonin 172,45 µg/l, klesající funkce ledvin, narůstající nekompenzovaná metabolická acidóza (viz č. 1. 94 spisu)]. V důsledku tohoto zjištění došlo ke změně nasazených antibiotik. Pacient následně prodělal třikrát fibrilaci komor, což je stav bezprostředně ohrožující život, defibrilací/resuscitací se ho však podařilo relativně stabilizovat. Znalec tento stav popsal jako rozvíjející se septický stav. Pacient byl tedy před půlnocí dne 1. 8. 2017 přeložen na anesteziologicko-resuscitační oddělení (dále jen „ARO“) téže nemocnice. Dne 2. 8. 2017 narůstal dle výsledků krve metabolický rozvrat, bylo svoláno konzilium, které uzavřelo, že u pacienta probíhá septický stav, který nastal z důvodu přidruženého zánětu žlučovodů. Převoz pacienta na zákrok ERCP již není možný, neboť pacient není schopen ani převozu, ani celkové anestezie. Dne 2. 8. 2017 v 15:15 hod. pacient zemřel. Jako bezprostřední příčina smrti byl stanoven septický šok, kdy došlo na základě masivní infekce k selhání krevního oběhu a všech orgánů.

4. Znalecký posudek MUDr. Jiřího Černocho, CSc., uvádí k průběhu hospitalizace, resp. k léčbě obstrukce žlučových cest a zánětu žlučovodu následující informace. Znalec uvedl, že pokud jde o lékařský postup, ze zdravotnické dokumentace vyplývá, že byla přijata správně řazená diagnostická i léčebná opatření, která byla dostupná v předmětné nemocnici. Znalec zdůrazňuje, že standardním léčebným postupem při obstrukci žlučových cest je zajištění průchodnosti těchto cest pomocí zákroku ERCP. Provedení tohoto zákroku je na prvním místě, je to první léčebná možnost. Nicméně znalec uvádí, že toto vyšetření bylo pro zesnulého dostupné na „vyšším pracovišti“ až 36 hodin po přijetí k hospitalizaci. Jako řešení druhé volby znalec uvedl zákrok PTD (punkce žlučových cest přes játra, drenáž). Tento zákrok však taktéž nebyl v době hospitalizace pacienta v nemocnici ve Vsetíně dostupný. Poslední volbou je potom otevřený chirurgický výkon, který je indikován při selhání předchozích dvou možností. Pokud se přidruží závažná komplikace v podobě zánětu, což nastalo u poškozeného L. V., je nutno podat širokospektrální antibiotika. Znalec dále uvádí, že zákrok ERCP byl bez nezdůvodněného prodlení (znalec dle kontextu evidentně míní „s nezdůvodněným prodlením“) naplánován až na následující den, byť jde o zákrok, který je při diagnóze obstrukce žlučových cest zákrokem pro pacienta nejvýhodnějším a je to léčba první volby. Byl zvažován i zákrok PTD, který však též jako ERCP nebylo možno v nemocnici ve Vsetíně provést. Poslední možný zákrok, chirurgické řešení, se však stal neproveditelným vzhledem ke stavu pacienta (č. 1. 118 policejního spisu, s. 9 znaleckého posudku MUDr. Jiřího Černocho, CSc.). Na otázku, zda byl léčebný postup *lege artis*, znalec odpověděl, že postup diagnostiky a léčby odpovídal postupu *lege artis* a dostupným možnostem obchodní společnosti Vsetínská nemocnice, a. s. Znalec následně připouští, že diskutabilní otázkou je, zda nešlo vyšetření ERCP, případně PTD, realizovat rychleji. Znalec však uzavírá s tím, že jelikož nebyla tato vyšetření v nemocnici ve

Vsetíně uskutečnitelná, tak jejich rychlejší realizace možná nebyla (č. 1. 119 spisu, str. 10 znaleckého posudku).

5. Na základě tohoto znaleckého posudku a podání vysvětlení osob z řad zdravotnického personálu, z nichž však nevyplynuly v podstatě žádné informace, které by byly stěžejní pro trestní řízení, policejní orgán usnesením ze dne 27. 2. 2019 č. j. KRPZ-74642-46/TČ-2018-151571 podle § 159a odst. 1 trestního řádu trestní věc odložil, neboť ze shromážděného spisového materiálu nevyplynulo, že by došlo ke spáchání trestného činu.

6. Stěžovatel dne 28. 2. 2019 napadl usnesení policejního orgánu stížností, která byla usnesením okresního státního zastupitelství ze dne 11. 4. 2019 č. j. ZN 5103/2018-36 podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu jako nedůvodná zamítnuta. Stěžovatel požádal okresní státní zastupitelství o prodloužení lhůty k odůvodnění stížnosti, neboť si sám nechal zpracovat odborné vyjádření, které bylo toho času zadáno ke zpracování. Státní zástupkyně vyčkala s rozhodnutím o stížnosti až do dne 10. 4. 2019, nicméně odborné vyjádření nebylo ani k tomuto datu dodáno, a tudíž bylo vydáno rozhodnutí. Státní zástupkyně argumentuje, že léčebný postup byl *lege artis*, když zákrok první volby – zprůchodnění žlučovodů ERCP nebylo ve Vsetínské nemocnici, a. s., dostupné. Komplikace v podobě zánětu žlučovodů byly řešeny antibioticky. Zákrok druhé volby, tzv. PTD, též nebylo možno provést na pracovišti nemocnice a poslední, chirurgické řešení následně nebylo možno provést, jelikož pacientův stav se rapidně zhoršil.

7. Dne 20. 5. 2019 zaslal stěžovatel okresnímu státnímu zastupitelství odborné vyjádření zpracované konzultantem pro obor chirurgie a cévní chirurgie Úřadu pro dohled nad zdravotní péčí v Bratislavě, prof. MUDr. Júliem Mazuchem, CSc., pracovníkem Chirurgické kliniky a Transplantačního centra JLF UK a UNM v Martině, Slovenská republika. V tomto odborném vyjádření je uvedeno, že pokud nebylo možno ve Vsetínské nemocnici, a. s., vykonat zákrok ERCP, příp. PTD, již dne 1. 8. 2017, kdy došlo k prudkému nárůstu zánětlivých markerů (CRP 253,1 mg/l), bylo nutno vykonat chirurgickou intervenci s kompletním servisem žlučových cest – choledochotomii, odstranění žlučových kamenů, zabezpečení pasáže žluči do dvanáctníku a založení T- drénu do žlučovodu. Vzhledem k absenci dvou variant první volby (ERCP a PTD) ve Vsetínské nemocnici, a. s., bylo namíste vykonat popsany chirurgický zákrok přímo v nemocnici, a to dne 1. 8. 2017. Kdyby byl popsany zákrok včas proveden, pacient by měl naději na přežití. Konzultant uvádí, že tato chirurgická řešení byla prováděna rutinně již v minulém století, kdy ani vyšetření ERCP nebylo k dispozici. Akutní sepse pacienta byla způsobena namnožením mikroorganismů v rámci hnisavé cholangitidy, neboť nedošlo k odblokování žlučových cest (odborné vyjádření viz č. 1. 172 policejního spisu).

8. V návaznosti na odborné vyjádření prof. MUDr. Júlia Mazucha, CSc., policejní orgán konzultanta telefonicky kontaktoval za účelem stanovení, z jakých podkladů při formulaci odborného vyjádření vycházel. Konzultant uvedl, že vycházel ze zdravotnické dokumentace zesnulého a měl k dispozici též znalecký posudek MUDr. Jiřího Černocha, CSc., který označil za odbytý a mylný, neboť je toho názoru, že stav pacienta bylo třeba řešit hned druhý den po přijetí, a to chirurgicky, měl se udělat kompletní servis žlučových cest. Prof. MUDr. Július Mazuch, CSc., uvedl na dotaz, zda je soudním znalcem, že znalcem není, nýbrž je konzultantem.

9. Policejní orgán vyzval znalce MUDr. Jiřího Černocha, CSc., k doplnění znaleckého posudku s ohledem na závěry odborného vyjádření konzultanta prof. MUDr. Júlia Mazucha, CSc. Dne 12. 9. 2019 znalec dodal policejnímu orgánu dodatek svého znaleckého posudku. Znalec rekapituluje obsah odborného vyjádření prof. MUDr. Júlia Mazucha, CSc., vůči němuž se vymezuje. Konstatuje, že dne 2. 8. 2017 v 9:15 hod. proběhla u pacienta teplotní špička, dřívější termín pro ERCP nebyl „vyšším pracovištěm“ nabídnut. Souhlasí, že v minulém století se běžně, i několikrát týdně i v okresních nemocnicích prováděly operativní zákroky na žlučových cestách, avšak nyní, když je k dispozici ERCP, případně PTD, se k tomu již nepřistupuje, protože zmíněné metody jsou méně invazivní. V současné době je tedy metodou

první volby řešení nechirurgické. Konstatování prof. MUDr. Júlia Mazucha, CSc., že operace na žlučových cestách, pokud by byla provedena hned dne 1. 8. 2017, by umožnila přežití pacienta, považuje znalec za spekulaci. Znalec tedy ani po zhodnocení obsahu a závěrů odborného vyjádření nedospěl k závěru, že by léčebný postup nebyl *lege artis*, resp. že by se zdravotnický personál dopustil nějakého pochybení při poskytování zdravotní péče L. V.

10. V reakci na doplnění znaleckého posudku znalcem MUDr. Jiřím Černochem, CSc., policejní orgán vydal dne 30. 9. 2019 napadené usnesení č. j. KRPZ-74642-69/TČ-2018-151571, kterým byla věc podle § 159a odst. 1 trestního řádu opětovně odložena.

11. Stěžovatel napadl usnesení policejního orgánu stížností, jež byla usnesením okresního státního zastupitelství ze dne 14. 11. 2019 č. j. ZN 5103/2018-84 jako nedůvodná zamítnuta.

12. Stěžovatel následně podal ke Krajskému státnímu zastupitelství v Ostravě – pobočce v Olomouci (dále jen „krajské státní zastupitelství“) podnět k výkonu dohledu ve věci vedené u okresního státního zastupitelství pod sp. zn. ZN 5103/2018. Krajské státní zastupitelství ve svém vyrozumění ze dne 19. 3. 2020 č. j. 2 KZN 3146/2018-42 nejprve rekapituluje dosavadní průběh řízení. Následně obšírně cituje ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu, obecně cituje judikaturu k pojmu *lege artis*, pročež uzavírá, že postup zdravotnického personálu byl *lege artis* a lékaři učinili vše, čeho byli schopni a povinni, aby zachránili život L. V. Podnět stěžovatele byl tedy jako nedůvodný odložen.

II. Argumentace stěžovatele

13. Stěžovatel namítá porušení svého práva na účinné vyšetřování, přičemž zdůrazňuje, že toto právo vyplývá z práva na život. Stěžovatel uvádí, že ve svých trestních oznámeních vznesl hájitelná tvrzení, že došlo ke smrti jeho vnuka, a to v důsledku postupu zdravotnického personálu, který nebyl *lege artis* a který byl způsoben nedbalostním jednáním, čímž došlo k porušení základních práv, zejména práva na život podle čl. 6 odst. 1 Listiny a čl. 2 odst. 1 Úmluvy. K postupu orgánů činných v trestním řízení stěžovatel dodává, že nezajistily řadu esenciálních důkazů, jež by přispěly k objasnění věci, resp. k zajištěným důkazům přistupovaly nekriticky a laicky. Jejich postup tak nelze považovat za nestranný, důkladný a dostatečný.

14. Všechny orgány činné v trestním řízení přikládaly váhu toliko závěrům znaleckého posudku MUDr. Jiřího Černocho, CSc., závěrům prof. MUDr. Júlia Mazucha, CSc., naopak váhu nepřikládaly žádnou, přitom konzultant hodnotil postup zdravotnického personálu jako postup *non lege artis*. Rozpor mezi závěry znaleckého posudku a odborného vyjádření vyřešil policejní orgán přizváním téhož znalce s výzvou k doplnění znaleckého posudku s ohledem na závěry odborného vyjádření. Tento postup považuje stěžovatel za rozporný se základními zásadami trestního řízení, protože odporuje zásadě *nemo tenetur*, neboť nelze očekávat, že znalec, který sám znalecký posudek vyhotovil, se vysloví proti závěrům uvedeným ve svém znaleckém posudku. K posouzení závěrů obou odborníků je nutno přibrat dalšího, nezávislého znalce, což stěžovatel ve svých podáních opakovaně navrhoval.

15. Stěžovatel nadto odkazuje na absurdní závěr znalce uvedený v dodatku znaleckého posudku, kde znalec uvádí, že L. V. nebyl operován (jak navrhoval konzultant prof. MUDr. Július Mazuch, CSc.), neboť v současné době se preferují neinvazivní způsoby řešení, jelikož při operacích hrozí více komplikací. Jen stěží si lze představit, že by provedením operace na žlučových cestách L. V. došlo ještě k větším komplikacím, než ke kterým reálně došlo proto, že operován nebyl vůbec, a tudíž zemřel. Omlouvat neprovedení operace tím, že by se mohla operace zkomplikovat, je naprosto neakceptovatelné. Na základě důvodu, že operace se nyní chirurgicky již tak často neprovádějí, nelze dospět k závěru, že raději než operovat, nechá se pacient zemřít.

16. Stěžovatel též odkazuje na další pasáž znaleckého posudku, v němž znalec sám uvádí, že v případě mladých pacientů, kteří mají kaménky ve žlučníku, se projevují komplikace, často

závažné. V případě L. V. svědčí o déletrvajícím onemocnění také výrazně rozšířené žlučové cesty. U tohoto pacienta se dá tedy předpokládat litogenní žluč (odchylka ve složení žluči, náchylnost k tvorbě žlučových kamenů). Žlučové kameny se tvoří velmi snadno a rychle a recidiva tohoto onemocnění je častá. Z těchto pasáží znaleckého posudku stěžovatel dovozuje, že v případě L. V. byl vzhledem k jeho aktuální diagnóze i k předchozím prodělaným zákrokům na žlučníku dán důvod pro invazivní chirurgické řešení. Všechny tyto informace byly zdravotnickému personálu Vsetínské nemocnice, a. s., dostupné již při příjmu L. V. dne 31. 7. 2017, neboť ten jim je sdělil, jak vyplývá právě ze záznamů v lékařské dokumentaci. Ve znaleckém posudku a jeho dodatku jsou vnitřní rozpory, neboť znalec na jednu stranu uvádí, že L. V. bylo třeba kategorizovat jako pacienta, kterého je nutno operovat, a v dodatku uvádí, že pacient nebyl operován, jelikož k operaci nebyl důvod. Znalec dále taktéž uvádí, že v dnešní době již ubylo chirurgů, kteří jsou schopni takové zákroky na žlučových cestách provést. Jinými slovy říká, že tedy nemocnice neměla k dispozici dostatek chirurgů, kteří by byli schopni takovou operaci provést.

17. V návaznosti na uvedené stěžovatel vyvozuje, že orgány činné v trestním řízení nedostatečně prověřily skutkový stav, zejména zda byl postup zdravotnického personálu skutečně *lege artis*.

18. Stěžovatel dále namítá, že nebyly vyslechnuty všechny osoby, které by mohly pomoci objasnit skutkový stav. Jde zejména o kolegy L. V., kteří ho přišli dne 1. 8. 2017 kolem 10. hodiny do nemocnice navštívit a kteří uvedli, že jejich přítel byl schopen pohybu, hovořili spolu (F. C., F. P.). Dále nebyli vyslechnuti ani lékaři V. a T. B. Dle zdravotnické dokumentace to byl však právě V. z gastrocentra Vítkovice, s nímž dne 1. 8. 2017 (kolem 13:30 hod.) B. telefonicky konzultoval stav pacienta a snažil se domluvit dřívější termín zákroku ERCP. Právě V. měl zhodnotit, že ERCP v daném případě snese odkladu a že pacientovi mají být podána antibiotika a doplňovány tekutiny. Dle stěžovatele je nutno prověřit, na základě jakých informací dospěl V. k závěru, že v případě L. V. snese zákrok ERCP odkladu, když se jeho stav neustále zhoršoval.

19. Další neprošetřenou otázkou zůstává, proč nebylo k radikálnímu chirurgickému řešení přistoupeno ani v podvečerních hodinách dne 1. 8. 2017 po testování krve v 18:22 hod., tedy v době, kdy byly L. V. naměřeny již velmi vysoké hodnoty zánětlivých markerů. Tyto skutečnosti taktéž nejsou objasněny a nikdo k nim nebyl přímým dotazem vyslechnut.

III. Vyjádření účastníků řízení

20. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení.

21. Policejní orgán ve svém vyjádření odkázal na obsah vyžádaného spisu.

22. Okresní státní zastupitelství ve svém vyjádření uvádí, že vyšetřování bylo vedeno efektivně a účinně. V podrobnostech odkazuje na své napadené rozhodnutí a na sdělení dohledového orgánu. Revizního znaleckého posudku ve věci není třeba, neboť prof. MUDr. Júlíus Mazuch, CSc., není znalec, nýbrž konzultant. Znalec MUDr. Jiří Černoch, CSc., dospěl k závěru, a to i v dodatku ke znaleckému posudku, že postup zdravotnického personálu byl *lege artis*. Proto došlo k opětovnému odložení předmětné věci.

23. Krajské státní zastupitelství se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

24. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat stěžovateli uvedená vyjádření k replice, neboť neobsahují žádné nové informace.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

25. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění

pozdějších předpisů, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

26. Ústavní stížnost je důvodná.

27. Ústavní soud ustáleně judikuje, že poškozený má ústavně zaručené právo na efektivní trestní řízení k obraně svých práv a svobod. K ochraně tohoto práva pak může využít i ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím, kterými se trestní proces končí, jako je např. i rozhodnutí o odložení věci, jako je tomu v posuzované věci. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že povinnost vedení efektivního trestního řízení je povinností tzv. náležité péče, tj. použití prostředků, a nikoli dosažení výsledku [srov. např. nález ze dne 16. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 3626/13 (N 216/79 SbNU 475), bod 20 odůvodnění]. Povinností spočívající na státu je tedy zajistit, že proběhne řádné a dostatečné trestní vyšetřování a že příslušné státní orgány budou jednat kompetentně a efektivně, totiž tak, aby jejich konání bylo způsobilé vyústit v potrestání odpovědné osoby [srov. nález ze dne 12. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 3196/12 (N 152/74 SbNU 301)].

28. V posuzované věci jde, jak stěžovatel správně namítá, primárně o zásah do práva na život podle čl. 6 Listiny a čl. 2 odst. 1 Úmluvy, což je situace, kdy poškozenému náleží právo na účinné vyšetřování, a tudíž orgány činné v trestním řízení jsou povinny účinné vyšetřování provést [viz např. nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)], neboť účinné uplatnění ustanovení trestního zákoníku, která chrání lidský život, vyžaduje provedení řádného a pečlivého vyšetřování podle trestního řádu orgány činnými v trestním řízení ve všech případech, v nichž je podezření na spáchání daných trestných činů. Povinností státu podle čl. 2 Úmluvy a judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen jako „ESLP“) je vytvořit účinný a nezávislý justiční systém, který bude schopen zjistit příčinu smrti a případně pachatele přivést k odpovědnosti (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Anna Todorova proti Bulharsku* ze dne 24. 5. 2011, stížnost č. 23302/03, bod 72 odůvodnění).

29. Účinnost vyšetřování je hodnocena podle několika kritérií, která ve své judikatuře postupně vytyčil ESLP (srov. např. rozsudek ve věci *Isajeva, Jusupova a Bazajeva proti Rusku* ze dne 6. 7. 2005, stížnost č. 57947/00, bod 209 a násl.), jež následně recipoval ve své judikatuře i Ústavní soud. Těmito kritérii jsou nezávislost a nestrannost, efektivita, rychlost a veřejná kontrola.

30. V posuzované věci bylo prověřování trestního oznámení stěžovatele provedeno policejním orgánem, který byl věcně i místně příslušný k posouzení předmětného podání stěžovatele podle pravidel stanovených trestním řádem. Pokud jde o nestrannost orgánů činných v trestním řízení, ani zde nevznikají pochybnosti, které by Ústavní soud po prostudování vyžádaného spisového materiálu vedly k pochybnostem o nestrannosti vedeného prověřování.

31. Z hlediska rychlosti trestního řízení nelze namítat extrémních pochybení, byť nelze popřít, že prověřování mohlo probíhat spěšněji, jak bude uvedeno níže s ohledem na tato kritéria: prodlení na straně stěžovatele, prodlení na straně orgánů činných v trestním řízení, složitost věci. Stěžovatel podal trestní oznámení až dne 21. 6. 2018 na okresním státním zastupitelství, tedy přibližně rok po úmrtí L. V. Policejní orgán na základě tohoto podnětu zahájil dne 30. 7. 2018 úkony trestního řízení. Až dne 10. 9. 2018 zaslal policejní orgán podnět okresnímu státnímu zastupitelství k podání návrhu podle § 8 odst. 5 trestního řádu, přičemž dne 25. 9. 2018 byl tento návrh zaslán okresnímu soudu. Po obdržení soudního souhlasu a zdravotnické dokumentace z nemocnice byl přibrán opatřením ze dne 15. 10. 2018 znalec MUDr. Jiří Černoch, CSc., k podání znaleckého posudku. Dne 29. 1. 2019 policejní orgán obdržel uvedený znalecký posudek. V návaznosti na závěry znaleckého posudku bylo dne 27. 2. 2019 vydáno usnesení policejního orgánu č. j. KRPZ-74642-46/TČ-2018-151571, kterým byla podle § 159a odst. 1 trestního řádu posuzovaná trestní věc odložena. Stížnost stěžovatele byla

okresním státním zastupitelstvím zamítnuta až dne 11. 4. 2019 usnesením č. j. ZN 5103/2018-36, což však nelze klást k tíži státní zástupkyni, neboť ta prodloužila lhůtu k odůvodnění stížnosti na základě žádosti stěžovatele, který nechal zpracovat odborné vyjádření k posuzované věci. Dne 20. 5. 2019 zaslal stěžovatel okresnímu státnímu zastupitelství odborné vyjádření zpracované konzultantem. Policejní orgán vydal dne 30. 9. 2019 napadené usnesení č. j. KRPZ-74642-69/TČ-2018-151571, kterým byla věc podle § 159a odst. 1 trestního řádu opětovně odložena. Zde došlo k prodloužení zejména u znalce, který zpracovával doplněk svého znaleckého posudku, neboť ten byl o doplnění požádán dne 22. 7. 2019, přičemž doplnění čítající toliko necelé dva listy dodal až dne 12. 9. 2019. Stěžovatel napadl usnesení policejního orgánu stížností, která byla okresním státním zastupitelstvím dne 14. 11. 2019 jako nedůvodná usnesením č. j. ZN 5103/2018-84 zamítnuta. Stěžovatel podal dne 24. 1. 2020 podnět k výkonu dohledu krajskému státnímu zastupitelství, který byl vyřízen dne 19. 3. 2020 pod č. j. 2 KZN 3146/2018-42.

32. Při shrnutí časového harmonogramu prověřování je zjevné, že u orgánů činných v trestním řízení došlo k průtahům, které lze přičítat zejména nečinnosti v době po podání trestního oznámení ze dne 21. 6. 2018, následně lze pozorovat průtahy u znalce, a to jak při zpracovávání původního znaleckého posudku, tak při zpracování jeho dodatku. Tyto průtahy jsou však přičitatelné též orgánům státu. Celková doba řízení od podání trestního oznámení dne 21. 6. 2018 do vydání vyrozumění krajského státního zastupitelství dne 19. 3. 2020 činí jeden rok a téměř devět měsíců. Z této délky lze přičítat průtahy v délce téměř dva a půl měsíce stěžovateli při podání podnětu k výkonu dohledu poté, co byla jeho stížnost proti usnesení policejního orgánu zamítnuta; dále prodloužení alespoň měsíc, kdy státní zástupkyně prodlužovala stěžovateli na jeho žádost lhůtu k doplnění odůvodnění stížnosti odborným vyjádřením. Průtahy na straně orgánů činných v trestním řízení lze vyčíslit přibližně na dobu pěti měsíců (návrh soudu podle § 8 odst. 5 trestního řádu byl podán až tři měsíce po zahájení úkonů trestního řízení, byť v dané věci jde o stěžejní úkon trestního řízení, neboť do doby získání souhlasu soudu nemohl policejní orgán účinně prověřit skutkový stav a ani vyzvat zdravotnický personál k podání vysvětlení; dále zpracování znaleckého posudku trvalo déle než tři měsíce, stejně tak doplnění znaleckého posudku trvalo dva a půl měsíce). Pokud jde o složitost věci, je nutno akceptovat, že v posuzované věci bylo nezbytně nutné provést znalecké zkoumání, nicméně znalec řešil odborné otázky s neodůvodněnými průtahy. Lze tedy uzavřít, že vyšetřování nebylo dostatečně účinné z hlediska rychlosti řízení, byť extrémní průtahy konstatovat nelze.

33. Kritérium veřejné kontroly bylo dostatečně naplněno, když orgány činné v trestním řízení umožnily poškozenému stěžovateli nahlížet do spisu, činit si z něj výpisky a kopie. Též mu bylo umožněno vznášet důkazní návrhy a návrhy k vedení prověřování. Nutno podotknout, že ne všem důkazním návrhům bylo vyhověno (např. z nepochopitelných důvodů nebyl na základě důkazního návrhu stěžovatele vyzván T. B. k podání vysvětlení, byť, jak bude uvedeno níže, právě jeho výpověď mohla poskytnout velmi závažné informace pro další směřování trestního řízení), což samo o sobě nezakládá vadný postup orgánů činných v trestním řízení za předpokladu, že se dostatečně vypořádají s otázkou, proč důkazním návrhům nechtějí vyhovět. V posuzované věci se sice stěžovateli stran konkrétních důkazních návrhů, jejichž provedení nebylo vyhověno, plausibilní odpovědi nedostalo, nicméně není povinností orgánů činných v trestním řízení adresně reagovat na každý jednotlivý důkazní návrh, resp. každou jednotlivou námitku, postačí i obecnější vypořádání, vystihuje-li podstatu vznášených námitek (resp. důkazních návrhů). Důkazní návrhy ve věci byly odmítnuty s odkazem na již dostatečně zjištěný skutkový stav. Z hlediska kritéria veřejné kontroly je naznačený postup orgánů činných v trestním řízení možno považovat za dostatečný, nikoliv však z hlediska efektivity trestního řízení, kam spadá i otázka dostatečnosti dokazování, resp. rozkrývání skutkového stavu.

34. Pokud jde o kritérium samotné efektivity trestního řízení, orgány činné v trestním řízení musejí dle judikatury ESLP učinit přiměřená opatření vedoucí k zajištění důkazů, včetně

zajištění očitých svědectví a použití forenzních metod. Závěry šetření pak musí být založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností. Jakékoliv nedostatky ve vyšetřování, které podřývají schopnost zjistit okolnosti případu nebo odpovědné osoby, povedou k rozporu s požadovanou mírou efektivity (viz rozsudek velkého senátu ve věci *Nachova proti Bulharsku* ze dne 6. 7. 2005, stížnost č. 43577/98, bod 113 odůvodnění).

35. V posuzované věci došlo k pochybení orgánů činných v trestním řízení nejenom v rámci kritéria rychlosti řízení, ale též v dílčím kritériu efektivity, které klade na orgány činné v trestním řízení požadavek řádného objasnění skutkového stavu a následného zhodnocení všech shromážděných důkazů, tedy provedení logické analýzy, která vyžaduje schopnost kritického přístupu k informacím získaným ze shromážděného důkazního materiálu. Ústavní soud k posuzované věci konstatuje, že analýza shromážděného důkazního materiálu postrádá logickou provázanost, obsahuje vnitřní rozpory, a tudíž prověřování, které bylo ve věci provedeno, nelze považovat za efektivní. Tentýž závěr lze učinit i co do rozsahu provedeného dokazování, které obsahuje značné mezery, což ve svém důsledku zapříčinilo učinění vadných právních závěrů, které vyústily ve vydání napadených rozhodnutí.

36. Jde-li o vyhodnocení a analýzu důkazního materiálu, který je obsažen ve vyžádaném policejním spise, Ústavní soud výše uvedený závěr vyvodil zejména z nekritického přístupu orgánů činných v trestním řízení k závěrům znaleckého posudku MUDr. Jiřího Černocha, CSc., aniž by vzaly v potaz skutečnou informační hodnotu jeho obsahu. Zároveň orgány činné v trestním řízení bezdůvodně vůbec nevzaly na zřetel závěry odborného vyjádření prof. MUDr. Júlia Mazucha, CSc., pročež se spokojily s dodatkem ke znaleckému posudku MUDr. Jiřího Černocha, CSc., který se s odborným vyjádřením vypořádal z hlediska logického nedostatečně a uvedl závěry, které lze popsat jako absurdní. Okresní státní zastupitelství ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedlo, že konzultant není znalec, a tudíž závěry konzultanta nedosahují takové hodnoty jako závěry znalce. Z hlediska ústavnosti však není akceptovatelné, aby orgány činné v trestním řízení ponechaly takřka bez povšimnutí zjevné rozpory mezi závěry znaleckého posudku a závěry odborného vyjádření s odůvodněním, že jde toliko o odborné posouzení [srov. přiměřeně např. nález ze dne 6. 3. 2018 sp. zn. III. ÚS 4160/16 (N 40/88 SbNU 553)].

37. Ústavní soud ve své judikatuře zastává názor, že důvodem pro jeho kasační zásah je stav, kdy orgány činné v trestním řízení očividně a neodůvodněně vybočily ze zákonných standardů dokazování, nebo jestliže hodnocení důkazů a k tomu přijaté skutkové závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu či logického excesu (vnitřního rozporu), případně jsou založeny na zcela neúplném (nedostatečném) dokazování [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255), sp. zn. II. ÚS 182/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 130/31 SbNU 165), sp. zn. II. ÚS 539/02 ze dne 28. 6. 2005 (N 131/37 SbNU 653), sp. zn. I. ÚS 585/04 ze dne 20. 7. 2005 (N 143/38 SbNU 117)].

38. Ústavní soud zdůrazňuje, že důkazem je samozřejmě i znalecký posudek, který proto podléhá hodnocení v souladu s trestním řádem a jehož závěry nemohou být orgány činnými v trestním řízení toliko „mechanicky“ přebírány (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2011 sp. zn. 25 Cdo 4223/2009). Ústavní soud již judikoval, že v trestním řízení v oblasti hodnocení úkonů zdravotní péče je znalecký posudek nepochybně významným druhem důkazního prostředku a že při dokazování v medicínských sporech mu přísluší významné místo. Nelze však pustit ze zřetele, že ze stěžejních zásad dokazování v právu právního státu vyplývá požadavek kritického hodnocení všech důkazů, včetně znaleckého posudku. Znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz; ani on *a priori* nepožívá větší důkazní síly a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti. Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatrování podkladů pro znalce, průběh znaleckého zkoumání, věrohodnost

teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod použitých znalcem a způsob vyvozování jeho závěrů. Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku a bez dalšího důvěřovat závěrům znalce by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů podle vnitřního přesvědčení orgánu činného v trestním řízení, privilegiovat znalecký důkaz a přenášet odpovědnost za skutkovou (popř. i právní) správnost rozhodování na znalce; takový postup nelze z ústavněprávních hledisek přijmout již proto, že by eliminoval, resp. značně omezil povinnost orgánů činných v trestním řízení hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení, čímž by ve svém důsledku omezil ochranu jedince vůči státu při plnění jeho povinnosti chránit zdraví jedince [srov. přiměřeně náleze ze dne 6. 3. 2018 sp. zn. III. ÚS 4160/16 (N 40/88 SbNU 553), viz též náleze sp. zn. I. ÚS 4457/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 132/70 SbNU 221)].

39. V posuzované věci byl, jak je shora uvedeno, pořízen na žádost policejního orgánu znalecký posudek zpracovaný MUDr. Jiřím Černochem, CSc. K obsahu tohoto znaleckého posudku však orgány činné v trestním řízení nebyly schopny přistupovat kriticky v souladu s východisky uvedenými výše v bodě 38, byť přímo z něj vyplývá, že v činnosti zdravotnického personálu pravděpodobně došlo k závadnému postupu, avšak znalec ve svých závěrech nakonec uzavírá, že medicínský postup lze považovat za *lege artis*.

40. K uvedenému závěru dospěl Ústavní soud na základě následujících informací. L. V. byl přijat k hospitalizaci do Vsetínské nemocnice, a. s., ve 20:10 hod. dne 31. 7. 2017. Ještě před přijetím k hospitalizaci podstoupil na témže pracovišti několik vyšetření, především krevní odběry a ultrazvuk pánve a břicha, z čehož vyplynulo, že prodělal v minulosti laparoskopické vyjmutí žlučníku, že má poměrně výrazně rozšířené žlučové cesty (což dle závěru znaleckého posudku svědčí o déletrvajících problémech se žlučovými cestami), mírně elevované zánětlivé markery. Pacient byl hospitalizován s diagnózou obstrukce žlučových cest, pravděpodobně při kamenech ve žlučových cestách. Dle znaleckého posudku je první léčebnou volbou zákrok ERCP vedoucí k uvolnění odtoku žluči. Na tento zákrok byl pacient objednáán až na den 2. 8. 2017. Léčebnou možností druhé volby je provedení zákroku PTD, punkce. Ani jeden z těchto zákroků nebylo možno provést ve Vsetínské nemocnici, a. s. Dne 1. 8. 2017 v 7:34 hod. byly provedeny pacientovi další krevní testy, z nichž vyplývá vysoká elevace zánětlivých markerů (CRP 182,7 mg/l), v 9:30 hod. byl dostupný výsledek hodnoty prokalcitoninu, který byl t. č. na hodnotě 4,92 µg/l při horní hranici normy 0,5 µg/l (viz č. 1. 94 spisu, druhou stranu listu). O závažnosti nálezu a nutnosti co nejspěšnějšího provedení ERCP svědčí i ve spisovém materiálu, resp. ve znaleckém posudku zmíněný telefonát ošetřujícího lékaře B. (který ani nebyl policejním orgánem vyslechnut, což lze považovat za významné pochybení policejního orgánu) ze dne 1. 8. 2017 učiněný ve 13:30 hod., kdy B. kontaktoval nemocnici ve Zlíně, následně pak gastrocentrum Vítkovice s žádostí o dřívější termín ERCP pro L. V. Lékař V. z gastrocentra Vítkovice po telefonu uvedl, že zákrok snese v daném případě odklad, že se mají nasadit antibiotika (č. 1. 114 spisu, str. 5 znaleckého posudku, resp. č. 1. 86 policejního spisu, kde je založen záznam vyhotovený B.). V záznamu provedeném B. ve 13:30 hod. stojí doslovně: „Dne 1. 8. ráno zimnice, elevace CRP, susp cholangioitis ... vzhledem k vysokým hodnotám PCT (prokalcitonin – poznámka Ústavního soudu) a febriliím se pokouším zajistit dřívější termín ERCP, Zlín kontaktuji opakovaně, telefon zvedá sestra, odkazuje mě opakovaně, ať zavolám později, pak se již i přes opakované pokusy nedaří dovolat. Zkouším gastrocentrum Vítkovice, informuji o stavu a možné cholangioitidě – V. – doporučena hydratace, ATB terapie, ERCP zítra, dnes výkon neprovedou, dle nich snese odklad.“ Z uvedeného jasně plyne, že ošetřující lékař B. si na základě zhoršujícího zdravotního stavu pacienta byl vědom toho, že uvolnění žlučových cest nesnese odkladu, neboť zkoušel domluvit dřívější termín ERCP na dvou jiných pracovištích, a to ve Zlíně a Vítkovicích, přičemž ve Zlíně opakovaně. Na prvním pracovišti s ním hovor vyřizovala toliko sestra, která posléze ani nepřijímala telefonní hovory; na druhém pracovišti bylo B. toliko na základě telefonické konzultace, bez toho aby lékař V. pacienta

osobně vyšetřil, sděleno, že ERCP snese odklad na druhý den. Na základě popsaného skutkového děje, tak jak je zaznamenán ve vyžádaném policejním spise, plyne pochybení, které je nutno dále objasnit s ohledem na možné vyvození trestní odpovědnosti (je ovšem věcí dalšího dokazování, kterému subjektu, případně subjektům lze pochybení přičítat – zda nemocnici ve Vsetíně, nemocnici ve Zlíně, anebo i konkrétním fyzickým osobám). Lze tedy učinit dílčí závěr, že B. si byl vědom nutnosti spěšného uvolnění žlučových cest, avšak k tomu z dosud ne zcela vyjasněných důvodů nepřistoupil.

41. Na tyto skutkové okolnosti, které jsou výslovně vyjádřeny v policejním spise, však orgány činné v trestním řízení nijak nereflektovaly. Ke znaleckému posudku a jeho zhodnocení této události lze zmínit vnitřní rozpornost, která ze znaleckého posudku plyne. Znalec uvádí, že dne 1. 8. 2017 prokazovaly v ranních hodinách (má zcela zjevně na mysli výsledky odběrů z 7:34 hod. – CRP na hodnotě 182,7 mg/l a výsledky z 9:30 hod., kdy prokalcitonin byl na hodnotě 4,92 µg/l, tedy obě hodnoty velmi výrazně nad stanovenou laboratorní normou) odběry krve elevaci CRP na 182,7 mg/l, přičemž hodnotu prokalcitoninu hodnotí jako v normě, byť je to právě hodnota prokalcitoninu, kterou spolu s febriliemi (horečkami) uvádí T. B. ve svém záznamu ze dne 1. 8. 2017 ze 13:30 hod. jako důvod ke spěšnému zajištění ERCP. Nutno dodat, že z lékařských zpráv jednoznačně vyplývá, že prokalcitonin byl měřen toliko třikrát, a to dne 1. 8. 2017 v 9:30 hod. (hodnota 4,92 µg/l), dále téhož dne v 18:22 hod. (hodnota již 172,45 µg/l), dále pak dne 2. 8. 2017 (hodnota 427,10 µg/l). T. B. byl tedy zjevně velmi znepokojen již s hodnotou ve výši 4,92 µg/l, přičemž ale znalec tuto hodnotu uvádí jako v normě [(což však neodpovídá ani referenčnímu laboratornímu rámci, který normu uvádí v rozmezí 0–0,50 µg/l) – viz č. l. 114 policejního spisu, s. 5 znaleckého posudku]. Znalec dále uvádí ve svém posudku, v části znalecká rozvaha, že poškozený L. V. se delší dobu léčí mimo jiné s onemocněním žlučových cest. K tomu lze dodat, že ze zdravotnické dokumentace nevyplývá, že by se poškozený léčil s čímkoliv jiným než s onemocněním žlučových cest. Znalec uvádí, že v případě zesnulého svědčí o děletrvajícím onemocnění výrazně rozšířené žlučové cesty, pročež uzavírá, že u tohoto pacienta šlo předpokládat tzv. litogenní žluč, která často vede k recidivám onemocnění. Znalec uvádí, že T. B. nebral stav pacienta na lehkou váhu, když se radil s „vyšším pracovištěm“ (V. z gastrocentra Vítkovice – znalec má evidentně na mysli záznam T. B. ze dne 1. 8. 2017 vyhotovený ve 13:30 hod., kdy se B. snažil neúspěšně sjednat spěšný termín ERCP). Bral v úvahu možnost dalšího zhoršení zdravotního stavu pacienta. Nemocného opakovaně vyšetřil, hodnotil a zapsal výsledek a další rozvahu do dokumentace. Jeho postup podporují i výsledky laboratorních testů, kdy patologické hodnoty nepatrně klesly (znalec má na mysli pokles toliko hodnot jaterních testů, které však stále byly zdaleka mimo laboratorní referenční normu). Zmíněná pasáž měla být podrobena důkladné analýze, znalec měl být osobně vyslechnut k této pasáži, stejně tak T. B. měl být vyslechnut k této pasáži, která je ve znaleckém posudku uvedena na základě záznamů B. ve zdravotnické dokumentaci na č. l. 86 policejního spisu.

42. Shrne-li Ústavní soud ještě jednou obsah zdravotnické dokumentace k tomuto stěžejnímu časovému úseku v léčbě L. V., je nutno dospět k následujícím závěrům. V ranních hodinách dne 1. 8. 2017 byly provedeny L. V. krevní odběry, z nichž jasně plyne velmi vysoká hodnota zánětlivých markerů svědčící o intenzivní infekci v jeho organismu. Na základě vysoké hodnoty prokalcitoninu a horečky T. B. kontaktoval, dle záznamu z 13:30 hod., opakovaně „vyšší pracoviště“ ve Zlíně a gastrocentrum Vítkovice, neboť byl znepokojen zdravotním stavem pacienta a chtěl sjednat rychlejší provedení ERCP. To se mu z nejasných důvodů nepodařilo. Ve 14:27 hod. B. provedl další záznam do dokumentace, kde uvádí, že „pacient se cítí lépe, v klidu spí, subfebrilní, pokles jaterních testů, ERCP hned zítra ráno“. V 15:30 hod. B. činí další záznam, kde uvádí, že „pacient se cítí lépe, pospává, krevní tlak kompenzovaný, terapie zavedena“. Na základě těchto záznamů v dokumentaci znalec vyvozuje ve svém

znaleckém posudku, že došlo k mírnému zlepšení zdravotního stavu, kdy výslovně zmiňuje pokles hodnot jaterních testů.

43. Jde o otázku odborného rázu, která vzhledem ke krokům T. B. zaznačeným v jeho záznamu ve 13:30 hod. a v souvislosti s dalším vývojem téhož dne v podvečerních hodinách, kdy z výsledků krevních testů plyne mnohonásobný nárůst zánětlivých markerů, jejíž zodpovězení je klíčové pro trestní řízení. Znalec měl být dotázán, zda zdravotní stav pacienta, kterému byly v ranních hodinách (v 7:34 hod., resp. v 9:30 hod.) naměřeny velmi vysoké hodnoty zánětlivých markerů a kterému byla podávána intravenózně analgetika na snížení horečky a zmírnění bolesti, lze skutečně nazvat jako zlepšený zdravotní stav, a to toliko na základě snížení hodnot jaterních testů a klinického vyšetření. Znalec měl taktéž zodpovědět otázku, zda lze očekávat při vysokých zánětlivých markerech, kdy není odstraněna příčina zánětu (tedy kameny ve žlučových cestách), při pouhém podávání antibiotik, skutečné zlepšení zdravotního stavu pacienta. Za současného zvážení situace, která nastala ve 13:30 hod., kdy se T. B. opakovaně snaží z důvodu právě těchto zmíněných vysokých zánětlivých markerů zajistit spěšný termín ERCP, lze takový závěr o zlepšení zdravotního stavu učinit toliko na základě hodnoty jaterních testů a klinického vyšetření pacienta, který užívá současně léky proti bolesti a na snížení tělesné teploty? Nebylo právě v okamžiku, kdy B. zjistil, že nelze zajistit spěšnější termín na ERCP a nelze pravděpodobně zajistit ani PTD (z policejního spisu nikterak nevyplývá, že by se otázkou zajištění PTD nějak zdravotnický personál zabýval) vhodné z hlediska postupu *lege artis* provést otevřený chirurgický zákrok, tedy metodu *lege artis* třetí volby, jak zmiňuje znalec ve svém znaleckém posudku? Tyto otázky měly být znalcem zodpovězeny, neboť zhoršující se zdravotní stav pacienta, plynoucí z pravidelně prováděných laboratorních testů, dle názoru Ústavního soudu neodůvodňuje závěr o tom, že se skutečně zdravotní stav pacienta v době vyhotovení záznamů ve 14:27 hod., resp. v 15:30 hod., zlepšil, tj. objektivně zlepšil (Ústavní soud nepochybuje o subjektivním zlepšení z pohledu pacienta, kterému byla aplikována pravidelně analgetika), když na základě laboratorních testů vyplývá, že se stav pacienta neustále vlivem progredující přidružené infekce zhoršoval, což bylo následně i potvrzeno laboratorními testy provedenými dne 1. 8. 2017 v 18:22 hod., kdy CRP činilo 253,1 mg/l, resp. prokalcitonin 172,45 µg/l. Zmiňovaný časový úsek dne 1. 8. 2017 mezi 13:30 hod. až 18:22 hod., kdy vyšlo najevo, že zdravotní stav pacienta se zhoršuje natolik, že upadá do sepse, a tudíž se všechny *lege artis* zákroky stávají neproveditelnými, je klíčový pro postup zdravotnického personálu, neboť jde o časový úsek, v němž mohl být vykonán pokus o záchranu života pacienta. Též je nutno prověřit, co se dělo mezi 7:34 hod., resp. 9:30 hod., kdy již byly známy výsledky laboratorních testů prokazující vysoké zánětlivé markery, a 13:30 hod., kdy T. B. vyhotovil záznam o pokusu spěšně zajistit ERCP na dvou vyšších pracovištích z důvodu vysokého prokalcitoninu a febrilií. Zdravotnickému personálu byly zmíněné vysoké markery (prokalcitonin i CRP) známy již od 7:34 hod., resp. 9:30 hod., a nabízí se tedy otázka, proč T. B. začal „vyšší pracoviště“ urgovat až před 13:30 hod., když mu tyto výsledky byly známy již přibližně čtyři hodiny před urgencemi na „vyšší pracoviště“ (ze zdravotnické dokumentace vyplývá, že v mezidobí od 7:34 hod., resp. 9:30 hod. do 13:30 hod. se další testy prokazující hodnoty zánětlivých markerů nedělaly). Nota bene se nabízí otázka, proč B. vůbec dne 1. 8. 2017 v 9:47 hod., kdy mu již byly známy výsledky zánětlivých markerů, objednával ERCP ve Zlíně až na 2. 8. 2017 na 7:30 hod., když o necelé čtyři hodiny později na základě týchž testů, které mu musely být známy již při objednávání prvního termínu, urguje „vyšší pracoviště“ s žádostí o spěšnější termín.

44. Orgány činné v trestním řízení měly tyto časové úseky podrobit podrobnému dokazování, což zjevně zanedbaly, neboť se spokojily s konstatováním znalce, že právě v časovém úseku mezi 13:30 hod. a 18:22 hod. mělo dojít k mírnému zlepšení zdravotního stavu pacienta, byť tento závěr je značně diskutabilní z hlediska ostatních důkazů (lékařských záznamů a výsledků laboratorních testů) obsažených ve zdravotnické dokumentaci. Policejní

orgán měl k tomuto časovému úseku vyslechnout jednak znalce MUDr. Jiřího Černocha, CSc., jednak měl k tomuto časovému úseku vyslechnout T. B., který měl službu a fakticky rozhodoval o léčebném postupu v předmětném, kritickém, časovém úseku, resp. i v časovém úseku mezi 7:34 hod., resp. 9:30 hod., a 13:30 hod. Policejní orgán měl zjišťovat taktéž následující okolnosti: Proč nebyla zdravotnickým personálem jakkoliv zjišťována dostupnost zákroku PTD, který stejně jako ERCP nebyl proveditelný v nemocnici ve Vsetíně? Proč nebylo přistoupeno v úseku nejpozději od 13:30 hod. do 18:22 hod., kdy byl zjištěn nezadržitelně se zhoršující stav pacienta, k otevřenému chirurgickému zákroku na žlučových cestách, což je též postup *lege artis* (metoda třetí volby při nedostupnosti ERCP a PTD)? Proč nebyla zvážena varianta převozu pacienta urgentně na jiné pracoviště, tj. někam jinam než do Zlína, popř. do Vítkovic (nabízí se pracoviště v Brně, Olomouci, Ostravě, popř. i jinde v rámci České republiky při možnostech leteckého převozu), když bylo možno učinit opodstatněný závěr, že věc nesnese odkladu (viz záznam T. B. z 13:30 hod. ze dne 1. 8. 2017)? Dále mělo být taktéž zjišťováno, zda bylo možno provést *lege artis* chirurgický zákrok (možnost třetí volby) ještě i po 18:22 hod. dne 1. 8. 2017, kdy byly vyhodnoceny krevní testy, které ukázaly septický stav. Ze zdravotnické dokumentace vyplývá, že pacient byl i v tuto dobu ještě při vědomí a byl schopen komunikace.

45. Znalec ve svém znaleckém posudku uvádí, že standardním léčebným postupem při diagnóze choledocholitiázy je zajištění průchodnosti žlučových cest. Obecně hovoří, že na prvním místě je patřičné zajistit vyšetření ERCP, jež bylo v případě L. V. dostupné až 36 hodin po přijetí k hospitalizaci. Druhou metodou je punkce PTD, tato metoda však též ve Vsetínské nemocnici, a. s., nebyla dostupná. Poslední možností je pak otevřený chirurgický zákrok. Pokud se pak přidruží zánět (jako tomu bylo v posuzované věci), je nutno podat širokospektrální antibiotika. Znalec dále uvádí, že diagnóza byla správná, bylo počítáno i s možnými komplikacemi a rozvojem zánětu. Komplikace řešeny byly, neboť došlo k podání antibiotik. Pro pacienta nejméně vhodné chirurgické řešení se stalo neproveditelné pro jeho rychle se zhoršující stav. Na otázku uvedenou pod bodem 6, zda byl postup *lege artis*, znalec odpovídá, že postup diagnostiky a léčby odpovídal postupu *lege artis* a současným možnostem Vsetínské nemocnice, a. s. Jako diskutabilní znalec nicméně vidí, proč nebylo ERCP sjednáno na dřívější termín, případně proč nebylo provedeno alespoň PTD na jiném pracovišti. Tuto okolnost sděluje znalec opakovaně (nejprve s. 9, následně s. 10 znaleckého posudku). Nakonec však uzavírá, že tyto dva zákroky nešlo provést ve Vsetínské nemocnici, a. s. V reakci na odborné posouzení prof. MUDr. Júlia Mazucha, CSc., který v postupu zdravotnického personálu spatřuje jednoznačné pochybení, neboť měl být proveden chirurgický zákrok, když první dvě řešení nebyla dostupná a pacientův stav se rapidně zhoršoval, znalec uvedl, že chirurgické řešení je pro pacienta více invazivní a hrozí riziko komplikací, na rozdíl od méně invazivních dvou prvních metod. Tyto závěry znalce je též nutno podrobit kritickému rozboru. Znalec se zcela zřetelně vyhýbá jasné odpovědi na otázku vyplývající z odborného vyjádření konzultanta, proč nebylo provedeno chirurgické řešení daného problému. Znalec na tuto skutečnost reaguje protismyslnou odpovědí, že v dnešní době jsou upřednostňovány zákroky ERCP a PTD jako možnosti první a druhé volby. Znalec se s odborným vyjádřením nikterak argumentačně nevypořádal, toliko obecně odpověděl, bez reakce na posuzovanou věc, totiž že možnost první a druhé volby byla v nemocnici vyloučena, chirurgický zákrok je příliš riskantní, neboť při něm hrozí komplikace. Tato poslední možnost, kterou znalec sám ve svém posudku nazval jako metodu *lege artis*, nicméně uskutečněna nebyla, což znalec obhájí tím, že by to bylo riskantní a stejně pro pacienta bylo již nakonec pozdě uskutečnit jakoukoliv metodu *lege artis*, když se dostal do sepsy. Znalec tedy použil *argument ad absurdum*, neboť metodu, kterou sám nazval původně *lege artis*, následně označil za příliš riskantní a její neprovedení obhájil tím, že se pacient již dostal do kritického stavu, nicméně pomíjí, že se do kritického stavu dostal rovněž kvůli nečinnosti zdravotnického personálu, který byť mohl a měl provést zákrok třetí volby, tak jej z nevyjasněných důvodů neprovedl. Bylo tedy dle znalce plausibilní řešit toliko přidružený

následek obstrukce žlučových cest, bez toho aniž by byly kameny ve žlučových cestách včas odstraněny? Faktem zůstává, že tato poslední *lege artis* metoda, tedy otevřený chirurgický zákrok na žlučových cestách, provedena nebyla a nebylo ani zjišťováno, proč provedena nebyla v onom zmiňovaném kritickém časovém úseku nejméně od 13:30 hod. do 18:22 hod., kdy byl zjištěn počínající metabolický rozvrat a postupující sepse. Další otázkou je, zda byl pacient v okamžiku zjištění již nepopíratelně kritických hodnot stále ještě schopen operativního *lege artis* zákroku, anebo již nikoliv. Tato otázka taktéž nebyla kladena, a tudíž ani zodpovězena. Postup, dle znalce *lege artis*, následně spočíval v tom, že byl pacient ve večerních hodinách předán na oddělení ARO, kde byl fakticky ponechán zemřít, k čemuž nevyhnutelně došlo následujícího dne v 15:15 hodin. Uvedené vnitřní rozpory plynoucí z obsahu znaleckého posudku nicméně nebránily policejnímu orgánu věc odložit, byť se znalec vypořádal se závěry konzultanta naprosto nedostatečným způsobem, který není způsobilý vytvořit podklad pro usnesení o odložení věci.

46. Dalším vadným závěrem, který zcela přejaly do své argumentace i orgány činné v trestním řízení, je závěr vyplývající ze znaleckého posudku, kdy znalec vztahuje postup *lege artis* v posuzované věci toliko k možnostem Vsetínské nemocnice, a. s. Tento úsudek je však nutno odmítnout. Nemocnice nedisponovala možnostmi provést ani zákrok ERCP, ani zákrok PTD a je dosud nezjištěno, zda disponovala vůbec možnostmi provést alespoň invazivní chirurgický výkon. V takovém případě měla nemocnice povinnost, neboť její odborné možnosti zjevně neodpovídaly možnostem postupu *lege artis*, zajistit provedení takového postupu v jiných zdravotnických zařízeních. Tato povinnost měla být provedena důsledně, efektivně, bez výskytu závažných technických problémů, neboť jinak nelze léčebné možnosti nemocnice označit za souladné ani se základními právy dotčených osob podle čl. 6 odst. 1 a čl. 31 Listiny.

47. V rámci celé nešťastné události, kdy zemřel mladý, i přes svou indispozici jinak zdravý člověk, nelze přehlédnout v předchozím bodě již nastíněný, velmi důležitý aspekt, který překvapivě orgány činné v trestním řízení mimo jiné nezaznamenaly: Vsetínská nemocnice, a. s., nedisponovala možnostmi provést ani vyšetření ERCP, ani zákrok PTD. Otázkou, která by měla být intenzivně zkoumána policejním orgánem, avšak zůstala též nepovšimnuta, tak zůstává, zda byl zdravotnický personál vůbec schopen provést konzultantem doporučené chirurgické řešení na žlučových cestách pacienta. Při těchto, nutno uzavřít, velmi chabých léčebných možnostech, kterými nemocnice disponovala v případě naprosto rutinních zdravotních obtíží, kdy se musela spoléhat na pomoc tzv. vyšších pracovišť, je nutno si klást otázku, jak vedení Vsetínské nemocnice, a. s., řešilo komunikaci s těmito „vyššími pracovišti“, neboť ze zdravotnické dokumentace vyplývá, že tato komunikace byla tzv. na dobré slovo. B. se dle záznamu provedeného dne 1. 8. 2017 v 13:30 hod. snažil na základě stále se zhoršujícího zdravotního stavu L. V. zajistit spěšný termín ERCP ve Zlíně, kam bylo vyšetření i původně domluveno, avšak odbyla ho zdravotní sestra s tím, že to dříve nejde, posléze již ani sestra telefonní hovor nepřijímala. Tuto alarmující situaci nelze však primárně klást k tíži B., nýbrž vedení nemocnice, které – jak se jeví z policejního spisu – nezajistilo efektivní mechanismy komunikace mezi nemocnicí a tzv. vyššími pracovišti v případech, kdy je vážně ohroženo zdraví, případně život, pacientů. Tuto otázku je nutno při prověřování velmi intenzivně zkoumat, a to především s ohledem na možnou trestní odpovědnost obchodní společnosti Vsetínská nemocnice, a. s., jakož i nemocnice ve Zlíně (o který konkrétní subjekt jde, není seznatelné z policejního spisu a policejní orgán bude povinen v dalším prověřování tuto právnickou osobu identifikovat), která odmítla, toliko ústy zdravotní sestry, provést spěšnější zákrok ERCP pacientovi ohroženému na životě. Z hlediska dokazování bude nutno stanovit, jaké komunikační mechanismy měla k dispozici nemocnice ve Zlíně a kdo na tomto pracovišti vyhodnocoval, kdo zákrok ERCP v jakém čase podstoupí, resp. zejména kdo vyhodnotil, že nelze spěšněji provést ERCP L. V. Ze spisu vyplývá, že tímto subjektem snad měla být ona zmiňovaná zdravotní sestra. Oba zmiňované subjekty, tedy jak Vsetínská nemocnice, a. s., tak

i blíže neidentifikovaná nemocnice ve Zlíně, jsou právníckými osobami ve smyslu zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a trestním řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. K tomu Ústavní soud dodává, že ke dni 31. 7. 2017, kdy byl L. V. v předmětném zdravotnickém zařízení přijat k hospitalizaci, resp. ke dni 2. 8. 2017, kdy ve stejném zařízení zesnul, byla účinně zakotvena trestní odpovědnost právníckých osob i pro trestný čin usmrcení z nedbalosti podle § 143 trestního zákoníku. Je tedy nyní na policejním orgánu, aby se velmi intenzivně v dalším prověřování zabýval i touto variantou spáchání uvedeného trestného činu, neboť koncepce tzv. přičitatelnosti umožňuje trestní stíhání i za předpokladu, kdy není stanoveno pochybení konkrétní fyzické osoby v rámci osoby právnícké, nýbrž umožňuje potrestání i za situace, kdy došlo k pochybení osob ve vedení právnícké osoby, kdy došlo k úmrtí člověka, neboť selhaly, resp. vůbec nebyly efektivně nastaveny mechanismy komunikace mezi „vyššími“ zdravotnickými zařízeními a zdravotnickými zařízeními, která tyto tzv. vyšší subjekty nezbytně potřebovala k zajištění řádné lékařské péče, což mohlo v konečném důsledku vést k poskytnutí zdravotní péče, kterou nelze zhodnotit jako péči *lege artis*.

48. Na základě výše uvedeného lze shrnout, že orgány činné v trestním řízení neprověřily podezřelé úmrtí L. V. ve Vsetínské nemocnici, a. s., dostatečně rychle a efektivně, neboť u nich došlo jednak k neodůvodněným průtahům a jednak – což je závažnější – došlo také k nedostatečnému objasnění skutkového stavu, tedy k postupu, který je v rozporu s § 2 odst. 5 trestního řádu, tj. v rozporu s požadavkem objasnění skutkového stavu v nezbytném rozsahu a mimo důvodnou pochybnost (zásada materiální pravdy). Dále konaly orgány činné v trestním řízení též v rozporu s § 2 odst. 6 trestního řádu, tedy v rozporu s pravidly volného hodnocení důkazů, když zcela pochybily v logické analýze shromážděného důkazního materiálu. Orgány činné v trestním řízení zejména nekriticky převzaly závěry znaleckého posudku znalce MUDr. Jiřího Černocha, CSc., přestože uvedený znalecký posudek je vnitřně rozporný, a nevypořádaly se přijatelně ani se závěry odborného vyjádření konzultanta prof. MUDr. Júlia Mazucha, CSc. To nevyhnutelně vyústilo ve stav, kdy vznikly zásadní mezery v dokazování, přičemž některé stěžejní otázky trestního řízení nebyly objasněny vůbec, neboť je nikdo ani nepoložil, což je v případě úmrtí mladého, jinak zdravého člověka v lůžkovém zdravotnickém zařízení z důvodu nikoli vzácně se v obyvatelstvu vyskytujícího onemocnění žlučových cest alarmující. Mezi takové otázky, které je nutno v obnoveném prověřování dostatečně objasnit, patří zejména otázky konkrétně nastíněné výše.

49. Pokud jde o otázku dalšího znaleckého dokazování v posuzované věci, Ústavní soud se domnívá, že by měly být učiněny dva základní kroky. Znalec MUDr. Jiří Černoch, CSc., jelikož se již věci dvakrát zabýval (nejprve vyhotovoval znalecký posudek a následně se vypořádával se závěry odborného vyjádření), by měl být schopen doplnit svůj znalecký posudek i o odpovědi na otázky nastíněné v tomto nálezu, neboť tyto otázky směřují přímo na znalecký posudek jím vyhotovený.

50. Ústavní soud má dále za to, že z hlediska ústavněprávního nelze přijmout existenci dvou odborných důkazů (znaleckého posudku a odborného vyjádření), které mají naprosto protichůdné závěry, bez toho aniž by byl vyhotoven revizní znalecký posudek. Ústavní soud si je vědom toho, že znalec MUDr. Jiří Černoch, CSc., bude ještě doplňovat svůj znalecký posudek, avšak vzhledem k jeho dosavadním závěrům je nutno učinit i další kroky stran znaleckého dokazování. Policejní orgán tedy v dalším prověřování zajistí vyhotovení revizního znaleckého posudku, v němž bude z hlediska položených otázek reflektovat obsah tohoto kasačního nálezu. Revizní znalecký posudek bude vyžádán až poté, co znalec MUDr. Černoch, CSc., zodpoví otázky nastíněné v tomto nálezu, protože tomu, kdo bude vyhotovovat revizní znalecký posudek, bude dán k dispozici jak znalecký posudek MUDr. Černocha, CSc., se všemi jeho doplněními, tak i odborné vyjádření prof. MUDr. Júlia Mazucha, CSc.

51. Na základě výše uvedeného Ústavní soud uzavírá, že orgány činné v trestním řízení nepostupovaly při prověřování dostatečně rychle a efektivně, čímž zasáhly do práva stěžovatele na účinné vyšetřování, jež plyne z čl. 6 odst. 1 Listiny a z čl. 2 odst. 1 Úmluvy.

52. Ústavní soud proto ústavní stížnosti mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků vyhověl a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

53. Policejní orgán je ve věci vedené pod sp. zn. KRPZ-74642/TČ-2018-151571 povinen opětovně zahájit prověřování a věnovat se otázkám a závěrům, které plynou z odůvodnění tohoto nálezu.

Č. 181**Přípustnost dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu
v případě nároku na náhradu škody za zpožděný let
(dovolání leteckého dopravce)
(sp. zn. IV. ÚS 1922/20 ze dne 8. září 2020)**

Ve sporu o nároku podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. 2. 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91, v němž je účastníkem fyzická osoba v postavení spotřebitele a bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím částku 50 000 Kč, není dovolání nepřípustné podle § 238 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, neboť jde o tzv. spotřebitelský vztah. Odmítne-li Nejvyšší soud dovolání v takovém sporu podle uvedeného ustanovení pro nepřípustnost, poruší právo dovolatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti SOCIETE AIR FRANCE, sídlem 45 Rue de Paris, 95 747 Roissy CDG Cedex 93 290, Tremblay en France, Francouzská republika, podnikající v České republice prostřednictvím organizační složky SOCIETE AIR FRANCE – obchodní zastoupení, odštěpný závod, sídlem Karla Engliše 3219/4, Praha 5 – Smíchov, zastoupené Mgr. Aloisem Šatavou, advokátem, sídlem Truhlářská 1104/13, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2020 č. j. 25 Cdo 922/2020-103, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2020 č. j. 25 Cdo 922/2020-103 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2020 č. j. 25 Cdo 922/2020-103 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení výše uvedeného usnesení Nejvyššího soudu s tvrzením, že jím bylo porušeno její právo na soudní ochranu

a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného soudního spisu Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 11 C 110/2018 se podává, že Ludvík Hasal se žalobou u obvodního soudu domáhal, aby žalované (v řízení o ústavní stížnosti v postavení stěžovatelky) byla uložena povinnost zaplatit mu částku 600 EUR s příslušenstvím z titulu paušalizované náhrady škody za zpoždění letu v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. 2. 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91, (dále jen „nařízení“ nebo „nařízení č. 261/2004“). Obvodní soud rozsudkem ze dne 18. 3. 2019 č. j. 11 C 110/2018-45 žalobě vyhověl (I. výrok) a dále uložil stěžovatelce povinnost nahradit žalobci náklady řízení (II. výrok). Vyhovující meritorní výrok odůvodnil zjištěním, že blíže specifikovaný let žalobce byl opožděn o 80 minut, což způsobilo, že do cílového místa (Montrealu) dorazil téměř s jednodenním zpožděním.

3. K odvolání stěžovatelky Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 30. 10. 2019 č. j. 19 Co 294/2019-78 potvrdil rozsudek obvodního soudu a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Zároveň účastníky řízení poučil, že proti jeho rozhodnutí je přípustné dovolání za podmínek uvedených v § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) a že přípustnost dovolání je oprávněn zkoumat jen Nejvyšší soud.

4. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením dovolání stěžovatelky odmítl a rozhodl o náhradě nákladů dovolacího řízení. Uzavřel, že přípustnost stěžovatelčina dovolání proti rozsudku městského soudu je vyloučena § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., neboť napadeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím částku 50 000 Kč a nejde o vztah ze spotřebitelské smlouvy, kde se tento limit neuplatní, ale jde o nárok vyplývající z nařízení č. 261/2004. V návaznosti na uvedené odkázal Nejvyšší soud, kromě jiného, na usnesení ze dne 12. 12. 2019 sp. zn. 25 Cdo 3932/2019 v obdobné věci, jež obsahuje v podstatě shodné odůvodnění. Na nepřípustnosti dovolání podle Nejvyššího soudu nemůže nic změnit ani nesprávné poučení městského soudu, neboť to samo o sobě nemůže založit přípustnost dovolání.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka [kromě polemiky, zda odpovídá či neodpovídá v daném případě za škodu způsobenou vedlejšímu účastníkovi kvůli zpožděnému letu (pozn. touto problematikou se ovšem Ústavní soud kvůli petitu vymezenému stěžovatelkou, resp. kvůli důvodům, pro něž bylo dovolání stěžovatelky Nejvyšším soudem odmítnuto, zabývat nemohl)] namítá, že Nejvyšší soud nesprávně vymezil podmínky přípustnosti jejího dovolání. Stěžovatelka v této souvislosti odkazuje mimo jiné na nálezy sp. zn. IV. ÚS 2672/19 ze dne 19. 2. 2020 (N 31/98 SbNU 343) a sp. zn. IV. ÚS 286/20 ze dne 10. 3. 2020 (N 51/99 SbNU 125) – pozn. rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>. V nich podle stěžovatelky Ústavní soud vyslovil, že když je podmínka pro odmítnutí dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. formulována neurčitým pojmem „vztahy ze spotřebitelských smluv“, je tento pojem nutno vykládat ve prospěch účastníků řízení tak, aby jim byl umožněn přístup k Nejvyššímu soudu. K samotné povaze nároku plynoucího z nařízení Ústavní soud podle stěžovatelky uvedl, že přestože tyto nároky mají právní základ v nařízení, podmínkou jejich vzniku je existence smluvního vztahu (spotřebitelské smlouvy) mezi cestujícím a leteckým dopravcem.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka před jejím podáním vyčerpala veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Vyjádření účastníka řízení

7. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost účastníkovi a Ludvíku Hasalovi k vyjádření.

8. Nejvyšší soud ve svém vyjádření lapidárně uvedl, že vzhledem k závěru Ústavního soudu o spotřebitelské povaze nároku na náhradu škody za zpoždění vyjádřenému v nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 291/20 ze dne 31. 3. 2020 (N 63/99 SbNU 214), který Nejvyšší soud respektuje, nevznáší proti podané ústavní stížnosti žádné argumenty.

9. Žalobce v řízení před obecným soudem Ludvík Hasal se k ústavní stížnosti nevyjádřil. Protože byl poučen o tom, že v takovém případě bude Ústavní soud vycházet z toho, že se svého postavení vzdává, nebylo s ním již dále v posuzované věci jednáno.

10. Vyjádření účastníka Ústavní soud nezasílal stěžovatelce na vědomí a k případné replice, neboť neobsahuje žádné nové argumenty, je toliko vyjádřením respektu k judikatuře Ústavního soudu. Nadto nelze přehlížet, že Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Byť předmětem odborných polemik zůstává otázka závaznosti odůvodnění nálezu, přesněji otázka závaznosti nosných důvodů takového rozhodnutí (srov. k tomu souhrnně např. Filip, J. in Bahýľová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L. Ústava České republiky: komentář. Praha: Linde, 2010, s. 1216 a násl., anebo Sládeček, V. in Sládeček, V., Mikule, V., Suchánek, R., Syllová, J. Ústava České republiky: komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1018 a násl.), nepochybně lze přijmout závěr, že odůvodnění nálezu je spjato s jeho výrokem a právě (a jen) v odůvodnění musí být výrok vykládán. Tato vázanost právním názorem Ústavního soudu vyplývá ze samotného smyslu kasace i z čl. 89 odst. 2 Ústavy.

12. V souladu s četnou judikaturou Ústavního soudu [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 1997 sp. zn. I. ÚS 70/96 (N 29/7 SbNU 191); nález ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 41/02 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) a další] je závěr, že právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – je závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mimo jiné proto, že jde ve svém důsledku o způsob výkladu a aplikace Ústavy, Listiny či mezinárodních závazků. Ústavní soud ovšem dovodil vázanost obecných soudů právním názorem Ústavního soudu také z obecného principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty první Listiny, neboť rovnost v právech zakládá též právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech je nutno pak v této souvislosti považovat zejména ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ač již ve skutkově obdobných případech byla Ústavním soudem přiznána.

13. Rozhodnutí Ústavního soudu – vedle specifického řízení o kontrole norem – tedy z tohoto pohledu představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech [srov. k tomu v širších souvislostech nález ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (N 61/73 SbNU 163)]. Judikatura Ústavního soudu

přítom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty, s výjimkou případu uvedeného v § 23 zákona o Ústavním soudu.

14. V posuzované věci není sporu o tom, že právní závěry Nejvyššího soudu obsažené v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí, včetně jím odkazovaného usnesení, byly překonány náleзовou judikaturou Ústavního soudu. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2672/19 ze dne 19. 2. 2020, (který se sice týkal náhrady škody za zrušený let a náhrady za přepravu na jiné letiště, jeho závěry se ovšem uplatní i při rozhodování o nárocích za zpožděný let dle nařízení č. 261/2004, neboť tyto se opírají o stejnou právní úpravu a řídí se totožnými principy) Ústavní soud konstatoval, že v obecné rovině považuje pojem „vztahy ze spotřebitelských smluv“ podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. za natolik široký, že jako ústavně nepřipustný nelze označit výklad, který pod něj umožňuje zahrnout nejen právní vztahy založené přímo spotřebitelskou smlouvou, ale také právní vztahy založené na základě zákona (nebo jiného právního předpisu, včetně přímo použitelného předpisu Evropské unie). Uvedené platí jen tehdy, odvíjí-li se vznik těchto právních vztahů od spotřebitelské smlouvy, a to i když bude uplatněn nárok dán podle zákona vůči osobě, která nebyla smluvní stranou této spotřebitelské smlouvy. Neurčitost uvedeného pojmu je třeba vykládat ve prospěch účastníků řízení tak, aby jim pokud možno byl umožněn přístup k dovolacímu soudu (srov. bod 20 nálezu sp. zn. IV. ÚS 2672/19).

15. Nároky na náhradu za zrušený nebo zpožděný let mají svůj základ v přímo použitelném předpisu Evropské unie, podmínkou jejich vzniku však je, kromě jiných právních skutečností, aby zde – v souladu s výše uvedeným – existoval smluvní vztah typicky mezi cestujícím jako spotřebitelem a provozujícím leteckým dopravcem. Z těchto důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že i v těchto případech dovolání není nepřipustné podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., neboť ve věci jde o vztahy ze spotřebitelských smluv (sc. jde o tzv. spotřebitelský vztah).

16. V nyní posuzované věci sice byla – rozdílně od odkazovaných nálezů – dovolatelkou právě stěžovatelka jako provozující letecký dopravce, nicméně právní úprava dovolání nedefinuje výjimku umožňující – vzdor majetkovému censu – podat dovolání kritériem upínajícím se k osobě dovolatele [například tím, že by aktivní legitimace k podání dovolání svědčila například jen spotřebiteli nebo ve smyslu jiné části dispozice § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. jen zaměstnanci], ale typem vztahu, z něhož spor vychází (vztah spotřebitelský, vztah pracovněprávní). Je-li nadto jedním z důležitých úkolů Nejvyššího soudu sjednocování judikatury nižších soudů, pak může-li se Nejvyšší soud vyjádřit k doposud neřešené otázce i prostřednictvím dovolání podaného například leteckým dopravcem, je takovýto stav – nazíráno z širší perspektivy – i ve prospěch samotného spotřebitele.

17. Čtvrtý senát Ústavního soudu neshledal důvod v nyní posuzované věci odchýlit se od závěrů zmiňované náleзовé judikatury. Ostatně v jiném svém nálezu (nález ze dne 31. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 291/20) se Ústavní soud zabýval případem, kdy nárok na náhradu škody byl na tehdejší stěžovatelku (právníckou osobu) postoupen čtyřmi cestujícími, kteří měli u leteckého dopravce platnou rezervaci na let, který byl zpožděn. Ústavní soud přitom uzavřel, že nejasnou otázku, zda i v tomto případě jde stále o vztah ze spotřebitelské smlouvy, je třeba vyřešit ve prospěch účastníků tak, aby jim pokud možno byl umožněn přístup k Nejvyššímu soudu.

18. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené rozhodnutí zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť má za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 182**Požadavek na nezměnitelnost složení soudního tělesa
(sp. zn. IV. ÚS 2565/19 ze dne 22. září 2020)**

Požadavek na nezměnitelnost složení soudního tělesa je součástí zásady bezprostřednosti, která zajišťuje integritu procesu dokazování v trestním řízení; výjimky z něj lze stanovit jen zákonem pro případ závažných objektivních překážek. Nejsou-li naplněny zákonné předpoklady těchto výjimek a podílí-li se přesto na meritorním rozhodování soudce, který nebyl přítomen celému průběhu dokazování, dochází tím k porušení práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele J. R., zastoupeného JUDr. Zdeňkem Navrátillem, advokátem se sídlem Bašty 416/8, Brno, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 11. 4. 2018 sp. zn. 5 To 72/2018 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2019 č. j. 8 Tdo 184/2019-703, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2019 č. j. 8 Tdo 184/2019-703 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 11. 4. 2018 sp. zn. 5 To 72/2018 bylo porušeno stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2019 č. j. 8 Tdo 184/2019-703 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 11. 4. 2018 sp. zn. 5 To 72/2018 se zrušují.

Odůvodnění**I. Vymezení předmětu řízení**

1. Stěžovatel ústavní stížností brojí proti shora vymezeným rozhodnutím Městského soudu v Praze (dále jen „odvolací soud“) a Nejvyššího soudu a navrhuje Ústavnímu soudu jejich zrušení s tvrzením, že jimi byly porušeny: jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), presumpce neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy, jakož i princip legality trestní represe dle čl. 39 Listiny.

II. Posouzení splnění procesních předpokladů řízení

2. Ústavní stížnost byla podána v zákonné lhůtě, osobou k tomu oprávněnou a zastoupenou advokátem na základě plné moci pro zastupování v tomto řízení před Ústavním soudem, proti pravomocným rozhodnutím orgánů veřejné moci po vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práv stěžovatele, které zákon poskytuje, a byly k ní připojeny kopie obou

napadených rozhodnutí. Splňuje tedy všechny procesní náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a Ústavní soud se jí tedy může zabývat z věcného hlediska.

III. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

3. Stěžovatel byl nejprve rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 (dále jen „nalézací soud“) ze dne 17. 8. 2016 sp. zn. 1 T 11/2016 (dále jen „zprošťující rozsudek“) zproštěn dle § 226 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, obžaloby podané státním zastupitelstvím pro zločin podvodu dle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) v jednočinném souběhu s přečinem poškození cizích práv dle § 181 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) trestního zákoníku. Současně s tím dle § 229 odst. 3 trestního řádu odkázal nalézací soud poškozenou společností K & P service, s. r. o., s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

4. Skutek, pro který byla podána obžaloba, již byl stěžovatel zproštěn, měl, stručně řečeno, spočívat v tom, že stěžovatel měl – poté, co byl v blíže nezjištěné době roku 2013 ústně seznámen s tím, že jednatel společnosti VIN-EU, s. r. o., odvolává generální plnou moc udělenou stěžovateli dne 3. 5. 2012 k zastupování této společnosti, k čemuž došlo proto, že odmítal převzít písemné vyhotovení odvolání plné moci, dne 24. 4. 2013 v Jesenici v kanceláři společnosti VIN-EU-ECR, s. r. o., – uzavřít se společností K & P service, s. r. o., prostřednictvím jejího jednatele smlouvu o podnájmu osobního motorového vozidla tovární značky Audi A8 4H v pořizovací hodnotě 1 890 000 Kč, vystupuje přitom jako zmocněnec společnosti VIN-EU, s. r. o., čímž zavázal společnost VIN-EU, s. r. o., k placení měsíčních splátek ve výši 36 300 Kč do 31. 5. 2019, přičemž si toto vozidlo ponechal pro svou osobní potřebu, na nájemném uhradil toliko jednorázově 121 000 Kč a poté přestal reagovat na výzvy k placení nájemného či vrácení vozidla (dále jen „předmětný skutek“).

5. K odvolání státní zástupkyně v neprospěch stěžovatele odvolací soud usnesením ze dne 18. 1. 2017 sp. zn. 5 To 343/2016 (dále jen „zrušující usnesení“) dle § 258 odst. 1 písm. b), c) a d) trestního řádu zrušil zprošťující rozsudek nalézacího soudu a dle § 259 odst. 1 trestního řádu mu vrátil věc k novému rozhodnutí.

6. Ani zprošťující rozsudek nalézacího soudu, ani zrušující usnesení odvolacího soudu stěžovatel neučinil předmětem řízení o ústavní stížnosti. V opakovaném hlavním líčení nalézací soud napadeným rozsudkem (dále též jen „odsuzující rozsudek“) uznal stěžovatele vinným ze spáchání zločinu podvodu dle § 209 odst. 1 a odst. 4 písm. d) trestního zákoníku v jednočinném souběhu s přečinem poškození cizích práv dle § 181 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, za něž stěžovateli uložil dle § 209 odst. 4 trestního zákoníku ve spojení s § 43 odst. 1 trestního zákoníku úhrnný trest odnětí svobody v celkové délce dvou a půl let, jehož výkon dle § 81 odst. 1 trestního zákoníku ve spojení s § 82 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odložil na zkušební dobu v délce pěti let a současně dle § 67 odst. 1 trestního zákoníku ve spojení s § 68 odst. 1 a 2 trestního zákoníku peněžitý trest ve výměře 200 000 Kč se stanovením náhradního trestu odnětí svobody dle § 69 odst. 1 trestního zákoníku v délce trvání dvě stě dnů. Současně nalézací soud odkázal poškozenou K & P service, s. r. o., s jejím nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních dle § 229 odst. 1 trestního řádu.

7. Proti odsuzujícímu rozsudku nalézacího soudu podali stěžovatel a poškozená odvolání, o nichž rozhodl odvolací soud svým napadeným rozsudkem (dále též jen „rozsudek odvolacího soudu“) tak, že odvolání poškozené zamítl dle § 256 trestního řádu, k odvolání stěžovatele zrušil dle § 258 odst. 1 písm. b) a d) trestního řádu odsuzující rozsudek nalézacího soudu a dle § 259 odst. 3 trestního řádu nově rozhodl tak, že při pozměněném popisu skutku uznal stěžovatele vinným toliko ze zločinu podvodu dle § 209 odst. 1 a odst. 4 písm. d) trestního zákoníku, za něž mu uložil trest odnětí svobody v délce trvání dvou let, jehož výkon podmíněně odložil na

zkušební dobu v délce čtyř let. Poškozenou pak odvolací soud odkázal s jejím nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních.

8. Stěžovatel podal proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, jež Nejvyšší soud svým napadeným usnesením odmítl dle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu.

IV. Argumentace stěžovatele a vyjádření dalších účastníků řízení

9. Stěžovatel v úvodu své ústavní stížnosti rekapituluje průběh trestního řízení před obecnými soudy v zásadě tak, jak je zachycen v části III tohoto nálezu, a následně přikročuje k vymezení jednotlivých argumentů, o něž opírá svůj závěr o tom, že jeho ústavně zaručená základní lidská práva byla napadenými rozhodnutími obecných soudů porušena. Konkrétně stěžovatel namítá 1. nerespektování pokynů odvolacího soudu v odsuzujícím rozsudku nalézacího soudu; 2. extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy; 3. porušení pravidla *in dubio pro reo*; 4. nesprávnou právní kvalifikaci předmětného skutku vyplývající z nesprávného určení výše škody. Jádra těchto námitek lze přiblížit následujícím způsobem:

10. Ad 1 stěžovatel poukazuje na to, že ve zrušujícím usnesení odvolací soud zavázal nalézací soud, aby se zabýval tím, zda se předmětným skutkem stěžovatel nedopustil trestného činu zpronevěry dle § 206 trestního zákoníku či porušení povinnosti při správě cizího majetku dle § 220 trestního zákoníku, a aby doplnil dokazování ve vztahu ke zrušení dispozičního oprávnění stěžovatele k účtu společnosti VIN-EU, s. r. o., k nutnosti udělení speciálních plných mocí pro jednání s finančním úřadem a dopravním inspektorátem a k převzetí motorového vozidla bezpečnostní agenturou pro poškozenou. Ačkoliv nalézací soud dokazování doplnil přesně v těchto mezích, v nichž se dle stěžovatele primárně mělo vztahovat k možné právní kvalifikaci předmětného skutku jako trestného činu zpronevěry či porušení povinnosti při správě cizího majetku, učinil nalézací soud v odsuzujícím rozsudku nová, pro stěžovatele nepříznivá, skutková zjištění ohledně oprávnění stěžovatele jednat za společnost VIN-EU, s. r. o., a k uzavření podnájemní smlouvy, ohledně nichž žádné nové dokazování neprováděl, a tedy v tomto směru byl vázán svými dřívějšími závěry vyjádřenými ve zprošťujícím rozsudku. Vykročil tak dle stěžovatele z mezí pokynů odvolacího soudu a dospěl ke skutkovým zjištěním, k nimž neprovedl dokazování, a vytvořil tím situaci tzv. nepředvídatelného rozhodnutí.

11. Ad 2 stěžovatel vytýká rozpor ve výpovědích jednotlivých svědků, kdy zde v přímé kontradikci stály výpovědi dvou svědků, které nalézací soud v odsuzujícím rozsudku považuje za zcela stěžejní a podle nichž stěžovatel nebyl oprávněn v době předmětného skutku za společnost VIN-EU, s. r. o., jednat a jednatel této společnosti o uzavření podnájemní smlouvy nevěděl, a dvě výpovědi jiných svědků, podle nichž k tomu oprávněn byl a jednatel společnosti VIN-EU, s. r. o., o uzavření podnájemní smlouvy věděl. S tímto rozparem se dle stěžovatele obecné soudy dostatečně nevypořádaly.

12. Ad 3 stěžovatel navazuje na své tvrzení o extrémním rozporu mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními, neboť existovaly-li proti sobě dva okruhy svědeckých výpovědí, měly obecné soudy upřednostnit ten okruh, který je pro stěžovatele příznivější, neboť taková povinnost jim plyne z pravidla *in dubio pro reo*.

13. Ad 4 stěžovatel nesouhlasí s konstrukcí výpočtu škody, kterou měl údajně předmětným skutkem způsobit, neboť obecné soudy, včetně Nejvyššího soudu, vycházely z ceny předmětného motorového vozidla. To dle názoru stěžovatele není správný přístup, neboť celková cena vozidla by odpovídala jím údajně způsobené škodě jen tehdy, kdyby se vozidlo nedostalo zpět do dispozice poškozené, resp. kdyby předmětný skutek směřoval k trvalému odnětí vozidla z této dispozice. To se však nestalo, a tak měly obecné soudy vycházet toliko ze součtu částek, které měla společnost VIN-EU, s. r. o., zaplatit na podnájemném, a které nezaplatila. Pokud by obecné soudy vypočetly údajně způsobenou škodu takto, nebyl by naplněn znak značné škody dle § 209 odst. 4 písm. d) trestního zákoníku, a tedy konečná právní

kvalifikace by byla pro stěžovatele mírnější. Jestliže vůči němu byla nesprávně aplikována přísnější kvalifikace, byla tím porušena zásada, že jen zákon stanoví, co je trestným činem.

14. Ústavní soud si vyžádal spisový materiál, z něž ověřil průběh řízení před obecnými soudy, a zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům a vedlejšímu účastníkovi řízení.

15. Odvolací soud svého práva vyjádřit se k věci nevyužil.

16. Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatel v zásadě pouze opakuje své námitky, které uplatnil již v průběhu řízení před obecnými soudy, a jeho ústavní stížnost je toliko výrazem nesouhlasu stěžovatele s výsledkem trestního řízení. Jeho námitky nejsou důvodné a nenaplnily ani dovolací důvody dle trestního řádu. Rozsudek odvolacího soudu reflektuje, že se nepodařilo prokázat, zda stěžovateli byla vypovězena plná moc, a této skutečnosti odpovídá i úprava popisu skutku a právní kvalifikace, z níž byl vypuštěn trestný čin poškození cizích práv. Jelikož byl stěžovatel uznán vinným v právní kvalifikaci, která byla uvedena již v obžalobě, nemohlo dojít k tzv. nepředvídatelnosti rozhodnutí. Pro takový závěr měl odvolací soud dostatečný skutkový podklad, který stěžovatel napadá jen tím, že přehodnocuje výsledky dokazování, které však před obecnými soudy dle Nejvyššího soudu proběhlo korektně. Ani co se týče námitky nesprávného určení výše škody, nemůže dát Nejvyšší soud stěžovateli za pravdu. Byla dostatečně prokázána neochota stěžovatele vydat předmětné vozidlo zpět do dispozice poškozené, a tedy skutečnost, že se poškozené vlastními silami podařilo získat vozidlo zpět, je nerozhodná z hlediska závěru, že škoda, kterou stěžovatel svým činem způsobil, odpovídá celkové ceně předmětného vozidla.

17. Vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství obsahuje obdobné závěry jako vyjádření Nejvyššího soudu. Předvídatelnost rozhodnutí byla dána, neboť právní kvalifikace byla obsažena již v obžalobě, navíc stěžovateli muselo být zřejmé, že neobstál-li zjištěný skutkový stav, z něž vycházel zprošťující rozsudek, před odvolacím soudem z důvodu vad, může dojít k tomu, že nově zjištěný skutkový stav se bude odchylovat. Odsuzující rozsudek i rozsudek odvolacího soudu vycházely z mnohem většího množství důkazů než jen z výpovědí svědků, které stěžovatel považoval za nevěrohodné, a tedy v jeho případě vůbec situace, v níž by mělo dojít k aplikaci pravidla *in dubio pro reo*, nenastala. Ohledně způsobené škody sice mohl být popis skutku v rozsudku odvolacího soudu dle názoru Nejvyššího státního zastupitelství přesnější, z odůvodnění je však dostatečně zřejmé, že stěžovatel směřoval k tomu, aby si vozidlo присvojil, ve světle čehož jsou právní úvahy obecných soudů, že způsobená škoda odpovídá celkové ceně předmětného vozidla, správné a v souladu s prejudikaturou obecných soudů.

18. Městské státní zastupitelství v Praze se svým přípisem postavení vedlejšího účastníka v řízení o ústavní stížnosti vzdalo.

19. Vzhledem k tomu, že nic z argumentace Nejvyššího soudu ani vedlejšího účastníka řízení Ústavní soud v nynějším nálezu nepřevzal, nezaslal jejich vyjádření stěžovateli k případné replice, neboť by tím došlo toliko k nadbytečnému prodloužení řízení o ústavní stížnosti.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nacházejí mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavním pořádkem, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezi svých pravomocí svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto

soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

21. Ústavnímu soudu neušlo, že odsuzující rozsudek nalézací soud vydal v senátu složeném z předsedkyně JUDr. Veroniky Cukerové a přísedících Ing. Rudolfa Zumra, CSc., a Mgr. Ivany Pikalové, zatímco zprošťující rozsudek vydal nalézací soud v senátu složeném z předsedy JUDr. Tome Frankiče a přísedících Ing. Rudolfa Zumra, CSc., a Evy Ficencové. Těmito rozdílným složením senátu nalézacího soudu, který vydal zprošťující i odsuzující rozsudek, odpovídají i jednotlivé protokoly o hlavních líčeních, jak Ústavní soud ověřil v přiloženém spisu. Je tedy zřejmé, že mezi vydáním zprošťujícího a odsuzujícího rozsudku nalézacího soudu došlo ke změně ve složení příslušného senátu nalézacího soudu.

22. Za otázku, která je v nynější věci zásadní a která přímo souvisí s námitkou stěžovatele ohledně přehodnocení dokazování nalézacím soudem mezi vydáním zprošťujícího a odsuzujícího rozsudku, proti němuž nezakročil ani odvolací, ani Nejvyšší soud, Ústavní soud považuje, zda změna v senátu nalézacího soudu byla provedena v souladu s garancemi soudní ochrany ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny.

23. Tuto otázku sice stěžovatel v rámci své námítky 1 nevznesl, a to přesto, že nenáležitě obsazení senátu je dovolacím důvodem dle § 265b odst. 1 písm. a) trestního řádu, včetně absence postupu dle § 219 odst. 3 věty druhé trestního řádu (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2017 sp. zn. 8 Tdo 1765/2016), nicméně pokud by se jen z tohoto důvodu Ústavní soud rozhodl touto otázkou nezabývat s pouhým odkazem na zásadu subsidiarity ústavní stížnosti, z níž plyne i povinnost předložit příslušným procesním způsobem nejprve veškerou ústavněprávní argumentaci obecným soudům, než se s ní stěžovatel obrátí na Ústavní soud [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1047/16 ze dne 20. 12. 2016 (N 249/83 SbNU 885) či nález sp. zn. II. ÚS 3383/14 ze dne 6. 9. 2016 (N 163/82 SbNU 565)], dopustil by se tím přepjatého formalismu.

24. Stěžovatelovu námitku 1 totiž nelze od otázky obsazení senátu uměle oddělovat, neboť jde o její integrální součást. Namítá-li totiž stěžovatel, jak ostatně učinil ve svém odvolání i dovolání, že nalézací soud v odsuzujícím rozsudku dospěl na základě stejných výsledků dokazování k rozdílným skutkovým závěrům, než na jakých založil svůj dřívější zprošťující rozsudek, je nabíledni, že tento stav může mít svůj původ právě v rozdílném složení soudního senátu nalézacího soudu, neboť výsledky procesu dokazování hodnotily podle svého vnitřního přesvědčení v tomto senátu pokaždé jiné osoby. Výsledek volného hodnocení důkazů na základě kvalifikovaného vnitřního přesvědčení je totiž nerozlučně spjat se subjektem, který takové volné hodnocení provádí. Kvůli shora zmíněné propojenosti obou problémů má tak Ústavní soud za to, že by bylo nepřipustně formalistické, pokud by skutečnost změny ve složení senátu ignoroval.

VI. Obecná východiska

25. Dokazování v trestním řízení je založeno na zásadách materiální pravdy, volného hodnocení důkazů, ústnosti a bezprostřednosti. Hlavním účelem zásad bezprostřednosti a ústnosti je přitom umožnit naplnění zásady volného hodnocení důkazů a jejím prostřednictvím i zásady materiální pravdy. Důraz tyto zásady kladou na to, aby primárně orgán činný v trestním řízení prováděl důkazy z nejbližšího možného pramene důkazu a osobně, a to v zájmu minimalizace možných deformací důkazu mezi okamžiky jeho vzniku a jeho hodnocení. Tento rámec představuje významný předpoklad integrity procesu dokazování

plynoucí z toho, že rozhodující orgán (především soud v hlavním líčení) si své vnitřní přesvědčení, které je v trestním řízení mírou důkazu, vytváří sám na základě spolehlivé a autentické rekonstrukce skutkového stavu.

26. Ačkoliv zásada bezprostřednosti není bezvýjimečná a uplatňuje se jako právní princip ve smyslu příkazu k optimalizaci, má významný ústavněprávní rozměr. Její nedodržení může představovat porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jestliže výsledky dokazování přehodnocuje soud, před nímž dokazování prováděno, opakováno ani doplňováno nebylo. Ústavní soud tento závěr ve své dřívější judikatuře formuloval především ve vztahu k situacím, v nichž odvolací soud přehodnocoval výsledky dokazování, které nezopakoval ani nedoplňil, resp. v nichž přehodnocoval i ty skutkové závěry, ve vztahu k nimž žádné dokazování nedoplňil či nezopakoval [nález sp. zn. III. ÚS 1980/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 1/72 SbNU 23); nález sp. zn. III. ÚS 3717/16 ze dne 26. 9. 2017 (N 179/86 SbNU 845); usnesení sp. zn. I. ÚS 3108/08 ze dne 26. 3. 2009 (U 9/52 SbNU 821); nález sp. zn. II. ÚS 445/06 ze dne 28. 8. 2008 ve znění opravného usnesení ze dne 2. 10. 2008 (N 149/50 SbNU 311)]. Tento závěr se však z povahy věci plně vztahuje i na situace, v nichž k takovému přehodnocování dochází u soudu prvního stupně, u nějž v mezidobí došlo ke změně ve složení příslušného soudního tělesa [srov. např. přiměřeně nález sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391)].

27. Konkrétním projevem zásady bezprostřednosti v hlavním líčení je i požadavek na tzv. nezměnitelnost složení senátu (srov. např. PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2523), resp. přesněji požadavek na nezměnitelnost složení soudu (srov. např. MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 255) či na nezměnitelnost obsazení příslušného soudního tělesa, neboť tento požadavek platí i v řízení před samosoudcem. Tento požadavek na jedné straně zajišťuje, že všichni členové příslušného soudního tělesa, kteří jsou v hlavním líčení povoláni k autoritativnímu zjištění skutkového stavu, musí být přítomni celému průběhu dokazování v hlavním líčení, na jehož základě je toto zjištění učiněno. Na druhé straně pak vylučuje, aby se na zjištění skutkového stavu podílely v rámci příslušného soudního tělesa osoby, které přítomny průběhu dokazování v hlavním líčení nebyly, a tedy své vnitřní přesvědčení o skutkovém stavu si nemohou vytvářet na jeho základě.

28. Požadavek na nezměnitelnost složení rozhodujícího soudního tělesa je jakožto projev zásady bezprostřednosti rovněž chráněn garancemi práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a současně představuje i materiální součást práva na zákonného soudce garantovaného čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní soud totiž již v minulosti dospěl k závěru, že garance práva na zákonného soudce se nevyčerpává jen souborem transparentních, předvídatelných a objektivních pravidel příslušnosti soudu, obsazování soudních těles a přidělování jednotlivých právních věcí těmto tělesům, ale že do ní spadá i zákaz odnětí věci konkrétnímu soudci určenému podle těchto pravidel, tedy požadavek na to, aby, nebrání-li tomu objektivní důvody, konkrétní věc rozhodoval vždy jeden a tentýž soudce [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)], resp. jedno a totéž soudní těleso, neboť stejné podmínky jako pro soudce platí v zásadě i pro přísedící [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3213/10 ze dne 2. 6. 2011 (N 105/61 SbNU 581)]. Pochopitelně však právo na zákonného soudce připouští ve svém formálním i materiálním rozměru výjimky, neboť nemusí být vždy objektivně možné, aby konkrétní věc rozhodovalo konkrétní soudní těleso v konkrétním složení [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 307/03 ze dne 27. 5. 2004 (N 76/33 SbNU 243)]. Na takové výjimky se však vztahují stejné požadavky na transparentnost, předvídatelnost a objektivnost jejich úpravy a tyto vždy musí být v dané situaci důvodné [nález sp. zn. IV. ÚS 307/03 ze dne 27. 5. 2004 (N 76/33 SbNU 243)], tedy nesmí být arbitrární, ale musí v nich existovat objektivní překážka, která zcela vylučuje, aby věc rozhodovalo v celém hlavním líčení jediné soudní těleso ve stále stejném složení, či to ztěžuje v intenzitě výrazně se blížící faktickému znemožnění.

29. Jestliže by totiž i při existenci dostatečných pravidel příslušnosti soudu, jeho obsazení a přidělování věcí jeho jednotlivým soudním tělesům bylo připuštěno, aby v rámci těchto pravidel mohl v konkrétní věci činit skutkové závěry někdo jiný, než kdo prováděl dokazování (resp. před kým bylo dokazování prováděno), selhávala by tato pravidla ve svém základním účelu – zajistit objektivitu soudního rozhodování a vyloučit v něm svévoli. Tohoto účelu by totiž organizační rovina práva na zákonného soudce, tedy stanovení předvídatelných, transparentních a objektivních pravidel určujících, kdo bude v konečném důsledku v konkrétním trestním řízení před soudem za tento soud činný, bez jeho materiální roviny, tedy požadavku, aby takto určená osoba i skutečně řízení před soudem vedla a na základě dokazování v něm proběhnuvšího rozhodla, dosáhnout nedokázala.

30. Na podústavní úrovni je požadavek nezměnitelnosti senátu vyjádřen v § 202 odst. 1 trestního řádu vyžadujícím stálou přítomnost všech členů v hlavním líčení, v § 197 trestního řádu umožňujícím přibrání tzv. náhradního soudce či přísedícího v případech, v nichž je riziko, že hlavní líčení neproběhne celé před soudním tělesem ve stejném složení, v § 220 odst. 2 trestního řádu, podle nějž smí soud přihlížet jen ke skutečnostem a důkazům, které byly probrány a provedeny v hlavním líčení, jakož v konečném důsledku i v § 2 odst. 12 trestního řádu vyjadřujícím zásadu bezprostřednosti tak, že soud smí ve všech formách jednání soudu přihlídnout jen k těm důkazům, které byly právě při daném jednání provedeny.

31. Významnou garanci zachování požadavku nezměnitelnosti složení senátu představuje pak § 219 odst. 3 věta druhá trestního řádu, která stanoví: „Změnilo-li se složení senátu nebo uplynula-li od odročení hlavního líčení delší doba, přečte se souhlasem státního zástupce a obviněného předseda senátu podstatný obsah protokolu o hlavním líčení, včetně v něm provedených důkazů; není-li souhlas dán, musí být hlavní líčení provedeno znovu.“ Toto ustanovení tedy umožňuje upustit při změně složení senátu od opakování celého hlavního líčení pouze za podmínky, že s tím souhlasí obžalovaný a státní zástupce. Jen za této podmínky kumulativního souhlasu dvou hlavních stran hlavního líčení jde tedy o ústavně přípustnou výjimku z požadavků práva na zákonného soudce v materiálním smyslu i zásady bezprostřednosti.

32. Souhlas těchto stran trestního řízení je třeba získat ve výslovné podobě a soud musí obligatorně tento souhlas zjišťovat (usnesení sp. zn. II. ÚS 1098/16 ze dne 24. 6. 2016, bod 13). Souhlas obžalovaného nelze presumovat např. z toho, že se bez řádné omluvy nedostavil k hlavnímu líčení a případný nesouhlas nemusí být ani odůvodněn [srov. PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2714; KADLEC, J. In: DRAŠTÍK, A.; FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentář k § 219, bod 19. Citováno dle: ASPI (právní informační systém)]. Absence výslovného souhlasu obžalovaným i státním zástupcem má tedy za automatický následek povinnost soudu provést znovu celé hlavní líčení, jako kdyby se žádné hlavní líčení do té doby nekonalo (srov. PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2714).

33. Ustanovení § 219 odst. 3 věty druhé trestního řádu tedy přenáší rozhodnutí o tom, zda je v případě změny ve složení senátu nutné provést znovu hlavní líčení s důsledným respektem k zásadě bezprostřednosti, na obžalovaného a státního zástupce. I jen odepření souhlasu jednoho z nich vede k povinnosti opakování celého hlavního líčení, a tedy tento následek může vyvolat svou vůlí i jen sám obžalovaný, i kdyby jak soud, tak státní zástupce (případně jiné strany trestního řízení) byli jednotní v názoru, že opakování hlavního líčení se vším všudy není nutné.

VII. Aplikace obecných východisek na nynější věc

34. Jak Ústavní soud zjistil studiem vyžádaného spisového materiálu, z jeho obsahu není zřejmé, proč ke změně ve složení senátu došlo. Ještě v pokynu kanceláři na č. l. 364 je instrukce

předvolat k opakovanému hlavnímu líčení, které se mělo konat dne 15. 3. 2017 v důsledku zrušení zprošťujícího rozsudku nalézacího soudu, přisedící „tytéž, co předtím“, k čemuž je rukou připsáno „Zumr“ a „Picková“. Jako předsedkyně senátu je v listinách obsahujících komunikaci potřebnou k zajištění průběhu hlavního líčení od tohoto okamžiku uváděna JUDr. Veronika Cukerová. V pokynu kanceláři na č. 1. 373 je pak kanceláři uloženo předvolat k hlavnímu líčení, které se mělo konat dne 15. 3. 2017, přisedící Pickovou a Pikalovou. Stejně osoby jako přisedící jsou uvedeny i na pokynu kanceláři při předročení hlavního líčení na 22. 3. 2017. Následně došlo k poslednímu předročení hlavního líčení na den 19. 4. 2017, přičemž v příslušném pokynu kanceláři měli jako přisedící být voláni Pikalová a Zumr. Dle protokolu o hlavním líčení ze dne 19. 4. 2017 navazujícím na zrušující usnesení odvolacího soudu bylo toto vedeno před senátem právě v tomto složení, tedy ve složení, v jakém byl vydán i odsuzující rozsudek nalézacího soudu.

35. V úvodní části protokolu o hlavním líčení ze dne 19. 4. 2017 je toliko uvedeno, že: „Podle § 219 odst. 3 tr. ř. předsedkyně senátu zkonstatovala průběh předchozího jednání. Podle § 219 odst. 3 tr. ř. se konstatují protokoly o HL ze dne 10. 5. 2016 na č. 1. 261–281, protokol ze dne 1. 6. 2016 na č. 1. 287–291, protokol z HL 8. 6. 2016 na č. 1. 304–305, protokol z HL 17. 8. 2016 na č. 1. 323–330, usnesení MS v Praze na č. 1. 357–363.“ Chybí zde tedy jakákoliv zmínka o postupu dle § 219 odst. 3 věty druhé trestního řádu, tedy státního zástupce ani stěžovatele jakožto obžalovaný nebyli dotázáni na to, zda souhlasí s přečtením podstatného obsahu protokolů o předchozích hlavních líčeních.

36. Jelikož přiložené CD se zvukovým záznamem předmětného hlavního líčení bylo Ústavnímu soudu doručeno poškozené tak, že to znemožnilo jeho přehrání, vycházel Ústavní soud z obsahu protokolu o hlavním líčení. Tak zásadní skutečnost, jako je postup dle § 219 odst. 3 věty druhé trestního řádu, by totiž nepochybně v protokolu zachycena být musela, pokud by k ní došlo. Taková povinnost ostatně nalézacímu soudu vyplývá z § 55 odst. 1 písm. d) trestního řádu, podle něj je třeba v protokolu zaznamenat i zachování zákonných ustanovení upravujících provádění úkonu. Pod tento pojem spadají zejména zákonné podmínky provedení úkonu [srov. KRÁL, V. In: DRAŠTÍK, A.; FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentář k § 55, bod 8. Citováno dle: ASPI (právní informační systém)]. Požadavek § 219 odst. 3 věty druhé trestního řádu bezesporu právě takovou zákonnou podmínkou provedení hlavního líčení je.

37. Jak vyplývá z výše uvedeného v části VI tohoto nálezu, konstatování podstatného obsahu protokolů o předchozích hlavních líčeních je v případě, že došlo ke změně senátu, podmíněno souhlasem státního zástupce a obžalovaného. Pokud tento souhlas není dán, nelze takto postupovat, ale dle § 219 odst. 3 věty druhé za středníkem trestního řádu musí být hlavní líčení provedeno znovu (zejména) včetně dokazování. Z protokolu o hlavním líčení ze dne 19. 4. 2017 přitom plyne, že ani materiálně nebylo dokazování celé provedené znovu. Nalézací soud tedy v dalším průběhu hlavního líčení neprovedl znovu všechny důkazy, které byly provedeny v předcházejících hlavních líčeních, neboť tyto pouze doplňoval ve smyslu pokynů odvolacího soudu a o další důkazy, které považoval za nutné, tedy při rekonstrukci svých skutkových závěrů vycházel i z výsledků dokazování provedeného v předchozích hlavních líčeních ještě ve starém složení senátu. Že tak neučinil jen okrajovým či jinak nepodstatným způsobem pro rozhodnutí o vině, o tom svědčí i samo odůvodnění odsuzujícího rozsudku nalézacího soudu, v němž je odkazováno na důkazy provedené při hlavním líčení v původním složení senátu prakticky v jejich úplném výčtu.

38. Z uvedeného je zřejmé, že k porušení podústavního práva, proti němuž nikterak nezasáhl ani odvolací, ani Nejvyšší soud, tak došlo. Ve světle východisek uvedených shora v části VI tohoto nálezu tak obecné soudy zatížily svá napadená rozhodnutí vadou dosahující intenzity porušení ústavně zaručených základních lidských práv stěžovatele. Pokračováním v hlavním líčení po změně složení rozhodujícího senátu bez splnění podmínky souhlasu

obžalovaného i státního zástupce dle § 219 odst. 3 věty druhé trestního řádu se nalézací soud dopustil porušení požadavku nezměnitelnosti složení rozhodujícího soudního tělesa. Tím současně porušil stěžovatelovo právo na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny v jeho materiální rovině, neboť mimo rámec zákonných výjimek byl odsuzující rozsudek nalézacího soudu vydán po hlavním líčení, v němž dokazování neprobíhalo v plném rozsahu podle zásady bezprostřednosti, neboť dva ze tří členů rozhodujícího soudního senátu, kteří ustalovali skutkový stav, nebyli přítomni celému průběhu dokazování.

39. Ačkoliv stěžovatel porušení svého ústavně zaručeného základního práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny nenamítal, Ústavní soud shledal toto porušení v nynější věci za natolik flagrantní, že by se jeho ignorováním dopustil přepjatého formalismu.

VIII. K dalším tvrzeným zásahům a námitkám stěžovatele

40. Jelikož Ústavní soud shledal rozpor napadených rozhodnutí obecných soudů se stěžovatelovým ústavně zaručeným základním právem na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny, nepovažoval za nutné ani vhodné se dále vyjadřovat k ostatním stěžovatelovým námitkám, neboť věc se vrací do stadia řízení před obecnými soudy, v nichž stěžovatel opětovně může tyto námitky vznést a bude primárně na obecných soudech, aby se s nimi vypořádaly. V souladu se zásadou minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti jiných orgánů veřejné moci tak Ústavní soud nemůže svým nyní vysloveným názorem na stěžovatelovy námitky předjímat další průběh řízení před obecnými soudy.

IX. Závěr

41. Vzhledem ke konstatovanému porušení stěžovatelova ústavně zaručeného základního práva dle čl. 38 odst. 1 Listiny Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil. Ačkoliv je v nynější věci zřejmé, že k porušení požadavků plynoucích z práva na zákonného soudce došlo již v hlavním líčení před nalézacím soudem vyústivším ve vydání odsuzujícího rozsudku, tento rozsudek stěžovatel předmětem řízení o ústavní stížnosti neučinil. Jelikož je Ústavní soud petitem vázán, zrušil proto jen ta rozhodnutí obecných soudů, která mu ke zrušení stěžovatel navrhl.

42. Věc se tak nyní vrací do stadia řízení o odvolání. Úkolem odvolacího soudu po vrácení věci bude nyní adekvátně reagovat na nosné právní názory Ústavního soudu vyjádřené výše v bodech 26, 28, 31, 32 a 38. Ústavní soud závěrem podotýká, že tímto nálezem nikterak nepředjímá výsledek trestního řízení před obecnými soudy. Ústavní soud sám žádné dokazování neprováděl ani se nejal přehodnocovat výsledky dokazování, které dosud bylo obecnými soudy provedeno, a tedy ohledně jeho průběhu ani výsledků po věcné stránce nikterak do činnosti obecných soudů nezasahuje.

43. Nosné závěry tohoto nálezu se týkají toliko nutnosti respektovat při složení senátu požadavky § 219 odst. 3 trestního řádu. Úkolem odvolacího soudu tak bude se těmito požadavkům věnovat, a zjistí-li, že v řízení před nalézacím soudem dodrženy nebyly, zajistit nápravu. Zcela pominout totiž nelze ani možnost, že tyto požadavky fakticky naplněny byly, aniž by to nalezlo svůj odraz ve spisovém materiálu. Jeho současná podoba však k takovému závěru neopravňuje a Ústavnímu soudu nenáleží jakkoliv předjímat výsledky nového řízení o odvolání.

44. Ústavní soud projednal ústavní stížnost bez přítomnosti účastníků mimo ústní jednání dle § 44 zákona o Ústavním soudu *a contrario*, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci a ani v něm nebylo třeba provádět dokazování. Jelikož Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí vyhověl a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

Č. 183**Otázka dobré víry v nabytí vlastnického práva k pozemkům podle zákona
č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd
(sp. zn. IV. ÚS 2856/19 ze dne 22. září 2020)**

I. Vzhledem k tomu, že dohody o vydání věci podle § 5 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění zákona č. 137/1991 Sb., neměly povahu aktu veřejné moci, nýbrž šlo o dvoustranné právní úkony (nyní právní jednání) subjektů, z nichž žádný nebyl ve vztahu k tomu druhému ve vrchnostenském postavení, vztahovala se na ně obecná úprava občanskoprávních vztahů. Tento právní úkon (nyní právní jednání) tak mohl být neplatný podle § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb., jestliže by svým obsahem nebo účelem odporoval zákonu nebo jej obcházel anebo se přičil dobrým mravům. Nelze ostatně připustit, aby případná nezákonnost těchto dohod nemohla mít žádný vliv na jejich platnost, protože by to fakticky otevíralo prostor pro zneužití tohoto institutu za jiným než zákonem stanoveným účelem.

II. Povinnou osobou podle § 4 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, byla zpravidla právnická osoba (organizace) zřízená státem, u níž bylo možné v době, kdy měl být restituční nárok uplatněn, předpokládat znalost relevantních skutečností vztahujících se k jí držené věci, která jí umožní posoudit splnění zákonných podmínek pro její vydání. V případě oprávněné osoby již ale takovýto předpoklad shledat nelze. Potřebná znalost často závisela na součinnosti jiných osob, které nemusely mít na vydání věci zájem. Uplatnění restitučního nároku oprávněnou osobou bylo zároveň spojeno s rizikem, že její omyl v právním posouzení obsahu tohoto nároku bude mít za následek nemožnost jeho uspokojení vůbec. Je tedy zjevné, že mezi postavením povinné osoby a oprávněné osoby v právních vztazích podle uvedeného zákona existovala informační asymetrie, která mohla bránit naplnění účelu tohoto zákona. V souladu s principem právní jistoty, vyplývajícím z čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, je proto nezbytné upřednostnit takový výklad a použití relevantního podústavního práva, které uvedenou nerovnost v postavení obou stran dohody zmírňují tím, že chrání důvěru oprávněné osoby v jednání povinné osoby, na které bylo třeba ve specifickém kontextu restitucí, jež stát prováděl prostřednictvím těchto osob, nahlížet v podstatě obdobně, jakoby šlo o akty státu. Jestliže oprávněná osoba uplatnila u právnické osoby zřízené státem svůj restituční nárok a tato následně shledala jeho oprávněnost a uzavřela s ní dohodu o vydání věci, u které byla provedena registrace státním notářstvím, byla tím založena důvěra oprávněné osoby v platnost takto uzavřené dohody o vydání věci, ledaže by tato důvěra byla vyvrácena jinými okolnostmi. Takto založené důvěře oprávněné osoby náleží ochrana, která je srovnatelná s ochranou důvěry jednotlivce v akty státu. Tato důvěra nemohla zhojit neplatnost dohody o vydání věci ani sama o sobě působit vznik vlastnického práva oprávněné osoby k vydané věci. Musela však být vždy zohledněna při posuzování dobré víry oprávněné osoby podle § 130 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb., že na základě dohody o vydání věci nabyla k této věci vlastnické právo. Oprávněná osoba, od níž nebylo možné očekávat jednoznačné posouzení zákonných podmínek pro vydání věci, mohla v uzavření takovéto dohody zcela legitimně spatřovat ujištění ze strany státu, že k vydání věci došlo v souladu se zákonem.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti obchodní společnosti Sallerova výstavba Emporium II, k. s., sídlem Obchodní zóna 266, Otvice, zastoupené Ass. jur. Denisem Dietrem Riedigerem, advokátem, sídlem Rašínovo nábřeží 383/58, Praha 2 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2019 č. j. 28 Cdo 4660/2018-1728, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. června 2018 č. j. 25 Co 96/2018-1578 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 28. listopadu 2016 č. j. 18 C 190/2009-1407, ve znění usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 13. prosince 2017 č. j. 18 C 190/2009-1535, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníků řízení a 1) obchodní společnosti UNITED BAKERIES, a. s., sídlem Pekařská 598/1, Praha 5 – Jinonice, zastoupené JUDr. Michaelou Šerou, advokátkou, sídlem Vodičkova 710/31, Praha 1 – Nové Město, 2) obchodní společnosti OK REST, a. s., sídlem Klimentská 1216/46, Praha 1 – Nové Město, 3) České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, 4) J. Š., 5) G. Š., 6) L. Š., 7) J. Š., t. č. Věznice Nové Sedlo, 8) A. M. a 9) státního podniku Pražské pekárny a mlýny, státní podnik, sídlem Ke Klíčovu 256/1, Praha 9 – Vysočany, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Výroky II, III a IV usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2019 č. j. 28 Cdo 4660/2018-1728, částí výroku I, kterou se potvrzuje výrok I rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 28. listopadu 2016 č. j. 18 C 190/2009-1407, ve znění usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 13. prosince 2017 č. j. 18 C 190/2009-1535, a výroky II a VII rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. června 2018 č. j. 25 Co 96/2018-1578 a výroky I a IV rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 28. listopadu 2016 č. j. 18 C 190/2009-1407, ve znění usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 13. prosince 2017 č. j. 18 C 190/2009-1535, bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i její základní právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2019 č. j. 28 Cdo 4660/2018-1728 ve výrocích II, III a IV, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. června 2018 č. j. 25 Co 96/2018-1578 v části výroku I, kterou se potvrzuje výrok I rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 28. listopadu 2016 č. j. 18 C 190/2009-1407, ve znění usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 13. prosince 2017 č. j. 18 C 190/2009-1535, a ve výrocích II a VII a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 28. listopadu 2016 č. j. 18 C 190/2009-1407, ve znění usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 13. prosince 2017 č. j. 18 C 190/2009-1535, ve výrocích I a IV se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 29. 8. 2019 a doplněna podáním ze dne 6. 1. 2020, navrhla stěžovatelka zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jejích ústavně zaručených základních práv podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Vedlejší účastnice 1 společnost UNITED BAKERIES, a. s., užívá 19 pozemků nacházejících se v Praze v katastrálním území Jinonice, konkrétně pozemky parc. č. X1, parc. č. X2, parc. č. X3, parc. č. X4, parc. č. X5, parc. č. X6, parc. č. X7, parc. č. X8, parc. č. X9, parc. č. X10, parc. č. X11, parc. č. X12, parc. č. X13, parc. č. X14, parc. č. X15, parc. č. X16, parc. č. X17, parc. č. X18, parc. č. X19, zapsané na LV č. X20, a pozemek parc. č. X21, nacházející se v Praze v katastrálním území Stodůlky, zapsaný na LV č. X22, v obou případech vedených Katastrálním úřadem pro hlavní město Prahu, katastrální pracoviště Praha, (dále jen „předmětné pozemky“). Tyto pozemky užívá jako vlastnice staveb na nich postavených. V minulosti tak činila vedlejší účastnice 2 společnost OK REST, a. s., (dříve ODKOLEK, a. s.), která je bývalou vlastnící těchto staveb. Vlastnické právo k předmětným pozemkům bylo v katastru nemovitostí zapsáno ve prospěch stěžovatelky, jejíž právní předchůdkyně, společnost Sallerova výstavba Plan V, s. r. o., je měla nabýt na základě kupních smluv uzavřených s vedlejšími účastníky 4 až 8, případně s jejich právními předchůdci, jimž měl být tento majetek vydán v roce 1992 v rámci restitucí podle zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o zmírnění následků některých majetkových křivd“). Podle vedlejších účastnic 1 a 2 byla ale vlastníkem předmětných pozemků vedlejší účastnice 3, tedy Česká republika, a právo hospodaření s nimi mělo svědčit vedlejšímu účastníkovi 9 státnímu podniku Pražské pekárny a mlýny.

3. Vedlejší účastnice 1 a 2 se žalobou proti stěžovateli a ostatním vedlejším účastníkům domáhaly určení, že vlastníkem předmětných pozemků je Česká republika. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 (dále též jen „obvodní soud“) ze dne 28. 11. 2016 č. j. 18 C 190/2009-1407, ve znění usnesení téhož soudu ze dne 13. 12. 2017 č. j. 18 C 190/2009-1535, bylo žalobě vyhověno, avšak jen v rozsahu, v němž se tohoto určení domáhala vedlejší účastnice 1 proti vedlejší účastnici 3 a stěžovateli (výrok I). Jen ve vztahu k těmto subjektům shledal obvodní soud ve věci naléhavý právní zájem, neboť sporná otázka vlastnického práva k uvedeným pozemkům zapříčinila vznik řady sporů mezi katastrálními vlastníky pozemků a vlastníky staveb na nich postavených. Vzhledem k tomu, že v minulosti nebyla jednoznačně vyřešena, měla zároveň potenciál vyvolat vznik dalších sporů mezi stěžovatelkou jako katastrální vlastnící pozemků a vedlejší účastnicí 1 jako uživatelkou pozemků a vlastnící staveb na nich postavených. Předmětná žaloba tak byla způsobilá eliminovat stav nejistoty v právním vztahu mezi těmito subjekty, účinněji než jiné právní prostředky vystihnout obsah a povahu tohoto právního vztahu, a odvrátit tak případné budoucí spory.

4. Pokud jde o další žalované subjekty, vedlejší účastníci 4 až 8 byli předchozími katastrálními vlastníky předmětných pozemků, a tudíž určení vlastnického práva by přímo nezasáhlo do jejich právního postavení. Vedlejšímu účastníkovi 9 jako státnímu podniku zase mohlo svědčit pouze právo hospodaření k předmětným pozemkům, které však nebylo předmětem tohoto řízení. Vůči vedlejším účastníkům 4 až 9 byla proto žaloba vedlejší účastnice 1 zamítnuta (výrok II). Vedlejší účastnice 2, která měla v řízení před obecnými soudy rovněž postavení žalobkyně, v době podání žaloby předmětné pozemky již neužívala ani nevlastnila stavby na nich stojící, v důsledku čehož její žaloba nemohla plnit stejný účel, jako tomu bylo v případě žaloby vedlejší účastnice 1. V rozsahu, v kterém se vedlejší účastnice 2 domáhala určení vlastnického práva proti stěžovateli a vedlejším účastníkům 3 až 9, tak byla i její žaloba zamítnuta (výrok III). Vedlejší účastnici 3 a stěžovateli byla uložena povinnost společně a nerozdílně zaplatit vedlejší účastnici 1 náhradu nákladů řízení ve výši 154 567,71 Kč (výrok IV) a rozhodnuto bylo také o náhradě nákladů řízení mezi ostatními účastníky (výroky V až XIII).

5. K odvolání vedlejších účastnic 1 a 2 jako žalobek a vedlejší účastnice 3 a stěžovatelky jako žalovaných ve věci následně rozhodoval Městský soud v Praze (dále též jen „městský

soud“), který rozsudkem ze dne 28. 6. 2018 č. j. 25 Co 96/2018-1578 potvrdil rozsudek obvodního soudu ve vyhovujícím výroku i zamítavých výrocih ve věci samé (část výroku I). Výrok IV rozsudku obvodního soudu změnil tak, že vedlejší účastnice 3 a stěžovatelka jsou povinny zaplatit vedlejší účastníci 1 náhradu nákladů řízení ve výši 154 567,71 Kč, tentokrát však nikoli společně a nerozdílně (výrok II). Ve vztahu mezi vedlejšími účastníky 1 a 2 a stěžovatelkou nebylo žádnému z nich přiznáno právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok VII). Ve zbytku rozhodl o náhradě nákladů řízení před obvodním soudem a náhradě nákladů odvolacího řízení mezi ostatními účastníky (část výroku I, výroky III až VI a výroky VIII až X).

6. Z obou rozsudků vyplývá, že předmětné pozemky byly v letech 1959 a 1960 odňaty původním vlastníkům rozhodnutími příslušných obvodních národních výborů vydanými podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb., o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru, a postupem času byly všechny tyto pozemky ve správě státního podniku Státní statek hl. m. Prahy. Hospodářskými smlouvami ze dne 8. 4. 1987 č. 20/87 a ze dne 18. 1. 1989 č. 2/89 tento státní podnik přenechal předmětné pozemky do dočasného užívání vedlejšímu účastníkovi 9 státnímu podniku Pražské pekárny a mlýny za účelem výstavby pekárny Jihozápadní město.

7. Po roce 1989 vznikl původním vlastníkům předmětných pozemků, případně jejich potomkům, restituční nárok podle zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd. Za účelem jeho uspokojení uzavřel státní podnik Státní statek hl. m. Prahy jako vydávající dne 9. 9. 1991 s členy rodiny Š., kterým náležel restituční nárok, jako příjemci dohodu o vydání věci, na jejímž základě jim byla vydána část předmětných pozemků (tzv. východní část). Tato dohoda byla registrována Státním notářstvím pro Prahu 5 (dále jen „státní notářství“) dne 9. 9. 1991 pod sp. zn. 5 RE 302/91. Dále uzavřel uvedený státní podnik jako vydávající dne 24. 2. 1992 s K. H. jako příjemkyní dohodu o vydání věci, na jejímž základě jí byla vydána zbylá část předmětných pozemků (tzv. západní část). Tato dohoda byla registrována státním notářstvím dne 4. 3. 1992 pod sp. zn. 2 RE 298/92. Na základě kupní smlouvy ze dne 6. 9. 2007 uzavřené s některými členy rodiny Š. jako prodávajícími a společností Sallerova výstavba Plan V, s. r. o., jako kupující a kupní smlouvy ze dne 5. 10. 2007 uzavřené s vedlejší účastnicí 8, která je dědičkou K. H., jako prodávající a společností Sallerova výstavba Plan V, s. r. o., jako kupující pak měla vlastnické právo k předmětným pozemkům nabýt uvedená společnost, jejíž právní nástupkyní je v důsledku fúze sloučením stěžovatelka.

8. Obecné soudy shledaly uvedené dohody o vydání věci jako neplatné z několika důvodů. Předně měly být uzavřeny osobou, která podle § 4 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd nebyla povinnou osobou (pozemky nedržel státní podnik Státní statek hl. m. Prahy, ale vedlejší účastník 9). Dohody dále neobsahovaly ujednání o tom, zda a v jakém rozsahu přejímá ta která oprávněná osoba práva a závazky plynoucí ze smluv o dodávce stavebních prací v souvislosti s výstavbou areálu pekárny na předmětných pozemcích, ačkoli šlo o jejich podstatnou náležitost podle § 10 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd. V neposlední řadě předmětné pozemky nebyly podle § 10 odst. 4 tohoto zákona způsobilé k naturální restituci, neboť na nich byla v době vydání již kompletně vybudovaná stavba, pekárna Jihozápadní město.

9. Restituenti, resp. jejich právní nástupci, neměli nabýt vlastnické právo k předmětným pozemkům ani vydržením. Obecné soudy posoudily podmínky vydržení podle § 130 odst. 1 a § 134 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, (dále jen „občanský zákoník 1964“) a dospěly k závěru, že členové rodiny Š., jakož i K. H. jako oprávněné osoby prokazatelně věděli nebo s přihlédnutím ke všem okolnostem vědět museli, že na vydávaných pozemcích je vystavěn areál pekárny. Členové rodiny Š., s nimiž bylo jako s vlastníky některých pozemků v Praze v katastrálním území Jinonice v souvislosti s touto výstavbou jednáno, s ní v roce 1987 dokonce vyslovili souhlas. Všechny oprávněné osoby navíc

záhy po uzavření dohod o vydání věci čelily zpochybňování platnosti těchto dohod ze strany vedlejšího účastníka 9. V průběhu desetileté vydržecí doby se tak restituenti, resp. jejich právní nástupci, jednoznačně dozvěděli o skutečnostech, které při zachování běžné a normální opatrnosti v objektivním smyslu a současně při jednoznačném znění restitučního zákona v otázce určení povinné osoby, u nich mohly a měly od počátku vyvolat důvodné pochybnosti o tom, zda jim předmětné pozemky byly vydány povinnou osobou. Tyto osoby proto nemohly být v objektivním smyslu v dobré víře, že jim vlastnické právo k předmětným pozemkům skutečně náleží, a nebylo možné je považovat za oprávněné držitele.

10. Stěžovatelka, resp. její právní předchůdkyně, podle obecných soudů nezachovala náležitou obezřetnost, kterou by na ní bylo možné při uzavírání smluvních vztahů obdobného charakteru a významu požadovat. Právní předchůdkyně stěžovatelky, společnost Sallerova výstavba Plan V, s. r. o., dokonce vzala na vědomí existenci sporu o vlastnické právo k předmětným nemovitostem, o němž bylo vedeno řízení u obvodního soudu pod sp. zn. 15 C 124/2004. Měla tedy objektivně seznát, že stav zapsaný v katastru nemovitostí nemusí odpovídat skutečnosti. Rovněž měla možnost seznámit se s podmínkami, za kterých byly dotčené pozemky předchozím katastrálním vlastníkům vydány v rámci restituce, a s důvody, pro něž lze nabývací tituly předchozích katastrálních vlastníků v podobě restitučních dohod případně považovat za neplatné. Dobrou víru v zápis v katastru nemovitostí v případě právní předchůdkyně stěžovatelky dovodit nelze. Nebyla prokázána ani existence jiného právního titulu, podle něhož by došlo k zániku vlastnického práva státu k předmětným pozemkům.

11. Uvedenému posouzení obecných soudů předcházelo v obou rozsudcích vypořádání se s otázkou, zda rozhodnutí ve věci nebrání překážka věci rozsouzené podle § 159a odst. 4 občanského soudního řádu, konkrétně pravomocný rozsudek městského soudu ze dne 11. 3. 2014 č. j. 58 Cm 5/2011-231 ve věci žaloby společnosti Sallerova výstavba Plan V, s. r. o., proti JUDr. Jánů Kurincovi, správci konkursní podstaty úpadce vedlejšího účastníka 9 státního podniku Pražské pekárny a mlýny, o vyloučení části předmětných pozemků ze soupisu konkursní podstaty. Důvod, pro který správce zahrnul do konkursní podstaty i tyto pozemky, spočíval v tom, že stát k nim s ohledem na neplatnost dohod o vydání věci nikdy neměl pozbýt vlastnické právo.

12. Obvodní soud se v tomto rozsudku, jenž byl potvrzen rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) ze dne 13. 11. 2014 č. j. 10 Cmo 15/2014-273, s tímto závěrem neztotožnil. Podle jeho názoru měli být restituenti i společnost Sallerova výstavba Plan V, s. r. o., při nabývání vlastnického práva k předmětným pozemkům v dobré víře. Dovolání proti rozsudku vrchního soudu pak bylo zamítnuto rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017 č. j. 29 Cdo 1256/2015-338, z něhož vyplývá, že i kdyby dohody o vydání věci byly neplatné, právní předchůdkyně stěžovatelky by – v souladu s rozhodovací praxí Ústavního soudu – nabyla vlastnictví k předmětným pozemkům od osob zapsaných jako jejich vlastníci v katastru nemovitostí na základě dobré víry, která nebyla vyvrácena [k tomu blíže náleze ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (N 61/73 SbNU 163)].

13. Proti rozsudku městského soudu podaly dovolání vedlejší účastnice 2 (proti části výroku I, kterým byl potvrzen výrok III rozsudku obvodního soudu) a stěžovatelka (proti celému rozsudku). Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2019 č. j. 28 Cdo 4660/2018-1728 bylo dovolání vedlejší účastnice 2 odmítnuto (výrok I), a to z toho důvodu, že dovoláním označené otázky městský soud vyřešil v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu (ústavní stížnost vedlejší účastnice 2 proti tomuto výroku napadeného usnesení Nejvyššího soudu byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2019 sp. zn. III. ÚS 2995/19). Odmítnuto bylo také dovolání stěžovatelky (výrok II) a byla jí uložena povinnost zaplatit vedlejší účastnici 1 náhradu nákladů dovolacího řízení ve výši 3 363,80 Kč (výrok III). Ostatním účastníkům právo na náhradu nákladů dovolacího řízení přiznáno nebylo (výrok IV).

14. Městský soud se podle dovolacího soudu neodchýlil od jeho ustálené rozhodovací praxe v otázkách, zda v posuzované věci byl dán nedostatek podmínky řízení spočívající v překážce věci pravomocně rozsouzené podle § 159a odst. 4 občanského soudního řádu a zda byla vedlejší účastnice 1 aktivně věcně legitimovaná na žádaném určení. Rozporuje-li stěžovatelka závěr městského soudu o absolutní neplatnosti restitučních dohod o vydání věci, podle dovolacího soudu tak činí především prostřednictvím kritiky skutkových zjištění coby výsledku provedeného dokazování. Tyto námitky tudíž nevystihovaly kvalifikovanou otázku hmotného nebo procesního práva, jež by mohla založit přípustnost dovolání.

15. Jde-li pak o samotné posouzení otázky platnosti dohod o vydání věci, ani zde se městský soud neměl zpronevěřit ustálené rozhodovací praxi dovolacího soudu, dospěl-li k závěru, že uzavření těchto dohod s jinou než povinnou osobu podle § 4 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd má za následek jejich absolutní neplatnost. Jak uvedl dovolací soud, kritizuje-li stěžovatelka zjištění o existenci smlouvy o dodávce stavebních prací, z čehož následně dovozuje, že při její absenci nemusí dohoda o vydání věci obsahovat ujednání podle § 10 odst. 1 tohoto zákona o tom, zda a v jakém rozsahu přejímá oprávněná osoba práva a závazky z této smlouvy, jde ve své podstatě o skutkovou námitku. Přisvědčit nebylo možné ani její argumentaci, že v době uzavření dohod o vydání věci nebyla dána překážka vydání předmětných pozemků spočívající v jejich zastavenosti podle § 10 odst. 4 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd, zakládá-li ji stěžovatelka na tom, že stavby na předmětných pozemcích byly zkolaudovány až později. Stavbou podle uvedeného ustanovení je totiž třeba rozumět stavbu ve smyslu občanskoprávním, a nikoli ve smyslu předpisů veřejného práva. Rozsudek městského soudu nebyl shledán v kolizi ani s judikaturou dovolacího soudu, která na posledně uvedené ustanovení nahlíží jako na dispozitivní a podle níž v situacích, kdy není zpochybněno dispoziční právo povinné osoby k vydávanému pozemku, nečiní pomnutí zastavenosti dohodu o jeho vydání neplatnou.

16. K námitkám vztahujícím se k případnému nabytí vlastnického práva k předmětným pozemkům vydržením dovolací soud podotkl, že řešení otázky, zda byl držitel v dobré víře, že mu sporný pozemek patří, je vždy úzce spjato s konkrétními skutkovými zjištěními té které projednávané věci a v dovolacím řízení je lze přezkoumat toliko v případě, že by úvahy soudu v nalézacím řízení byly nepřiměřené. Takovým nedostatkem ale hodnotící úvaha městského soudu v posuzované věci evidentně netrpí, uzavírá-li se, že absence dobré víry držitelů se vztahovala již k okolnostem nabytí vlastnického práva. Právní předchůdkyně stěžovatelky, potažmo stěžovatelka samotná, vzhledem ke všem okolnostem případu nemohla být v dobré víře v to, že stav zapsaný v katastru nemovitostí odpovídá skutečnosti.

17. K námitkám, že městský soud při svém rozhodování nerespektoval smysl a účel restitučního zákonodárství, dovolací soud zdůraznil, že soudy nižších stupňů shledaly hned tři různé důvody, pro něž byly dohody o vydání předmětných pozemků oprávněným osobám absolutně neplatné. Jedním z nich bylo i porušení § 10 odst. 4 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd. Bylo-li od počátku záměrem zákonodárce nevracet oprávněným osobám pozemky zastavěné stavbou, pak nelze závěrům soudů nižších stupňů o neplatnosti dohod o vydání věci vytýkat formalismus při výkladu zákona. Původní vlastníci mají navíc v případech, kdy převod majetku do jejich vlastnictví není ze zákonem stanovených důvodů možný, nárok na poskytnutí finanční náhrady. Za nekorektní pak dovolací soud označil argumentaci stěžovatelky, podle níž namítaný postup může vést k tomu, že budou restituenti, resp. oprávněné osoby, zpětně a opakovaně zbaveni majetku. Jestliže oprávněné osoby nenabývaly vlastnictví k předmětným pozemkům, pak nemohlo dojít ani k zásahu do jejich tvrzeného vlastnického práva. Dovolací soud připomněl, že restituce v souzené věci nemá podklad ani v žádném rozhodnutí, jež by snad mohlo požívat presumpce správnosti, nýbrž toliko v absolutně neplatné dohodě zúčastněných subjektů, při jejímž uzavření nebyli nabyvatelé nadáni dobrou vírou. Závěrem konstatoval, že dovolání stěžovatelky nebylo

přípustné z důvodu nesplnění předpokladů jeho přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu.

III. Argumentace stěžovatelky

18. Stěžovatelka podotýká, že po 27 letech jsou předmětné pozemky opět v dispozici státu, který tak nabytí majetek v hodnotě stovek milionů korun, i když jej původně ani nechtěl, jak plyne například z jeho prvního procesního vyjádření ve sporu o určení vlastnického práva. Restituenti naopak nemají nic a stěžovatelce nezbyvá než se domáhat zpět uhrazení kupní ceny za pozemky. Smysl restitucí tím měl být zcela popřen. Nedošlo k žádné nápravě křivd, spíše k jejich mnohonásobnému prohloubení, a to vůči většímu počtu subjektů, než které figurovaly při nápravě majetkových křivd.

19. Odmítnutím dovolání došlo podle stěžovatelky k porušení jejího základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V tuto chvíli existují celkem tři rozhodnutí Nejvyššího soudu, která se obsahově zabývají stejnými argumenty, pokaždé se s nimi však uvedený soud vypořádal odlišně. Má jít o ústavní stížností napadené usnesení, dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2016 sp. zn. 30 Cdo 1257/2016 a již zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1256/2015. V napadeném usnesení dovolací soud odmítl dovolání jako nepřipustné, protože restituenti neměli vlastnické právo k předmětným pozemkům nabyt v dobré víře. Ve zmíněných rozsudcích ovšem tento soud shledal dovolání po předložení stejné argumentace přípustným a důvodným. V rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1257/2016 uvedl, že je povinností soudu důsledně verifikovat, zda skutkové okolnosti případu umožňují závěr o nabytí od nevlastníka, či nikoli, aniž by břemeno tvrzení a břemeno důkazní mělo spočívat na původním vlastníkovi. Odvolacímu soudu bylo vytčeno, že favorizoval již překonanou judikaturu o absolutní ochraně původního majitele nemovitostí. V rozsudku sp. zn. 29 Cdo 1256/2015 bylo zase rozhodováno o dovolání správce konkursní podstaty úpadce vedlejšího účastníka 9, který měl za to, že předmětné pozemky jsou majetkem úpadce s ohledem na neplatnost dohod o vydání věci, a proto je zahrnul do majetkové podstaty. Právní předchůdkyně stěžovatelky se ale žalobou domohla vyloučení těchto pozemků z majetkové podstaty z důvodu, že při jejich nabytí byla v dobré víře ve vlastnictví prodávajících.

20. Nejvyšší soud měl v napadeném usnesení zcela mimo svou pravomoc obsahově negativně hodnotit rozhodnutí jiného senátu téhož soudu. Při posuzování dobré víry právní předchůdkyně stěžovatelky již neměl dále zkoumat platnost předchozích nabývacích titulů dřívějších vlastníků, pokud tak učinil v dřívějším rozhodnutí. Jeho dřívější rozhodnutí nemůže být jakkoli „vadné“ jen z toho důvodu, že se nezabývalo určitým dílčím aspektem věci (zastavěnost pozemků) a místo toho se zaměřilo na stěžejní, chronologicky poslední, ale pro řízení nejdůležitější aspekt dobré víry, který nebyl zpochybněn ani soudy nižších stupňů. Napadené usnesení zcela pomíjí otázky, které stěžovatelka předestřela v dovolání a v nichž šlo o ochranu dobré víry restituentů a upřednostnění smyslu restitucí před pouhým formalistickým výkladem splnění podmínek restitučních předpisů. Nevypořádané zůstaly i její odkazy na řadu rozhodnutí Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, případně byla tato judikatura vyložena účelově.

21. Dobrá víra stěžovatelky měla být posílena tím, že v okamžiku nabytí předmětných pozemků byly veškeré spory ohledně předchozích vlastníků pozemků či jejich právních předchůdců pravomocně skončeny. Žaloby byly zamítnuty a vlastnické právo restituentů jako prodávajících nebylo jakkoli autoritativně zpochybněno. Stěžovatelka zcela logicky sdělila, že byla-li proti ní podána žaloba, pak po jejím zamítnutí nemůže být v horším postavení než před jejím podáním. Zamítnutá žaloba její dobrou víru naopak potvrzuje. Subjekty z podnikatelské skupiny vedlejší účastnice 1 jednaly účelově, jestliže podaly žalobu (s vědomím mizivého procesního úspěchu) jen proto, aby mohly argumentovat proti dobré víře stěžovatelky. V této souvislosti si stěžovatelka klade otázku, zda je možné takovému postupu přiznat právní

ochranu, resp. zda může samotné podání žaloby bez ohledu na rozhodnutí o ní nenávratně narušit její dobrou víru, zatímco utvrdit ji může pouze to, když je spor věcně projednán, žaloba zamítnuta a je provedeno odpovídající množství důkazů. Restituenti neměli jinou možnost, jak své vlastnictví utvrdit. Vlastnické právo k předmětným pozemkům navíc neuplatňoval ani aktivně nevykonával žádný třetí subjekt a vlastnictví jiných okolních pozemků, nabytých původně restituenty na základě stejných dohod, nebylo nikdy zpochybněno.

22. Napadeným usnesením mělo dojít také k porušení práva stěžovatelky vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Závěr Nejvyššího soudu, že nenabyla vlastnické právo k předmětným pozemkům z důvodu neplatnosti restitučních dohod, je zcela formalistický a v rozporu se zásadou proporcionality. Tento závěr nerespektuje její legitimní očekávání ani skutečnost, že jde o restituční věc. Primární příčinou navrácení těchto pozemků byla předchozí majetková křivda spočívající v jejich protiprávním odebrání původním majitelům po roce 1948. Restituční nárok původních vlastníků nebyl nijak zpochybněn, pouze mělo dojít k formálnímu pochybení státu při napravování této křivdy.

23. Podle stěžovatelky spočíval obecnými soudy zjištěný důvod neplatnosti dohod o vydání věci toliko ve formální vadě jednání státního podniku. Stranou jejich úvah přitom zůstala skutečnost, že restituenti, kteří nejsou právníci, jednali se státním subjektem. Právě ten jim sdělil, že jim na základě dohod mohou být pozemky vydány. S tímto postupem souhlasili a dohody o vydání podepsali, neboť byli rádi, že mají možnost protiprávně odňatý majetek nabýt zpět. Tyto dohody pak byly opakovaně akceptovány řadou státních institucí jako právně bezvadné a platné, například státními notářstvími v dědických řízeních, katastrálním úřadem při zápisu vlastnického práva restituentů, finančním úřadem při placení daní. Restituenti tak od počátku neměli jediný důvod pochybovat o řádnosti nabytí svého vlastnického práva. Celý restituční proces zároveň trval velice krátkou dobu, během níž nebylo možné získat či ověřit si relevantní data a skutečnosti, které jsou známy dnes. Pokud příslušné orgány věděly či musely vědět o překážkách vydání, měly tuto skutečnost sdělit předem. Platí přece presumpce správnosti kroků státních orgánů, státní podniky nevyjímaje, a tato byla napadenými rozhodnutími zcela popřena a pošlapána. Na počátku 90. let nebyla řada dokumentů známá, jako je tomu dnes. Archivy byly ve velkém nepořádku, o spoustě věcí se nevědělo, kde a zda vůbec jsou, a proto nelze na danou věc nahlížet optikou roku 2019. V této souvislosti si stěžovatelka klade otázku, zda by po 27 letech skutečně měli být za případná pochybení státních institucí nejvíce potrestáni restituenti a následní vlastníci pozemků a zda by současně měl stát nabýt zpět pozemky, které předtím vydal a které nikdy právem nevlastnil. V důsledku napadených rozhodnutí přijdou restituenti podruhé o svůj majetek a navíc budou vystaveni povinnosti vracet kupní cenu za pozemky.

24. S ohledem na nového vlastníka budov stojících na předmětných pozemcích, kdy ke změně vlastnictví došlo po aktuální a veřejně známé fúzi, lze podle stěžovatelky jen fabulovat, proč má třetí subjekt zájem na tom, aby nabyl vlastnické právo stát. Již samotní restituenti byli před prodejem pozemků nuceni domáhat se uhrazení úplaty za jejich užívání (tehdy ještě podle nájemní smlouvy) před soudem. Stejně tak stěžovatelka, resp. její právní předchůdkyně, byla nucena podat v roce 2008 žalobu na zaplacení úplaty za užívání pozemků, přičemž tento spor nebyl ke dni podání ústavní stížnosti skončen. Stěžovatelka má za to, že podání žaloby na určení vlastnického práva státu, který se až do jejího podání ke svému vlastnickému právu nehlásil a nikdy nečinil aktivní kroky na obranu svých práv, to vše rok po podání žaloby stěžovatelky o zaplacení dlužného nájemného, svědčí s velikou pravděpodobností o účelovosti jednání vedlejších účastnic 1 a 2 a zneužití práva.

25. Podáním ze dne 6. 1. 2020 stěžovatelka doplnila ústavní stížnost o odkazy na několik rozhodnutí Ústavního soudu, které měly podpořit její původní argumentaci.

IV. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

26. Pro účely tohoto řízení si Ústavní soud vyžádal spis vedený u obvodního soudu pod sp. zn. 18 C 190/2009 a vyzval účastníky řízení a vedlejší účastnice 1 a 3 k vyjádření se k ústavní stížnosti.

IV./a Vyjádření Nejvyššího soudu

27. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 23. 4. 2020 odmítl, že by se napadeným usnesením dopustil libovůle, účelové interpretace judikatury či přepjatého formalismu. Důvody nepřipustnosti dovolání podrobně shrnul v odůvodnění napadeného usnesení, v němž reagoval i na podstatné námitky stěžovatelky. Při zkoumání přípustnosti dovolání se pohyboval v mezích otázek vymezených dovoláním, vázán přitom učiněnými skutkovými zjištěními soudů nižšího stupně, která mu nepřísluší revidovat. Nejvyšší soud znovu osvětlil důvody, pro něž nebylo možné přiznat právní účinky uzavřeným dohodám o vydání věci. Pozornost věnoval také závěru o absenci dobré víry, a to jak na straně restituentů, kde by měla význam pro případné pozdější originární nabytí vlastnického práva k předmětným pozemkům vydržením, tak na straně stěžovatelky, resp. její právní předchůdkyně, kde byla podmínkou nabytí vlastnického práva ke sporným pozemkům evidovaným v katastru nemovitostí od nevlastníků. Při řešení vytčených právních otázek se městský soud nezpronevěřil ustálené rozhodovací praxi Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, od níž nebylo důvodu se odchýlit. S účelem restituce by nebyl slučitelný stav, kdy by se oprávněné osobě mělo dostat vyprázdněného vlastnického práva (jak by tomu mohlo být v případě vydání zastavěných pozemků), jež nadto v sobě nese i potencialitu dalších sporů (o náhradu za omezení vlastnického práva či vydání bezdůvodného obohacení).

28. V dané věci nejde o kolizi stížností napadeného usnesení s jinou rozhodovací praxí dovolacího soudu, konkrétně s rozsudkem sp. zn. 30 Cdo 1257/2016, v němž bylo podrobeno kritice tehdy přezkoumávané rozhodnutí primárně proto, že v otázce nabytí od nevlastníka odvolací soud vycházel z právních závěrů, které však byly další judikaturou Ústavního soudu překonány. Nejvyšší soud v odkazovaném rozsudku nečinil definitivní a kategorické závěry o tom, zda byl nabyvatel nemovitostí v dobré víře, či nikoli. Ústavní stížností napadené rozhodnutí nemůže být – s ohledem na odlišný předmět řízení – v rozporu ani se závěry, na nichž spočívá rozsudek sp. zn. 29 Cdo 1256/2015. Napadeným usnesením neměla být porušena ústavně zaručená základní práva stěžovatelky.

IV./b Vyjádření Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5

29. Městský soud ve svém vyjádření ze dne 14. 4. 2020 a obvodní soud ve svém vyjádření ze dne 11. 5. 2020 odkázaly na obsah napadených rozsudků. Podle městského soudu argumentace stěžovatelky nepřináší nic nového, s čím by se obecné soudy již nevypořádaly ve svých rozhodnutích. Ústavní stížnost by měla být odmítnuta.

IV./c Vyjádření společnosti UNITED BAKERIES, a. s.

30. Vedlejší účastnice 1 ve svém vyjádření ze dne 11. 11. 2019 (zaslaném i jménem vedlejší účastnice 2, což však nebylo doloženo plnou mocí k jejímu zastupování) vyjádřila přesvědčení, že k namítanému zásahu do základních práv nedošlo. Podle jejího názoru se stěžovatelka, která je společností z nadnárodní developerské skupiny, společně s restituenty záměrně staví do role bezbranné oběti nezákonného zásahu státu v podobě nesprávně provedené restituce, ačkoli se sama nechovala dostatečně obezřetně při uzavírání kupních smluv s restituenty, kteří mají na nesprávnosti restituce rovněž svůj podíl. Její účelová interpretace skutkových okolností případu a relevantních právních norem je nepřipadná a nemůže založit opodstatněnost ústavní stížnosti. Obecné soudy totiž provedly důkladné a úplné dokazování, v jehož rámci byly prokazovány všechny relevantní skutečnosti týkající se výstavby pekárny Jihozápadní město, jakož i uzavření restitučních dohod a později kupních smluv. V žádném

jiném řízení takto důkladné důkazní řízení neproběhlo, což platí i pro zmiňované řízení o vylučovací žalobě, jehož účastníkem vedlejší účastnice 1 ani nebyla.

31. Obecné soudy měly dostatečně zohlednit argumentaci stěžovatelky a vypořádat se s otázkou proporcionality postavení a ochrany práv jednotlivých účastníků řízení, jakož i s restitučním aspektem případu. Stěžovatelka záměrně opomíná uvést, že v důsledku pravomocného rozhodnutí o určení vlastnictví pozemků ve prospěch státu má vůči restituentům právo na vydání jimi inkasované kupní ceny za pozemky jako bezdůvodného obohacení. Ostatně v tomto ohledu již zahájila dvě soudní řízení. Restituentům pak zůstává zachován restituční majetkový nárok vůči státu, byť nikoli v podobě nároku na vydání předmětných pozemků. Případná námitka promlčení vznesená ze strany státu vůči takto uplatněnému nároku by byla s ohledem na konstantní judikaturu odmítnuta pro rozpor s dobrými mravy. Pro doplnění celého kontextu věci je třeba uvést, že restituenti v minulosti inkasovali nájemné za užívání pozemků od vedlejší účastnice 2 ve výši přibližně 15 mil. Kč. Inkasovali je bez právního důvodu, ale vzhledem k promlčení již vedlejší účastnice 2 nemůže žádat o jeho vrácení. Není tedy pravdivé tvrzení, že došlo k prohloubení majetkových křivd vůči restituentům či popření smyslu restitucí.

32. Vedlejší účastnice 1 nesouhlasí s tím, že by zde existovala tři kolidující rozhodnutí Nejvyššího soudu. Stěžovatelkou zmiňovaná rozhodnutí byla vydána v rozdílných typech řízení, z nichž každé mělo jiný okruh účastníků a jiný předmět: a) určení vlastnického práva k pozemkům, b) uložení povinnosti k zaplacení nájemného z pozemků a c) vyloučení pozemků ze soupisu konkursní podstaty. Ve dvou řízeních byla otázka vlastnictví pozemků řešena pouze jako předběžná. Ve všech pak byla jejich účastníky uplatňována různá skutková tvrzení a dokazování bylo prováděno v odlišném rozsahu. Na jeho závěrech vznikl skutkový terén, který byl předmětem rozhodování obecných soudů, který ovšem Nejvyšší soud – s výjimkou zcela zjevného excesu – nebyl oprávněn přezkoumávat. Pokud byl v řízení o vylučovací žalobě skutkový stav zjištěn v užším rozsahu, resp. nebyly v něm dostatečně tvrzeny a prokazovány skutečnosti o absenci dobré víry, které byly tvrzeny a prokazovány v určovacím řízení, nelze z rozhodnutí o vylučovací žalobě, která časově předcházela vydání rozhodnutí o určení vlastnictví k pozemkům, cokoli dovozovat. Rozhodnutí vydané v řízení o vylučovací žalobě nemohlo s ohledem na rozdílný okruh účastníků řízení a rozdílný předmět řízení založit překážku věci rozsouzené.

33. Obecné soudy podle vedlejší účastnice 1 neupřednostnily formalistický výklad splnění podmínek restitučních předpisů před smyslem restitucí. Zjištěné vady dohod o vydání věci směřovaly do samého základu restitucí. Nebyly splněny základní podmínky restitučního zákona, neboť pozemky byly vydány jinou než povinnou osobou, navíc byly zastavěny a restituční dohody neobsahovaly ujednání o existenci závazků ze smluv souvisejících s výstavbou pekárny, ačkoli takové závazky existovaly. Každý jeden z těchto důvodů by sám o sobě obstál jako důvod neplatnosti dohody. Restituce měla napravit historické majetkové křivdy, ale podle pevně daných pravidel. Rozhodně neumožňovala státním orgánům nakládat libovolně s majetkem státu, tedy vydávat majetek, který být vydáván neměl, či vydávat majetek k tomu nepřislušným subjektem.

34. Z pohledu stěžovatelky šlo ve věci primárně o otázku možného nabytí vlastnictví od nevlastníka tzv. dobrověrným nabyvatelem za účinnosti občanského zákoníku 1964. V době uzavření kupních smluv mezi právní předchůdkyní stěžovatelky a restituenty probíhalo několik soudních řízení o plnění, konkrétně o zaplacení nájemného za užívání pozemků, v jejichž rámci vedlejší účastnice 2 jako tehdejší vlastnice budov uváděla opakovaně argumenty o tom, že restituenti nejsou vlastníky pozemků. V té době sice neprobíhalo žádné řízení o určení vlastnického práva k pozemkům, existovaly již ale rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2004 sp. zn. 22 Cdo 1361/2003 a ze dne 16. 12. 2004 sp. zn. 33 Odo 1024/2002, v nichž

dovolací soud shledal restituční dohody neplatnými. Jedno z těchto rozhodnutí bylo i přílohou kupní smlouvy.

35. Pro prolomení dobré víry není nutné autoritativní zpochybnění vlastnictví. Stačí, že se osoba, která se jí dovolává, jakýmkoli způsobem seznámí se skutečnostmi, jež objektivně mohou dobrou víru prolomit. I žaloba podaná proti katastrálnímu vlastníkovému žalobcem, který zjevně není aktivně věcně legitimován, může obsahovat vylicení skutečností, které bez ohledu na zamítnutí této žaloby prolamují dobrou víru tohoto vlastníka. Vedlejší účastnice 1 připomíná, že v případě sporu vedeného před obvodním soudem pod sp. zn. 7 C 232/92 došlo k zamítnutí žaloby vedlejšího účastníka 9 pro nedostatek naléhavého právního zájmu (šlo o žaloby na určení neplatnosti restitučních dohod, nikoli určení vlastnického práva). V případě sporu vedeného před obvodním soudem pod sp. zn. 15 C 124/2004 došlo k zamítnutí žaloby vedlejší účastnice 2 z důvodu nedostatku aktivní věcné legitimace, kdy tato žalovala určení vlastnického práva pro sebe a nepodařilo se jí prokázat, že by se v rámci privatizace sama stala vlastníkem pozemků. Ani v jednom z těchto řízení nebylo právně závazným způsobem určeno ani jinak potvrzeno, že vlastníky pozemků jsou restitučníci a že jejich restituční dohody jsou platné. V případě restitučníků obecné soudy naopak posléze dovodily, že tito nebyli v dobré víře od samého počátku, protože věděli, kdo je povinnou osobou, i to, že pozemky jsou zastavěné. Stěžovatelka neměla žádné rozhodnutí či jiný relevantní důkaz, který by prokazoval, že restitučníci jsou skutečnými vlastníky pozemků.

36. Tvzení stěžovatelky o tom, že určovací žaloba byla podána účelově s cílem oslabit její dobrou víru, označuje vedlejší účastnice 1 za absurdní. Žaloba byla podána z důvodu nutnosti závazné deklarace skutečného vlastníka pozemků pro účely placení úhrady za jejich užívání. V době podání žaloby bylo vůči vedlejší účastnici 2 vedeno množství soudních řízení o plnění za užívání pozemků, která byla iniciována restitučníky a stěžovatelkou. Již od roku 2001 totiž vedlejší účastnice 2 dobrovolně neplatila nájemné, protože zpochybňovala vlastnické právo restitučníků k předmětným pozemkům. Nyní posuzovaná žaloba se týkala určení ve prospěch státu, neboť v minulosti bylo závazně určeno, že vedlejší účastnice 2 vlastníkem pozemků není. Nejvyšší soud zároveň opakovaně rozhodl, že restituční dohody jsou neplatné, což znamená, že vlastníkem pozemků zůstal stát.

37. Z obsahu spisu podle vedlejší účastnice 1 jednoznačně vyplývá, že restitučníci prodali část svého majetku v souvislosti s výstavbou pekárny Jihozápadní město právě vedlejšímu účastníkovi 9, vyslovili souhlas s výstavbou pekárny a byla jim doručována správní rozhodnutí související se samotným procesem výstavby pekárny, jejímž stavebníkem a investorem byl právě vedlejší účastník 9. Restitučníci tedy věděli, kdo pozemky drží a že je na nich kompletně vybudovaná pekárna, která byla i částečně zkolaudována. Původní pozemky tak byly vydávány zastavěné, ačkoli pro takový případ zákon znal institut finančních náhrad. Všechny tyto skutečnosti nemohou být ignorovány jen kvůli prohlášení státního podniku Státní statek hl. m. Prahy v restitučních dohodách nebo registraci restitučních dohod státním notářstvím. Protože restitučníci dobře znali skutkový stav věci, nelze omluvit jejich právní omyl, že se namísto finanční náhrady domáhali vydání původně odňatých pozemků a že za tímto účelem uzavřeli restituční dohody s uvedeným státním podnikem. Místo toho musí nést následky s tím spojené a nelze na ně nahlížet jako na jakési oběti podané žaloby nebo nesprávného postupu státu.

38. Restitučníci se nemohou účinně dovolávat ani presumpce správnosti veřejných aktů z důvodu registrace dohod státním notářstvím či navazujících dědických řízení. V daném případě nejde *stricto sensu* o výkon veřejné moci, ale o uzavření dvoustranné dohody. Uplatní se zde zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, která platí stejně pro všechny účastníky tohoto řízení a jejíž naplnění musí být u všech posuzováno stejnou optikou při zachování zásady rovnosti účastníků. Tím není zpochybněna existence samotného restitučního nároku. Není ani pravda, že stát o předmětné pozemky nestojí. K jejich zahrnutí do konkursní podstaty úpadce

vedlejšího účastníka 9 došlo ostatně právě z podnětu Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových (dále též jen „Úřad“).

39. Na doplnění ústavní stížnosti reagovala vedlejší účastnice 1 replikou ze dne 10. 2. 2020, v níž shrnula své hlavní argumenty a stručně reagovala na odkazy na jednotlivá rozhodnutí Ústavního soudu, které stěžovatelka uvedla na podporu svých tvrzení. Vedlejší účastnice 1 navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, případně zamítnuta.

IV./d Vyjádření Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových

40. Úřad ve svém vyjádření ze dne 27. 4. 2020 uvedl, že stěžovatelka v ústavní stížnosti ve značné míře pouze opakuje argumentaci, která již byla obecnými soudy důsledně posouzena. Jejich rozhodnutí byla přesvědčivým způsobem odůvodněna a pro složitost věci na ně postačí odkázat. Lze nicméně dodat, že uzavření absolutně neplatných dohod o vydání věci nelze označit za toliko „formální pochybení státu při napravování této křivdy“. Nesplnění zákonných podmínek pro obnovení původního právního stavu nelze zhojit poukazováním na křivdu, která byla oprávněným osobám způsobena. Obecné soudy přitom shledaly hned tři různé důvody, pro něž byly dohody o vydání pozemků oprávněným osobám absolutně neplatné. Jedním z nich bylo porušení ustanovení § 10 odst. 4 tohoto zákona, podle něhož se pozemek, na němž je umístěna stavba, která byla zřízena až po jeho převzetí státem, nevzdává. Bylo-li v restitučních věcech od počátku rozhodnutím zákonodárce nevracet oprávněným osobám pozemky zastavěné po přechodu na stát stavbou, nelze nyní tvrdit, že obecné soudy nerespektovaly smysl a účel restitučního zákonodárství.

41. Předmětná restituce podle Úřadu nemá podklad v žádném rozhodnutí, které by mohlo požívat presumpce správnosti, nýbrž jen v dohodě oprávněné a povinné osoby, kterou byla právnická osoba, která věc držela ke dni účinnosti zákona. Jak bylo v řízení prokázáno, tyto osoby nepochybně nebyly při uzavírání dohody v dobré víře. Samotné plynutí času nemůže zhojit neplatnost restitučních dohod, když navíc, jak vyplývá z provedených důkazů, restituční čelili zpochybnění těchto dohod bezprostředně po jejich uzavření. Ústavní stížnost by měla být zamítnuta.

IV./e Replika stěžovatelky

42. Stěžovatelka využila možnosti reagovat na každé z uvedených vyjádření ve svých replikách ze dne 29. 5. 2020. V nich zopakovala některé námitky směřující proti napadeným rozhodnutím. Obecným soudům vytýká, že se s řadou těchto námitek, včetně odkazů na relevantní judikaturu, nevypořádaly, případně jen odkázaly na ustálenou judikaturu, aniž by ji specifikovaly. Souhlasit nelze ani s tvrzeními Úřadu, že obecnými soudy konstatovaný důvod neplatnosti restitučních dohod není toliko formálním, že v jeho důsledku nedochází k nerespektování smyslu a účelu restitučního zákonodárství a že se v dané věci neuplatní presumpce správnosti aktů státních orgánů.

43. Na jednotlivé části vyjádření vedlejší účastnice 1 reagovala stěžovatelka ve shodě se svou původní argumentací. Nad rámec již uvedeného dodala, že dlouhodobě nesouhlasí s tezí, že rozhodnutí o vyloučení věci z konkursní podstaty je platné jen mezi stranami a že otázka vlastnictví pozemků je v něm řešena jen jako předběžná, protože nejde o věc pravomocně rozhodnutou ve vztahu k řízení o určení vlastnického práva. Správce konkursní podstaty vedlejšího účastníka 9 nemohl podat žalobu na určení vlastnického práva. Předmětné pozemky mohl pouze zahrnout do konkursní podstaty s tím, aby se původní vlastníci těchto pozemků domáhali jejich vyloučení, k čemuž také úspěšně došlo. Skutečnost, že správce konkursní podstaty musel postupovat takto, ale nemůže být přičítána k tíži stěžovatelky v tom smyslu, že díky tomu není dána překážka věci rozsouzené a že lze žalovat znovu směrem k určení vlastnického práva.

IV./f Ústní jednání

44. Ústavní soud rozhodl ve věci podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) bez nařízení ústního jednání, protože od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

45. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost je přípustná (stěžovatelka neměla k dispozici jiné zákonné procesní prostředky k ochraně práva ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byla podána včas a splňuje i všechny zákonem stanovené formální náležitosti, včetně podmínky právního zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu). Osobou k tomu oprávněnou byla ovšem podána pouze ve vztahu k těm výrokům napadených rozhodnutí, jimiž bylo rozhodováno o právech nebo povinnostech stěžovatelky. Jen v této části mohla napadená rozhodnutí zasáhnout do jejích základních práv a svobod.

46. Oprávnění stěžovatelky podat ústavní stížnost tak bylo v případě napadeného usnesení Nejvyššího soudu shledáno u výroku II, kterým bylo rozhodnuto o odmítnutí jí podaného dovolání, výroku III, kterým bylo rozhodnuto o její povinnosti k náhradě nákladů dovolacího řízení vůči vedlejší účastnici 1, a výroku IV, jímž bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení mezi ostatními účastníky řízení, tedy i mezi stěžovatelkou a ostatními účastníky. Pokud jde o rozsudek městského soudu, předmětné oprávnění bylo dáno v rozsahu, v němž ústavní stížnost směřovala proti části výroku I, jímž byl potvrzen výrok I napadeného rozsudku obvodního soudu, dále výroky II a III, kterými byly změněny výroky IV a VI napadeného rozsudku obvodního soudu, a výroku VII, kterým bylo rozhodnuto, že ve vztahu mezi vedlejšími účastníky 1 a 2 a stěžovatelkou nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Napadený rozsudek obvodního soudu byla nakonec stěžovatelka oprávněna napadnout ve výroku I, kterým bylo ve vztahu mezi vedlejšími účastnicemi 1 a 3 a stěžovatelkou určeno vlastnické právo státu k předmětným pozemkům, ve výroku IV, kterým bylo rozhodnuto o povinnosti vedlejší účastnice 3 a stěžovatelky zaplatit náhradu nákladů řízení vedlejší účastnici 1, a ve výroku VI, kterým bylo rozhodnuto o povinnosti vedlejší účastnice 2 zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení.

47. Výroky I napadeného usnesení Nejvyššího soudu, zbylou částí výroku I a výroky IV až VI a VIII až X napadeného rozsudku městského soudu a výroky II, III, V a VII až XIII napadeného rozsudku obvodního soudu (jejich obsah je blíže specifikován v bodech 3 až 5 a 13 tohoto nálezu) nebylo rozhodováno o právech a povinnostech stěžovatelky, protože byla ústavní stížnost v tomto rozsahu podána osobou k tomu zjevně neoprávněnou.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

48. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky, vyjádřeními účastníků a vedlejších účastníků řízení a obsahem příslušného spisu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

49. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

50. Stěžovatelka je přesvědčena, že je vlastnící předmětných pozemků, a ústavní stížností proti napadeným rozhodnutím rozporuje závěry obecných soudů, podle nichž je vlastníkem těchto pozemků stát. Ústavní soud spatřuje východisko pro ústavněprávní posouzení věci v tvrzeném porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jehož součástí jsou také záruky spravedlivého procesu vztahující se jak ke skutkovým zjištěním obecných soudů, jež jsou výsledkem hodnocení provedených důkazů, tak

k navazujícím právním závěrům. Rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními nebo mezi skutkovými zjištěními a právními závěry soudu by měl za následek porušení tohoto základního práva účastníka řízení, jestliže by šlo o rozpor „extrémní“ neboli zpochybňující výsledek řízení [nález ze dne 3. 11. 1994 sp. zn. III. ÚS 150/93 (N 49/2 SbNU 87), nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)]. Zárukám spravedlivého procesu by neodpovídal ani výklad podústavního práva, jenž by zjevně a neodůvodněně vybočoval ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovatelnému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]. Protože předmětem řízení o určovací žalobě vedlejší účastnice 1 bylo určení vlastnického práva státu k pozemkům, u nichž byla původně v katastru nemovitostí jako jejich vlastnice zapsána stěžovatelka, bylo třeba se zabývat také otázkou, zda napadenými rozhodnutími nebylo porušeno její základní právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

51. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí z hlediska uplatněných námitek stěžovatelky. Z výše uvedených ústavněprávních hledisek se předně zabýval existencí naléhavého právního zájmu vedlejší účastnice 1 na určení vlastnického práva státu k předmětným pozemkům. Předmětem jeho posouzení ale byly také některé otázky hmotného práva, na jejichž řešení závisel výsledek řízení o určovací žalobě, jakož i samotný závěr obecných soudů o tom, že restituenti, resp. jejich právní nástupci, nebyli v dobré víře, že jim předmětné pozemky patří. Pakliže by i obstál závěr o neplatnosti dohod o vydání věci, bylo třeba zvážit, zda se restituenti, resp. jejich právní nástupci, nemohli stát vlastníky předmětných pozemků vydržením, případně, zda stěžovatelka, resp. její právní předchůdkyně, i přesto nemohla nabýt vlastnické právo k předmětným pozemkům na základě kupních smluv uzavřených s restituenty v důvěře v zápis jejich vlastnického práva v katastru nemovitostí.

VI./a Předpoklady řízení o určovací žalobě vedlejší účastnice 1

52. K jednotlivým otázkám procesního práva Ústavní soud uvádí, že podle § 80 občanského soudního řádu [dříve § 80 písm. c) občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2013] se lze domáhat žalobou určení, zda tu právní poměr nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem. Jestliže si stěžovatelka klade otázku, zda vedlejší účastnice 1 může mít naléhavý právní zájem na určení vlastnického práva státu k předmětným pozemkům, je nutno zdůraznit, že uvedené ustanovení nevylučuje existenci takového zájmu i na určení právního poměru mezi žalovaným a třetí osobou (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011 sp. zn. 30 Cdo 3378/2009). Obecné soudy v napadených rozhodnutích vysvětlily, z jakého důvodu žaloba na určení byla způsobilá vytvořit pevný právní základ pro právní vztahy účastníků, aby se předešlo případným dalším sporům o plnění. Tomuto posouzení, které je výkladem podústavního práva, nelze z ústavněprávního hlediska nic vytknout.

53. Ústavní stížností není přímo namítáno nerespektování překážky věci rozsouzené podle § 159a odst. 4 občanského soudního řádu, jež měla být založena pravomocným rozsudkem městského soudu č. j. 58 Cm 5/2011-231, kterým byly na základě žaloby právní předchůdkyně stěžovatelky z konkursní podstaty úpadce vedlejšího účastníka 9 vyloučeny předmětné pozemky z důvodu, že měly být v jejím vlastnictví (viz body 11 a 12 tohoto nálezu). Ústavní soud se nicméně ztotožňuje se závěrem, že rozsudek městského soudu byl vydán v řízení, které mělo jiný předmět a účastníky, byť v něm vlastnické právo k předmětným pozemkům bylo řešeno jako otázka předběžná, a proto tento rozsudek nemohl založit překážku věci rozsouzené ve vztahu k řízení o určovací žalobě, o níž bylo rozhodnuto napadenými rozhodnutími.

54. Námitky stěžovatelky nyní směřují až k tvrzenému nerespektování právních závěrů obsažených v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1256/2015, kterými bylo ve věci

uvedené vylučovací žaloby zamítnuto dovolání. V tomto rozsudku dovolací soud shledal platnost dohod o vydání věci, jakož i dobrou víru stěžovatelky, resp. její právní předchůdkyně, v to, že se na základě kupní smlouvy s restituenty stala vlastnící předmětných pozemků. Ústavní soud se s otázkou platnosti dohod o vydání věci věcně vypořádá níže v rámci posouzení otázek hmotného práva. Na tomto místě je však třeba podotknout, že uvedený rozsudek, kterým byla otázka existence právního poměru nebo práva řešena v jiné věci pouze jako otázka předběžná, nezavazoval Nejvyšší soud ke stejným závěrům i v napadeném usnesení. Nejvyšší soud v tomto usnesení vycházel z odlišného skutkového stavu zjištěného soudy nižších stupňů.

VI./b Platnost dohod o vydání věci

55. Zákon o zmírnění následků některých majetkových křivd jako jeden z restitučních zákonů umožnil, aby se fyzické nebo soukromé právnické osoby domohly zmírnění majetkových křivd, které jim způsobil stát za komunistického režimu odnětím vlastnického práva k nemovitým, popřípadě movitým věcem některým ze způsobů uvedených v § 1 tohoto zákona, a to i když se tak stalo podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb. Jednou z forem tohoto zmírnění bylo vydání těchto věcí původním vlastníkům. Mělo k němu dojít na základě dohod o vydání věci podle § 5 odst. 2 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd, které byly povinny uzavřít povinné osoby s oprávněnými osobami v případě, že tyto včas učinily písemnou výzvu a byly k tomu splněny i další zákonem stanovené podmínky. Stát tak zajistil uspokojení restitučních nároků touto formou uložením povinnosti k vydání věcí právníckým osobám, které je ke dni účinnosti uvedeného zákona držely.

56. Provedení restitucí prostřednictvím dohod o vydání věci uzavíraných mezi povinnými osobami a oprávněnými osobami (místo toho, aby k jejich provedení došlo vždy akty veřejné moci) bylo s ohledem na rozsah odňatého majetku, který měl být vydán, nejen praktickým, ale v dané situaci i nezbytným řešením. Legislativce nekladl důraz jen na to, aby byly restituce provedeny, ale také na to, aby se tak stalo rychle, neboť šlo o součást širších změn, které měly co nejdříve umožnit obnovení standardních vlastnických vztahů a přechod od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní. Vzhledem k tomu, že dohody o vydání věci neměly povahu aktu veřejné moci, nýbrž šlo o dvoustranné právní úkony (nyní právní jednání) subjektů, z nichž žádný nebyl ve vztahu k tomu druhému ve vrchnostenském postavení, vztahovala se na ně obecná úprava občanskoprávních vztahů. Tento právní úkon (nyní právní jednání) tak mohl být neplatný podle § 39 občanského zákoníku 1964, jestliže by svým obsahem nebo účelem odporoval zákonu nebo jej obcházel anebo se přičil dobrým mravům. Nelze ostatně připustit, aby případná nezákonnost těchto dohod nemohla mít žádný vliv na jejich platnost, protože by to fakticky otevíralo prostor pro zneužití tohoto institutu za jiným než zákonem stanoveným účelem, například vydáním majetku státu, na který se zákon o zmírnění následků některých majetkových křivd vůbec nevztahoval.

57. Obecné soudy shledaly neplatnost dohod o vydání věci podle § 39 občanského zákoníku 1964 v tom, že nebyly splněny zákonné předpoklady pro vydání předmětných pozemků podle § 4 odst. 1 a § 10 odst. 1 a 4 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd. Zjednodušeně řečeno, předmětné pozemky měly být vydány jinou než povinnou osobou, neměly obsahovat náležitost v podobě ujednání o tom, zda a v jakém rozsahu oprávněná osoba přejímá práva a závazky z některých již existujících smluv týkajících se vydávané věci, a jejich vydání měla bránit překážka zastavěnosti. Nesplnění kteréhokoli z těchto předpokladů bylo obecnými soudy považováno za dostatečný důvod pro závěr o neplatnosti.

58. Ústavní soud přisvědčil závěrům obecných soudů potud, že dohody o vydání věci byly v rozporu s § 10 odst. 4 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd, podle něhož pozemek, na němž je umístěna stavba, která byla zřízena až po převzetí pozemku státem, se nevydává, a oprávněné osobě přísluší peněžní náhrada. Důvodem této překážky je zamezení kolize s veřejným zájmem nebo právy třetích osob vztahujícími se k předmětné stavbě. Brání

se tím tomu, aby docházelo k vydávání pozemků zatížených existencí stavby, u nichž by bylo vyloučeno či omezeno jejich využití ze strany restituentů za původním účelem. Obecné soudy měly za prokázané a stěžovatelka v ústavní stížnosti nijak nerozporovala, že na předmětných pozemcích se nachází stavba pekárny, resp. areál pekárny sestávající z několika staveb. Již z tohoto důvodu byla dána zákonná překážka vydání, jež působila neplatnost dohod o vydání věci uzavřených mezi státním podnikem Státní statek hl. m. Prahy a restituenty [srov. náleze ze dne 20. 9. 2000 sp. zn. I. ÚS 45/2000 (N 133/19 SbNU 213), jehož závěry, byť vyslovené ve vztahu k § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“), se přiměřeně uplatní i u vydání věci podle zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd]. Nešlo přitom o případ, kdy osoba, která vydala předmětné pozemky, měla k tomuto majetku dispoziční právo umožňující jí převést vlastnické právo k těmto pozemkům na oprávněné osoby i mimo rámec restitučních předpisů, a proto mohla učinit autonomní projev vůle směřující k jejich vydání [srov. náleze ze dne 4. 11. 1998 sp. zn. II. ÚS 236/97 (N 133/12 SbNU 259)]. V daném případě byla nemovitost vydána právníckou osobou, které – bez ohledu na to, zda byla či nebyla povinnou osobou podle § 4 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd – svědčilo právo hospodaření s národním majetkem, v důsledku čehož byla omezena povinnostmi při této správě (zejména podle zákona č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 1991) a nemohla pozemky vydat bez zákonného důvodu.

59. Již zjištěný rozpor dohod o vydání věci s § 10 odst. 4 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd podle Ústavního soudu dostatečně opodstatňuje závěr o jejich neplatnosti. Za této situace tak nebylo nezbytné zabývat se otázkou, zda by neplatnost uvedených dohod zakládala i samotná skutečnost, že k vydání pozemků došlo jinou než povinnou osobou podle § 4 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd, v daném případě státním podnikem, který věc ve vlastnictví státu ke dni účinnosti tohoto zákona nadržel, případně zda by tento následek bylo možné spojit i s nesplněním náležitosti podle § 10 odst. 1 uvedeného zákona. Neznaменá to však, že se Ústavní soud se souvisejícími závěry obecných soudů bez dalšího ztotožňuje.

60. V minulosti se Ústavní soud nezabýval otázkou, zda vydání věci jinou než povinnou osobou podle § 4 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd musí nezbytně vést k závěru o neplatnosti dohody o vydání věci. Vyjádřil se pouze k otázce, zda je možné přiznat účinky i takové výzvě k vydání věci, která směřovala vůči jiné než povinné osobě. V této souvislosti přisvědčil dnes již ustálené rozhodovací praxi obecných soudů, podle níž řada relativně samostatných užívacích institutů svědčících právníckým osobám (dřívějším organizacím), především pak jejich malá přehlednost, komplikovanost, a nikoli jen výjimečná možnost změn v nositeli těchto oprávnění (mnohdy bez vůle vlastníka i bez jeho vědomí), neumožnila uplatnit v zákoně o zmírnění následků některých majetkových křivd jiné vymezení povinné osoby, které by nebylo v rozporu se sledovaným cílem. Oprávněná osoba neměla žádné právo být informována o různých převezech správy a užívání zestátněných věcí, jejichž vlastnictví zpravidla zůstávalo státu, a při vydání tohoto zákona byla pouze odkázána na údaje v evidenci nemovitostí, o jejichž spolehlivosti alespoň pro oblast užívacích vztahů praxe zpravidla nepochybovala. Pokud tak oprávněná osoba vyzve k vydání věci toho, o němž se na základě objektivně zjistitelných údajů (zejména evidence nemovitostí) důvodně domnívá, že věc v rozhodnou dobu drží, má takové podání účinky řádné výzvy podle § 5 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd [rozsudek vrchního soudu ze dne 24. 2. 1993 sp. zn. 3 Cdo 41/92 (14/1994 Sb. NS); na závěry tohoto rozsudku pak odkazuje náleze ze dne 11. 12. 1996 sp. zn. II. ÚS 40/95 (N 136/6 SbNU 501)].

61. Ve stejné logice by podle Ústavního soudu nemělo jít k tíži oprávněné osoby, že jí věc vydala osoba, která ji sice v daném okamžiku nadržela, oprávněná osoba s ní však jednala

v důvěře, že je osobou povinnou. Z hlediska naplnění účelu zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd není podstatné, zda věc, na jejíž vydání má oprávněná osoba nárok, byla vydána jinou než povinnou osobou. Současně ale takovéto vydání nesmí vést k nezákonnému zásahu do jejích práv či práv povinné osoby, jejichž ochraně zákonné vymezení povinné osoby rovněž slouží. V případě předmětných pozemků, které byly ve vlastnictví státu, došlo k jejich vydání oprávněné osobě jiným státním podnikem než tím, který byl k tomu povinen. Jestliže by oprávněná osoba skutečně měla nárok na vydání věci, pak by tímto vydáním došlo k jeho uspokojení, a to bez toho, aby tím byly současně poškozeny povinná osoba nebo stát. Stát by pouze pozbyl vlastnické právo k pozemkům, které beztak měly být vydány povinnou osobou. Důvod neplatnosti dohod o vydání věci proto nelze spatřovat v samotném rozporu s § 4 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd. Tento závěr však nemění nic na tom, že státní podnik Státní statek hl. m. Prahy uzavřel dohody o vydání věcí, jejichž vydání bránila zákonná překážka spočívající v jejich zastavěnosti, čímž byl založen rozpor těchto dohod s § 10 odst. 4 tohoto zákona.

62. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že poslední zjištěný důvod nezákonnosti dohod o vydání věci měl spočívat v jejich rozporu s § 10 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd, podle jehož druhé věty sjednala-li povinná osoba před dnem uzavření dohody o vydání věci smlouvu o dodávce stavebních prací, o rekonstrukci nebo o modernizaci vydávané nemovitosti, popřípadě jinou smlouvu týkající se vydávané věci, musí dohoda obsahovat ujednání o tom, zda a v jakém rozsahu přejímá oprávněná osoba práva a závazky z této smlouvy. Ani v tomto případě nemůže být závěr o neplatnosti dohod učiněn mechanicky, bez přihlídnutí k tomu, že oprávněná osoba vůbec nemusela mít o takovýchto smlouvách vědomost. I zde je třeba klást na první místo účel restitučních zákonů, který nesmí být zmařen opomenutím na straně povinné osoby. Platnost dohody o vydání věci nemůže záviset na tom, zda povinná osoba informovala oprávněnou osobu o uvedených smluvních stranách, obzvláště za situace, kdy součástí dohody mohlo být i ujednání, že oprávněná osoba žádné z těchto závazků nepřejímá, čímž zůstává zachován dosavadní stav. Bylo na povinné osobě, aby takovéto ujednání v dohodě o vydání věci zajistila.

VI./c Vydržení vlastnického práva k předmětným pozemkům

63. Závěr o neplatnosti dohod o vydání věci ještě neznamená, že jednotliví restituenti nemohli nabýt vlastnické právo jiným způsobem, včetně případného vydržení podle § 134 občanského zákoníku 1964. Podle obecných soudů k tomu ale nedošlo. Vydržení měla bránit chybějící dobrá víra restituentů, resp. jejich právních nástupců, že jim předmětné pozemky patří. V průběhu desetileté vydržecí doby se totiž měli jednoznačně dozvědět o skutečnostech, které u nich při zachování běžné a normální opatrnosti v objektivním smyslu a současně při jednoznačném znění zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd mohly a měly od počátku vyvolat důvodné pochybnosti o tom, zda jim předmětné pozemky byly vydány v souladu s tímto zákonem.

64. Ústavní soud konstatuje, že skrze vydržení jakožto zákonem stanoveného způsobu originárního nabytí vlastnického práva podle § 134 občanského zákoníku 1964 se do vlastnických vztahů promítá princip právní jistoty jako jeden z komponentů právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. Vydržením je poskytována ochrana dobré víře nabyvatele a s ní spojenému legitimnímu očekávání ve vznik jeho vlastnického práva v kolizi s vlastnickým právem původního vlastníka. Zákonná úprava v podstatě sleduje účel nalézt spravedlivou rovnováhu mezi oběma protichůdnými zájmy, kdy povinnost k jejímu nalezení vyplývá přímo z ústavního pořádku (nálezn. sp. zn. I. ÚS 2219/12).

65. Základním předpokladem vydržení je dobrá víra nabyvatele podle § 130 odst. 1 občanského zákoníku 1964. Držitel se musí domnívat, že mu věc nebo právo patří, i když tomu tak ve skutečnosti není. Při posuzování otázky, zda byl držitel v tomto ohledu „se zřetelem ke

všem okolnostem v dobré víře“, je třeba vycházet z toho, zda při zachování náležité opatrnosti, tedy běžné opatrnosti, kterou lze s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu po každém subjektu práva požadovat, měl či mohl mít během vydržecí doby důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří. Vychází se z toho, jak by takovou situaci posoudil průměrný člověk při zachování obvyklé opatrnosti. Omyl držitele, ať už skutkový, nebo právní, ze kterého vychází přesvědčení držitele o existenci držené věci nebo práva, musí být omluvitelný. Skutečnost, zda držitel je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, je třeba vždy hodnotit objektivně, a nikoli pouze ze subjektivního hlediska samotného účastníka neboli z hlediska jeho osobního přesvědčení. Držitel není „se zřetelem ke všem okolnostem“ v dobré víře v případě, že je sice subjektivně přesvědčen, že mu věc nebo právo patří, avšak při zachování obvyklé opatrnosti by musel vědět, že tomu tak není.

66. Dobrá víra držitele se musí vztahovat i k okolnostem, za nichž vůbec mohlo věcné právo vzniknout, tedy i k právnímu titulu (právnímu důvodu), na jehož základě mohlo držiteli vzniknout vlastnické právo. To ovšem neznamená, že takový titul musí být dán. Postačí, že držitel je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že tu takový domnělý právní titul je. Povinnost tvrdit a prokázat tyto okolnosti tíží toho, kdo tvrdí, že došlo k nabytí vlastnického práva vydržením. Okolnosti a z nich vyplývající právní důsledky uchopení držby je přitom třeba zkoumat u každého držitele zvlášť. Nedostatek dobré víry předchůdce nevyklučuje dobrou víru dalšího držitele (např. nebyl-li zůstavitel v dobré víře, nevyklučuje to dobrou víru dědice) [k otázce dobré víry blíže např. usnesení ze dne 3. 6. 2004 sp. zn. III. ÚS 50/04 (U 35/33 SbNU 545), náleze ze dne 2. 4. 2019 sp. zn. IV. ÚS 2000/18 (N 52/93 SbNU 193)].

67. Při posuzování dobré víry restituentů, resp. jejich právních nástupců, podle § 130 odst. 1 občanského zákoníku 1964 bylo nezbytné zohlednit specifickou povahu dohod o vydání věci uzavřených podle § 5 odst. 2 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd. Součástí uvedeného zákona nebyly dostatečné procesní záruky, které by umožnily napravit případný omyl oprávněné osoby spočívající v tom, že se domáhala uspokojení svého restitučního nároku jiným způsobem, než který v její věci zákon umožňoval. Jak nárok na vydání věci, tak nárok na poskytnutí náhrady bylo třeba uplatnit samostatnou výzvou ve lhůtě 6 měsíců ode dne účinnosti zákona. V prvním případě tak bylo třeba podle § 19 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd učinit u povinné osoby, ve druhém případě zase podle § 19 odst. 3 tohoto zákona u Ministerstva pro správu národního majetku a jeho privatizaci (nyní Ministerstvo financí). Žádná z těchto výzev neměla právní účinky druhé z nich (srov. usnesení ze dne 10. 2. 1998 sp. zn. II. ÚS 60/97). Rovněž je třeba zdůraznit, že oprávněná osoba si nemohla zvolit způsob uspokojení svého restitučního nároku. Zákon stanovil, kdy může požadovat vydání věci a kdy jí naopak náležela pouze náhrada.

68. Bylo tedy na oprávněné osobě, aby sama zvážila obsah jí uplatňovaného restitučního nároku a podle toho zvolila způsob jeho uplatnění, ačkoli potřebnými informacemi pro takovéto posouzení disponoval především stát či jím zřízené právnické osoby, které věc držely. V případě nevydání věci měla oprávněná osoba možnost uplatnit svůj nárok před soudem podle § 5 odst. 4 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd. Zákon však již – na rozdíl od jiných restitučních zákonů (srov. § 13 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, nebo § 16 odst. 3 zákona o půdě) – neupravoval způsob, jakým se může oprávněná osoba poté, co soud shledal důvod neumožňující vydání věci, domoci náhrady. Dodatečná výzva oprávněné osoby na poskytnutí náhrady, jež by reagovala na soudní rozhodnutí, kterým byla pravomocně zamítnuta její žaloba na nahrazení projevu vůle povinné osoby uzavřít dohodu o vydání věci z důvodu, že je na něm umístěna stavba, by byla s ohledem na lhůtu v § 19 odst. 3 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd posouzena Ministerstvem financí jako opožděná [srov. usnesení ze dne 14. 10. 1999 sp. zn. III. ÚS 345/99; poukázat lze i na usnesení ze dne 3. 11. 1994 sp. zn. IV. ÚS 72/94 (U 19/2 SbNU 247) a usnesení ze dne 25. 10. 1999 sp. zn. II. ÚS 318/99]. V případě uvedeného omylu oprávněné osoby by

tak nemuselo dojít k uspokojení restitučního nároku ani jiným způsobem a účel restitučního zákona by zůstal nenaplněn.

69. Povinnou osobou podle § 4 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd byla zpravidla právnická osoba (organizace) zřízená státem, u níž bylo možné v době, kdy měl být restituční nárok uplatněn, předpokládat znalost relevantních skutečností vztahujících se k jí držené věci, která jí umožní posoudit splnění zákonných podmínek pro její vydání. V případě oprávněné osoby již ale takovýto předpoklad shledat nelze. Potřebná znalost často závisela na součinnosti jiných osob, které nemusely mít na vydání věci zájem. Uplatnění restitučního nároku oprávněnou osobou bylo zároveň spojeno s výše uvedeným rizikem, že její omyl v právním posouzení obsahu tohoto nároku bude mít za následek nemožnost jeho uspokojení vůbec. Je tedy zjevné, že mezi postavením povinné osoby a oprávněné osoby v právních vztazích podle zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd existovala informační asymetrie, která mohla bránit naplnění účelu tohoto zákona. V souladu s principem právní jistoty, vyplývajícím z čl. 1 odst. 1 Ústavy, je proto nezbytné upřednostnit takový výklad a použití relevantního podústavního práva, který uvedenou nerovnost v postavení obou stran dohody zmírňuje tím, že chrání důvěru oprávněné osoby v jednání povinné osoby, na které bylo třeba ve specifickém kontextu restitucí, jež stát prováděl prostřednictvím těchto osob, nahlížet v podstatě obdobně, jakoby šlo o akty státu. Jestliže oprávněná osoba uplatnila u právnické osoby zřízené státem svůj restituční nárok a tato následně shledala jeho oprávněnost a uzavřela s ní dohodu o vydání věci, u které byla provedena registrace státním notářstvím, byla tím založena důvěra oprávněné osoby v platnost takto uzavřené dohody o vydání věci, ledaže by tato důvěra byla vyvrácena jinými okolnostmi. Takto založené důvěře oprávněné osoby náleží ochrana, která je srovnatelná s ochranou důvěry jednotlivce v akty státu [bližší např. nálezy ze dne 9. 10. 2003 sp. zn. IV. ÚS 150/01 (N 117/31 SbNU 57), nálezy ze dne 10. 7. 2008 sp. zn. II. ÚS 2742/07 (N 130/50 SbNU 139) nebo nálezy ze dne 29. 12. 2009 sp. zn. IV. ÚS 42/09 (N 260/55 SbNU 509)].

70. Tato důvěra nemohla zhojit neplatnost dohody o vydání věci ani sama o sobě působit vznik vlastnického práva oprávněné osoby k vydané věci. Musela však být vždy zohledněna při posuzování dobré víry oprávněné osoby podle § 130 odst. 1 občanského zákoníku 1964, že na základě dohody o vydání věci nabyla k této věci vlastnické právo. Oprávněná osoba, od níž nebylo možné očekávat jednoznačné posouzení zákonných podmínek pro vydání věci, mohla v uzavření takovéto dohody zcela legitimně spatřovat ujištění ze strany státu, že k vydání věci došlo v souladu se zákonem. Zbývá jen připomenout § 130 odst. 1 druhou větu občanského zákoníku 1964, podle něhož se v pochybnostech (ohledně dobré víry držitele o tom, že mu věc nebo právo patří) má za to, že držba je oprávněná.

71. V řízení před obecnými soudy bylo prokázáno, že restituenti věděli, resp. s přihlédnutím ke všem okolnostem vědět museli, že na vydávaných pozemcích je umístěn areál pekáren. Členové rodiny Š. měli mít navíc vědomost o výstavbě tohoto areálu již v roce 1987, tedy několik let před tím, než zákon umožnil žádat o vydání těchto pozemků. Podle Ústavního soudu tyto skutečnosti ale ještě nevylučují, že restituenti při uplatnění nároku jednali v omylu skutkovém či právním a že takovýto omyl v kontextu tehdejších restitucí mohl být omluvitelný.

72. Nelze přehlédnout, že státní podnik Státní statek hl. m. Prahy, u něhož restituenti uplatnili svůj restituční nárok, uzavřením dohod o vydání předmětných pozemků restituenty v podstatě ujistil, že podle jeho názoru vydání bylo možné. Přestože tyto pozemky ve smyslu § 4 odst. 1 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd nedržel, měl k nim evidováno právo hospodaření s národním majetkem podle vyhlášky Federálního ministerstva financí č. 119/1988 Sb., o hospodaření s národním majetkem. Stát jeho prostřednictvím vydal restituentům předmětné pozemky, které jim byly v minulosti odňaty, a ti se tak mohli oprávněně domnívat, že na ně bylo převedeno vlastnické právo k nim. Dohody, na jejichž základě k vydání došlo, byly řádně zaregistrovány státním notářstvím a vlastnické právo restituentů bylo zapsáno

do evidence nemovitostí a následně evidováno i v katastru nemovitostí. V dalším období bylo vlastnické právo restituentům potvrzováno i soudními rozhodnutími vydanými v dědických řízeních.

73. Všechny tyto skutečnosti podporují závěr, že restituenti byli v dobré víře v nabytí předmětných pozemků do svého vlastnictví. Restituenti mohli v důvěře v jednání státu předpokládat, že státní podnik Státní statek hl. m. Prahy měl všechny relevantní informace ohledně stavu předmětných pozemků, a že pokud je restituentům vydal, pak tomuto vydání nebránilo ani umístění stavby. Ze skutkových zjištění neplynou žádné okolnosti vztahující se k uplatnění restitučního nároku, které by takto založenou dobrou víru vyvracely. Po téměř třiceti letech by byl jakýkoli závěr o tom, z jakého důvodu restituenti žádali o vydání předmětných pozemků navzdory vědomosti o areálu pekáren, a naopak nepožadovali úhradu peněžní náhrady podle § 14 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd, pouhou spekulací. Nelze vyloučit, že restituenti svým podáním především uplatnili svůj restituční nárok s tím, že teprve následně mělo být posouzeno, zda předmětné pozemky lze nebo nelze vydat. V případě jiných restitučních zákonů by takovýto postup možný byl. Rovněž mohlo být z jejich pohledu sporné, zda jsou zastavěny skutečně všechny předmětné pozemky, či jen některé z nich nebo jejich části. Rozhodně jim nelze z pouhého faktu, že měli vědomost o areálu pekáren, přisuzovat úmysl uvést státní podnik, který jim pozemky vydal, v omyl.

74. Stát, který podle obecných soudů předmětné pozemky vlastnil, měl možnost se žalobou domoci určení svého vlastnického práva, nikdy tak však neučinil. Platnost dohod o vydání věci byla sice krátce po jejich uzavření zpochybněna žalobou vedlejšího účastníka 9, který předmětné pozemky držel na základě hospodářské smlouvy se státním podnikem Státní statek hl. m. Prahy, tato žaloba však byla rozsudkem obvodního soudu ze dne 12. 3. 1996 č. j. 7 C 232/92-69 zamítnuta. Tento rozsudek byl následně potvrzen rozsudkem městského soudu ze dne 15. 11. 1996 č. j. 15 Co 296/96-86, který neshledal naléhavý právní zájem uvedeného žalobce na žalovaném určení. Ani případný vyhovující rozsudek, kterým by byla určena neplatnost dohod o vydání věci, by totiž nemohl sloužit jako podklad pro zápis vlastnického práva státu k předmětným pozemkům do katastru nemovitostí. Takovým podkladem by mohl být až rozsudek vydaný v řízení o žalobě na určení vlastnického práva státu k předmětným pozemkům, k jejímuž podání by ale nebyl oprávněn vedlejší účastník 9, nýbrž stát samotný. Stojí za zmínku, že uvedený rozsudek obvodního soudu se platností dohod o vydání věci zabýval meritorně a obvodní soud v něm vyslovil názor, že zákonodárce měl při stanovení překážky vydání podle § 10 odst. 4 zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd zcela evidentně na mysli ochranu oprávněných, a nikoli neoprávněných vlastníků stavby. Vedlejší účastník 9 měl být přitom v pozici neoprávněného stavebníka, protože hospodářská smlouva, na jejímž základě na něj mělo být převedeno právo hospodaření, byla neplatná. Tyto závěry krajský soud nicméně nehodnotil, neboť to bylo s ohledem na zjištěný nedostatek naléhavého právního zájmu nadbytečné.

75. Ani v dalším období stát neuplatňoval své vlastnické právo k předmětným pozemkům a nerozporoval platnost dohod o vydání věci. Byli to právě restituenti, kteří se chovali jako vlastníci předmětných nemovitostí a toto jejich jednání bylo ze strany státu uznáváno. Dne 23. 3. 1998 byly uzavřeny dvě nájemní smlouvy k předmětným pozemkům (některým z nich), a to jednak mezi společností ODKOLEK, a. s., a členy rodiny Š., jednak mezi společností ODKOLEK, a. s., a K. H. Posléze společnost ODKOLEK, a. s., sice zpochybnila vlastnické právo restituentů, resp. jejich právních nástupců, k předmětným pozemkům, žaloba, kterou se vůči členům rodiny Š. domáhala zaplacení částky 3 841 838 Kč s příslušenstvím jako bezdůvodného obohacení za období dvou let, byla ovšem zamítnuta rozsudkem ze dne 29. 10. 2003 č. j. 15 C 110/2001-66. Bylo totiž prokázáno, že žalovaní jsou spoluvlastníky pozemků a že žalovaná částka byla uvedenou společností zaplacená na základě platné nájemní smlouvy.

76. Další žalobou směřující vůči členům rodiny Š. se společnost ODKOLEK, a. s., domáhala určení, že je vlastníkem těch předmětných pozemků, k nimž je v katastru nemovitostí evidováno jejich vlastnické právo. Tato žaloba (řízení o ní bylo původně vedeno pod sp. zn. 15 C 111/2001) byla zamítnuta rozsudkem obvodního soudu ze dne 29. 6. 2006 č. j. 15 C 124/2004-405, který byl potvrzen rozsudkem městského soudu ze dne 6. 2. 2007 č. j. 21 Co 524/2006-436; dovolání proti posledně uvedenému rozsudku bylo odmítnuto usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2007 sp. zn. 22 Cdo 3984/2007. Důvodem zamítnutí žaloby bylo zjištění, že předmětné pozemky nebyly z důvodu uplatněného restitučního nároku zahrnuty do privatizačního projektu, což odpovídalo § 3 odst. 2 zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby. Z tohoto důvodu nemohly být v rámci privatizace ani převedeny na společnost ODKOLEK, a. s., protože tato společnost nemohla být věcně legitimována k podání žaloby a nemohla mít na určení svého vlastnického práva naléhavý právní zájem. Nutno dodat, že uvedená rozhodnutí byla vydána až poté, co původní rozsudky krajského soudu a obvodního soudu zrušil Nejvyšší soud. Původně byla žaloba společnosti ODKOLEK, a. s., zamítnuta rozsudkem obvodního soudu ze dne 26. 4. 2002 č. j. 15 C 111/2001-80, ve znění opravného usnesení ze dne 6. 6. 2002 č. j. 15 C 111/2001-88, jenž byl potvrzen rozsudkem městského soudu ze dne 21. 3. 2003 č. j. 12 Co 253/2002-129. Žalovaní členové rodiny Š. byli těmito rozsudky shledáni vlastníky předmětných pozemků na základě platné dohody o vydání věci. Oba rozsudky byly ale zrušeny rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1361/2003, který shledal tři důvody neplatnosti dohod o vydání věci, z nichž vycházejí i nyní napadená rozhodnutí obecných soudů (viz bod 8 tohoto nálezu). S ohledem na nedostatek naléhavého právního zájmu se však obecné soudy v dalším řízení ve věci tehdejší určovací žaloby těmito důvody dále nezabývaly.

77. Stát začal aktivně uplatňovat vlastnické právo až podnětem Úřadu ze dne 22. 11. 2008 směřujícím vůči správci konkursní podstaty úpadce vedlejšího účastníka 9, který dne 17. 12. 2010 i na jeho základě zapsal předmětné pozemky do konkursní podstaty tohoto úpadce. V tomto období již restituenti, resp. jejich právní nástupci, převedli vlastnické právo k předmětným pozemkům na právní předchůdkyni stěžovatelky, která žalobou požadovala jejich vyloučení z konkursní podstaty. Na jejím základě došlo k vyloučení těchto pozemků z konkursní podstaty rozsudkem městského soudu č. j. 58 Cm 5/2011-231, který byl potvrzen rozsudkem vrchního soudu č. j. 10 Cmo 15/2014-273. Vrchní soud měl za to, že restituenti i právní předchůdkyně stěžovatelky byli při nabývání vlastnického práva k předmětným pozemkům v dobré víře. Dovolání proti tomuto rozsudku bylo zamítnuto již zmíněným rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1256/2015, který uvedl, že i kdyby dohody o vydání věci byly neplatné, právní předchůdkyně stěžovatelky nabyla vlastnictví k předmětným pozemkům od osob zapsaných jako jejich vlastníci v katastru nemovitostí na základě dobré víry, která nebyla vyvrácena, a tudíž by v souladu se závěry uvedenými v nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 nabyla vlastnické právo i v případě, že by tyto osoby s ohledem na neplatnost dohod o vydání věci nebyly vlastníky.

78. Z těchto důvodů Ústavní soud nepovažuje závěr o nedostatku dobré víry restituentů, resp. jejich právních nástupců, za udržitelný. Pouhá vědomost restituentů o tom, že se na předmětných pozemcích nachází areál pekáren, u nich sice mohla vyvolat pochybnost, zda tím není založena překážka vydání těchto pozemků nebo alespoň některých z nich, uzavření dohody o vydání věci se státem zřízenou právnickou osobou, její následná registrace a zápis vlastnického práva do evidence nemovitostí, posléze katastru nemovitostí, ovšem představují skutečnosti, které v kontextu výše vymezeného nerovného postavení mezi povinnou osobou a oprávněnou osobou byly způsobilé ujistit restituenty o tom, že vlastnické právo k předmětným pozemkům skutečně nabyli. Stát navíc po dlouhou dobu (přinejmenším do roku 2008) uznával platnost dohod o vydání věci a vlastnické právo restituentů, resp. jejich právních nástupců, k předmětným pozemkům nijak nezpochybňoval. Na tomto závěru nic nemění ani žaloba,

kteřou podal v roce 1992 státní podnik, vedlejší účastník 9, ani pozdější žaloby společnosti ODKOLEK, a. s. Přestože v nich bylo žalobci akcentováno, že důvodem neplatnosti dohod mohla být i zastavěnost vydávaných pozemků, z hlediska restituentů nešlo o novou skutečnost. Tato skutečnost jim byla známá již v době vydání pozemků a v postupu státu při restituci lze spatřovat dostatečné ujištění restituentů, že z ní nebylo možné dovozovat neplatnost dohod o vydání věci. Zamítnutím uvedených žalob byla dobrá víra restituentů, resp. jejich právních nástupců, opětovně potvrzena.

79. Hodnocení skutkových zjištění ze strany obecných soudů v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny nedostatečně zohlednilo princip právní jistoty vyplývající z čl. 1 odst. 1 Ústavy a s ním spojený princip důvěry v akty státu, ačkoli v případě dohod o vydání věci podle zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd muselo jít o nezbytnou součást hodnocení dobré víry restituentů, resp. jejich právních nástupců. Ústavní soud shledal jediný důvod neplatnosti těchto dohod spočívající v rozporu se zákazem vydání pozemků, na nichž je umístěna stavba. Tato skutečnost musela být státnímu podniku, jenž předmětné pozemky ve vlastnictví státu vydal, známá a ze strany státu nebyla ani následnými akty veřejné moci či jiným jednáním zpochybňována. Ze skutkových zjištění zároveň neplyne, že by restituenti uplatnili restituční nárok na vydání předmětných pozemků s úmyslem uvést státní podnik, který jim tyto pozemky vydal, v omyl, nebo s jiným nečestným úmyslem. Vzhledem k výše popsanému nerovnému postavení povinné osoby a oprávněné osoby při uplatňování restitučního nároku podle zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd nelze restituentům bez dalšího přičíst k tíži, že správně nezohlednili význam existence areálu pekáren na žádaných pozemcích pro možnost jejich vydání. Stát jim za této situace pozemky vydávat neměl a měl jim vytvořit prostor pro uplatnění nároku na náhradu. Jestliže tak nepostupoval, nelze při zohlednění skutkových zjištění obecných soudů na omyl restituentů nahlížet jinak než jako na omyl omluvitelný. Dobrá víra restituentů, resp. jejich právních nástupců, nebyla provedenými důkazy vyvrácena.

80. Z uvedeného hodnocení dobré víry je zřejmé, že mezi skutkovými zjištěními obecných soudů a jejich právním závěrem, že restituenti, resp. jejich právní nástupci, nemohli vlastnické právo k předmětným pozemkům nabýt vydržením, je extrémní rozpor. Z těchto skutkových zjištění obecných soudů navíc neplyne, že by tato dobrá víra měla zaniknout ještě před uplynutím vydržecí doby 10 let podle § 134 odst. 1 občanského zákoníku 1964, což opodstatňuje závěr, že se restituenti, resp. jejich právní nástupci, vlastníky předmětných pozemků skutečně stali, a mohli tak kupní smlouvou převést nabyté vlastnické právo na právní předchůdkyni stěžovatelky. Tím je zpochybněn výsledek řízení o určovací žalobě vedlejší účastnice 1. Není dán důvod k tomu, aby na základě této žaloby podané téměř 20 let po uzavření dohod o vydání věci došlo k natolik zásadnímu zásahu do právní jistoty zúčastněných subjektů, v jehož důsledku by stěžovatelka jako současná vlastnice předmětných pozemků fakticky pozbyla své vlastnické právo a někdejší restituenti museli nést následky neplatnosti kupních smluv, jimiž toto vlastnické právo na právní předchůdkyni stěžovatelky převedli.

81. Nesprávné posouzení dobré víry restituentů v důsledku nedostatečného zohlednění principu právní jistoty a s ním spojené důvěry v akty státu mělo za následek, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i její základní právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Tento závěr se týká napadených rozhodnutí v rozsahu, v němž byla ústavní stížnost vůči nim shledána přípustnou, s výjimkou výroku III napadeného rozsudku městského soudu a výroku VI napadeného rozsudku obvodního soudu, které se týkají náhrady nákladů řízení mezi vedlejší účastnicí 2 a stěžovatelkou a na něž se výše uvedené závěry Ústavního soudu nevztahují.

82. Ostatními námitkami stěžovatelky, jež se týkaly možnosti nabytí vlastnického práva od nevlastníka či nejednotného rozhodování Nejvyššího soudu při posuzování platnosti jí uzavřených dohod o vydání věci, se Ústavní soud nezabýval, protože by to bylo nadbytečné.

Porušení základního práva stěžovatelky nebylo shledáno u výroku III napadeného rozsudku městského soudu a výroku VI napadeného rozsudku obvodního soudu, jimiž sice bylo také rozhodováno o jejích právech a povinnostech, tyto výroky však nebyly závislé na ostatních výrocích napadených rozhodnutí, jimiž došlo k porušení základních práv a svobod stěžovatelky. Žádná jiná argumentace ve vztahu k těmto výrokům nebyla uplatňována.

VII. Závěr

83. Lze tak uzavřít, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu ve výrocích II, III a IV, napadeným rozsudkem městského soudu v části výroku I, kterou se potvrzuje výrok I rozsudku obvodního soudu, a ve výrocích II a VII a napadeným rozsudkem obvodního soudu ve výrocích I a IV bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i její základní právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu v tomto rozsahu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatelky (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu tyto části napadených rozhodnutí zrušil (výrok II). V části, ve které ústavní stížnost směřovala proti výroku III napadeného rozsudku městského soudu a výroku VI napadeného rozsudku obvodního soudu byla ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost a ve zbytku podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jako podaná osobou k tomu zjevně neoprávněnou (výrok III). Bude povinností obecných soudů, aby vázány právním názorem Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy) znovu rozhodly o žalobě vedlejší účastnice 1 na určení vlastnického práva státu k předmětným pozemkům.

Č. 184**Meze přezkumu v dovolacím řízení a právo na soudní ochranu
(sp. zn. III. ÚS 4002/19 ze dne 22. září 2020)**

Nejvyšší soud je vázán otázkami hmotného nebo procesního práva uplatněnými dovolatelem, přičemž při jejich řešení není oprávněn přezkoumávat dovoláním neuplatněnou (a nerozporovanou) právní otázku (závěr), jinak poruší kogentní normu obsaženou v § 242 odst. 3 věty první občanského soudního řádu, podle níž rozhodnutí odvolacího soudu lze přezkoumat jen z důvodu vymezeného v dovolání, a tím i právo dovolatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Josefa Fialy o ústavní stížnosti stěžovatelky Mgr. Jitky Svobodové, zastoupené doc. JUDr. Mgr. Janou Tlapák Navrátilovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Prvního pluku 206/7, Praha 8 – Karlín, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. září 2019 č. j. 21 Cdo 1484/2019-178, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a obchodní společnosti Soukromá základní škola X, zastoupené JUDr. Klárou Alžbětou Samkovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Španělská 742/6, Praha 2 – Vinohrady, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 5. září 2019 č. j. 21 Cdo 1484/2019-178 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. září 2019 č. j. 21 Cdo 1484/2019-178 se ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí pro porušení práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, k ní přiložené kopie napadeného rozhodnutí a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 8 C 117/2016 Ústavní soud zjistil, že stěžovatelka (žalobkyně) se domáhala proti vedlejší účastnici (žalované) určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru. Stěžovatelka na základě pracovní smlouvy ze dne 30. 6. 2008 pracovala u vedlejší účastnice jako učitelka a následně od 1. 7. 2010 jako ředitelka, a to až do dne 20. 1. 2016, kdy byla z funkce ředitelky odvolána. Obvodní soud rozsudkem ze dne 26. 9. 2017 č. j. 8C 117/2016-73 žalobu zamítl a rozhodl, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení. Dospěl přitom k závěru, že stěžovatelka byla jmenována do funkce ředitelky školy podle § 166 odst. 7 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění účinném do 31. 12. 2011, čímž došlo ke změně jejího pracovního poměru a k jejímu

odvolání z funkce ředitelky školy mohlo dojít kdykoliv a z jakéhokoliv důvodu nebo i bez uvedení důvodu. Odvolání stěžovatelky z vedoucího místa tak vyhodnotil jako souladné s § 72 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, a přijal též závěr, že „je dána fikce nadbytečnosti podle § 52 písm. c) zákoníku práce“, a proto výpověď z pracovního poměru ze dne 20. 1. 2016 je platným právním jednáním.

3. K odvolání stěžovatelky i vedlejší účastnice Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 12. 9. 2018 č. j. 23 Co 102/2018-154 rozsudek obvodního soudu potvrdil a stěžovatelku zavázal k náhradě nákladů odvolacího řízení. Městský soud při potvrzení rozsudku však dospěl k odlišnému závěru v otázce jmenování stěžovatelky do funkce ředitelky školy, neboť je na rozdíl od obvodního soudu nepovažoval za souladné se školským zákonem. Dle názoru městského soudu tak stěžovatelka mohla být odvolána z funkce ředitelky jen tehdy, jestliže s ní byla možnost odvolání dohodnuta a současně s ní bylo dohodnuto, že se této funkce může vzdát (§ 73 odst. 2 zákoníku práce). Uzavření takové dohody přitom městský soud shledal ve skutečnosti, že stěžovatelka podpisem pracovní smlouvy ze dne 30. 6. 2008 „stvrdila, že byla řádně seznámena s pracovním řádem a vnitřními předpisy zaměstnavatele“, tedy i organizačním řádem ze dne 1. 12. 2007, který mj. upravuje i pracovní náplň ředitele školy a stanoví jeho povinnosti při odvolání z funkce nebo vzdání se funkce. Ve shodě s obvodním soudem pak dospěl k závěru o nadbytečnosti stěžovatelky, z čehož dovedl důvodnost výpovědi z pracovního poměru dané stěžovatelce.

4. Proti rozhodnutí městského soudu stěžovatelka brojila dovoláním. Ústavní stížností napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 5. 9. 2019 č. j. 21 Cdo 1484/2019-178 bylo dovolání stěžovatelky zamítnuto a žádnému z účastníků nebyla přiznána náhrada nákladů odvolacího řízení. Nejvyšší soud přitom dospěl k závěru, že „rozsudek odvolacího soudu je – byť založen na ne zcela přiléhavých důvodech – věcně správný“.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Ústavní stížností napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu mělo podle stěžovatelky dojít k porušení jejího práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka namítá nesprávné použití podústavního práva, které v důsledku svévole v rozhodování Nejvyššího soudu vybočuje z principu spravedlnosti a zasahuje do jejího uvedeného základního práva. Poukazuje přitom na nepřipustnost postupu Nejvyššího soudu spočívajícího v přezkumu právní otázky, která nebyla v dovolání stěžovatelky označena za spornou a jejíhož přezkumu se nedovolávala.

6. Stěžovatelka svou argumentaci zakládá na § 242 odst. 3 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), dle kterého lze v dovolacím řízení přezkoumat dovolání toliko z důvodu v něm vymezeného. Nejvyšší soud měl postupovat mimo toto oprávnění, neboť dílčí právní otázku týkající se posouzení právního základu pro jmenování stěžovatelky do funkce ředitelky řešil navzdory skutečnosti, že tuto právní otázku stěžovatelka ve svém dovolání nevymezila, jelikož závěr městského soudu o tom, že její pracovní poměr u vedlejší účastnice nevznikl jmenováním dle § 33 odst. 3 zákoníku práce, byl správným, pro ni pozitivním, nijak s ním nepolemizovala a nenapadala ho, protože městský soud v této dílčí otázce přisvědčil argumentaci stěžovatelky. Navzdory tomu se Nejvyšší soud v dovolacím řízení touto otázkou zabýval a posoudil ji jinak než městský soud, a to v neprospěch stěžovatelky. Nerespektoval tak dispoziční zásadu civilního řízení. Stěžovatelka dále poukazuje na podle ní nesprávný výklad relevantních ustanovení školského zákona a rozporuje právní závěry dovozené Nejvyšším soudem v dílčí otázce, která mu jako dovolací otázka nebyla předložena.

7. Za ústavně nesouladné a porušující právo na soudní ochranu považuje stěžovatelka strohé odmítnutí přezkumu v dovolání odůvodněného poukazu na rozpor skutkových zjištění a provedených důkazů a nepřezkoumatelnost hodnocení důkazů v otázce existence volného pracovního místa u vedlejší účastnice v době výpovědi. Poukazuje přitom na nález Ústavního

soudu ze dne 10. 8. 2017 sp. zn. I. ÚS 729/17 (N 149/86 SbNU 511), na který odkazovala již ve svém dovolání. Brojí současně i proti postupu městského soudu a nesprávnosti jeho právního posouzení založeného na skutkových závěrech týkajících se nadbytečnosti stěžovatelky, které jsou v extrémním rozporu s provedenými důkazy. Právě nespokojenost s tímto postupem městského soudu vedla stěžovatelku k napadení jeho rozhodnutí dovoláním, avšak Nejvyšší soud podle stěžovatelky zdůvodněné tvrzení nepodrobil přezkumu a zabýval se dílčí otázkou, která byla městským soudem vyřešena ve prospěch stěžovatelky a nebyla jejím dovoláním napadena.

III. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení, replika stěžovatelky

8. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost účastníkovi a vedlejší účastnici s výzvou, aby se k ní ve stanovené lhůtě vyjádřili.

9. Nejvyšší soud ve svém stručném vyjádření navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, protože dle jeho názoru nelze mít za to, že by byla porušena ústavní práva stěžovatelky, a přezkum jeho rozhodnutí z hlediska jeho správnosti přípustný není. Ke stěžovatelkou namítanému přezkumu rozhodnutí městského soudu nad rozsah uplatněných dovolacích důvodů poukazuje toliko na to, že „z rámce dovolacího přezkumu nebylo možno vyloučit právní otázku, na niž záviselo posouzení právního postavení stěžovatelky jako ředitelky školy zřízené tzv. neveřejným zřizovatelem“. V další části vyjádření odůvodňuje své závěry k této otázce přijaté v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí. Výtky stěžovatelky k rozhodnutí označil za „pokračování polemiky“ o výkladu § 166 odst. 7 školského zákona vedené před obecnými soudy. Za zákonné a ústavně souladné považuje i nezabývání se námitkou stěžovatelky týkající se rozporu skutkových závěrů městského soudu s provedeným dokazováním, neboť dle jeho vyjádření touto námitkou „nebyl uplatněn dovolací důvod uvedený v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř.“.

10. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření rovněž navrhla ústavní stížnost jako návrh zjevně neopodstatněný odmítnout, protože ústavní stížností napadený rozsudek Nejvyššího soudu považuje za „zákonný, logický a precizně odůvodněný“. K namítanému rozhodování Nejvyššího soudu nad rozsah uplatněných dovolacích důvodů vedlejší účastnice uvádí, že tato posuzovaná právní otázka z podaného dovolání implicitně vycházela a její posouzení mělo pro rozhodnutí určující právní význam, a Nejvyšší soud tak nepochybil, když se jí zabýval i bez toho, že by byla výslovně v důvodech podaného dovolání vymezena. K námitce přípustnosti dovolání v případě rozporu skutkových zjištění městského soudu s provedenými důkazy vedlejší účastnice nespatřuje porušení ústavních práv stěžovatelky a tento postup považuje za plně souladný s § 241a o. s. ř., i když poukazuje na to, že městský soud „věc právně (nikoliv skutkově) posoudil ne úplně přiléhavě, nicméně i přesto dospěl ke správnému rozhodnutí“.

11. Soudce zpravodaj zaslal obdržená vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice.

12. Stěžovatelka ve své replice k vyjádření účastníka poukázala na skutečnost, že i Nejvyšší soud ve svém vyjádření připustil, že si byl vědom skutečnosti, že se v dovolacím řízení zabýval právní otázkou, která mu nebyla dovoláním stěžovatelky předložena, přičemž důvody, pro které tak učinil, na něž ve svém vyjádření poukazuje, nemají „z hlediska nezákonnosti a s tím spjaté ústavní nekonformity a porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces žádný vliv“. Současně zopakovala svou argumentaci z ústavní stížnosti rozporující výklad § 166 odst. 7 školského zákona Nejvyšším soudem. K stěžovatelkou namítané absenci přezkumu rozhodnutí městského soudu z hlediska extrémního rozporu jeho skutkových zjištění s provedeným dokazováním Nejvyšší soud ve svém vyjádření dle stěžovatelky vůbec nezaujal žádné stanovisko a toliko uvedl, že „nesdílí názor stěžovatelky“, ale blíže svůj postup neodůvodnil. Stěžovatelka je přitom přesvědčena, že jejím dovoláním uplatněná námitka

týkající se extrémního rozporu mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy v oblasti existence volného pracovního místa u vedlejší účastnice v době výpovědi měla být i s ohledem na svůj ústavněprávní přesah posouzena jako relevantní dovolací důvod a v dovolacím řízení měla být řešena. Zdůraznila přitom význam rozhodovací praxe Ústavního soudu, který ve svém nálezu ze dne 15. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527) otázku extrémního rozporu skutkových zjištění s provedenými důkazy nebo nepřezkoumatelnost jejich hodnocení s ohledem na absenci náležitého odůvodnění dovoláním napadeného rozhodnutí jako relevantní dovolací otázku procesního práva shledal.

13. K vyjádření vedlejší účastnice stěžovatelka ve své replice poukázala na to, že ani vedlejší účastnice nezpochybňuje tvrzenou skutečnost, že Nejvyšší soud se zabýval otázkou, která dovoláním stěžovatelky nebyla uplatněna, přičemž se neztotožňuje s tvrzením vedlejší účastnice o správnosti takového postupu odůvodněného tím, že tato právní otázka z dovolání „implicitně vycházela“. Podle stěžovatelky zákonná limitace dovolacího přezkumu takovýto postup neumožňuje, a pokud již určitá sporná právní otázka byla soudy v řízení vyřešena a dovoláním nebyla napadena, nemůže být v dovolacím řízení považována za spornou a Nejvyšším soudem řešena, a to ani v situaci, kdy by její posouzení souviselo s jinou, dovoláním uplatněnou právní otázkou. Meze přezkumu Nejvyšším soudem dovozuje i z nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2009 sp. zn. IV. ÚS 560/08 (N 236/55 SbNU 283).

14. Stěžovatelka v replice k vyjádřením účastníka a vedlejší účastnice (v bodu IV označeném jako závěrečný návrh) shrnula své námitky o porušení jejího práva na soudní ochranu jak v řízení u Nejvyššího soudu, tak i v řízení před městským soudem a uvedla, že v zájmu procesní ekonomie by bylo žádoucí i zrušení rozsudku městského soudu ze dne 12. 9. 2018 č. j. 23 Co 102/2018-154, a to navzdory skutečnosti, že v petitu ústavní stížnosti se domáhá toliko zrušení rozsudku Nejvyššího soudu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť ústavní stížnost směřuje proti pravomocnému rozhodnutí, vůči němuž již nelze uplatnit jiný procesní prostředek k ochraně práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu vykonávat dozor nad rozhodovací činností soudů. Nepředstavuje další instanci v systému obecného soudnictví, proto do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout jen tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva či svobody stěžovatele.

17. V posuzované věci ústavní stížnost brojí proti rozhodnutí o dovolání stěžovatelky, přičemž ústavní stížností uplatněné důvody se týkají též rozsudku městského soudu. V řízení před soudy tak mělo dojít k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Ústavní soud napadené rozhodnutí přezkoumal z pohledu namítaného porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

19. Z argumentace stěžovatelky uvedené v ústavní stížnosti Ústavní soud za stěžejní k namítanému porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu shledává jednak tvrzení

o překročení rozsahu uplatněných dovolacích důvodů při rozhodování Nejvyššího soudu a zaujetí právního – ústavně nesouladného – výkladu v otázce, jejíž posouzení mu nenáleželo, jakož i namítaný extrémní rozpor skutkových zjištění městského soudu s provedeným dokazováním, kterým se Nejvyšší soud odmítl v dovolacím řízení zabývat.

20. K mezím přezkumné činnosti Nejvyššího soudu v dovolacím řízení Ústavní soud již ve své rozhodovací praxi zaujal právní názor, z něhož lze jednoznačně dovodit vázanost dovolacího soudu dovolacími důvody uplatněnými dovoláním. V řadě svých rozhodnutí [např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 560/08 a nálezy ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. II. ÚS 1096/17 (N 233/87 SbNU 791)] upozornil na meze přezkumné činnosti Nejvyššího soudu jak po stránce kvalitativní, tak po stránce kvantitativní. Zatímco z hlediska kvantitativního je významné, v jakém rozsahu, tj. které výroky rozhodnutí odvolacího soudu dovolatel napadne, aspekt kvalitativní se projevuje v ustanovení § 242 odst. 3 věty první o. s. ř., které omezuje přezkum dovoláním napadeného rozhodnutí odvolacího soudu také v tom směru, že je lze přezkoumat jen z důvodů uplatněných v dovolání.

21. V posuzované věci se Nejvyšší soud meritorně zabýval právní otázkou spočívající v posouzení právního postavení ředitele školy nebo školského zařízení, jejichž činnost vykonává jiná právnická osoba než školská právnická osoba, příspěvková organizace, organizační složka státu nebo její součást, podle školského zákona. Z dovolání stěžovatelky se podává, že stěžovatelka v odůvodnění dovolání identifikovala tři okruhy otázek, na jejichž zodpovězení záviselo rozhodnutí ve věci samé, tj. rozhodnutí o tom, zda s ní byl ukončen pracovní poměr platně, přičemž poukázala na způsob řešení těchto okruhů otázek městským soudem. Výslovně přitom uvedla, že první z okruhu rozhodných otázek – posouzení právního postavení ředitele školy nebo školského zařízení, jehož činnost vykonává jiná právnická osoba z hlediska vzniku nebo změny pracovního poměru – městský soud posoudil v její prospěch, když dospěl k závěru, že v jejím případě nevznikl pracovní poměr u vedlejší účastnice jmenováním dle § 33 odst. 3 zákoníku práce. Dovoláním rozporované závěry městského soudu se tak vztahovaly k dalším dvěma okruhům otázek významných pro rozhodnutí ve věci samé, tj. k možnosti skončení pracovního poměru odvoláním (za situace kdy tento nevznikl jmenováním) a k otázce (ne)existence volného pracovního místa u vedlejší účastnice, které měly být dle stěžovatelky posouzeny způsobem vybočujícím z volného hodnocení důkazů (srov. čl. III dovolání stěžovatelky ze dne 30. 10. 2018). Další argumentace stěžovatelky v dovolání se soustřeďuje na vyjádření nespokojenosti s řešením právě těchto dvou otázek městským soudem a tvrzení o nesprávnosti jeho postupu při jejich posouzení a přijetí skutkových závěrů k nim se vztahujících. Ústavní soud tak neshledal, že by stěžovatelka svým dovoláním navrhovala přezkum závěrů městského soudu o tom, že pracovní místo ředitele školy nebo školského zařízení, jejichž činnost vykonává jiná právnická osoba než školská právnická osoba, příspěvková organizace, organizační složka státu nebo její součást, není pracovním místem, které se podle § 33 odst. 3 zákoníku práce obsazuje jmenováním.

22. Nejvyšší soud jako soud dovolací proto nebyl oprávněn opětovně posuzovat dílčí právní otázku, která byla v řízení již vyřešena, protože stěžovatelka se ve svém dovolání přezkumu tohoto závěru městského soudu nedomáhala. Podle § 242 odst. 3 věty první o. s. ř. „rozhodnutí odvolacího soudu lze přezkoumat jen z důvodu vymezeného v dovolání“. Odůvodňuje-li Nejvyšší soud svůj postup tvrzením, že tuto otázku nebylo možno z přezkumu vyloučit s ohledem na vztah závislosti k otázkám předloženým k dovolacímu přezkumu, takovéto argumentaci nelze přisvědčit. Je nepochybné, že předpokladem samotného konečného rozhodnutí ve věci je přijetí dílčích závěrů o právních otázkách, na jejichž vyřešení je toto rozhodnutí závislé. Byla-li však některá z dílčích otázek již vyřešena a závěry k ní se vztahující nebrání posuzování dalších, na ni navazujících dílčích otázek (jsou relevantním podkladem pro jejich posouzení), nelze přistoupit k její revizi a jinému rozhodnutí bez toho, že by závěry týkající se takové otázky byly některým z účastníků v dovolání napadeny. Nejvyšší soud je

vázán otázkami hmotného nebo procesního práva uplatněnými dovolatelem (stěžovatelkou), přičemž při jejich řešení není oprávněn přezkoumávat dovoláním nerozporovaný závěr o neobsazování pracovního místa ředitelky u vedlejší účastnice jmenováním podle § 33 odst. 3 zákoníku práce. Ústavní stížností napadené rozhodnutí je tak založeno na porušení kogentní normy obsažené v § 242 odst. 3 větě první o. s. ř. Nadto lze přisvědčit i argumentaci stěžovatelky, že právní závěr, který v této otázce přijal, nelze považovat za ústavně souladný výklad § 166 odst. 7 školského zákona, neboť vykazuje znaky přepjatého formalismu, protože vychází toliko ze zákonodárcem neadekvátně použitého výrazu „jmenování“, bez zohlednění skutečného smyslu a kontextu právní úpravy jednoznačně odlišující vznik funkce a postavení ředitele školy veřejné a školy soukromé, a též požadavek plynoucí ze samotného § 166 odst. 7 školského zákona, že pracovníprávní vztah dané osoby k soukromé škole již musí existovat (musí jít o „jinou osobu v pracovníprávním vztahu k této právnické osobě“), tj. nelze dovodit, že by pracovníprávní vztah měl vzniknout až následně jmenováním do funkce ředitele.

23. Ústavní soud dospěl k závěru, že meze přezkumu v dovolacím řízení byly stěžovatelkou srozumitelně určeny, avšak Nejvyšší soud se v těchto mezích nepohyboval, když na jedné straně je překročil (zabýval se otázkou dovoláním neuplatněnou) a na straně druhé se uplatněnou dovolací otázkou nezabýval. Stěžovatelka totiž svým dovoláním napadla závěry městského soudu, přičemž namítla, že městský soud nesprávně posoudil otázku, zda tím, že přijala nabídku pracovního místa (funkce) ředitelky základní školy o obsahu vymezeném v organizačním řádu, který mimo jiné upravuje i pracovní náplň ředitele školy a stanoví jeho povinnosti při odvolání z funkce nebo vzdání se funkce, došlo mezi stěžovatelkou a základní školou k uzavření dohody o možnosti odvolání a vzdání se vedoucího pracovního místa ředitelky základní školy ve smyslu § 73 odst. 2 zákoníku práce. Z uvedeného vymezení neplyne, že by stěžovatelka rozporovala závěry městského soudu o právním postavení ředitele školy nebo školského zařízení. Tato otázka byla vyřešena městským soudem v souladu se stěžovatelkou předkládanou argumentací a jí tvrzeným právním názorem (tj. k její spokojenosti), proto dílčí závěr, jenž měl význam pro rozhodnutí ve věci samé, byl stěžovatelkou označen za pro ni pozitivní a nebyl dovoláním napaden. Napadeny tak byly toliko další dílčí závěry městského soudu, tj. existence dohody o možnosti odvolání z funkce a neexistence volného pracovního místa, jakož i způsob dokazování, na základě kterého k těmto pro stěžovatelku nepříznivým dílčím závěrům městský soud dospěl. Nejvyšší soud však svůj přezkum rozšířil i o dovoláním neformulovanou otázku právního postavení ředitele školy nebo školského zařízení, jejichž činnost vykonává jiná právnická osoba než školská právnická osoba, příspěvková organizace, organizační složka státu nebo její součást, podle školského zákona (tzv. neveřejný zřizovatel) a dospěl k závěru odlišnému od závěru městského soudu.

24. Otázkou spočívající v posouzení (ne)existence volného pracovního místa u vedlejší účastnice a s ní spjatou námitkou hodnocení důkazů se Nejvyšší soud nezabýval a pouze konstatoval: „Považuje-li žalobkyně za ‚extrémně rozporný s provedenými důkazy‘ skutkový závěr odvolacího soudu o tom, že zmíněný ‚inzerát žalované byl reakcí na personální změny vyvolané změnou ve vedení školy‘, jde o námitku, již dovolatelka uplatnila jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř.; v této části proto dovolání proti napadenému rozsudku odvolacího soudu trpí nedostatkem, pro který nelze v dovolacím řízení pokračovat.“ Bližšího zdůvodnění, proč by tento tvrzený rozpor v provedeném dokazování se závěry městského soudu nemohl spadat pod dovolací důvod vymezený v § 241a odst. 1 o. s. ř. se z napadeného rozhodnutí nepodává. Přitom lze přisvědčit tvrzením stěžovatelky, podepřeným i přílehlavým odkazem na nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1966/16 (viz jeho body 24, 26 a 32), o možnosti uplatnění námitky rozporu skutkových zjištění s provedeným dokazováním jako dovolacího důvodu vymezeného v § 241a odst. 1 o. s. ř. Závěry městského soudu o (ne)existenci volného pracovního místa u vedlejší účastnice, jež by mohlo být

stěžovatelce nabídnuto, mají jednoznačně vliv na celkový výsledek řízení a jsou způsobilé ovlivnit meritorní rozhodnutí, tj. rozhodnutí o (ne)platném skončení pracovního poměru.

25. Právo na soudní ochranu, které je dovozováno především z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, zahrnuje komplex práv jednotlivce, který se váže k procesní ochraně jeho práv a oprávněných zájmů. Jeho součástí je i požadavek, aby rozhodující soud dodržoval zákonem stanovený postup a upravený proces (srov. čl. 90 Ústavy), protože jediné při důsledném respektování procesních předpisů za současné ústavně souladné interpretace podústavních hmotněprávních norem může být konečné rozhodnutí ve věci výsledkem řádného soudního procesu. Určení rozsahu, v jakém má být napadené rozhodnutí odvolacího soudu v dovolacím řízení přezkoumáno, je plně v dispozici dovolatele a je na dovolacím soudu, aby na tyto meze dbal a v dovolacím řízení se zabýval relevantně uplatněnými důvody. Ústavní soud již v minulosti zdůraznil, že Listina i Úmluva mají chránit konkrétní a reálná práva, nikoliv práva teoretická nebo iluzorní, přičemž právo na soudní ochranu lze považovat za efektivní pouze tehdy, jsou-li stanoviska účastníků skutečně předmětem soudního přezkumu. Jinými slovy, čl. 6 odst. 1 Úmluvy klade na soud zejména povinnost efektivně zkoumat argumenty a návrhy důkazů předložené stranami, přičemž nezabývá-li se soud v dovolání specifikovanými dovolacími důvody, jde o projev svévole (srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1096/17).

26. Ve věci stěžovatelky lze postup Nejvyššího soudu, kterým se na straně jedné zabýval právní otázkou ve specifikaci dovolacího důvodu nepoloženou a na straně druhé se dostatečně nevypořádal s otázkou extrémního rozporu skutkových závěrů městského soudu s provedeným dokazováním, považovat za projev svévole, jež dosáhla intenzity dotčení základního práva plynoucího z čl. 36 odst. 1 Listiny. Nejvyšší soud se řádně nezabýval uplatněným dovolacím důvodem spočívajícím v porušení stěžovatelčiných procesních práv nejen na zákonné úrovni, ale i na úrovni ústavní. Nadto Nejvyšší soud na stěžovatelkou namítaných skutkových zjištěních založil svůj závěr o neexistenci volného pracovního místa u vedlejší účastnice, čímž navzdory námitkám vůči procesu dokazování, na němž jsou skutková zjištění založena, tato bez jakéhokoliv přezkumu aproboval.

27. Ústavní soud již mnohokrát vyložil, jaká je jeho přezkumná pozice při posuzování průběhu důkazního řízení a hodnocení jeho výsledků. Může jen znovu konstatovat, že v zásadě ponechává obojí obecným soudům [srov. nález Ústavního soudu ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Současně však poukázal i na to, že během dokazování nelze vyloučit výskyt procesních vad, jež za předpokladu intenzity odůvodňující ústavněprávní přezkum nemohou uniknout jeho pozornosti. Patří k nim i kolize obsahu důkazů, resp. důkazních zjištění a jejich formulace v odůvodnění rozhodnutí s právními závěry, které jsou na základě důkazní materie vyvozovány. Stěžovatelka takovouto kolizi namítala svým dovoláním, když předloženou dovolací otázkou týkající se v důsledku posouzení existence volného pracovního místa u vedlejší účastnice rozporovala postup městského soudu spočívající v procesně nepřipustném vybočení z mezí volného hodnocení důkazů, neboť výsledkem dokazování byla kolize obsahu provedeného důkazu (inzerce s nabídkou pracovního místa) a skutkového závěru z něj dovozeného (neexistence volného pracovního místa). Účastníci řízení mají základní právo na soudní ochranu, mají právo na transparentní, důkazně kompletní a přesvědčivý průběh řízení, a tedy i na to, že zazní-li při dokazování závažné skutečnosti, soud se s nimi musí náležitě vypořádat [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 3253/13 (N 157/78 SbNU 359)].

28. Stěžovatelkou namítané porušení práva na soudní ochranu přitom Ústavní soud neshledal toliko v ústavní stížnosti napadeném rozsudku Nejvyššího soudu, ale za ústavně nesouladné lze považovat i stěžovatelkou namítané skutkové závěry městského soudu neodpovídající provedenému dokazování a týkající se otázky existence vzájemné (oboustranné) dohody o možnosti odvolání z vedoucího pracovního místa, uzavřené mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí, jakož i otázky existence volného pracovního místa u vedlejší účastnice

a splnění nabídkové povinnosti jako okolností rozhodných pro meritorní rozhodnutí ve věci, tj. na jejichž zodpovězení závisí posouzení platnosti rozvázání pracovního poměru stěžovatelky. Jak Nejvyšší soud, tak i městský soud tak zatížily řízení procesními vadami, které přivodily ústavně nesouladná rozhodnutí v meritu věci.

29. Stěžovatelka petitum ústavní stížnosti (na němž nic nemění ani stěžovatelčina replika) napadla toliko rozsudek Nejvyššího soudu. Ústavní soud zrušil pouze tento rozsudek, a nikoli též předchozí rozsudek městského soudu, nejen s ohledem na její návrhové žádání, ale též proto, aby prvotně Nejvyššímu soudu poskytl prostor rozhodnout v dovolacím řízení znovu o stěžovatelčině dovolání ve světle právních závěrů obsažených v tomto nálezu.

30. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vyslovil porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil.

Č. 185

Povinnost soudu vyzvat v řízení o vydání náhradního pozemku podle zákona o půdě žalobce k označení jiného vhodného pozemku (sp. zn. IV. ÚS 1152/20 ze dne 22. září 2020)

V řízení o vydání náhradního pozemku podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, dojde k porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, nevyzve-li obecný soud neúspěšného žadatele k označení jiných vhodných pozemků způsobilých uspokojit jím uplatněný nárok.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelů Jany Germenisové a Ladislava Havelky, zastoupených Mgr. Lukášem Hegnerem, advokátem, sídlem Jiráskovo náměstí 816/4, Plzeň, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. února 2020 č. j. 28 Cdo 4010/2019-547, rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 24. července 2019 č. j. 18 Co 162/2018-516 a rozsudku Okresního soudu v Klatovech ze dne 17. dubna 2018 č. j. 6 C 62/2017-370, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu v Klatovech jako účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3 – Žižkov, zastoupené Mgr. Davidem Kroftou, advokátem, sídlem Újezd 450/40, Praha 1 – Malá Strana, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. února 2020 č. j. 28 Cdo 4010/2019-547, rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 24. července 2019 č. j. 18 Co 162/2018-516 a rozsudkem Okresního soudu v Klatovech ze dne 17. dubna 2018 č. j. 6 C 62/2017-370 bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. února 2020 č. j. 28 Cdo 4010/2019-547, rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 24. července 2019 č. j. 18 Co 162/2018-516 a rozsudek Okresního soudu v Klatovech ze dne 17. dubna 2018 č. j. 6 C 62/2017-370 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení rozhodnutí označených v záhlaví tvrďice, že jimi byly porušeny jejich základní práva a svobody zaručené v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného spisu Okresního soudu v Klatovech (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 6 C 62/2017 se podává, že okresní soud napadeným rozsudkem zamítl

žalobu, již se stěžovatelé domáhali nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice o převodu pozemku parc. č. X1 v katastrálním území Alžbětín do jejich vlastnictví jako oprávněných osob podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“), čímž by byl částečně vypořádán jejich nárok na vydání náhradních pozemků. Okresní soud se nezabýval námitkami liknavosti vedlejší účastnice při převodu náhradních pozemků, omezil se pouze na převoditelnost požadovaného pozemku a shledal, že stěžovatelé neprokázali, že by šlo o pozemek převoditelný. K tomuto závěru ho vedl nevyjasněný vztah mezi Ministerstvem životního prostředí a Státním pozemkovým úřadem, kdy Ministerstvo životního prostředí tvrdilo, že pozemek se nachází ve II. a IV. zóně Chráněné krajinné oblasti Šumava a bude usilovat o to, aby příslušné hospodařit s tímto pozemkem byly jím řízené organizační složky státu. Dále okresní soud zmínil, že přes pozemek vede cyklistická stezka, která je podle jeho názoru veřejně prospěšnou stavbou, byť podle kolaudačního rozhodnutí šlo o dočasnou stavbu (do 31. 3. 2020). Podle územního plánu je pozemek určen pro výstavbu čistírny odpadních vod, tedy veřejně prospěšné stavby, přitom podle § 6 odst. 1 písm. b) zákona č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Státním pozemkovém úřadu“) nelze vydat pozemky určené územním plánem k zastavění veřejně prospěšnými stavbami nebo stavbami dopravní infrastruktury nebo těmito stavbami již zastavěné. Okresní soud zohlednil též záměr města Železná Ruda (vedlejšího účastníka v řízení před okresním soudem) vybudovat stavbu okružní křižovatky se zálivem pro autobusovou zastávku a připomenul, že přes sporný pozemek vedou inženýrské sítě k budově ve vlastnictví města Železná Ruda. Požadovaný pozemek zcela obklopuje pozemek č. X2 ve vlastnictví města. Okresní soud dále rozhodl o povinnosti stěžovatelů zaplatit vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení a o jejich povinnosti zaplatit náhradu nákladů i městu Železná Ruda.

3. Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek okresního soudu ve výroku o věci samé a ve výroku o povinnosti stěžovatelů nahradit náklady řízení městu Železná Ruda; změnil jej ve výroku o povinnosti stěžovatelů hradit náklady vedlejší účastnice a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Krajský soud označil za nesporné, že stěžovatelé jsou oprávněnými osobami ve smyslu zákona o půdě. Nárok stěžovatelky nebyl uspokojen po dobu delší 18 let a nárok stěžovatele po dobu delší 24 let. Judikatura Nejvyššího soudu připouští, že při liknavém postupu Státního pozemkového úřadu (dříve Pozemkového fondu České republiky) může oprávněná osoba u soudu uplatnit nárok na vydání konkrétního pozemku, aniž by musel být zahrnut do veřejné nabídky dle § 11a zákona o půdě. Krajský soud shledal, že postup vedlejší účastnice byl liknavý, ale pozemek nebyl vhodný k vydání. Překážku jeho převoditelnosti tvořila existence cyklostezky. Do sporného pozemku má zasáhnout i stavba okružní křižovatky se zálivem pro autobus. Sporný pozemek dále zcela obklopuje pozemek č. X2 ve vlastnictví města Železná Ruda, na němž se nachází šachta s vodovodními armaturami nezbytnými k zásobování nedaleké nemovitosti vodou. Dosud má k tomuto pozemku město Železná Ruda zajištěn bezproblémový přístup, byť není smluvně upraven. Po případném vydání pozemku by nešla vyloučit možnost sporů o přístup k pozemku č. X2. Z těchto důvodů šlo o pozemek nevhodný k vydání. Pozemek není zastavěn jen okrajově, cyklostezka vede napříč pozemkem, a proto krajský soud nerozhodoval ani o vydání části pozemku podle geometrického plánu předloženého stěžovateli.

4. Proti rozsudku krajského soudu podali stěžovatelé dovolání, které Nejvyšší soud odmítl napadeným usnesením. V něm uvedl, že přípustnost dovolání nezaložilo řešení otázky vhodnosti předmětného pozemku k vydání, neboť se zde odvolací soud neodchýlil od judikatury dovolacího soudu. Převodu pozemku bránila zákonná výluka jeho zastavění cyklistickou stezkou, jeho určení k zastavění čistírnou odpadních vod podle územního plánu a jeho dotčení plánovanou výstavbou okružní křižovatky se zálivem pro autobus. Nevyhověl-li

krajský soud s ohledem na konkrétní skutková zjištění ani návrhu na vydání části pozemku určené geometrickým plánem, nepovažoval jeho postup Nejvyšší soud za nepřiměřený okolnostem věci. Přípustnost dovolání nezaložila ani námitka nesplnění poučovací povinnosti podle § 118a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“), protože touto námitkou stěžovatelé vystihli vadu řízení, která s účinností od 1. 1. 2013 již není samostatným dovolacím důvodem. K vadám řízení by mohl Nejvyšší soud přihlídnout jen tehdy, bylo-li by dovolání z jiného důvodu přípustné (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), což nebyl případ posuzované věci. Vedle toho však Nejvyšší soud poznamenal, že výzva podle § 118a o. s. ř. by v dané věci nepřicházela do úvahy. Jejím prostřednictvím soud neplní poučovací povinnost ve všech případech hrozícího neúspěchu účastníka řízení, nýbrž jen tehdy, byl-li by tento neúspěch důsledkem nesplnění povinnosti tvrzení nebo povinnosti důkazní. V posuzované věci byl skutkový stav zjištěn do té míry, že umožnil přijmout závěr o nemožnosti vydat pozemek pro existenci zákonné překážky. Nešlo tedy o situaci, že by zjištěný skutkový stav tento závěr nebo závěr opačný neumožnil (zatím) přijmout.

II. Argumentace stěžovatelů

5. Stěžovatelé namítají, že se krajský soud i Nejvyšší soud odchýlily od rozhodovací praxe dovolacího soudu. Jejich žaloba byla totiž zamítnuta z důvodu, že požadovaný pozemek je k vydání nevhodný. Nebylo jim však umožněno, jak vyžaduje judikatura dovolacího soudu (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2017 sp. zn. 28 Cdo 4048/2016), aby v případě nemožnosti vydání v žalobě uvedeného pozemku označili jiný vhodný pozemek k uspokojení svého restitučního nároku, k čemuž měli být vyzváni podle § 118a o. s. ř. Obecné soudy potvrdily existenci restitučního nároku, shledaly liknavost vedlejší účastnice při jeho uspokojení, přesto byla žaloba zamítnuta z důvodu, že si stěžovatelé vybrali nevhodný pozemek, aniž dostali možnost vybrat si jiný náhradní pozemek. Soudy tak znovu oddálily uspokojení jejich nároku a zatížily je povinností nahradit náklady řízení. Krajský soud se opomněl zabývat odvolací námitkou, že okresní soud nesplnil poučovací povinnost podle § 118a o. s. ř. Nejvyšší soud se pak nezabýval jejich námitkou, že z tohoto důvodu je rozsudek krajského soudu nepřezkoumatelný. Ani dovolací soud se námitkou k poučovací povinnosti nezabýval, neboť jejich dovolání odmítl jako nepřípustné. Okresní soud a krajský soud se dále nevěnovaly možnosti převodu části sporného pozemku určené geometrickým plánem.

6. Stěžovatelé se cítí být dotčeni na svých základních právech rovněž tím, že soudy přiznaly vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení, ačkoli byla v převážné většině sporu neúspěšná (soudy shledaly její liknavost a rovněž existenci jejich práva domáhat se náhradního pozemku; neúspěšní byli stěžovatelé jen ve vydání konkrétního pozemku). Za tohoto stavu neměly být náklady řízení přiznány žádnému z účastníků řízení. Městu Železná Ruda neměla být proti stěžovatelům přisouzena náhrada nákladů řízení, neboť se nechalo zastupovat advokátem, ačkoli šlo o běžnou agendu, kterou má být schopno zajistit svými zaměstnanci. Ani touto okolností se krajský soud nezabýval.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice

7. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost účastníkům a vedlejší účastnici k vyjádření.

8. Nejvyšší soud ve vyjádření uvedl, že námitku absence postupu podle § 118a o. s. ř. stěžovatelé zřetelně formulovali jako vadu řízení. Zdůraznil, že v napadeném usnesení objasnil, za jakých podmínek může k vadě řízení přihlídnout. Stěžovatelé odkazovali na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4048/2016, jímž bylo dovolání odmítnuto. Precedenční význam takového rozhodnutí je problematický, navíc ani hodnocení k § 118a o. s. ř. vyslovené v daném usnesení se nemohlo ve věci, jíž se uvedené usnesení týkalo, uplatnit, neboť tehdy soud prvního stupně žalobě vyhověl a neměl důvod vyzývat k označení jiného vhodného

pozemku. Úprava v § 118a o. s. ř. dopadá na případy, kdy argumentace účastníka a jím předložené důkazy nedokládají důvodnost jím uplatněného nároku, nikoli na situace, kdy uplatněná tvrzení účastníka vylučují důvodnost nároku a pro úspěch ve věci by musela být popřena a nahrazena jinými tvrzeními. Stěžovatelům nic nebránilo, aby při znalosti důvodu pro zamítnutí žaloby v odvolacím řízení navrhli změnu žaloby jejím rozšířením o další pozemky. Nejvyšší soud nesouhlasí s námitkou, že by se ve svém usnesení nevypořádal s námitkou nepřezkoumatelnosti rozsudku krajského soudu. Stručnému uvedení důvodů, pro které není dovolání přípustné (§ 243f odst. 3 o. s. ř. ve znění do 31. 1. 2019), se vymyká povinnost reagovat na každou dovolatelem koncipovanou námitku. Stěžovateli požadovaný pozemek je vyloučen z převodu jako celek pro existenci veřejně prospěšné stavby cyklostezky a plánovací dokumentací schválené veřejně prospěšné stavby okružní křižovatky se zálivem pro autobus.

9. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na svůj rozsudek a vyjádřil přesvědčení, že nebylo povinností soudu poučit stěžovatele, aby si vybrali jiný pozemek nabízený ve veřejné nabídce. K nákladům řízení uvedl, že město Železná Ruda není statutární město a má právo se nechat zastupovat v řízení advokátem, proto byly jeho náklady účelně vynaložené.

10. Okresní soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil s odůvodněním, že soudkyně, která vynesla napadený rozsudek, ke dni 31. 12. 2018 skončila ve své funkci.

11. Vedlejší účastnice zmínila, že soudy neshledaly jeden, ale celou řadu důvodů, proč nebylo možno stěžovateli požadovaný pozemek převést (pro existenci cyklostezky, plánovanou stavbu čistíčky odpadních vod a točny autobusu, navíc byl daný pozemek nutný pro právo nezbytné cesty k dalším pozemkům a neměl předpoklady pro zemědělské využití). Judikatura ani zákon nestanoví bezbřehost nároku oprávněných osob vyžalovat si jakýkoli, byť nevhodný pozemek. Podle vedlejší účastnice stěžovatelům nic nebránilo, aby navrhli změnu žaloby, namísto toho však zvolili liknavý postup a jiný pozemek neoznačili. Stěžovatelé znali usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4048/2016, soud je tudíž nemusel v daném směru poučovat a podle daného usnesení mohli stěžovatelé rovnou postupovat, což však neučinili. Podle vedlejší účastnice je navíc argumentace v usnesení sp. zn. 28 Cdo 4048/2016 celou řadou oprávněných osob zneužívána. V situaci, kdy soud zjistí liknavost a svévoli žalované, ale žádný z požadovaných pozemků není možné převést, podávají oprávněné osoby návrh na změnu žaloby. Zásadně však nežadají pozemek dříve nabídnutý ve veřejné nabídce, jak předpokládá dané usnesení dovolacího soudu, nýbrž opakovaně požadují pro ně lukrativnější pozemek. K tomu dochází i opakovaně, čímž v řízení vznikají další náklady a jde o postup zvýhodňující žalující stranu. Usnesení sp. zn. 28 Cdo 4048/2016 bylo podle vedlejší účastnice překonáno nálezem ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 35/17 (N 112/89 SbNU 655; 135/2018 Sb.).

12. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice Ústavní soud zaslal stěžovatelům i ostatním účastníkům na vědomí a k případné replice; této možnosti nebylo využito.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Stěžovatelé se žalobou domáhali nahrazení projevu vůle vedlejší účastnice s uzavřením smlouvy o bezúplatném převodu individualizovaného pozemku, čímž by byl částečně uspokojen jejich restituční nárok na vydání náhradního pozemku. Okresní soud

a krajský soud však dospěly shodně k závěru, že stěžovateli požadovaný náhradní pozemek ani jeho část není možno vydat pro zákonnou překážku, s čímž se ztotožnil i Nejvyšší soud.

15. V ústavní stížnosti stěžovatelé namítli porušení práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) tím, že se okresní soud a krajský soud odmítly zabývat možností převodu té části požadovaného pozemku určené geometrickým plánem, která podle stěžovatelů není dotčena stavbami, pro které soudy shledaly nemožnost jeho vydání (k tomu viz část V. A.). Porušení práva na soudní ochranu stěžovatelé dále spatřovali v tom, že nebyli vyzváni k označení jiných vhodných pozemků tak, aby mohl být jejich restituční nárok uspokojen i za situace, kdy soudy shledaly nemožnost vydání původně požadovaného pozemku (k tomu viz část V. B.). Konečně stěžovatelé uplatnili i námitky k náhradě nákladů řízení před okresním soudem a krajským soudem (k tomu viz část V. C.).

V. A. Posouzení požadavku stěžovatelů na převod části pozemku určené geometrickým plánem

16. Právu na soudní ochranu zaručenému v čl. 36 odst. 1 Listiny (a principu vyloučení libovůle) odpovídá požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů [viz např. náleze ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83), náleze ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo náleze ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361)]. Potřebný rozsah nezbytného odůvodnění se může měnit podle povahy rozhodnutí a musí být posuzován ve světle okolností každého případu [srov. např. usnesení ze dne 25. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 360/99 (U 68/16 SbNU 363) nebo náleze ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565)].

17. Stěžovatelé namítli, že okresní soud a krajský soud se odmítly zabývat možností převodu té části požadovaného pozemku určené geometrickým plánem, která není podle nich dotčena stavbami, pro které soudy shledaly nemožnost jeho vydání. Přitom okresní soud ve svém rozsudku vyložil, že pozemek nelze převést podle § 6 odst. 1 písm. b) zákona o Státním pozemkovém úřadu mimo jiné proto, že je na něm cyklostezka a že je zčásti dotčen záměrem vybudování okružní křižovatky se zálivem pro autobus zaneseným v územním plánu a stavbou čistíčky odpadních vod. Ústavní soud konstatuje, že okresní soud shledal více důvodů pro nemožnost převedení požadovaného pozemku, než je stavba okružní křižovatky se zálivem, u níž stěžovatelé ve svých podáních ze dne 16. 2. 2018 a 20. 2. 2018 navrhovali případné oddělení jeho části geometrickým plánem. S ohledem na tuto skutečnost a argumentační nerozvitost požadavku na oddělení části pozemku geometrickým plánem, který nebyl ani předložen, pak lze závěr okresního soudu o nemožnosti převést daný pozemek vnímat tak, že skýtá argumentační podklad nejen pro jeho závěr o nemožnosti převést pozemek jako celek, ale i jeho případně oddělené části, a to pro kumulaci různých okolností, které bránily jeho vydání. Ústavní soud proto nesouhlasí s námitkou stěžovatelů, že by z rozsudku okresního soudu nebylo vůbec možno seznat důvody, proč okresní soud nevyhověl jejich požadavku na převod alespoň části tohoto pozemku.

18. V odvolání svou argumentaci k možnosti oddělení části pozemku stěžovatelé rozvinuli, poukázali na to, že v § 6 odst. 1 písm. b) zákona o Státním pozemkovém úřadu se zmiňuje nemožnost převedení pozemku či jeho části a kladli důraz na slovo „část“. K odvolání již geometrický plán přiložili s tím, že odděleny měly být části pozemku určené pro křižovátku se zálivem a část pozemku s cyklostezkou. Krajský soud pak ve svém rozsudku zmínil, že obecně nevylučuje možnost převedení části pozemku, nemohl však přehlédnout, že cyklostezka vede napříč pozemkem, a proto nerozhodoval ani o vydání části pozemku podle předloženého geometrického plánu. Ústavní soud se neztotožňuje se stěžovateli, kteří použití slov „proto odvolací soud nerozhodoval ani o vydání části pozemku“ v rozsudku krajského soudu vnímají tak, že krajský soud se odmítl věcně zabývat jejich požadavkem na převedení alespoň oddělené části pozemku. Z kontextu napadeného rozsudku je zřejmé, že tímto obratem krajský soud

vyjádřil skutečnost, že ani požadavek na převedení oddělené části pozemku nevyhodnotil jako věcně podložený. Ostatně ve svém rozsudku uvedl, proč podle jeho názoru nebyly dány důvody pro převedení alespoň části pozemku (a to pro způsob vedení cyklostezky pozemkem). Námitka stěžovatelů, že by se krajský soud odmítl zabývat možností převodu části pozemku, proto není důvodná.

19. Stěžovatelé namítli, že zásada dvojinstančnosti řízení byla porušena tím, že se podle jejich názoru okresní soud požadavkem na oddělení části pozemku nezabýval, čímž se tak podle jejich tvrzení důkazní řízení přeneslo až před odvolací soud. Ústavní soud připomíná, že z ústavního pořádku nárok na dvojinstančnost občanskoprávního řízení dovodit nelze (usnesení ze dne 18. 2. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 38/13, bod 19 odůvodnění; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná z <http://nalus.usoud.cz.>). Z ústavního hlediska je právo na odvolání v podobě přezkumu výroku o vině nebo trestu garantováno jen v trestních věcech tomu, koho soud uznal vinným z trestného činu (čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod). Navíc, jak bylo uvedeno výše (bod 17), rozsudek okresního soudu skýtal argumentační podklad rovněž pro závěr o nemožnosti převodu oddělených částí. Stěžovatelům zůstala zachována možnost v řízení před soudy vznést jak skutkovou, tak právní argumentaci k požadavku na převod oddělené části pozemku, k níž se pak i krajský soud vyjádřil. Ani z tohoto pohledu proto Ústavní soud porušení základních práv stěžovatelů neshledal.

20. Nad rámec nedůvodné námitky, že se okresní soud a krajský soud odmítly zabývat možností převodu části požadovaného pozemku, stěžovatelé v ústavní stížnosti netvrdili, že by obecné soudy porušily jejich základní práva či svobody samotným závěrem o nemožnosti převést alespoň část požadovaného pozemku. Ústavní soud tudíž nemá podklad pro to, aby se v podmínkách posuzované věci jakkoli dále vyjadřoval k převodu části pozemku požadované k uspokojení restitučního nároku.

V. B. Povinnost soudu vyzvat žalobce, aby označil jiný vhodný pozemek

21. V ústavní stížnosti stěžovatelé namítají porušení práva na soudní ochranu tím, že nebyli vyzváni k označení jiných vhodných pozemků tak, aby mohl být jejich restituční nárok uspokojen i za situace, kdy soudy shledaly nemožnost vydání původně požadovaného pozemku.

22. Nejvyšší soud k námitce týkající se výzvy podle § 118a o. s. ř. dospěl k těmto právním závěrům: 1. vyšel z toho, že jde o vadu řízení, která není samostatným dovolacím důvodem, a proto nemůže založit přípustnost dovolání, 2. vedle toho uvedl i důvody, proč se podle jeho názoru krajský soud ani ohledně dané výzvy neodchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu. Každému z těchto závěrů Nejvyššího soudu se Ústavní soud – pro jejich samostatnou povahu – věnoval odděleně (v částech V. B. 1. a V. B. 3.), přičemž u každého z nich shledal pochybení. Stěžovatelé v ústavní stížnosti současně namítli, že se Nejvyšší soud nezabýval jejich námitkou, že rozsudek krajského soudu je nepřezkoumatelný, protože se krajský soud v odůvodnění svého rozsudku nevypořádal s jejich odvolací námitkou, podle níž okresní soud porušil § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. Tomu se Ústavní soud věnuje v části V. B. 2.

V. B. 1. Námitka vady řízení jako nezpůsobilý dovolací důvod

23. Pro řízení o ústavní stížnosti má z povahy věci zásadní význam, zda ta která namítaná vada řízení nebo samotného napadeného rozhodnutí orgánu veřejné moci má ústavněprávní relevanci či nikoliv. Právní úprava dovolání takového kritérium nezná a rozlišuje vady „jen“ na základě jejich povahy, tj. zda jde o vady skutkové či právní, případně o vady řízení (viz § 237, § 241a odst. 1, § 242 odst. 3 o. s. ř., srov. také § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12. 2012), tedy bez ohledu na to, zda (kvalitativně) jde o vady „běžné“ či ústavněprávní [nález ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 3432/15 (N 140/86 SbNU 399), bod 17 odůvodnění]. Z práva na soudní ochranu nelze vyvodit, že by dovolání jakožto mimořádný opravný prostředek muselo sloužit k nápravě veškerých vad, případně všech vad, jež mohou mít přesah

do ústavněprávní roviny, a tudíž je na vůli zákonodárce, omezí-li rozsah prezkumné činnosti Nejvyššího soudu (zmíněný nálezn sp. zn. III. ÚS 3432/15, bod 19 odůvodnění).

24. Podle právní úpravy dovolání účinné od 1. 1. 2013 již způsobilý dovolací důvod nepředstavuje jiná vada řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Nová úprava od tohoto data stanovuje jediný dovolací důvod, a to, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.). Nesprávné právní posouzení věci se může týkat vedle otázky hmotného práva i otázky procesního práva (srov. § 237 o. s. ř.). Občanský soudní řád tak po uvedené novelizaci rozlišuje mezi jinou vadou řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a nesprávným právním posouzením věci [srov. vymezení odvolacích důvodů v § 205 odst. 2 písm. c) a g) o. s. ř. a dále § 241a odst. 2 o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12. 2012]. Zatímco do 31. 12. 2012 byla taková „jiná“ vada podle § 241a odst. 1 o. s. ř. dovolacím důvodem, od 1. 1. 2013 již tomu tak není. To však neznamená opomenutí zákonodárce, nýbrž jde o záměr, který nalezl odraz v důvodové zprávě k zákonu č. 404/2012 Sb., jenž s účinností od 1. 1. 2013 novelizoval občanský soudní řád. V ní je uvedeno následující: „Nadále tedy nelze namítat proti rozhodnutí odvolacího soudu [...] jiné vady řízení nebo pochybení ve zjištění skutkového stavu věci. Cíle dovolacího řízení, spočívajícího v zajištění jednoty a zákonnosti rozhodování soudů v občanském soudním řízení, lze dosáhnout prostřednictvím posuzování rozhodných otázek hmotného a procesního práva.“ (důvodová zpráva je součástí tisku 686/0 z VI. volebního období Poslanecké sněmovny a je dostupná na stránkách <https://www.psp.cz>). Vada řízení před odvolacím soudem, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, tudíž není způsobilým dovolacím důvodem podle § 241a o. s. ř. Je-li však dovolání přípustné z jiného důvodu, pak k vadě řízení způsobilé přivodit nesprávné rozhodnutí ve věci Nejvyšší soud přihlíží podle § 242 odst. 3 o. s. ř., a to z úřední povinnosti (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2020 sp. zn. 28 Cdo 3924/2019).

25. Nejvyšší soud k námitce nesprávného výkladu § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. uvedl, že jde o jinou vadu řízení, tedy nezpůsobilý dovolací důvod, aniž tento svůj názor blíže odůvodnil (pozn. v usnesení k tomu uvedl pouze jednu holou větu). S tím se Ústavní soud neztotožnil, neboť dospěl k závěru, že námitku stěžovatelů lze kvalifikovat jako otázku procesního práva, na níž spočívá nesprávné právní hodnocení posuzované věci podle § 241a odst. 1 o. s. ř.

26. Ústavní soud nemohl v této souvislosti pominout, že stěžovatelé krajskému soudu v odvolání předložili námitku, že okresní soud, dospěl-li k závěru, že požadovaný pozemek je nezpůsobilý k převodu, měl respektovat usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2017 sp. zn. 28 Cdo 4048/2016 a vyzvat je podle § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř., aby (především z nabídky žalované) označili jiné vhodné pozemky způsobilé k vykrytí uplatněného restitučního nároku. V odvolání stěžovatelé namítli, že tak okresní soud nepostupoval a nevyzval je, ale žalobu rovnou zamítl. Ústavní soud konstatuje, že na základě této odvolací námítky měl krajský soud vyhodnotit, zda okresní soud byl nebo nebyl povinen stěžovatele naznačeným způsobem vyzvat, což je u krajského soudu řešení otázky procesního práva, na níž vzhledem k požadavku jednotnosti rozhodování obecných soudů v obdobných věcech spočívalo tudíž právní hodnocení posuzované věci. Nejvyšší soud tak postupoval jinak, než měl, a svůj procesní postup (*nota bene*) neodůvodnil, ač měl.

27. Odvolací námitka, že okresní soud porušil § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř., sice představuje odvolací důvod podle § 205 odst. 2 písm. c) o. s. ř., tj. že řízení před soudem prvního stupně je postiženo jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Je však nutno zdůraznit, že i v situaci, kdy odvolací soud po právní stránce zkoumá důvodnost námítky spadající pod § 205 odst. 2 písm. c) o. s. ř., jde u odvolacího soudu u této námítky stále o právní posouzení (řešení otázky procesního práva) a taková otázka není před právním posouzením jen z tohoto důvodu imunizována. Nesprávného právního posouzení věci se tak odvolací soud může dopustit i při posuzování odvolacího důvodu podle § 205 odst. 2 písm. c) o. s. ř., proti čemuž

lze uplatnit způsobilý dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř. Takový způsobilý dovolací důvod uplatnili stěžovatelé i v posuzované věci, neboť namítali nesprávné právní posouzení krajského soudu při vypořádání odvolacího důvodu podle § 205 odst. 2 písm. c) o. s. ř.

V. B. 2. Námitka, že se Nejvyšší soud nevyjádřil k namítané nepřezkoumatelnosti rozsudku krajského soudu

28. V dovolání stěžovatelé namítli, že rozsudek krajského soudu je nepřezkoumatelný pro nevypořádání odvolací námitky, podle které okresní soud pochybil tím, že nevydal výzvu podle § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. k označení jiných vhodných pozemků. Přezkoumatelnost rozsudku krajského soudu ve svém dovolání označili za rozpornou se závěry, ke kterým Nejvyšší soud dospěl při výkladu uvedeného ustanovení občanského soudního řádu při řešení obdobných věcí.

29. Ústavní soud konstatuje, že krajský soud se v odůvodnění svého rozsudku nezabýval uplatněnou odvolací námitkou, že okresní soud porušil § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. Z jeho rozsudku lze pouze dovodit, že ji považoval za nedůvodnou, neboť potvrdil I. výrok rozsudku okresního soudu o zamítnutí žaloby, aniž by v odvolacím řízení jakkoli odstraňoval namítaný nedostatek výzvy (příčemž tuto vadu mohl napravit svojí výzvou a na základě dalšího procesního vývoje vyhodnotit, zda bude nebo nebude třeba rozsáhlého dokazování) a aniž by objasnil, proč ji považoval za nedůvodnou. Odůvodnění k námitce porušení § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. se však stěžovatelům dostalo od Nejvyššího soudu, který ve svém usnesení uvedl důvody, proč podle jeho názoru okresní soud nemusel stěžovatele vyzývat podle § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. Vedle nesprávného závěru, že stěžovatelé uplatnili nezpůsobilý dovolací důvod v podobě jiné vady řízení (část V. B. 1.), tak Nejvyšší soud ve svém usnesení uvedl i důvody, proč dle jeho názoru § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. porušen nebyl.

30. Již v minulosti se Ústavní soud vyjadřoval k situaci, kdy v rozsudku soudu prvního stupně chyběla podstatná úvaha, jež měla být součástí odůvodnění, a kdy až odvolací soud přdestřel ve svém rozhodnutí tuto v rozsudku prvního stupně absentující úvahu. K tomu Ústavní soud poznamenal, že řízení před soudem prvního a druhého stupně nepojímá z hlediska ústavního přezkumu izolovaně, nýbrž jako jeden celek. Připustil, že v řízení jako celku nedošlo k porušení práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) za stavu, kdy odvolací soud napravitel nedostatek odůvodnění rozhodnutí soudu prvního stupně tím, že chybějící odůvodnění sám následně uvedl v rozhodnutí o dovolání (srov. usnesení ze dne 23. 8. 2011 sp. zn. I. ÚS 1621/11 či usnesení ze dne 10. 3. 2011 sp. zn. II. ÚS 3717/10). Hodnotil-li dovolací soud otázky, kterými se předtím zabývaly nebo měly zabývat nižší soudy, pak při přezkumu Ústavním soudem vystupuje jako jeden celek nejen řízení před soudem prvního a druhého stupně, ale společně s nimi i dovolací řízení. Z tohoto důvodu v řízení jako celku Ústavní soud v bodech 45 a 46 nálezu ze dne 29. 5. 2019 sp. zn. I. ÚS 1095/18 (N 102/94 SbNU 243) neshledal porušení práva na soudní ochranu ve věci, kde Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí doplnil chybějící úvahy, které správně měly zaznít již v rozhodnutí o dovolání. V podmínkách posuzované věci na základě uvedených úvah Ústavní soud konstatuje, že v rozsudku krajského soudu sice absentovalo vypořádání odvolací námitky týkající se výzvy k určení jiného pozemku. To však nebylo důvodem pro kasaci tohoto rozsudku Ústavním soudem, neboť potřebné odůvodnění doplnil Nejvyšší soud. Nutno zdůraznit, že v posuzované věci uvedeným postupem Nejvyššího soudu nebyli stěžovatelé v soudním řízení zbaveni možnosti argumentovat k problematice výzvy podle § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř., což dokládá to, že svou argumentaci týkající se výzvy uplatnili v dovolání. Tím, že se Nejvyšší soud vyjádřil k námitce porušení § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. po obsahové stránce, umožnil Ústavnímu soudu dané hodnocení přezkoumat z pohledu zachování základních práv a svobod stěžovatelů (v části V. B. 3.). Nejvyšší soud však dospěl k závěru, že absence výzvy podle § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. se neodchyluje od jeho rozhodovací

praxe. Současně přitom vyložil, proč podle jeho názoru této výzvy nebylo třeba (a proč z tohoto důvodu rozhodnutí krajského soudu nebylo nutno zrušit).

V. B. 3. Povinnost vyzvat žalobce, zda souhlasí s uspokojením svého nároku na náhradní pozemek i prostřednictvím jiného než žalobou požadovaného pozemku

31. Za určitých podmínek (mezi něž patří liknavost Pozemkového fondu České republiky, dnes Státního pozemkového úřadu) judikatura připustila, že lze vyhovět žalobě na uložení povinnosti uzavřít smlouvu o bezúplatném převodu konkrétních náhradních pozemků osobě oprávněné podle zákona o půdě, aniž by bylo uložení této povinnosti třeba vázat na podmínku předchozího zahrnutí těchto pozemků do veřejné nabídky [srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009 sp. zn. 31 Cdo 3767/2009, navazující na nález ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. III. ÚS 495/02 (N 33/32 SbNU 303)].

32. Postup vedlejší účastnice ke stěžovatelům krajský soud označil za liknavý (bod 8 rozsudku krajského soudu), přičemž obecné soudy počínaje okresním soudem shledaly, že pro zákonnou překážku nelze pozemek, který stěžovatelé v žalobě označili, převést. Stěžovatelé v ústavní stížnosti namítli, že v případě, že okresní soud shledal, že jimi v žalobě označený pozemek není možné převést, měl je vyzvat podle § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř., aby (především z nabídky žalované) označili jiné vhodné pozemky způsobilé k vykrytí uplatněného restitučního nároku.

33. Ústavní soud konstatuje, že v posuzované věci okresní soud a krajský soud žalobu zamítly pro nemožnost převedení pozemku označeného stěžovateli, aniž by v takovém případě zjišťovaly, zda by stěžovatelé souhlasili s uspokojením svého nároku vydáním jiných pozemků, a aniž by případně v součinnosti s jednou či druhou stranou umožnily nalezení takových jiných reálně existujících pozemků. Nejvyšší soud však v napadeném usnesení dospěl k závěru, že v takovém případě nebylo třeba vyzývat stěžovatele k označení jiného vhodného pozemku (k důvodům, které Nejvyšší soud vedl k tomu závěru, srov. rekapitulaci shora v bodě 4).

34. Ústavní soud poznamenává, že v minulosti byl v rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu popsán i jiný procesní postup soudů ve věcech převodů náhradních pozemků oprávněným osobám podle zákona o půdě. V rozsudku ze dne 21. 10. 2008 sp. zn. 28 Cdo 2650/2006 Nejvyšší soud uvedl: „Za základní rozhodnutí považuje dovolací soud známý rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002 sp. zn. 28 Cdo 1847/2001 [...]. V něm dovolací soud vyslovil, že právo podle § 11 odst. 2 zákona o půdě je právem, které je vymožitelné, je soudem chráněno podle § 1–3 o. s. ř. a lze je realizovat uložení povinnosti uzavřít smlouvu. Soud však musí disponovat skutkovými zjištěními umožňujícím mu rozhodnout o povinnosti žalovaného náhradní pozemek poskytnout. **K tomu je mj. třeba znát i seznam pozemků, které s ohledem na výsledek přípravného řízení je možno oprávněné osobě nabídnout.** Dovolací soud shledává tento rozsudek stále aktuálním, a to i po účinnosti nového ustanovení § 11a zákona o půdě. [...] **Pokud totiž oprávněná osoba požaduje uspokojení svého práva na náhradní pozemek, které žalovaný může plnit vícero způsoby, jde o řízení o určitém způsobu vypořádání ve smyslu § 153 odst. 2 o. s. ř.** Podstatou uplatněného návrhu je nárok na převod náhradního pozemku, soud však není vázán žalobním petitem, podle něhož má být převeden konkrétní pozemek. Soud může podle uvedeného ustanovení překročit návrh účastníků, protože z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Takto již dovolací soud dříve judikoval, s tím, že tento postup by byl nepoužitelný jen v případě, že by jej žalobce odmítl, tj. odmítl by jiné plnění než převodem jím označených pozemků. Tak tomu v dané věci zřejmě není, protože žalobci sami projevili přání, aby soud uložil žalovanému předložit seznam pozemků vhodných k převodu. Bez toho by ostatně ani nebylo rozhodnutí soudu možné; jde o procesní postup soudu potřebný pro jeho rozhodnutí ve věci, kterým je pouze rozhodnutí o povinnosti převést konkrétní pozemky. **Soudy tedy nepostupovaly správně podle § 153 odst. 2 o. s. ř., pokud nezjistily, zda žalobci souhlasí**

s převodem i jiných vhodných pozemků podle rozhodnutí soudu.“ (pozn.: zvýraznění doplněno Ústavním soudem). V rozsudku ze dne 10. 8. 2010 sp. zn. 28 Cdo 2423/2008 Nejvyšší soud zmínil, že ukáže-li se v průběhu řízení, že oprávněnou osobou vybraný pozemek není k převodu způsobilý, lze žalobě vyhovět i převodem jiného (vhodného) pozemku za předpokladu, že s takovým plněním oprávněná osoba souhlasí. Nejvyšší soud i v řadě dalších rozhodnutích zopakoval závěr, že v situaci, kdy soudy dovodily nemožnost převodu v žalobě označeného pozemku k uspokojení práva na náhradní pozemek, porušily § 153 odst. 2 o. s. ř. tím, že nezjistily, zda žalobci souhlasí s převodem i jiných vhodných pozemků podle rozhodnutí soudu (k tomu viz rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2009 sp. zn. 28 Cdo 3250/2008, ze dne 24. 3. 2009 sp. zn. 28 Cdo 1082/2008, ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. 28 Cdo 4265/2007 či zmíněný rozsudek sp. zn. 28 Cdo 2423/2008). V usnesení ze dne 9. 4. 2019 sp. zn. 28 Cdo 3648/2018 ve věci, kde soudy shledaly, že v žalobě označený pozemek nelze převést, dovolací soud zmínil, že soudy postupovaly správně, když vedly účastníky k tomu, aby byl restituční nárok žalobce uspokojen převodem jiných vhodných pozemků vlastněných žalovanou, neboť řízení o uspokojení nároku převodem náhradního pozemku oprávněné osobě je řízením o určitém způsobu vypořádání vztahů mezi účastníky ve smyslu § 153 odst. 2 o. s. ř.

35. V usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2017 sp. zn. 28 Cdo 4048/2016, jehož se stěžovatelé dovolávali již v řízení o odvolání a následně i o dovolání, je uvedeno, že „bylo namístě vést účastníky k tomu, aby byl restituční nárok žalobce uspokojen převodem jiných vhodných pozemků vlastněných žalovanou. Řízení o uspokojení nároku převodem náhradního pozemku oprávněné osobě je totiž řízením o určitém způsobu vypořádání vztahů mezi účastníky ve smyslu § 153 odst. 2 o. s. ř. Nárok oprávněné osoby lze tudíž uspokojit vícero způsoby a soud v řízení není žalobním návrhem (petitem) vázán (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2009 sp. zn. 28 Cdo 3250/2008). Soud prvního stupně měl tudíž vyzvat žalobce, aby (především z nabídky žalované) označil jiné vhodné pozemky způsobilé k vykrytí uplatněného restitučního nároku (§ 118a odst. 2 a 3 o. s. ř.)“.

36. Nabízí-li se vícero možných výkladů právního předpisu, které respektují standardní výkladové metody, pak je, je-li to možné, třeba vybrat takový, který v co nejmenší míře zasahuje do základních práv či svobod. Jde-li o výklad procesních předpisů upravujících soudní řízení, pak je nezbytné důsledky možných výkladů posoudit zejména z hlediska naplnění práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Existují-li dvě možnosti procesního postupu, je třeba vždy zvolit řešení, které poskytuje ochranu právům účastníka řízení [nález ze dne 14. 8. 2019 sp. zn. II. ÚS 2398/18 (N 147/95 SbNU 272), bod 57 odůvodnění]. Takový postup však obecné soudy v posuzované věci nezvolily.

37. Podle Ústavního soudu je požadavek plynoucí z judikatury Nejvyššího soudu, aby soud zjistil, zda žalobci souhlasí s převodem i jiných vhodných pozemků podle rozhodnutí soudu, schopen efektivněji naplnit právo žalobců na soudní ochranu. Uvedené platí pro situaci, kdy soud shledá, že žalobci mají nárok na převedení náhradního pozemku a že Státní pozemkový úřad byl liknavý s jeho uspokojením, přičemž žalobcům původně požadovaný pozemek nelze převést k uspokojení jejich nároku. Tímto způsobem se totiž lze vyhnout negativním důsledkům, jež se váží k postupu zvolenému obecnými soudy v posuzované věci (tj. zamítnutí žaloby pro nemožnost převodu původně požadovaného pozemku, aniž by zjišťovaly, zda žalobci souhlasí i s převodem jiných pozemků). Postup, který soudy zvolily v posuzované věci, nutí stěžovatele, hodlají-li dosáhnout uspokojení svého nároku prostřednictvím jiného pozemku, k podání nové žaloby, kde bude třeba znovu prokázat, že jsou oprávněnými osobami, že je vedlejší účastnice liknavá, a znovu tak absolvovat řízení od začátku. Místo toho zjištění, zda by stěžovatelé souhlasili také s převodem i jiných pozemků, nabízí možnost, že by stěžovatelé ochrany svého práva mohli dosáhnout již v původním řízení, souhlasili-li by s převodem jiných pozemků. Jde o řešení méně zasahující právo na soudní ochranu, proto ho bylo třeba upřednostnit.

38. Ústavní soud nepominul, že po případném zjištění, že žalobci souhlasí s převodem i jiných vhodných pozemků podle rozhodnutí soudu, bude soud postaven před problém hledání jiného vhodného pozemku. Předpisy ústavního práva nepředepisují žádný konkrétní způsob, jak má soud v součinnosti s jednou či druhou stranou zjistit, zda se nabízí jiné vhodné pozemky a případně jaké to jsou. Ve výše zmíněných rozhodnutích Nejvyššího soudu byly nicméně na úrovni běžného zákona zmíněny přinejmenším dva způsoby [jednak tím, že soud uloží vedlejší účastníci předložit seznam vhodných pozemků, o čemž se zmiňoval Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 2650/2008 ve věci, kde tehdejší žalobci projevíli přání, aby soud předložení tohoto seznamu uložil; případně tím, že žalobce vyzve, aby (především z nabídky žalované) sami označili jiné vhodné pozemky způsobilé k vykrytí uplatněného restitučního nároku, k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4048/2016]. Z ústavního hlediska nelze vyloučit, že soudy v součinnosti s jednou či druhou stranou identifikují jiné vhodné pozemky i jinými než právě zmíněnými způsoby.

39. Podle Ústavního soudu Nejvyšší soud neuvedl v posuzované věci přesvědčivou argumentaci, proč by identifikování jiných vhodných pozemků nebylo možno i k výzvě podle § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. určené stěžovatelům, aby označili jiné vhodné pozemky způsobilé k vykrytí uplatněného restitučního nároku. Nejvyšší soud toliko srozumitelně rozebral, že výzva podle § 118a o. s. ř. nebyla namíste k uvedení tvrzení či důkazů o převoditelnosti v žalobě původně označeného pozemku. Ústavní soud zdůrazňuje, že okolnost, že nebylo třeba vyzývat podle § 118a o. s. ř. k doplnění tvrzení o převoditelnosti žalobou původně požadovaného pozemku, není totožná s tím, zda v řízení zazněly potřebná tvrzení, skutečnosti či důkazy k možnosti převodu jiných vhodných pozemků, resp. s otázkou, jak do řízení dostat informace o tom, které jiné vhodné pozemky by přicházely do úvahy k uspokojení nároku osoby oprávněné podle zákona o půdě. Nejvyšší soud sice nepochybil, když dospěl k závěru, že výzvy podle § 118a odst. 2 a 3 o. s. ř. nebylo třeba k převoditelnosti žalobou původně požadovaného pozemku. Pominul však jinou okolnost posuzované věci, a to že z hlediska ústavně konformního výkladu bylo třeba vyzvat stěžovatele, aby uvedeným postupem označili jiné vhodné pozemky, což ve svém usnesení sp. zn. 28 Cdo 4048/2016 považoval za nezbytný postup obecných soudů.

40. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření tvrdila, že soudní řízení protahuje postup, při němž poté, co je zjištěno, že v žalobě původně označený pozemek nelze vydat, oprávněné osoby označí jiný pozemek a v případě nemožnosti i jeho převodu se celý postup opakuje. To podle vedlejší účastnice vede i k navyšování nákladů řízení. Ústavní soud poznamenává, že popsanému riziku se může vedlejší účastnice pokusit čelit i vlastní procesní aktivitou, při níž sama aktivně předloží soudu seznam pozemků, které jsou podle ní vhodné k uspokojení nároku oprávněných osob. Dospěje-li tak řízení do stavu, kdy se žalobců bude soud dotazovat, zda souhlasí také s převodem i jiných vhodných pozemků, nic jí nebrání, aby ve snaze minimalizovat náklady řízení sama aktivně předložila seznam pozemků, které považuje za vhodné k uspokojení vzneseného nároku, a to i za situace, kdy žalobci (ať k výzvě soudu, či sami od sebe) označili jiný pozemek, který je podle jejich mínění vhodný k uspokojení jejich nároku.

41. V podmínkách posuzované věci lze uzavřít, že došlo k porušení práva stěžovatelů na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) tím, že okresní soud nezjistil, zda stěžovatelé souhlasí i s převodem jiných vhodných pozemků podle rozhodnutí soudu. V případě jejich souhlasu by pak bylo namíste, aby soud přikročil k některému z myslitelných způsobů identifikace vhodného pozemku. Volba konkrétního způsobu, jak v řízení identifikovat jiný vhodný pozemek, může být ovlivněna řadou faktorů, jimiž mohou být např. zájem na hospodárnosti a rychlosti řízení, okolnosti věci, dosavadní postup účastníků apod. Z tohoto důvodu Ústavní soud nemínil obecným soudům předepisovat, jaký způsob mají zvolit, nabízí-li se jim více takových způsobů. Z pohledu ústavních předpisů tak má okresní soud široký prostor pro

uvážení, jaký z možných způsobů zvolí, je však nutné, aby se pokusil identifikovat v součinnosti s jednou či druhou stranou jiný vhodný pozemek (viz usnesení sp. zn. 28 Cdo 4048/2016). Současně je třeba připustit, že poté, co soud vyvine přiměřené procesní úsilí k jeho identifikaci, ale ani to nepovede k určení vhodného pozemku, půjde o důvod k zamítnutí žaloby.

42. Krajský soud a Nejvyšší soud pak porušily právo stěžovatelů na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) tím, že dané pochybení okresního soudu neodstranily, ačkoli jim to odvolací a posléze dovolací námitky umožňovaly.

V. C. Námitky k náhradě nákladů řízení

43. Okresní soud a krajský soud rozhodly o povinnosti stěžovatelů zaplatit náhradu nákladů řízení vedlejší účastníci a městu Železná Ruda. K tomuto rozhodnutí o nákladech řízení stěžovatelé uplatnili v ústavní stížnosti námitky. Ústavní soud se jimi však nezabýval, neboť byly dány důvody, aby zrušil rozsudky okresního soudu a krajského soudu ve výrocích o věci samé. Pro závislost nákladových výroků na výroku o věci samé pak pozbylo významu, aby se Ústavní soud zabýval důvody, o které se opíraly nákladové výroky.

VI. Závěr

44. Námitky stěžovatelů, že se okresní soud a krajský soud odmítly zabývat možností převodu části požadovaného pozemku, Ústavní soud neshledal důvodnými (část V. A.).

45. Porušení práva stěžovatelů na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) však Ústavní soud shledal v tom, že obecné soudy nedostály své povinnosti vyzvat stěžovatele k označení jiných vhodných pozemků způsobilých k vykrytí uplatněného restitučního nároku (část V. B.). Okresní soud porušil právo stěžovatelů na řádně vedené soudní řízení tím, že v situaci, kdy shledal, že žalobou původně požadovaný pozemek nelze pro zákonnou překážku převést, nezjistil, zda k uspokojení svého nároku stěžovatelé souhlasí s převodem i jiných vhodných pozemků, a projeví-li by stěžovatelé takový souhlas, nezvolil postup v součinnosti s jednou či druhou stranou s cílem nalézt jiné vhodné pozemky. Krajský soud a Nejvyšší soud porušily právo stěžovatelů na soudní ochranu tím, že dané pochybení okresního soudu nenapravily. V napadeném usnesení Nejvyššího soudu přitom neobstál z hlediska ústavnosti ani jeden z důvodů, o které své rozhodnutí opřel. Proto Ústavní soud nemohl přisvědčit jeho závěru, že stěžovatelé uplatnili nezpůsobilý dovolací důvod v podobě jiné vady řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (část V. B. 1.), ani samotným závěrům Nejvyššího soudu, které k postupu nižších soudů uvedl (část V. B. 3.).

46. Námitkami směřujícími proti rozhodnutím o náhradě nákladů řízení se Ústavní soud nezabýval, jelikož k porušení základních práv došlo již rozhodnutími okresního soudu a krajského soudu o meritu věci (část V. C.).

47. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť má za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 186**Volba zmocněnce k vykonávání úkonů za právnickou osobu v trestním řízení a právo na obhajobu
(sp. zn. III. ÚS 1490/20 ze dne 22. září 2020)**

Obviněná právnická osoba má právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, z něhož vyplývá možnost volby zmocněnce dle svého uvážení. Neumožní-li soud obviněné právnické osobě vybrat si zmocněnce podle své volby prostřednictvím osoby, která je oprávněna za ni činit úkony a je v téže věci obviněnou, přičemž zjevně nejde v případě takové volby o zjevné zneužití práva, poruší tím práva právnické osoby na soudní ochranu a na obhajobu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti X, zastoupené JUDr. Jiřím Kacafírkem, sídlem Pražská 84/15, Plzeň, proti usnesení Okresního soudu v Klatovech ze dne 15. dubna 2020 sp. zn. 3 T 111/2018, za účasti Okresního soudu v Klatovech jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Okresního soudu v Klatovech ze dne 15. dubna 2020 sp. zn. 3 T 111/2018 byla porušena základní práva stěžovatelky na soudní ochranu a na obhajobu zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Klatovech ze dne 15. dubna 2020 sp. zn. 3 T 111/2018 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí pro porušení svých ústavně zaručených práv dle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní soud si za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis sp. zn. 3 T 111/2018 vedený u Okresního soudu v Klatovech (dále jen „okresní soud“). Ze zapůjčeného spisu zjistil Ústavní soud dále uvedené skutečnosti. Proti stěžovatelce bylo usnesením policejního orgánu ze dne 22. 1. 2018 č. j. KRPP-95951-35/TČ-2017-030481 zahájeno trestní stíhání pro spáchání přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 trestního zákoníku. Na stejném skutkovém základě bylo tímž usnesením policejního orgánu zahájeno pro stejný přečin také trestní stíhání M. M., která se přečinu měla dopustit jako statutární orgán, jednatelka stěžovatelky.

3. Okresní soud na základě žádosti státního zástupce ustanovil dne 1. 3. 2018 usnesením č. j. 0 Nt 11006/2018-12 stěžovatelce opatrovníka JUDr. Jiřího Žižku s odůvodněním, že podle § 34 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, (dále

jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“) činí za právnickou osobu v řízení úkony ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu (odstavec 1). Činit úkony však nemůže osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci (odstavec 4). Je-li v průběhu řízení taková skutečnost zjištěna a právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení, bude právnické osobě ustanoven opatrovník (odstavec 5). Vzhledem ke skutečnosti, že byly splněny podmínky podle § 34 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, okresní soud stěžovatelce ustanovil opatrovníka.

4. Opatřením samosoudce okresního soudu ze dne 15. 4. 2020 bylo zrušeno opatrovnictví dosavadního opatrovníka JUDr. Jiřího Žižky, neboť JUDr. Žižka oznámil, že ukončuje výkon advokacie, jelikož byl jmenován do funkce soudce.

5. Napadeným usnesením okresního soudu ze dne 15. 4. 2020 sp. zn. 3 T 111/2018 byl stěžovatelce namísto dosavadního opatrovníka JUDr. Jiřího Žižky ustanoven opatrovníkem JUDr. Radomír Šimáček se stejným odůvodněním jako v případě usnesení č. j. 0 Nt 11006/2018-12.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka má za to, že jí v důsledku postupu okresního soudu nebyla umožněna volba obhájce, neboť osoba oprávněná činit úkony jménem stěžovatelky byla v téže věci obviněnou a soud vyložil § 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob tak, že taková osoba nesmí činit žádné úkony za stěžovatelku, tedy jí ani zvolit obhájce.

7. Stěžovatelka uvádí, že judikatura Ústavního soudu vychází z toho, že právnická osoba je nositelkou práva na soudní ochranu a může se dovolávat porušení svého práva na spravedlivý proces v širším smyslu. Závěr, že právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny má i právnická osoba, podporuje i jazykový výklad tohoto ustanovení, neboť práva v něm zaručená má obviněný, pročez není podstatné, zda je obviněnou osobou osoba fyzická nebo osoba právnická. Stěžovatelka dále konstatuje, že právo na obhájce není sice absolutní, nicméně omezení tohoto práva představuje mimořádný zásah a je třeba každý takový zásah podrobit testu proporcionality. Ustanovení § 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob omezuje právo obviněné právnické osoby na volbu obhájce, takové ustanovení je tedy třeba podrobit testu proporcionality. Na základě uvedeného stěžovatelka dovozuje, že je nutno vykládat toto ustanovení úžeji a na případy, kdy je osoba jednající za právnickou osobu též obviněna, a tudíž omezena ve volbě obhájce, je nepoužit.

8. Stěžovatelka uzavírá, že v posuzované věci se soud vůbec nezabýval tím, zda mezi ní a jejím statutárním orgánem existuje, byť potenciální, konflikt a zda přichází v úvahu vzájemný střet zájmů. Kdyby totiž tato skutečnost byla řádně zjišťována, musel by soud dojít k závěru, že tomu tak není. Jelikož je nanejvýš žádoucí, aby v posuzované věci společné zájmy obviněných subjektů hájil týž obhájce, což nebylo umožněno, má stěžovatelka za to, že „mechanickým“ vyloučením možnosti volby obhájce došlo k porušení jejího práva na soudní ochranu. Omezení volby obhájce nesledovalo v případě stěžovatelky žádný legitimní cíl, bylo tedy nepřijatelné a porušilo její právo na obhajobu.

III. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

9. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníku a vedlejšímu účastníkovi řízení.

10. Okresní soud ve svém vyjádření uvedl, že považuje ústavní stížnost za důvodnou. Účastník zdůvodňuje pochybení tím, že již v přípravném řízení byl opatrovník stěžovatelce ustanoven, a okresní soud tedy vycházel z toho, že jelikož byl takto opatrovník ustanoven, nebyl obžalovanou jednatelkou zvolen zmocněnec. Z tohoto důvodu okresní soud již nevyzýval stěžovatelku ke zvolení zmocněnce.

11. Okresní státní zastupitelství v Klatovech (dále jen „státní zastupitelství“) ve vyjádření uvedlo, že si je vědomo posunu výkladu § 34 odst. 4 a 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v tom směru, že i obviněná fyzická osoba, která je jediným statutárním orgánem obviněné právnické osoby, má, byť s určitými výjimkami, právo zvolit právnické osobě zmocněnce, jak vyplývá zejména z nálezu ze dne 21. 1. 2020 sp. zn. IV. ÚS 3139/19 (N 12/98 SbNU 92). Proto státní zastupitelství předpokládá, že bude ústavní stížnosti vyhověno. Současně státní zastupitelství sdělilo, že se vzdává postavení vedlejšího účastníka řízení.

12. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat stěžovatelce uvedená vyjádření k replice, neboť okresní soud uznal namítané pochybení a rovněž státní zastupitelství vyjádřilo předpoklad důvodnosti ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která se účastnila řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. V posuzované věci je předmětem přezkumu výklad § 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, neboť toto ustanovení stanoví, že činit úkony v řízení nemůže osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci.

15. Ústavní soud podotýká, že předmětné ustanovení, resp. jeho výklad, již bylo podrobeno ústavněprávnímu posouzení a otázka volby zmocněnce pro trestně stíhanou právnickou osobu na základě rozhodnutí fyzické osoby, která je oprávněna za právnickou osobu činit úkony, byť je tato fyzická osoba též trestně stíhána v téže věci, je již judikaturně vyřešena.

16. Rozhodnutím, které změnilo nazírání na výklad § 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v souladu s ústavněprávními kautelami, je náleze ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. II. ÚS 131/18 (N 137/90 SbNU 247), který zvrátil dosavadní judikaturu Ústavního soudu. Zmiňovaný náleze se dotýkal situace, kdy byla osoba oprávněná činit úkony za obviněnou právnickou osobu v procesním postavení svědka. Ústavní soud v tomto nálezu dospěl k závěru, že právnická osoba je nositelkou práva na soudní ochranu a může se dovolávat porušení svého práva na spravedlivý proces v širším smyslu. Závěr, že právo na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny má i právnická osoba, ostatně podporuje již jazykový výklad tohoto ustanovení, neboť práva v něm zaručená má podle jeho znění mít obviněný (je nerozhodné, zda jde o osobu fyzickou nebo právnickou). Z těchto důvodů tak Ústavní soud dospěl k závěru, že právnická osoba má základní právo na obhajobu zaručené v čl. 40 odst. 3 Listiny, přičemž omezení tohoto práva musí být podrobeno testu proporcionality.

17. Výklad § 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob prodělal další judikaturní vývoj, a to prostřednictvím nálezu ze dne 20. 11. 2018 sp. zn. I. ÚS 2436/18 (N 188/91 SbNU 323), v němž Ústavní soud dovodil, že osoba oprávněná činit úkony za obviněnou právnickou osobu může obviněné právnické osobě zvolit zmocněnce i tehdy, jde-li o členy kolektivního statutárního orgánu, kteří mají v dané trestní věci postavení svědků, zatímco zbývající členové tohoto orgánu jsou trestně stíháni.

18. V případě, že je jedinou osobou oprávněnou činit za obviněnou právnickou osobu úkony osoba fyzická, která je v téže věci obviněnou, Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3139/19 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) zdůraznil, že u obviněného jednatele jeho zájmy se zájmy právnické osoby obviněné v téže věci obecně kolidovat mohou. V každém případě, v němž jsou ve stejné věci paralelně stíhány osoba

podle § 34 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a právnická osoba, hrozí riziko, že by taková fyzická osoba mohla upřednostnit výkon svého práva na obhajobu před řádným hájením zájmů právnické osoby a výkonu jejího práva na obhajobu. Legitimní cíl pro omezení svobodné volby obhájce, zkoumaný v testu proporcionality, je tudíž dán. To však samo o sobě neznamená, že by každý takový zásah musel být vždy již z povahy věci současně i přiměřený, neboť nelze opomenout, že odkaz na občanský soudní řád (viz jeho § 21) v ustanovení o určení osoby oprávněné činit za právnickou osobu úkony v řízení (§ 34 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob) není samoučelný. Zákonodárce totiž rozumně zvolil právě tento model stanovení osob oprávněných činit za právnickou osobu úkony v trestním řízení proti ní z toho důvodu, že osoby uvedené v § 21 občanského soudního řádu mají bezprostřední osobní zkušenost s každodenním fungováním právnické osoby, jsou znalé jejího vnitřního prostředí, vnějších vztahů, strategií atd., a to včetně takových informací o právnické osobě, které nelze zjistit z žádné veřejné či neveřejné evidence nebo které dokonce nejsou vůbec nikde písemně zaznamenány a které zná mnohdy jen několik málo lidí či právě jen daná konkrétní osoba zde uvedená. Činí-li za právnickou osobu v trestním řízení vedeném proti ní úkony právě taková osoba, jsou právnické osobě faktické znalosti této osoby značně ku prospěchu a pravidelně právě tyto znalosti budou hrát velmi významnou roli při formování a provádění strategie obhajoby právnické osoby, v čemž mohou být dokonce nezastupitelné. V této situaci dále Ústavní soud připomíná, že je třeba z hlediska dostatečného zajištění práva právnické osoby na obhajobu umožnit formálně vyloučené osobě zvolit právnické osobě zmocněnce dle § 34 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, což má předcházet ustanovení opatrovníka dle § 34 odst. 5 téhož zákona, neboť je nutno poukázat na to, že i vůči takovému obviněnému stále platí presumpce neviny podle čl. 40 odst. 2 Listiny, a tedy nelze bez dalšího jen pro jeho status obviněného předpokládat, že jsou zde důvodné obavy z kolize zájmů.

19. Na uvedený nálezný navazuje i další nálezný judikatura dotýkající se stejné situace, kdy je osobou oprávněnou činit za obviněnou právnickou osobu úkony jednatel, který je trestně stíhán v téže věci [srov. nálezný ze dne 23. 6. 2020 sp. zn. I. ÚS 2638/19 (N 134/100 SbNU 479)]. Ústavní soud tedy v nyní posuzované věci konstatuje, že je nutno posoudit, zda omezení práva obviněné stěžovatelky na volbu zmocněnce prostřednictvím obviněné jednatelky bylo přiměřeným zásahem. Předmětem posouzení je otázka, zda je dán důvodný předpoklad, že úkonem volby zmocněnce obviněné právnické osoby prostřednictvím obviněné jednatelky stěžovatelky bylo možno dospět k závěru, že jednatelka stěžovatelky by tento úkon učinila se záměrem poškodit stěžovatelku v jejím právu na obhajobu nebo by zvýhodnila své vlastní právo na obhajobu na úkor stěžovatelky.

20. Ústavní soud po prostudování vyžádaného spisu sp. zn. 3 T 111/2018 dospěl k následujícím závěrům. Okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že před tím, než ustanovil stěžovatelce opatrovníka, nevyzýval stěžovatelku, aby si sama dle své volby (prostřednictvím své obviněné jednatelky) vybrala zmocněnce, neboť šlo již o opakované ustanovení opatrovníka, pročez okresní soud vycházel z toho, že již v přípravném řízení byla stěžovatelka jistě vyzvána k volbě zmocněnce, což však zjevně neučinila, když jí byl ustanoven opatrovník. Nicméně skutečnost, kterou účastník řízení uvádí, ze spisu nevyplývá. Naopak je zřejmé, že žádný úkon výzvy k volbě zmocněnce dle své volby vůči stěžovatelce v přípravném řízení (před ustanovením opatrovníka JUDr. Jiřího Žižky) učiněn nebyl (viz č. I. 17 spisu). Naopak ze spisu vyplývá, že policejní orgán výslovně uvedl, že stěžovatelka nedisponuje žádnou osobou, která by byla schopna za ni činit úkony, z čehož vyvozuje, že je nutno stěžovatelce ustanovit opatrovníka podle § 34 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Ústavní soud tedy uzavírá, že stěžovatelka v průběhu trestního řízení nebyla vyzvána k volbě zmocněnce dle své volby, byť z vyžádaného spisu zjevně nevyplývají žádné okolnosti, které by odůvodňovaly závěr, že úkonem volby zmocněnce prostřednictvím

obviněné jednatelky by šlo o zjevné zneužití práva. Takové okolnosti nevyplývají koneckonců ani z vyjádření účastníka řízení, který považuje ústavní stížnost za důvodnou, tedy na základě svých znalostí posuzované věci nedospěl k závěru, že by úkonem volby zmocněnce došlo ke střetu zájmů mezi stěžovatelkou a její obviněnou jednatelkou.

21. Na základě výše uvedeného dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným usnesením okresního soudu došlo k zásahu do základních práv stěžovatelky na soudní ochranu a na obhajobu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny, pročež ústavní stížnosti mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníka vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

Č. 187**Účelnost nákladů právního zastoupení insolvenčního správce v bagatelních věcech; závaznost rozhodnutí Ústavního soudu
(sp. zn. IV. ÚS 1809/20 ze dne 22. září 2020)**

S právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 4 Listiny základních práv a svobod není v rozporu, je-li v tzv. bagatelních věcech výše nákladů na právní zastoupení advokátem stanovována tak, že zpravidla nebude přesahovat žalovanou částku. Výjimky z tohoto požadavku jsou možné jen v odůvodněných případech; tento požadavek dopadá i na (incidenční) řízení o určení pravosti, pořadí nebo výše pohledávky.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti PJ TRADE, s. r. o., sídlem Jungmannova 732/4, Praha 1 – Nové Město, zastoupené Mgr. Karlem Kadlecem, advokátem, sídlem Vojtěšská 232/15, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 1. června 2020 č. j. 101 VSPH 325/2020-47 a výroku II usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 28. února 2020 č. j. 51 IČm 523/2019-19, za účasti Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Plzni jako účastníků řízení a Ing. Jany Vodrážkové, sídlem Novoměstská 960, Chrudim, insolvenční správkyně dlužníka Josefa Vlasáka, zastoupené Mgr. Martinem Červinkou, advokátem, sídlem Čechova 396, Česká Třebová, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 1. června 2020 č. j. 101 VSPH 325/2020-47 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 1. června 2020 č. j. 101 VSPH 325/2020-47 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Nutno dodat, že stěžovatelka navrhuje zrušení celého usnesení Krajského soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“), z obsahu ústavní stížnosti však jednoznačně plyne (viz sub 5), že tato směřuje jen proti jeho výroku II (o nákladech řízení).

2. Napadeným usnesením krajský soud podle § 7 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 96

zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) zastavil řízení o žalobě vedlejší účastnice o určení pravosti a výše popřené pohledávky ve výši 4 574 Kč (výrok I) a stěžovatelce jako žalované uložil zaplatit vedlejší účastnici na náhradu nákladů řízení částku 4 574 Kč (výrok II). Nákladový výrok odůvodnil s odkazem na § 146 odst. 2 větu druhou o. s. ř. tím, že stěžovatelka zavinila, že řízení muselo být zastaveno, když svou přihlášku pohledávky po zahájení incidenčního sporu vzala (částečně) zpět. Současně se tento soud zabýval účelností vynaložených nákladů na právní zastoupení a s přihlédnutím k nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) ze dne 11. 7. 2007 č. 861/2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích, ve znění nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2421 ze dne 16. 12. 2015, (dále jen „Nařízení“) a k nálezu Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3859/17 ve znění opravného usnesení ze dne 29. 1. 2019 [(N 193/91 SbNU 395), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>] snížil jejich náhradu z částky 12 342 Kč tak, aby nepřesahovala žalovanou částku.

3. Stěžovatelkou podané odvolání proti výroku II usnesení krajského soudu Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) důvodným neshledal. Naopak k odvolání vedlejší účastnice usnesení krajského soudu změnil v napadeném výroku II tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejší účastnici na náhradu nákladů řízení částku 12 342 Kč, a dále rozhodl, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejší účastnici na náhradu nákladů odvolacího řízení částku 2 807 Kč. K tomu uvedl, že daný spor je incidenčním sporem podle insolvenčního zákona a svou povahou sporem o určovací žalobě, nikoliv o žalobě na plnění, a vzhledem ke stanovení odměny advokáta pevnou sazbou v incidenčním sporu nepovažuje postup krajského soudu za správný.

II. Stěžovatelčina argumentace

4. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že vrchní soud nerespektoval náleze Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3859/17, který řešil analogickou situaci, čímž porušil čl. 89 odst. 2 Ústavy, a dále že insolvenčnímu soudu obecně upřel moderační právo podle § 150 o. s. ř. Nadto tvrdí, že vedlejší účastnici neměly být náklady přiznány vůbec, k čemuž uvádí, že nezpochybňuje právo insolvenčního správce nechat se zastoupit advokátem, ale že v těchto případech by měly být podmínky pro přiznání nákladů zkoumány přísněji než jen ve vazbě na výši pohledávky. Dle stěžovatelky by mělo být posouzeno, zda insolvenční správce učinil pokus o smírné vyřízení věci, neboť o úmyslu popřít pohledávku nebyla vedlejší účastnicí informována. Mělo by být přihlédnuto k tomu, že insolvenční správce má mít dostatečné odborné znalosti k podání incidenční žaloby, zvláště činí-li samotný popěrný úkon bez právního zastoupení a v žalobě může uplatnit jen ty skutečnosti, pro které pohledávku popřel. Současně by měl být zohledněn podíl popřené pohledávky na výši přihlášené pohledávky při analogickém použití § 142 odst. 2 o. s. ř.

5. Krajský soud a vrchní soud porušily její právo na spravedlivý proces (sc. právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny), neboť se nezabývaly tím, zda popěrný úkon insolvenčního správce byl určitý, a tudíž platný. Dle stěžovatelky měla být žaloba bez dalšího zamítnuta pro rozpor se zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, navíc nebyla „projednatelná“, a tak měl krajský soud vedlejší účastnici vyzvat k jejímu doplnění a případně ji pak odmítnout. Odpovědnost za zastavení řízení proto nese vedlejší účastnice. V této souvislosti upozorňuje, že přihlášku vzala částečně zpět, aby zjednodušila právní stav vzniklý v důsledku neurčitého a neplatného popěrného úkonu, tento vstřícný krok však soudy vyhodnotily v její neprospěch. Závěrem stěžovatelka uvádí, že náhrada nákladů řízení náleží do majetkové podstaty, a tudíž by neměla být zavázána ji platit k rukám zástupce vedlejší účastnice, přičemž má za to, že je v nejistotě, zda již jednou uhrazená částka po ní nebude požadována znovu.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

6. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejší účastnici řízení.

7. Vrchní soud pouze odkázal na skutková zjištění a právní závěry uvedené v odůvodnění svého rozhodnutí s tím, že ani po prostudování obsahu ústavní stížnosti důvod pro změnu svého stanoviska neshledal.

8. Krajský soud vyslovil názor, že jeho postupem a rozhodnutím nedošlo k porušení stěžovatelčiných práv. K tomu uvedl, že se ve svém rozhodnutí vypořádal s námitkami, které stěžovatelka vznesla ve vyjádření k žalobě, a v podrobnostech odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

9. Vedlejší účastnice rovněž odmítla, že by v soudním řízení došlo k porušení stěžovatelčiných práv, natož pak ústavních. Ústavní stížností napadené rozhodnutí je podle jejího názoru správně a přesvědčivě odůvodněno odkazy na příslušnou právní úpravu a relevantní judikaturu, přičemž přiléhavě je reflektován nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3859/17, se kterým nelze souhlasit, protože mylně pokládá řízení o určení pravosti, výše či pořadí pohledávky za řízení, jehož předmětem je vymáhání peněžitého plnění, ačkoliv jde o řízení určovací, kde předmětem rozhodnutí je otázka, zda a v jakém pořadí má být sporná pohledávka (bez ohledu na její nominální výši) uspokojována. Současně odkazuje na obsah svého odvolání s tím, že dal-li jí vrchní soud za pravdu, nelze v tom spatřovat žádné porušení stěžovatelčiných práv, neboť stěžovatelkou prosazované rozhodnutí bylo „přebito“ kvalitnější argumentací, což má být podle vedlejší účastnice jednoznačně přípustným projevem soudní nezávislosti. Rozporuje-li stěžovatelka postup obecných soudů při rozhodování o náhradě nákladů mezi účastníky nalézacího řízení, považuje vedlejší účastnice její námitky za „zcela nesmyslné“, neboť stěžovatelce nic nebránilo nechat věc meritorně projednat (na základě jí uváděných námitek proti popření sporné pohledávky). A vzala-li zpět popřenou část přihlášené pohledávky, zavinila, že předmět sporu v důsledku daného procesního úkonu odpadl, takže sotva lze vytýkat obecným soudům, že jí v souladu s § 146 odst. 2 větou druhou o. s. ř. uložily povinnost k náhradě nákladů řízení. V souvislosti s údajnými nedostatky přezkumu přihlášky vedlejší účastnice upozornila, že se k této výtce dostatečně vyjádřil krajský soud, a tyto rozhodně nemohou být důvodem jiného rozhodnutí. Neobstojí ani námitka, že stěžovatelka byla znevýhodněna, neboť bylo na ní, jakým způsobem svou pohledávku uplatní, přičemž ji nikdo nenutil, aby ve vztahu k pohledávkám, u nichž mohla s vysokou měrou pravděpodobnosti předpokládat, že budou popřeny, uplatňovala vykonatelnost, naopak její postup lze vnímat jako pokus o zjevné zneužití práva spočívající ve snaze dosáhnout zjištění popřené pohledávky v důsledku nepodání incidenční žaloby. Nad rámec toho upozorňuje, že stěžovatelka měla od zveřejnění jejího stanoviska ke sporné pohledávce (její části) do podání žaloby více než dostatek času na popření pohledávky reagovat, a nevidí důvod, proč by její nesvědomitý přístup ke správě vlastní pohledávky měl vést k odepření práva na náhradu nákladů řízení, zvláště když se stěžovatelka obchodováním s pohledávkami programově zabývá. Tvzení o neúčelnosti právního zastoupení označila za neopodstatněné s tím, že vedení incidenčních sporů představuje práci, za niž není insolvenční správce nijak honorován, a musel-li by je vést sám na vlastní náklady, šlo by o nucenou práci a o porušení práva na právní pomoc a svobodnou volbu advokáta.

IV. Replika stěžovatelky

10. Soudce zpravodaj zaslal shora uvedená vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Této možnosti stěžovatelka využila. V replice stěžovatelka (zejména) uvádí, že přiznání nákladů řízení § 146 odst. 2 o. s. ř. připouští pouze tehdy, byl-li návrh podán

důvodně, čemuž tak nebylo, neboť návrhu nepředcházela platný popěrný úkon. Vrchní soud tuto námitku však pominul, stejně tak se nezabýval účelností vynaložených nákladů.

11. Dále uvedla, že se o popření pohledávky dozvěděla až z incidenční žaloby, přičemž neměla možnost jejímu podání zabránit. Nebyla přítomna na přezkumném jednání a nelze po ní požadovat, aby procházela obsah insolvenčního rejstříku. Stěžovatelka v návaznosti na to upozorňuje na pochybení při doručení usnesení o schválení zprávy o přezkumu a o schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře, spočívající v tom, že jednotlivým věřitelům bylo doručováno pouze zveřejněním v insolvenčním rejstříku, kvůli kterému se o podání žaloby nedozvěděla.

12. Upozorňuje i na to, že vedlejší účastnice náhradu nákladů právního zastoupení chápe jako určitou formu navýšení odměny insolvenčního správce, resp. jako způsob honorování části činnosti insolvenčního správce, z čehož vyvozuje, že má ekonomický zájem na maximalizaci počtu incidenčních sporů. V této souvislosti argumentuje i § 5 písm. a), § 38 odst. 1 a § 40 odst. 1 a 2 a § 202 odst. 1 insolvenčního zákona a osvobozením insolvenčního správce od soudních poplatků s tím, že ten nenese žádné riziko a že by měl být natolik erudován, aby jednoduché incidenční spory vedl sám.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti (usnesení vrchního soudu)

14. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo všeobecného dozoru nad jejich rozhodovací činností; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

15. Vrchní soud (na rozdíl od krajského soudu) dospěl k závěru, že na posuzovanou věc nelze použít právní závěry Ústavního soudu vyslovené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3859/17. Své stanovisko zdůvodnil tím, že spor o určení pravosti, výše či pořadí pohledávky je incidenčním sporem podle insolvenčního zákona, který je svou povahou sporem o určovací žalobě, a nikoliv o žalobě na plnění, účastníkům žádnou povinnost neukládá a rozsudek o ní není exekučním titulem, ale pouze určuje, zda sporná pohledávka bude uspokojena a eventuálně v jaké výši či pořadí, přičemž i odměna advokáta je stanovena pevnou sazbou. Z toho důvodu má vedlejší účastnice nárok na náhradu nákladů řízení „v plné výši“.

16. Ve věci, v níž Ústavní soud rozhodl nálezem sp. zn. IV. ÚS 3859/17, šlo rovněž o řízení o určení pravosti, výše či pořadí pohledávky, kdy stěžovatel (jako žalovaný – věřitel) vzal svou přihlášku pohledávek zpět, načež bylo řízení zastaveno a stěžovateli bylo uloženo zaplatit vedlejšímu účastníkovi (jako žalobci – insolvenčnímu správci) náhradu nákladů řízení právě „v plné výši“.

17. Tento postup však Ústavní soud neshledal ústavně konformním. Vyšel z toho, že v projednávaném případě předmětem popěrného řízení byly tři bagatelní částky v souhrnné výši

1 530 Kč a že soudem přiznané náklady právního zastoupení žalobce ve výši 12 342 Kč jsou zjevně nepřiměřené celkové hodnotě částek projednávaných v insolvenčním sporu, což současně vyvolává i pochybnosti o účelnosti takto vynaložených nákladů. Následně konstatoval, že obecné soudy u nákladů právního zastoupení musí posoudit všechny skutkové okolnosti konkrétního případu zejména s ohledem na Nařízení, dle něhož u drobných nároků (tedy v bagatelních věcech) by náklady na právní zastoupení mohly přesahovat žalovanou částku jen ve výjimečných a odůvodněných případech, přičemž poukázal na to, že kritéria obsažená v tomto Nařízení se v rámci Evropské unie prosazují jako standard, jehož dodržování patří k požadavkům práva na řádně vedené soudní řízení. Z těchto důvodů dospěl k závěru, že obecnými soudy přiznaná výše nákladů právního zastoupení insolvenčního správce je v hrubém nepoměru k výši částek projednávaných v insolvenčním sporu a k ostatním skutkovým a právním okolnostem sporu, a že tak bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Vrchní soud se v napadeném usnesení vymezil vůči právnímu názoru Ústavního soudu vyslovenému v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3859/17. Důvodem však zjevně nebyla skutková a právní odlišnost tehdy posuzovaného případu, ale to, že vrchní soud se neztotožnil s právním názorem, který byl vysloven v odvoláním napadeném usnesení v souladu s uvedeným nálezem. Ve věci rozhodující senát Ústavního soudu argumentaci vrchního soudu nepřisvědčil. Dospěl k závěru, že není v rozporu s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 4 Listiny, je-li v tzv. bagatelních věcech výše nákladů na právní zastoupení advokátem stanovena tak, že zpravidla nebude přesahovat žalovanou částku. Výjimky z tohoto požadavku jsou možné jen v odůvodněných případech; tento požadavek dopadá i na (incidenční) řízení o určení pravosti, pořadí nebo výše pohledávky. Proto nebylo nutné obrátit se na plénum Ústavního soudu s návrhem na zaujetí stanoviska postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu.

19. Argumentuje-li vrchní soud povahou daného řízení, tedy že jde o určovací spor, nikoliv o spor na plnění, klade důraz na procesní aspekt věci, přičemž pomíjí jeho samotnou podstatu, tedy že předmětem tohoto řízení byl peněžitý nárok v bagatelní výši, který věřitel musel – shodou okolností, resp. s ohledem na úpadkovou situaci dlužníka – uplatnit specifickým způsobem (než je žaloba na plnění). Ústavní soud plně respektuje oprávnění každého obecného soudu vymezit se k vykonatelnému rozhodnutí Ústavního soudu, kterým se nehodlá řídit. Z hlediska hodnocení ústavnosti takového rozhodnutí obecného soudu není rozhodující to, že takový postup je v souladu s ústavním principem nezávislosti soudního rozhodování, nýbrž až jeho výsledek projevivší se ve výroku jeho rozhodnutí. Je-li nakonec výrok takového rozhodnutí v rozporu s právním názorem Ústavního soudu, nelze než konstatovat, že jde o porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy.

20. Odmítl-li vrchní soud současně aplikovatelnost Nařízení, je nutno připomenout, že výše uvedený nález není postaven na tom, že by tento předpis na tehdy posuzovanou věc dopadal bezprostředně, pouze z něj byl vyvozen určitý výkladový princip, jenž Ústavní soud uznal za obecně použitelný při posuzování tzv. účelnosti nákladů právního zastoupení, tedy že jejich náhrada by neměla být zjevně nepřiměřená k uplatněnému nároku (srov. bod 29 recitálu a zejména čl. 16 Nařízení). Současně jde jen o sledování ústavně konformní výkladové linie Ústavního soudu k nákladům řízení podle nálezů ze dne 17. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 25/12 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.) a ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 28/12 (N 63/69 SbNU 187; 176/2013 Sb.).

21. To se promítá i do závěrů o ústavní konformitě napadeného rozhodnutí, která je posuzována z hlediska ústavních předpisů zaručujících soudní ochranu z hlediska vnitrostátního práva, nikoli z hlediska ustanovení Ústavy, ze kterých plyne závazek respektovat bezprostřední účinek unijního práva (*l'effet direct et utile*). V posuzované věci stěžovatelka nárokovala částku 4 574 Kč, náklady řízení před soudem prvního stupně podle vrchního soudu dosáhly částky

12 343 Kč, tj. téměř trojnásobné výše, než kolik činila částka, která byla předmětem sporu. Ústavní soud je přitom názoru, že za této situace podmínka přiměřenosti splněna nebyla, neboť soud žádné mimořádné okolnosti, jež by odůvodnily přiznání *prima facie* neproporcionální náhrady, jak to vyžaduje právní názor vyslovený v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3859/17, neshledal. Jako ústavně konformní je nutno za tohoto stavu hodnotit postup krajského soudu, jenž tyto náklady vyčíslil částkou 4 574 Kč.

22. Z těchto důvodů nezbyvá Ústavnímu soudu než konstatovat, že usnesení vrchního soudu je porušením čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 4 Listiny. Stejně tak je jeho výrok porušením čl. 89 odst. 2 Ústavy z důvodu nerespektování již dříve provedeného ústavně konformního výkladu ustanovení občanského soudního řádu o nákladech řízení ve sporech o určení pravosti, pořadí nebo výše pohledávky podle insolvenčního zákona.

VII. Posouzení opodstatněnosti zbývajících částí ústavní stížnosti

23. Další námitky, které stěžovatelka uplatnila v ústavní stížnosti a jež směřují i proti výroku II usnesení krajského soudu, shledal Ústavní soud zjevně neopodstatněnými. Uvedené soudy se otázkou, která z účastnic „procesně zavinila“ zastavení řízení, řádně zabývaly, přičemž stěžovatelce vysvětlily, že jí uváděné důvody z daného hlediska nelze považovat za relevantní. V tomto ohledu je ústavní stížnost pokračováním v polemice s názorem obecných soudů, jde-li o interpretaci a aplikaci podústavního práva, která opodstatněnost ústavní stížnosti není způsobilá založit. V souvislosti se stěžovatelčinou argumentací je možno jen připomenout, že důvodnost podání žaloby se posuzuje z procesního hlediska; s ohledem na stěžovatelčino chování, kdy vzala přihlášku své pohledávky (zčásti) zpět, je nutno uzavřít, že žaloba důvodně podána byla. Stěžovatelka se dále dovolává použití § 142 odst. 2 o. s. ř., ovšem předmětem daného soudního sporu byla pouze konkrétní část pohledávky a ve vztahu k ní o žádné úspěšnosti stěžovatelky hovořit nelze.

24. Z napadených rozhodnutí není dále patrné, že by uvedené soudy v incidenčních sporech obecně vyloučily použití § 150 o. s. ř., k čemuž je možno dodat, že z ústavní stížnosti ani neplyne, že zde nějaké mimořádné, zřetele hodné skutečnosti byly přítomny. Ústavní soud rovněž nesdílí stěžovatelčin názor, že by jí vedlejší účastnice měla speciálně sdělovat, že podá žalobu, na tuto skutečnost mohla stěžovatelka usuzovat z (částečného) popření její pohledávky, kteroužto skutečnost mohla zjistit z insolvenčního rejstříku, a neučinila-li tak, jde to k její tíži. Konečně případná nesprávnost, jde-li o stanovení platebního místa, se stěžovatelčiných práv nijak nedotýká, resp. poukazuje-li stěžovatelka na svou „nejistotu“, zda náhradu nákladů řízení nebude muset hradit dvakrát, z ústavní stížnosti není patrné, z čeho tak usuzuje, přičemž není úkolem Ústavního soudu tuto námitku řešit.

25. V souvislosti s námitkou neúčelnosti právního zastoupení vedlejší účastnice advokátem Ústavní soud poukazuje na body 19, 20 a zejména 25 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3859/17, v němž se uvádí, že žádný právní předpis nevylučuje a že je běžnou praxí v incidenčních sporech zastoupení insolvenčního správce advokátem i v těch případech, kdy je insolvenční správce sám advokátem, neboť insolvenční správce vykonává obvykle svou činnost současně v různých insolvenčních řízeních a je účasten mnoha incidenčních sporů vyvolaných těmito insolvenčními řízeními, a má proto právo, aby se nechal jako účastník řízení v těchto incidenčních řízeních zastoupit zástupcem, jehož si zvolí, a to i advokátem; následně uzavřel, že plně respektuje základní právo žalovaného na právní pomoc od počátku řízení, zaručené v čl. 37 odst. 2 Listiny. Výše uvedené závěry se uplatní tím spíše, není-li insolvenční správce sám advokátem, jako tomu je v nyní posuzované věci.

VIII. Závěr

26. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti v části směřující proti usnesení vrchního soudu podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle

jeho § 82 odst. 3 písm. a) napadené usnesení vrchního soudu zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

27. S ohledem na důvody uvedené sub VII Ústavní soud ústavní stížnost ve zbývajících částech (tj. směřující proti výroku II usnesení krajského soudu) rovněž mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

Č. 188**Nezohlednění doplnění blanketní stížnosti a právo na soudní ochranu
(sp. zn. III. ÚS 1992/20 ze dne 22. září 2020)**

O porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod jde i tehdy, vybočuje-li procesní postup soudu ze zákonných pravidel, jež řízení před ním upravují, a toto vybočení je způsobilé se promítnout (stěžovateli negativně) do jeho výsledku. Takovým případem je i podání blanketní stížnosti s upozorněním na její pozdější doplnění, kdy však toto doplnění administrativním pochybením není součástí příslušného spisu, takže se s ním stížnostní soud neseznámil a rozhodl bez jeho znalosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele P. T., zastoupeného Mgr. Miroslavem Krutinou, advokátem, se sídlem Vyšehradská 423/27, Praha 2, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 5. 2020 sp. zn. 2 To 36/2020 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 4. 2. 2020 sp. zn. Nt 558/2019, za účasti Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 5. 2020 sp. zn. 2 To 36/2020 došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Průběh předchozího řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti**

1. Včas podanou ústavní stížností, která i v ostatním splňovala podmínky řízení stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených usnesení Krajského soudu v Praze (dále též jen „krajský soud“) a Vrchního soudu v Praze (dále též jen „vrchní soud“), neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na veřejné projednání podle čl. 38 odst. 2 Listiny.

2. Stěžovatel byl rozsudkem krajského soudu ze dne 11. 4. 2003 sp. zn. 2 T 36/2002, ve spojení s usnesením vrchního soudu ze dne 28. 8. 2003 sp. zn. 2 To 103/2003, uznán vinným ze spáchání trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 a odst. 2 písm. b) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdy účinném znění. Za dané jednání (blíže popsané ve skutkové větě výroku o vině odsuzujícího rozsudku) byl stěžovateli uložen trest odnětí svobody ve výměře 7 let a trest vyhoštění na dobu neurčitou.

3. Návrhem ze dne 18. 6. 2019 stěžovatel požádal o povolení obnovy řízení. Svůj návrh založil na nových vědeckých poznatcích ohledně metody pachové identifikace (dále též jen „MPI“), jejího provádění a následné reliability. V této souvislosti stěžovatel odkázal na nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2019 sp. zn. II. ÚS 2587/18 (N 30/92 SbNU 314) a ze dne 22. 3. 2016 sp. zn. IV. ÚS 1098/15 (N 47/80 SbNU 573), v nichž Ústavní soud připomněl, že provedení pachové identifikace je ústavně konformní pouze v případě, že reflektuje aktuální vědecké poznatky jejího zkoumání. Při veřejném zasedání stěžovatel opětovně popřel, že by čin, za který byl odsouzen, spáchal. Namítal, že se v původním řízení provedené rekognice, zajišťování pachových stop a provádění pachové identifikace neúčastnil jeho obhájce. Stěžejním argumentem pro povolení obnovy řízení je pak zpráva, která zpochybňuje hlavní usvědčující důkaz pachovými stopami, přičemž po vyloučení tohoto důkazu byl v původním řízení uznán vinným toliko na základě několika rekognic, které však byly nejednoznačné, neboť jej poznali pouze někteří ze svědků, a to prý navíc s váháním.

4. Krajský soud v řízení o povolení obnovy řízení provedl dokazování předloženou zprávou „Rizika aplikační praxe metody pachové identifikace“, podstatným obsahem trestního spisu zn. 2 T 36/2002 a podstatným obsahem spisu zdejšího soudu o dřívějším návrhu stěžovatele na povolení obnovy řízení sp. zn. 1 Nt 32/2004. Na základě takto provedeného dokazování krajský soud nyní napadeným usnesením návrh na povolení obnovy řízení zamítl a ve vztahu k předložené zprávě „Rizika aplikační praxe metody pachové identifikace“ uvedl, že se jedná o materiál vyhotovený Policií České republiky, který shrnuje problémy metody pachové identifikace a jejího využití, věnuje se kazuistice, monitoruje vývoj aplikace MPI a přichází se závěry i doporučeními pro aplikační praxi. Ostatně již v původním řízení krajský soud upozorňoval na limity procesního využití důkazu pachovou zkouškou, resp. na nemožnost založit rozhodnutí o vině pouze na takovém důkazu. Jelikož se však závěry o vině stěžovatele opíraly o celou řadu dalších důkazů, neshledal nyní krajský soud v původním řízení žádné pochybení. Krajský soud zdůraznil, že se nejedná o „nový důkaz či skutečnost“ *per se* ve smyslu § 278 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. ř.“), neboť limity takto provedeného důkazu se obecné soudy zabývaly již v původním řízení.

5. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel v zákonné lhůtě stížnost, která však byla napadeným usnesením vrchního soudu zamítnuta.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti především rozporuje procesní postup vrchního soudu, který zcela chybně v odůvodnění nyní napadeného usnesení uvedl, že stěžovatel sice podal v zákonné lhůtě stížnost, kterou však do doby rozhodování soudu nijak blíže neodůvodnil. Vrchní soud ale stěžovatele ani k bližšímu odůvodnění nevyzval.

7. K zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení došlo dne 4. 2. 2020. Proti tomuto usnesení krajského soudu podal stěžovatel dne 7. 2. 2020 blanketní stížnost, v níž uvedl, že tuto odůvodní ve lhůtě 10 dní poté, co bude jeho právnímu zástupci doručeno písemné vyhotovení usnesení soudu prvního stupně. Usnesení krajského soudu bylo právnímu zástupci stěžovatele doručeno dne 4. 3. 2020, následně stěžovatel dne 16. 3. 2020 (poslední den 10denní lhůty dopadl na víkend) doplnil písemné odůvodnění dříve podané stížnosti. Stěžovatel z opatrnosti u vrchního soudu telefonicky ověřoval, že odůvodnění stížnosti bylo ještě tentýž den, tj. 16. 3. 2020, vrchnímu soudu doručeno a je součástí elektronického spisu vedeného pod sp. zn. 2 To 36/2020. V tento moment, tedy ke dni 16. 3. 2020, se však spis ještě nacházel u krajského soudu. I zde stěžovatel telefonicky ověřoval, zda je odůvodnění jeho stížnosti součástí spisu, avšak bylo mu sděleno, že jím odkazované odůvodnění stížnosti ze dne 16. 3. 2020 není součástí spisu vedeného pod sp. zn. Nt 558/2019, a to ani v elektronické, ani v listinné podobě. Stěžovatel se proto oprávněně domnívá, že ačkoliv mělo být odůvodnění jeho stížnosti vrchním soudem zasláno krajskému soudu, vrchní soud tak neučinil. Pracovníci trestní kanceláře vrchního soudu pak bylo stěžovateli potvrzeno, že odůvodnění stížnosti datované dne 16. 3. 2020 se stalo

součástí spisu 2 T 36/2020 až dne 24. 4. 2020, tedy poté, co byl soudní spis zpátky doručen vrchnímu soudu. Přestože vrchní soud o zamítnutí stížnosti rozhodoval až dne 6. 5. 2020, odůvodnění stížnosti nevzal nijak v potaz, jakkoliv jím disponoval. V této souvislosti stěžovatel odkazuje na nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ve znění opravného usnesení ze dne 21. 8. 2017 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.) nebo ze dne 28. 5. 2020 sp. zn. II. ÚS 816/20 (N 106/100 SbNU 243) – veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>.

8. K samotné MPI stěžovatel nesouhlasí se závěry krajského soudu, že se jedná o skutečnost, která byla i v původním trestním řízení vzata v úvahu. *Ad absurdum* je prý totiž možné závěry obecných soudů v napadených rozhodnutích interpretovat tak, že není absolutně možné zvrátit dodatečně po právní moci rozsudku ve věci nesprávnost MPI. Přitom prý stěžovatelem předložená zpráva zásadně zpochybňuje spolehlivost dosavadních metod a jejím stěžejním závěrem je, že za dosavadních podmínek nelze MPI vůbec doporučit. Těmito závěry se však obecné soudy odmítly zabývat. Přitom obecné soudy si musí být vědomy faktu, že vědecké poznatky, jakož i judikatura Ústavního soudu a Nejvyššího soudu se vyvíjí, a v této souvislosti poukazuje na nález Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2019 sp. zn. II. ÚS 2587/18, dle kterého „vědecký poznatek zásadně se týkající věrohodnosti důkazního prostředku, který byl použit v meritorním řízení o vině a trestu, je novou skutečností ve smyslu § 278 odst. 1 tr. ř., kterou je třeba dokazovat v obnovovacím řízení jako podmínku pro konání obnoveného řízení“. V tomto citovaném nálezu navíc Ústavní soud uvedl, že „obsahem metodiky jsou nové vědecké poznatky týkající se metody pachové identifikace. Nový vědecký poznatek, který se vztahuje k zásadnímu důkaznímu prostředku použitému v trestním řízení, je přitom novou skutečností ve smyslu § 278 odst. 1 tr. ř. V rámci obnovovacího řízení tak může metodika sloužit jako důkazní prostředek při dokazování procesní podmínky řízení, tj. dokazování, zda jsou splněny podmínky pro konání obnoveného řízení“.

9. Ve zbytku ústavní stížnosti stěžovatel poukazuje ještě na další důkazní návrhy – zejména navrhované výslechy svědků, které navrhl spolu s návrhem na povolení obnovy řízení. Podle mínění stěžovatele by tito svědci, kteří v původním řízení vypovídali ve prospěch stěžovatele, měli být opakovaně vyslechnuti, neboť ve spojení s novými vědeckými poznatky ohledně MPI podporují jiný závěr o jeho (ne)vině.

II. Vyjádření účastníků řízení

10. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti, zejména k postupu, jak bylo nakládáno s odůvodněním stěžovatelovy stížnosti ze dne 16. 3. 2020 (resp. s jejím doplněním a odůvodněním), vyjádřily Krajský soud v Praze a Vrchní soud v Praze. Ústavní soud si zároveň vyžádal soudní spis vedený u krajského soudu pod sp. zn. Nt 558/2019, a to včetně trestního spisu sp. zn. 2 T 36/2002.

11. Krajský soud rekapituluje, že dne 7. 2. 2020 mu byla doručena blanketní stížnost stěžovatele, v níž se mj. uvádí, že tato bude písemně odůvodněna ve lhůtě 10 dnů od doručení usnesení do datové schránky právního zástupce stěžovatele. Toto usnesení bylo stranám vypraveno dne 3. 3. 2020, stěžovateli bylo prostřednictvím obhájce doručeno dne 30. 3. 2020. Do 21. 4. 2020 krajský soud neobdržel jakékoliv odůvodnění stížnosti, proto dne 21. 4. 2020 blanketní stížnost předložil spolu s celým spisovým materiálem k rozhodnutí vrchnímu soudu. Až do současné doby nebylo žádné odůvodnění původní blanketní stížnosti krajskému soudu doručeno a při následném vrácení spisu z vrchního soudu (dne 14. 5. 2020) se toto odůvodnění ve spise ani nenacházelo. K tomu krajský soud ještě podotýká, že takovéto odůvodnění stížnosti soud neneviduje ani ve svém elektronickém spise.

12. Vrchní soud vyslovil názor, že prvotní problém nastal tím, že stěžovatel nerespektoval zákonné poučení krajského soudu, že stížnost se podává k vrchnímu soudu prostřednictvím soudu krajského. Odůvodnění stížnosti ze dne 16. 3. 2020, na které stěžovatel

poukazuje, došlo do datové schránky vrchního soudu téhož dne, kdežto spis od krajského soudu dorazil až dne 23. 4. 2020, toliko s blanketní stížností. S ohledem na okolnost, že odůvodnění stížnosti přišlo dříve než spis od krajského soudu, nebylo příslušné oddělení vrchního soudu schopno tuto stížnost přiřadit ke spisu. Zejména z tohoto důvodu neměl senát vrchního soudu 2 To odůvodnění stížnosti při svém rozhodování dne 6. 5. 2020 k dispozici, neboť stížnost byla i nadále uložena v datové schránce vrchního soudu a nebyla přiřazena ke spisu. V tomto ohledu vrchní soud připouští své administrativní pochybení. K tomu však dodává, že při vypořádání stížnosti nebyl vázán revizním principem, a proto přezkoumal napadené rozhodnutí krajského soudu v plném rozsahu, a v meritu věci na své usnesení i nadále odkazuje.

13. S ohledem na obsah vyjádření účastníků řízení, který není nijak rozporný s tvrzeními stěžovatele, tato nebyla stěžovateli zasílána k případné replice.

III. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

14. Ústavní soud zvážil obsah napadeného rozhodnutí i průběh řízení, který mu předcházel, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

15. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně uvedl, že o protiústavnost jde i tehdy, vybočuje-li procesní postup soudu ze zákonných pravidel, jež řízení před ním upravují, a toto vybočení je způsobilé se promítnout (stěžovateli negativně) do jeho výsledku. Tak je tomu rovněž v případě zřetelných organizačních pochybení soudu, jímž je kupříkladu nedostatečné seznámení se s obsahem spisu, založení rozhodné listiny do spisu jiného, omyl při datování jejího příchodu, přehlédnutí zaplacení soudního poplatku apod. [srov. nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459)]. Z pohledu práva na spravedlivý (řádný) proces totiž nemůže obstát výrok soudu založený „na věcně nesprávných argumentech“.

16. K problematice blanketního opravného prostředku uvedl Ústavní soud v nálezu ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119), že je především věcí toho, kdo takový opravný prostředek podal, aby si přiměřeným způsobem vytvořil situaci, a tak mohlo být soudem v době rozhodování o něm přihlédnuto ke všemu, co v následném odůvodnění přednesl. V praxi se jedná především o oznámení obhájce soudu, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a sdělení lhůty, ve které toto odůvodnění doručí.

17. V nálezech Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2008 sp. zn. I. ÚS 1895/08 (N 194/51 SbNU 345), ze dne 16. 7. 2013 sp. zn. II. ÚS 200/13 (N 123/70 SbNU 127), ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2346/14 (N 177/74 SbNU 543), ze dne 20. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 1820/16 (N 180/82 SbNU 749), ze dne 4. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 1692/18 (N 150/90 SbNU 443), ze dne 6. 12. 2019 sp. zn. III. ÚS 3333/19 (N 204/97 SbNU 190) a ze dne 1. 4. 2020 sp. zn. I. ÚS 3955/19 (N 65/99 SbNU 224) se pak Ústavní soud zabýval případy, kdy si stěžovatelé, resp. jejich obhájci, vytvořili výše zmíněnou situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o stížnosti náležitě přihlédnuto k námitkám v odůvodněních stížností, které zaslali v dodatečné a předem oznámené lhůtě po doručení písemného odůvodnění rozhodnutí, avšak soudy k těmto námitkám nepřihlédly, ačkoliv tu možnost měly či mohly mít. Ústavní soud v citovaných nálezech dovodil, že právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny zahrnuje povinnost obecných soudů vypořádat se se vším, co vyšlo v průběhu řízení najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci, a skutečnost, že se soud s námitkou, která má vztah k projednávané věci, nijak nevypořádal, zásadně zakládá protiústavnost daného rozhodnutí [srov. nález ze dne 20. 12. 2005 sp. zn. I. ÚS 593/04 (N 230/39 SbNU 443) a nález ze dne 3. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 74/06 (N 175/43 SbNU 17)].

18. V nedávném nálezu [ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. III. ÚS 2130/20 (N 176/102 SbNU 53)] Ústavní soud výslovně uvedl, že „o porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod jde i tehdy, vybočuje-li procesní postup soudu ze zákonných pravidel, jež řízení před ním upravují, a toto vybočení je způsobilé se promítnout (stěžovateli negativně) do jeho výsledku. Takovým případem je i podání blanketní stížnosti s upozorněním

na její pozdější doplnění, kdy však toto doplnění administrativním pochybením není předloženo stížnostnímu soudu, který o stížnosti rozhodne bez jeho znalosti“.

19. Uvedená východiska přímo dopadají i na nyní projednávanou věc, v níž vrchní soud nevzal v potaz dodatečné odůvodnění původně blanketní stížnosti s odůvodněním, že stěžovatel v uvedené lhůtě svoji stížnost nedoplnil (viz odst. 2 napadeného usnesení vrchního soudu). Vrchní soud totiž mylně vycházel z toho, že odůvodnění blanketní stížnosti není ve spise založeno, stejně jako není evidováno ani v elektronickém spise, avšak dostatečně si neověřil, že stěžovatel toto odůvodnění vrchnímu soudu zaslal, avšak učinil tak dříve, než je bylo možné přiřadit ke konkrétní spisové značce. Pro doručení odůvodnění stížnosti ve stanovené a dopředu avizované lhůtě je totiž stěžejní pouze ta okolnost, že toto podání stěžovatele bylo vrchnímu soudu doručeno, nikoliv přiřazení podání ke konkrétní spisové značce.

20. Pouhé ověření u krajského soudu nelze ze strany soudu vrchního hodnotit jako dostatečné úsilí, jak si ověřit, že ono předem avizované (!) odůvodnění a doplnění původně blanketní stížnosti se u soudu již nachází. Administrativní pochybení na straně vrchního soudu, které ostatně vrchní soud sám připouští, totiž mělo negativní dopad do právní sféry stěžovatele. Jakkoliv lze připustit, že stěžovatel nepostupoval formálně správně, když odůvodnění stížnosti adresoval přímo stížnostnímu vrchnímu soudu, a nikoliv soudu krajskému (srov. § 143 odst. 1 tr. ř.), tato skutečnost nemůže jít v konečném důsledku k jeho tíži, bylo-li doplnění stížnosti podáno v předem avizované lhůtě. Ostatně z doplnění stížnosti ze dne 16. 3. 2020, které má Ústavní soud k dispozici, jednoznačně vyplývá, proti jakému rozhodnutí stížnost směřuje, a pokud v daném momentě nebyl příslušný administrativní pracovník vrchního soudu s to toto podání přiřadit ke konkrétní spisové značce, měl vrchní soud např. vyzvat obhájce stěžovatele k upřesnění, případně měl lustrum provést opakovaně později, kdy by se již listinný spis na vrchním soudě nacházel, a bylo by tak možné toto podání zařadit do spisu.

21. Ze shora uvedeného je patrné, že Ústavní soud konstantně zastává názor, že v případě, kdy stížnostní soud mohl a měl mít v době svého rozhodování k dispozici písemné odůvodnění stížnosti, avšak ve svém odůvodnění vycházel pouze z blanketní stížnosti, vytvořil situaci, kdy zamítl námitky stěžovatele, byť nebyl seznámen s jejich obsahem. Z hlediska řádného projednání opravného prostředku v řízení o povolení obnovy řízení je proto nutno postup vrchního soudu označit za chybný. Vrchní soud tedy tím, že rozhodl, aniž by vypořádal konkrétní stěžovatelovy námitky obsažené právě v doplnění stížnosti ze dne 16. 3. 2020, porušil jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jeho právo na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny.

22. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená usnesení zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť má za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

23. Ústavní soud tím vytvořil procesní prostor pro vydání rozhodnutí nového, v jehož rámci se vrchní soud bude moci vypořádat se všemi stěžovatelem uplatněnými námitkami a argumenty.

24. Protože Ústavní soud důsledně respektuje princip minimalizace zásahů do činnosti obecných soudů, nezabýval se dalšími námitkami stěžovatele, které uplatnil vůči usnesení krajského soudu, neboť by to bylo předčasné. Proto tuto část ústavní stížnosti odmítl jako nepřipustnou [§ 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu]. Teprve poté, co vrchní soud napraví shora popsany procesní deficit, totiž bude moci stěžovatel podle výsledku řízení zvážit podání další ústavní stížnosti, která by se již týkala samotného merita věci.

Č. 189**Pochybení obecného soudu spočívající v přehlédnutí zpětvzetí odvolání
(sp. zn. II. ÚS 1722/20 ze dne 24. září 2020)**

K porušení práva účastníka na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny dojde i tehdy, pokud tento účastník jako odvolatel vezme včas a řádně své odvolání zpět, avšak odvolací soud – byť i v důsledku pochybení administrativního rázu (včetně prodlení při předání písemností mezi různými pracovišti soudu) – toto zpětvzetí přehlédne či ignoruje a namísto zákonem předvídaného zastavení odvolacího řízení rozhodne na podkladě daného odvolání ve věci samé.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Ludvíka Davida a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele J. B., zastoupeného Mgr. Pavlem Havlíkem, advokátem, se sídlem Klimentská 36, Praha 1, proti rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 100 Co 381/2019-2521 ze dne 9. 3. 2020 a rozsudku Okresního soudu Praha-východ č. j. 30 Nc 314/2017-2077 ze dne 29. 8. 2019, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-východ jako účastníků řízení a Z. K. a nezletilého W. J. B., zastoupeného opatrovníkem městem Říčany, se sídlem Masarykovo náměstí 53, Říčany, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Praze č. j. 100 Co 381/2019-2521 ze dne 9. 3. 2020 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-východ, kterými měla být porušena jeho základní práva zaručující ochranu před diskriminací, spravedlivý proces, rovnost účastníků před soudem, projednání věci v přítomnosti účastníka, péči a výchovu dětí a zákonné rozhodnutí podle čl. 3 odst. 3, čl. 36, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 a čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 9 Úmluvy o právech dítěte.

2. Napadená rozhodnutí byla vydána v řízení o úpravě poměrů nezletilého vedlejšího účastníka, syna stěžovatele a vedlejší účastnice. Jak vyplývá z vyžádaného spisu okresního soudu sp. zn. 30 Nc 314/2017, řízení bylo zahájeno v srpnu 2017 návrhem vedlejší účastnice; vedlejší účastnice i stěžovatel v řízení žádali o svěřeni nezletilého syna do své výlučné péče. Okresní soud Praha-východ ústavní stížností napadeným rozsudkem ze dne 29. 8. 2019 svěřil

nezletilého do péče matky (vedlejší účastnice), stěžovatele zavázal přispívat na jeho výživu s účinností od 1. 2. 2018 částkou 7 000 Kč a s účinností od 1. 9. 2019 částkou 10 000 Kč, upravil styk stěžovatele s nezletilým a dále rozhodl o nákladech řízení.

3. Proti rozsudku okresního soudu stěžovatel dne 22. 10. 2019 podal odvolání, v němž napadal závěry okresního soudu ve věci samé i procesní postup okresního soudu v nalézacím řízení. Dne 26. 2. 2020 před Krajským soudem v Praze proběhlo jednání, jehož se účastnili stěžovatel i vedlejší účastnice a na němž probíhalo dokazování; na závěr bylo jednání odročeno na den 9. 3. 2020 za účelem předložení závěrečných návrhů v písemném vyhotovení. Dne 6. 3. 2020 stěžovatel vzal své odvolání v plném rozsahu zpět; zpětvzetí bylo krajskému soudu doručeno (dodáno) do datové schránky ve 14:29:15 hodin (č. l. 2515–2517 spisu). Dne 9. 3. 2020 proběhlo před krajským soudem jednání, k němuž se nedostavil stěžovatel ani jeho právní zástupce; na tomto jednání byl nakonec vyhlášen rozsudek krajského soudu, napadený ústavní stížností (protokol o jednání na č. l. 2518–2519). Ve spise, na zadní straně posledního listu podání, kterým stěžovatel vzal své odvolání zpět (č. l. 2517), se dále nachází úřední záznam datovaný dnem 7. 3. 2020 s informací, že zpětvzetí odvolání bylo předáno soudci „dne 7. 3. 2020, tj. po vyhlášení rozhodnutí“.

4. Krajský soud rozsudkem ze dne 9. 3. 2020 potvrdil rozhodnutí okresního soudu ohledně svěření nezletilého do péče matky a změnil jej ohledně výživného (stěžovatel byl zavázán přispívat na výživu nezletilého s účinností od 1. 8. 2017 částkou 12 000 Kč měsíčně a s účinností od 1. 9. 2019 částkou 15 000 Kč; dlužné výživné za období od 1. 8. 2017 do 29. 2. 2020 stanoveno nebylo) a ohledně styku stěžovatele s nezletilým (styk byl rozšířen oproti úpravě v rozhodnutí okresního soudu); dále krajský soud rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů. V písemném odůvodnění rozsudku krajský soud mimo jiné uvedl, že stěžovatel vzal své odvolání v plném rozsahu zpět podáním doručeným soudu dne 6. 3. 2020 ve 14:30 hodin; jelikož se však do okamžiku vyhlášení rozsudku nedostalo toto zpětvzetí fakticky do dispozice příslušného senátu krajského soudu, byl ve věci vyhlášen rozsudek a krajskému soudu vznikla povinnost dané rozhodnutí písemně vypracovat.

II. Argumentace účastníků a vedlejších účastníků řízení

5. Podanou ústavní stížností stěžovatel napadá rozsudky soudů obou stupňů. Poukazuje jak na porušení svých procesních práv, tak na nedostatky skutkových zjištění a právních závěrů obecných soudů. Stěžovatel předně krajskému soudu vytýká, že ignoroval jeho zpětvzetí odvolání a nehlédě na něj ve věci vyhlásil rozsudek. Z hlediska účinnosti zpětvzetí odvolání je přitom podstatný okamžik doručení podání do datové schránky soudu, nikoli okamžik, kdy se podání dostane do dispozice rozhodujícího senátu; a po zpětvzetí odvolání je nutno řízení zastavit, aniž je zde dána jakákoli možnost diskrece soudu. Stěžovatel mimoto s odkazem na úřední záznam ve spise zpochybňuje vyjádření krajského soudu, že se mu stěžovatelovo zpětvzetí odvolání dostalo do dispozice až po vyhlášení rozsudku.

6. Stěžovatel napadá i další procesní pochybení obecných soudů. Kritizuje, že okresní soud jednání původně nařízené na den 15. 10. 2019 posléze v průběhu letních prázdnin překvapivě odročil již na den 29. 8. 2019, kdy se jej ovšem stěžovatel nemohl účastnit s ohledem na svůj pobyt v zahraničí, o čemž okresní soud informoval. Dále stěžovatel poukazuje na vady výroků, jimiž krajský soud rozhodl o jeho povinnosti nahradit náklady řízení státu a o výživném. Stěžovatel nesouhlasí ani s hodnocením důkazů a skutkovými zjištěními zejména okresního soudu ohledně osobnosti obou rodičů a jejich předpokladů k péči o nezletilého syna. Namítá též, že obecné soudy se řádně nezabývaly některými předloženými důkazy, které jsou tak opomenutými důkazy. Zpochybňuje také závěry krajského soudu ohledně svých majetkových poměrů. Stěžovatel má rovněž za to, že rozhodnutí soudů o svěření nezletilého do péče vedlejší účastnice není v souladu s nejlepším zájmem nezletilého, a soudy uváděné důvody

pro nemožnost střídavé péče považuje za nedostatečné a nepřesvědčivé. Zájům nezletilého podle stěžovatele odporuje i krajským soudem stanovené výživné ve výši 15 000 Kč měsíčně.

7. K ústavní stížnosti se vyjádřili oba účastníci řízení. Krajský soud opakuje, že v dané věci vyhlásil napadený rozsudek, neboť zpětvzetí odvolání stěžovatelem se do okamžiku vyhlášení rozsudku nedostalo do dispozice členů rozhodujícího senátu. Dále ve svém vyjádření popisuje, za jakých okolností k této situaci došlo. Zdůrazňuje, že k vyhlášení rozsudku nedošlo ve snaze stěžovatele jakkoli poškodit, ale pouze s ohledem na nedostatečný časový prostor pro zpracování příchozí pošty (zpětvzetí odvolání bylo soudu doručeno v pátek odpoledne, rozhodováno pak bylo následující pondělí po poledni), díky čemuž neměl rozhodující senát zpětvzetí odvolání včas v dispozici. Okamžikem vyhlášení rozsudku byl přitom krajský soud daným rozsudkem vázán a nebylo možno jej dodatečně zrušit, nýbrž další procesní postup musel být ponechán plně v kompetenci stěžovatele. Krajský soud též vysvětluje, že ve stěžovatelem odkazovaném úředním záznamu o předání zpětvzetí odvolání soudci došlo zjevně k písařské chybě při uvedení data. Nehledě na vše uvedené je podle krajského soudu nezpochybnitelné, že řízení o stěžovatelově odvolání mělo být s ohledem na jeho zpětvzetí zastaveno a k tomuto zastavení nedošlo jen z důvodů administrativního rázu. S ohledem na tento závěr pak krajský soud považuje za nadbytečné vyjadřovat se k ostatním námitkám směřujícím proti samotnému jeho rozsudku.

8. Okresní soud ve svém vyjádření souhlasil s názorem stěžovatele ohledně porušení jeho procesních práv tím, že krajský soud meritorně projednal jeho odvolání, ačkoli bylo vzato zpět; zpětvzetí odvolání bylo přitom krajskému soudu doručeno dříve, než došlo k vyhlášení rozsudku krajského soudu, pročez bylo namíste řízení o odvolání zastavit. Za této situace je podle okresního soudu nadbytečné vyjadřovat se k dalším námitkám stěžovatele kritizujícím procesní postup okresního soudu; pokud totiž vzal stěžovatel své odvolání zpět, a odvolací řízení tak mělo být zastaveno, pak řádně nevyčerpal dostupné opravné prostředky, a napadené rozhodnutí okresního soudu tak nelze před Ústavním soudem přezkoumat.

9. Ústavní soud vyzval k vyjádření k ústavní stížnosti též oba vedlejší účastníky řízení. Vedlejší účastnice na tuto výzvu nijak nereagovala. Opatrovník nezletilého vedlejšího účastníka uvedl, že podle něj byla obě napadená rozhodnutí učiněna zcela v zájmu nezletilého.

10. Ústavní soud nepovažoval za nutné přeposílat popsaná vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka stěžovateli, neboť v nich nebyly obsaženy žádné relevantní nové informace či argumenty, které by nevyplývaly již z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu okresního soudu sp. zn. 30 Nc 314/2017.

III. Hodnocení Ústavního soudu

11. Ústavní stížnost je částečně důvodná, a to pokud napadá rozsudek krajského soudu.

12. Ústavní soud připomíná, v souladu se svou ustálenou rozhodovací praxí, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv součástí soustavy obecných soudů. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. V nyní projednávaném případě přitom uvedené ústavněprávní principy v řízení před krajským soudem dodrženy nebyly a napadeným rozsudkem krajského soudu došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces, odůvodňujícím kasační zásah Ústavního soudu.

13. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (případně u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Odpověď na otázku, co přesně se rozumí tímto postupem, se odvíjí od příslušné zákonné procesní úpravy, která musí realizaci práva na soudní ochranu

a spravedlivý proces reálně umožňovat. Obecné soudy přitom musí dodržovat zákonem stanový postup, jak pokud se účastníci řízení domáhají rozhodnutí své věci, tak pokud nakonec od svého požadavku na projednání a rozhodnutí věci soudem ustoupí. Ústavní soud proto již v minulosti shledal porušení práva účastníka na spravedlivý proces v důsledku zjevného pochybení obecného soudu spočívajícího v přehlédnutí zpětvzetí podané žaloby [nález sp. zn. II. ÚS 2682/15 ze dne 6. 1. 2016 (N 1/80 SbNU 25); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <https://nalus.usoud.cz>].

14. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi také opakovaně uvedl, že o protiústavnost jde i tehdy, jestliže procesní postup soudu vybočuje ze zákonných pravidel, která řízení před ním upravují, a toto vybočení je způsobilé se pro stěžovatele negativně promítnout do jeho výsledku. Tak je tomu rovněž v případech zřetelných mechanických či administrativních pochybení soudu, jimiž je kupříkladu založení rozhodné listiny do jiného spisu či její nezažurnalizování do příslušného spisu, omyl při datování jejího příchodu, přehlédnutí zaplacení soudního poplatku či přehlédnutí jiné (procesně) relevantní listiny apod. [srov. například nález sp. zn. II. ÚS 1603/15 ze dne 8. 12. 2015 (N 207/79 SbNU 365), bod 17; nález sp. zn. IV. ÚS 204/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 10/84 SbNU 139), bod 24; nález sp. zn. I. ÚS 355/18 ze dne 27. 3. 2018 (N 61/88 SbNU 853), bod 7; nález sp. zn. III. ÚS 3213/19 ze dne 28. 1. 2020 (N 17/98 SbNU 125), bod 9; nález sp. zn. III. ÚS 831/20 ze dne 28. 4. 2020 (N 81/99 SbNU 472), bod 11]. Konečné rozhodnutí soudu a jeho odůvodnění musí být ve shodě s obsahem soudního spisu a nesmí být v rozporu s předchozím průběhem řízení; výrok založený na věcně nesprávných argumentech a zjištěních nemůže dostát požadavkům spravedlivého procesu [nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459); obdobně i nález sp. zn. I. ÚS 355/18, citovaný výše, bod 7; nález sp. zn. III. ÚS 3213/19, citovaný výše, bod 9; a nález sp. zn. III. ÚS 831/20, citovaný výše, bod 11]. Nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci, ke kterým při množství projednávaných věcí občas logicky dochází, nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracují jako na ochránce svých základních práv a svobod (nález sp. zn. IV. ÚS 204/16, citovaný výše, bod 25). To platí i v souvislosti s pohybem písemností uvnitř soudu, který musí být organizován tak, aby nedošlo k újmě účastníků při uplatnění jejich práv [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 518/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 233/59 SbNU 375); nález sp. zn. IV. ÚS 2040/12 ze dne 12. 12. 2012 (N 203/67 SbNU 599), bod 13; nález sp. zn. I. ÚS 634/13 ze dne 15. 5. 2013 (N 85/69 SbNU 369); nález sp. zn. III. ÚS 281/12 ze dne 5. 12. 2013 (N 210/71 SbNU 477), bod 8; nález sp. zn. I. ÚS 1008/13 ze dne 12. 5. 2014 (N 87/73 SbNU 473), bod 10; nález sp. zn. II. ÚS 1603/15, citovaný výše, bod 17; nález sp. zn. IV. ÚS 204/16, citovaný výše, bod 24].

15. K takovému administrativnímu pochybení soudu, které se ve výsledku negativně projevilo ve sféře stěžovatele, došlo i v projednávaném případě, kdy krajský soud rozhodl na podkladě odvolání stěžovatele rozsudkem, jímž částečně změnil rozhodnutí okresního soudu, přestože stěžovatel vzal předtím své odvolání zpět. Zpětvzetí odvolání stěžovatele bylo krajskému soudu doručeno v pátek 6. 3. 2020, krajský soud pak ve věci rozhodoval v pondělí 9. 3. 2020. Podle § 207 odst. 2 věty první zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, přitom platí, že dokud o odvolání nebylo rozhodnuto, je možno vzít je zpět; v takovém případě odvolací soud odvolací řízení zastaví. Toto ustanovení se přitom v souladu s § 1 odst. 3 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, uplatní též v nynějším řízení o úpravě poměrů nezletilého vedlejšího účastníka, neboť posledně citovaný zákon nestanoví jinak.

16. Popsané pochybení krajského soudu, který s ohledem na stěžovatelovo včasné zpětvzetí odvolání měl odvolací řízení zastavit, vyplývá nejen ze soudního spisu v dané věci, ale shodují se na něm – vzácně – všichni účastníci řízení před Ústavním soudem, tj. jak stěžovatel, tak oba obecné soudy, jejichž rozhodnutí ústavní stížnost napadá. Krajský soud porušil kogentní ustanovení občanského soudního řádu, podle něž v daném případě neměl jinou možnost než odvolací řízení zastavit, a tedy nerozhodovat ve věci samé; a tímto

vybočením ze zákonné úpravy v důsledku porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť nerespektoval stanovený postup a stěžovatelem řádně projevenou vůli dodatečně odvoláním nebrojit proti rozhodnutí okresního soudu.

17. Na závěru o porušení stěžovatelova ústavně zaručeného práva nezákonným postupem a rozhodnutím krajského soudu nemůže nic změnit ani tvrzení krajského soudu, že soudcům příslušného senátu se zpětvzetí odvolání stěžovatele dostalo do dispozice až po vyhlášení napadeného rozsudku, což Ústavní soud v zásadě nemá důvod zpochybňovat (sobotní datum uvedené v příslušném úředním záznamu lze vskutku považovat za zjevný překlep, respektive písařskou chybu). Ústavní soud znovu opakuje, že nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci nemohou jít k tíži účastníků a je na státu, respektive obecných soudech, aby zajistily, že včas a řádně doručená podání či jiné učiněné úkony účastníků nebudou v řízeních přehlíženy, a to ať už se řízení vede na jakémkoli, větším či menším, soudě.

18. Ústavní soud tedy přisvědčil stěžovatelově námitce protiústavnosti napadeného rozsudku krajského soudu v důsledku toho, že krajský soud ignoroval včasné zpětvzetí odvolání stěžovatele, odvolací řízení nezastavil, ale vydal meritorní rozsudek. K porušení práva účastníka na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny totiž dojde i tehdy, pokud tento účastník jako odvolatel vezme včas a řádně své odvolání zpět, avšak odvolací soud – byť i v důsledku pochybení administrativního rázu (včetně prodlení při předání písemností mezi různými pracovišti soudu) – toto zpětvzetí přehlédne či ignoruje a namísto zákonem předvídaného zastavení odvolacího řízení rozhodne na podkladě daného odvolání ve věci samé.

19. Za této situace je v posuzovaném případě nadbytečné zabývat se ostatními námitkami stěžovatele vůči rozsudku krajského soudu, neboť krajský soud neměl rozhodovat ve věci samé, ale odvolací řízení zastavit.

20. V části, v níž je napaden rozsudek okresního soudu, je pak ústavní stížnost nepřipustná. V souladu s § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) je třeba před podáním ústavní stížnosti vyčerpat všechny procesní prostředky, které zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje; jinak je ústavní stížnost nepřipustná. V projednávaném případě přitom stěžovatel sice proti rozsudku okresního soudu podal odvolání, posléze jej však vzal zpět, takže nakonec tohoto řádného opravného prostředku k ochraně svého práva nevyužil. Na tom nic nemění skutečnost, že krajský soud přesto v odvolacím řízení pokračoval a vydal rozsudek ve věci samé, neboť jak bylo výše podrobně osvětleno, tento jeho postup a vydané rozhodnutí jsou protiústavní, a odvolací řízení mělo být po zpětvzetí odvolání stěžovatele zastaveno. Vzal-li stěžovatel své odvolání zpět, nevyčerpal všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva před obecnými soudy, pokud jde o věc samu, pročez je ústavní stížnost v této části, brojící proti rozhodnutí soudu prvního stupně, nepřipustná.

21. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti v části, v níž stěžovatel napadá rozsudek krajského soudu, a toto rozhodnutí krajského soudu pro porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces zrušil v souladu s § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V části, v níž směřuje proti rozsudku okresního soudu, byla ústavní stížnost odmítnuta jako návrh nepřipustný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 190**Právo na obhajobu ve vazebním řízení
(sp. zn. III. ÚS 3939/19 ze dne 29. září 2020)**

Obviněný, o jehož vazbě se rozhoduje, má právo obeznámit se s argumenty státního zástupce a vyjádřit se k nim, přičemž k uplatnění těchto záruk mu musí být dána reálná možnost. Rozsah času, který má obhajoba k dispozici k výkonu své úlohy, by pro ni měl být předvídatelný. Trvá-li soudu rozhodujícímu o stížnosti ve vazebním řízení 20 dní, než vykoná pokyn z předcházejícího nálezu Ústavního soudu, aby byla stížnost státního zástupce zaslána obhajobě k vyjádření, přičemž obhajobě nestanoví k vyjádření žádnou lhůtu a té ani z jiných zdrojů není známo, do kdy by se měla vyjádřit, a následně po doručení textu stížnosti obhajobě o ní rozhodne po méně než 24 hodinách v neveřejném zasedání, pak porušuje práva obviněného na soudní ochranu, na obhajobu a na rovnost účastníků (stran) řízení podle čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele S. Z., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno, zastoupeného Mgr. Michaellem Strakou, advokátem, sídlem Vídeňská 849/15, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. září 2019 sp. zn. 7 To 234/2019 a proti postupu Městského soudu v Brně v řízení vedeném pod sp. zn. 3 T 151/2017 a Krajského soudu v Brně v řízení vedeném pod sp. zn. 8 To 113/2019, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 25. září 2019 sp. zn. 7 To 234/2019 byla porušena stěžovatelova práva na soudní ochranu, na rovnost účastníků v řízení a na obhajobu, zaručená v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. září 2019 sp. zn. 7 To 234/2019 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Vymezení věci**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) stěžovatel napadá v záhlaví uvedené rozhodnutí pro porušení svých ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 8 odst. 2 a 5, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož

i svých práv podle čl. 5 odst. 1 písm. c), odst. 3 a 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Současně se domáhá ochrany proti postupu Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud“) v řízení vedeném pod sp. zn. 3 T 151/2017 a Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) v řízení vedeném pod sp. zn. 8 To 113/2019, blíže popsánému v rekapitulaci stěžovatelovy argumentace níže, z důvodu porušení svého práva na ochranu soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy. Vůči napadenému rozhodnutí stěžovatel původně navrhl toliko to, aby Ústavní soud porušení jeho ústavně zaručených práv konstatoval, v doplnění ústavní stížnosti však navrhl toto rozhodnutí též zrušit. Vůči postupu soudů navrhl, aby Ústavní soud přikázal městskému soudu a krajskému soudu ze spisu odstranit veškerou soukromou komunikaci, fotografie a dokumenty včetně lékařských zpráv stěžovatele, které nijak nesouvisejí s trestním řízením. Stěžovatel rovněž požádal Ústavní soud, aby o jeho ústavní stížnosti bylo rozhodnuto podle § 39 zákona o Ústavním soudu jako o naléhavé věci mimo pořadí došlých návrhů.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že proti stěžovateli (a dalším osobám) je vedeno trestní řízení pro zvlášť závažný zločin účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 odst. 1 alinea prvního a druhého trestního zákoníku (dále též jen „tr. zák.“), přečin křivého obvinění podle § 345 odst. 2 a odst. 3 písm. c) a e) tr. zák. spáchaný ve spolupachatelství podle § 23 tr. zák. a ve prospěch organizované zločinecké skupiny dle § 107 odst. 1 téhož zákona, přečin nadržování podle § 366 odst. 1 tr. zák. spáchaný ve spolupachatelství podle § 23 tr. zák. a ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 107 odst. 1 tr. zák. a přečin podplacení dle § 332 odst. 1 tr. zák.

3. Rozsudkem městského soudu ze dne 5. 3. 2019 č. j. 3 T 151/2017-7523 byl stěžovatel uznán vinným přečinem křivého obvinění dle § 345 odst. 2 a odst. 3 písm. c) a e) trestního zákoníku, jako organizátor podle § 24 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, přečinem nadržování dle § 366 odst. 1 trestního zákoníku a přečinem podplacení dle § 332 odst. 1 trestního zákoníku, za což byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří a půl roku se zařazením do věznice s ostrahou.

4. Městský soud usnesením ze dne 5. 3. 2019 sp. zn. 3 T 151/2017 s poukazem na vyhlášení prvostupňového rozsudku a (nepravomocné) odsouzení stěžovatele pouze za přečiny rozhodl o propuštění stěžovatele z vazby, jelikož s ohledem na skutková zjištění a právní závěry týkající se trestné činnosti stěžovatele, která byla posouzena mírněji, než mu byla za vinu kladena v obžalobě, dospěl k závěru, že celková doba vazby stanovená pro trestní řízení o přečinu byla překročena, když stěžovatel se nacházel ve vazbě již 27 měsíců, přičemž dle § 72a odst. 1 písm. a) trestního řádu přípustná doba vazby v trestním řízení o přečinu nemůže přesáhnout jeden rok.

5. Usnesením krajského soudu ze dne 29. 3. 2019 č. j. 8 To 113/2019-7679 bylo ke stížnosti vedlejšího účastníka rozhodnutí o propuštění stěžovatele z vazby zrušeno a bylo rozhodnuto, že stěžovatel se podle § 72 odst. 1 a 4 trestního řádu ponechává ve vazbě, neboť jsou dány důvody vazby uvedené v § 67 písm. a) a c) trestního řádu.

6. Nálezem Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2019 sp. zn. III. ÚS 1056/19 (N 151/95 SbNU 312) bylo usnesení krajského soudu zrušeno, přičemž Ústavní soud konstatoval, že jím bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu, právo na rovnost účastníků v řízení, právo na to, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce, zaručené v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 40 odst. 3 Listiny. Tato porušení shledal v tom, že odůvodnění stížnosti státního zástupce nebylo předloženo obhajobě, a tudíž jí nebyla poskytnuta možnost se ke stížnosti vyjádřit. Nebylo tak učiněno zadost požadavkům na kontradiktornost trestního procesu. Ústavní soud konstatoval, že i po zrušení předmětného usnesení zůstává další posouzení důvodnosti vazebního stíhání v působnosti orgánů činných v trestním řízení, k nimž Ústavní soud nepatří, přičemž někdejší stížnost státního zástupce proti propuštění stěžovatele z vazby si zachovává odkladný účinek a věc musí

být opětovně projednána krajským soudem, který bude znovu rozhodovat o podané stížnosti státního zástupce, s níž nejprve musí stěžovatele seznámit.

7. Krajský soud následně rozhodl napadeným usnesením ze dne 25. 9. 2019 sp. zn. 7 To 234/2019, přičemž vyslovil shodný výrok jako již ve svém předchozím rozhodnutí, zrušeném nálezem Ústavního soudu.

8. Z podnětu odvolání státního zástupce byl rozsudek městského soudu zrušen rozsudkem krajského soudu dne 26. 9. 2019 sp. zn. 8 To 113/2019 a bylo nově rozhodnuto tak, že stěžovatel je vinen zvláště závažným zločinem účasti na organizované zločinecké skupině dle § 361 odst. 1 alinea prvního a druhého trestního zákoníku ve znění účinném do 31. 1. 2019, zločinem krivého obvinění dle § 345 odst. 2, odst. 3 písm. c) a e) trestního zákoníku ve znění účinném do 31. 1. 2019 spáchaným ve formě spolupachatelství dle § 23 trestního zákoníku, ve prospěch organizované zločinecké skupiny dle § 107 odst. 1 trestního zákoníku, přečinem nadřizování dle § 366 odst. 1 trestního zákoníku ve znění účinném do 31. 1. 2019 spáchaným ve formě spolupachatelství dle § 23 trestního zákoníku, který spáchal ve prospěch organizované zločinecké skupiny dle § 107 odst. 1 trestního zákoníku, a přečinem podplacení dle § 332 odst. 1 trestního zákoníku ve znění účinném do 31. 1. 2019, a byl mu uložen (mimo jiné) úhrnný trest odnětí svobody v trvání osmi let se zařazením do věznice s ostrahou. Téhož dne došlo k nařízení výkonu trestu, a stěžovatel se tak již nenachází ve vazbě, nýbrž ve výkonu trestu odnětí svobody.

II. Argumentace stěžovatele

9. Porušení svých základních práv stěžovatel v rozsáhlé argumentaci shledává v několika rovinách. První okruh námitek se týká rozhodování krajského soudu o stížnosti státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění z vazby po vydání nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1056/19 způsobem nerespektujícím závaznost uvedeného nálezu, z čehož stěžovatel dovozuje nezákonnost své vazby.

10. Zde stěžovatel poukazuje na skutečnost, že krajský soud nerespektoval závazný pokyn Ústavního soudu v jeho nálezu sp. zn. III. ÚS 1056/19, podle kterého o stížnosti proti usnesení o vazbě měl rozhodovat poté, co poskytne prostor obhajobě k obeznámení se s důvody stížnosti státního zástupce a umožní mu v souladu se zásadou kontradiktornosti vyjádřit se k ní. Samotná stížnost státního zástupce (resp. odůvodnění této stížnosti, která byla původně podána jako blanketní) mu sice soudem byla doručena, avšak k doručení došlo dne 24. 9. 2019 v 18:45 hod. bez toho, že by s ní krajský soud zaslal nějaký průvodní dopis, kterým by stanovil lhůtu pro vyjádření se ke stížnosti, případně informoval obhajobu, kdy bude ve věci rozhodováno. Následující den, tj. dne 25. 9. 2019, bylo v neveřejném zasedání o stížnosti rozhodnuto tak, že krajský soud ústavní stížností napadeným rozhodnutím podle § 149 odst. 1 písm. a) trestního řádu zrušil rozhodnutí o propuštění stěžovatele z vazby a rozhodl, že stěžovatel se podle § 72 odst. 1 a 4 trestního řádu ponechává ve vazbě, neboť i nadále jsou dány důvody vazby uvedené v § 67 písm. a) a c) trestního řádu.

11. Provedené doručení odůvodnění stížnosti státního zástupce obhajobě považuje stěžovatel toliko za formální úkon soudu, kterým nemohlo dojít k naplnění jeho účelu, čímž opětovně nebyl respektován požadavek kontradiktornosti řízení. S ohledem na čas tohoto doručení (po pracovní době) a vydání rozhodnutí poté v následující den, a to bez toho, že by byla určena lhůta k vyjádření či alespoň poskytnuta informace o plánovaném termínu neveřejného zasedání, nebyla obhajobě reálně poskytnuta možnost se s tvrzeními státního zástupce, uváděnými v odůvodnění stížnosti, seznámit, natož se k nim kvalifikovaně vyjádřit. Stěžovatel poukazuje na skutečnost, že pouhých 7 pracovních dní po doručení odůvodnění stížnosti reagoval na argumentaci státního zástupce svým rozsáhlým písemným podáním soudu, aniž by měl vědomost o tom, že věc již byla rozhodnuta. V této souvislosti odkazuje i na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a z ní dovozené závěry, že Úmluva „negarantuje

teoretická či iluzorní práva, ale práva konkrétní a účinná“, přičemž je nutno dbát o možnost jejich praktického uplatnění, nepostačuje jen formální respekt bez faktického dopadu.

12. Stěžovatel poukazuje též na nerespektování závazné části nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1056/19 krajským soudem, dle kterého byl rozhodující soud povinen nikoliv pouze zaslat stěžovateli odůvodnění stížnosti státního zástupce, ale po jeho doručení mu i poskytnout čas a možnost k přípravě obhajoby, poskytnout čas na faktické obeznámení se s jeho obsahem a provedení odpovídající reakce. Krajský soud však podle stěžovatele zvolil postup zcela rozporný s požadavky nálezu. Nemožnost stěžovatele efektivně reagovat na doplnění odůvodnění stížnosti považuje za flagrantní porušení práva na soudní ochranu, přičemž přístup krajského soudu, kterým měl dát jasně najevo, že nehodlá v praxi akceptovat závazný výslovný názor Ústavního soudu, považuje za nepřijatelný.

13. Stěžovatel své tvrzení o porušení své osobní svobody dále odůvodňuje argumentací zaměřenou na nerespektování požadavku urychleného rozhodování o trvání vazebních důvodů a na pravidelný přezkum trvání vazby. S poukazem na rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva dovozuje, že vazební řízení v obou stupních nemá trvat déle než 6 týdnů, na jednom stupni pak může trvat maximálně 3 týdny. Stěžovatel podal žádost o propuštění z vazby dne 14. 1. 2019, doplnil ji dne 28. 1. 2019 a dne 1. 4. 2019. O této žádosti ale městský soud nerozhodoval, což výslovně uvedl ve svém usnesení ze dne 5. 3. 2019 o propuštění stěžovatele z vazby, když důvodem tohoto propuštění bylo toliko uplynutí celkové doby vazby přípustné v trestním řízení pro přečin. O jeho žádosti nebylo rozhodnuto ani následným usnesením krajského soudu ze dne 29. 3. 2019 (později zrušeným nálezem Ústavního soudu). Stěžovatel namítá délku vazebního řízení, v němž zůstaly zcela opomenuty i jeho žádosti o propuštění z vazby a o jejím nahrazení.

14. Další argumentace stěžovatele se soustřeďuje na neexistenci materiálních důvodů vazby, a to jak tzv. vazby útěkové, tak i tzv. vazby předstižné. Dále k době, kterou strávil ve vazbě, zdůrazňuje, že jeho vazbu je nezbytné počítat pro posouzení celkové doby jejího trvání i ve spojení s vazbou, ve které se nacházel v jiné, související trestní věci vedené pod sp. zn. 46 T 5/2015. Svá tvrzení dále rozvádí a poukazuje na nezbytnost započtení všech období vazby do uloženého trestu, a to už toho, který byl uložen prvním rozsudkem, nikoliv až do případně uloženého souhrnného trestu.

15. Druhý okruh námitek stěžovatele představuje jeho tvrzení o porušení práva na obhajobu, k němuž mělo primárně dojít v řízení vedeném krajským soudem pod sp. zn. 46 T 5/2015, které však podle stěžovatele s ohledem na vzájemnou provázanost řízení dopadá i na řízení v trestní věci sp. zn. 3 T 151/2017. Konkrétní namítaný postup spočívá ve způsobu provedení domovní prohlídky u stěžovatele, vykonané dne 2. 12. 2016, v průběhu které se policejní orgán měl seznámit s podklady stěžovatele k obhajobě v trestní věci vedené před krajským soudem pod sp. zn. 46 T 5/2015. Do spisu v přípravném řízení měly být též založeny přepisy odposlechů komunikace mezi stěžovatelem a jeho obhájci, přičemž stěžovatelem uplatněná obrana proti takovému postupu měla selhat, a to jak na úrovni dozoru nad zákonností trestního řízení, tak i v rámci dohledu Nejvyššího státního zastupitelství.

16. Zásah do práva na obhajobu stěžovatel shledává též v nepřiměřené kontrole jeho obhájců Vězeňskou službou České republiky (dále jen „vězeňská služba“) při návštěvách ve vazbě, zejména podrobné kontrole odevzdávané dokumentace, kontrole právních podání a dalších právních dokumentů, jejichž předávání nepodléhá žádnému zákazu. Dále poukazuje na nevhodnou akustiku ve vazební věznici, v důsledku čehož nemohl efektivně vykonávat své právo na důvěrnou komunikaci s obhájcem, neboť veškerá komunikace byla slyšitelná do okolních místností i na chodbu.

17. Třetí okruh námitek stěžovatele se týká porušení jeho základních práv postupem orgánů činných v trestním řízení v probíhající trestní věci vedené pod sp. zn. 46 T 5/2015, spočívajícím v založení kompletního obsahu mobilního telefonu i tabletu stěžovatele do

trestního spisu a předání kopie veškerých dat z těchto zařízení na blu-ray nosičích státnímu zástupci, ostatním spoluobžalovaným a jejich obhájčům, ke kterému došlo na hlavním líčení dne 28. 2. 2018, přičemž součástí byla i data o komunikaci s obhájci, resp. jiná data mající význam pro strategii obhajoby. K uvedenému postupu mělo dojít navzdory tomu, že stěžovatel dopředu opakovaně upozorňoval, že k tomuto zásahu dojde a navrhoval přijetí vhodných opatření. Přesto se městský soud ani nepokusil oddělit materiály soukromé povahy, materiály obhajoby a materiály nesouvisející s trestním řízením od materiálů, které by mohly mít v trestním řízení význam, aby tak dostál závazkům plynoucím z čl. 6 a 8 Úmluvy. Takovýto razantní zásah do práv stěžovatele podle něj nesledoval žádný legitimní účel a z jednání orgánů činných v trestním řízení dovozuje jejich „zlý úmysl“ a porušení čl. 6 odst. 1 a čl. 8 odst. 1 Úmluvy ve spojení s čl. 17 a 18 Úmluvy, jakož i čl. 4 odst. 4 Listiny.

18. V závěru ústavní stížnosti stěžovatel namítá porušení svého práva na ochranu soukromí podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy, ke kterému mělo dojít založením informací soukromého charakteru, včetně fotografií dětí a intimních fotografií manželky do soudních spisů krajského soudu i městského soudu vedených v jeho trestní věci.

19. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel poukázal na to, že v usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2019 sp. zn. II. ÚS 932/19, zejména v bodu 38 odůvodnění, jímž byla odmítnuta jiná jeho ústavní stížnost, je k porušení důvěrnosti komunikace obhájce a obviněného uvedeno, že se má tento argument uplatnit jako porušení práva na obhajobu v řízení ve věci samé, a nikoli v ústavní stížnosti ve věci vazby. S tím však podle stěžovatele nelze souhlasit, protože důsledkem pak je, že ve vazebním řízení není respektováno právo na obhajobu, resp. není součástí tohoto práva důvěrnost komunikace mezi obhájcem a obviněným klientem. Zásada důvěrnosti komunikace obhájce–klient však platí i ve vazebním řízení a narušení této důvěrnosti může být uplatněno i ve věci vazby. K tomu stěžovatel dodává, že narušení této komunikace probíhalo i po celý rok 2019 až do současné doby, kdy jen předávání materiálů obhajoby, které původně kontrolovala a prohlížela vězeňská služba za přítomnosti advokáta nebo advokátních koncipientů, nyní přebírá od advokáta, má je v držení a teprve po určité době je předává klientovi, takže jsou mimo jakoukoliv kontrolu a dispozici advokáta.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud předtím, než přistoupí k meritornímu posouzení ústavní stížnosti, zkoumá, zda ústavní stížnost splňuje zákonem požadované náležitosti a zda jsou dány procesní předpoklady jejího projednání stanovené zákonem o Ústavním soudu.

21. K části ústavní stížnosti týkající se usnesení krajského soudu ze dne 25. 9. 2019 sp. zn. 7 To 234/2019 Ústavní soud nejprve podotýká, že při původním znění petitu ústavní stížnosti, kterým stěžovatel nepožadoval zrušení tohoto usnesení, by ji musel v této části považovat za návrh, k jehož projednání není příslušný, neboť Ústavní soud je oprávněn zasahovat do činnosti orgánů veřejné moci výhradně následujícím způsobem: Může buď zrušit rozhodnutí orgánu veřejné moci, nebo zakázat příslušnému státnímu orgánu pokračovat v porušování základního práva a svobody a přikázat mu obnovit stav před porušením takového práva, pokud je to možné (§ 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu); z žádného ustanovení zákona o Ústavním soudu a především ústavního pořádku nelze dovodit, že by Ústavní soud byl povolán ke konstatačním „akademickým“ výrokům (srov. např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 225/05 ze dne 21. 7. 2005, sp. zn. IV. ÚS 697/05 ze dne 30. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 749/07 ze dne 2. 5. 2007, sp. zn. I. ÚS 1/10 ze dne 22. 6. 2010, sp. zn. I. ÚS 3572/10 ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. I. ÚS 307/12 ze dne 20. 2. 2012, sp. zn. I. ÚS 4413/12 ze dne 30. 4. 2013, sp. zn. I. ÚS 198/13 ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. IV. ÚS 518/16 ze dne 6. 4. 2016, sp. zn. III. ÚS 1107/16 ze dne 30. 9. 2016 či sp. zn. IV. ÚS 1994/16 ze dne 6. 9. 2016). Nicméně jelikož stěžovatel svůj původní petit změnil a o zrušení ústavní stížností napadeného rozhodnutí požádal, Ústavní soud shledává, že je k projednání ústavní stížnosti co do usnesení krajského

soudu ze dne 25. 9. 2019 sp. zn. 7 To 234/2019 příslušný; rovněž konstatuje, že ústavní stížnost byla v této části podána včas k tomu oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, přičemž stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je proti uvedenému rozhodnutí přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

22. Pro úplnost k již uvedenému Ústavní soud dodává, že zvažoval i význam svého rozhodnutí pro stěžovatele v návaznosti na to, že napadené usnesení již není podkladem pro zásah do jeho osobní svobody, protože ta je v současnosti omezena na základě jiného rozhodnutí, a to pravomocného rozsudku, jímž mu byl uložen trest odnětí svobody, přičemž k nařízení jeho výkonu došlo dne 26. 9. 2019. Navzdory těmto skutečnostem nicméně Ústavní soud dospěl k závěru, že jeho rozhodnutí o ústavní stížnosti v této části by nebylo pouze „akademickým výrokem“ bez reálného dopadu na postavení stěžovatele, neboť případné porušení stěžovatelových práv v souvislosti s rozhodováním o vazbě a jeho konstatování může mít pro stěžovatele význam a důsledky při uplatnění nároků na náhradu škody. Ústavní soud zde vyšel ze stanoviska svého pléna ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 (ST 25/49 SbNU 673), podle něhož ochrana osobní svobody, která je zaručena v čl. 8 Listiny, v němž se stanoví, že nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu (odstavec 5), vyžaduje, aby nezákonné rozhodnutí o vazbě bylo vždy zrušeno, a to i v těch případech, kdy již vazba v době rozhodování Ústavního soudu netrvá.

23. Zbylou část námitek v ústavní stížnosti Ústavní soud vyhodnotil jako námitky nikoli proti rozhodnutím, ale proti jiným zásahům orgánů veřejné moci do práv stěžovatele. To platí i pro námitky proti postupu při dokazování a založení některých materiálů do spisu. Tyto námitky přitom nejsou z hlediska namítané ústavní nekonformity vazebního rozhodnutí relevantní a stěžovatel ani neuvádí, jakým způsobem by se tato údajná pochybení měla promítnout do posuzování ústavnosti rozhodování o vazbě.

24. Co se týče tohoto zbytku ústavní stížnosti, Ústavní soud konstatuje, že jedním ze základních pojmových znaků ústavní stížnosti jako prostředku k ochraně ústavně zaručených základních práv a svobod je její subsidiarita. Princip subsidiarity se po procedurální stránce projevuje v požadavku předchozího vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje (§ 75 odst. 1 ve spojení s § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), a po stránce materiální v požadavku, aby Ústavní soud přistoupil k zásahu na ochranu ústavně zaručených základních práv a svobod až tehdy, kdy příslušné orgány veřejné moci nejsou schopny protiústavní stav napravit. Stanoví-li právní předpis, že v určité procesní situaci je k rozhodování o právech a povinnostech fyzických či právnických osob příslušný určitý orgán veřejné moci, nemůže Ústavní soud rozhodnutí tohoto orgánu předbíhat. Princip subsidiarity je přitom nutno důsledně uplatňovat i ve vztahu k trestnímu řízení.

25. Ústavní soud již mnohokrát uvedl, že řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je vybudováno především na zásadě přezkumu věcí pravomocně skončených, v nichž protiústavnost nelze zhojit jiným způsobem. Trestní řízení jako zákonem upravený postup poznávání, zjišťování a hodnocení skutečností, na kterých bude následně vybudováno meritorní rozhodnutí ve věci, představuje proces, v němž spolupůsobí a jež průběžně kontrolují jednotlivé orgány činné v trestním řízení. V procesu, který probíhá, či teprve započal, lze případné vady napravit v rámci trestního řízení obvyklým a zákonem předvídaným způsobem, to znamená především samotnými orgány činnými v přípravném řízení, ale i soudním přezkumem. Intervence Ústavního soudu je v této fázi přípustná pouze výjimečně, a to za situace, v níž by šlo o zásah do základních práv a svobod, který by nebylo možno odčinit jinak (zejména vzetí do vazby). Pak by, po vyčerpání všech procesních prostředků, jež stěžovateli zákon poskytuje, mohla přicházet v úvahu ústavní stížnost. O takovou situaci však

v posuzovaném případě nejde (obdobně viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 10. 2011 sp. zn. I. ÚS 2602/11, veřejně dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

26. Ústavní soud tak činí závěr o nepřípustnosti zbytku posuzované ústavní stížnosti, jak tak ostatně učinil již u námitek podobného charakteru v řízení o dřívější ústavní stížnosti stěžovatele (usnesení ze dne 8. 10. 2019 sp. zn. II. ÚS 932/19).

27. Pro úplnost Ústavní soud uvádí, že i kdyby snad předcházející závěr o nepřípustnosti zbytku ústavní stížnosti na některé dílčí v ní obsažené stěžovatelovy námitky nedopadal, v každém případě by je ani tak převážně nebylo možno meritorně posoudit, a to pro nedodržení lhůty. I pro případnou stížnost na jiný zásah orgánu veřejné moci, než je rozhodnutí, totiž platí lhůty v § 72 odst. 3 až 5 zákona o Ústavním soudu. Dle nich lze ústavní stížnost podat ve lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy se stěžovatel o zásahu orgánu veřejné moci do jeho ústavně zaručených základních práv nebo svobod dozvěděl, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy k takovému zásahu došlo. Přitom tyto lhůty jsou propadné, a nelze je tedy ani prodloužit, ani prominout. Zjistí-li Ústavní soud nedodržení lhůty, ústavní stížnost bez jednání odmítne. Ze stěžovatelem uváděných časových údajů je přitom zřejmé, že se o většině tvrzených zásahů do jeho práv dozvěděl již v roce 2017 a 2018 (ne-li dříve), zatímco nynější ústavní stížnost byla podána až dne 9. 12. 2019. Jako takto opožděné ostatně Ústavní soud hodnotil již některé podobné stěžovatelovy námitky ve věci stěžovatelovy ústavní stížnosti sp. zn. IV. ÚS 4342/18 (ukončené usnesením sp. zn. IV. ÚS 4342/18 ze dne 20. 11. 2019).

IV. Vyjádření k věci

28. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníky a vedlejšího účastníka k vyjádření k ústavní stížnosti.

29. Městský soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil, když zaslal pouze sdělení zapisovatelky, které však ve smyslu § 30 odst. 4 zákona o Ústavním soudu nelze považovat za vyjádření účastníka řízení.

30. Krajský soud uvedl, že před ním bylo vedeno odvolací řízení ve stěžovatelově věci, k čemuž bylo nařízeno veřejné zasedání na 4. a 5. 9. 2019, a v rámci toho proběhlo i vazební zasedání, neboť stěžovatel požádal o propuštění z vazby na svobodu, o čemž bylo rozhodnuto usnesením krajského soudu ze dne 5. 9. 2019 č. j. 7 To 234/2019-9329, a veřejné zasedání bylo odročeno na dny 24. až 26. 9. 2019. Dne 24. 9. 2019 bylo veřejné zasedání přerušeno za účelem porady senátu (která proběhla dne 25. 9. 2019) do dne 26. 9. 2019, kdy byl vyhlášen rozsudek. Dne 23. 9. 2019 se vyjádřil evidenční senát krajského soudu tak, že příslušným k rozhodování po zrušení usnesení krajského soudu č. j. 8 To 113/2019-7679 Ústavním soudem je senát 7 To a dne 23. 9. 2019 byla tato věc senátu 7 To přidělena (č. 1. 9485–9486). Toto přidělení bylo předsedkyni senátu předloženo dne 24. 9. 2019 po přerušení veřejného zasedání. Vzhledem k tomu, že na den 26. 9. 2019 bylo oznámeno vyhlášení rozsudku ve věci samé, nezbylo než urychleně věc připravit. Proto předsedkyně senátu zjistila u Ústavního soudu, že předmětný nálezn sp. zn. III. ÚS 1056/19 byl již stranám rozeslán (č. 1. 9488), a nařídila zaslání stížnosti státního zástupce proti usnesení městského soudu ze dne 5. 3. 2019 sp. zn. 3 T 151/2017 obhajobě stěžovatele (č. 1. 9487, 9493). Ihned též nařídila neveřejné zasedání na den 25. 9. 2019 tak, aby rozhodnutí mohlo předcházet vyhlášení rozsudku ve věci samé. Dne 25. 9. 2019 v neveřejném zasedání došlo k rozhodnutí o předmětné stížnosti státního zástupce (č. 1. 9520) nyní napadeným usnesením. Krajský soud si byl vědom toho, že stížnost státního zástupce zasílá obhajobě ve vypjaté lhůtě, avšak s ohledem na to, že ve věci bylo nutno rozsudkem rozhodnout v meritu věci dne 26. 9. 2019, jiné řešení nebylo možné.

31. Krajský soud poukázal i na to, že obhajoba stěžovatele měla v mezidobí od podání ústavní stížnosti, o níž bylo rozhodnuto nálezem Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1056/19, do doby rozhodování krajského soudu nyní napadeným usnesením spis opakovaně k dispozici, a tudíž do předmětné stížnosti mohla opakovaně nahlédnout.

32. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci (dále jen „vrchní státní zastupitelství“) má za to, že stěžovatelem napadené usnesení není zatíženo nedostatkem kontradiktornosti řízení tak jako rozhodnutí předchozí, zrušené zmiňovaným nálezem Ústavního soudu. V případě předchozího usnesení totiž platilo, že o odůvodnění podané stížnosti státního zástupce se stěžovatel fakticky dozvěděl až po vydaném rozhodnutí krajského soudu č. j. 8 To 113/2019-7679, a tudíž neměl možnost se k němu vyjádřit. V současnosti však již je třeba upozornit na opakovaná ústní vyjádření stěžovatele, jež učinil v dalším průběhu trestního řízení (např. vazební jednání u krajského soudu konané dne 26. 6. 2019 či veřejné zasedání u krajského soudu dne 4., 5. a 24. 9. 2019). Taktéž je třeba upozornit na jeho písemná vyjádření v dalším průběhu řízení před odvolacím soudem. Stěžovatel prostřednictvím svých obhájců nahlížel do trestního spisu, a tudíž se s předmětným odůvodněním mohl seznámit a lze očekávat, že tak i učinil. Dále je třeba upozornit na skutečnost, že v mezidobí od vydání předmětného zrušeného rozhodnutí ze dne 29. 3. 2019 č. j. 8 To 113/2019-7679 bylo městským soudem dne 3. 6. 2019 vydáno další rozhodnutí týkající se vazebního stíhání stěžovatele (č. j. 3 T 151/2017-7162), kdy proti tomuto rozhodnutí podal státní zástupce vrchního státního zastupitelství dne 4. 6. 2019 pod č. j. 2 VZV 11/2017-1396 stížnost. Tato stížnost, se kterou se stěžovatel seznámil a o které bylo rozhodnuto po vazebním zasedání konaném dne 26. 6. 2019 krajským soudem, obsahovala mimo jiné odkaz na předchozí rozhodnutí krajského soudu ze dne 29. 3. 2019 č. j. 8 To 113/2015-7679 i na předmětnou stížnost státního zástupce, která byla stěžovateli doručována (24. 9. 2019). Stěžovatel se při své obhajobě a vyjádření nesouhlasného stanoviska k podané stížnosti ze dne 4. 6. 2019 č. j. 2 VZV 11/2017-1396 jak v rámci svého ústního vyjádření, tak také ve svém písemném vyjádření, vymezoval právě vůči argumentaci vrchního státního zastupitelství, jež byla identická, a to jak v řízení před prvním rozhodnutím krajského soudu ze dne 29. 3. 2019, tak také před druhým rozhodnutím stejného soudu ze dne 26. 6. 2019.

33. Vrchní státní zastupitelství k další části argumentace stěžovatele uvedlo, že byla uplatněna již v jeho předchozích ústavních stížnostech, na rozhodnutí o nichž lze odkázat (zejména viz usnesení ze dne 12. 3. 2019 sp. zn. III. ÚS 3238/18 a body 22 až 24 nálezu sp. zn. III. ÚS 1056/19). Dále zdůraznilo, že v průběhu řízení před obecnými soudy byla stěžovateli poskytnuta dostatečná možnost provádět porady se svými obhájci a nebylo z jeho strany namítáno, že by tyto porady nemohly být činěny, resp. že by mu v důvěrnosti jeho porad s obhájci zabraňovala přítomnost eskorty vězeňské služby, která postupovala dle příslušných právních předpisů v souvislosti s výkonem vazby stěžovatelem. V návaznosti na uvedené vrchní státní zastupitelství navrhuje ústavní stížnost odmítnout.

34. Ústavní soud zaslal obdržená vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Ten této možnosti využil. K argumentaci, že obhajoba měla dostatečně zajištěnu kontradiktornost trestního procesu, zejména pak, když se mohla s předmětným odůvodněním stížnosti státního zastupitelství seznámit nahlédnutím do spisu, sdělil, že Ústavní soud v bodu 28 odůvodnění svého nálezu uvedl, že „věc musí být nyní opětovně projednána krajským soudem, který bude znovu rozhodovat o podané stížnosti státního zástupce, s níž nejprve musí – v souladu se závazným právním názorem vysloveným v tomto nálezu – stěžovatele seznámit tak, aby se k ní mohl vyjádřit“, tedy výslovně krajskému soudu uložil, aby své pochybení napravil aktivním seznámením stěžovatele s obsahem předmětného podání, na což také stěžovatel vyčkával. Nálezy Ústavního soudu přitom představují definitivní řešení ústavněprávních otázek v konkrétní věci, a proto musejí být dotyčným orgánem věrně provedeny a ústavněprávní výklad vyložený v nálezu Ústavního soudu musí být respektován [nálezu Ústavního soudu ze dne 2. 4. 1998 sp. zn. III. ÚS 425/97 (N 42/10 SbNU 285)].

35. Kromě toho stěžovatel uvádí, že senát krajského soudu 7 To původně ani nevěděl, že bude ve věci muset znovu rozhodovat, vzhledem k čemuž by byla snaha stěžovatele se vyjadřovat k předmětnému vazebnímu rozhodování v rámci probíhajících zasedání bezpředmětná. Je také nepřijatelné, aby krajskému soudu v rozporu s § 2 odst. 4 trestního řádu,

který stanovuje, že bez zbytečných průtahů a s největším urychlením mají být projednány zejména vazební věci, trvalo tři týdny od vyhlášení nálezu Ústavního soudu dne 3. 9. 2019, než vůbec rozhodl, který senát bude znovu rozhodovat v dané věci.

36. Stěžovatel rovněž namítl, že přidělení věci senátu by mělo vyplývat z rozvrhu práce, nikoliv rozhodnutí nějakého evidenčního senátu, který k takovému rozhodování není pověřen, a stěžovatel ani neměl možnost podat námitku podjatosti proti jeho složení. Stěžovatel tak ústavní stížnost považuje nadále za důvodnou.

37. Stěžovatel dále doplnil, že nesouhlasí se závěry v usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 932/19 (zejména bod 38 odůvodnění), dle kterých námitky porušení důvěrnosti komunikace obhájce a obviněného nelze uplatňovat ve vazebním řízení, neboť i ve vazebním řízení existuje právo na obhajobu, které tuto důvěrnost zahrnuje. Taktéž dodal, že z hlediska včasnosti ústavní stížnosti je nutno zohlednit, že narušování komunikace popisované v ústavní stížnosti trvá nadále až do současnosti.

38. Ústavní soud rozeslal obdrženou repliku stěžovatele k duplice. Vrchní státní zastupitelství v reakci na to zaslalo přípis, ve kterém upozornilo, že na některé stěžovatelovy námitky bylo reagováno v usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2020 sp. zn. II. ÚS 2889/19.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

39. Napadené rozhodnutí krajského soudu bylo výsledkem vazebního řízení konaného poté, co bylo nálesem Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1056/19 zrušeno usnesení krajského soudu č. j. 8 To 113/2019-7679. Stěžovatel opětovně vytýká porušení práv obhajoby a namítá nerespektování závaznosti kasačního výroku nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1056/19, ve kterém bylo při shledaném porušení procesních záruk řádného procesu krajskému soudu uloženo, aby věc opětovně projednal a rozhodl o podané stížnosti státního zástupce, „s níž nejprve musí – v souladu se závazným právním názorem vysloveným v tomto nálezu – stěžovatele seznámit tak, aby se k ní mohl vyjádřit“. Ústavní soud shledává, že této námitce stěžovatele je nutno přisvědčit.

40. Vazba obviněného v trestním řízení představuje výrazný zásah do základních práv a svobod, k němuž lze přistoupit v souladu se zásadou *ultima ratio* toliko za situace, že požadovaného účelu nelze dosáhnout jinak. Přitom je však nezbytné respektovat předpoklady, za kterých takovýto zásah do osobní svobody ze strany orgánů činných v trestním řízení lze uskutečnit. Právě k jejich posouzení má sloužit rozhodování ve vazebním řízení, na které je nezbytné uplatnit zásady řádného procesu.

41. Záruky práva na obhajobu musí být poskytnuty i ve vazebním řízení. Osoba, o jejíž vazbě se rozhoduje, má právo být slyšena, má právo obeznámit se s argumenty státního zástupce a vyjádřit se k nim, přičemž k uplatnění těchto záruk jí musí být dána reálná možnost a nelze postupovat toliko formálně. Právo obeznámit se s obsahem stížnosti státního zástupce a vyjádřit se k argumentaci v ní plyne ze zásady kontradiktornosti řízení, která musí být respektována jako náležitost řádného procesu i ve vazebním řízení, přičemž při výkonu tohoto práva musí být zabezpečeny i požadavky plynoucí z práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

42. Tato práva nebyla usnesením krajského soudu č. j. 8 To 113/2019-7679, zrušeným nálesem Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1056/19, respektována. Ústavní soud tak proto v daném nálezu vydal výše citovaný pokyn, jehož účelem bylo odstranění následků spojených s konstatováním porušení práva stěžovatele na soudní ochranu, práva na rovnost účastníků v řízení a práva na to, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce, zaručených v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 40 odst. 3 Listiny, a to za současného respektování zásady zdrženlivosti, když Ústavní soud nehodnotil zákonnost rozhodnutí o samotné vazbě a nepředjímal výsledek vazebního řízení.

43. Z doručenek vyplývá, že náleze Ústavního soudu byl tehdejšími účastníky řízení včetně krajského soudu doručen dne 4. 9. 2019. Odůvodnění stížnosti státního zástupce však

krajský soud zaslal až dne 24. 9. 2019 v 17:46 hodin, přičemž právnímu zástupci stěžovatele bylo doručeno téhož dne v 18:45 hodin. O stížnosti státního zástupce bylo následně rozhodováno v neveřejném zasedání konaném následujícího dne v čase 14:00 až 14:15 hodin (viz protokol na č. 1. 9520 spisu krajského soudu sp. zn. 7 To 234/2019).

44. Z uvedeného plyne, že krajskému soudu trvalo 20 dní, než reagoval na instrukci Ústavního soudu a stěžovateli poskytl odůvodnění stížnosti státního zástupce k vyjádření. Naproti tomu časové období mezi doručením přípisu státního zástupce stěžovateli a rozhodováním soudu, které měla obhajoba k dispozici k zaslání vyjádření, netrvalo ani jeden celý den. Zasedání soudu nadto proběhlo v neveřejné formě, tedy obhajoba neměla možnost se vyjádřit ani při jeho konání. Takový postup krajského soudu nepovažuje Ústavní soud za přijatelný.

45. Třeba zdůraznit, že šlo o rozhodování o vazbě, tedy typ věci, jakou je nutno projednávat s největším urychlením (§ 2 odst. 4 trestního řádu). Nutnost postupovat urychleně a chránit důsledně práva obhajoby nadto byla o to zjevnější, že ve věci již ve prospěch stěžovatele rozhodl Ústavní soud, který uložil svým nálezem zaslání předmětného přípisu státního zastupitelství obhajobě. Zaslání tohoto přípisu přitom představovalo zcela jednoduchý úkon a v jeho provedení soudu ani nic relevantního nebránilo. Skutečnost, že soudní senát po určité době nevěděl, že má být ve věci příslušný k rozhodování, v této souvislosti nelze zohledňovat, neboť vnitřní nastavení procesů na soudě nemůže jít k tíži obhajoby. Jelikož odeslání daného přípisu trvalo soudu 20 dní, přičemž následkem takovéhoho promarnění času soudem bylo, že obhajoba měla jen zcela minimální, méně než jednodenní, čas k vyjádření, pak je nutno tento postup hodnotit jako nesplňující požadavek na projednávání vazebních věcí s největším urychlením a v dané situaci vedoucí k porušení stěžovatelových práv na soudní ochranu, rovnost účastníků (stran) v řízení a na obhajobu.

46. Případná je i související námitka stěžovatele, že přípis státního zastupitelství zasláný stěžovateli k vyjádření by měl být provázen odpovídající časovou informací. Rozsah času, který má obhajoba k dispozici k výkonu své úlohy, by pro ni měl být předvídatelný. V případě poskytované možnosti vyjádření by tak mělo být pro obhajobu zřejmé, do kdy může být učiněno. To lze naplnit obvyklým stanovením lhůty k vyjádření obsaženým v průvodním dopise, nebo může postačovat, že obhajoba si může tuto informaci z něčeho dovodit, například zná termín soudního jednání, kdy má být věc projednávána. Zůstane-li však časové ohraničení možnosti vyjádření pro obhajobu neznámé a nepředvídatelné, zvláště pak v situaci, kdy reálně činí jen krátký časový okamžik, pak dochází k porušení práv na soudní ochranu, rovnost účastníků (stran) v řízení a na obhajobu. K tomu došlo i v právě posuzované věci, když dle tvrzení stěžovatele, které odpovídá i obsahu spisu krajského soudu a které nebylo v této části ani zpochybněno vyjádřeními zaslánými k ústavní stížnosti, mu potřebná informace poskytnuta nebyla.

47. Ústavní soud nepovažuje za přesvědčivou ani argumentaci krajského soudu a vedlejšího účastníka, že stěžovatel měl možnost se s předmětným odůvodněním stížnosti státního zástupce seznámit již dříve, zejména nahlédnutím do spisu. Takovéto faktory by třeba mohly hrát roli při posuzování postupu obecných soudů za jiných okolností, nikoliv však v případě, kdy, jak správně uvažuje stěžovatel ve své replice, Ústavní soud nálezem výslovně krajskému soudu uložil, aby své pochybení napravil seznámením stěžovatele s obsahem předmětného podání. Stěžovatel neměl důvod aktivně vyhledávat předmětné podání, z vlastní iniciativy se seznamovat s argumentací státního zastupitelství a vyjadřovat se k ní v situaci, když dle daného nálezu ho krajský soud měl s tímto podáním seznámit a poskytnout mu prostor k vyjádření. V případě že předchozí náleze Ústavního soudu založí pro stěžovatele očekávání, že obecný soud bude určitým způsobem konat (zašle určitý dokument), pak nelze stěžovateli vytýkat, že na takové konání obecného soudu spoléhal a vyčkával, byť by třeba i větší aktivitou

při výkonu obhajoby byl schopen absenci jednání soudu kompenzovat (dokument byla obhajoba schopna získat jinak).

48. Ústavní soud tak uzavírá, že ačkoli krajský soud ve věci rozhodoval poté, co bylo předchozí jeho rozhodnutí zrušeno nálezem Ústavního soudu, došlo k tomu, že již jednou mu vytknuté vady znovu zopakoval, k nezbytným zásadám řádného procesu opět nepřihlížel, resp. pokyn Ústavního soudu dostatečně důsledně nerespektoval, a jeho nové rozhodnutí tak bylo výsledkem vazebního řízení nadále porušujícího základní procesní práva stěžovatele. Odůvodnění stížnosti státního zástupce bylo obhájci stěžovatele doručeno po promarnění téměř třech týdnů, kdy tak mohlo být učiněno, dne 24. 9. 2019 ve večerních hodinách, bez toho, že by mu byla poskytnuta lhůta k vyjádření se nebo byl informován o termínu neveřejného zasedání, a zasedání soudu, a to v neveřejné formě, se konalo následující den, tudíž obhajoba, navzdory očekávání založenému předchozím nálezem Ústavního soudu, neměla reálnou možnost kvalifikovaně reagovat na argumentaci státního zástupce v jeho stížnosti, a nemohla tak žádným způsobem ovlivnit závěry rozhodujícího soudu. Ani nové rozhodnutí krajského soudu tak nemohlo při přezkumu před Ústavním soudem obstát.

49. Pokud jde o ostatní námitky stěžovatele proti usnesení krajského soudu, Ústavní soud se jimi pro nadbytečnost nezabýval, protože dosavadní závěry ke zrušení napadeného usnesení krajského soudu plně postačují a stěžovatel se již ani nenachází ve vazbě, nýbrž ve výkonu trestu, pročež po zrušení předmětného usnesení Ústavním soudem již o jeho vazbě nebude krajským soudem znovu rozhodováno a případná další zjištění Ústavního soudu by tak již nemohla mít význam pro vazební řízení, ze kterého napadené rozhodnutí vzešlo.

VI. Závěr

50. Ústavní soud shrnuje, že trvá-li soudu rozhodujícím o stížnosti ve vazebním řízení 20 dní, než realizuje pokyn z předcházejícího nálezu Ústavního soudu, aby byla stížnost státního zastupitelství zaslána obhajobě k vyjádření, přičemž obhajobě nestanoví žádnou lhůtu k vyjádření a té ani z jiných zdrojů není známo, do kdy by se měla vyjádřit, a následně po provedeném doručení textu stížnosti o ní rozhodne po méně než 24 hodinách v neveřejném zasedání, pak porušuje zejména právo stěžovatele na obhajobu, neboť takto absenteje možnost ústního vyjádření při jednání. Taktéž poskytnutí malého časového rozsahu k písemnému vyjádření, způsobené nadto v rozhodující míře tím, že soud při doručování nepostupoval s největším urychlením, jak vazební věci vyžadují, jakož i nepředvídatelnost časového limitu, do kdy má být vyjádření učiněno, nelze považovat za dostatečné. Nutno tak konstatovat porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, na rovnost účastníků (stran) řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny a práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

51. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud ústavní stížnosti zčásti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyhověl a ve zbytku ji odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) a b) téhož zákona jako návrh zčásti nepřipustný a zčásti podaný po lhůtě stanovené tímto zákonem pro jeho podání.

52. Jde-li o stěžovatelův návrh na přednostní projednání věci, Ústavní soud neshledal důvody k upřednostnění jeho ústavní stížnosti před stížnostmi jiných stěžovatelů, zejména s přihlédnutím k tomu, že stěžovatel se již v době vznesení takového návrhu nenacházel ve vazbě.

Č. 191**Vyloučení soudního přezkumu rozhodnutí, kterým nebylo uděleno státní občanství cizinci z důvodu bezpečnosti státu
(sp. zn. III. ÚS 22/20 ze dne 29. září 2020)**

1. Soudci Ústavního soudu, stejně jako soudci obecných soudů, mají podle § 58 odst. 1 písm. e) zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, přístup k utajované informaci všech stupňů utajení bez platného osvědčení fyzické osoby a poučení. O okolnosti, zda přístup k utajované informaci nezbytně potřebuje k výkonu své funkce (§ 6 odst. 1, § 11 odst. 1 a § 58 odst. 2 citovaného zákona), v případě soudců nerozhoduje orgán moci výkonné, nýbrž samotný soud, který v tomto ohledu nepodléhá souhlasu bezpečnostních složek. Jsou-li ústavní stížností napadená rozhodnutí Ministerstva vnitra, jimiž byla zamítnuta žádost o udělení státního občanství České republiky podle § 22 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky), z důvodu ohrožení bezpečnosti státu, založena právě (resp. pouze) na v těchto rozhodnutích blíže nespecifikovaných stanoviscích Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky, je skutečný přezkum těchto rozhodnutí Ústavním soudem bez znalosti těchto stanovisek prakticky nemožný, takže je splněna shora zmíněná zákonná podmínka potřeby předmětných informací k výkonu funkce soudce.

2. Právo každého domáhat se stanoveným postupem svého práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod se nevztahuje pouze k ústavně zaručeným základním právům a svobodám. V řízení o podané žádosti o udělení státního občanství proto sice neexistuje základní právo na jeho nabytí („právo na výsledek“), avšak základní právo na to, aby proces domáhání se práva každého probíhal způsobem, který je zákonný, korektní, rozumný, předvídatelný a přezkoumatelný („právo na respektování stanoveného postupu“).

3. Okolnost, že se nejedná o rozhodnutí orgánů veřejné správy přímo se týkající základních práv a svobod, a že je proto ústavně akceptovatelná soudní výluka těchto rozhodnutí (čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod), ještě neznamená, že by se na toto rozhodování orgánů veřejné správy nevztahovaly elementární požadavky plynoucí ze zásad právního státu. Při přezkumu těchto rozhodnutí Ústavním soudem z hlediska dodržení „stanoveného postupu“ Ministerstva vnitra ve věcech udělení státního občanství České republiky je v následném řízení o ústavní stížnosti nezbytné též posouzení, zda informace obsažené ve stanovisku bezpečnostního sboru jsou způsobilé odůvodnit vydání negativního správního rozhodnutí. Efektivní soudní kontrola rozhodnutí orgánů veřejné správy nemá být totiž založena na apriorní důvěře, nýbrž právě naopak na nedůvěře, byť plně respektující presumpci správnosti správních rozhodnutí.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka o ústavních stížnostech stěžovatele B. C., zastoupeného JUDr. Jiřím Novákem, advokátem, sídlem Sokolská 1788/60, Praha 2 – Nové

Město, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 6. 2020 č. j. 1 As 71/2020-24, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 1. 2020 č. j. 8 A 2/2020-23, rozhodnutí ministra vnitra ze dne 1. 11. 2019 č. j. MV-102659-3/SO-2019 a rozhodnutí Ministerstva vnitra ze dne 13. 6. 2019 č. j. VS-4506/835.3/2-2018, spojených s návrhem na zrušení § 26 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky), za účasti Ministerstva vnitra, Městského soudu v Praze a Nejvyššího správního soudu jako účastníků řízení, takto:

I. Ústavní stížnost směřující proti rozhodnutí ministra vnitra ze dne 1. 11. 2019 č. j. MV-102659-3/SO-2019 a rozhodnutí Ministerstva vnitra ze dne 13. 6. 2019 č. j. VS-4506/835.3/2-2018 se zamítá.

II. Ve zbytku se návrhy odmítají.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení

1. Dvěma ústavními stížnostmi (ze dne 6. 1. 2020 a 3. 8. 2020, později doplněnými) podanými podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 4 odst. 2, čl. 10 odst. 1, čl. 32 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“).

2. Stěžovatel podle § 64 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rovněž navrhl, aby Ústavní soud zrušil § 26 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky), [dále též jen „zákon o státním občanství“], jelikož má za to, že porušuje čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny.

3. Stěžovatel má v České republice od roku 2003 povolen trvalý pobyt. Na základě jeho žádosti bylo dne 29. 8. 2018 zahájeno řízení ve věci udělení státního občanství České republiky, přičemž v návěti uvedeným rozhodnutím Ministerstva vnitra (dále též „ministerstvo“) byla žádost zamítnuta. Podle § 22 odst. 3 zákona o státním občanství si Ministerstvo vnitra vyžádalo stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky (dále též „bezpečnostní sbory“), která se nestávají součástí spisu, obsahují-li utajované informace (dále jen „stanoviska“). Jelikož ze stanovisek údajně vyplynulo, že stěžovatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty, nebylo stěžovateli podle ustanovení § 13 odst. 2 zákona o státním občanství požadované občanství uděleno.

4. Stěžovatel v podaném rozkladu uvedl, že si není vědom, že by svým chováním ohrožoval bezpečnost státu nebo jeho svrchovanost apod. Jelikož zamítavé rozhodnutí ministerstva bylo odůvodněno poukazem na utajované informace, namítal též absenci příslušného odůvodnění a nerespektování zákazu libovůle.

5. Rozklad stěžovatele proti výše uvedenému rozhodnutí ministerstva byl zamítnut rozhodnutím ministra vnitra rovněž napadeným v tomto řízení. Ministr vnitra (dále též jen „ministr“) vysvětlil, že stanoviska bezpečnostních sborů jsou založena na ověřených poznatcích a že nešlo připustit, aby se stěžovatel, který podle stanovisek ohrožuje bezpečnost státu, mohl seznámit s utajovanými informacemi, neboť by to mělo za následek jejich prozrazení. Ministerstvo postupovalo správně, když postupem podle příslušných ustanovení zákona o státním občanství stěžovatelovu žádost zamítlo, a to včetně stručného odůvodnění rozhodnutí podle § 22 odst. 3 zákona o státním občanství. Ministr uzavřel, že byt' nejsou stěžovateli známy

konkrétní důvody negativních stanovisek, bylo přiměřeně k okolnostem případu zachováno jeho právo na řádný proces. Tato praxe je podle ministra vnitra běžná např. i v Polské republice nebo Dánském království a stěžovateli umožňuje jednak zjistit alespoň základní důvod zamítnutí žádosti, jednak prostřednictvím rozkladu nepříznivé rozhodnutí přezkoumat. Právě v průběhu řízení o rozkladu jsou přezkoumávány důvody zamítavého rozhodnutí i bez toho, aby je stěžovatel znal. Nadto si ministr vnitra v případě stěžovatele vyžádal aktualizované podklady bezpečnostních sborů a dospěl k závěru, že nebezpečí stále trvá. Nutná omezení procesních práv stěžovatele pak ministr považoval za souladná s ústavním pořádkem, zejména poukazem na nálezu ze dne 11. 10. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 5/16 (N 186/83 SbNU 43; 393/2016 Sb.; veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

6. Městský soud v Praze (dále též jen „městský soud“) v záhlaví označeným usnesením odmítl žalobu stěžovatele podanou proti právě citovanému rozhodnutí ministra vnitra, což odůvodnil soudní výlukou přezkumu těchto rozhodnutí, založenou ustanovením § 26 zákona o státním občanství, přičemž tuto soudní výlukou akceptoval jako ústavně souladnou i Ústavní soud v nálezu ze dne 2. 7. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 39/17 (N 124/95 SbNU 8; 212/2019 Sb.).

7. Nejvyšší správní soud shora citovaným rozsudkem zamítl kasační stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení městského soudu a neshledal důvod pro podání návrhu na zrušení ustanovení § 26 zákona o státním občanství, protože o takovém návrhu nedávno Ústavní soud rozhodoval a tento návrh zamítl. V závěru rozsudku Nejvyšší správní soud uvedl (bod 21), že z nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/17 je zjevné, že právě ústavní stížnost podaná přímo proti rozhodnutí o neudělení občanství (resp. rozhodnutí o zamítnutí rozkladu) je v dané věci efektivním prostředkem ochrany, v jehož rámci by měl být proveden kompletní přezkum důvodů pro neudělení občanství plynoucích z utajovaných informací.

II. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel v obou ústavních stížnostech namítá zásah do svého ústavně zaručeného práva na řádný proces a na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Porušen měl být dále čl. 4 odst. 2 Listiny a odvozeně rovněž čl. 10 odst. 1 a čl. 32 odst. 1 Listiny. Stěžovatel tvrdí, že mu v napadeném rozhodnutí ministerstva byla sdělena v podstatě toliko informace, že jeho žádost byla zamítnuta z důvodu ohrožení bezpečnosti státu, s odkazem na příslušná ustanovení zákona o státním občanství. Ani v rozhodnutí o rozkladu ministr neuvedl žádné skutečnosti, které by věc osvětlovaly a ze kterých by stěžovatel mohl zjistit, jakou měrou a z jakých důvodů představuje bezpečnostní hrozbu. Z napadených rozhodnutí nevyplývá, že by se správní orgány blíže zabývaly stanovisky nebo zkoumaly další podklady. Ministr se v napadeném rozhodnutí nevěnuje stanoviskům v konkrétní věci stěžovatele, pročež nebyla posuzována míra ohrožení bezpečnosti. Nebyl tak dodržen požadavek přiměřenosti a odůvodnění napadených rozhodnutí jsou nepřezkoumatelná. Stěžovatel nemá možnost „objektivizovat“ informaci, zda skutečně představuje bezpečnostní hrozbu, anebo jde o libovůli správního orgánu.

9. V návrhu na zrušení ustanovení § 26 zákona o státním občanství spojeném s ústavní stížností stěžovatel zejména namítá porušení principu dělby moci, kterým se údajně Ústavní soud při posouzení ústavnosti napadeného ustanovení v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17 nezabýval. Jakkoliv si je stěžovatel vědom i závěrů nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 5/16, jímž byl § 22 odst. 3 zákona o státním občanství shledán ústavně souladným, nelze podle něj opomenout, že jednotlivec má mít v rámci postulátů plynoucích z práva na soudní ochranu a principu právního státu též právo na odůvodnění rozhodnutí orgánu veřejné moci, aby se mohl seznámit se základem zásahu do jeho právní sféry – rozhodnutí musí být přezkoumatelná. Byť není na udělení státního občanství právní nárok, je na něj podle stěžovatele veřejné subjektivní právo, kterému musí odpovídat i postup prostý libovůle a diskriminace. Stěžovatel nespatřuje důvod k duplicitnímu omezení veřejných subjektivních práv žadatelů o státní občanství, ke kterému

však vyloučení soudního přezkumu podle § 26 zákona o státním občanství směřuje, i když sleduje stejný cíl jako § 22 odst. 3 téhož zákona, a nemůže tak projít testem přiměřenosti.

10. Jelikož ani ustanovení § 26 a § 22 odst. 3 zákona o státním občanství neobsahují konkrétní definici žadatelů, jejichž žádosti jsou ze soudního přezkumu vyloučeny, přiklání se stěžovatel k názoru vyslovenému v odlišném stanovisku čtyř soudců k nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/17, že nikoli zákonodárce, nýbrž bezpečnostní sbory fakticky rozhodují o tom, která rozhodnutí (ne)budou podléhat soudnímu přezkumu. Podle judikatury Ústavního soudu však není možné, aby se ochrana základních práv a svobod dostala pod pravomoc moci výkonné. Dále stěžovatel citoval nebo parafrázoval podstatnou část odlišného stanoviska k nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/17; zejména zdůraznil, že případné zneužití zákonem o státním občanství stanovené procedury je soudem neidentifikovatelné, čímž v podstatě dochází k legalizaci svévole, a zvolený způsob je nepřiměřený s ohledem na kýžený účel. K dosažení stanoveného cíle by měl stačit postup podle § 22 odst. 3 zákona o státním občanství bez vyloučení soudního přezkumu. Ústavní soud, podle stěžovatele nešťastnou formulací, v bodu 70 odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17 konstatoval, že předložení utajovaných informací soudu v případě povolení soudního přezkumu by ohrožovalo zájem na ochraně utajovaných informací, čímž měl deklarovat nedůvěru k soudcům, kteří jako by nemohli vnímat tajnost informací a odpovídající způsob nakládání s nimi. Stěžovatel má též za to, že se Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17 dostatečně nevypořádal s nálezy odkazovanými v odlišném stanovisku.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. Nejvyšší správní soud uvádí, že vycházel z nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/17 a závěry zde vyslovenými byl vázán. Jakkoliv proto považoval kasační námitky týkající se protiústavnosti ustanovení § 26 zákona o státním občanství za přiléhavé, s ohledem na závěry Ústavního soudu mu nezbylo než kasační stížnost zamítnout.

12. Městský soud v Praze se omezil na konstatování, že zcela odkazuje na odůvodnění usnesení, které v této věci vydal.

13. Ministerstvo vnitra sdělilo, že na základě stanovisek vyžádaných v souladu s § 22 odst. 3 zákona o státním občanství byla stěžovatelova žádost zamítnuta, neboť „ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty“. Tento závěr potvrdil v řízení o rozkladu ministr, který si vyžádal aktualizované podklady od příslušného bezpečnostního sboru, aby mohl posoudit trvání bezpečnostního rizika u stěžovatele. Obsahují-li vyžádaná stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby České republiky utajované informace, že žadatel představuje bezpečnostní riziko, v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z tohoto důvodu. Ministerstvo vnitra se rovněž plně ztotožňuje s nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 5/16, na který odkazuje. Jakkoliv není dáno základní právo na nabytí státního občanství, vztahují se na správní rozhodnutí požadavky jeho řádného odůvodnění. V případě ohrožení bezpečnostních zájmů státu však stát musí disponovat příslušnými nástroji a jedním z nich je i oblast ochrany utajovaných informací. Proto jsou z odůvodnění rozhodnutí vyloučeny ty informace, které se týkají bezpečnosti státu, a pouze se obecně uvede, že k zamítnutí žádosti došlo právě z tohoto důvodu. Při samotném hodnocení stanovisek Policie České republiky a zpravodajské služby České republiky je třeba vycházet ze skutečnosti, že právě tyto složky jsou příslušné k zajišťování bezpečnosti a ochrany státu a „jejich posouzení situace (resp. stanoviska) nemohou být orgánem rozhodujícím ve věci udělení státního občanství České republiky zpochybňována“.

IV. Změna soudce zpravodaje

14. Ústavní stížnost vedená pod sp. zn. III. ÚS 22/20 byla dle rozvrhu práce přidělena soudci Radovanu Suchánkovi jako soudci zpravodaji. S jeho návrhem rozhodnutí se III. senát při projednání věci dne 7. 7. 2020 neztotožnil. Proto byl předsedou senátu postupem podle ustanovení § 55 zákona o Ústavním soudu jako nový soudce zpravodaj určen soudce Vojtěch Šimíček.

V. Spojení řízení o ústavních stížnostech

15. Podle ustanovení § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 112 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, může Ústavní soud v zájmu hospodárnosti řízení spojit ke společnému projednání věci, které u něho byly zahájeny a skutkově spolu souvisí nebo se týkají týchž účastníků. Jelikož výše uvedené ústavní stížnosti směřují proti rozhodnutím orgánů veřejné moci vydaným v rámci jediného řízení (byť vedeného před správním orgánem a následně před správními soudy), je dána jejich skutková souvislost. Ústavní soud proto z důvodu hospodárnosti a efektivity řízení dle výše uvedených ustanovení tyto věci usnesením ze dne 18. 8. 2020 spojil ke společnému řízení.

VI. Postup v řízení a obsah vyžádaných spisů a dalších podkladů

16. Ústavní soud požádal výzvou ze dne 13. 7. 2020 Ministerstvo vnitra o zaslání úplného správního spisu a další podkladové dokumentace, a to včetně všech stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky, ze kterých Ministerstvo vnitra při svém rozhodování vycházelo, resp. která při svém rozhodování zohlednilo. Uvedl v ní, že se seznámil s právním názorem Ministerstva vnitra, uplatněným v řízení před Ústavním soudem vedeném pod sp. zn. IV. ÚS 1233/18 (usnesení sp. zn. IV. ÚS 1233/18 ze dne 11. 9. 2018), jehož podstatou bylo odmítnutí poskytnout předmětná stanoviska s tím, že k nahlédnutí do nich soudcem Ústavního soudu může dojít výhradně v sídle správního odboru Ministerstva vnitra na adrese náměstí Hrdinů 1634/3, Praha 4, a to teprve po předložení předchozího souhlasu dotčených bezpečnostních sborů. Takovýto výklad však nelze s ohledem na pravomoc Ústavního soudu ve vztahu k orgánům veřejné moci akceptovat.

17. Soudci Ústavního soudu, stejně jako soudci obecných soudů, mají podle § 58 odst. 1 písm. e) zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, přístup k utajované informaci všech stupňů utajení bez platného osvědčení fyzické osoby a poučení. O okolnosti, zda přístup k utajované informaci nezbytně potřebuje k výkonu své funkce (§ 6 odst. 1, § 11 odst. 1 a § 58 odst. 2 citovaného zákona), v případě soudců nerozhoduje orgán moci výkonné, nýbrž samotný soud, který v tomto ohledu nepodléhá souhlasu bezpečnostních složek. Jsou-li ústavní stížností napadená rozhodnutí Ministerstva vnitra, jimiž byla zamítnuta žádost o udělení státního občanství České republiky podle § 22 odst. 3 zákona o státním občanství České republiky z důvodu ohrožení bezpečnosti státu, založena právě (resp. pouze) na v těchto rozhodnutích blíže nespecifikovaných stanoviscích Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky, je skutečný přezkum těchto rozhodnutí Ústavním soudem bez znalosti těchto stanovisek prakticky nemožný, takže je splněna shora zmíněná zákonná podmínka potřeby předmětných informací k výkonu funkce soudce. V této souvislosti Ústavní soud ubezpečil Ministerstvo vnitra, že je dostatečně materiálně, technicky i personálně vybaven k tomu, aby zajistil ochranu utajovaných informací, a je si plně vědom rovněž (zejména) ustanovení § 89 odst. 7 a § 133 zákona o ochraně utajovaných informací a významu diskrétnosti v těchto řízeních.

18. Z obsahu vyžádaného správního spisu se podává, že stěžovatel podal dne 30. 8. 2018 ke Krajskému úřadu Moravskoslezského kraje žádost o udělení státního občanství, kterou odůvodnil tím, že v České republice pobývá již 20 let (od července 1998; trvalý pobyt mu byl udělen v roce 2003) a vnímá ji jako svůj pravý domov, je integrován do české společnosti

a občanství Srbské republiky je pouze formální. S českou občankou založil rodinu, vychovává zde dva syny (státní občany České republiky), vlastní dům a pozemkovou parcelu a úspěšně zde podniká. V České republice žije rovněž jeho širší rodina (bratr a bratranec s rodinami), která již byla naturalizována.

19. K této žádosti stěžovatel přiložil:

- vyplněný dotazník k žádosti o udělení státního občanství,
- potvrzení, že není evidován v trestní evidenci v Srbsku,
- výpis z evidence Rejstříku trestů fyzických osob, ze které plyne, že nejsou žádné informace o odsouzení stěžovatele v České republice,
- osvědčení o vykonání zkoušky znalosti z českého jazyka, základní znalosti ústavního systému České republiky a základní orientace v kulturně-společenských, zeměpisných a historických realitách České republiky pro účely udělování státního občanství,
- potvrzení zdravotní pojišťovny o tom, že stěžovatel nemá evidován splatný nedoplatek pojistného a penále na veřejném zdravotním pojištění (ani firmy, kde stěžovatel působí),
- potvrzení okresní správy sociálního zabezpečení o tom, že stěžovatel nemá evidován dluh týkající se pojistného na sociální zabezpečení (ani firmy, kde stěžovatel působí),
- potvrzení finančního úřadu o neexistenci daňových nedoplatků stěžovatele (ani firem, kde stěžovatel působí),
- potvrzení celního úřadu o neexistenci nedoplatků stěžovatele (ani firem, kde stěžovatel působí),
- pracovní smlouvy, mzdové listy, výpisy z obchodního rejstříku, z nichž plynou ekonomické aktivity stěžovatele,
- kopie pasu stěžovatele,
- sdělení Magistrátu města Havířov, že stěžovatel v posledních třech letech nebyl oznámen pro přestupky.

Na základě těchto podkladů Krajský úřad Moravskoslezského kraje dne 1. 10. 2018 zaslal Ministerstvu vnitra doporučující stanovisko, neboť ověřil, že stěžovatel splňuje všechny podmínky pro udělení státního občanství.

20. Ministerstvo vnitra však tuto žádost o udělení státního občanství rozhodnutím napadeným nyní projednávanou ústavní stížností s odkazem na ustanovení § 13 odst. 2 zákona o státním občanství zamítlo a následný rozklad zamítl ministr vnitra.

21. Z podkladů, které podléhají příslušnému stupni utajení a se kterými se Ústavní soud podrobně seznámil poté, co je obdržel od ministerstva, se podává, že ministerstvo dne 5. 11. 2018 obdrželo nesouhlasné stanovisko bezpečnostního sboru k žádosti o udělení státního občanství stěžovatele, které však nebylo nijak odůvodněno. Na základě tohoto stanoviska vydalo ministerstvo dne 13. 6. 2019 zamítavé rozhodnutí, které je předmětem přezkumu v rámci řízení o nyní projednávané ústavní stížnosti. Ministr vnitra si následně vyžádal od stejného bezpečnostního sboru podrobné vysvětlení důvodů vydání nesouhlasného stanoviska ke stěžovatelově žádosti a na jeho základě zamítl rozklad stěžovatele.

VII. Hodnocení splnění podmínek řízení

22. Ústavní soud vždy nejprve zkoumá splnění procesních podmínek řízení. V tomto ohledu konstatuje, že obě ústavní stížnosti byly podány včas, obsahují relevantní ústavněprávní argumentaci a stěžovatel je řádně zastoupen advokátem. Ve vztahu k napadeným rozhodnutím orgánů veřejné moci se jedná o návrh přípustný, protože před jeho podáním stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

23. Jak bude vysvětleno níže, stěžovatel v pořadí první ústavní stížností napadl obě správní rozhodnutí, jelikož si byl vědom soudní výluky obsažené v ustanovení § 26 zákona o státním občanství a na ni navazující judikatury Ústavního soudu. Protože však navrhl rovněž zrušení tohoto zákonného ustanovení, napadl tato rozhodnutí též správní žalobou (resp. kasační

stížností) tak, aby bylo zřejmé, že marně vyčerpal všechny prostředky k ochraně svých práv. Proti těmto soudním rozhodnutím brojí ústavní stížnost podaná v pořadí jako druhá.

24. Ústavní soud dále uvádí, že návrhem na zrušení ustanovení § 26 zákona o státním občanství se poměrně nedávno zabýval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17, kde byla konstatována jeho ústavní souladnost. Podstata nynějších stěžovatelových námitek směřujících proti tomuto ustanovení přitom již byla vypořádána v tomto nálezu. Za situace, kdy se argumentace použitá stěžovatelem obsahově zcela překrývá s námitkami, které Ústavní soud již vypořádal v právě citovaném nedávném nálezu, proto požadovanému postoupení věci plénu Ústavního soudu brání tzv. překážka věci nálezem rozhodnuté (*rei iudicatae*) podle § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a jde tak v tomto rozsahu o návrh nepřipustný [§ 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu].

VIII. Posouzení důvodnosti ústavních stížností

25. Ústavní soud se nejprve zabýval v pořadí druhou ústavní stížností, která požaduje zrušení obou rozhodnutí správních soudů.

26. K tomu Ústavní soud uvádí, že obě tato rozhodnutí vycházejí z kogentní dikce § 26 zákona o státním občanství, který vylučuje soudní přezkum těchto správních rozhodnutí. Za situace, kdy Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17 dovedl ústavní konformitu této soudní výluky, neměly správní soudy v intencích čl. 95 odst. 1 Ústavy jinou možnost než správní žalobu stěžovatele odmítnout, resp. zamítnout jeho následnou kasační stížnost. Z ústavněprávního hlediska jim proto nelze nic vytknout a k tvrzenému porušení čl. 36 odst. 1 nebo 2 Listiny tedy nedošlo.

27. Tuto ústavní stížnost, vázan právním názorem obsaženým v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17, proto Ústavní soud musel odmítnout jako zjevně neopodstatněnou podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

28. Ústavní soud tedy mohl dále věcně přezkoumat pouze obě v záhlaví označená správní rozhodnutí.

29. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny platí, že „[k]aždý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu“.

30. Ústavní soud vychází z toho, že z právě citovaného článku neplyne, že by se zde uváděný požadavek „stanoveného postupu“ vztahoval pouze k ochraně ústavně zaručených základních práv nebo svobod (obdobně viz POSPÍŠIL, I. in: WAGNEROVÁ/ŠIMÍČEK/LANGÁŠEK/POSPÍŠIL. Listina základních práv a svobod – komentář. Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 733: „Nelze však tvrdit, že spravedlivý proces míří pouze k ochraně ústavně zaručených práv.“). Pro tento závěr svědčí přinejmenším gramatická dikce tohoto článku (je použit pojem „právo“, nikoliv „základní právo“), argument kontextuální (následující odstavec důsledně odlišuje zkrácení na „právech“, kdy je zaručena soudní ochrana, přičemž však „nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny“: samotný ústavodárce tedy ve stejném článku odlišuje dvě kategorie práv – „běžná“ a základní, chráněná přímo Listinou) a konečně argument principem právního státu, kdy již z principu vázanosti státní moci zákonem (čl. 2 odst. 2 Listiny) plyne nezbytnost zákonné regulace a náležité kontroly uplatňování práv.

31. Podle čl. 36 odst. 2 Listiny platí právo každého obrátit se na soud s návrhem na přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy, „nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny“. Jakkoliv proto Listina připouští možnost soudní výluky přezkumu rozhodnutí orgánu veřejné správy, je tato výluka ústavně nepřipustná v případě rozhodnutí týkajících se základních práv. Již z povahy věci se však čl. 36 odst. 2 Listiny netýká práva na soudní a jinou právní ochranu podle odstavce 1 stejného článku, a to především proto, že by se toto právo „zacyklilo“: ústavně akceptovaná soudní výluka by se (současně!) stala ústavně nepřipustnou. Nedává tedy

rozumný smysl, aby právo na soudní a jinou právní ochranu ve vztahu k přezkumu jakéhokoliv rozhodnutí orgánu veřejné správy bylo vykládáno jako ústavně zaručené základní právo *per se*, jelikož v tomto případě by zákonná výluka soudního přezkumu těchto rozhodnutí nemohla nastat v žádném případě, což by ale odporovalo výslovnému znění Listiny.

32. Současně však platí, že právo na jinou právní ochranu představuje jeden ze základních atributů právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). V podmínkách právního státu totiž platí, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny), zatímco jedinec může činit vše, co není zákonem zakázáno, a nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny). Ústavní soud proto ve své setrvalé judikatuře vychází z primátu jednotlivce před státem a z toho, že se státní moc nesmí dopouštět libovůle, která by se mohla projevovat i ve zřetelně neomezeném a nijak efektivně nekontrolovatelném rozhodování orgánu veřejné moci o právech jednotlivce. Dílčí závěr, plynoucí ze shora provedeného výkladu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny, je proto ten, že ani okolnost, že se nejedná o rozhodnutí orgánů veřejné správy přímo se týkajících základních práv a svobod podle Listiny, a je proto ústavně akceptovatelná soudní výluka těchto rozhodnutí, ještě neznamená, že by se na toto rozhodování orgánů veřejné správy nevztahovaly elementární požadavky plynoucí ze zásad právního státu.

33. Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17 uvedl, že není dáno základní právo na udělení státního občanství (body 60–61; podle § 12 zákona o státním občanství platí, že „[n]a udělení státního občanství České republiky není právní nárok“), a je proto přípustné omezení v podobě výlučky ze soudního přezkumu takových rozhodnutí, jejichž soudní přezkum, resp. předložení utajovaných informací soudu by takový zájem ohrožovalo (bod 70). Ve stejném nálezu Ústavní soud potvrdil závěry judikatury Nejvyššího správního soudu, podle které „se rozhodování o udělení státního občanství dotýká veřejných subjektivních práv – o podané žádosti proto musí být rozhodnuto s vyloučením libovůle, diskriminace apod. Uvedené však není případem, kdy se podle čl. 36 odst. 2 Listiny rozhodnutí týká základních práv“ (bod 62). Jakkoliv tedy plénum Ústavního soudu dospělo k závěru, že na udělení státního občanství neexistuje subjektivní základní právo, a zákonná výlučka soudního přezkumu je proto ústavně souladná, neplyne z tohoto závěru, že by existovala formální či faktická soudní výlučka přezkumu negativních správních rozhodnutí prováděného samotným Ústavním soudem v řízení o ústavní stížnosti. Jinak řečeno, z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17 nelze dovodit, že by (kromě akceptace ústavnosti výlučky přezkumu ve správním soudnictví) rozhodnutí, kterými se zamítá žádost o udělení státního občanství, nebyla věcně přezkoumatelná Ústavním soudem. Pravomoc Ústavního soudu rozhodovat o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod je totiž zakotvena přímo v čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, z čehož plyne, že tuto pravomoc nelze zákonem omezit. Otázka, zda se v konkrétním případě jedná o zásah do ústavně zaručených základních práv a svobod, je pak otázkou hodnocení splnění podmínek řízení a důvodnosti (resp. opodstatněnosti) podané ústavní stížnosti, nikoliv možného institucionálního omezení přístupu k Ústavnímu soudu.

34. Z předchozího závěru o přezkoumatelnosti rozhodnutí orgánu veřejné správy Ústavním soudem i v případě, kdy se toto rozhodnutí přímo netýká základních práv a svobod podle Listiny, plyne další nutný závěr. Pokud totiž nemá být tento přezkum čistě formální a v konečném důsledku i zcela neefektivní a neúčelný, je nezbytné, aby Ústavní soud přezkoumal všechny skutečnosti, na kterých svoje rozhodnutí založil správní orgán, a to včetně těch, které podléhají utajení. V opačném případě (tzn. bez znalosti všech podkladů, ze kterých ministerstvo ve svém rozhodování vycházelo) by nastala protismyslná situace, kdy na straně jedné má Ústavní soud v rámci řízení o ústavní stížnosti poskytnout efektivní ochranu proti tvrzenému porušení práv stěžovatele, nicméně současně jsou odůvodněné přezkoumávané

rozhodnutí redukována na citaci zákonného ustanovení, podle kterého byla žádost zamítnuta, přičemž by nebylo ani zřejmé, (1.) zda vůbec mělo Ministerstvo vnitra k dispozici předmětné stanovisko/a bezpečnostních sborů, a pokud ano, (2.) které z nich, (3.) na jakých bezpečnostních rizicích je založeno (resp. jsou založena), a (4.) zda závěry učiněné ministerstvem jsou natolik dostatečně, racionálně a logicky opřeny o tato bezpečnostní rizika, že to odůvodňuje zamítnutí žádosti.

35. Jak uvedl Evropský soud pro lidská práva v rozsudku ze dne 12. 2. 2009 *Nolan a K. proti Rusku* (č. 2512/04, zejm. bod 71; věcně se však tento případ týkal zbavení svobody v tranzitním prostoru mezinárodního letiště), minimálním standardem, který zaručuje právo na účinný opravný prostředek, je přístup nezávislého orgánu příslušného k přezkoumání důvodů rozhodnutí a relevantních důkazů k utajovaným materiálům tak, aby mohl konat, nemá-li takové rozhodnutí odůvodněný základ ve faktech anebo odhaluje výklad pojmu „národní bezpečnost“, který je nezákonný, v rozporu se zdravým rozumem anebo svévolný. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/16 proto také Ústavní soud uvedl, že v případech, kdy je reálná obava, že by zpřístupnění konkrétních důvodů nevyhovění žádosti mohlo ohrozit bezpečnost státu či třetích osob, nebudou žadateli o státní občanství sdělovány. Podobně Evropský soud pro lidská práva v rozsudku velkého senátu *Regner proti České republice* ze dne 19. 9. 2017 (stížnost č. 35289/11) uvedl, že z pohledu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tj. jak z pohledu práva na spravedlivý proces obecně, tak z pohledu práva na rovnost zbraní, není zpřístupnění všech relevantních důkazů absolutním právem, pokud zde existují převažující zájmy na ochraně národní bezpečnosti, případně další zájmy, které je třeba vyvažovat oproti právům účastníka řízení.

36. Jak uvedl Nejvyšší správní soud (v případě zrušení platnosti osvědčení fyzické osoby pro příslušný stupeň utajení), „protože mezi oběma protichůdnými legitimními zájmy je nutno najít rovnováhu, musí mít soud v rámci soudního přezkumu přístup ke všem informacím, na základě nichž bylo rozhodnuto v bezpečnostním řízení. Jen tak může být zajištěna účinná soudní kontrola. Soud je zde ve zvýšené míře než při ‚běžném‘ soudním řízení, v němž účastník má k dispozici stejné informace jako soud, garantem práva na spravedlivý proces, což vyžaduje i zvýšenou aktivitu soudu vůči postupu veřejné správy. Za splnění těchto podmínek pak může být přístup k informacím v nezbytných případech odepřen účastníkům řízení či dalším na řízení participujícím osobám (zástupcům účastníků, zúčastněným osobám aj.). Ostatně právě proto mají také soudci podle ust. § 58 odst. 1 písm. e) a odst. 2 zákona o ochraně utajovaných informací přístup k utajovaným informacím všech stupňů utajení bez platného osvědčení ode dne jmenování do funkce po dobu jejího výkonu a v rozsahu nezbytném pro její výkon. Soudní kontrola, které nemůže být za žádných okolností odepřen přístup k informacím relevantním pro výsledek bezpečnostního řízení, tak může v míře ještě dostačující zajistit vyloučení libovůle u zpravodajských služeb a NBÚ při zachování utajení té nezbytné části informací relevantních pro bezpečnostní řízení, jejichž poskytnutí účastníkům řízení by bylo v rozporu s veřejným zájmem na jejich utajení. Neměl-li by však soud k takovým informacím přístup, o účinnou soudní kontrolu by se nejednalo, což by bylo nutno považovat za protiústavní stav. Soud by totiž byl v takovém případě ve skutkové rovině ‚slepý‘, musel by se spolehnout pouze na správnost názoru zpravodajských služeb a přezkoumával by pouze procesní námitky“ (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 11. 2011 č. j. 7 As 31/2011-101; www.nssoud.cz).

37. V nyní projednávaném případě nastala situace, kdy stěžovatel uplatňoval svoje právo na udělení státního občanství, a to přinejmenším v tom smyslu, že předložil všechny požadované podklady a měl za to, že splnil všechny zákonem stanovené podmínky pro to, aby mu mohlo být uděleno státní občanství. Ministr k tomu v odůvodnění napadeného rozhodnutí mimo jiné citoval též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 1. 1999 *Karashev a rodina proti Finsku* (č. 31414/96), ve kterém je uvedeno, že právo na udělení státního

občanství není zaručeno Úmluvou ani jejími protokoly. Ústavní soud ovšem dodává, že ve stejném rozhodnutí je také konstatováno, že Evropský soud pro lidská práva nevyklučuje, že svévolné odmítnutí státního občanství může za určitých okolností vyvolat zásah do čl. 8 Úmluvy z důvodu dopadu takového odmítnutí na soukromý život jednotlivce. [„The Court does not exclude that an arbitrary denial of a citizenship might in certain circumstances raise an issue under Article 8 of the Convention because of the impact of such a denial on the private life of the individual. Therefore it is necessary to examine whether the Finnish decisions disclose such arbitrariness or have such consequences as might raise issues under Article 8 of the Convention.“ Podobně viz také rozsudek velkého senátu ze dne 23. 1. 2002 *Slivenko a další proti Lotyšsku* (č. 48321/99)]. Jak je již vyloženo shora, přestože neexistuje základní právo na udělení státního občanství, zůstává stěžovateli v podmínkách právního státu zachováno ústavní právo žádat, aby správní orgán v řízení ve věcech udělení státního občanství České republiky jednal stanoveným postupem, v jehož rámci mu bude zaručena jiná právní ochrana podle čl. 36 odst. 1 Listiny při plném respektování principů právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy).

38. Lapidárně vyjádřeno, byť v případě řízení o podané žádosti o udělení státního občanství neexistuje základní právo na jeho nabytí („právo na výsledek“), plyne z čl. 36 odst. 1 Listiny základní právo na to, aby proces domáhání se práva každého probíhal způsobem, který je zákonný, korektní, rozumný, předvídatelný a přezkoumatelný („právo na respektování stanoveného postupu“). Pojistkou, která má zaručit zmíněné atributy za situace, kdy zákonodárce vyloučil přezkum negativních rozhodnutí obecnými soudy a Ústavní soud tuto soudní výlukou akceptoval jako ústavně souladnou, je samotný Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti.

39. S ohledem na shora uvedené je proto Ústavní soud povinen přezkoumat dodržení „stanoveného postupu“ Ministerstva vnitra v řízení ve věcech udělení státního občanství České republiky, což s sebou přináší též nutnost posouzení toho, zda informace obsažené ve stanovisku jsou svojí povahou způsobilé odůvodnit vydání negativního rozhodnutí. Toto posouzení se odehrává při plném respektování vzájemného vztahu mezi zájmem na vyloučení libovůle ze strany správního orgánu na straně jedné a současně na utajení informací potřebných k ochraně veřejného zájmu na straně druhé.

40. Z principu separace jednotlivých mocí rovněž plyne, že efektivní soudní kontrola rozhodnutí orgánů veřejné správy nemá být založena na apriorní důvěře, nýbrž právě naopak na nedůvěře, byť plně respektující presumpci správnosti správních rozhodnutí. Proto je také nepřijatelné, aby bylo negativní rozhodnutí Ministerstva vnitra (resp. rozhodnutí o rozkladu) odůvodněno pouze odkazem na stanovisko Policie České republiky nebo některé zpravodajské služby České republiky a současně by bez dalšího platil právní názor obsažený ve vyjádření k ústavní stížnosti, kde ministerstvo uvedlo, že „jejich posouzení situace (resp. stanoviska) nemohou být orgánem rozhodujícím ve věci udělení státního občanství České republiky zpochybňována“. Ústavní soud nepopírá, že v případě zjištění některého z důvodů, obsažených v ustanovení § 13 odst. 2 zákona o státním občanství, skutečně nelze žadateli státní občanství udělit a v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu (§ 22 odst. 3 citovaného zákona). Současně však platí, že o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství nerozhoduje bezpečnostní sbor, nýbrž samotné ministerstvo, a je proto jeho nezadatelným oprávněním i povinností přezkoumat, zda důvody uváděné ve stanovisku bezpečnostního sboru jsou relevantní, přesvědčivé, dostatečně odůvodněné a zda jsou ve svém souhrnu a při respektování principu vyloučení libovůle způsobilé odůvodnit negativní rozhodnutí.

41. Za správný právní názor proto považuje Ústavní soud odůvodnění napadeného rozhodnutí ministra, kde je uvedeno, že „stanoviska bezpečnostních sborů nejsou závaznými stanovisky podle § 149 odst. 1 správního řádu. Ministr vnitra je v rámci řízení o rozkladu přezkoumává ve vazbě na konkrétní situaci osoby žádající o státní občanství ČR, požadavky

zákona o státním občanství, správního řádu a dalších dotčených právních předpisů, jakož i s přihlédnutím k judikatuře vnitrostátních a mezinárodních soudů“. Na jiném místě (str. 5) je uvedeno, že ministerstvo i ministr v rámci správního uvážení zohlední a následně i promítnou do výroku rozhodnutí „princip proporcionality jako zásadu, podle které by mělo být správním orgánem I. stupně i ministrem vnitra postupováno v případech, kdy je k žádosti o udělení státního občanství doloženo bezpečnostním sborem negativní státobezpečnostní stanovisko“.

42. V nyní posuzované věci však Ústavní soud porušení čl. 36 odst. 1 Listiny nezjistil. Poté, co se podrobně seznámil s obsahem správního spisu a utajovaným stanoviskem bezpečnostního sboru (a nebyl tak ve vztahu ke skutkové rovině „slepý“ v právě naznačeném smyslu), totiž nelze ministerstvu nic podstatného vytknout.

43. Ministerstvo si podle ustanovení § 22 odst. 3 zákona o státním občanství vyžádalo k žádosti stěžovatele stanoviska bezpečnostních sborů a respektovalo jejich nesouhlasný závěr. K následnému rozkladu si ministr vnitra vyžádal podrobné stanovisko, se kterým se seznámil rovněž Ústavní soud, a v závěru ministra obsaženém v napadeném rozhodnutí, že stěžovateli nelze udělit občanství, protože představuje bezpečnostní riziko vymezené v ustanovení § 13 odst. 2 zákona o státním občanství, neshledal žádný znak libovůle, diskriminace, disproporce nebo porušení některého jiného atributu právního státu. Stanovisko bezpečnostního sboru, ze kterého ministr vycházel, je totiž poměrně podrobné, přesvědčivé, jeho závěry plně odůvodňují rozhodnutí o neudělení státního občanství stěžovateli, a Ústavní soud tak nezjistil, že by v daném případě došlo k protiústavní libovůli odporující základním atributům právního státu tak, jak bylo popsáno dříve.

44. Lze tak učinit závěr, že základní právo stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 Listiny porušeno nebylo, jelikož stěžovateli se dostalo možnosti domáhat se stanoveným postupem svého práva u jiného orgánu. V tomto postupu, který Ústavní soud přezkoumal, přitom nebylo zjištěno žádné pochybení, které by dosahovalo ústavněprávní intenzity.

45. Rovněž další stěžovatelem namítaná základní práva nejsou případná, jelikož k přímému dotčení práva na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochrany jména podle čl. 10 odst. 1 a ochrany rodičovství a rodiny podle čl. 32 odst. 1 Listiny v důsledku napadených rozhodnutí nedošlo, neboť se jimi postavení z hlediska citovaných práv stěžovatele nijak nezhoršilo (srov. k tomu také odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17). Platí přitom, že stěžovatel musí být jednáním orgánu veřejné moci na svých základních právech zasažen „osobně, aktuálně a bezprostředně“ („selbst, gegenwärtig, unmittelbar“, srov. např. SACHS, M. Verfassungsprozessrecht. 4. vydání. Tübingen: Mohr Siebeck, 2016, str. 155). Nic takového však v nyní posuzované věci splněno nebylo a stěžovatel to ostatně ani netvrdí. K čl. 6 odst. 1 Úmluvy pak zbývá dodat, že řízení o žádosti o udělení státního občanství svojí povahou nespadá pod řízení o občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti trestního obvinění, jak je upraveno *ratio materiae* v tomto článku. Ustanovení čl. 4 odst. 2 Listiny pak není vůbec základním právem nebo svobodou, které by byly chráněny v řízení o ústavní stížnosti.

46. Proto Ústavní soud tuto část ústavní stížnosti zamítl jako nedůvodnou.

IX. Závěr

47. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud zamítl ústavní stížnost směřující proti rozhodnutím Ministerstva vnitra a ministra vnitra a současně odmítl návrh na zrušení ustanovení § 26 zákona o státním občanství a na zrušení obou napadených rozhodnutí správních soudů.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka k odůvodnění nálezu

Souhlasím s výrokem nálezu, přestože za přiléhavější v dané věci považuji odmítnutí také první ústavní stížnosti, brojící proti rozhodnutím ministra vnitra a Ministerstva vnitra, pro zjevnou neopodstatněnost, jak jsem jako původní soudce zpravodaj navrhl.

Pro posouzení věci – a tudíž i pro odůvodnění nálezu – je totiž určující, že stěžovatel ústavní stížností cílí primárně na zrušení § 26 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky), (dále též jen „zákon o státním občanství“), jenž byl nálezem sp. zn. Pl. ÚS 39/17 ze dne 2. 7. 2019 (N 124/95 SbNU 8; 212/2019 Sb.) shledán ústavně souladným, jak si také stěžovatel uvědomuje, když s jeho právními závěry vyslovuje nesouhlas. Snaží se přitom navodit dojem, že uplatňuje novou argumentaci, jež by měla vést k přehodnocení závěrů vyslovených v nálezu. Proto také uvádí, že „jsou to nejen separátní vóta, ale také argumentace většiny pléna v nálezu Ústavního soudu ze dne 2. 7. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 39/17, která vede stěžovatele k podání této ústavní stížnosti“, že „námitka neústavnosti § 26 zákona o státním občanství ... tvoří podstatu této ústavní stížnosti“ a jen jaksi na okraj dodává, že „aby bylo formálním náležitostí učiněno zadost, stěžovatel touto ústavní stížností brojí proti rozhodnutí ministra vnitra ... ve spojení s rozhodnutím Ministerstva vnitra“ (body 7, 10 a 11 první ústavní stížnosti). Zcela tak obrací optiku ústavněprávního přezkumu, když předmětem (první) ústavní stížnosti činí prvotně ustanovení zákona, ačkoli návrh na jeho zrušení je návrhem akcesorickým (§ 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb.), jenž byl dnešním nálezem správně odmítnut jako nepřípustný pro překážku *rei iudicatae* (bod 24).

Tento postup stěžovatele je na jednu stranu pochopitelný, neboť napadená rozhodnutí jsou přímým důsledkem jednoznačných zákonných ustanovení, tj. § 22 odst. 3 a § 26 zákona o státním občanství. Jelikož ovšem v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17 v návaznosti na nález sp. zn. Pl. ÚS 5/16 ze dne 11. 10. 2016 (N 186/83 SbNU 43; 393/2016 Sb.) Ústavní soud shledal předmětné omezení práva na soudní ochranu v nedávné době ústavně konformním, a to zejména pro přiměřenost částečného upřednostnění závažného veřejného zájmu na bezpečnosti státu (což je okolnost mající význam ve stěžovatelově věci), pak na záměr stěžovatele dosáhnout cestou ústavní stížnosti revize závěrů těchto plenárních nálezu měl senát v odůvodnění svého rozhodnutí výslovně reagovat, což se však nestalo.

Všechny stěžovatelovy námitky proti napadeným rozhodnutím jsou totiž následkem příslušné právní úpravy zákona o státním občanství. Namítá-li stěžovatel zásah do svých ústavně zaručených základních práv rozhodnutími ministra a ministerstva proto, že mu nebyly sděleny konkrétní důvody, pro které má představovat bezpečnostní riziko státu, bylo na všechny tyto námitky, byť převážně s odkazem na zákon o státním občanství, náležitě reagováno již v napadených rozhodnutích. Zejména v rozhodnutí ministra o rozkladu bylo podrobně a srozumitelně odůvodněno, že sám zákon stanoví, že tyto konkrétní informace se pro jejich utajení žadateli nesdělují, pročež ani podkladová stanoviska nejsou součástí obsahu spisu.

Dnešní nález (bod 16) ostatně sám poukazuje na řízení vedené pod sp. zn. IV. ÚS 1233/18, v němž byla ve skutkově i právně obdobné věci ústavní stížnost odmítnuta usnesením ze dne 11. 9. 2018 pro její zjevnou neopodstatněnost, a to přesto, že IV. senát k výzvě soudce zpravodaje k předložení stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb obdržel „negativní“ vyjádření ministerstva, jehož obsah se v nálezu zmiňuje. Tehdy ovšem rozhodující senát – jak je z jeho usnesení patrné – důvod ke zkoumání existence, natožpak obsahu stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb nakonec neshledal, neboť požadavek na přezkoumání důvodů, které vedly správní orgány k zamítnutí žádosti o udělení státního občanství a rozkladu proti rozhodnutí správního orgánu prvního stupně „staví Ústavní

soud do role další instance správního řízení či obecného soudu – takové postavení s žádném případě Ústavní soud nemá“.

V tehdejší věci přitom IV. senát jednomyslně konstatoval: „V posuzované věci je podstatné, že ministerstvo vyžádalo stanoviska policie a zpravodajských služeb a jejich závěry o existenci bezpečnostního rizika promítlo do konečného rozhodnutí. Jelikož jde o informace utajované, nejsou součástí správního spisu, nejsou poskytovány žadatelům k nahlédnutí ani blíže specifikovány v meritorním rozhodnutí (viz § 22 odst. 3 zákona o státním občanství). Ústavní konformitu této úpravy potvrdil Ústavní soud v nálezu ze dne 11. 10. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 5/16, ve kterém zároveň zdůraznil, že správní orgány musí postupovat proporcionálně a rozlišovat jednotlivé stupně bezpečnostních rizik.

Hlavní břímě posuzování existence bezpečnostního rizika ve vztahu k (ne)udělení státního občanství leží na bedrech ministerstva. Případná pochybení je možné zhojit v řízení o rozkladu, v rámci kterého rozkladová komise a následně ministr vnitra přezkoumají znovu důvody vedoucí k zamítnutí žádosti o udělení státního občanství. S ohledem na uvedené proto nelze v případě stěžovatelů dospět k závěru o porušení práva na spravedlivý proces, zákazu diskriminace ani zásady rovnosti. Stěžovatelům bylo umožněno ve správním řízení využít procesní práva, správní orgán si vyžádal stanoviska policie a zpravodajských služeb, rozhodnutí jsou odůvodněna ústavně konformním způsobem, byla vydána v rámci zákonné kompetence a stěžovatelům bylo umožněno podat rozklad, o kterém ministr řádně rozhodl.

Je nutné zdůraznit, že stát má nezadatelné právo rozhodnout, zda určité osobě státní občanství udělí či nikoli; na udělení není právní nárok (viz § 12 zákona o státním občanství). Dospělo-li ministerstvo k závěru, že stěžovatelé představují bezpečnostní riziko pro Českou republiku v takové míře, že jim státní občanství udělit nelze, postupovalo tak zcela souladně s § 13 odst. 2 zákona o státním občanství.“

Tak je tomu nepochybně i v nynější věci. V nastíněném procesním „terénu“ a na argumentačním pozadí posuzované věci proto není vůbec zapotřebí, aby nyní senát ve svém rozhodnutí formuloval dalekosáhlé právní závěry, nadto v polemice nikoli s napadenými rozhodnutími, ale pouze s nepřesnými či nesprávnými vyjádřeními ministerstva, jež byla navíc zčásti učiněna v již skončeném řízení o jiné ústavní stížnosti (body 16, 17, 40).

Přestože se tedy shodují s těmi částmi odůvodnění, jež dovozují – v řízení ovšem nikým nezpochybňovanou – pravomoc Ústavního soudu rozhodovat o ústavních stížnostech proti rozhodnutím ministerstva a ministra o žádostech o udělení státního občanství (bod 33), tj. i o těch, která jsou vydávána na základě stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky obsahujících utajované informace, nelze podle mého názoru ztrácet ze zřetele, že v řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud poskytuje ochranu pouze ústavně zaručeným základním právům, a nikoli též „běžným“ veřejným subjektivním právům plynoucím z obyčejných zákonů. Tomu však odporuje odůvodnění dnešního nálezu tím, když staví na „závěru o přezkoumatelnosti rozhodnutí orgánu veřejné správy Ústavním soudem i v případě, kdy se toto rozhodnutí přímo netýká základních práv a svobod podle Listiny“, z něhož pak dovozuje, že „je nezbytné, aby Ústavní soud přezkoumal všechny skutečnosti, na kterých svoje rozhodnutí založil správní orgán, a to včetně těch, které podléhají utajení“ (bod 34), resp. „též nutnost posouzení toho, zda informace obsažené ve stanovisku jsou svojí povahou způsobily odůvodnit vydání negativního rozhodnutí“ (bod 39). Mám za to, že nezbytnost či nutnost věcného přezkoumávání těchto skutečností a informací z ústavního pořádku ani ze zákona o Ústavním soudu nevyplývá.

Vyvozuje-li nález, že stěžovatel má „ústavní právo žádat, aby správní orgán v řízení ve věcech udělení státního občanství České republiky jednal stanoveným postupem“ (bod 37), pak je třeba konstatovat, že již z napadených rozhodnutí, zejména z podrobného odůvodnění rozhodnutí ministra o rozkladu – a nikoli teprve z utajovaných stanovisek bezpečnostních sborů – se *prima facie* podává, že stěžovatelovo „právo na respektování stanoveného postupu“

(bod 38) nijak neutrpělo a že o svévolné odmítnutí udělení státního občanství ve smyslu požadavků plynoucích z nálezem citované judikatury Evropského soudu pro lidská práva nešlo.

Přitom dnešní nález nebere plně na zřetel právní názor vyslovený v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/17, v němž si Ústavní soud položil otázku, „zda může rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství zasáhnout do některého základního práva či svobody garantovaných Listinou, resp. ústavním pořádkem“ (bod 60), na niž odpověděl takto: „Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že v případech, kdy státoobčanský vztah nevzniká *ex lege*, ale na základě rozhodnutí příslušného orgánu státu, má stát svrchované právo rozhodnout, zda určité osobě občanství udělí, a pokud tak neučiní, neporušuje tím žádná základní práva. Jinak řečeno, není žádného základního práva, které by suverénní stát mohl v takovém případě porušit tím, že cizinci státní občanství svým rozhodnutím neudělí (nález ze dne 11. 10. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 5/16, usnesení ze dne 8. 3. 2000 sp. zn. IV. ÚS 586/99 nebo usnesení ze dne 17. 5. 2007 sp. zn. II. ÚS 624/06).“ (bod 61). Přesto ani postup podle § 23 zákona o Ústavním soudu zvažován nebyl.

Konečně podává-li se z odůvodnění nálezu, že Ústavní soud je vždy „povinen přezkoumat dodržení ‚stanoveného postupu‘ Ministerstva vnitra v řízení ve věcech udělení státního občanství“ (bod 39), tj. včetně obsahu stanovisek bezpečnostních sborů obsahujících utajované informace, a být tak jakousi „pojistkou“ (bod 38), není od věci připomenout, že Ústavní soud dosud nerozhodl o návrhu bývalé Veřejné ochránkyně práv (sp. zn. Pl. ÚS 19/19) na určení rozsahu kompetencí státních orgánů, v němž se domáhá výroku, že „je při šetření ... na základě § 1 odst. 1 a 2 zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, příslušná k výkonu kontroly nad postupem Ministerstva vnitra při rozhodování o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky z důvodu ohrožení bezpečnosti státu podle § 22 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky), ve znění pozdějších předpisů, proto je oprávněna seznamovat se v plném rozsahu se všemi podklady vydaných rozhodnutí, včetně stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky poskytnutých Ministerstvu vnitra pro účely správního řízení, jež mohou obsahovat utajované informace, a hodnotit postup Ministerstva vnitra z hlediska kritérií podle § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů“.

Č. 192**Nepřiměřeně dlouhé trvání předběžného opatření
(sp. zn. III. ÚS 208/20 ze dne 29. září 2020)**

S ohledem na samotnou povahu procesního institutu předběžného opatření Ústavní soud s postupným plynutím času hodnotí kritičtěji jeho další trvání. Jestliže totiž na počátku řízení, kdy soud teprve začíná zjišťovat relevantní skutkové okolnosti věci, dává smysl „zafixovat“ poměry účastníků tak, aby soudní řízení mělo – v konečném důsledku – i reálný smysl a význam (typicky existuje obava z vykonatelnosti posléze vydaného rozhodnutí), měly by postupně zjišťované skutečnosti dále potvrzovat smysluplnost další existence předběžného opatření. Pokud se však takovéto skutečnosti neobjeví, resp. dokonce pozbývají relevance důvody původní, pro které bylo předběžné opatření vydáno, není dán žádný rozumný důvod, aby soudy trvaly na jeho dalším pokračování. Pokud tak přesto činí, mohou tím porušit právo na soudní ochranu a právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele M. P., zastoupeného Mgr. Radkem Jilgem, advokátem, se sídlem Ladova 2044/3, Praha 2, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 10. 2019 č. j. 6 Cmo 261/2019-542 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 6. 2019 č. j. 71 Cm 97/2009-529, za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 10. 2019 č. j. 6 Cmo 261/2019-542 a usnesením Městského soudu v Praze ze dne 26. 6. 2019 č. j. 71 Cm 97/2009-529 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu
a rekapitulace ústavní stížnosti**

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení výše uvedených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno zejména jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

(dále též jen „Listina“) zahrnující též právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny.

2. Z vyžádaného spisu Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) sp. zn. 71 Cm 97/2009 se podává, že v záhlaví uvedeným usnesením Městský soud v Praze zamítl návrh stěžovatele jako prvního žalovaného na zrušení předběžného opatření vydaného usnesením Vrchního soudu v Praze (dále též jen „vrchní soud“) ze dne 13. 8. 2009 č. j. 14 Cmo 445/2009-66, ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 16. 6. 2009 č. j. 71 Cm 97/2009-43, s tím, že pro takový postup nejsou dány důvody. Své rozhodnutí městský soud odůvodnil tak, že v daném řízení se žalobkyně společnost X („žalobkyně“) domáhá po žalovaných (mj. po stěžovateli a J. S.) zaplacení částky ve výši 102 470 606,81 Kč s příslušenstvím (vůči stěžovateli a J. S. jde konkrétně o částku 90 803 523,77 Kč s příslušenstvím). Usnesení o nařízení předběžného opatření stěžovateli ukládá povinnost zdržet se nakládání s nemovitými věcmi v tomto rozhodnutí specifikovanými až do právní moci rozsudku, jímž bude pravomocně ukončeno právě řízení vedené o zaplacení částky 102 470 606,81 Kč, což se doposud nestalo. Věc tedy zatím pravomocně skončena není a ani nepominuly důvody, pro které soud předběžné opatření nařídil. Zrušením předběžného opatření by podle soudu došlo k obejití smyslu předběžného opatření. Označoval-li stěžovatel ve svém návrhu žalobkyni za nesolventní společnost (tzv. „mrtvou schránku“), jejíž existence je čistě formální, pak jde podle městského soudu pouze o neosvědčené a neprokázané úvahy stěžovatele, kdy naopak z veřejně dostupných registrů Slovenské republiky nevyplývá nic, co by ukončení aktivity této společnosti nasvědčovalo. Na důvodnost trvání předběžného opatření nemá podle městského soudu vliv ani to, že stěžovatel byl rozhodnutím trestního soudu zproštěn obžaloby pro trestný čin porušování povinností při správě cizího majetku.

3. K odvolání stěžovatele Vrchní soud v Praze ústavní stížností rovněž napadeným usnesením v záhlaví citované rozhodnutí městského soudu potvrdil. I podle vrchního soudu v době vydání předběžného opatření podmínky pro zatímní úpravu poměrů mezi účastníky existovaly a trvají i v současné době, neboť žalobkyně přesvědčivě a v dostatečném rozsahu osvědčila jednání stěžovatele důvodně vzbuzující obavu, že v jeho důsledku došlo k nedovolenému odlivu značného majetku z žalující společnosti. Vrchní soud zároveň zdůraznil, že z rozsahu uplatněného nároku žalobkyni na straně jedné a z rozsahu zablokovaného majetku stěžovatele na straně druhé je zřejmé, že cena zajištěného bytu, garáže, garážového stání a rekreační chalupy tvoří pouze část majetku vymáhaného žalovanou. Zprošťující trestní rozsudek se tak může týkat jen části jednání, jež je stěžovateli kladeno k tíži. Navíc, v rámci trestního řízení jsou trestána pouze nejzávažnější protiprávní jednání, takže ne každé porušení zákonem stanovené povinnosti je trestáno, s ohledem na stupeň společenské nebezpečnosti. Ani podle vrchního soudu přitom nic neindikuje ukončení podnikatelské aktivity žalobkyně. Ve vztahu k argumentaci stěžovatele poukazujícího na délku trvání sporu odvolací soud konstatoval, že délku řízení nepochybně ovlivnilo jeho přerušení, přičemž při tomto dílčím rozhodování o předběžném opatření stěžovatel argumentačně využívá výsledků přerušení řízení, jež např. podle jeho názoru prokazují neexistenci uplatňovaného žalobního nároku. Výsledky přerušení řízení, ačkoliv se přerušení řízení nepříznivě projevilo v délce daného řízení, tedy nepochybně pomohlo objasnit řadu skutečností. Z těchto důvodů odvolací soud nesdílí názor stěžovatele, že by namítaný odstup času měl mít za následek zrušení soudem nařízeného předběžného opatření.

4. Dále je vhodné uvést, že v průběhu řízení před Ústavním soudem městský soud vydal dne 27. 2. 2020 (doposud nepravomocný) rozsudek ve věci samé č. j. 71 Cm 97/2009-574, kterým žalobu vůči stěžovateli a J. S. zamítl a žalobkyni uložil povinnost zaplatit náhradu nákladů řízení. Vyšel mimo jiné z toho, že Obvodní soud pro Prahu 7 v řízení vedeném pod sp. zn. 39 T 107/2013 stěžovatele a J. S. zprostil obžaloby, neboť jednání vůči žalobkyni nenaplněovalo znaky trestného činu. Oba jednali v rámci přiměřeného podnikatelského rizika

a neporušili povinnost spravovat majetek žalobkyně s péčí řádného hospodáře. Městský soud nepovažoval za určující znalecké posudky předkládané žalobkyní, neboť tyto byly podle něj zpracovány jednostranně a nezohledňovaly prestiž, jakou pro ni byla možnost podílet se na dostavbě skladu vyhořelého paliva v jaderné elektrárně Temelín.

5. V ústavní stížnosti stěžovatel nejprve shrnuje, že jemu a jeho manželce bylo nařízeným předběžným opatřením z roku 2009 znemožněno jakkoliv disponovat s blíže specifikovanými nemovitými věcmi. Řízení před městským soudem, v němž má stěžovatel postavení žalovaného, se přitom podle jeho názoru neúměrně protahuje. Dále stěžovatel opakuje jím již dříve v řízení uváděné argumenty, tedy že žalobkyně je jen mrtvou schránkou a její existence je toliko formální. To dokládá například okolností, že jeho manželka byla proti žalobkyni úspěšná v jiném soudním řízení, přesto jí doposud žalobou přiznanou částku neuhradila. Podstatné podle stěžovatele je, že řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí, trvá již 10 let, přičemž po dobu takřka osmi let bylo bez zavinění stěžovatele přerušeno. Městský soud a ani odvolací vrchní soud se přitom v nyní napadených rozhodnutích nezabývaly výsledky již pravomocných řízení, pro něž bylo nyní přezkoumávané řízení přerušeno (stěžovatel u jednoho z těchto řízení uvádí, že v něm žalobkyně nebyla úspěšná). Vzhledem k uvedenému stěžovatel uzavírá, že se změnila okolnosti, pro které bylo předběžné opatření před 10 lety nařízeno, a soudy by proto na něm neměly trvat.

II. Vyjádření účastníků řízení

6. Městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti zejména uvedl, že v obou nyní napadených rozhodnutích je dostatečně odůvodněna potřeba zatímní úpravy poměrů mezi účastníky řízení, které existovaly v době vydání předběžného opatření a trvají i v současné době, a to z důvodu obavy o případnou vykonatelnost meritorního rozhodnutí. Oba soudy se podle městského soudu shodly v tom, že trestněprávní závěry nelze automaticky přenášet do civilního řízení. Naznačená shoda obou soudů se týká i nepoměru mezi žalovaným nárokem a hodnotou stěžovatelových nemovitostí, které jsou předběžným opatřením blokovány. Na zrušení předběžného opatření nemůže mít podle městského soudu vliv ani namítaný časový odstup od jeho nařízení.

7. Rovněž podle vrchního soudu v době podání vyjádření k ústavní stížnosti důvodnost nařízeného předběžného opatření nadále trvala, a to vzhledem k malému rozsahu majetku stěžovatele ve vztahu k tvrzené škodě, přičemž rozhodnutí o eventuální nevině stěžovatele ještě zcela nevyčerpává možnost opodstatněnosti nároku žalobkyně na náhradu jí tvrzené škody. Ani případný přístup žalované k probíhajícímu řízení nemůže sám o osobě vést ke zrušení předběžného opatření. Stěžovatel podle vrchního soudu argumentačně využíval přerušení řízení ve svůj prospěch, byť je pravda, že přerušení přispělo k nyní posuzované délce řízení.

8. Ústavní soud zaslal společnosti X (v řízení před obecnými soudy žalobkyně) a J. S. ústavní stížnost stěžovatele k případnému vyjádření s tím, že nevyjádří-li se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti, bude Ústavní soud v souladu s poučením jím daným předpokládat, že se postavení vedlejších účastníků vzdali. Společnost X ani J. S. na výzvu Ústavního soudu nikterak nereagovali, proto Ústavní soud vycházel z výše uvedené domněnky.

9. Vyjádření účastníků řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť tato zásadně nepřesahují rámec argumentace ústavní stížností napadených rozhodnutí.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní pořádek zakotvuje povinnost obecných soudů (stejně jako ostatních orgánů veřejné moci) postupovat zákonem stanoveným způsobem. Tento princip, který je imanentním předpokladem existence a reálného fungování právního státu, je obecně zakotven v čl. 2 odst. 2 Listiny a čl. 2 odst. 3 Ústavy a (mimo jiné) zajišťuje právo jednotlivce domáhat se stanoveným způsobem svého práva u příslušného orgánu a zároveň představuje materiální obsah procesních

garancí obsažených v hlavě páté Listiny [srov. k tomu například nález sp. zn. I. ÚS 31/04 ze dne 16. 11. 2004 (N 171/35 SbNU 307)]. V nálezu sp. zn. I. ÚS 385/07 ze dne 12. 8. 2009 (N 182/54 SbNU 267) pak Ústavní soud v této souvislosti poukázal na to, že důvěrou v právo, resp. naplněním právní formy, je rovněž realizován princip rovnosti účastníků řízení. Povaha materiálního právního státu přitom vyžaduje rovněž naplnění s ním spojené maximy, podle níž, jestliže někdo jedná v (oprávněné) důvěře v zákon (resp. právo vůbec), nemá být v této důvěře zklamán [srov. k tomu nález sp. zn. IV. ÚS 215/94 ze dne 8. 6. 1995 (N 30/3 SbNU 227)].

11. Z judikatury Ústavního soudu a také Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že právní jistota, resp. důvěra v právo je významně narušena mimo jiné tehdy, neodpovídá-li délka řízení jeho složitosti, skutkové a právní náročnosti a zároveň tkví v příčinách vycházejících z působení státu (tzn. soudu) v projednávané věci, nikoliv tedy stěžovatele, případně ostatních účastníků řízení. Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře upřednostňuje globální, celkový pohled na řízení. Z hlediska postavení jednotlivce proto není zpravidla rozhodující, jaké příčiny vedly ke stavu, kdy o jeho věci není rozhodováno dostatečně rychle [srov. například rozsudek ze dne 10. 7. 1984 *Guincho proti Portugalsku* (stížnost č. 8990/80)]. Při posuzování průtahů v řízení nebo nepřiměřené délky řízení tedy není rozhodující, zda je tento nežádoucí stav způsoben subjektivním faktorem stojícím na straně obecného soudu, resp. rozhodujícího soudce, nebo objektivním faktorem, jenž zahrnuje celkovou úpravu organizace soudnictví (včetně například množství napadlých věcí či nedostatečného administrativního a technického zázemí obecných soudů). Takové pojetí ve své judikatuře ostatně přijal i Nejvyšší soud. Např. ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. CpjN 206/2010 (srov. jeho část III) Nejvyšší soud uvedl, že „[p]růtahy v řízení jsou jevem, kdy soud (či jiný státní orgán) nekoná v zákonem stanovené či přiměřené době, a jde tedy zpravidla (nikoliv však vždy) o příčinu nepřiměřené délky řízení. K porušení práva na přiměřenou délku řízení však dochází tehdy, jestliže řízení trvá nepřiměřeně dlouhou dobu, a to bez ohledu na to, zda v daném případě byly zaznamenány průtahy ze strany příslušného orgánu. Jinými slovy řečeno, k porušení práva na přiměřenou délku řízení může dojít i tehdy, nedošlo-li v řízení k průtahům, a naopak, i když k průtahům v řízení došlo, nemusí se vždy jednat o porušení práva na přiměřenou délku řízení, jestliže řízení jako celek odpovídá dobou svého trvání času, v němž je možné uzavření řízení zpravidla očekávat“.

12. Vztáhne-li Ústavní soud právě uvedené závěry na nyní posuzovanou věc, ze spisu – jak již bylo uvedeno – vyplývá, že daný spor započal v roce 2009, z toho 8 let byl přerušen a městský soud rozhodl o pokračování v řízení usnesením ze dne 24. 6. 2019 č. j. 71 Cm 97/2009-527. Důvodem přerušení bylo vyčkání výsledku souvisejících řízení vedených pod sp. zn. 39 Cm 86/2011 a sp. zn. 22 Cm 86/2011. Ze spisu přitom nevyplývá, že by se stěžovatel na délce řízení jakkoliv negativně podílel; nic takového ostatně nevyplývá ani z poskytnutých vyjádření k ústavní stížnosti.

13. Ústavní soud ze spisu nezjistil, že by se městský soud při projednávání věci dopustil průtahů v řízení a ani stěžovatel žádné takové konkrétní časové úseky v ústavní stížnosti nekonkretizuje. Samotná okolnost dnes již 10 let trvajícího řízení je však zjevně nepřiměřená [srov. k tomu obdobně například nálezy sp. zn. II. ÚS 168/05 ze dne 24. 11. 2005 (N 211/39 SbNU 249) a sp. zn. I. ÚS 1531/11 ze dne 5. 10. 2011 (N 172/63 SbNU 19), kdy Ústavní soud označil jako neúnosně dlouhé řízení trvající 10 a 25 let].

14. Ústavní soud ve své judikatuře rovněž výslovně uvedl, že předběžné opatření je způsobilé zasáhnout do ústavně zaručených práv nebo svobod, neboť se jím dočasně omezují vlastnická práva, konkrétně ta jejich složka, která spočívá v dispozicích s majetkem. Jedná se o rozhodnutí, které již nemůže být napraveno v návaznosti na konečné rozhodnutí o výsledku sporu. Proto je ústavní stížnost proti rozhodnutí o předběžném opatření zásadně přípustná, i když jde o zatímní úpravu poměrů účastníků, neboť ona „zatímní“ úprava může – jako se to stalo i v právě posuzované věci – v důsledku průtahů v soudním řízení nebo v důsledku

neúměrně dlouhého řízení ve skutečnosti trvat i několik let [srov. nález sp. zn. II. ÚS 343/02 ze dne 5. 11. 2002 (N 140/28 SbNU 223) nebo nález sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171)]. Z ústavněprávního hlediska je však nežádoucí, aby předběžné opatření, které svojí povahou představuje rozhodnutí dočasné, nezbytné pro „zatímní“ úpravu poměrů účastníků (§ 102 odst. 1 o. s. ř.), trvalo nepřiměřeně dlouhou dobu – třeba i více než 10 let, jako je tomu v nyní posuzované věci. V tomto případě se totiž smysl dočasnosti a zatímnosti tohoto rozhodnutí fakticky zcela vytrácí.

15. Zejména s ohledem na samotnou povahu procesního institutu předběžného opatření Ústavní soud uvádí, že s postupným plynutím času hodnotí kritičtěji jeho další trvání. Zjednodušeně řečeno, jestliže na počátku řízení, kdy soud teprve začíná zjišťovat relevantní skutkové okolnosti věci, dává smysl „zafixovat“ poměry účastníků tak, aby soudní řízení mělo – v konečném důsledku – i reálný smysl a význam (typicky existuje obava z vykonatelnosti posléze vydaného rozhodnutí), měly by postupně zjišťované skutečnosti dále potvrzovat smysluplnost další existence předběžného opatření. Pokud se však takovéto skutečnosti neobjeví, resp. dokonce pozbývají relevance důvody původní, pro které bylo předběžné opatření vydáno, není dán žádný rozumný důvod, aby soudy trvaly na jeho dalším pokračování. Pokud tak přesto činí, mohou tím porušit právo na soudní ochranu a právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

16. Právě k této situaci ovšem došlo v nyní posuzované věci. Jak totiž bylo uvedeno dříve, většina obecnými soudy uváděných skutečností, původně podporujících vydání a další trvání předběžného opatření, kterým došlo k omezení dispozic stěžovatele s jeho majetkem, během řízení odpadla, resp. pozbyla relevanci: stěžovatel již v současnosti není trestně stíhán a žaloba společnosti X podaná proti stěžovateli byla – byť zatím nepravomocně – zamítnuta. Za této situace ovšem pro ponechání omezení stěžovatele daného předběžným opatřením hovoří již jen nepoměr mezi stěžovatelovým majetkem a žalobkyní požadovanou náhradou škody, kterou se jí ovšem ve vztahu ke stěžovateli nepodařilo prokázat ani za řadu let řízení, a to ať už před soudy v občanském soudním řízení, anebo v řízení trestním.

17. Být tedy Ústavní soud nezpochybnuje, že na počátku řízení ve věci samé (tedy v řízení o náhradě škody požadované mimo jiné po stěžovateli) a po určitou dobu trvání tohoto řízení (kdy není úkolem Ústavního soudu přesně vymezovat takovou dobu) se mohlo jevit omezení stěžovatele v podobě předběžného opatření jako opodstatněné, nyní – v době rozhodování Ústavního soudu o stěžovatelově ústavní stížnosti – již tomu tak není. Jak bylo uvedeno shora, závažné okolnosti pro omezení stěžovatele v dispozici s jeho majetkem postupně vymizely (stěžovatel byl zproštěn obžaloby, žaloba směřující proti němu byla zatím nepravomocně zamítnuta), a přesto je stěžovatel (již více než 10 let) omezen v dispozici se svým majetkem. Takový stav ovšem Ústavní soud i s ohledem na svou výše zmíněnou nálezovou judikaturu a na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva nepovažuje za přiměřený a ústavně akceptovatelný.

18. Ústavnímu soudu proto nezbylo než výše uvedená rozhodnutí obecných soudů zrušit podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jsou rozporná s právem stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a právem na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny.

19. Takto rozhodl bez přítomnosti účastníků a bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 193**Právo poškozeného domáhat se náhrady nákladů vzniklých při bránění zmocněnce v případě podmíněného zastavení trestního stíhání
(sp. zn. I. ÚS 825/20 ze dne 29. září 2020)**

Poškozený v trestním řízení má právo na náhradu nákladů vzniklých při bránění zmocněnce, byť trestní stíhání obviněného bylo podmíněně zastaveno podle § 307 trestního řádu.

Nebyly-li náklady vzniklé poškozenému při bránění zmocněnce zahrnuty do škody v pojetí trestního řádu, jejíž úhrada, resp. dohoda o její úhradě, případně opatření k její úhradě je podmínkou pro podmíněné zastavení trestního stíhání, je třeba náhradu takových nákladů poškozenému přiznat analogicky podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka, soudce Tomáše Lichovníka a soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatele J. R., zastoupeného JUDr. Michalem Zemanem, advokátem, se sídlem v Praze 5, Plaská 623/5, proti rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 13 Co 397/2019-143 ze dne 15. 1. 2020 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 č. j. 34 C 337/2018-114 ze dne 4. 9. 2019, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníků řízení a M. N., zastoupeného JUDr. Karlem Vlčkem, Ph.D., advokátem, se sídlem v Praze 5, Malátova 633/12, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 13 Co 397/2019-143 ze dne 15. 1. 2020 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 č. j. 34 C 337/2018-114 ze dne 4. 9. 2019 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 13 Co 397/2019-143 ze dne 15. 1. 2020 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 č. j. 34 C 337/2018-114 ze dne 4. 9. 2019 se zrušují.

Odůvodnění**I. Vymezení předmětu řízení před Ústavním soudem**

1. Stěžovatel se v ústavní stížnosti domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí a tvrdí, že jimi byla porušena jeho základní práva, a to právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny a na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Stěžovatel dále namítá porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

II. Rekapitulace procesního vývoje a skutkových okolností věci

2. Vedlejší účastník dne 13. 11. 2015 napadl stěžovatele úderem ruky s úmyslem ublížit mu na zdraví z důvodu tvrzeného obtěžování bývalé přítelkyně stěžovatele – současné přítelkyně vedlejšího účastníka. Stěžovatel upadl na zem, kde do něj vedlejší účastník minimálně jednou kopl a opakovaně jej udeřil rukou; stěžovatel utrpěl otřes mozku, zhmoždění a blok krční páteře. Proti vedlejšímu účastníkovi bylo zahájeno trestní stíhání pro přečin ublížení na zdraví ve stadiu pokusu v souběhu s přečinem výtržnictví. Vedlejší účastník se k trestnému činu doznal, nahradil příslušné pojišťovně náklady za ošetření stěžovatele, kterému zaslal omluvný dopis a zaplatil mu 11 873 Kč (tj. úslou mzdu za dobu pracovní neschopnosti). Předmětné trestní stíhání bylo usnesením Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 5 (dále jen „obvodní státní zastupitelství“) č. j. 1 ZT 75/2017-11 ze dne 19. 6. 2017 podmíněně zastaveno podle § 307 trestního řádu a vedlejšímu účastníkovi byla stanovena zkušební doba v trvání 20 měsíců. Jelikož stěžovatelem uplatněný nárok na náhradu škody spočívající v přímých výdajích, imateriální újmě a bolestném v celkové výši 239 633 Kč nebyl podle státní zástupkyně dostatečně prokázán, byl stěžovatel s tímto nárokem odkázán na občanskoprávní řízení; jeho stížnost proti právě uvedenému usnesení byla zamítnuta.

3. Dne 14. 5. 2018 stěžovatel navrhl Obvodnímu soudu pro Prahu 5 (dále též jen „nalézací soud“) jako soudu trestnímu, aby byla vedlejšímu účastníkovi uložena povinnost nahradit stěžovateli jakožto poškozenému náklady řízení vzniklé přibráním zmocněnce podle § 154 odst. 1 ve spojení s § 155 odst. 4 trestního řádu; již v původním návrhu stěžovatel výslovně odkázal na komentářovou literaturu k trestnímu řádu, podle které může být podkladem pro přiznání nákladů vzniklých přibráním zmocněnce ve smyslu § 154 trestního řádu i usnesení, jímž se podmíněně zastavuje trestní stíhání.

4. Nalézací soud vyhodnotil předmětné podání jako civilní žalobu a věci přidělil civilní spisovou značku 16 C 146/2018; usnesením č. j. 16 C 146/2018-63 ze dne 21. 5. 2018 stěžovatele vyzval, aby nalézacímu soudu sdělil, co míní návrhem ze dne 14. 5. 2018, aby bylo zcela zřejmé, zda jde o žalobu dle § 79 odst. 1 občanského soudního řádu či o návrh ve smyslu § 154 odst. 1 trestního řádu. Stěžovatel v podání doručeném nalézacímu soudu dne 29. 5. 2018 uvedl, že podává návrh v později uvedeném smyslu, a požádal, aby věc byla předložena trestnímu soudu. Nalézací soud následně zaslal soudní spis obvodnímu státnímu zastupitelství – s tím, že je pro rozhodnutí o předmětném návrhu stěžovatele příslušné analogicky podle § 151 odst. 3 trestního řádu. Obvodní státní zastupitelství soudní spis nalézacímu soudu vrátilo s tím, že § 151 odst. 3 trestního řádu v dané věci použít nelze a že pro rozhodnutí v dané věci je příslušný pouze soud. Dne 26. 6. 2018 vydala předsdkyně nalézacího soudu pokyn, že v dané věci jde o nárok na náhradu škody, která žalobci vznikla v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním žalovaného, a to s odkazem na judikaturu [rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky (dále jen „NSČSR“) uveřejněné pod č. 71/1971 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek]. K výzvě nalézacího soudu ze dne 17. 7. 2018, která odkazovala na pokyn předsdkyně i právě citovanou judikaturu, stěžovatel v podání doručeném dne 2. 8. 2018 znovu uvedl, že návrh poškozeného stěžovatele nikdy nebyl zamýšlen jako návrh na zahájení občanskoprávního řízení a žádá o projednání návrhu podle trestního řádu; znovu přitom poukázal na výše uvedenou komentářovou literaturu a na to, že citované rozhodnutí NSČSR je zastaralé a nelze jej podle současné úpravy aplikovat. Dne 20. 8. 2018 vzal stěžovatel svůj původní návrh zpět a nalézací soud usnesením č. j. 16 C 146/2018-93 ze dne 20. 8. 2018 řízení zastavil.

III. Obsah napadených rozhodnutí

5. Stěžovatel následně podal dne 12. 11. 2018 žalobu, kterou se domáhal proti vedlejšímu účastníkovi zaplacení 27 770 Kč s příslušenstvím, a to jako náhradu škody, která mu (jako poškozenému) měla vzniknout vynaložením nákladů na právní zastoupení v rámci výše

uvedeného trestního řízení. Napadeným rozsudkem nalézací soud stěžovatelu žalobu zamítl (výrok I) a uložil stěžovateli povinnost zaplatit 9 147,60 Kč na náhradě nákladů řízení k rukám právního zástupce vedlejšího účastníka (výrok II). Nalézací soud dospěl k závěru, že je možné rozhodnout o povinnosti odsouzeného k náhradě nákladů poškozeného podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu pouze v případě, je-li ve věci rozhodnuto pravomocným rozsudkem. Jelikož v projednávané kauze bylo zvoleno řešení jiné (tzv. odklon podmíněným zastavením trestního stíhání), náhradu nákladů poškozenému přiznat nelze. Podle nalézacího soudu je úprava náhrady nákladů poškozeného v trestním řízení, obsažená v trestním řádu, úpravou speciální ve vztahu k obecné úpravě náhrady škody podle občanského zákoníku, proto je třeba postupovat podle ní a ustanovení občanského zákoníku aplikovat nelze.

6. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) jako soud odvolací rozhodnutí nalézacího soudu co do výroku I napadeným rozsudkem potvrdil jako věcně správné; výrok II o nákladech řízení změnil tak, že se jejich náhrada vedlejšímu účastníkovi nepřiznává. Městský soud zároveň stěžovateli uložil povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi na náhradě nákladů odvolacího řízení 6 098 Kč. Městský soud se se skutkovými i právními závěry nalézacího soudu ztotožnil. Za překonaný označil názor, podle kterého náklady zastoupení poškozeného v trestním řízení představují škodu, jež mu vznikla v příčinné souvislosti s trestným činem; z uvedeného důvodu tyto náklady nelze podle městského soudu přiznat ani v občanskoprávním řízení.

IV. Argumentace stěžovatele

7. V ústavní stížnosti stěžovatel předně tvrdí, že svým původním podáním se jako poškozený domáhal náhrady nákladů vzniklých přibráním zmocněnce podle trestního řádu, a to s ohledem na názor vyjádřený v komentářové literatuře, podle kterého je možné postupovat podle § 154 trestního řádu i v případech, kdy je trestní řízení podmíněně zastaveno podle § 307 trestního řádu. Nalézací soud stěžovatele následně s odkazem na starší judikaturu NSČSR „přesvědčil“, aby se domáhal svého nároku v rámci civilního řízení. Stěžovatel proto vzal svůj původní návrh zpět, aby v novém návrhu mohl uvést civilněprávní argumentaci. Obecné soudy však následně nárok stěžovatele popřely s odkazem na trestněprávní ustanovení a judikaturu. Podle stěžovatele právě uvedeným postupem nalézací soud směřoval a zaměřoval svoje pravomoci, které mu jako soudu (civilnímu a trestnímu) náleží.

8. Stěžovatel dále uvádí, že obecné soudy nesprávně dospěly k závěru, že § 154 a 155 trestního řádu představují úpravu *lex specialis* k úpravě náhrady škody podle občanského zákoníku. Podle stěžovatele není dán žádný legitimní důvod, proč by nebylo možné majetkovou újmu spočívající v prokazatelně vynaložených výdajích za právní služby v souvislosti s protiprávním jednáním třetí osoby uplatnit v civilním řízení. V případě akceptace závěrů obsažených v napadených rozsudcích by podle stěžovatele byli poškození omezeni v právu na právní pomoc, neboť by se pro možnost užití některého z odklonů podle trestního řádu zdráhali nechat se za účelem efektivní ochrany svých práv zastoupit advokátem. Není-li v případě podmíněného zastavení trestního stíhání možné náhradu majetkové škody spočívající v nákladech na právní zastoupení žádat ani v trestním, ani v civilním řízení, jde o významnou mezeru v právním řádu, v důsledku které dochází k porušování práva na spravedlivý proces (*denegatio iustitiae*).

9. Nepřiznáním požadované částky obecné soudy podle stěžovatele porušily jeho právo na ochranu majetku, jelikož stěžovatel je osobou běžných majetkových poměrů a 27 700 Kč pro něj není částkou bagatelní. Stěžovatel konečně uvádí, že rozhodnutí městského soudu je v části ukládající stěžovateli povinnost nahradit vedlejšímu účastníkovi náklady odvolacího řízení nedostatečně odůvodněno a je zároveň překvapivé.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti stěžovatele vyjádřili.

11. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že porušení základních práv stěžovatele nelze spatřovat ve skutečnosti, že nerozhodl podle jeho představ. Podle městského soudu je napadené rozhodnutí v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu a není si vědom, že by jeho postupem byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele; ve zbytku odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Nalézací soud ve svém vyjádření toliko odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

12. Vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedl, že ústavní stížnost stěžovatele je podle jeho názoru bezdůvodná, neboť napadená rozhodnutí obecných soudů jsou řádně odůvodněna a jsou přesvědčivá. Ústavní stížností stěžovatel podle vedlejšího účastníka pouze polemizuje se závěry obecných soudů, aniž by tvrdil, v čem spočívá zásah do jeho ústavně chráněných práv. Vedlejší účastník dále uvádí, že stěžovatel pomíjí skutečnost, že právo nechat se zastoupit nekoreluje s právem na náhradu nákladů řízení. Odkazy stěžovatele na judikaturu jsou podle vedlejšího účastníka nepřiléhavé. Rozhodnutí městského soudu v části týkající se nákladů řízení za překvapivé ve smyslu rozhodovací praxe Ústavního soudu považovat nelze, neboť městský soud vedlejšímu účastníkovi nepřiznal náhradu nákladů právě proto, že základ sporu spočíval v jeho trestněprávním jednání.

VI. Replika stěžovatele

13. Jelikož obecné soudy ve svých vyjádřeních žádné nové skutečnosti neuvedly, reagoval stěžovatel ve své replice doručené Ústavnímu soudu dne 24. 7. 2020 pouze na vyjádření vedlejšího účastníka.

14. Kromě opakujících se argumentů stěžovatel v replice uvedl následující: Postupem soudů bylo porušeno jeho vlastnické právo, neboť mu v důsledku napadení vznikla újma a neexistuje žádný důvod, proč by její náhrada neměla být přiznána v civilním řízení. Vznik škody vedlejší účastník nerozporuje, zavinění a protiprávnost jednání spočívá v tom, že se vedlejší účastník vůči stěžovateli dopustil pokusu násilného úmyslného trestného činu, a příčinná souvislost je dána, neboť kdyby stěžovatel nebyl napaden, nemusel by platit odměnu svému advokátovi. V souvislosti s tvrzeným porušením práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny stěžovatel uvádí, že aprobace přístupu obecných soudů by fakticky zakládala nerovnost stran v trestním řízení v neprospěch poškozených trestným činem, neboť poškození by se v důsledku zastávaného postupu zdráhali přibrat advokáta jako zmocněnce pro trestní řízení z obavy, že v případě užití odklonu budou muset nést náklady zastoupení advokátem sami.

VII. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a není nepřipustná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona; stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

VIII. Upuštění od ústního jednání

16. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného spisu a písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

IX. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod. Ústavní soud následuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci [srov. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]; výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ přísluší obecným soudům a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat pouze za situace, kdy je rozhodování obecných soudů stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti.

18. Princip předvídatelnosti práva, který úzce souvisí s principem právní jistoty, je nutným předpokladem obecné důvěry občanů v právo a systém soudů (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 2. 2011 ve věci *Ștefănică a ostatní proti Rumunsku*, č. stížnosti 38155/02, § 38). Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v instituce právního státu však krom kvality psaných právních pravidel ovlivňuje i to, jakým způsobem je vykládají státní orgány aplikující právní pravidla – především soudy [viz nález sp. zn. IV. ÚS 334/11 ze dne 26. 11. 2012 (N 194/67 SbNU 329)]. Právní jistota představuje faktor, který je nutné zohlednit při přezkoumávání postupů státních orgánů – je totiž základním (materiálním) prvkem právního státu [srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 3. 2008 ve věci *Beian proti Rumunsku* (č. 1), č. stížnosti 30658/05, § 39]. Jinými slovy, jedním ze základních smyslů práva jako takového je řídit nejrůznější škálu lidské činnosti, a pokud soudy či jiné orgány veřejné moci aplikují právo nepředvídatelně, znemožňují tím jednotlivci vést život v souladu s požadavky právního řádu. Jednotlivec má tedy právo na dobrou víru v akty veřejné moci, jimž svědčí presumpce správnosti, přičemž ze zásady ochrany důvěry občanů v právo vyplývá povinnost orgánů veřejné moci, aby při posouzení toho, zda určitý procesní prostředek ochrany práva byl podán řádně a včas, respektovaly princip důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci [viz bod 22 nálezu sp. zn. II. ÚS 216/18 ze dne 2. 4. 2019 (N 48/93 SbNU 155), všechna rozhodnutí jsou dostupná též na <https://nalus.usoud.cz>].

19. K problematice nákladů řízení se Ústavní soud konstantně staví rezervovaně a podrobuje ji pouze omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Z hlediska kritérií spravedlivého procesu totiž nelze klást rovnítko mezi řízení vedoucí k rozhodnutí ve věci samé a nákladové rozhodování, neboť „spor“ o náklady řízení zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující výrok Ústavního soudu o porušení ústavně zaručených práv stěžovatele. Otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi pouze v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což nastává např. v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen prvek svévole, nebo zjistí-li Ústavní soud extrémní rozpor s principy spravedlnosti, nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2119/11 ze dne 3. 4. 2012 (N 70/65 SbNU 3) či bod 18 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3017/19 ze dne 28. 4. 2020 (N 78/99 SbNU 445)].

20. Z argumentace stěžovatele a ze skutečností zjištěných z vyžádaných soudních spisů je patrné, že pro posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti je klíčové posoudit postup obecných soudů, které poškozenému stěžovateli náhradu nákladů v rámci civilního řízení o žalobě na náhradu škody nepřiznaly poté, co jeho původní žádost o náhradu nákladů, zjevně založenou na trestněprávních předpisech, zařadily do civilněprávního řízení. V důsledku toho vzal stěžovatel svůj původní návrh zpět; následně upravil argumentaci a podal návrh civilní, s nímž ovšem také neuspěl, aniž by se soudy zabývaly podstatou problému. Ústavní soud proto nejprve shrnuje obecná východiska týkající se problematiky náhrady nákladů poškozených

vzniklých v rámci trestního řízení (IX. 1), která následně aplikuje na stěžovatelův případ (IX. 2).

IX. 1 Obecná východiska týkající se problematiky náhrady nákladů poškozených vzniklých v rámci trestního řízení

21. Problematikou náhrady nákladů řízení poškozeného v trestním řízení podle § 154 trestního řádu se Ústavní soud v minulosti již několikrát meritorně zabýval. Při posuzování nároku poškozených na náhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce je nutné vzít v úvahu, že „z ochranné funkce státu plynoucí z ústavních kautel práva na soudní ochranu zakotvených v hlavě páté Listiny (...) vyplývá nejen právo osoby poškozené trestným činem na uplatnění jejích práv samotnou účastí v trestním řízení, nýbrž i právo na zajištění jejích účinného hájení, a to včetně práva požadovat náhradu nákladů s tím spojených; jiný postup, než který požaduje kogentní ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu, proto musí být jako výjimka ze zásady náležitě odůvodněn, jinak dojde k porušení čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny“ [bod 19 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3555/19 ze dne 28. 7. 2020 (N 156/101 SbNU 89)]. Účast poškozeného v trestním řízení má již sama o sobě satisfakční funkci, i kdyby v něm neuplatňoval žádný nárok v adhezním řízení. Ohledně náhrady nákladů poškozeného se nemohou sama o sobě uplatnit omezení ústavního přezkumu tzv. bagatelních a „nákladových“ věcí, neboť tato náhrada nepředstavuje pouze příslušenství pohledávky, již poškozený v adhezním řízení uplatňuje, ale samostatný nárok poškozeného, který slouží k zajištění jeho veřejného subjektivního práva k účasti na trestním řízení [viz bod 73 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 ve znění opravného usnesení ze dne 21. 8. 2017 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.)].

22. Právo poškozené osoby na zajištění efektivního hájení jejích práv v rámci trestního řízení a na náhradu výdajů s tím spojených vyplývá i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva a práva Evropské unie. V souladu s čl. 13 Úmluvy musí mít každý, jehož práva a svobody přiznané Úmluvou byly porušeny, účinné opravné prostředky před národním orgánem. Podle ESLP z požadavků kladených Úmluvou na účinnost (trestního) vyšetřování vyplývá, že oběť musí být do řízení zapojena v každém případě v rozsahu nezbytném pro zajištění jejích oprávněných zájmů (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Isayeva a ostatní proti Rusku* ze dne 24. 2. 2005, č. stížností 57947/00, 57948/00 a 57949/00, § 212–213). Obdobně pak z čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie vyplývá, že každý, jehož práva a svobody zaručené právem unie byly porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky nápravy před soudem. Ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, (dále jen „směrnice“) pak vyplývá, že „[o]d obětí by se nemělo očekávat, že ponесou výdaje v souvislosti se svou účastí v trestním řízení“ (bod 47 odůvodnění směrnice), a že „[č]lenské státy poskytnou obětem, které se účastní trestního řízení, možnost náhrady výdajů vzniklých v důsledku jejich aktivní účasti v trestním řízení, a to v souladu s jejich postavením v příslušném systému trestního soudnictví“ (čl. 14 směrnice).

23. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1397/14 ze dne 19. 2. 2015 (N 38/76 SbNU 515) Ústavní soud dospěl k závěru, že zvláštní postavení poškozeného odůvodňuje zakotvení zásady oprávněnosti náhrady jím vynaložených nákladů (§ 154 odst. 2 trestního řádu), která může ustoupit do pozadí jen z důvodu existence výjimečných okolností. Nepřiznání náhrady nákladů poškozeného představuje výjimečný postup i v případech, kdy soudy odkáží poškozeného s jeho nárokem na občanskoprávní řízení. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení podle § 155 odst. 4 trestního řádu musí být založeno na zjištění, jaké jednání bylo přímo prokázáno odsouzenému ve vztahu k poškozenému v trestním řízení; to platí tím spíše, je-li poškozený odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, takže o náhradě škody nebylo v trestním řízení v jeho věci rozhodováno [viz nálezu sp. zn. III. ÚS 3570/15 ze dne 9. 8. 2016 (N 149/82 SbNU 371)].

24. V usnesení sp. zn. IV. ÚS 1506/14 ze dne 25. 6. 2014 Ústavní soud shledal jako zjevně neopodstatněnou ústavní stížnost, jež směřovala proti závěru obecného soudu, podle kterého z § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu vyplývá, že k tomu, aby bylo možné rozhodnout o povinnosti odsouzeného k náhradě nákladů poškozeného, musí být ve věci rozhodnuto pravomocným rozsudkem, to znamená, že v případě vyústění trestního stíhání v takzvaný odklon (např. podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu) nelze postupovat podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu. V bodu 72 výše citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 plénium Ústavního soudu zároveň uvedlo, že náhrada nákladů trestního řízení může být poškozenému přiznána pouze postupem podle § 154 trestního řádu, a tedy na rozdíl od jiných nároků nemůže být uplatněna v řízení ve věcech občanskoprávních; civilní soud totiž náhradu nákladů poškozených v trestním řízení podle trestního řádu přiznat nemůže.

25. Ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu (vyd. 3/2008, sb. č. 13/2008, str. 202) bylo publikováno usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) sp. zn. 13 To 490/2006 ze dne 31. 10. 2006, podle něhož povinnost k náhradě nákladů poškozeného nelze uložit obviněnému, u kterého bylo rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o schválení narovnání. Podle krajského soudu samotné rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nevylučuje možnost, že bude později rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání, a pokud by další řízení skončilo odsuzujícím rozsudkem, pak by nic nebránilo podání návrhu, aby odsouzenému byla uložena povinnost k náhradě nákladů poškozeného. Zároveň nic nebrání poškozenému v předcházejícím řízení uplatnit nároky na náhradu dosavadních nákladů poškozeného do dohody ohledně náhrady škody způsobené pachatelem. V usnesení č. j. 6 Tdo 992/2014-17 ze dne 28. 8. 2014 zároveň Nejvyšší soud uvedl, že náklady vzniklé poškozenému v souvislosti s trestním řízením je nutné považovat za samostatný, specifický institut (majetkovou újmu *sui generis*), který netvoří součást škody způsobené trestným činem; za škodu v pojetí § 307 trestního řádu, jejíž úhrada, resp. dohoda o její úhradě, případně opatření k její úhradě, je předpokladem podmíněného zastavení trestního stíhání, pak nelze považovat náklady poškozeného vzniklé v rámci trestního řízení, včetně nákladů spojených s přibráním zmocněnce.

26. Část doktríny s výše uvedenou judikaturou (implicitně) souzní. Prof. Jelínek na výše citované publikované usnesení krajského soudu vysloveně odkazuje (viz JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 8. vyd. Praha: Leges, 2020, s. 885). Stejně tak na uvedený judikát opakovaně odkazují prof. Šámal spolu s dr. Škvainem, kteří zároveň uvádějí, že „[v]zhledem k tomu, že podmínkou uložení povinnosti k náhradě nákladů podle § 154 odst. 1 je alespoň částečné přiznání nároku na náhradu škody a podle § 154 odst. 2 i skutečnost, že obžalovaný je uznán vinným (§ 228 odst. 1), je počátek běhu lhůty, v níž poškozený musí nárok uplatnit, stanoven shodně s datem právní moci odsuzujícího rozsudku, resp. od právní moci výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, pokud by takový výrok nabyl právní moci později než výrok o vině a je-li pro přiznání náhrady nákladů výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení třeba“ (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, § 155, bod 6). Obdobně i dr. Sotolář dospívá k závěru, že podmíněné ukončení trestního stíhání není spojeno s povinností k náhradě nákladů poškozeného, která je navázána na rozhodnutí soudu o přiznání nároku na náhradu škody v adhezním řízení (viz SOTOLÁŘ, A. In: DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, § 154, bod 2, a § 307, body 124 a 174).

27. Část komentářové literatury naopak k možnosti uložení povinnosti nahradit náklady řízení poškozenému v případě podmíněného zastavení trestního stíhání uvádí následující: „Podkladem pro vyslovení této povinnosti může být i usnesení, jímž se schvaluje narovnání nebo se podmíněně zastavuje trestní stíhání [§ 309 odst. 1 písm. b) a § 307 odst. 1 písm. b)].

Opačný právní názor by vedl k nezájmu poškozených se na těchto odklonech podílet. (...) Zákon, stejně jako judikatura, se jednoznačně nevyjadřují k otázce, zda lze o povinnosti podle tohoto ustanovení [§ 155 odst. 4 trestního řádu] rozhodnout i tehdy, když nárok poškozeného vyplývá z jiného rozhodnutí, než je pravomocný odsuzující rozsudek. V jiných případech uložení uvedené povinnosti může přicházet v úvahu u podmíněného zastavení trestního stíhání nebo u narovnání či schválení dohody o vině a trestu, kde se obviněnému ukládá povinnost poškozenému uhradit vzniklou škodu (§ 154 odst. 1), a to i přes rozdílnou vykonatelnost takových výroků. Náhrada takových nákladů ale může být součástí dohody mezi obviněným a poškozeným“ (viz KRÁL, V. In: DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, § 154, bod 2, a § 155, bod 7).

28. Výše uvedená obecná východiska týkající se problematiky náhrady nákladů poškozeného v trestním řízení vzniklých příbráním zmocněnce lze shrnout následovně: Za prvé, z ústavních kautel práva na soudní ochranu vyplývá právo osoby poškozené trestným činem na zajištění účinného hájení práv v rámci trestního řízení včetně práva požadovat náhradu nákladů s tím spojených. Za druhé, podle Ústavního soudu civilní soud náhradu nákladů poškozených v trestním řízení v řízení ve věcech občanskoprávních přiznat nemůže, neboť náhrada nákladů trestního řízení může být poškozenému přiznána pouze postupem podle § 154 trestního řádu. Za třetí, podle Nejvyššího soudu nelze povinnost k náhradě nákladů poškozeného uložit obviněnému, u kterého bylo rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o schválení narovnání. Za čtvrté, z judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že za škodu v pojetí trestního řádu, jejíž úhrada či dohoda o její úhradě, případně opatření k její úhradě, je podmínkou pro podmíněné zastavení trestního stíhání, nelze považovat náklady poškozeného vzniklé příbráním zmocněnce. Za páté, část doktríny právě uvedené závěry Nejvyššího soudu rozporuje.

IX. 2 Aplikace obecných východisek na projednávaný případ

29. Výše uvedená obecná východiska Ústavní soud zhodnotil ve světle nyní projednávaného případu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatele je důvodná. Poškozený v trestním řízení má právo na náhradu nákladů vzniklých příbráním zmocněnce, byť trestní stíhání obviněného bylo podmíněně zastaveno podle § 307 trestního řádu [IX. 2 a)]. Nebyly-li náklady vzniklé poškozenému příbráním zmocněnce zahrnuty do škody v pojetí trestního řádu, jejíž úhrada nebo dohoda o její úhradě, případně opatření k její úhradě, je předpokladem podmíněného zastavení trestního stíhání, je třeba náhradu takových nákladů poškozenému přiznat analogicky podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu [IX. 2 b)]. Jestliže pak obecné soudy návrh stěžovatele nepostoupily příslušnému trestnímu soudu a přes svůj nedostatek pravomoci o návrhu rozhodly v rámci civilněprávního řízení, porušily tím stěžovatelovo právo domáhat se náhrady nákladů vzniklých příbráním zmocněnce, což zároveň vedlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu [IX. 2 c)].

IX. 2 a) Právo poškozeného domáhat se náhrady nákladů vzniklých příbráním zmocněnce v případě podmíněného zastavení trestního stíhání

30. Jak je vyloženo výše, z ústavních kautel práva na soudní ochranu zakotvených v hlavě páté Listiny vyplývá nejen právo osoby poškozené trestným činem na uplatnění jejích práv samotnou účastí v trestním řízení, nýbrž i právo na zajištění jejich účinného hájení, a to včetně práva požadovat náhradu nákladů s tím spojených. Právo poškozeného na náhradu nákladů totiž slouží k zajištění jeho veřejného subjektivního práva k účasti na trestním řízení, jež sama o sobě plní satisfakční funkci. Od poškozených nelze očekávat, že ponesou nepřiměřené finanční náklady spojené se svou účastí v trestním řízení; opačný přístup by jim totiž bránil v efektivním hájení jejich práv.

31. Pro posouzení věci stěžovatele je v první řadě nutné vyrovnat se s otázkou, zda má poškozený v trestním řízení právo domáhat se náhrady nákladů vzniklých přihráním zmocněnce i v případě, že trestní stíhání obviněného bylo podmíněně zastaveno podle § 307 trestního řádu. Jinými slovy, vedl-li postup orgánů činných v trestním řízení k tomu, že stěžovateli jakožto poškozenému náhrada nákladů vzniklých přihráním zmocněnce přiznána nebyla, musí Ústavní soud nejprve posoudit, zda je takový výsledek (obecně) v souladu s jeho právem k efektivní účasti na trestním řízení vyplývajícím z požadavků práva na soudní ochranu. To mimo jiné znamená, že je nutné hodnotit, zda je důvodné vázat existenci práva poškozeného na náhradu nákladů vzniklých přihráním zmocněnce na způsob „skončení“ trestního řízení.

32. Ústavní soud dospěl k závěru, že na použitelnost obecných závěrů vyjádřených vůči poškozenému v rámci trestního řízení nemůže mít vliv využití jedné z trestněprocesních alternativ – podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu. V obecné rovině lze sice tvrdit, že užití tzv. odklonů může mít pozitivní vliv na postavení osoby poškozené trestným činem, nárokuje-li náhradu škody. Náhrada škody, dohoda o ní, či učinění jiných potřebných opatření k její úhradě, je totiž zpravidla podmínkou samotné aplikace určitého druhu odklonu, pročez poškozený se v takovém případě nemusí svého nároku domáhat často složitou, finančně i časově náročnou soudní cestou v trestním, popřípadě občanskoprávním řízení. Z takového „zlepšení“ postavení poškozeného však nelze bez dalšího vyvozovat neexistenci práva poškozeného domáhat se náhrady nákladů vzniklých v trestním řízení přihráním zmocněnce.

33. Podmíněné zastavení trestního stíhání je fakultativní alternativou k potrestání, a proto není na jeho uplatnění nárok; soud – a v přípravném stadiu řízení státní zástupce – může rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání z vlastní iniciativy. Zákon zároveň neřadí mezi předpoklady podmíněného zastavení trestního stíhání souhlas poškozeného s tímto způsobem vyřízení věci; trestní stíhání obviněného tedy může být podmíněně zastaveno nezávisle na vůli poškozeného, tj. i když poškozený s takovým postupem nesouhlasí (viz § 307 trestního řádu). Z toho je nutné dovodit, že pokud poškozený, který se na počátku trestního řízení rozhoduje, zda se v něm nechá zastoupit advokátem, nemůže předvídat (a do jisté míry ovlivnit), jakým způsobem bude daná věc vyřízena, nelze po něm požadovat, aby sám nesl náklady vzniklé přihráním zmocněnce v případě, že trestní stíhání bude podmíněně zastaveno (na rozdíl od situace, kdy by trestní stíhání skončilo odsouzením obviněného).

34. Jak je uvedeno výše (viz bod 23), rozhodnutí o náhradě nákladů řízení podle § 155 odst. 4 trestního řádu musí být založeno na zjištění, jaké trestné jednání bylo přímo prokázáno odsouzenému ve vztahu k poškozenému v trestním řízení. Jednou ze zákonných podmínek podmíněného zastavení trestního stíhání je, že se obviněný k činu doznal [viz § 307 odst. 1 písm. a) trestního řádu]. Doznání obviněného k stíhanému činu přitom spočívá v jeho potvrzení, že se dopustil toho, co je mu kladeno za vinu; obviněný tedy musí uvést skutečnosti svědčící o tom, že skutek se stal v podobě, ve které je mu kladen za vinu, a že se ho dopustil zaviněně (v zákonem předpokládané formě) právě on (viz DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, § 307, bod 43). Pravdivost a vypovídající hodnotu doznání obviněného je potřeba dostatečně ověřit i dalšími důkazy. Byť tedy není v případě podmíněného zastavení trestního stíhání soudem vyslovena vina obviněného ani vůči němu není uložena trestní sankce (srov. čl. 40 odst. 1 Listiny, podle kterého o vině a trestu za trestné činy rozhoduje jen soud), neměly by být podle zákona pochybnosti o tom, že se obviněný vůči poškozenému skutku dopustil. Přestože rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání není vyslovena vina a není jím ani ukládán trest, má aplikace tohoto odklonu charakter procesního sankčního opatření – jakožto druhu zákonem předpokládané trestněprávní reakce na spáchání trestného činu; souhlas i doznání obviněného pak mají vyjadřovat jeho dobrovolné převzetí odpovědnosti za spáchání trestného činu (viz ŠČERBA, F. Odklon jako sankční opatření. In: Trestněprávní revue, 2009, č. 2, s. 33). S ohledem na právě uvedené pak lze dospět

k závěru, že požadavek, aby konkrétní trestné jednání bylo v rámci rozhodování o nároku na náhradu nákladů prokázáno obviněnému vůči poškozenému, obстоjí i s ohledem na povahu a specifika institutu podmíněného zastavení trestního stíhání. Přijal-li obviněný dobrovolně sankční opatření, není nepřiměřené po něm požadovat, stejně jako v případě jeho odsouzení, aby poškozenému uhradil jeho náklady vzniklé přibráním zmocněnce – vždyť jedním z důvodů přijetí zákonné úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání byla snaha přispět k rychlejšímu a efektivnějšímu vyřizování trestních věcí právě v případech, ve kterých je vzhledem k okolnostem případu a osobě pachatele velmi pravděpodobné, že by případným odsuzujícím rozsudkem byl uložen podmíněný trest odnětí svobody a obviněný by se ve zkušební době podmíněného odsouzení s největší pravděpodobností osvědčil (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, § 307, bod 3).

35. K výše citovanému publikovanému názoru krajského soudu, že povinnost k náhradě nákladů poškozeného nelze uložit obviněnému, u kterého bylo rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání, neboť samotné rozhodnutí o podmíněném zastavení nevylučuje možnost, že bude později rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání (viz bod 25), lze uvést následující:

36. Platí, že podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu představuje určitou formu nikoliv definitivního, nýbrž mezitímního rozhodnutí, jímž je fakticky odkládáno konečné rozhodnutí ve věci. Soud, a v přípravném řízení státní zástupce, totiž podle § 308 trestního řádu může rozhodnout, že se obviněný neosvědčil a že se v trestním stíhání pokračuje; v případném dalším řízení může být obviněný zároveň odsouzen i zproštěn. V této souvislosti je však nutné uvést, že na existenci práva poškozeného domáhat se náhrady nákladů vzniklých přibráním zmocněnce v případě podmíněného zastavení trestního stíhání nemůže nic změnit ani samotná podmíněnost tohoto procesního řešení. Jak je uvedeno výše, účast poškozené osoby na trestním řízení plní satisfakční funkci. Nicméně i v případě, že je trestní stíhání obviněného podmíněně zastaveno, slouží náhrada nákladů poškozenému k efektivnímu hájení jeho práv v rámci trestního řízení. Jestliže soud, příp. státní zástupce, ve stanovené zkušební době dospěje k závěru, že se obviněný neosvědčil a že je třeba v trestním stíhání pokračovat, ovlivní to přirozeně i právo poškozeného na náhradu nákladů vzniklých v průběhu trestního řízení. Právo poškozeného domáhat se náhrady nákladů vzniklých přibráním zmocněnce je však třeba hodnotit k době rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, které v dané fázi řízení vůči poškozenému představuje reálné vyústění trestního řízení.

37. Dojde-li k situaci, že se obviněný neosvědčí, mohou ve vztahu k již uhrazeným nákladům poškozeného obviněným nastat v zásadě dvě (standardní) situace. V případě, že obviněný bude v následném trestním řízení shledán vinným a odsouzen, poškozený bude mít v souladu § 154 trestního řádu právo domáhat se náhrady nákladů. V takovém případě soud může náklady již zaplacené poškozenému k době rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání „započíst“ a případně rozhodnout jen o nákladech poškozeného vzniklých po rozhodnutí o pokračování trestního stíhání; jinak řečeno, problém „dvojitího zaplacení“ nákladů nenastane. V případě, že následné trestní řízení v odsuzující rozsudek nevyústí (např. obžalovaný bude zproštěn obžaloby) a poškozený se podle § 154 trestního řádu náhrady nákladů nebude moct domoci, odpadne přirozeně původní důvod pro přiznání nákladů poškozenému v době rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Taková situace se však žádným způsobem neliší od situace, kdy obviněný nejprve poškozenému v rámci rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uhradí tvrzenou způsobenou škodu, následně se ve zkušební době neosvědčí, nicméně jej soud následně zproští obžaloby. Obdobná situace zároveň nastane v případě, kdy soud rozhodne o povinnosti odsouzeného nahradit náklady poškozenému po právní moci odsuzujícího rozsudku (podle § 155 odst. 4 trestního řádu), který však bude následně zrušen v řízení o mimořádném opravném prostředku. Vzniklé procesní situace je možné následně řešit např. na základě pravidel pro vydání bezdůvodného obohacení.

Mezitímní charakter podmíněného zastavení trestního stíhání ve smyslu § 307 trestního řádu tedy nepředstavuje důvod, proč by poškozený v případě využití tohoto odklonu neměl mít právo domáhat se po obviněném náhrady nákladů vzniklých přibráním zmocněnce.

38. Lze tak shrnout, že v rámci rozhodování o náhradě nákladů poškozeného je nutné považovat podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu za procesně rovnocenné vyřešení věci jako v případě standardních postupů v trestním řízení. Z ústavních kautel práva na soudní ochranu tak vyplývá právo osoby poškozené domáhat se náhrady nákladů vzniklých přibráním zmocněnce i v případě podmíněného zastavení trestního stíhání. Opačný závěr by vedl k neoprávněnému rozlišování postavení poškozeného v trestních řízeních, která vyústí v podmíněné zastavení trestního stíhání obviněného (nezávisle na vůli poškozeného), a ve věcech, kdy trestní stíhání skončí odsouzením obviněného. Nesl-li by totiž poškozený v trestních řízeních, která skončí podmíněným zastavením trestního stíhání obviněného, automaticky náklady jemu vzniklé přibráním zmocněnce sám, pozbyla by jeho účast na trestním řízení svoji satisfakční funkci, jelikož často velmi vysoké náklady vynaložené na zastoupení lze z pohledu poškozeného jen stěží považovat za formu zadostiučinění. Vysoké náklady vynaložené poškozeným mohou naopak celkový účel jeho účasti v trestním řízení *a priori* zastínit a neoprávněně omezit právo poškozeného efektivně hájit svá práva v trestním řízení.

IX. 2 b) Přiznání náhrady nákladů poškozeného vzniklých přibráním zmocněnce analogicky podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu

39. Jak je patrné z odůvodnění napadených rozhodnutí, obecné soudy se otázkou, zda a podle jaké zákonné úpravy je možné náhradu nákladů řízení stěžovateli přiznat, zabývaly; dospěly přitom k závěru, že ji nelze přiznat ani podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu, ani podle obecných pravidel pro přiznání náhrady škody stanovených občanským zákoníkem. Jelikož však Ústavní soud dospěl k závěru, že poškozený v trestním řízení má právo domáhat se náhrady nákladů vzniklých přibráním zmocněnce, byť trestní stíhání obviněného bylo podmíněně zastaveno podle § 307 trestního řádu, je třeba závěr obecných soudů korigovat a otázkou zákonné úpravy se zabývat znovu.

40. Předně je nutné uvést, že způsob přiznání náhrady nákladů vzniklých poškozenému přibráním zmocněnce je logicky třeba řešit pouze v případě, že tyto náklady obviněný poškozenému před rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání dobrovolně neuhradí, o jejich náhradě neuzavře s poškozeným dohodu, anebo neučiní jiná potřebná opatření k jejich náhradě (srov. § 307 odst. 1 trestního řádu a judikaturu Nejvyššího soudu citovanou v bodě 25). Jelikož však podle judikatury Nejvyššího soudu náklady vzniklé poškozenému nelze považovat za škodu, jejíž úhrada je podmínkou pro podmíněné zastavení trestního stíhání, potřeba rozhodnout o nároku poškozeného na přiznání nákladů vzniklých v rámci trestního řízení může reálně nastat (stejně jako tomu bylo v případě stěžovatele).

41. V případě, že obviněný náklady poškozenému ve fázi podmíněného zastavení trestního stíhání dobrovolně nenahradí, resp. neuzavře dohodu či neučiní jiná potřebná opatření, v úvahu v zásadě připadají dvě možnosti: 1. posouzení nároku na náhradu nákladů poškozeného v rámci občanskoprávního řízení na základě obecné úpravy povinnosti nahradit škodu podle § 2909 a násl. občanského zákoníku; 2. posouzení nároku poškozeného na náhradu nákladů na základě trestněprávní úpravy.

42. První možnost, tj. posuzování nároku poškozeného na náhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce v trestním řízení v rámci občanskoprávního řízení, je třeba odmítnout. Jak je uvedeno výše (bod 24), plénium Ústavního soudu v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ve vztahu k náhradě nákladů poškozeného v trestním řízení obecně dospělo k závěru, že může být poškozenému přiznána toliko postupem podle § 154 trestního řádu, a tedy, na rozdíl od jiných nároků, nemůže být uplatněna (a civilními soudy přiznána) v řízení ve věcech

občanskoprávních. Od uvedeného závěru se nelze odchýlit ani v případě, kdy je trestní stíhání obviněného podmíněně zastaveno podle § 307 trestního řádu. I v takovém případě totiž náhrada nákladů poškozeného nepředstavuje pouze příslušenství pohledávky, kterou poškozený v adhezním řízení uplatňuje, ale samostatný nárok poškozeného. Tento nárok *sui generis*, který slouží k zajištění veřejného subjektivního práva poškozeného k účasti na trestním řízení, je na trestní řízení úzce navázán – jinak řečeno, náklady poškozeného jsou akcesoricky (podružně) navázány na účast poškozeného v trestním řízení. Nárok poškozeného nelze posuzovat od trestního řízení izolovaně a *de facto* kvůli němu zahajovat nové „meritorní“ občanskoprávní řízení (jak je tomu v případě jiných majetkoprávních nároků poškozeného, které lze samostatně uplatňovat i mimo adhezní řízení). Ze satisfakční funkce účasti poškozeného v trestním řízení totiž plyne, že poškozený má zásadně nárok na náhradu nákladů souvisejících s jeho účastí v trestním řízení i v případě, že žádný nárok v adhezním řízení neuplatnil (srov. § 154 odst. 2 trestního řádu). Náhradu nákladů poškozeného tedy nelze pevně jako pohledávku „navázat“ k nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, kterého se poškozený může v adhezním řízení domáhat. Nemožnost přesouvat rozhodování o nákladech řízení do odlišných a nesouvisejících druhů řízení vyplývá mimo jiné i z obecně platné procesní zásady, podle které příslušný orgán rozhodne o povinnosti nahradit náklady řízení v rozhodnutí, jímž se řízení končí (byť se nemusí jednat o rozhodnutí meritorní) (srov. § 151 odst. 1 občanského soudního řádu či § 61 odst. 1 soudního řádu správního).

43. S ohledem na provázanost rozhodování o nákladech poškozeného souvisejících s trestním řízením a trestním řízením samotným je konečně nutné uvést, že otázka, zda civilní soud může rozhodovat o nákladech vzniklých poškozenému v souvislosti s trestním řízením, je ve své podstatě otázkou existence pravomoci soudu. Podle § 7 občanského soudního řádu soudy v občanském soudním řízení projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva. Jak je výše nastíněno, náhrada nákladů poškozeného představuje nárok, který slouží k zajištění veřejného subjektivního práva k účasti na trestním řízení. Nelze proto tvrdit, že tento nárok vyplývá z poměrů soukromého práva, tedy že civilní soudy mají pravomoc náhradu nákladů přiznat prostřednictvím občanskoprávního institutu náhrady škody. Závěr o nedostatku pravomoci civilního soudu rozhodovat o nákladech poškozeného souvisejících s trestním řízením rovněž odpovídá i nálezu sp. zn. III. ÚS 321/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 90/33 SbNU 371), ve kterém Ústavní soud dospěl k závěru, že civilní soud postupoval v rozporu s § 7 občanského soudního řádu, jelikož rozhodl ve věci náhrady nákladů správního řízení, jež je svojí právní povahou věcí správněprávní, o které mají pravomoc rozhodovat správní orgány podle správního řádu.

44. Nepřipadá-li v úvahu možnost první – posuzování nároku poškozeného na náhradu nákladů souvisejících s jeho účastí v trestním řízení v rámci občanskoprávního řízení – je nutné zvážit postup podle úpravy trestněprávní.

45. S ohledem na výslovná znění § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu, která předpokládají povinnost nahradit náklady poškozenému pouze vůči odsouzenému, je nutné souhlasit s výše citovaným názorem obecných soudů a části doktríny (viz body 25–26), podle kterého předmětná ustanovení nelze aplikovat přímo vůči obviněným, jejichž trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno. Samotný pojem „odsouzený“ totiž zahrnuje předpoklad existence odsuzujícího rozsudku soudu vyslovujícího vinu obžalovaného (ke stejnému závěru ostatně dospěl i nalézací soud v bodě 15 napadeného rozsudku). Jinými slovy, předmětná ustanovení neposkytují žádný prostor pro jejich eventuální ústavně konformní výklad umožňující přímo je vztáhnout na případy, ve kterých je trestní stíhání obviněného podmíněně zastaveno ve smyslu § 307 trestního řádu. Takový postup by totiž nepředstavoval pouze extenzivní výklad právních norem, nýbrž jejich změnu [srov. např. bod 38 nálezu sp. zn. II. ÚS 2057/19 ze dne 22. 11. 2019 (N 197/97 SbNU 115)].

46. Nepřipadá-li v případech podmíněného zastavení trestního stíhání v úvahu přímá aplikace § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu na základě extenzivního výkladu, příslušné zákonné ustanovení umožňující přiznat náhradu nákladů poškozenému v trestním řádu chybí, jde tedy o mezeru v zákoně; pro její překonání je nutné dále zvážit eventualitu aplikace nikoliv přímé, nýbrž analogické.

47. Možností využití institutu analogie v trestním právu procesním se Ústavní soud již v minulosti zabýval; v bodě 85 výše citovaného plenárního nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16, který se týkal práva poškozeného na navrácení lhůty analogickým postupem podle § 61 odst. 1 trestního řádu, podmínky uplatnění analogie shrnul následovně: Předpokladem použití analogie je, že mu nebrání ústavní zákaz. Analogie v trestním právu procesním je v zásadě přípustná, a to jak ve prospěch, tak i v neprospěch obviněného, nevykračuje-li z určitých limitů. Tyto limity jsou učeny požadavkem, že použitím analogie nesmí dojít k rozšíření možnosti zasáhnout do základních práv či svobod i nad rámec zákonem explicitně stanovených podmínek nebo tam, kde to povaha ustanovení jednoznačně nepřipouští, např. tam, kde by se tímto způsobem rozšiřovaly zákonem taxativně vymezené způsoby rozhodování soudu [viz rovněž bod 14 nálezu sp. zn. I. ÚS 835/14 ze dne 12. 8. 2014 (N 154/74 SbNU 317), který se týkal analogické aplikace § 131 odst. 1 trestního řádu k opravám i nevyhlašovaným rozhodnutím]. V tomto ohledu je vhodné zdůraznit, že právě uvedené limity analogie v procesním trestním řízení vyplývají zejména ze zásady, že nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny), stejně jako z principu výhrady zákona zakotveného v čl. 4 odst. 2 Listiny.

48. Po zvážení shora nastíněných limitů Ústavní soud dospěl k závěru, že analogická aplikace § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu ve věcech, kdy trestní stíhání proti obviněnému bylo podmíněně zastaveno, přípustná je.

49. Z povahy předmětných ustanovení nepřipustnost analogické aplikace i na případy podmíněného zastavení jednoznačně neplyne – je tomu právě naopak. Povinnost odsouzeného hradit náklady vzniklé poškozenému je založena na úvaze, že jestliže odsouzený spáchal trestný čin, v důsledku čehož bylo proti němu vedeno trestní řízení, kterého se poškozený účastnil, aby efektivně hájil svá práva, lze po odsouzeném oprávněně požadovat, aby poškozenému nahradil finanční náklady spojené s jeho účastí v trestním řízení. Stejná logika se uplatní i ve vztahu k obviněnému, vůči kterému bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno, protože ten přijal sankční opatření zahrnující v sobě zároveň i povinnost uhradit poškozenému jeho náklady.

50. Byť případná povinnost uhradit náklady uložená obviněnému do práv obviněného přirozeně zasáhne, nelze takový zásah považovat za nepřiměřený ani nepředvídatelný právě s ohledem na sankční povahu institutu podmíněného zastavení a na právo poškozeného domáhat se nákladů řízení souvisejících s jeho účastí v trestním řízení. Závěru o přiměřenosti zásahu svědčí i to, že ochrana práv obviněného je zachována v dostatečné míře, jelikož proti rozhodnutí o povinnosti obviněného nahradit poškozenému náklady je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 155 odst. 6 trestního řádu *per analogiam*). Procesní řešení má pak i případná situace, kdy je v trestním stíhání obviněného pokračováno (viz bod 37).

51. Z výše uvedených důvodů lze tedy uzavřít, že limity užití analogie (týkající se zejména osoby obviněného) přiměřenému užití § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu nebrání. V tomto ohledu tedy zbývá zabývat se samotným způsobem aplikace příslušných ustanovení.

52. Běžící trestní stíhání obviněného umožňuje trestní řád podmíněně zastavit v přípravném stadiu i v řízení před soudem; v přípravném řízení o tom může rozhodnout státní zástupce a v řízení před soudem tak může učinit soud (§ 307 trestního řádu). Smysl pravomoci státního zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání v přípravném řízení je mimo jiné nutné spatřovat ve snaze racionalizovat systém trestní justice. V tomto ohledu je úkolem státního zástupce selektovat případy vhodné k vyřízení věci tzv. odklonem a neobracet se na soud s neúčelnými návrhy, tedy odlehčit trestním soudům, aby mohly pozornost soustředit na

skutečně závažnou trestnou činnost (viz TIBITANZLOVÁ, A. Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, s. 95).

53. Specifika institutu podmíněného zastavení trestního stíhání je nutné vzít v úvahu i při analogickém užití § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu. Základnímu smyslu využití podmíněného zastavení trestního stíhání ve smyslu § 307 trestního řádu – vyřízení dané věci bez nutného zapojení soudu – by odpovídalo navázání pravomoci k rozhodnutí o nákladech na příslušnou fázi trestního řízení. To znamená, že v případě, že by o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodl v přípravném řízení státní zástupce, rozhodl by zároveň o návrhu poškozeného na přiznání nákladů souvisejících s jeho účastí v trestním řízení; naopak v případě, že by o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodl soud, rozhodl by na základě analogické aplikace předmětných ustanovení trestního řádu o návrhu poškozeného předseda senátu soudu prvního stupně.

54. Právě nastíněné řešení by bylo komplexní a nejvíce by odpovídalo struktuře trestního řádu. Nutnost navázat pravomoc k rozhodnutí o nákladech na příslušnou fázi trestního řízení totiž vyplývá i ze znění § 151 odst. 3 trestního řádu, podle kterého o výši odměny a náhradě hotových výdajů obhájce rozhodne na návrh obhájce orgán činný v trestním řízení, který vedl řízení v době, kdy obhájci povinnost obhajovat skončila. Nastíněná pravomoc státního zástupce rozhodnout analogicky podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu o návrhu poškozeného na přiznání nákladů v přípravném řízení (v případě podmíněného zastavení trestního stíhání) by zároveň odpovídala výše zmíněné procesní zásadě, podle níž o povinnosti nahradit náklady řízení rozhodne v řízení orgán, který řízení končí.

55. I přes výše uvedené však Ústavní soud dospěl k závěru, že o přiznání náhrady nákladů poškozenému v případě podmíněného zastavení trestního stíhání státním zástupcem v přípravném řízení musí za současného stavu právní úpravy rozhodovat předseda senátu soudu prvního stupně, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který trestní stíhání podmíněně zastavil. Je totiž nutné vzít v úvahu, že rozhodnutí o náhradě nákladů mají potenciál, jde-li o vadnost kvalifikovanou, svým významem zasáhnout do sféry práva obviněného na efektivní soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, příp. i do jeho práva na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Rozhodoval-li by v přípravném řízení o povinnosti za současné právní úpravy o přiznání náhrady nákladů státní zástupce, nebylo by jeho rozhodnutí přezkoumatelné v řízení u nezávislého a nestranného soudu. Byť je proti rozhodnutí o povinnosti obviněného nahradit poškozenému náklady přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 155 odst. 6 trestního řádu *per analogiam*), o takové povinnosti by podle současného znění § 146a a 147 trestního řádu rozhodoval nadřízený státní zástupce, nikoliv soud. Soudní přezkum uložené povinnosti nahradit náklady poškozenému vzniklé přibráním zmocněnce v případě podmíněného zastavení trestního stíhání by tedy byl vyloučen, což by mohlo vést k porušení práva obviněného na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

56. Lze tedy uzavřít, že nebyly-li náklady vzniklé poškozenému přibráním zmocněnce zahrnuty do škody v pojetí § 307 trestního řádu, jejíž úhrada nebo dohoda o její úhradě, případně opatření k její úhradě, je podmínkou pro podmíněné zastavení trestního stíhání, je třeba náhradu takových nákladů poškozenému přiznat analogicky podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu. V případě, že o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodne v přípravném řízení státní zástupce, má pravomoc rozhodnout o návrhu poškozeného na přiznání nákladů souvisejících s jeho účastí v trestním řízení předseda senátu soudu prvního stupně, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který trestní stíhání podmíněně zastavil (analogicky podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu).

57. Nad rámec právě uvedeného lze pouze konstatovat (jako *obiter dictum*), že potřebu judikatorně dovodit analogickou aplikaci § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu na případy, ve kterých bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno podle § 307 trestního řádu, vyvolal primárně zákonodárce svou nedůsledností. Jak je výše uvedeno, z ústavních kautel práva na soudní

ochranu vyplývá právo osoby poškozené domáhat se náhrady nákladů vzniklých přibráním zmocněnce i v případě podmíněného zastavení trestního stíhání. Příslušná úprava zaručující poškozenému právo efektivně vymáhat vynaložené náklady by nicméně měla odpovídat struktuře trestního řádu jako celku, základnímu smyslu využití tzv. odklonů i procesní zásadě, podle které o povinnosti nahradit náklady řízení rozhodne v řízení orgán, který řízení končí; soudní ochrana základních práv obviněného zároveň musí být zaručena. Judikatorním překonáním mezer v právní úpravě je logicky dotčena právní jistota jednotlivců, zákonodárce by proto právě uvedené měl vzít v úvahu a případně učinit taková systémová opatření, aby příslušná ustanovení trestního řádu výše zmíněným požadavkům odpovídala.

IX. 2 c) Porušení práv stěžovatele

58. Ústavní soud dospěl k závěru, že poškozený stěžovatel v předmětném trestním řízení právo na náhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce měl, byť bylo trestní stíhání vedlejšího účastníka podmíněně zastaveno podle § 307 trestního řádu. Jelikož náklady vzniklé přibráním zmocněnce nebyly zahrnuty do částky 11 873 Kč, kterou vedlejší účastník stěžovateli dobrovolně zaplatil, měl k návrhu stěžovatele na přiznání nákladů rozhodnout předseda senátu soudu prvního stupně, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který trestní stíhání podmíněně zastavil.

59. Jelikož obecné soudy v občanskoprávním řízení stěžovatelovu civilní žalobu zamítly na základě (ve své podstatě správného) přesvědčení, že náklady poškozeného nelze nahradit jako škodu ve smyslu občanského zákoníku, je nutné posoudit, zda jejich postup skutečně porušil stěžovatelova práva.

60. K takovému posouzení je třeba vzít v úvahu specifické okolnosti stěžovatelova případu. Jak je podrobně popsáno v druhé části nálezu (viz body 3–4), stěžovatel se původně domáhal přiznání nákladů na základě trestněprávní úpravy, tj. navrhoval, aby nalézací soud projednal věc jako soud trestní. Až na základě toho, že nalézací soud předmětný návrh podřadil, a i přes námitky stěžovatele nadále nechal přiřazený jako návrh civilněprávní (pod sp. zn. 16 C 146/2018), vzal stěžovatel svůj původní návrh zpět a následně podal skutečnou civilní žalobu.

61. Jestliže stěžovatel vzal původní návrh zpět na základě postupu nalézacího soudu (což je s ohledem na výzvu nalézacího soudu ze dne 17. 7. 2018 obsahující odkaz na judikát NSČSR zřejmé), lze dospět k závěru, že tak učinil v dobré víře ve správnost postupu nalézacího soudu, a to i s ohledem na zásadu *iura novit curia* (soud zná právo). Zároveň je nutné dospět k závěru, že nalézacímu soudu muselo být s ohledem na jeho dřívější postup a obsah žaloby stěžovatele zřejmé, že se stěžovatel domáhá náhrady nákladů jemu vzniklých v trestním řízení přibráním zmocněnce.

62. Nalézací soud nicméně žalobu meritorně projednal a zamítl ji, aniž by to odůvodnil civilněprávní argumentací (tj. zkoumáním naplnění podmínek pro náhradu škody podle občanského zákoníku). Stejně tak městský soud odůvodnění svého rozhodnutí založil pouze na závěru, že „náklady vzniklé poškozenému přibráním zmocněnce nejsou škodou, která mu byla způsobena trestným činem, a o níž by bylo možné rozhodovat v adhezním řízení“ (viz bod 12 napadeného rozsudku městského soudu). Důvod toho, že obecné soudy ve skutečnosti žalobu stěžovatele věcně neposoudily, je přitom nutné spatřovat právě v nedostatku jejich pravomoci k přiznání nákladů poškozeného souvisejících s jeho účastí v trestním řízení.

63. Skutečnost, že obecné soudy k závěru o nedostatku své pravomoci a o nutnosti analogického postupu podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu nedospěly samy, je do jisté míry pochopitelná. Předmětná otázka je komplexní a judikatura ani praxe dosud neposkytovaly její jasné řešení. Ústavnímu soudu zároveň neuniklo, že již v původním řízení vedeném pod sp. zn. 16 C 146/2018 nalézací soud zaslal soudní spis obvodnímu státnímu zastupitelství s tím, že je pro rozhodnutí o předmětném návrhu stěžovatele příslušné analogicky podle § 151 odst. 3 trestního řádu, a že obvodní státní zastupitelství rozhodnout o návrhu odmítlo. To však nemění

nic na tom, že obecné soudy o návrhu stěžovatele meritorně rozhodly i přes nedostatek své pravomoci, tedy v přímém rozporu s § 7 občanského soudního řádu.

64. Namísto projednání stěžovatelova návrhu v rámci občanskoprávního řízení měl nalézací soud řízení v souladu s § 104 odst. 1 občanského soudního řádu zastavit a věc postoupit po právní moci usnesení o zastavení řízení „trestnímu soudu“, který je příslušný pro projednání návrhu stěžovatele na přiznání nákladů vzniklých v rámci trestního řízení příbráním zmocněnce. V souladu s větou druhou § 104 odst. 1 občanského soudního řádu je totiž povinností soudu „poradit“ účastníkovi, na jaký orgán se má se svým nárokem obrátit a který orgán se jeho věcí bude zabývat. Nedostatky v organizaci a činnosti justice nemohou jít k tíži těch, kteří se na veřejné orgány obracejí jako na ochránce svých základních práv a svobod [viz nálezný sp. zn. I. ÚS 167/98 ze dne 13. 10. 1999 (N 139/16 SbNU 45)]. Obecné soudy však pouze „zahnalý“ stěžovatele do slepé uličky a popíraly svoji odpovědnost k rozhodnutí o nároku stěžovatele, čímž porušily právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť mu fakticky odepřely spravedlnost.

X. Závěr

65. S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že napadenými rozsudky obecných soudů bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy; Ústavní soud proto ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

66. Na Obvodním soudu pro Prahu 5 nyní bude, aby v souladu se závaznými závěry vyjádřenými v tomto nálezu řízení zastavil podle § 104 odst. 1 občanského soudního řádu pro nedostatek pravomoci a věc postoupil „trestnímu soudu“ (tj. trestní sekci Obvodního soudu pro Prahu 5), který má pravomoc rozhodnout o návrhu stěžovatele na přiznání nákladů jemu vzniklých v předmětném trestním řízení příbráním zmocněnce analogicky podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu. Ústavní soud v této souvislosti odkazuje na čl. 89 Ústavy, podle kterého jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány.

Č. 194**Příhláška odměny exekutora do insolvenčního řízení v případě,
že nebylo nic vymoženo
(sp. zn. III. ÚS 1231/20 ze dne 6. října 2020)**

Jestliže § 11 odst. 2 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční tarif“) předpokládá, že soudní exekutor, který v exekuci nic nevymohl, bude mít právo na odměnu podle § 90 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, až v případě zastavení exekuce, neznamená to, že lze toto právo soudnímu exekutorovi odepřít ve srovnatelné situaci, která se liší pouze tím, že zastavení exekuce předcházelo oddlužení, které vylučuje možnost následného rozhodnutí o úhradě nákladů dříve zahájené exekuce. Schválení oddlužení je skutečností, kterou soudní exekutor nemůže v průběhu exekuce nijak ovlivnit, a proto mu ji z hlediska jeho nároku nelze přičíst k tíži. Neřeší-li exekuční tarif tuto situaci výslovně, pak je nutno v těchto případech nevykonatelnou pohledávku soudního exekutora dovozovat přímo z § 90 odst. 1 exekučního řádu, a to za analogického použití § 11 odst. 2 exekučního tarifu, a vznik nároku dovodit nejpozději od rozhodnutí, kterým byl zjištěn úpadek dlužníka a povoleno oddlužení. V opačném případě by soudní exekutor své právo na odměnu exekutora nemohl v rozporu se svým právem na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod nijak uplatnit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Radovana Suchánka o ústavní stížnosti Mgr. Michala Suchánka, soudního exekutora, Exekutorský úřad Praha 9, sídlem Pod Pekárnami 245/10, Praha 9 – Vysočany, zastoupeného Mgr. Jiřím Oswaldem, advokátem, sídlem Bílkova 132/4, Praha 1 – Josefov, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 18. února 2020 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017, 102 VSPH 836/2019-39, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 18. února 2020 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017, 102 VSPH 836/2019-39 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s jeho právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 27. 4. 2020, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 odst. 1 a 4, čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Před Krajským soudem v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“) je pod sp. zn. KSCB 28 INS 21373/2017 vedeno řízení v insolvenční věci dlužníka Michala Dobše (dále jen „dlužník“). Ještě před zahájením insolvenčního řízení byl JUDr. Milan Suchánek, soudní exekutor, Exekutorský úřad Praha 9, pověřen usnesením Okresního soudu v Benešově dne 26. 4. 2014 č. j. 27 EXE 484/2014-18 vedením exekuce k vymožení pohledávky oprávněné Vojenské zdravotní pojišťovny České republiky proti dlužníkovi jako povinnému v celkové výši 16 168 Kč a k vymožení nákladů exekuce a nákladů oprávněné. Protože usnesením krajského soudu ze dne 20. 3. 2018 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017-A-14 byl zjištěn úpadek dlužníka a povoleno oddlužení, uvedený soudní exekutor, který mezitím po dlužníkovi nic nevymohl, dne 10. 4. 2018 přihlásil do insolvenčního řízení pohledávku vůči dlužníkovi ve výši 7 865 Kč. Tato částka sestávala z odměny exekutora ve výši 3 000 Kč a náhrady hotových výdajů ve výši 3 500 Kč, obou zvýšených o daň z přidané hodnoty (pohledávka č. 8). Insolvenční správce dlužníka Ing. Peter Režnický tuto pohledávku uznal, pokud jde o částku 4 235 Kč. V rozsahu zbylé částky 3 630 Kč ji popřel, neboť nárok na odměnu vzniká soudnímu exekutorovi jen v případě, že vymůže pohledávku nebo její část.

3. Dne 7. 6. 2018 podal soudní exekutor JUDr. Milan Suchánek proti insolvenčnímu správci dlužníka žalobu o určení pravosti popřené pohledávky. Protože mu dne 31. 12. 2018 zanikl výkon úřadu, v dalším řízení měl postavení žalobce stěžovatel jako soudní exekutor, který od 1. 1. 2019 nahradil v exekutorském úřadu původního žalobce.

4. Rozsudkem krajského soudu ze dne 8. 10. 2019 č. j. 37 ICm 1659/2018-25 bylo určeno, že pohledávka, kterou do insolvenčního řízení přihlásil původní žalobce, byla přihlášena po právu i co do částky 3 630 Kč (výrok I). Žádnému z účastníků nebylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Posouzení žaloby záviselo na zodpovězení otázky, zda má soudní exekutor nárok na náhradu nákladů exekuce již od okamžiku, kdy byl pověřen jejím provedením, nebo až poté, co vymohl nějaké plnění či byl vydán příkaz k náhradě nákladů exekuce. Krajský soud si byl vědom nejednotnosti rozhodování soudů o této otázce. Při jejím řešení se nicméně přiklonil k právnímu názoru obsaženému v nálezů Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3250/14 (N 123/82 SbNU 25). Tento právní názor lze shrnout tak, že pokud soudnímu exekutorovi, který nic nevymohl, náleží odměna, byť v minimální výši, jestliže mu zaniklo pověření exekutora k vedení exekuce rozhodnutím soudu o vyloučení exekutora nebo zastavením exekuce nebo změnou exekutora, pak mu tato odměna musí náležet i tehdy, kdy jeho pověření k vedení exekuce nezaniklo, po dobu insolvenčního řízení proti povinnému v něm však nebylo možné pokračovat.

5. K odvolání insolvenčního správce dlužníka Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) rozsudkem ze dne 18. 2. 2020 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017, 102 VSPH 836/2019-39 změnil rozsudek krajského soudu tak, že žalobu zamítl (výrok I). Kromě toho uložil stěžovateli povinnost zaplatit insolvenčnímu správci dlužníka náhradu nákladů řízení ve výši 13 600 Kč (výrok II). V rámci svého odlišného právního posouzení vrchní soud zohlednil právní názor Nejvyššího soudu vyslovený v jeho usnesení ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, uveřejněném pod č. 32/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, že nevykonatelná pohledávka z titulu odměny soudního exekutora (jako pohledávka, která může být přihlášena

a zjištěna v insolvenčním řízení vedeném na majetek dřívějšího povinného) vzniká soudnímu exekutorovi v okamžiku, kdy při provádění exekuce vymohl pohledávku nebo její část. Rovněž zohlednil závěry obsažené v usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. III. ÚS 1739/19, podle něhož lze o legitimním očekávání exekutora na odměnu uvažovat pouze v případě, kdy se mu podařilo vymoci alespoň nějakou část plnění, z něhož by si případně mohl odečíst svou odměnu. Podle tohoto usnesení šlo v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 o situaci, kdy povinný byl po skončení oddlužení osvobozen od placení všech pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Osvobození se přitom vztahovalo též na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří své pohledávky do řízení nepřihlásili, ač tak učinit měli. Jak ale dále vyplývá z uvedeného usnesení, jestliže není známo, jak insolvenční řízení dopadne, pak obстоjí závěr, že stěžovatel se eventuálně může domáhat své pohledávky po skončení insolvenčního řízení po dlužníkovi. S tím spojené riziko neuspokojení všech nároků exekutora je odůvodněno a do značné míry kompenzováno jeho v podstatě monopolním postavením při provádění exekucí.

6. V posuzované věci podle vrchního soudu nebylo sporu o tom, že stěžovatel ke dni zahájení insolvenčního řízení v exekučním řízení vůči povinnému dlužníkovi nic nevymohl. Zároveň nelze předjímat, jakým způsobem bude insolvenční řízení skončeno. Usnesením ze dne 11. 9. 2018 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017-B-9 krajský soud teprve schválil oddlužení dlužníka plněním splátkového kalendáře, přičemž podle zprávy insolvenčního správce o plnění oddlužení ze dne 25. 9. 2019 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017-B-18 dlužník problematicky plní povinnosti vyplývající ze schváleného způsobu oddlužení splátkovým kalendářem. Za této situace není vyloučeno, že se stěžovatel bude moci s úspěchem domáhat uspokojení nároku na odměnu v pokračujícím exekučním řízení po skončení insolvenčního řízení. Krajský soud měl tudíž pochybit, vztáhl-li na věc závěry obsažené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, který se týkal věci, kdy dlužníkovi bylo v insolvenčním řízení přiznáno osvobození od placení zbytku dluhu a teprve následně došlo k zastavení exekučního řízení.

III. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel má za to, že napadený rozsudek vrchního soudu odporuje právním závěrům obsaženým v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, podle něhož má soudní exekutor vůči povinnému, proti němuž bylo zahájeno insolvenční řízení, nárok na náhradu nákladů exekuce zahrnující náhradu hotových výdajů i odměnu v minimální zákonné výši již v okamžiku zahájení tohoto řízení, a to bez ohledu na to, že jím nebylo vymoženo žádné plnění. Odměna exekutora je legitimním očekáváním soudního exekutora a ve vztahu k přihlášené pohledávce je nedílnou součástí nákladů exekuce, které je soudní exekutor povinen do insolvenčního řízení přihlásit.

8. Má-li být zaručena rovnost účastníků řízení, pak podle stěžovatele musí mít soudní exekutor možnost přihlásit své náklady jako pohledávku do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty dlužníka. Tento závěr se uplatní, přestože nelze vyloučit, že insolvenční řízení nebude ukončeno oddlužením a v exekuci bude pokračováno. V takovém případě soudní exekutor odpovídajícím způsobem zohlední výši minimální odměny, která byla jako pohledávka soudního exekutora poměrně uspokojena v insolvenčním řízení, při stanovení výše nákladů exekuce.

9. Napadenému rozsudku stěžovatel vytýká i rozpor s požadavkem předvídatelnosti soudních rozhodnutí, jemuž neodpovídá, aby byla otázka nároku na náhradu nákladů exekuce posouzena v průběhu několika dní ve dvou naprosto stejných případech přesně opačně (konkrétně zde poukazuje na odlišné závěry vyslovené v rozsudku vrchního soudu ze dne 20. 2. 2020 č. j. KSPL 65 INS 1583/2019, 101 VSPH 878/2019-83). Ústavní stížnost nečiní neopodstatněnou ani skutečnost, že částku, která byla předmětem řízení před obecnými soudy, lze označit za bagatelní. Stěžovatel v současné době vede více srovnatelných řízení, v nichž nejde jen o výši uplatňované pohledávky, ale i o výši souvisejících nákladů za každé z nich.

Obdobnou pohledávku navíc uplatnil ve stovkách insolvenčních řízení. S ohledem na počet osob nacházejících se v insolvenci (k 1. 1. 2019 mělo jít o asi 114 tisíc fyzických osob) lze obecně očekávat nárůst incidenčních sporů, jakož i další nejednotné rozhodování soudů. Celkově jde o problematiku týkající se jednotek stamilionů korun. Ústavně konformní výklad provedený Ústavním soudem tak povede k hospodárnosti řízení a v konečném důsledku omezí množství probíhajících sporů.

IV. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

10. Pro účely tohoto řízení Ústavní soud vyzval účastníka řízení a insolvenčního správce dlužníka, který měl původně postavení vedlejšího účastníka řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Této možnosti využil pouze vrchní soud. Insolvenční správce dlužníka se ve stanovené lhůtě nevyjádřil, protože se má za to, že se svého postavení vedlejšího účastníka podle § 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, vzdal. O tomto následku byl v souladu s § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu ve výzvě k vyjádření poučen.

11. Vrchní soud ve svém vyjádření ze dne 11. 6. 2020 uvedl, že v napadeném rozsudku vysvětlil, z jakého důvodu šlo v poměrech posuzované věci o jinou situaci než v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, a poukázal na relevantní závěry obsažené v usnesení sp. zn. III. ÚS 1739/19. Ústavní stížnost navrhl odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

12. Stěžovatel ve své replice ze dne 8. 7. 2020 setrval na ústavní stížnosti a námitkách v ní uvedených. Současně doplnil statistická data sdělená k jeho žádosti Ministerstvem spravedlnosti o počtu fyzických osob, proti kterým je vedeno insolvenční řízení a jejichž prohlášený úpadek je řešen pomocí oddlužení v roce 2019, a dále o počtu osvobozených dlužníků od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení.

13. Protože od ústního jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci, Ústavní soud rozhodl ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez jeho nařízení.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost je přípustná (stěžovatel neměl k dispozici další zákonné procesní prostředky k ochraně práva ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI. Vlastní posouzení

15. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele, vyjádřením účastníka řízení a napadeným rozhodnutím, zhodnotil, že ústavní stížnost je důvodná.

16. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

17. Soudnímu exekutorovi, který byl pověřen k vedení exekuce, náleží za tuto činnost náhrada nákladů exekuce podle § 87 až 89 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“), jejíž výše se určí podle vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční tarif“). Součástí nákladů exekuce je také odměna exekutora podle § 90 až 92 exekučního řádu, na kterou má soudní exekutor právo jako fyzická osoba zpravidla vůči povinnému. Právě zaplacení této odměny v minimální výši, která podle § 11 odst. 2

exekučního tarifu, účinného do 31. 3. 2017, než nabyla účinnosti novela provedená vyhláškou č. 441/2016 Sb., činila 3 000 Kč, zvýšené o daň z přidané hodnoty (tedy celkem 3 630 Kč), se stěžovatel domáhal přihlášením své pohledávky do insolvenčního řízení dlužníka. Tuto pohledávku nicméně nejprve popřel insolvenční správce a návrh na určení její pravosti následně vrchní soud v odvolacím řízení napadeným rozsudkem zamítl.

18. Obecně platí, že soudní exekutor, který byl pověřen k vedení exekuce, může od tohoto okamžiku předpokládat, že mu v souladu s příslušnou právní úpravou vznikne právo na odměnu a náhradu dalších nákladů exekuce, přičemž jejich konkrétní výše se bude odvíjet od průběhu exekuce. S ohledem na specifika činnosti soudního exekutora, která je výkonem veřejné moci a v jejímž rámci je rozhodováno o právech a povinnostech osob za účelem vymození pohledávky věřitele vůči dlužníkovi, se (svou povahou soukromoprávní) nárok na odměnu exekutora neuplatňuje vůči povinnému žalobou, nýbrž je o něm rozhodováno přímo soudním exekutorem, a to příkazem k úhradě nákladů exekuce podle § 88 exekučního řádu. Tento příkaz představuje exekuční titul, na jehož základě se jím stanovená částka nákladů exekuce vymáhá přímo v rámci exekučního řízení, v souvislosti s nímž tato odměna vznikla. Soudní ochrana je povinnému zaručena tím, že je oprávněn podat proti příkazu k úhradě nákladů exekuce námitky, o nichž, nebude-li jím v plném rozsahu vyhověno samotným exekutorem, rozhoduje soud [např. náleze ze dne 22. 1. 2015 sp. zn. III. ÚS 2516/14 (N 14/76 SbNU 185)].

19. Stěžovatel byl jako soudní exekutor pověřen k vedení exekuce ukládající zaplacení peněžité částky. Ještě před tím, než stihl cokoli vymoci (resp. než tak stihl učinit soudní exekutor, který před ním vykonával exekutorský úřad, do něhož byl stěžovatel později jmenován), však bylo zahájeno insolvenční řízení dlužníka. Podle § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „insolvenční zákon“) tak nebylo možné provést exekuci. Vzhledem k povolení řešení úpadku dlužníka oddlužením zároveň nešlo vyloučit, že insolvenční soud rozhodne podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona o splnění oddlužení a o osvobození od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Takovéto osvobození by se podle § 414 odst. 2 insolvenčního zákona vztahovalo i na věřitele, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak učinit měli.

20. Za této situace byly s uplatněním nároku na odměnu exekutora stěžovatelem spojeny dvě právní otázky. Předně šlo o to, zda pohledávka soudního exekutora, který byl pověřen k vedení exekuce, vůči povinnému z titulu jeho odměny existovala bez ohledu na to, zda něco vymohl, již v průběhu insolvenčního řízení. Pokud ano, bylo třeba zodpovědět, zda stěžovatel měl tuto pohledávku přihlásit, nebo zda o ní měl bez ohledu na výsledek insolvenčního řízení rozhodnout až po jeho skončení příkazem k úhradě nákladů exekuce.

21. Posouzení těchto otázek vrchním soudem v napadeném rozsudku lze rozumět tak, že soudní exekutor by měl nevykonatelnou pohledávku z titulu odměny exekutora jen v případě vymození alespoň nějakého plnění. Podle § 5 odst. 1 exekučního tarifu je totiž, není-li dále stanoveno jinak, základem pro určení odměny za exekuci ukládající zaplacení peněžité částky výše exekutorem vymoženého plnění nezahrnujícího náklady exekuce a náklady oprávněného. Jestliže nebylo vymoženo žádné plnění, toto ustanovení stěžovateli právo na odměnu exekutora nezakládá. Vrchní soud neshledal ani žádnou jinou skutečnost, s níž by exekuční tarif vznik odměny exekutora výslovně spojoval. Nedošlo k zániku oprávnění exekutora k vedení exekuce rozhodnutím soudu ani k zastavení exekuce či změně exekutora, tedy k žádné ze skutečností, s nimiž § 11 odst. 2 exekučního tarifu spojuje vznik práva na odměnu exekutora bez ohledu na vymození plnění. Z těchto důvodů stěžovatel podle vrchního soudu nemá pohledávku, kterou by mohl uplatnit v rámci insolvenčního řízení.

22. Ústavní soud zdůrazňuje, že uvedené právní závěry, na nichž je založen rozsudek vrchního soudu, jsou především výkladem podústavního práva. Zákonná i podzákonná úprava

odměny exekutora stanoví podmínky výkonu práva soudních exekutorů podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny. Výklad této právní úpravy nesmí být v rozporu s požadavky vyplývajícími pro výklad a použití podústavního práva ze základního práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Takovýto rozpor by byl dán například v případě, že by nebyl správně (či vůbec) zohledněn dopad některého ústavně zaručeného práva nebo svobody na posuzovanou věc [např. nález ze dne 21. 3. 2002 sp. zn. III. ÚS 256/01 (N 37/25 SbNU 287)], nebo by nebyla respektována jednoznačně znějící kogentní norma [např. nález ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)], nebo by provedený výklad zjevně a neodůvodněně vybočoval ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován, respektive který odpovídá všeobecně akceptovatelnému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [např. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]. Rozhodnutí, jehož nosné důvody by byly výsledkem takto nesprávně provedeného výkladu, by z ústavněprávního hlediska nemohlo obstát.

23. Ústavněprávní přezkum, zda napadeným rozsudkem nebyla porušena základní práva nebo svobody, v posuzované věci nepozbývá smyslu ani z důvodu, že stěžovatel se domáhá uznání pohledávky v bagatelní výši. Zásady spravedlivého procesu se musí uplatnit v každém soudním řízení, v němž je rozhodováno o subjektivních právech a povinnostech jednotlivce. Je-li jeho předmětem bagatelní částka, v jejímž případě zákon v občanském soudním řízení vylučuje co i jen možnost podání odvolání (§ 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů), pak lze obecně předpokládat, že ani případná nezákonnost rozhodnutí nebude mít za následek porušení základního práva nebo svobody. Tento závěr však neplatí bezvýjimečně. Ani v případě bagatelních věcí nesmí být účastníku řízení upřen samotný přístup k soudu [např. nález ze dne 5. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 2603/17 (N 226/87 SbNU 587)], nebo odepřena možnost v tomto řízení jednat [např. nález ze dne 21. 1. 2013 sp. zn. IV. ÚS 2477/12 (N 16/68 SbNU 223)], nebo být vydáno nepřezkoumatelné rozhodnutí, případně nesmí být dáno jiné srovnatelně závažné procesní pochybení [např. usnesení ze dne 25. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 405/04 (U 43/34 SbNU 421)]. Právní závěry, na nichž je založeno rozhodnutí v bagatelní věci, pak Ústavní soud přezkoumává zpravidla jen v případech, kdy jsou výsledkem ustálené či naopak nejednotné rozhodovací praxe, která fakticky brání tomu, aby mohlo být ústavně konformního výsledku dosaženo i bez jeho zásahu [např. nález ze dne 19. 3. 2018 sp. zn. II. ÚS 2460/17 (N 53/88 SbNU 699)]. Právě o takovýto případ nejednotné praxe, která – jak bude uvedeno níže – se týká i rozhodování Ústavního soudu, jde přitom v posuzované věci.

24. Otázkou nároku soudního exekutora na odměnu v případě, že v exekuci (zatím) nic nevymohl a v jejím průběhu bylo zahájeno insolvenční řízení, v jehož rámci bylo povoleno oddlužení, se Ústavní soud zabýval v několika rozhodnutích. Předně tak učinil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, v němž rozhodoval o ústavní stížnosti povinného proti rozhodnutí soudního exekutora, který po schválení oddlužení rozhodl příkazem k úhradě nákladů exekuce o povinnosti povinného hradit tyto náklady. Podle tohoto nálezu soudní exekutor tímto způsobem postupovat neměl, neboť jeho pohledávka z titulu odměny exekutora měla být přiměřeně uspokojena v insolvenčním řízení.

25. Jak vyplývá z uvedeného nálezu, soudní exekutor má právo na úhradu nákladů exekuce podle § 87 až 89 exekučního řádu ve spojení s § 270 a 271 občanského soudního řádu, a to zásadně povinným. Toto právo trvá již od okamžiku nařízení exekuce (resp. okamžiku, kdy byl k jejímu vedení exekučním soudem pověřen), s výjimkou situací, kdy je třeba za v řízení úspěšného účastníka namísto oprávněného považovat povinného (tak by tomu bylo např. tehdy, kdy by exekuce byla zastavena z důvodu spočívajícího na straně oprávněného). Protože soudní exekutor má podle § 11 odst. 2 exekučního tarifu právo na odměnu v minimální výši i v případě, zaniklo-li pověření exekutora k provedení exekuce rozhodnutím soudu o vyloučení exekutora nebo o zastavení exekuce anebo došlo-li ke změně exekutora, lze za použití argumentu *a maiori*

ad minus dospět k výkladu, že exekutorovi tato odměna náleží i v případě, že jeho pověření k vedení exekuce nezaniklo, nýbrž ze zákona pouze nebylo možno v provádění exekuce pokračovat po dobu, kdy proti povinnému probíhalo také insolvenční řízení. Skutečnost, že po nařízení exekuce, avšak dříve, než soudní exekutor vymohl nějaké plnění, bylo proti povinnému zahájeno insolvenční řízení, ostatně nemůže být přičítána k tíži soudnímu exekutorovi, který již v řízení aktivně konal. Jde o odlišný případ, než kdy povinný plnil dobrovolně ještě dříve, než nabyl vědomost o nařízení exekuce [jak tomu bylo např. v nálezu ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 639/04 (N 155/47 SbNU 25) nebo nálezu ze dne 29. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 1540/08 (N 171/54 SbNU 175)]. Na těchto závěrech nemění nic ani skutečnost, že zatím nebyl vydán příkaz k úhradě nákladů exekuce. Tímto příkazem je sice s ohledem na průběh předmětného exekučního řízení autoritativně určena konkrétní výše nákladů exekuce, nejde však o rozhodnutí, které by povinnost povinného k jejich úhradě teprve zakládalo.

26. Soudní exekutor tak podle nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 měl vůči dlužníkovi právo na náhradu nákladů exekuce, včetně odměny v minimální výši, již v době, kdy byl pověřen provedením exekuce, a to bez ohledu na to, že jím do doby zahájení insolvenčního řízení nebylo v rámci exekuce vymoženo žádné plnění a zároveň nebyl vydán příkaz k úhradě nákladů exekuce. Tuto pohledávku přitom mohl přihlásit do insolvenčního řízení (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014). Uplatnění pohledávky přihláškou v insolvenčním řízení je podle § 173 odst. 1 insolvenčního zákona právem věřitele, nikoli jeho povinností. Nepřihlášením pohledávky se však věřitel vystavuje riziku, že v rámci insolvenčního řízení bude dlužníku povoleno oddlužení a v případě jeho úspěšného splnění bude dlužník soudem osvobozen od placení dosud neuspokojených částí přihlášených pohledávek, včetně pohledávek do insolvenčního řízení vůbec nepřihlášených. V této souvislosti nelze odhlédnout od smyslu a účelu oddlužení, které je sanačním způsobem řešení úpadku. Jeho prostřednictvím se umožňuje, aby dlužník byl po jeho úspěšném provedení skutečně „oddlužen“. Insolvenční zákon (ani exekuční řád) v tomto ohledu nestanoví pro pohledávku soudního exekutora, který bude usilovat o úhradu nákladů exekuce, žádnou výjimku. Osvobození podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona se vztahuje i na tuto pohledávku, kterou tedy nelze uspokojit jinak než její přihláškou do insolvenčního řízení. Opačný závěr by zcela popíral smysl oddlužení. Dlužník, který splnil podmínky pro oddlužení, by se znovu mohl ocitnout v dluhové pasti, tentokrát proto, že by nebyl schopen dostát povinnosti k úhradě nákladů dříve zahájených exekucí.

27. Na těchto závěrech setrval Ústavní soud v dalších svých rozhodnutích, a to nálezu ze dne 10. 1. 2018 sp. zn. II. ÚS 502/17 (4/88 SbNU 69), nálezu ze dne 28. 5. 2019 sp. zn. II. ÚS 3303/18 (N 100/94 SbNU 221) a nálezu ze dne 30. 9. 2019 sp. zn. III. ÚS 1576/19 (N 167/96 SbNU 137). V případě prvních dvou uvedených nálezu ovšem nebyla ústavní stížností napadena rozhodnutí, jimiž byla stěžovatelům jako povinným po schválení oddlužení uložena povinnost zaplatit náklady exekuce. Místo toho ústavní stížnost směřovala proti rozhodnutím, kterými byly po právní moci příkazu k úhradě nákladů exekuce zamítnuty návrhy na zastavení exekuce, v jejímž rámci měly být na základě těchto příkazů vymoženy náklady exekuce po „oddluženém“ dlužníkovi.

28. Doposud se Ústavní soud v žádném svém nálezu nezabýval otázkou použití závěrů uvedených v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 při posuzování pravosti soudním exekutorem přihlášené pohledávky z titulu odměny exekutora v insolvenčním řízení vedeném proti dlužníkovi. Ve dvou případech pouze odmítl ústavní stížnost, která se těchto otázek týkala, usnesením jako zjevně neopodstatněnou. Usnesením ze dne 25. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 762/20 tak učinil toliko z toho důvodu, že přihlášená pohledávka se týkala bagatelní částky. Podrobněji se, ačkoli opět v bagatelní věci, Ústavní soud předmětnou otázkou zabýval až v již zmíněném usnesení sp. zn. III. ÚS 1739/19, z jehož právních závěrů vyšel vrchní soud v napadeném rozsudku. Dostatečný důvod pro odlišení se v něm Ústavní soud shledal v tom, že zatímco

v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 již schválením oddlužení došlo k osvobození dlužníka od placení pohledávek, a tudíž soudní exekutor nebyl oprávněn uložit dlužníku povinnost k úhradě nákladů exekuce, ve věci sp. zn. III. ÚS 1739/19, v níž soudní exekutor přihlásil svou pohledávku do insolvenčního řízení, ještě nebylo známo, zda toto řízení skutečně skončí oddlužením, nebo nikoli. Stále tak zůstala zachována možnost, že se soudní exekutor bude moci domáhat své pohledávky po skončení insolvenčního řízení. Pro případ, že by tomu tak nakonec nebylo, Ústavní soud v závěru usnesení – s poukazem na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 11. 1983 ve věci stížnosti č. 8919/80 *Van der Mussele proti Belgii* – podotkl, že soudní exekutor nese riziko spočívající v tom, že nemusí být uspokojeny jeho nároky. Dodal však, že toto riziko je odůvodněno a do značné míry kompenzováno v podstatě monopolním postavením soudního exekutora při provádění exekucí.

29. I v nyní posuzované věci se přihlášená pohledávka soudního exekutora týká bagatelní částky. Ústavní soud nicméně přihlédl k rozdílné rozhodovací praxi obecných soudů, na kterou poukazovali jak stěžovatel, tak krajský soud ve svém rozsudku, který byl později změněn napadeným rozsudkem vrchního soudu. Posuzovaná otázka se navíc nepochybně dotýká velkého množství obdobných případů. Nutno uznat, že k této nejednotné praxi přispěla i dosavadní judikatura Ústavního soudu. V usnesení sp. zn. III. ÚS 1739/19 Ústavní soud ponechal nezodpovězenou otázku, jakým jiným způsobem než přihlášením pohledávky v insolvenčním řízení se soudní exekutor může domoci svého nároku na odměnu, jehož existence byla v tomto nálezu výslovně shledána. Obecné soudy jsou tím postaveny do situace, kdy musí samy řešit, zda se při následování právního názoru obsaženého v tomto usnesení nedostanou do rozporu s právním názorem obsaženým v nálezu. Není tak možné očekávat, že by se stěžovatel účinně domohl soudní ochrany svých práv v řízení před obecnými soudy bez toho, aby se Ústavní soud k uvedené otázce jednoznačně vyjádřil. Věcné posouzení nároku stěžovatele bylo nezbytné pro posouzení případného zásahu do základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, přestože jde o bagatelní věc.

30. Ústavní soud zdůrazňuje, že výklad a použití podústavního práva, nebrání-li tomu případný rozpor s ústavním pořádkem, má v rozsahu, v jakém to jde, umožňovat naplnění účelu, který právní norma sleduje. Právní závěry obsažené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 je nutno vykládat tak, že § 90 odst. 1 exekučního řádu stanovil soudnímu exekutorovi právo na odměnu, přičemž exekuční tarif jako podzákonný právní předpis měl jen stanovit její výši a způsob jejího určení. S tímto požadavkem není v rozporu, že exekuční tarif odvíjí vznik práva na odměnu exekutora od různých skutečností, které mohou nastat v průběhu exekuce, pokud takto stanovené podmínky vzniku tohoto práva ve svém důsledku neznamenaají jeho popření. Samo o sobě tudíž nepředstavuje problém, že právo na odměnu exekutora může vzniknout jak v průběhu exekuce vymožením určitého plnění, tak až v závěru exekuce spolu s jejím zastavením, není-li v jejím průběhu vymoženo ničeho. Jestliže však § 11 odst. 2 exekučního tarifu předpokládá, že soudní exekutor, který v exekuci nic nevymohl, bude mít právo na odměnu až v případě zastavení exekuce, neznamená to, že lze toto právo soudnímu exekutorovi odeprít ve srovnatelné situaci, která se liší pouze tím, že zastavení exekuce předcházelo oddlužení, které, jak vyplývá z nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, vylučuje možnost následného rozhodnutí o úhradě nákladů dříve zahájené exekuce. Schválení oddlužení je skutečností, kterou soudní exekutor nemůže v průběhu exekuce nijak ovlivnit, a proto mu ji z hlediska jeho práva nelze přičíst k tíži. Neřeší-li exekuční tarif tuto situaci výslovně, pak je nutno v těchto případech nevykonatelnou pohledávku soudního exekutora dovozovat přímo z § 90 odst. 1 exekučního řádu, a to za analogického použití § 11 odst. 2 exekučního tarifu, a vznik práva dovodit nejpozději od rozhodnutí, kterým byl zjištěn úpadek dlužníka a povoleno oddlužení.

31. Vrchní soud měl z těchto důvodů uznat pravost pohledávky stěžovatele. Jeho odlišný výklad vlastně znamená, že bude-li schváleno oddlužení, soudní exekutor nebude moci příkazem k úhradě nákladů exekuce uložit povinnému povinnost k zaplacení odměny

exekutora, protože odpovídající pohledávka mu měla zaniknout již oddlužením. Současně ale před schválením oddlužení soudní exekutor nebude moci přihlásit svou pohledávku do insolvenčního řízení, protože ještě neměla nastat skutečnost, se kterou exekuční tarif spojuje právo na odměnu exekutora, a stále není postaveno najisto, zda k oddlužení dojde, nebo nikoli. Soudní exekutor tak sice podle exekučního řádu bude mít právo na odměnu, to však v předmětné situaci nebude moci nijak uplatnit. Jakýkoli jeho postup bude vyhodnocen buď jako „předčasné“, nebo jako „opožděné“ uplatňování jeho práva, což ho staví do neřešitelné pozice. Je zřejmé, že takovýto výklad je v rozporu s požadavkem na předvídatelnost a srozumitelnost práva, jenž vyplývá z principu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy, protože neobstojí z hlediska obecně uznávaných metod výkladu právních norem a v posuzovaném případě vedl k porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. S ohledem na to, že tím fakticky došlo k odepření práva stěžovatele na odměnu, jež je součástí zákonem vymezených podmínek podnikání soudních exekutorů, bylo odepřením soudní ochrany rovněž porušeno jeho právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny.

32. Na těchto závěrech nemění nic poukaz na podnikatelské riziko spojené s výkonem exekutorského úřadu. Lze samozřejmě připustit, že výkon některých činností, které jsou ve veřejném zájmu a za něž nenáleží odměna, může být soudnímu exekutorovi kompenzován jiným způsobem, zejména odměnou za výkon jiných činností při současném omezeném počtu exekutorů působících na trhu. Jde o zákonem provedené nastavení rámce výkonu jejich podnikatelské činnosti, které předpokládá čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny. Jak již bylo ale uvedeno výše, je třeba rozlišovat mezi tím, kdy zákonem stanovené právo exekutora na odměnu nebude uspokojeno ze strany povinného (např. z důvodu, že nemá žádný majetek), což je právě případ, v němž lze spatřovat zmíněné podnikatelské riziko, a kdy zákonem stanovené právo nelze v soudním nebo jiném řízení účinně vůbec uplatnit, což je stav, který z hlediska práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny nemůže obstát.

33. Závěrem nelze přehlédnout, že vrchní soud napadeným rozsudkem rozhodl v rozporu s právním názorem obsaženým v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14. Vzhledem k tomu, že se tímto nálezem v rámci svého odůvodnění zabýval a odlišný výklad odůvodnil poukazem na usnesení sp. zn. III. ÚS 1739/19, které tento výklad výslovně připustilo, nelze vrchnímu soudu vytknout, že by se napadeným rozsudkem dopustil také porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby.

VII. Závěr

34. Ústavní soud uzavírá, že napadeným rozsudkem bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jeho právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu proto vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu toto rozhodnutí zrušil (výrok II). Bude povinností vrchního soudu, aby, vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy), znovu posoudil pravost pohledávky stěžovatele z titulu odměny exekutora.

Č. 195**Povinnost objasnění tzv. předsudečné pohnutky trestného činu ve světle
práva na účinné vyšetřování
(sp. zn. III. ÚS 1412/20 ze dne 6. října 2020)**

1. Právo na účinné vyšetřování v souvislosti se zásahem do fyzické integrity jednotlivce je odvozováno od práva na život zaručeného čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod či od práva nebýt mučen a podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení anebo trestu zaručeného čl. 3 Úmluvy. Povinnost provést účinné vyšetřování není povinností co do výsledku, nýbrž povinností stran důkladnosti, nestrannosti či rychlosti vyšetřování.

2. Bylo-li napadeným rozhodnutím pravomocně rozhodnuto o právech či povinnostech stěžovatele, který nebyl účastníkem příslušného řízení, a ústavní stížnost představuje jediný prostředek, kterým se stěžovatel dovolává svého práva, může být ve vztahu k němu ústavní stížnost projednána jako ústavní stížnost proti jinému zásahu orgánu veřejné moci.

3. Ani existence celé řady předsudečných indikátorů nemůže vést soud automaticky ke konstatování, že obžalovaný je vinen spácháním určitého trestného činu z nenávistné pohnutky, jelikož výrok o vině soud nemůže vyslovit bez ohledu na právo na spravedlivý proces, jež svědčí obžalovanému. Takový přístup ovšem může vést k situacím, v nichž bude poměrně pravděpodobné (avšak nikoliv mimo rozumnou pochybnost prokázané), že útok proti životu či fyzické integritě oběti byl veden z nenávistné, resp. předsudečné pohnutky, avšak zároveň soud nebude moci konstatovat její naplnění – přinejmenším pokud by toto konstatování vedlo k aktivaci kvalifikované skutkové podstaty trestného činu. Taková situace může být samozřejmě obětí trestného činu vnímána úkorně. Jiný přístup však v právním státě není myslitelný. Princip *in dubio pro reo* je natolik podstatnou součástí záruk práv jednotlivce proti zneužití moci státem, že jeho prolomení ani v případě „bohulibých“ pohnutek připustit nelze.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Martina N. (jedná se o pseudonym), zastoupeného Mgr. Klárou Kalibovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Eliášova 28, Praha 6, proti jinému zásahu Krajského soudu v Brně spočívajícímu ve vydání rozsudku ze dne 12. 3. 2020 č. j. 52 T 2/2020-484, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a 1. Krajského státního zastupitelství v Brně a 2. V. W., t. č. ve výkonu trestu ve věznici Brno-Bohunice, zastoupeného JUDr. Janem Mandátem, advokátem, se sídlem Elgartova 386/29, Brno, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá konstatování, že bylo napadeným rozsudkem porušeno jeho právo na účinné vyšetřování ve smyslu čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) ve spojení se zákazem diskriminace podle čl. 14 Úmluvy. V řízení, v němž byl napadený rozsudek vydán, vystupoval stěžovatel jako poškozený. Vedlejší účastník V. W. byl obžalován ze zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1, odst. 2 písm. f) a g) trestního zákoníku ve stadiu pokusu.

2. Citovaná základní práva stěžovatele měla být porušena tím, že Krajský soud v Brně (dále též jen „krajský soud“) nekonstatoval naplnění skutkové podstaty zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 2 písm. f) trestního zákoníku ve stadiu pokusu. Jinak řečeno, stěžovatel krajskému soudu vytýká, že výslovně neuvedl, že předmětný zločin byl spáchán pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost či vyznání, byť podle stěžovatele byla najisto postavena existence indikátorů „nenávistného útoku“ vymezených mj. v soft-law Rady Evropy a uznávaných i relevantní judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“).

3. Mezi tyto indikátory dle stěžovatele patřily zejména osobnost vedlejšího účastníka (který je sympatizantem neonacistického hnutí a nosil oblečení s neonacistickou symbolikou), jeho trestní minulost (v minulosti se dopustil násilných útoků proti příslušníkům menšin), či naopak osobnost stěžovatele (stěžovatel je Tunisan). Podle tvrzení stěžovatele, jež ovšem krajský soud v napadeném rozsudku nepovažoval za prokázané, vedlejší účastník stěžovatele během útoku rasisticky urážel (např. slovy „špinavý Arab“ či „černej cizinec“).

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti odkazuje na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle níž státy mají prostřednictvím svých orgánů povinnost v trestním řízení objasnit tzv. předsudečnou (či nenávistnou) pohnutku, a to i tehdy, jedná-li se o pohnutku smíšenou (rozsudky ESLP ze dne 31. 5. 2007 *Šečić proti Chorvatsku*, č. stížnosti 40116/02, či ze dne 20. 10. 2015 *Balázs proti Maďarsku*, č. stížnosti 15529/12).

5. Petit ústavní stížnosti je formulován tak, že se stěžovatel nedomáhá zrušení napadeného rozsudku (konkrétně jeho výroku o vině), nýbrž konstatování porušení shora vymezených ústavně zaručených práv.

II. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení

6. Ústavní soud po obdržení ústavní stížnosti vyzval účastníka řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se k podanému návrhu vyjádřili.

7. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření toliko odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

8. Krajské státní zastupitelství v Brně uvedlo, že odvolání proti napadenému rozsudku nepodalo, neboť – i s ohledem na nový důkazní vývoj v hlavním líčení (výpověď obžalovaného, rozpory mezi výpovědí stěžovatele) – považovalo skutkové i právní závěry soudu stran nenaplnění nenávistné pohnutky za přesvědčivé.

9. Vedlejší účastník V. W. pak uvedl, že poškozený nemá dle jeho názoru právo ovlivnit právní kvalifikaci jednání obžalovaného, a zdůraznil, že podle soudu rasový motiv prokázán nebyl. Konstatoval rovněž, že ústavní stížnost byla po jeho soudu podána předčasně, neboť v době jejího podání ještě napadený rozsudek nebyl pravomocný.

10. S ohledem na skutečnost, že vyjádření neobsahovala nové skutečnosti, o něž by se Ústavní soud při svém rozhodování opíral a k nimž by se stěžovatel nevyjádřil již v samotné ústavní stížnosti, nezasílal Ústavní soud tato vyjádření stěžovateli k replice, jelikož by to bylo zjevně neúčelné.

III. Podstatný obsah soudního spisu a dosavadní průběh řízení

11. Ústavní soud si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis Krajského soudu v Brně sp. zn. 52 T 2/2020, z něhož zjistil následující podstatné skutečnosti.

12. Dne 6. 2. 2020 byla ke krajskému soudu podána obžaloba na vedlejšího účastníka V. W. pro zločin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1, odst. 2 písm. f) a g) trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku a pro přečin výtržnictví podle § 358 odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, jichž se měl obžalovaný dopustit jednáním popsáním v obžalobě. Tímto jednáním byl – stručně řečeno – intenzivní fyzický útok na stěžovatele, který by byl za určitých okolností způsobit i ohrozit jeho život.

13. Krajský soud rozhodl napadeným rozsudkem tak, že vedlejší účastník spáchal zločin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1, odst. 2 písm. g) trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku a přečin výtržnictví podle § 358 odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, a za to jej odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání sedmi a půl roku. Vinu ve smyslu § 145 odst. 2 písm. f) trestního zákoníku (tedy že by vedlejší účastník čin spáchal na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání) však krajský soud nekonstatoval.

14. Právě naposled zmíněná skutečnost je přitom pro posouzení nyní projednávané věci klíčová. Krajský soud totiž vzal za prokázanou existenci několika stěžovatelem tvrzených předsudečných indikátorů. Zejména konstatoval, že byla prokázána inklinace vedlejšího účastníka k neonacistickému hnutí a neonacistickým názorům. Prokázána byla rovněž jeho násilná minulost. Okolnost, že stěžovatel by mohl potenciálně být cílem útoku pro svou etnicitu, tak nebyla sporná.

15. Navzdory uvedenému však krajský soud uzavřel, že nenávistnou, resp. předsudečnou pohnutku ve smyslu § 145 odst. 2 písm. f) trestního zákoníku se mimo rozumnou pochybnost prokázat nepodařilo. Tento svůj závěr ovšem neopřel jen o skutečnost, že tvrzení o rasistických urážkách vyplývalo pouze z výpovědi stěžovatele. Krajský soud konstatoval, že celá řada tvrzení poškozeného o průběhu útoku nebyla podporována jinými důkazy, či byla naopak dalšími provedenými důkazy (nejen výpovědi svědků, ale i kamerové záznamy) významně zpochybňována. Za tohoto stavu pak izolované výpovědi stěžovatele zcela neuvěřil a při absenci jiných důkazů podporujících tvrzení stěžovatele rozhodl tak, jak bylo uvedeno shora.

IV. Splnění podmínek řízení

16. Předtím, než Ústavní soud přistoupí k věcnému přezkumu napadeného rozhodnutí, vždy zkoumá splnění procesních podmínek řízení. V nyní projednávané věci se zaměřil zejména na otázku, proti jakému zásahu veřejné moci do základních práv (rozhodnutí či jiný zásah) ústavní stížnost směřuje, zda je stěžovatel oprávněn k jejímu podání, zda by měl případný vyhovující nález „výrokový potenciál“ tvrzené porušení stěžovatelových práv zhojit a zda je ústavní stížnost přípustná.

17. Ústavní stížnost směřuje proti trestnímu rozsudku Krajského soudu v Brně. Z petitu ústavní stížnosti – vyloženého v kontextu jejího odůvodnění – se podává, že stěžovatelem tvrzený zásah do základních práv plyne z výroku o vině. K tomu stěžovatel uvádí (srov. i shora body 2–5), že jeho právo na účinné vyšetřování v kontextu práva na život bylo porušeno tím, že krajský soud nekonstatoval naplnění skutkové podstaty zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 2 písm. f) trestního zákoníku ve stadiu pokusu. Jinak řečeno, stěžovatel krajskému soudu vytýká, že neuvedl, že zločin byl spáchán pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost či vyznání, byť byla najisto postavena existence indikátorů „nenávistného útoku“ uznávaných relevantní judikaturou ESLP.

18. Stěžovatel se však nedomáhá zrušení výroku o vině či s ním souvisejícího výroku o trestu, nýbrž navrhuje, aby Ústavní soud vydal pouze deklaratorní výrok o porušení

základního práva ve smyslu ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Taková konstrukce ústavní stížnosti odpovídá ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, podle něhož proti rozhodnutí orgánu veřejné moci může brojit pouze ten, kdo byl účastníkem řízení, z něhož takové rozhodnutí vzešlo. Jak plyne ze shora provedené rekapitulace věci, byl stěžovatel účastníkem trestního řízení proti vedlejšímu účastníku, avšak pouze v postavení poškozeného. Byl tedy účastníkem řízení adhezního, a nikoliv již účastníkem řízení o vině a trestu. Taková procesní konstelace zabráňuje tomu, aby se stěžovatel mohl domáhat zrušení výroku o vině (resp. případně výroku o trestu).

19. Judikatura Ústavního soudu však připouští, aby se proti rozhodnutí orgánu veřejné moci bránil i ten, do jehož práv jím bylo zasazeno, byť by účastníkem řízení nebyl. V takovém případě však je nutno návrh posuzovat jako ústavní stížnost proti jinému zásahu orgánu veřejné moci: „Skutečnost, že někdo nebyl účastníkem řízení, ve kterém bylo pravomocně rozhodnuto o jeho právech, nemá za následek nemožnost dovolat se práva soudní cestou včetně ústavní stížnosti. Takovéto pravomocné rozhodnutí však ve vztahu k němu představuje „jiný zásah orgánu veřejné moci“ ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a ochrana jeho základního práva je tak tímto způsobem zaručena“ [nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 30/95 ze dne 10. 1. 1996 (N 3/5 SbNU 17; 31/1996 Sb.); veškerá judikatura zdejšího soudu je dostupná z <http://nalus.usoud.cz>].

20. Na základě této linie judikatury konstatovala i komentářová literatura (Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 496 a 497), že „individuálnost postižení zásahem orgánu veřejné moci je nutno vždy posuzovat materiálně, a nikoliv pouze formálně. To znamená, že Ústavnímu soudu nestačí pouze konstatovat, že navrhovatel nebyl účastníkem předchozího řízení, a z tohoto důvodu ústavní stížnost odmítnout jako stížnost podanou někým zjevně neoprávněným, nýbrž musí rovněž zkoumat, zda určité rozhodnutí stěžovatele bezprostředně nezasáhlo materiálně a zda je proto – ve vztahu k němu – není možno označit za jiný zásah orgánu veřejné moci“. Jinými slovy, pokud napadeným rozhodnutím bylo pravomocně rozhodnuto o právech či povinnostech stěžovatele, který nebyl účastníkem příslušného řízení, a ústavní stížnost představuje jediný prostředek, kterým se stěžovatel může dovolat svého práva, může ve vztahu k němu být ústavní stížnost projednána jako stížnost proti jinému zásahu orgánu veřejné moci [kromě citovaného nálezu srov. i nález sp. zn. II. ÚS 15/95 ze dne 23. 4. 1996 (N 31/5 SbNU 257), nález sp. zn. IV. ÚS 742/14 ze dne 18. 6. 2015 (N 117/77 SbNU 711) či nález sp. zn. II. ÚS 3533/18 ze dne 11. 6. 2019 (N 111/94 SbNU 331), bod 24].

21. Právě taková situace nastala v nyní projednávané věci. Ze stěžovatelem citované judikatury ESLP přitom vskutku plyne, že mu svědčí základní právo na účinné vyšetřování, přičemž tvrdí porušení právě tohoto práva. Napadené rozhodnutí (byť pojmáno v rámci tohoto řízení o ústavní stížnosti jako jiný zásah orgánu veřejné moci) přitom bylo způsobilé do tohoto práva zasáhnout, či je dokonce porušit (k tomu srov. níže).

22. S ohledem na skutečnost, že stěžovatel proti rozsudku o vině a trestu nemohl podat odvolání ani žádný jiný procesní prostředek ochrany práva ve smyslu ustanovení § 72 a 75 zákona o Ústavním soudu (a krajské státní zastupitelství tak sice učinit mohlo, ale neučinilo), není podstatné, že v době podání ústavní stížnosti napadený rozsudek ještě nenabyl právní moci. Ve vztahu ke stěžovateli se totiž jednalo o završený tvrzený zásah do základních práv, na němž již nemohl (i s ohledem na zásadu zákazu *reformationis in peius*) následný procesní vývoj nic podstatného změnit.

23. Ústavní soud proto shrnuje, že procesně bezvadná ústavní stížnost byla podána včas osobou k tomu oprávněnou a řádně zastoupenou. K projednání takto formulovaného návrhu je Ústavní soud příslušný a zároveň jde o návrh přípustný ve smyslu ustanovení § 72 a 75 zákona o Ústavním soudu. Proto Ústavní soud přistoupil k meritornímu posouzení ústavní stížnosti.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

24. Ústavní soud přezkoumal napadený zásah orgánu veřejné moci a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

V.a) Obecná východiska

25. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře přejal doktrínu ESLP týkající se práva na účinné vyšetřování ve smyslu zejména čl. 2 a 3 Úmluvy, jež jsou relevantní i v projednávané věci. Podle této judikatury ESLP je právo na účinné vyšetřování v souvislosti se zásahem do fyzické integrity jednotlivce odvozováno od práva na život zaručeného čl. 2 Úmluvy či od práva nebýt mučen a podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestu zaručeného čl. 3 Úmluvy. Byť právo na účinné vyšetřování může být odvozeno i z jiných základních lidských práv zaručených Úmluvou (zejména z práva zakotveného v jejím čl. 4), v kontextu nynější věci a s přihlédnutím k podstatě předmětného skutku není namístě tyto jiné články zvažovat. U zásahů do fyzické integrity, které nemají smrtící povahu, se pak právo na účinné vyšetřování omezuje na čl. 3 Úmluvy.

26. Rozhodovací praxe Ústavního soudu zejména adaptuje závěry judikatury ESLP dále na vnitrostátní poměry České republiky [viz z poslední doby kupř. nález sp. zn. III. ÚS 2012/18 ze dne 3. 9. 2019 (N 153/96 SbNU 14)]. Obecně vychází z toho, že právo na účinné vyšetřování nenáleží poškozenému v trestním řízení o jakémkoliv trestném činu, ale pouze o těch nejzávažnějších, které jsou svými dopady srovnatelné se zásahem do práva na život [nález sp. zn. II. ÚS 3436/14 ze dne 19. 1. 2016 (N 8/80 SbNU 91)], jako je např. obchodování s lidmi [nález sp. zn. II. ÚS 3626/13 ze dne 16. 12. 2015 (N 216/79 SbNU 475)]. Naopak u přečinů (tj. trestných činů dle § 14 odst. 2 trestního zákoníku) je zákrok Ústavního soudu možný jen výjimečně ve zcela extrémních případech flagrantních pochybení s mimořádně intenzivními přetrvávajícími následky pro poškozeného [nález sp. zn. I. ÚS 3196/12 ze dne 12. 8. 2014 (N 152/74 SbNU 301), bod 19].

27. Každý zásah do fyzické integrity proto, aby vůbec mohl představovat porušení čl. 3 Úmluvy, musí dosahovat určité intenzity, kterou je třeba posoudit striktně individuálně na základě konkrétních okolností každého jednotlivého případu [nález sp. zn. I. ÚS 1042/15 ze dne 24. 5. 2016 (N 91/81 SbNU 485) či nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015 (N 191/79 SbNU 161)].

28. Jak bylo výše uvedeno, Ústavní soud ve své rozhodovací praxi vychází ze závěrů judikatury ESLP, které mají zobecňující potenciál. Pro posouzení předložené věci je proto vhodné tyto závěry ve stručnosti připomenout. Byť se judikatura ESLP k právu na účinné vyšetřování výrazně formovala zejména na případech zásahu do fyzické integrity způsobeného jednotlivci veřejnou mocí, zejména jejími ozbrojenými složkami (srov. *inter alia multa* např. rozsudek ze dne 28. 10. 1998 ve věci *Assenov a další proti Bulharsku*, stížnost č. 24760/94, bod 102; rozsudek velkého senátu ze dne 17. 9. 2014 ve věci *Mocanu a další proti Rumunsku*, č. stížností 10865/09, 45886/07, 32431/08, bod 317; či rozsudek ze dne 30. 9. 2004 ve věci *Krastanov proti Bulharsku*, stížnost č. 50222/99, bod 53), připouští, že právo na účinné vyšetřování může být založeno i tehdy, došlo-li k zásahu do fyzické integrity jednotlivce ze strany jiného jednotlivce s výkonem veřejné moci nijak nespojeného (srov. např. rozsudek ze dne 25. 3. 1993 ve věci *Osman proti Spojenému království*, stížnost č. 13134/87, bod 115).

29. Aby však vůbec právo na účinné vyšetřování oběti podle čl. 3 Úmluvy v souvislosti se zásahem do fyzické integrity vzniklo, vyžaduje se určitá minimální intenzita (srov. např. rozsudek velkého senátu ze dne 20. 10. 2016 ve věci *Muršič proti Chorvatsku*, stížnost č. 7334/13, bod 99), která je ale relativní, tedy závisí na posouzení všech okolností individuálního případu, jimiž jsou zejména délka zásahu, jeho fyzické a psychické následky, v některých případech i pohlaví, věk či zdravotní stav oběti (srov. např. rozsudek pléna ze dne

18. 1. 1978 ve věci *Irsko proti Spojenému království*, stížnost č. 5310/71, bod 162; rozsudek velkého senátu ze dne 6. 4. 2000 ve věci *Labita proti Itálii*, stížnost č. 26772/95, bod 120; či rozsudek velkého senátu ze dne 11. 7. 2006 ve věci *Jalloh proti Německu*, stížnost č. 54810/00, bod 67), dále pohnutka či cíl zásahu do fyzické integrity, jakož i celkový kontext, v němž k němu došlo, např. zda se tak stalo ve zjištěné atmosféře emocionálního vypětí (srov. např. rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010 ve věci *Gäffgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05, bod 88; či rozsudek ze dne 21. 12. 2000 ve věci *Egmez proti Kypru*, stížnost č. 30873/96, bod 78).

30. Ačkoliv způsobený následek sám o sobě není rozhodný, lze ilustrativně uvést, že ESLP shledal za splnění dalších podmínek za dostatečnou intenzitu pro účely čl. 3 Úmluvy z hlediska charakteru zranění poranění nohy, které mělo za následek nekrózu tkáně, pro niž musela být noha amputována (rozsudek ze dne 1. 2. 2011 ve věci *Sambor proti Polsku*, stížnost č. 15579/05, body 10 a 36), střelné poranění orgánu, který není životně důležitý, nezanechavší trvalé následky (rozsudek ze dne 20. 11. 2007 ve věci *Necdet Bulut proti Turecku*, stížnost č. 77092/01, bod 27); dvojitou frakturu čelisti a modřiny v oblasti obličeje (rozsudek ze dne 28. 11. 2010 ve věci *Rehbok proti Slovinsku*, stížnost č. 29462/95, bod 76), zranění obličeje vyžadující sešití za současného vyražení tří zubů (rozsudek ze dne 12. 5. 2009 ve věci *Mrozowski proti Polsku*, stížnost č. 9258/04, bod 28) či poranění ucha a podlitiny na větší části těla (srov. např. rozsudek ze dne 5. 4. 2005 ve věci *Afanasyev proti Ukrajině*, stížnost č. 38722/02, body 15 a 61).

31. Jak již bylo uvedeno výše, samotná intenzita zranění nemůže hrát rozhodující úlohu, neboť ve všech zmíněných případech ESLP přihlédl mimo jiné k tomu, že tato zranění byla způsobena úmyslně ozbrojenými složkami veřejné moci (srov. k tomu např. rozsudek ze dne 8. 11. 2011 ve věci *V. C. proti Slovensku*, stížnost č. 18968/07, bod 102). V těchto případech může právo na účinné vyšetřování vzniknout i tehdy, jestliže způsobené zranění bylo menší či zanedbatelné, ale je zde jiná rozhodná okolnost.

32. Takovou okolností může být například zásah způsobený orgány veřejné moci tím, že s obětí nakládaly, jako by byla pouhou věcí (rozsudek velkého senátu ze dne 28. 9. 2015 ve věci *Bouyid proti Belgii*, stížnost č. 23380/09, bod 90), úmyslný dlouhotrvající útok (srov. např. rozsudek velkého senátu ze dne 16. 12. 1999 ve věci *V. proti Spojenému království*, stížnost č. 24888/94, bod 71; či rozsudek velkého senátu ze dne 4. 7. 2006 ve věci *Ramirez Sanchez proti Francii*, stížnost č. 59450/00, bod 118) anebo zásah v době, kdy byla oběť veřejnou mocí omezena na svobodě (srov. např. rozsudek velkého senátu ze dne 28. 7. 1999 ve věci *Selmouni proti Francii*, bod 99).

33. I v případech, v nichž je třeba zvažovat existenci práva na účinné vyšetřování ve vztahu k zásahu jednotlivcem do fyzické integrity jiného jednotlivce mírnější intenzity (např. úderu do obličeje a škrcení atd.), ESLP požaduje zpravidla kombinaci s dalšími faktory, přičemž takové faktory mohou v zásadě převážet ve prospěch tohoto práva i tam, kde k žádné újmě nedošlo (srov. např. rozsudek ze dne 5. 4. 2011 ve věci *Vasyukov proti Rusku*, stížnost č. 2974/05, bod 59). Jsou jimi zejména kontext domácího násilí, v němž k takovému zásahu došlo, vyznačující se opakovanými verbálními útoky, vyhrožováním násilím či zabráněním kontaktu s druhým rodičem atd. (srov. např. rozsudek ze dne 3. 9. 2015 ve věci *M. a M. proti Chorvatsku*, stížnost č. 10161/13, bod 135), nízký věk oběti či jiná její zvláštní zranitelnost (srov. např. rozsudek ze dne 10. 2. 2001 ve věci *Z. a ostatní proti Spojenému království*, stížnost č. 29392/95, bod 73; rozsudek ze dne 17. 10. 2006 ve věci *Sultan Öner a další proti Turecku*, stížnost č. 73792/01, bod 133, či rozsudek ze dne 3. 9. 2015 ve věci *M. a M. proti Chorvatsku*, stížnost č. 10161/13, bod 135) či, což je relevantní zejména pro nyní projednávaný případ, rasová či jiná nenávistná motivace útoku (srov. např. rozsudek ze dne 28. 3. 2017 ve věci *Škorjanec proti Chorvatsku*, č. stížnosti 25536/14, bod 53).

34. Významným faktorem, který aktivuje povinnost státu zabývat se možným porušením čl. 2 či 3 Úmluvy ve spojení se zákazem diskriminace ve smyslu čl. 14 Úmluvy je existence tzv. předsudečných indikátorů (viz stěžovatelem odkazovaný rozsudek *Balázs proti Maďarsku*, bod 52), mezi něž patří mj. osoba (např. etnicita či sexuální orientace) poškozeného, osoba útočníka a způsob provedení útoku.

35. Jelikož v některých situacích je obtížné odlišit, proti čemu zásah do fyzické integrity směřoval, tedy zda směřoval proti životu či „jen“ proti zdraví, nebo zda (v případě nedbalostních zásahů) byl alespoň způsobilý vyvolat zranění neslučitelná se životem, musel ESLP rovněž vytvořit základní východiska pro rozlišení, zda v daném konkrétním případě má být případný vznik práva na účinné vyšetřování zvažován z hlediska čl. 3 nebo 2 Úmluvy. V těchto případech pro přiznání práva na účinné vyšetřování dle čl. 2 Úmluvy v zásadě postačí, jestliže se riziko usmrcení v době zásahu do fyzické integrity jevílo jako bezprostřední a reálné či jestliže se způsobená zranění jeví jako život ohrožující v době, kdy vznikla (srov. rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2019 ve věci *Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku*, stížnost č. 41720/13, bod 145).

V. b) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

36. Ústavní soud v první řadě konstatuje, že věc posuzoval jako zásah do práva na účinné vyšetřování v kontextu práva na život ve smyslu čl. 2 Úmluvy ve spojení se zákazem diskriminace podle čl. 14 Úmluvy. Krajský soud vzal v napadeném rozhodnutí – dokonce v jeho výrokové části – za prokázané, že vedlejší účastník jako osoba vážící nejméně 100 kg a provozující bojová umění věděl, že způsobem, jakým poškozeného napadl, mu může způsobit vážná zranění. S ohledem na svoje znalosti, intenzitu útoku a způsob jeho vedení vůči hlavě poškozeného takové zranění způsobit chtěl, byť stěžovateli nebylo způsobeno zranění závažnější, jako je v případě kopnutí do obličeje s nefixovanou hlavou poranění krční páteře s možným ochrnutím až úmrtím stěžovatele, anebo při zasažení oka mohlo dojít k poranění oční koule se ztrátou zraku. Ve smyslu shora citované judikatury ESLP (zejména pak ve smyslu rozsudku velkého senátu *Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku*, bod 145) se tudíž jednalo o reálné a bezprostřední riziko úmrtí v době útoku.

37. Po přezkoumání postupu krajského soudu však Ústavní soud dospěl k závěru, že k porušení tvrzených základních práv stěžovatele nedošlo.

38. Ústavní soud v první řadě zdůrazňuje, že veškerá stěžovatelem citovaná judikatura ESLP (stejně jakož i judikatura další, kterou stěžovatel necitoval a z níž Ústavní soud rovněž vychází), jež se vztahuje k porušení práva na účinné vyšetřování ve smyslu čl. 2 či 3 Úmluvy ve spojení s čl. 14 Úmluvy, byla formulována za podstatně jiných procesních okolností. Stručně řečeno, relevantní judikatura ESLP se týkala situací, v nichž nebylo trestní stíhání zahájeno, popř. bylo trestní stíhání skončeno v určité fázi přípravného řízení a samotná otázka, zda došlo k nenávistnému útoku, nebyla vůbec posuzována soudem.

39. Tak tomu bylo v již citované věci *Šečić proti Chorvatsku* (nečinnost státního zastupitelství, srov. body 31 až 35 rozsudku), v rovněž citované věci *Balázs proti Maďarsku* (státní zástupce nepodal v tomto rozsahu obžalobu, srov. bod 17 rozsudku). Obdobná situace nastala i v novější, stěžovatelem neuvedené, věci *Škorjanec proti Chorvatsku* (rozsudek ze dne 28. 3. 2017, č. stížnosti 25536/14), v níž šlo rovněž o nečinnost státního zastupitelství (body 23 až 26 rozsudku). Za této situace a při současné existenci předsudečných indikátorů ESLP v citovaných případech konstatoval, že vyšetřování nebylo dostatečně efektivní, resp. že nebylo vynaloženo rozumné úsilí k objasnění předsudečného motivu.

40. V projednávané věci však krajské státní zastupitelství s ohledem na výsledky vyšetřování vzalo předsudečný, resp. nenávistný motiv, za pravděpodobný a podalo v tomto rozsahu obžalobu ke Krajskému soudu v Brně. V tomto kontextu Ústavní soud zdůrazňuje, že povinnost provést účinné vyšetřování není povinností co do výsledku, nýbrž povinností stran

důkladnosti, nestrannosti či rychlosti vyšetřování. Navíc nelze pustit ze zřetele, že i při existenci celé řady předsudečných indikátorů (které v projednávané věci vskutku existovaly) nemůže soud výrok o vině vyslovit bez ohledu na právo na spravedlivý proces, jež svědčí obžalovanému.

41. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2929/18 ze dne 6. 3. 2020 (N 42/99 SbNU 49), body 21 až 23] pak k principům spravedlivého procesu patří i princip presumpce nevinny, dle kterého je každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla vyslovena jeho vina (čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy). Právní význam presumpce nevinny spočívá v první řadě v povinnosti orgánů činných v trestním řízení hledět na toho, proti komu je vedeno trestní řízení, jako na nevinného, přičemž tato povinnost trvá až do vydání pravomocného odsuzujícího rozsudku. Jde o jednu z nejvýznamnějších ústavních záruk spravedlivého procesu v trestním řízení. Ústavní soud se v minulosti opakovaně vyjádřil, že princip presumpce nevinny a z něj vyvěrající zásady a subprincipy (včetně zásady *in dubio pro reo*) vyžadují, aby to byl stát, kdo v trestním řízení nese důkazní břemeno, a tudíž i povinnost prokázat jednotlivci s jistotou nade všechnu rozumnou pochybnost, že spáchal trestný čin, z něhož je obviněn (srov. § 2 odst. 5 trestního řádu). Jinak řečeno, v duchu těchto principů je to stát, kdo je povinen prokázat obviněnému vinu, a ne obviněný, kdo je povinen prokázat svou nevinu. S výše řečeným je nerozlučně spojena myšlenka, že pokud existují jakékoliv rozumné pochybnosti právního nebo skutkového charakteru, je nezbytné vyložit je ve prospěch obviněného.

42. Ani existence celé řady předsudečných indikátorů proto nemůže vést soud automaticky ke konstatování, že obžalovaný je vinen spácháním určitého trestného činu z nenávistné pohnutky. Takový přístup ovšem může vést k situacím, v nichž bude poměrně pravděpodobné (avšak nikoliv mimo rozumnou pochybnost prokázané), že útok proti životu či fyzické integritě oběti byl veden z nenávistné, resp. předsudečné pohnutky, avšak zároveň soud nebude moci konstatovat její naplnění – přinejmenším pokud by toto konstatování vedlo k aktivaci kvalifikované skutkové podstaty trestného činu. Taková situace může být samozřejmě obětí trestného činu vnímána úkorně. Jiný přístup však v právním státě není myslitelný. Princip *in dubio pro reo* je natolik podstatnou součástí záruk práv jednotlivce proti zneužití moci ze strany státu, že jeho (navíc takto zásadní) prolomení ani v případě „bohulibých“ pohnutek připustit nelze.

43. Uvedené neznamená, že by Ústavní soud nemohl konstatovat porušení práva na účinné vyšetřování ve smyslu čl. 2 (či čl. 3) Úmluvy ve spojení se zákazem diskriminace ve smyslu čl. 14 Úmluvy pouze proto, že věc byla posouzena krajským soudem a že proběhlo hlavní líčení. Prostor pro zásah Ústavního soudu by se však otevřel jen tehdy, pokud by posouzení věci krajským soudem nebylo dostatečně důkladné či nestranné ve smyslu práva na účinné vyšetřování, jak bylo shora vymezeno. Nepochybně by tak zásah Ústavního soudu byl namístě tehdy, opomenul-li by krajský soud podstatný důkaz či byly-li by jeho skutkové závěry iracionální či extrémně rozporné s provedenými důkazy.

44. Taková situace však v projednávané věci nenastala. Krajský soud se totiž otázkou, zda je namístě konstatovat naplnění skutkové podstaty zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 2 písm. f) trestního zákoníku ve stadiu pokusu, podrobně zabýval. K otázce možného předsudečného motivu provedl celou řadu důkazů a svůj skutkový závěr, podle něhož předsudečný motiv (v duchu zásady *in dubio pro reo*) nebyl nad rozumnou pochybnost prokázán, řádně a přesvědčivě odůvodnil.

45. Opřel se přitom zejména o rozpory mezi výpovědi poškozeného a dalšími provedenými důkazy (výpovědi vedlejšího účastníka a svědků, ale zejména kamerové záznamy), které nasvědčovaly tomu, že útok nebyl proveden tak, jak stěžovatel tvrdil. Krajský soud zejména konstatoval, že výpověď stěžovatele, podle níž byl nejprve verbálně a poté

fyzicky napaden čtyřmi muži a jejich nadávky měly rasistický podtext, kdy se mu podařilo z místa prvního napadení uprchnout, avšak na ulici Starobrněnská byl obžalovaným dostižen a zbit, není podporována již žádným dalším důkazem. Relevantní provedené důkazy dle krajského soudu naopak takovou variantu průběhu skutkového děje činily nepravděpodobnou.

46. Naproti tomu pak soud konstatoval, že provedené důkazy (mj. opět kamerové záznamy) potvrzují některé aspekty výpovědí vedlejšího účastníka a svědků, které nasvědčují tomu, že důvodem útoku byl předchozí verbální spor mezi stěžovatelem, vedlejším účastníkem a některými svědky, který nijak nesouvisel s etnicitou stěžovatele.

47. Ústavní soud tyto klíčové skutkové závěry na základě spisu přezkoumal a má za to, že jsou založeny na racionální a přesvědčivé interpretaci provedených důkazů. Krajský soud tudíž své povinnosti provést účinné vyšetřování ve vztahu k možnému předsudečnému motivu ve smyslu čl. 2 ve spojení s čl. 14 Úmluvy dostál.

48. Ústavní soud tedy s ohledem na shora uvedené konstatuje, že k porušení tvrzených základních práv stěžovatele nedošlo. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud ústavní stížnost zamítl jako nedůvodnou podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

49. Návrhem stěžovatele na přednostní projednání věci se Ústavní soud zvlášť nezabýval, jelikož mu vyhověl fakticky, neboť věc – i přes její procesní a právní složitost – projednal urychleně.

Č. 196**Posouzení důkazní síly provedené rekognice
(sp. zn. II. ÚS 2016/20 ze dne 8. října 2020)**

U vybraných důkazních prostředků právní předpisy stanoví určité standardy, které jsou však minimem požadavků na použití tohoto důkazního prostředku. Na dodržení těchto standardů je třeba klást důraz zejména tehdy, pokud důkazní situace není jednoznačná a neexistují-li další jednoznačné důkazy. V takových případech je vhodné, aby rozhodující důkaz byl realizován za dodržení vyšších než minimálních požadavků.

Mimořádnou pozornost soud musí věnovat hodnocení důkazů v trestních věcech zejména tehdy, jedná-li se o rozhodující důkaz, tedy o důkaz tak významný nebo důležitý, že jej lze považovat za pravděpodobně určující pro výsledek případu.

Je-li rekognice rozhodujícím usvědčujícím důkazem, je třeba při jejím provádění přijmout taková opatření, která zvyšují její důkazní sílu, aby bylo předejito pochybnostem, zda byl pachatel správně identifikován. V opačném případě se zvyšuje možnost mylné identifikace, což může vést k porušení zásady presumpce neviny.

Pokud je poznávající osobě již jednou ukázána osoba, která je rozpoznávána, jakákoli další rozpoznání jsou méně spolehlivá, a to i tehdy, je-li dodržen zákonem požadovaný časový odstup.

Odlišuje-li se poznávaná osoba od figurantů v obecných či ve specifických (popsaných) znacích, důkazní síla rekognice je výrazně snížena. Je-li taková rekognice rozhodujícím usvědčujícím důkazem, může být základem pro odsuzující rozsudek jen zcela výjimečně, a to za předpokladu, že další důkazy a vyvažující faktory umožňují učinit závěr o vině bez rozumných pochybností.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Ludvíka Davida a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele N. P., t. č. ve Věznici Stráž pod Ralskem, zastoupeného JUDr. Petrem Šaštinským, advokátem, se sídlem Gogolova 228/18, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. dubna 2020 č. j. 3 Tdo 251/2020-412, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 7. října 2019 č. j. 4 To 345/2019-374 a proti rozsudku Okresního soudu v Mostě ze dne 10. června 2019 č. j. 5 T 52/2018-336, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Mostě jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem a Okresního státního zastupitelství v Mostě jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. dubna 2020 č. j. 3 Tdo 251/2020-412, usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 7. října 2019 č. j. 4 To 345/2019-374 a rozsudkem Okresního soudu v Mostě ze dne 10. června 2019 č. j. 5 T 52/2018-336 byla porušena zásada presumpce neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a zásada presumpce neviny zakotvená v čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

2. Okresní soud napadeným rozsudkem odsoudil stěžovatele za zločin loupeže a přečin neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku k souhrnnému trestu odnětí svobody ve výměře 4 roků a 6 měsíců, přičemž zrušil výrok o trestu dřívějšího rozsudku Okresního soudu v Mostě. Konkrétně okresní soud shledal stěžovatele vinným, že povalil poškozeného na zem, kopl jej, a když poškozený vstal, držel stěžovatel v ruce lesklý předmět a křičel „Dej peníze, dej mi peníze!“, v reakci na což mu poškozený vydal peněženku s doklady, platební kartou a hotovostí.

3. Okresní soud shledal stěžovatele vinným na základě rekognice, v průběhu které poškozený identifikoval stěžovatele jako útočníka. Poznání stěžovatele poškozeným proběhlo ve dvou fázích. Nejdříve policejní orgán poškozenému předložil 15 fotografií, na nichž poškozený označil stěžovatele (jednalo se o tipování možných podezřelých), přičemž následně po určité době policejní orgán realizoval rekognici, během které poškozený označil stěžovatele jako pachatele ze čtyř předstoupených osob. Okresní soud ve svém napadeném rozsudku dále pro úplnost zmínil, že odcizená peněženka s doklady byla následně nalezena na trase mezi místem činu a ubytovnou, na které stěžovatel bydlel. U zajištěných stop (genetického materiálu, pachové stopy a daktyloskopických stop) nebyla zjištěna shoda se stěžovatelem. Okresní soud pak nepovažoval za důkaz svědčící o nevině stěžovatele komunikaci přes Messenger z účtu stěžovatele v době napadení poškozeného, přičemž stěžovatel tvrdil, že přístup k němu měl pouze přes síť wifi, a musel tedy v době útoku být na ubytovně, kde k ní měl přístup. Dle soudu však s jeho telefonem mohl nakládat i někdo jiný. Rekognice tedy byla rozhodujícím důkazem svědčícím o vině stěžovatele. V odůvodnění výroku o trestu okresní soud nakonec uvedl, že stěžovateli přitížilo, že se dopustil několika podobných trestných činů spáchaných totožným způsobem; tyto úvahy o podobnosti způsobu spáchané trestné činnosti však nehrály roli při rozhodování o vině.

4. Krajský soud napadeným usnesením zamítl odvolání stěžovatele, přičemž zmínil, že výpověď poškozeného je spolehlivá, jelikož v ní nejsou rozpory, jednalo se o výjimečnou, a tedy lépe zapamatovatelnou situaci a vzhledem k pravidelné konzumaci alkoholu poškozeným došel k závěru, že alkohol na něj nebude mít takový vliv, jako kdyby se jednalo o abstinenta. Krajský soud v napadeném usnesení dále uvedl, že poškozený „označil obžalovaného nejen podle barvy pleti, ale také podle postavy z bočního profilu, která dle jeho vyjádření odpovídala pachateli. Navíc poškozený při rekognici uvedl, že označená osoba (obžalovaný) má stejně tak světlý obličej jako pachatel, což pouze utvrzuje závěr o zákonném postupu při rekognici“ (bod 6). K námitkám stěžovatele, že poškozený měl být poučen, že se pachatel nemusí nacházet mezi ukázanými osobami, či že rekognici měla provést osoba, která neví, kdo je figurantem a kdo je poznávanou osobou, krajský soud uvedl, že se jedná o určitá doporučení Ústavního soudu, která mohou vést ke zvýšení důkazní síly rekognice, nejedná se však o závazné pokyny, jimiž by měly orgány činné v trestním řízení povinnost se řídit. K námitce obhajoby, že poškozený měl být upozorněn na to, že se mezi ukázanými osobami nemusí nacházet pachatel, krajský soud uvedl: „Co se týče namítané skutečnosti, že poškozený jako poznávající osoba nebyl při rekognici poučen o tom, že se pachatel nemusí mezi předváděnými osobami nacházet, pak takovou povinnost trestní řád neukládá. Poškozený byl poučen v souladu s procesními ustanoveními, která se týkají rekognice (ve smyslu § 104b

odst. 6 tr. řádu). Postup navrhovaný obhájcem by však naopak šel proti smyslu rekognice, když § 104b odst. 4 tr. řádu (sic! – pozn. red.) výslovně stanoví, že „má-li být poznána osoba, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi nejméně mezi třemi osobami ...“, to znamená, že poznávaná osoba mu musí být dle trestního řádu ukázána. Stejně tak námitka obhajoby ohledně toho, že rekognici prováděla vyšetřující policejní komisařka namísto osoby, která neměla informaci o tom, kdo je figurantem a kdo je poznávanou osobou, není důvodná, neboť úkony trestního řízení, k nimž rekognice bezpochyby patří, je oprávněn provádět policejní orgán, který jednoznačně může být představován vyšetřující komisařkou.“ (napadené usnesení, bod 6).

5. Nejvyšší soud napadeným usnesením zamítl dovolání stěžovatele. Uvedl, že námitky stěžovatele jsou v podstatě polemikou s provedeným dokazováním a hodnocením provedených důkazů, přičemž extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními na straně jedné a provedenými důkazy na straně druhé Nejvyšší soud neshledal. Naopak poukázal na to, že jak nalézací soud, tak odvolací soud se vypořádaly s návrhem stěžovatele na vypracování znaleckého posudku týkajícího se poškozeného a věrohodnosti jeho výpovědi. Stejně tak se vypořádaly i s námitkami, které se týkaly rekognice a předcházejícího fotografického tipování podezřelých. Ohledně toho Nejvyšší soud uvedl, že se jedná o „běžný operativní prostředek policejního orgánu, k zúžení okruhu možných pachatelů trestné činnosti. Jelikož představivost každého o vzhledu jiných osob je zcela individuální, je třeba prostřednictvím fotografií tuto představu o fyzickém vzhledu pachatele co nejvíce zobecnit, aby bylo následně možno zajistit, že v rámci rekognice budou k dispozici osoby podobného vzhledu. K tomuto došlo nejpozději před prvním naplánovaným termínem, tedy nikoli bezprostředně před provedením rekognice“ (str. 8 napadeného usnesení).

II. Ústavní stížnost a vyjádření účastníků řízení

6. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že se obecné soudy dostatečně nezabývaly tím, zda poškozený skutečně mohl stěžovatele poznat a zda rekognice proběhla řádně. Konkrétně namítá, (1) že není jasné, kdy byly stěžovateli ukázány fotografie, pomocí kterých orgány činné v trestním řízení tipovaly podezřelé osoby, a zda tedy nebylo porušeno ustanovení § 104b odst. 4 trestního řádu, (2) že soudy nedostatečně zhodnotily, že poškozenému bylo 36 minut po přepadení naměřeno 2,42 promile, což odpovídá těžké opilosti, přičemž ani nepřikročily k vypracování znaleckého posudku týkajícího se vlivu alkoholu na poškozeného či jeho možných sklonů k fabulaci a (3) že předmětná rekognice nebyla provedená řádně.

7. Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkázal na své napadené usnesení, přičemž doplnil, že není oprávněn přezkoumávat postup soudů nižších stupňů při dokazování a hodnocení důkazů. Nejvyšší soud tak činí pouze v případech extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy, přičemž v projednávané věci Nejvyšší soud shledal procesní postup soudů v projednávané věci jako správný, a to i ve vztahu k rekognici.

8. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na své napadené usnesení.

9. Okresní soud ve svém vyjádření uvedl, že vzhledem k tomu, že první podnět k návrhu na provedení rekognice policejní orgán podal více než měsíc před provedením rekognice, přičemž tomuto podnětu logicky předcházelo tipování podezřelých, tak je velmi pravděpodobné, že tipovací fotografie byly poškozenému předloženy výrazně dříve než těsně před provedením rekognice. Dále okresní soud uvedl, že měl možnost sledovat vystupování poškozeného, a z toho důvodu soud neměl pochyby o jeho schopnosti vnímat skutečnosti či vypovídat, pročez nepřistoupil k vypracování navrhovaného znaleckého posudku.

10. Nejvyšší státní zastupitelství se obšírně vyjádřilo ke stížnosti stěžovatele, přičemž zdůraznilo, že obecné soudy řádně odůvodnily, proč se domnívají, že tipovací fotografie byly poškozenému ukázány alespoň 4 týdny před realizací rekognice. Dále zmínilo, že byť tipování podezřelé osoby může do jisté míry snížit věrohodnost následné rekognice, soudy se i touto skutečností ve svých rozhodnutích zabývaly, a tím se i vypořádaly s námitkami stěžovatele.

11. Krajské státní zastupitelství se ve svém vyjádření zcela ztotožnilo se závěry nalézacího soudu i odvolacího soudu. Okresní státní zastupitelství se nevyjádřilo.

III. Hodnocení věci Ústavním soudem

12. Ústavní soud opakovaně připomíná, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů. Podle čl. 90 Ústavy jen soud, který je součástí soustavy soudů, rozhoduje o otázce viny a trestu, tedy hodnotí důkazy podle svého volného uvážení a v rámci stanoveném trestním řádem, přičemž zásada volného hodnocení důkazů je výrazem ústavního principu nezávislosti soudů. Pokud soud při svém rozhodování respektuje podmínky dané ustanovením § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu, jakož i ustanovení § 125 trestního řádu a jasně vyloží, o které důkazy svá skutková zjištění opřel, jakými úvahami se při hodnocení provedených důkazů řídil a jak se vypořádal s obhajobou, není v pravomoci Ústavního soudu, aby takové hodnocení přehodnocoval, byť by se s ním neztotožňoval. Důvod ke zrušení soudního rozhodnutí je však dán za situace, kdy lze uvažovat o extrémním nesouladu mezi prováděnými důkazy, zjištěními, která z těchto důkazů soud učinil, a právními závěry soudu, jinými slovy, kdy jeho rozhodnutí svědčí o možné libovůli [srov. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255); všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

13. Ustanovení čl. 6 odst. 2 Úmluvy i čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 40 odst. 2 Listiny (požadavky na spravedlivý proces) vyžadují kromě jiného, aby vina obviněného byla prokázána zákonným způsobem a aby obviněný byl považován za nevinného, dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem nebylo o jeho vině rozhodnuto. Z práva na spravedlivý proces dle ustálené judikatury vyplývá i zákaz svévole a libovůle při hodnocení důkazů.

14. Právě s ohledem na použité důkazní prostředky Ústavní soud provedl přezkum ústavnosti napadených rozhodnutí. Zaměřil se při něm především na to, zda proces jako celek měl spravedlivý charakter (viz již rozsudek pléna Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Schenk proti Švýcarsku* ze dne 12. 7. 1988 č. 10862/84, § 46; judikatura Evropského soudu pro lidská práva je dostupná na <https://hudoc.echr.coe.int>) s důrazem na respektování zásady presumpce nevinny, z něhož kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo *in dubio pro reo*. Toto pravidlo (§ 2 odst. 5 tr. řádu, čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy) znamená, že není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239) nebo sp. zn. II. ÚS 2142/11 ze dne 8. 8. 2013 (N 141/70 SbNU 323) a mnohé další].

15. Ústavní soud proto nejdříve rozebere tyto dvě zásady – právo na spravedlivý proces z hlediska důkazního řízení a zásadu presumpce nevinny – ve světle své judikatury. Následně rekapituluje svoji judikaturu o rekognici a poté tyto závěry aplikuje na projednávaný případ.

A. Důkazní řízení a právo na spravedlivý proces

16. Ze zásady volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 tr. řádu) plyne pro orgán činný v trestním řízení, který řízení vede, povinnost, aby si sám stanovil kvalitativní i kvantitativní meze dokazování, a to s vědomím důsledků pro případná další stadia téhož trestního řízení. Při hodnocení důkazů, které finálně provádí obecný soud při rozhodování ve věci samé, pak je v rámci analýzy přisouzena získanému důkazu určitá hodnota, pokud jde o jeho závažnost, zákonnost a věrohodnost (pravdivost). Hodnocení důkazu tak určuje jeho důkazní sílu [nález sp. zn. I. ÚS 3709/16 ze dne 20. 6. 2017 (N 106/85 SbNU 739), bod 29].

17. Striktní dodržení procesních předpisů platných pro provádění konkrétního důkazu a správné zdokumentování průběhu provádění pro pozdější doložitelnost mají na důkazní sílu

konkrétního důkazu zásadní vliv. Orgán činný v trestním řízení, který konkrétní důkaz provádí, může bezvýhradným lpěním na procesní čistotě a zohledněním poznatků odborné literatury velmi zvýšit jeho důkazní sílu. V opačném případě může být jeho postup příčinou snížení významu či následné nepoužitelnosti jinak relevantního důkazu [nález sp. zn. I. ÚS 3709/16 ze dne 20. 6. 2017 (N 106/85 SbNU 739), bod 30]. Ústavní soud pak v minulosti judikoval, že u vybraných důkazních prostředků právní předpisy stanoví určité standardy, které jsou však minimem požadavků na použití tohoto důkazního prostředku. Na dodržení těchto standardů je třeba klást důraz zejména tehdy, pokud důkazní situace není jednoznačná a neexistují-li další jednoznačné důkazy [nález sp. zn. II. ÚS 4266/16 ze dne 27. 3. 2017 (N 52/84 SbNU 603), bod 38]. V takových případech je vhodné, aby rozhodující důkaz byl realizován za dodržení vyšších než minimálních požadavků.

18. Otázku, jakým způsobem by bylo možné zvýšit důkazní sílu důkazu (vedle dodržení minimálních standardů), by si tedy orgán činný v trestním řízení měl klást předně u důkazů, u nichž lze předpokládat, že zůstanou v dalším řízení osamoceny, či je-li již zřejmé, případně hrozí-li, že je nebude možné či vhodné v dalším řízení opakovat (např. s ohledem na nutnost ochrany práv oběti) [nález sp. zn. I. ÚS 3709/16 ze dne 20. 6. 2017 (N 106/85 SbNU 739), bod 31] nebo je nebude možné opakovat se stejnou důkazní silou.

B. K zásadě presumpce nevinny a pravidlu *in dubio pro reo*

19. Z hlediska řádného vymezení skutkového stavu věci ve shora uvedeném smyslu vyvstává v nyní posuzované věci jako klíčová především zásada presumpce nevinny a pravidlo *in dubio pro reo*, které měly být dle stěžovatele porušeny při hodnocení provedených důkazů ze strany obecných soudů.

20. Jak Ústavní soud opakovaně judikuje, pravidlo *in dubio pro reo* přímo vyplývá z ústavní zásady presumpce nevinny [nález sp. zn. II. ÚS 4266/16 ze dne 27. 3. 2017 (N 52/84 SbNU 603), body 27–30; nález sp. zn. II. ÚS 577/13 ze dne 23. 6. 2015 (N 118/77 SbNU 721), body 26–28; nález sp. zn. II. ÚS 1975/08 ze dne 12. 1. 2009 (N 7/52 SbNU 73), bod 30; nález sp. zn. III. ÚS 1624/09 ze dne 5. 3. 2010 (N 43/56 SbNU 479), bod 50]. Podle čl. 40 odst. 2 Listiny je totiž každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla vyslovena jeho vina. Vyjádření této zásady lze nalézt i v čl. 6 odst. 2 Úmluvy, který stanoví, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Právní význam presumpce nevinny spočívá v první řadě v povinnosti orgánů činných v trestním řízení hledět na toho, proti komu je vedeno trestní řízení, jako na nevinného. Tato jejich povinnost trvá až do skončení tohoto řízení, přičemž k vyvrácení předmětné domněnky může dojít pouze pravomocným odsuzujícím rozsudkem. Jde o jednu z nejvýznamnějších ústavních záruk spravedlivého procesu v trestním řízení, od níž se odvíjí některá další důležitá pravidla dopadající zejména na proces dokazování, včetně hodnocení důkazů. Vedle pravidla *in dubio pro reo* nelze opominout především požadavek, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly nestranně, neboť tato potřeba je nezbytným předpokladem důvěry veřejnosti v jejich rozhodování. V této souvislosti je třeba zdůraznit zejména povinnost objasňovat stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede (§ 2 odst. 5, § 164 odst. 3 trestního řádu), jakož i povinnost soudu vypořádat se v rozsudku nebo usnesení s obhajobou a v jejím rámci s navrženými důkazy ve smyslu ustanovení § 125 odst. 1 trestního řádu. Zásada presumpce nevinny takto působí vůči orgánům činným v trestním řízení [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 577/13 ze dne 23. 6. 2015 (N 118/77 SbNU 721)].

21. Zároveň zásada presumpce nevinny vyjadřuje samozřejmý požadavek, aby vina obviněného, resp. obžalovaného, byla úplně a nepochybně prokázána, čímž je úzce spjata též s pravidlem *in dubio pro reo* a zásadou zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (viz § 2 odst. 5 trestního řádu). Obsahem pravidla *in dubio pro reo* totiž je, že

není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o relevantních skutkových okolnostech, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného, přičemž ani vysoký stupeň podezření sám o sobě ještě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1975/08 ze dne 12. 1. 2009 (N 7/52 SbNU 73) nebo nález sp. zn. III. ÚS 1624/09 ze dne 5. 3. 2010 (N 43/56 SbNU 479)]. Jak uvedl Evropský soud pro lidská práva, pravidlo *in dubio pro reo*, které je specifickým výrazem zásady presumpce neviny, vyžaduje, aby soudci nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obžalovaný spáchal čin, který je mu kladen za vinu, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby případné pochybnosti byly využity ve prospěch obžalovaného (viz rozsudek ze dne 24. 7. 2008 ve věci *Melich a Beck proti České republice*, stížnost č. 35450/04).

22. Jinak řečeno, trestní řízení vyžaduje ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, alespoň na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“ [nález sp. zn. I. ÚS 553/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 167/42 SbNU 407)]. Za tuto „pochybnost“ přitom lze považovat takovou pochybnost, která by způsobila, že soudce (či jiný orgán činný v trestním řízení) po pečlivém, objektivním a nestranném zhodnocení všech dostupných důkazů bude tak nerozhodný, že nebude moci říci, že uvedená skutečnost naplňující znak trestného činu se stala a že získal ustálené přesvědčení o vině obžalovaného (obviněného), aniž by stačilo pravděpodobné usvědčení pachatele (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád: komentář. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 34, podobně KMEC, J. § 2 In DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017). Odsuzující rozsudek tedy může být vynesен až tehdy, pokud byly odstraněny všechny důvodné pochybnosti o vině obžalovaného, přičemž není-li vina plně prokázána, musí být obžalovaný zproštěn obžaloby (viz také § 226 trestního řádu), neboť nedokázaná vina má z hlediska trestního řízení stejný význam jako dokázaná nevina. Uvedená zásada přitom podstatně zvyšuje autoritu práva, poněvadž rozsudek, v němž se zjištění viny opírá o nižší míru jistoty ohledně skutkového stavu, nemá náležitou morální váhu a není společností ani odsouzeným hodnocen jako akt spravedlnosti, přičemž obzvláště v oblasti trestního práva vystupuje tento požadavek jako naprosto klíčový.

23. Navíc poznotek, že podle našeho dosažitelného vědění jisté (dokázané) tvrzení má v sobě určité prvky nejistoty, vede k větší kritičnosti vůči důkazům, k pečlivému zkoumání všech informací, a tím přispívá k dosažení pravdivého (nikoli však ve smyslu tzv. objektivní pravdy) skutkového zjištění (srov. také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2015 sp. zn. 6 Tdo 1274/2015).

24. Mimořádnou pozornost pak soud musí věnovat hodnocení důkazů v trestních věcech zejména tehdy, jedná-li se o rozhodující důkaz, tedy o důkaz tak významný nebo důležitý, že jej lze považovat za pravděpodobně určující pro výsledek případu [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1860/16 ze dne 3. 11. 2016 (N 208/83 SbNU 299) a judikaturu ESLP v něm citovanou]. V takovém případě musí být věnována mimořádná pozornost jeho důkladnému prověření a zvážení jeho důkazní síly. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento rozhodující usvědčující důkaz byl pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy. Taková povinnost pro ně vyplývá ze zásady oficiality a ze zásady vyhledávací (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu) [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 37/03 ze dne 17. 6. 2004 (N 81/33 SbNU 285), nález sp. zn. II. ÚS 2142/11 ze dne 8. 8. 2013 (N 141/70 SbNU 323), bod 17, a nález sp. zn. I. ÚS 520/16 ze dne 22. 6. 2016 (N 119/81 SbNU 853), bod 28].

25. Ústavní soud nakonec považuje za potřebné zdůraznit, že nedodržení zásady presumpce neviny nemá za následek pouze to, že by nevinní lidé byli odsouzeni, ale i to, že skuteční pachatelé by byli nepotrestáni, což by ohrožovalo společnosti. Nelze než vyžadovat nejvyšší standard při rozhodování o vině a při nedosažení tohoto standardu je nutné shledat obviněného nevinným, jakkoli pravděpodobná se jeho vina může zdát.

C. K institutu rekognice

26. Důkazní síla rekognice jakožto úkonu v zásadě neopakovatelného (za jistých okolností i neodkladného), který může ve svém celku s výpovědí poznávající osoby představovat klíčový důkaz o vině, může být způsobem, kterým ji orgán činný v trestním řízení provede, výrazně zvýšena. Rozhoduje-li soud o vině stěžovatele a je-li rekognice společně s výpovědí poznávající osoby rozhodujícím usvědčujícím důkazem, klíčovou roli hraje, zda byla důkazní síla rekognice zvýšena přijetím opatření, která vedou k její vyšší spolehlivosti. Kriminalistická literatura totiž poukazuje na vyšší pravděpodobnost nesprávné identifikace skutečného útočníka (pachatele), není-li rekognice provedena dle nejnovějších poznatků. Vedle zcela zásadního požadavku na respekt k procesním předpisům je možné najít vodítka, jak důkazní sílu rekognice posílit, v odborné literatuře z oboru psychologie a kriminalistiky. Tyto nejnovější kriminalistické poznatky a opatření zvyšující důkazní sílu rekognice shrnul Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 3709/16 ze dne 20. 6. 2017 (N 106/85 SbNU 739), zejména v bodech 32–53, a opakovaně na ně odkazoval ve své judikatuře (viz usnesení sp. zn. III. ÚS 1946/17 ze dne 23. 8. 2017, body 15–16; usnesení sp. zn. III. ÚS 1350/18 ze dne 30. 8. 2018, body 22–25; usnesení sp. zn. III. ÚS 1581/18 ze dne 4. 9. 2018, bod 17). Ústavní soud považuje za nadbytečné opakovat zde svoji judikaturu k institutu rekognice, přičemž odkazuje na body 32–42 citovaného nálezu.

27. Naopak Ústavní soud považuje za nezbytné zopakovat závěry své judikatury ohledně opatření, která dle nejnovější kriminalistické literatury vedle zákonem stanovených požadavků výrazně přispívají ke zvýšení důkazní síly prováděné rekognice [nález sp. zn. I. ÚS 3709/16 ze dne 20. 6. 2017 (N 106/85 SbNU 739), body 43–53]. Vědecké výzkumy zaměřené na proces rekognice shrnuje a rekapituluje zejména publikace Wells, Gary. Eyewitness identification: Systemic reforms. Wisconsin Law Review. 2006, 2, 615–643. Její doporučení se shodují s doporučeními ostatních shrnujících výzkumů, zejména doporučeními americké psychologicko-právní skupiny, publikovanými jako Wells Gary L., Small Mark, Penrod Steven, Malpass Roy S., Fullero Solomon M. a Brimacombe C. A. E. Eyewitness identification procedures: Recommendations for lineups and photospreads. Law and Human Behavior. 1998, 22(6), 603–647, dále publikace Dyssart Jennifer a Lawson Victoria Z. Eyewitness Research In Bruinsma G. a Weisburd D. Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice. New York: Springer Science+Business Media, 2014, s. 1530–1538, a článek Klobuchart Amy a Caligiurit Hilary Lindell. Protecting the innocent/convicting the guilty: Hennepin County's pilot project in blind sequential eyewitness identification. William Mitchell Law Review. 2005, 32(1), 1–26. Česká kriminalistická věda správně provedenou rekognici pak definuje zejména v pracích Konrád Zdeněk a Veselá Jitka. Rekognice. Praha: Policejní akademie ČR, 2008; Musil Jan, Konrád Zdeněk a Suchánek Jaroslav. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004; či Protivínský Miroslav a Tiplica Mircea. Teorie a praxe dokazování v trestním řízení znovupoznáním osob a věcí. AUCI. Praha: Univerzita Karlova, 1986. Nejnovější doporučení se pak nachází v publikaci Trojanová, H. Procesní úkon rekognice pohledem psychologických poznatků. In Boukalová, H. a Gillernová, I. a kol. Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Karolinum, 2020, str. 212, přičemž tato doporučení se shodují s doporučeními zmíněnými v citovaném nálezu Ústavního soudu.

28. Z uvedené zahraniční a české kriminalistické literatury plyne, že pro vyšší přesvědčivost a průkaznost rekognice je možné zohlednit následující poznatky. V průběhu ukazování jedné baterie osob by mezi ně měla být zařazena jen jedna podezřelá osoba. Ačkoli se od tohoto dlouhou dobu uznávaného kriminalistického pravidla odchylují některá nedávná rozhodnutí Nejvyššího soudu (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016 sp. zn. 5 Tdo 429/2015 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012 sp. zn. 5 Tdo 413/2012), s ohledem na uvedený záměr je spíše vhodnější se uvedeného pravidla přidržet.

29. Pro otestování spolehlivosti poznávajícího je možné nejprve poznávajícímu ukázat baterii osob, ve které podezřelý není (tzv. slepá rekognice). Pokud poznávající v rámci slepé rekognice někoho označí, je nutné jej pro navazující skutečnou rekognici brát jako nespolehlivého [Wells Gary a Olson Elizabeth. Eyewitness testimony. Annual Review of Psychology. 2003, 54(1), str. 288].

30. Poznáváná osoba (podezřelý) by se dále neměla výrazně odlišovat od figuranta (podobně i § 104b odst. 3 věta první trestního řádu); v opačném případě podle výzkumů hrozí mylné označení nevinného, který se ale s pachatelem shoduje v důležitých znacích. Základním testem je, že na základě předchozí výpovědi poznávajícího by nezúčastněná osoba neměla být mezi figuranty schopná identifikovat podezřelého (Wells Gary. Eyewitness identification: Systemic reforms. Wisconsin Law Review. 2006, 2, str. 624), což podobně reflektuje i česká literatura: „Nepostačí, aby přivzaté objekty byly shodné s rekognovaným objektem jen v obecných znacích; musí být shodné i v popsáném znaku specifickém.“ [Protivinský Miroslav. Teorie a praxe kriminalistické identifikace formou rekognice. Kriminalistický sborník. 1984, 28(3), str. 133; obdobně i Konrád Zdeněk a Veselá Jitka. Rekognice. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, str. 55]. V opačném případě by právě specifický znak, na základě kterého si poznávající osoba pachatele pamatuje a na základě kterého osobu pachatele popsala, nepřiměřeně směřoval pozornost poznávajícího k podezřelému.

31. Před rekognicí by měl být poznávající výslovně upozorněn, že pachatel se nemusí nacházet mezi předváděnými osobami. Toto upozornění výrazně snižuje procento špatně označených poznávaných, zatímco se procento řádně označených poznávaných nesníží [Wells Gary a Olson Elizabeth. Eyewitness testimony. Annual Review of Psychology. 2003, 54(1), str. 286].

32. Výsledky empirických studií dále ukazují, že validitu rekognice může zvýšit, pokud ji provádí osoba, která neví, kdo by měl být identifikován a které osoby jsou figuranti [Wells Gary. Eyewitness identification: Systemic reforms. Wisconsin Law Review. 2006, 2, str. 629; podobně Bradfield Amy a Wells Gary. The damaging effect of confirming feedback on the relation between eyewitness certainty and identification accuracy. Journal of Applied Psychology. 2002, 87(1), 112–120].

33. Po provedení rekognice by měl být poznávající vyslechnut ohledně toho, jak si je jistý svými závěry. I pro tuto fázi zvyšuje důkazní sílu rekognice, pokud výsledek vede osoba, která neví, kdo by měl být identifikován.

34. Další důležitou možností vedoucí k podpoře významu rekognice je zvýšení počtu figurantů nad minimální zákonem stanovený počet tří osob (§ 104b odst. 4 tr. řádu). O vhodnosti vyššího počtu poznávaných osob hovoří i odborná literatura (American Bar Association, et al. Achieving justice: Freeing the innocent, convicting the guilty. Report of the ABA Criminal Justice Section's Ad Hoc Committee to Ensure the Integrity of the Criminal Process. The American Bar Association, 2006; Koosedt Margery Malkin. Reforming eyewitness identification law and practices to protect the innocent. Creighton Law Review. 2009, 42, 1, str. 604). Pro srovnání Nejvyšší soud Spojených států např. doporučil užití více než šesti fotografií při rekognici již v roce 1968 ve svém rozhodnutí *Simmons v. United States*, 390 U.S. 377. Obdobně i česká literatura doporučuje použití vyššího počtu poznávaných objektů, zejména, byla-li kvalita popisu nízká či podmínky pozorování horší (srov. Musil Jan, Konrád Zdeněk a Suchánek Jaroslav. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 349).

35. Dalším důležitým nástrojem zvýšení důkazní přesvědčivosti a ostatně i zdokumentováním precizního dodržení procesních pravidel rekognice je pořízení videozáznamu, což trestní řád umožňuje (srov. § 55a odst. 1 trestního řádu). Odborná literatura pořízení dokumentace či videozáznamu obecně doporučuje (Musil Jan, Konrád Zdeněk a Suchánek Jaroslav. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck,

2004, str. 353; Konrád Zdeněk a Veselá Jitka. Rekognice. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, str. 64; Brázda Jan. Rekognice jako samostatná kriminalistická metoda. Kriminalistický sborník. 2008, 2, 46–48). Pořízení videozáznamu zvyšuje i věrohodnost provedené rekognice, jelikož soud může při přehrání záznamu v hlavním líčení posoudit i bezprostřední reakce poznávající osoby (časový prostor, v němž poznávající osoba subjekt označila, její psychické rozpoložení – rozrušení či pláč) a zhodnotit vlastní průběh rekognice v detailech i celku.

36. Obecné soudy musí věnovat hodnocení rekognice mimořádnou pozornost zejména tehdy, jedná-li se o rozhodující usvědčující důkaz. Orgány činné v trestním řízení tedy mají vyvinout snahu, aby zvýšily důkazní sílu takového rozhodujícího důkazu, a to postupem založeným na nejnovějších odborných poznatcích, jsou-li seznatelné. V případě rekognice tyto poznatky seznatelné jsou, přičemž je Ústavní soud ve své judikatuře již rekapituloval. Je-li rekognice rozhodujícím usvědčujícím důkazem, je třeba při jejím provádění přijmout taková opatření, která zvyšují její důkazní sílu, aby bylo předejito pochybnostem, zda byl pachatel správně identifikován. V opačném případě se zvyšuje možnost mylné identifikace, což může vést k porušení zásady presumpce neviny.

D. K aplikaci na projednávaný případ

37. V nyní posuzované věci je rozhodujícím usvědčujícím důkazem výpověď poškozeného, resp. skutečnost, že poškozený stěžovatele označil za pachatele v průběhu rekognice.

38. Důkazní síla provedené rekognice byla několika skutečnostmi snížena, a naopak nebyla přijata žádná opatření, která dle judikatury Ústavního soudu důkazní sílu rekognice zvyšují.

39. Skutečnosti, které snižují důkazní sílu provedené rekognice, byly v projednávaném případě tři: tipování pomocí fotografií, odlišnosti mezi stěžovatelem a figuranty a stav poškozeného.

40. Ústavní soud souhlasí s argumentací obecných soudů i Nejvyššího státního zastupitelství, že je takřka jisté, že tipování fotografií bezprostředně nepředcházelo rekognici ukázáním osoby, což by bylo v rozporu se smyslem § 104b odst. 4 poslední věty trestního řádu. Skutečnost, že rekognice proběhla určitou dobu po tipování pomocí fotografií, však neznamená, že důkazní síla takové rekognice je stejná, jako pokud by předchozí tipování neproběhlo. Jak Ústavní soud v minulosti uvedl, „i za předpokladu, že je rekognice *in natura* prováděna s časovým odstupem od provedení rekognice podle fotek, je výsledek takto ‚opakované‘ rekognice třeba hodnotit velmi obezřetně. ... Paměťová stopa poznávajícího je totiž v takové situaci ... ovlivněna dříve ukázanými osobami“ (či jejich fotografiemi) – nález sp. zn. I. ÚS 3709/16 ze dne 20. 6. 2017 (N 106/85 SbNU 739), body 41–42. To obdobně platí i pro tipování podezřelých prostřednictvím fotografií, po němž následuje rekognice *in natura*. Jednoduše řečeno, pokud je poznávající osobě již jednou ukázána osoba, která je rozpoznávána, jakákoli další rozpoznání jsou méně spolehlivá, a to i tehdy, je-li dodržen zákonem požadovaný časový odstup. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že v některých případech je tipování jedinou možností, jak označit podezřelého. Pokud se k takové poslední možnosti orgány činné v trestním řízení uchýlí, musí si být vědomy toho, že takový úkon zároveň snižuje důkazní sílu následných rekognic. Problematicnost tipování fotografií a jeho vztahu k rekognici v projednávané věci je pak zesílena tím, že tipování nebylo v průběhu trestního řízení zmíněno nijak jinak než ve výpovědi poškozeného. Není tedy možné posoudit, jakým způsobem byl proces tipování proveden (např. jaké fotografie byly poškozenému ukázány) a jaký vliv toto tipování mohlo mít pro věrohodnost následné rekognice.

41. Věrohodnost provedené rekognice pak výrazně snižuje skutečnost, že nebyl naplněn požadavek, že „při rekognici by měla být poznávána jen jedna osoba, která by se neměla odlišovat od figurantů ani v obecných, ani ve specifických (popsaných) znacích“, který je též

vyjádřen v § 104b odst. 3 trestního řádu (ukázání osoby mezi „osobami, které se výrazně neodlišují“). Zde je namístě citovat vyjádření poškozeného v odůvodnění napadeného rozsudku okresního soudu: „Při rekognici mu ostatní figuranti přišli jako typičtí Romové, i podle fotodokumentace z rekognice poškozený tvrdil, že ostatní osoby mají tmavší pleť.“ (napadený rozsudek okresního soudu, str. 3). Stejně tak v protokolu o rekognici osoby z 30. 7. 2018 je uvedeno tvrzení poškozeného: „Poznávám osobu ... podle obličeje. Je v obličeji stejně tak světlý jako pachatel. Ostatní mají obličeje tmavší.“ (str. 4). Při hlavním líčení pak poškozený vypověděl, že „[ú]točník měl světlejší barvu pleti, nevypadal jako Rom“ (protokol o hlavním líčení z 10. 12. 2018, str. 4). Z hlediska poškozeného tak nedocházelo k poznávání osob, které se neodlišovaly ve specifických znacích, poznávaná osoba (stěžovatel) se naopak výrazně odlišovala od ostatních a toto odlišení bylo pro poškozeného dle jeho vlastních slov zásadní. Právě hledisko poznávajícího (poškozeného) je klíčové pro posouzení důkazní síly rekognice. Odlišnost barvy pleti stěžovatele od ostatních figurantů pak nepřímou přiznává i okresní soud, když v napadeném rozsudku uvedl, že „navíc na fotografii z rekognice obžalovaný [stěžovatel] nemá extrémně světlou pleť, barva pleti je obdobná jako u figuranta s číslem 4“ (str. 6). Avšak právě stěžovatel byl figurantem s číslem 4. Okresní soud tedy hájí důkazní sílu rekognice argumentem, že z představených osob měla i další osoba světlejší pleť (nejen stěžovatel), přičemž za tuto další osobu však mylně označil právě stěžovatele. Odlišuje-li se poznávaná osoba od figurantů v obecných či ve specifických (popsaných) znacích – např. pokud dle poznávajícího poznávaná osoba vypadá jako Rumun, zatímco figuranti vypadají jako Romové – důkazní síla rekognice je výrazně snížena. Je-li taková rekognice rozhodujícím usvědčujícím důkazem, může být základem pro odsuzující rozsudek jen zcela výjimečně, a to za předpokladu, že další důkazy a vyvažující faktory umožňují učinit závěr o vině bez rozumných pochybností.

42. Stěžovatel namítal, že se obecné soudy dostatečně nezabývaly tím, zda stav poškozeného v okamžiku spáchání trestného činu umožňoval, aby si poškozený dobře zapamatoval osobu pachatele. Poškozený v době přepadení byl ve stavu těžké opilosti (přibližně 36 minut po přepadení byla úroveň alkoholu v krvi naměřena ve výši 2,42 promile). Ústavní soud identifikoval pouze malé množství vědeckých studií, které zkoumaly vliv těžké opilosti na rozpoznávací schopnosti. Obecně vědecké studie dochází k závěru, že lehčí stavy opilosti na tyto schopnosti vliv nemají (pro shrnutí viz Karlén, M. H. Interviewing intoxicated witnesses: Memory performance in theory and practice. *Scandinavian Journal of Psychology*. 2018, 59, str. 113–126, doi: 10.1111/sjop.12404). Těžká opilost však může mít menší vliv na schopnost zapamatovat si podrobnosti [viz Crossland, D., Kneller, E. a Wilcock, R. Intoxicated Witnesses: Testing the Validity of the Alcohol Myopia Theory. *Applied Cognitive Psychology*. 2016, 30(2), 270–281, doi: 10.1002/acp.3209]. Ústavní soud tedy nemůže přisvědčit stěžovateli, že obecné soudy musely přistoupit k vypracování znaleckého posudku. Zároveň však nelze uzavřít, že by bylo možné těžkou opilost poškozeného v pozici svědka bez dalšího přejít: Názor krajského soudu, že vzhledem k tomu, že pro poškozeného není konzumace alkoholu ničím neobvyklým, pravidelné užívání alkoholu zvyšuje toleranci na něj, v důsledku čehož „je zjevné, že alkohol na něj nebude mít takový vliv, jako kdyby se jednalo o abstinenta“ (napadené usnesení, str. 8), není zjevně založen na odborné literatuře a zakládá se pouze na subjektivním názoru a zkušenostech soudců, což nelze považovat za dostatečné. Při hodnocení schopnosti poškozeného by měla být jeho opilost zhodnocena, byť v relativně malé míře, jako jeden z faktorů snižujících důkazní sílu rekognice.

43. Obecné soudy se v napadených rozhodnutích detailně věnovaly krátkozrakosti poškozeného, přičemž dovozovaly, že i pokud poškozenému byly sraženy brýle, tak mohl stěžovatele identifikovat natolik přesně, aby jej následně mohl znovu poznat, jelikož byl útočník blízko. Aniž by Ústavní soud v obecné rovině zpochybňoval tento závěr, považuje nicméně za nutné poukázat na zvláštní rozpor mezi tím, že poškozený nebyl schopen identifikovat zbraň

útočníka, ale měl být schopen si detailně zapamatovat jeho obličej. V napadeném rozsudku poškozený uvádí, že „bez brýlí přesně neviděl, co má [útočník] v ruce“ (str. 2), přičemž při hlavním líčení nebyl schopen odhadnout ani velikost tohoto předmětu (protokol o hlavním líčení z 10. 12. 2018, str. 4). Zbraň útočníka a jeho obličej přitom byly ve srovnatelné vzdálenosti od poškozeného a schopnost poškozeného tyto skutečnosti identifikovat by měla být podobná. Právě vzhledem ke klíčové povaze svědectví poškozeného ohledně okamžiku, kdy bez brýlí a pod silným vlivem alkoholu spatřil stěžovatele, který je zásadní pro schopnost identifikovat útočníka, a tedy i pro výrok o vině, se měly obecné soudy s tímto možným rozporem vypořádat. To však obecné soudy neučinily.

44. Z druhé strany pak orgány činné v trestním řízení nepřijaly žádná z opatření, která zvyšují důkazní sílu rekognice.

45. Poškozený nebyl těsně před provedením rekognice upozorněn na to, že se pachatel nemusí nacházet mezi jemu ukázanými osobami. Takové upozornění je odlišné od upozornění na to, že poznávaná osoba nemusí být mezi ukázanými osobami, jak krajský soud mylně interpretuje judikaturu Ústavního soudu (viz napadené usnesení krajského soudu, bod 6). Jednoduše řečeno, poznávaná osoba nemusí být zároveň pachatelem a poznávající by na to měl být upozorněn. Dále není jasné, zda rekognici prováděla osoba, která nedisponovala informacemi o tom, které osoby jsou figuranti a která osoba je poznávaná, po rekognici nebyl poškozený vyslechnut k tomu, jak si je jistý svými závěry (osobou, která nevěděla, kdo byl figurant a kdo byl poznáván), počet poznávaných osob odpovídal pouze zákonnému minimu a průběh rekognice nebyl dokumentován videozáznamem. V posuzovaném případě tedy nebyly při provádění rekognice respektovány nejnovější kriminalistické poznatky o správném provádění rekognice, které plynou z výše citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 3709/16.

46. Na tomto základě je třeba zodpovědět otázku, zda byla porušena presumpce nevin, tedy zda byla vina stěžovatele skutečně dokázána mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost. Vina stěžovatele byla prokázána v podstatě pouze jeho rekognicí, která tak představovala přinejmenším rozhodující důkaz viny stěžovatele, ne-li dokonce důkaz jediný. Proto se Ústavní soud zaměřil na její důkazní sílu. Důkazní síla rekognice byla výrazně oslabena tím, že z výpovědi poškozeného je zřejmé, že mu při rekognici byly představeny osoby, které se z jeho pohledu výrazně odlišovaly od jeho popisu pachatele, a tím, že poškozenému byla fotografie stěžovatele ukázána v průběhu tipování podezřelých. Poškozený byl dále v době spáchání činu silně opilý a jeho výpověď, že bez brýlí přesně neviděl, co měl útočník v ruce, zatímco dle napadených rozhodnutí měl přesně rozpoznat jeho obličej, oslabuje důkazní sílu rekognice. Důkazní sílu rekognice pak nepodporuje žádné z opatření, které by bylo v souladu s nejnovějšími kriminalistickými poznatky: orgány činné v trestním řízení žádné nepřijaly. Takto provedená rekognice vzbuzuje důvodné pochybnosti, zda v průběhu rekognice nemohla být omylem identifikována jiná osoba než pachatel. Z tohoto důvodu a vzhledem k tomu, že rekognice v případě stěžovatele byla rozhodujícím usvědčujícím důkazem, Ústavní soud shledal, že existují rozumné pochybnosti o vině stěžovatele, jehož odsouzením tak byla porušena zásada presumpce nevin. Napadenými rozhodnutími tak byl porušen čl. 40 odst. 2 Listiny.

IV. Závěr a zhodnocení

47. Obecné soudy odsouzením stěžovatele, aniž by bylo s praktickou jistotou dokázáno, že se dopustil trestného činu, porušily zásadu presumpce nevin podle čl. 40 odst. 2 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., vyhověl ústavní stížnosti a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Mostě.

48. Zrušením rozhodnutí uvedených ve výroku tohoto nálezu se vytváří prostor pro postup podle ustanovení § 314h až 314k trestního řádu, a to v intencích právního názoru vyjádřeného v tomto nálezu. Obecné soudy by se měly pokusit doplněním dokazování zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Provedené důkazy musí zhodnotit podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Obecné soudy jsou přitom výrazně omezeny z hlediska využití provedené a výše popsané rekognice jako rozhodujícího důkazu. Z důvodu vad jejího provedení ji nemohou považovat za dostatečný důkaz pro to, že se trestného činu dopustil stěžovatel, a její opakování nemůže posloužit jako dostatečný důkaz. Bude tak nutné použít jiné důkazní prostředky pro doplnění dokazování. Pokud by ani po doplněném dokazování nebylo možno dosáhnout praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. pokud by v daném kontextu zůstaly důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalších důkazů, bylo by nutné, v souladu se zásadou presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny a § 2 odst. 2 trestního řádu) a z ní vyplývajícím pravidlem *in dubio pro reo*, rozhodnout ve prospěch stěžovatele.

Č. 197**Otázka posouzení ekonomické závislosti rozhodce; opomenuté důkazy
(sp. zn. II. ÚS 2736/19 ze dne 13. října 2020)**

Z pohledu Ústavního soudu je s ohledem na námitky stěžovatelky stran tzv. opomenutých důkazů stěžejní jeho nedávný nález sp. zn. II. ÚS 1851/19 ze dne 16. 8. 2019 (N 149/95 SbNU 298). Citovaný nález se zabývá případem, který je s nyní pojednávanou věcí v podstatných znacích shodný, zejména co do okolností na straně rozhodce a identity rozhodčí společnosti, jež má být podle tvrzení stěžovatelky ve věci angažována. Na závěry odůvodnění citovaného nálezu vyslovené v jeho části IV v bodech 11 až 23 lze, pro jejich příbuznost s nyní posuzovanou věcí zcela bezprostředně, odkázat. Ústavní soud navíc podotýká, že za situace, kdy obecný soud předmětné důkazy (chybně) neprovedl, bylo jeho povinností stručně, leč s náležitou mírou konkretizace vyložit, z jakého důvodu tak neučinil, což se však nestalo.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka ve věci ústavní stížnosti Lucie Šarišské, zastoupené Mgr. Petrem Němcem, advokátem, se sídlem Mendíků 1396/9, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 6. 2019 č. j. 20 Cdo 1037/2019-296 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 10. 2018 č. j. 35 Co 249/2018-128, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a PROFI CREDIT Czech, a. s., se sídlem Klimentská 1216/46, Praha, zastoupené JUDr. Kateřinou Perthenovou, advokátkou, se sídlem Velké náměstí 135/19, Hradec Králové, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. 6. 2019 č. j. 20 Cdo 1037/2019-296 a usnesením Městského soudu v Praze ze dne 16. 10. 2018 č. j. 35 Co 249/2018-128 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato usnesení se proto ruší.

Odůvodnění**I. Rekapitulace průběhu řízení**

1. Stěžovatelka (v postavení povinné) se v řízení před obecnými soudy domáhala zastavení exekuce vedené soudním exekutorem Mgr. Martinem Tunklem, Exekutorský úřad Plzeň-město, pro částku 98 950 Kč s příslušenstvím na základě pravomocného rozhodčího nálezu ze dne 7. 6. 2013 č. j. 103 Rozh 1695/2013-7, vydaného rozhodcem Mgr. Janem Fišerem. Důvody pro zastavení předmětné exekuce stěžovatelka spatřovala v neplatnosti samotné úvěrové smlouvy č. 9100617601 ze dne 14. 11. 2012, způsobující též neplatnost rozhodčí doložky a rozhodčí smlouvy. Obdobně podle stěžovatelky nemohla být rozhodčí smlouva platná kvůli tomu, že osoby v ní uvedené jakožto možní rozhodci byly na vedlejším účastníkovi ekonomicky závislé. Rozhodci jsou uvedeni v rozhodčí smlouvě, která je adhezního charakteru,

a stěžovatelka tak neměla možnost určit jinou osobu rozhodce. V tomto směru stěžovatelka zdůrazňovala, že dle jejích poznatků rozhodci pro vedlejšího účastníka rozhodují tisíce sporů – konkrétně rozhodce Mgr. Jan Fišer rozhodl k 14. 8. 2017 minimálně 13 390 sporů.

2. Obvodní soud pro Prahu 7 usnesením ze dne 29. 6. 2018 č. j. 148 EXE 1980/2014-99 exekuci na návrh stěžovatelky zastavil (výrok I), vedlejšímu účastníkovi uložil povinnost nahradit stěžovatelce na nákladech řízení částku 10 272,90 Kč (výrok II) a soudnímu exekutorovi na nákladech exekuce částku 7 865 Kč (výrok III). Soud prvního stupně dospěl po provedeném dokazování k následujícím skutkovým závěrům. Stěžovatelka v rámci jediného dne podepsala návrh na uzavření smlouvy o revolvingovém úvěru (2 strany textu) a k němu se vztahující obecná ustanovení smlouvy o revolvingovém úvěru (jedna strana drobného textu), smluvní ujednání smlouvy o revolvingovém úvěru poskytovaném vedlejším účastníkem (8 stran drobného textu) a rozhodčí smlouvu (4 strany drobného textu), s tím, že všechny dokumenty byly formulářového charakteru a až poté, co podepsala uvedené dokumenty, došlo ke schválení návrhu na uzavření smlouvy o úvěru ze strany vedlejšího účastníka (dne 27. 11. 2012). Úvěr byl sjednán tak, že základní výše spotřebitelského úvěru činila 40 000 Kč, celková splatná částka byla dohodnuta na 90 912 Kč, výpůjční úroková sazba úvěru přitom činila 150,84 % p. a. Takto realizovaný kontraktní proces soud prvního stupně ve svém usnesení zhodnotil jako učiněný v rozporu s dobrými mravy, resp. se zákonnými principy na ochranu spotřebitele (§ 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Současně však soud prvního stupně k námitce stěžovatelky ohledně ekonomické závislosti rozhodce odkázal na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2018 sp. zn. 20 Cdo 4022/2017, podle kterého bez dalších konkrétních tvrzení nelze dovozovat předpoklad vyloučení rozhodce pouze proto, že opakovaně rozhoduje spory pro vedlejšího účastníka. Návrhy na rozsáhlé provedení dokazování týkající se prokázání tvrzení o ekonomické závislosti rozhodců uvedených v rozhodčí smlouvě proto soud prvního stupně zamítl jako nadbytečné.

3. Městský soud v Praze (dále též jen „městský soud“ nebo „odvolací soud“) shora označeným usnesením změnil k odvolání vedlejšího účastníka usnesení soudu prvního stupně tak, že se exekuce nezastavuje. Po zhodnocení konkrétních okolností daného případu, a to jak při sjednávání úvěrové smlouvy a rozhodčí doložky, tak i výše úroků a dalších smluvních ujednání, dospěl k závěru, že úvěrová smlouva ani kontraktní proces nejsou ve svém souhrnu v rozporu s dobrými mravy. Stěžovatelka smlouvu o úvěru uzavřela zcela svobodně, souhlasila s jejím obsahem a nyní neplní své povinnosti; poskytnutý úvěr dokonce nezačala řádně splácet a dosud nezaplatila ani částku 40 000 Kč, tedy částku, která jí byla vedlejším účastníkem fakticky poskytnuta. Městský soud přitom své rozhodnutí opřel o ustálenou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, odkázal například na jeho usnesení ze dne 16. 10. 2017 sp. zn. 20 Cdo 2897/2017 či usnesení ze dne 23. 1. 2018 sp. zn. 20 Cdo 4022/2017, přičemž vycházel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně. Zdůraznil, že se neztotožňuje s pochybnostmi (námitkami) o ekonomické nezávislosti rozhodce ve vztahu ke stěžovatelce, a dodal, že tuto námitku neshledal důvodnou mj. i proto, že v posuzovaném případě byla uplatněna opožděně (rozhodce stěžovatelku výslovně upozornil ve výzvě k vyjádření ze dne 18. 4. 2013, že rozhoduje spory vedlejšího účastníka opakovaně a poučil ji i o možnosti ve lhůtě 30 dnů vznést námitku podjatosti vůči osobě rozhodce).

4. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl. Konstatoval, že napadené usnesení není v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, od níž zároveň neshledal důvod se odchýlovat. Podle závěrů Nejvyššího soudu městský soud dostatečně zohlednil všechny podstatné aspekty případu, přičemž své úvahy přesvědčivě odůvodnil. Zejména se vypořádal s námitkou, že výše úroků a smluvních pokut ve zkoumaném případě představují ujednání, které se přičítá dobrým mravům. Dospěl-li městský soud k závěru, že nikoli, nelze právní argumentaci z pozice dovolacího soudu ničeho vytknout, zvláště při posuzování mravnosti smluvního vztahu v jeho komplexu. K tomu Nejvyšší soud dodal, že odkaz stěžovatelky na

konkrétní rozhodnutí Nejvyššího soudu není přiléhavý, neboť městský soud se vypořádal s výší úrokové sazby v souvislosti s možností povinné v dostatečném časovém období porovnat výhodnost či nevýhodnost navrhované úvěrové smlouvy nebankovního typu a specifického charakteru.

II. Obsah ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení

5. Stěžovatelka ústavní stížností brojí proti posouzení věci obecnými soudy a nesouhlasí s názorem, že by sjednané úroky neměly být v rozporu s dobrými mravy. Předmětnou smlouvu přirovnává k lichevní smlouvě. Poukazuje na to, že městský soud neprovedl ze stěžovatelkou navrhovaných důkazů zejména výslech rozhodce Mgr. Jana Fišera. Nadále setrvává na názoru, že rozhodce byl ekonomicky závislý na vedlejším účastníkovi, a dodává, že tento rozhodce (označený v rozhodčí smlouvě) v dané věci vůbec nerozhodoval, neboť věc byla fakticky posuzována soukromým rozhodčím soudem (Rozhodčí společnost Pardubice, s. r. o.).

6. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Zdůraznil, že stěžovatelka v ústavní stížnosti uplatňuje prakticky shodné argumenty jako v dovolání. Navrhl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítnout.

7. Městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti konstatoval, že si není vědom toho, že by svým usnesením nebo postupem porušil základní práva stěžovatelky chráněná Ústavou České republiky nebo Listinou základních práv a svobod. Odkázal na odůvodnění svého napadeného usnesení. Navrhl ústavní stížnost odmítnout.

8. Vedlejší účastník řízení se v rozsáhlém vyjádření k ústavní stížnosti zabýval zejména námitkami stěžovatelky stran tvrzené ekonomické závislosti rozhodce, výše úroků a smluvních pokut, jakož i rozsahu přezkoumatelnosti exekučních titulů – rozhodčích nálezů. Poukázal na účelovost jednání stěžovatelky při uzavírání smlouvy o úvěru, neboť ta se navíc „neobtěžovala splatit ani celou poskytnutou jistinu“. Navrhl ústavní stížnost stěžovatelky odmítnout.

9. K vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení zaslala stěžovatelka repliku. Uvádí, že nepovažuje za rozhodné, že svůj dluh přestala hradit. Podle stěžovatelky si jsou věřitelé vědomi rizika, a půjčují proto peníze za nepřiměřené úroky. Odkázala na usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 8. 8. 2019 č. j. 27 Co 135/2019-296, v němž soud poukázal na zjevné obcházení právní úpravy stálých rozhodčích soudů.

III. Právní posouzení

10. Ústavní stížnost splňuje požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti, obsahu napadených usnesení i vyžádaného exekučního spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Stěžejní námitky stěžovatelky směřují proti pochybení odvolacího soudu, jenž nedoplnil dokazování a neprovedl důkaz výslechem rozhodce Mgr. Jana Fišera. Uvedené pochybení následně aproboval Nejvyšší soud, v důsledku čehož je i jeho usnesení zatíženo protiústavností.

12. Dokazování je významnou součástí občanského civilního řízení včetně řízení vykonávacího. Konkrétní pravidla dokazování se nacházejí v podústavních procesních předpisech, avšak mantinely dokazování, vyznačující ústavní souladnost procesu dokazování, jsou obsaženy v judikatuře Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva. Vady dokazování lze rozdělit do tří skupin – nepřipustné důkazy, opomenuté důkazy a svévolné hodnocení důkazů. Tzv. opomenuté důkazy představují pochybení soudu spočívající v neodůvodněném neprovedení účastníkem navrhovaných důkazů. Rozhodující soud není sice povinen provést všechny navržené důkazy, avšak musí o důkazních návrzích rozhodnout, a pokud jim nevyhoví, musí ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy

neprovedl; srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51), nález sp. zn. II. ÚS 663/2000 ze dne 10. 4. 2001 (N 57/22 SbNU 19), nález sp. zn. I. ÚS 413/02 ze dne 8. 1. 2003 (N 4/29 SbNU 25). Judikatura Ústavního soudu vychází přitom z přesvědčení, že ne každé opomenutí důkazu nutně vede k porušení práva na spravedlivý proces. Situace, v nichž lze i pochybení soudu spočívající v opomenutí důkazu z ústavněprávních hledisek akceptovat, mohou nastat třeba v případě důkazních návrhů nemajících vůči projednávané věci žádný vztah nebo mohou být výrazem „zdržovací“ či jiné obstrukční procesní taktiky [k tomu srov. nález sp. zn. II. ÚS 2172/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 54/76 SbNU 747), bod 21]. O takový případ se však v nyní posuzované věci nejedná.

13. Z napadených usnesení a vyžádaného spisu se podává, že v posuzovaném řízení stěžovatelka již před Obvodním soudem pro Prahu 7 prostřednictvím svého právního zástupce navrhovala provedení důkazu výslechem svědka – rozhodce Mgr. Fišera (č. l. 83 a násl. spisu); tento důkaz před soudem proveden nebyl. Následně svůj důkazní návrh stěžovatelka zopakovala v rámci svého vyjádření k odvolání vedlejšího účastníka (č. l. 117 a násl. spisu). Městský soud přesto důkaz neprovedl, ačkoliv (i s ohledem na opakovaně uplatňované námitky) mohl mít vztah k projednávané věci. Jestliže odvolací soud navrhovaný důkaz neprovedl, bylo jeho povinností alespoň stručně vyložit, z jakého důvodu tak neučinil. Městský soud se však v odůvodnění napadeného usnesení k námitce o osobě rozhodce vyjádřil stroze a vystačil si s odkazy na judikaturu Nejvyššího soudu (rozsudek ze dne 30. 9. 2014 sp. zn. 23 Cdo 3150/2012, usnesení ze dne 23. 1. 2018 sp. zn. 20 Cdo 4022/2017 aj.). K tomu dodal, že (viz bod 3 výše) tuto námitku neshledal důvodnou i proto, že byla uplatněna opožděně, neboť rozhodce povinnou výslovně upozornil ve výzvě k vyjádření ze dne 18. 4. 2013, že rozhoduje spory vedlejšího účastníka opakovaně, a poučil ji i o možnosti ve lhůtě 30 dnů vznést námitku podjatosti vůči osobě rozhodce.

14. Z pohledu Ústavního soudu je s ohledem na námitky stěžovatelky stran tzv. opomenutých důkazů stěžejní jeho nedávný nález sp. zn. II. ÚS 1851/19 ze dne 16. 8. 2019 (N 149/95 SbNU 298). Citovaný nález se zabývá případem, který je s nyní pojednávanou věcí v podstatných znacích shodný, zejména co do okolností na straně rozhodce a identity rozhodčí společnosti, jež má být podle tvrzení stěžovatelky ve věci angažována. Na závěry odůvodnění citovaného nálezu vyslovené v jeho části IV v bodech 11 až 23 lze, pro jejich příbuznost s nyní posuzovanou věcí zcela bezprostředně, odkázat. Ústavní soud navíc podotýká, že za situace, kdy obecný soud předmětné důkazy (chybně) neprovedl, bylo jeho povinností stručně, leč s náležitou mírou konkretizace vyložit, z jakého důvodu tak neučinil, což se však nestalo.

15. Ústavní soud proto konstatuje, že opomenutím provedení důkazu svědeckou výpovědí rozhodce Mgr. Jana Fišera porušil městský soud stěžovatelčino právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny, a to v aspektu práva na spravedlivé projednání věci. Došlo k vadě řízení spočívající v existenci tzv. opomenutého důkazu, tedy zároveň porušení zásady kontradiktornosti (důkazního) řízení ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny. Z povahy věci se tyto závěry vztahují též na usnesení Nejvyššího soudu, které popisované pochybení městského soudu aprobovalo.

IV. Závěr

16. Na základě výše uvedeného Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a zrušil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 10. 2018 č. j. 35 Co 249/2018-128 i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 6. 2019 č. j. 20 Cdo 1037/2019-296 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

17. Z připojeného spisu Ústavní soud zjistil, že obecné soudy v mezidobí zhojily zde vytknutou podstatnou vadu řízení. Ústavní soud však musel meritorně rozhodnout, neboť pro to byly splněny zákonné předpoklady, jak se vyslovalo plénium Ústavního soudu ve stanovisku ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 (ST 25/49 SbNU 673).

Č. 198**Kolize práva na obhajobu s povinností mlčenlivosti advokáta
(sp. zn. II. ÚS 4071/19 ze dne 14. října 2020)**

Vyžaduje-li účinná obhajoba advokáta prolomení povinnosti mlčenlivosti advokáta dle § 21 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, pak právo advokáta na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod nad touto povinností převáží. I v takových případech však advokát musí dbát oprávněných zájmů svého klienta a z povinnosti mlčenlivosti je vyňat jen v rozsahu nutném pro svou účinnou obhajobu. Tento rozsah je zásadně advokát oprávněn posoudit sám, a odpovědnost za porušení povinnosti mlčenlivosti proto nese jen tehdy, jestliže zjevně zneužil svého práva k účelu nezpůsobitelnému k jeho účinné obhajobě přispět.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové, soudce Ludvíka Davida a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele M. Z., zastoupeného Mgr. Markétou Koubíkovou, advokátkou, se sídlem Pplk. Sochora 1391/4, Praha 7, proti rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 21. 11. 2018 č. j. 12 T 167/2017-1495, rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. 3. 2019 č. j. 3 To 8/2019-1588 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2019 č. j. 7 Tdo 858/2019-1691, za účasti Městského soudu v Brně, Krajského soudu v Ostravě a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Vymezení předmětu řízení**

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 18. 12. 2019, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), brojí stěžovatel proti v záhlaví vymezeným rozhodnutím Městského soudu v Brně (dále jen „nalézací soud“), Krajského soudu v Ostravě (dále též jen „odvolací soud“) a Nejvyššího soudu, neboť jimi dle stěžovatelova názoru byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 38, 39 a 40 Listiny, jakož i čl. 82 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

2. Stěžovatel byl napadeným rozsudkem nalézacího soudu uznán vinným ze spáchání přečinu zneužití pravomoci úřední osoby ve formě účastenství v podobě návodu dle § 329 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) ve spojení s § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku a odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání dvanácti měsíců dle § 329 odst. 1 trestního zákoníku, jehož výkon

byl podmíněně odložen na zkušební dobu v délce tří let dle § 81 odst. 1 trestního zákoníku ve spojení s § 82 odst. 1 trestního zákoníku, a k trestu zákazu činnosti spočívajícímu v zákazu samostatného výkonu advokacie na dobu dvou a půl roku. Spolu se stěžovatelem byl odsouzen pro dokonání trestný čin dle § 329 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku i hlavní pachatel, vůči němuž měl stěžovatelův návod směřovat.

3. Skutek, kladený stěžovateli za vinu, měl spočívat, zjednodušeně řečeno, v tom, že stěžovatel měl při výkonu advokacie předat sám či prostřednictvím jiného hlavnímu pachateli, soudci insolvenčního úseku Krajského soudu v Brně, opožděnou přihlášku pohledávky své klientky do insolvenčního řízení, aby zajistil, že tato bude soudem přijata jako podaná řádně a včas, a poté, co se hlavní pachatel pro nesouhlas pracovnice podatelny neúspěšně pokusil dosáhnout zpětného zařazení této přihlášky do příslušného spisu pod záminkou, že ji našel v jiném spisu, kam byla patrně omylem zařazena, a přihláška byla stěžovateli vrácena zpět, měl stěžovatel opětovně přihlášku předat hlavnímu pachateli, který se poté znovu neúspěšně pokusil u administrativního aparátu soudu dosáhnout jejího zpětného zařazení do spisu, aby s ní v insolvenčním řízení bylo nakládáno jakožto s řádně a včas podanou, neboť bez toho by pohledávka stěžovatelovy klientky nemohla v předmětném insolvenčním řízení být uspokojena (dále jen „předmětný skutek“).

4. Proti napadenému rozsudku nalézacího soudu podali odvolání stěžovatel, hlavní pachatel i státní zástupce. Stěžovatelovo odvolání odvolací soud zamítl, avšak napadený rozsudek nalézacího soudu zrušil na podkladě odvolání státního zástupce a ve vztahu k hlavnímu pachateli i vůči němu dle § 258 odst. 1 písm. b) a e) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a dle § 259 odst. 3 trestního řádu nově rozhodl tak, že znovu uznal oba spoluobviněné vinnými z trestných činů se stejnou právní kvalifikací jako nalézací soud a stěžovateli uložil prakticky tytéž tresty, jen délku zkušební doby u podmíněně odloženého trestu odnětí svobody zkrátil na dva roky. Kromě toho odvolací soud poupravil popis skutku tak, že stěžovatel měl hlavního pachatele k provedení činu přesvědčit.

5. S tímto výsledkem se stěžovatel nespokojil a podal proti němu dovolání, jež odmítl Nejvyšší soud svým napadeným usnesením dle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu. Stejným rozhodnutím Nejvyšší soud odmítl i dovolání hlavního pachatele.

III. Argumentace stěžovatele a ostatních účastníků řízení

6. Stěžovatel v úvodu své ústavní stížnosti rekapituluje stručně předchozí průběh trestního řízení před obecnými soudy a vymezuje splnění formálních náležitostí ústavní stížnosti, následně proti napadeným rozhodnutím vznáší námitky 1. porušení presumpce nevin, 2. porušení zásady *in dubio pro reo*, 3. extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právními závěry, 4. nenaplnění podmínek účastenství a neprokázání motivu, 5. znemožnění účinné obhajoby nutností respektovat povinnost mlčenlivosti, 6. nerespektování povinnosti Nejvyššího soudu zabývat se námitkami porušení lidských práv, 7. závažných vad přípravného řízení a hlavního líčení.

7. Podstatu jednotlivých námitek stěžovatele lze shrnout následovně:

8. Ad 1 stěžovatel poukazuje na to, že obecné soudy důsledně nerespektovaly jeho presumpci nevin. Nebylo prokázáno ani přímými důkazy, ani uzavřeným řetězcem důkazů nepřímých, že by se stěžovatel jakkoliv podílel na předmětném skutku, zejména kdy, kde a jak mělo dojít k předání přihlášky. O tom svědčí i mezery v jeho popisu, který operuje s pojmy „v přesně nezjištěné době“, „na přesně nezjištěném místě“, „sám nebo prostřednictvím jiného“ atd. Soudy přitom samy pracovaly s tezí, že přihlášku předala hlavnímu pachateli třetí osoba, např. jeden ze svědků, který měl dle tvrzení nalézacího soudu důvod k odepření výpovědi. Neobjasnění jeho role však nemůže jít k tíži stěžovatele. Za takovéto důkazní situace není dle

stěžovatele závěr o jeho vině dán s praktickou jistotou, přičemž byt' sebevyšší stupeň podezření nestačí, k čemuž odkazuje na řadu judikátů Ústavního soudu.

9. Ad 2 se stěžovatel dovolává porušení zásady *in dubio pro reo*, neboť jeho vina rozhodně dle jeho názoru nebyla dostatečně zjištěna. Obecné soudy vychází z toho, že přihláška, která měla být doručena na soud dne 31. 8. 2016, nemohla být přílohou insolvenčního návrhu doručeného dne 1. 9. 2016. Pravdivost úředních záznamů hlavního pachatele přitom nebyla v řízení vyvrácena a obecné soudy vychází toliko z neomylnosti podatelny. Obhajoba stěžovatele nebyla vyvrácena, skutkový stav nebyl zjištěn bez důvodných pochybností, ve věci absentuje přímý důkaz a v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, již stěžovatel cituje, z toho obecné soudy nevyvodily jediný možný důsledek, tj. jeho zproštění obžaloby.

10. Ad 3 stěžovatel prezentuje názor, že mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními je extrémní rozpor. Obecné soudy uvěřily pracovním podatelny, že v rámci jejich činnosti nemůže dojít k pochybení. Již to samo o sobě je podezřelé, pracoviště není automatizované, lidské selhání nelze vyloučit a hlavní pachatel doložil příklady mnoha takových pochybení podatelny. Svědkyně Z. pak vypovídala odlišně v přípravném řízení a v hlavním líčení, což obecné soudy nereflektovaly. Stěžovatel v tom spatřuje důkaz toho, že obecné soudy rozdílně přistupovaly k hodnocení důkazů podle toho, zda byly v jeho prospěch, či v neprospěch.

11. Ad 4 stěžovatel shledává, že v jeho případě nebyly naplněny podmínky účastenství dle § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. Nebylo prokázáno, že by v hlavním pachateli vzbudil rozhodnutí trestný čin spáchat. Rovněž stěžovatel v rámci této námítky deklaruje, že obecné soudy nezjistily jeho motiv. Bez toho dle jeho názoru nemohly učinit závěr ani o stěžovatelově zavinění, neboť motiv se promítá do pojmových znaků tohoto institutu.

12. Ad 5 stěžovatel proponuje závěr, že jeho obhajoba byla v zásadě znemožněna tím, že se činu měl dopustit při výkonu advokacie, a tedy ve vztahu ke své klientce byl vázán povinností mlčenlivosti dle § 21 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. Mlčenlivost je povinností advokáta, nikoliv jeho právem, chránící zájmy klienta, nikoliv jeho vlastní, a advokát ji musí bezvýjimečně zachovávat, jestliže jej jí klient nezprostil. Jde o zcela zásadní povinnost, která představuje jeden z pilířů současné advokacie. To znamená, že stěžovatel neměl možnost uvádět na svoji obhajobu skutečnosti, o nichž se dozvěděl v souvislosti s výkonem advokacie. Povinnosti mlčenlivosti totiž ustupují advokátovy osobní zájmy, neboť dle stavovských předpisů je nucen upřednostnit zájmy klienta i před svými vlastními zájmy.

13. Ad 6 stěžovatel nesouhlasí s tím, že jeho dovolání bylo Nejvyšším soudem odmítnuto s odůvodněním, že v jeho rámci lze napadat toliko vady právní. Přitom dle judikatury Ústavního soudu má Nejvyšší soud povinnost se zabývat i námitkami majícími charakter porušení ústavně zaručených základních lidských práv či svobod.

14. Ad 7 stěžovatel vypočítává závažné vady, k nimž došlo již v přípravném řízení. V první řadě byly všechny výsledky svědků provedeny v přípravném řízení ještě před zahájením trestního stíhání jako neodkladné a neopakovatelné, ačkoliv to státní zástupce popřel v usnesení zamítajícím stížnost proti zahájení trestního stíhání, avšak poté tyto výsledky opakovány nebyly. I odvolací soud uznal, že množství takto vyslechnutých svědků bylo nadbytečné.

15. V hlavním líčení pak přes nesouhlas obhajoby byla vyslechnuta svědkyně M., ačkoliv se odkazovala na mlčenlivost jakožto zaměstnankyně stěžovatele i na svůj přátelský vztah k němu. Stěžovatel nesouhlasí s Nejvyšším soudem, že dostatečně tento přátelský vztah neprokázala, a považuje její výslech za rozporný s nálezem sp. zn. II. ÚS 955/18 ze dne 9. 7. 2018 (N 120/90 SbNU 31). V rozporu s tímto nálezem proběhly před soudem i výsledky svědků S. a O. Stěžovatel dále s oporou o uznávanou komentářovou literaturu napadá závěr nalézacího soudu, že výpověď svědkyně M. by stěžovateli nemohla přivodit riziko trestního stíhání, protože už trestně stíhán je, neboť dle výkladu je třeba za takové riziko považovat i přispění k usvědčení již stíhané osoby. Taktéž nalézací soud dle stěžovatele jednostranně

a účelově hodnotil výslech této svědkyně, ačkoliv tato uvedla, že bylo-li v knize pošty uvedeno „osobně“, neznamená to, že to musel být osobně stěžovatel.

16. Ústavní soud si vyžádal vyjádření nalézacího soudu, odvolacího soudu, Nejvyššího soudu a vedlejších účastníků řízení a rovněž spisový materiál, z něhož ověřil průběh řízení tak, jak byl zrekapitulován výše.

17. Nalézací soud, odvolací soud i Nejvyšší soud ve svých vyjádřeních v podstatě odkázaly na svá napadená rozhodnutí, za nimiž si stojí.

18. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou. Stěžovatel ani sám netvrdí, že by s ním před pravomocným odsouzením bylo zacházeno jakožto s již vinným, a nic takového se ani nestalo. Zásadu *in dubio pro reo* pak stěžovatel vykládá nesprávně. Tato se uplatní vždy až tehdy, zůstávají-li po vyčerpání všech důkazů pochybnosti o skutkovém stavu. Tak tomu však v nynější věci nebylo a nic na tom nemění ani to, že se některé dílčí aspekty předmětného skutku nepodařilo zjistit určitě. Nikdo jiný než stěžovatel totiž nemohl být původcem snah hlavního pachatele dosáhnout neoprávněného zařazení přihlášky jakožto učiněné včas. K trestnosti stěžovatele by postačovalo již jen druhé iniciační jednání stěžovatele vůči hlavnímu pachateli, u nějž bylo zjištěno již zcela přesně, kdy k němu mělo dojít a že přihlášku hlavnímu pachateli předal se stejným úmyslem jako poprvé právě stěžovatel. Mezi důkazy a skutkovými zjištěními není ani žádný rozpor, činnost a fungování podatelny byly náležitě objasněny, zejména pak se závěrem, že nedostatky v jejich fungování nemohly mít žádný vliv na konkrétní způsob doručení přihlášky, jímž se měla dle tvrzení stěžovatele dostat do dispozice podatelny. Znaky účastenství naplněny byly, neboť bez jednání stěžovatele by hlavní pachatel neměl ani předmětnou přihlášku, ani důvod ji předávat pod smyšlenou záminkou podatelně. Stěžovatel rovněž směšuje pojmy zavinění a motiv. Povinnost mlčenlivosti dle názoru vrchního státního zástupce nemůže jít na vrub práva na obhajobu, nadto v nynější věci nebyly pro obhajobu stěžovatele relevantní informace o obsahu vztahu mezi ním jako advokátem a jeho klientkou. Šlo jen o okolnosti týkající se vlastního doručování přihlášky pohledávky do insolvenčního řízení. Vady přípravného řízení tvrdí stěžovatel po celou jeho dobu a nebere v potaz argumentaci orgánů činných v trestním řízení, kterou na jeho tvrzení bylo reagováno. Stěžovatel směšuje neodkladné a neopakovatelné úkony s prováděním výsledku dle § 158 odst. 9 věty třetí trestního řádu a nereflektuje skutečnost, že napadená rozhodnutí se o výsledky z přípravného řízení neopírají. K výsledku přes tvrzený přátelský vztah vrchní státní zástupce uvádí, že u dvou ze tří svědků soudy nakonec tento důvod pro odepření výpovědi respektovaly a výslech svědkyně M. neměl na rozhodnutí žádný větší vliv. K poznámce „osobně“ v knize pošty vrchní státní zástupce upozornil na to, že je k ní připsána vždy i zkratka „Z.“ a že těchto zkratk se v nich objevuje více pro různé osoby. Je tedy nepochybné, že skutečně šlo o stěžovatele.

19. Nejvyšší státní zastupitelství rovněž dle svého vyjádření nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou. Stěžovatel toliko opakuje svoje procesní námitky, jež uplatňoval již v celém průběhu trestního řízení a které byly obecnými soudy dostatečně vypořádány, včetně řádného odůvodnění. Stěžovatel brojí v podstatě jen proti skutkovým zjištěním obecných soudů. Vůči nim Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší zasahovat, přičemž výjimky, v nichž tak učinit může, v této věci dány nejsou. Co do reakce na námitky porušení zásady *in dubio pro reo*, extrémního nesouladu mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními a vad přípravného řízení se vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství ve svých závěrech shoduje s vyjádřením Vrchního státního zastupitelství v Olomouci. Stěžovatel dle nejvyššího státního zástupce při své námitce neprokázání znaků návodu coby podoby účastenství přehlíží, že svědkyně Z. jej identifikovala jako osobu, která jí potvrdila, že přihlášku doručovala na soud právě ona. Stěžovatel se rovněž opakovaně dopustil nestandardních jednání za účelem oklamání podatelny a zařazení opožděné přihlášky, jako kdyby byla podána včas. Nelze si představit ani jinou osobu, která by na hlavního pachatele mohla v tomto směru působit. Úmysl stěžovatele byl prokázán jednoznačně

a pohnutka (motiv) znakem trestného činu dle § 329 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku není. Nejvyšší státní zástupce rovněž zmínil, že povinnost mlčenlivosti advokáta se nevztahuje na skutečnosti předkládané soudu či jinému orgánu, což platilo i pro svědkyni M. a její údajnou povinnost mlčenlivosti jakožto zaměstnankyně advokáta, a i kdyby tomu tak mělo být, musí mít právo na obhajobu jakožto ústavně garantované právo před povinností mlčenlivosti přednost. Tato svědkyně rovněž neuvedla takové skutečnosti, které by svědčily o osobním vztahu dostatečné intenzity na to, aby ji to oprávnilo k odepření výpovědi.

20. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. Stěžovatel v ní setrval na svých předchozích stanoviscích, která ve stručnosti zopakoval.

IV. Posouzení Ústavním soudem

21. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezi svých pravomocí svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

22. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti a jejích příloh dospěl k závěru, že ji nemůže odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost, ale musí si obstarat další podklady a vyjádření (viz část III tohoto nálezu) a rozhodnout o ní nálezem. Důvodem je stěžovatelova námitka 5, tedy že stěžovatelova obhajoba byla znemožněna tím, že byl jako advokát vázán povinností mlčenlivosti vůči své klientce.

23. Na jedné straně totiž považuje Ústavní soud ve své judikatuře dlouhodobě povinnost mlčenlivosti advokáta za významnou součást práva na spravedlivý proces [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3533/18 ze dne 11. 6. 2019 (N 111/94 SbNU 331)], resp. na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny, a přiznává mu zvláštní ochranu [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2894/08 ze dne 28. 8. 2009 (N 191/54 SbNU 361)]. Na straně druhé je nepochybnou součástí práva na obhajobu ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny možnost osoby, proti níž se trestní řízení vede, uvádět všechny skutečnosti svědčící v její prospěch. Je tedy zřejmé, že v situaci, kdy se vede trestní řízení proti advokátovi v souvislosti s jeho poskytováním právních služeb, dochází zde ke střetu mezi oprávněnými zájmy advokáta a jeho klienta v obou případech chráněnými na úrovni základních lidských práv a svobod, jestliže účinná obhajoba advokáta vyžaduje uvedení skutečností, které jsou kryty jeho povinností mlčenlivosti. K tomuto střetu se přitom dosud Ústavní soud ve své nálezové judikatuře nevyjádřil.

V. Obecná východiska ke kolizi povinnosti mlčenlivosti s právem na obhajobu

a) K důvěrnosti vztahu mezi advokátem a klientem a povinnosti mlčenlivosti advokáta

24. Jak již bylo uvedeno výše sub 23, Ústavní soud považuje povinnost mlčenlivosti za jednu z významných součástí garancí ústavně zaručených základních lidských práv na soudní

ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny, která si vyžaduje zvláštní ochranu. Představuje totiž jeden z nosných pilířů, na nichž je vystavěn vztah důvěrnosti mezi advokátem a jeho klientem. Význam důvěrnosti tohoto vztahu v demokratickém a právním státě je zcela kardinální, neboť vytváří nutný předpoklad pro skutečné naplnění práva na kvalifikovanou právní pomoc v každém konkrétním případě. Toto právo, které je důležitým součinitelem práva na soudní ochranu a rovnost v řízení, by totiž zůstalo mrtvým, v praxi reálně nepoužitelným, pokud by osoby potřebující kvalifikovanou právní pomoc byly vystaveny dvěma ohňům – neposkytnutí všech potřebných informací advokátovi v obavě z jejich zneužití a přijetí rizika, že právní řízení či jiná forma právního styku dopadne kvůli tomu v klientův neprospěch, nebo poskytnutí všech informací a riskování, že daná věc sice dopadne pro klienta dobře, avšak citelná (eventuálně i větší) újma mu vznikne případným zneužitím těchto informací.

25. I z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) vyplývá, že důvěrný vztah mezi advokátem a klientem je považován za zcela zásadní pro zajištění práv klienta, zejména jeho práva na obhajobu (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 13. 11. 2007 ve věci *Cebotari proti Moldávii*, stížnost č. 35615/06, bod 58; rozsudek ESLP ze dne 27. 3. 2007 ve věci *Istratii a další proti Moldávii*, stížnosti č. 8721/05, 8705/05 a 8742/05, bod 89; či rozsudek ESLP ze dne 10. 5. 2007 ve věci *Modarca proti Moldávii*, stížnost č. 14437/05, bod 87), a proto mu náleží i zvláštní ochrana (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 13. 3. 2007 ve věci *Castravet proti Moldávii*, stížnost č. 23393/05, bod 49; rozsudek ESLP ze dne 9. 10. 2008 ve věci *Moiseyev proti Rusku*, stížnost č. 62936/00, bod 209; rozsudek ESLP ze dne 6. 10. 2001 ve věci *Brennan proti Spojenému království*, stížnost č. 39846/98, bod 58; rozsudek ESLP ze dne 19. 12. 2006 ve věci *Oferta Plus S.R.L. proti Moldávii*, stížnost č. 14385/04, bod 145) a respekt ze strany veřejné moci (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 13. 1. 2009 ve věci *Sorvisto proti Finsku*, stížnost č. 19348/04, bod 114).

26. Důvěrnost komunikace mezi advokátem a klientem akcentuje i unijní právo, které např. v čl. 4 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody stanoví, že členské státy respektují důvěrnost komunikace mezi podezřelými nebo obviněnými osobami a jejich obhájcem v rámci výkonu práva na přístup k obhájci stanoveného podle uvedené směrnice, přičemž tato komunikace zahrnuje schůzky, korespondenci, telefonické hovory a jiné formy komunikace, které jsou přípustné podle vnitrostátního práva.

27. Nedotknutelnost důvěrnosti vztahu mezi advokátem a jeho klientem však není absolutní. Ústavní soud se např. již opakovaně ve své judikatuře přihlásil k netoleranci zneužívání institutu mlčenlivosti advokáta k páčání trestné činnosti [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 889/10 ze dne 25. 11. 2010 (N 237/59 SbNU 405), nález sp. zn. III. ÚS 2847/14 ze dne 3. 1. 2017 (N 3/84 SbNU 51) či usnesení sp. zn. III. ÚS 1675/12 ze dne 5. 2. 2013 (U 1/68 SbNU 475)].

28. Ani dle ESLP není ochrana důvěrnosti vztahu advokát–klient bezvýjimečnou a nepodřaditelnou jiným chráněným zájmům (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 5. 7. 2001 ve věci *Erdem proti Německu*, stížnost č. 38321/97, bod 65; či rozsudek ESLP ze dne 6. 12. 2012 ve věci *Michaud proti Francii*, stížnost č. 12323/11, bod 123). ESLP tak např. považoval za přípustné, aby v trestním řízení proti advokátovi byly použity informace z rozhovoru s jeho klientem, získané odposlechem tohoto klienta, jestliže tyto informace svědčily o zapojení advokáta do trestné činnosti a nikterak nezhoršovaly obhajobu klienta v jeho vlastní věci (srov. rozsudek ESLP ze dne 16. 6. 2016 ve věci *Versini-Campinchi a Crasnianski proti Francii*, č. stížnosti 49176/11, bod 79), či hlášení podezřelých obchodů v rámci opatření proti legalizaci vynosů z trestné činnosti a financování terorismu (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 6. 12. 2012

ve věci *Michaud proti Francii*, stížnost č. 12323/11, bod 128; či rozsudek ESLP ze dne 27. 4. 2017 ve věci *Sommer proti Německu*, stížnost č. 73607/13, bod 56). Judikatura ESLP dokonce opatrně naznačuje, že za zcela výjimečných okolností by bylo možno připustit i použití materiálů chráněných povinností mlčenlivosti advokáta v trestním řízení proti jeho klientovi (srov. rozsudek ESLP ze dne 31. 5. 2011 ve věci *Khodorkovskiy proti Rusku*, stížnost č. 5829/04, bod 198; či rozsudek ESLP ze dne 25. 7. 2013 ve věci *Khodorkovskiy a Lebedev proti Rusku*, č. stížností 11082/06 a 13772/05, bod 627).

29. Na druhé straně, tedy z pohledu osoby povinné zachovávat mlčenlivost o určitých skutečnostech, judikatura ESLP v obecné rovině (tedy nevztahujíc se specificky k advokátům) vylučuje, aby této povinnosti muselo ustoupit i právo takové osoby na obhajobu. ESLP tak např. rozhodl, že je porušením čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), pokud je osobě povinné zachovávat mlčenlivost o utajované informaci zakázáno, aby tuto informaci sdělila svému obhájci v trestním řízení, které je proti ní vedeno právě v souvislosti s těmito utajovanými informacemi, jestliže je to pro výkon obhajoby nutné (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 25. 7. 2017 ve věci *M. proti Nizozemí*, stížnost č. 2156/10, body 93 až 97). Stejně tak ESLP považuje za určitých okolností za přípustné, aby advokát, který je vázaný mlčenlivostí ohledně obsahu spisu, tuto porušil, je-li to nutné k naplnění hájení zájmů jeho klientů (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 15. 12. 2011 ve věci *Mor proti Francii*, stížnost č. 28198/09, bod 57).

30. Podle § 21 odst. 1 zákona o advokacii je advokát povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb. Podle § 21 odst. 8 zákona o advokacii trvá tato povinnost i po vyškrtnutí advokáta ze seznamu advokátů.

31. Tato povinnost není výsadou advokáta, ale slouží k ochraně zájmů klienta [povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb – např. nálezný sp. zn. II. ÚS 2894/08 ze dne 28. 8. 2009 (N 191/54 SbNU 361)]. Tomu odpovídá i úprava § 21 odst. 2 zákona o advokacii, podle níž může povinnosti mlčenlivosti advokáta zprostit pouze klient a po jeho smrti či zániku právní nástupce klienta; má-li klient více právních nástupců, ke zproštění advokáta povinnosti mlčenlivosti je potřebný souhlasný projev všech právních nástupců klienta. Zbavení povinnosti mlčenlivosti advokáta klientem nebo jeho právním nástupcem anebo jeho právními nástupci musí být provedeno písemnou formou a musí být adresováno advokátovi; v řízení před soudem tak lze učinit i ústně do protokolu. I poté je však advokát povinen zachovávat mlčenlivost, je-li z okolností případu zřejmé, že ho klient nebo jeho právní nástupce této povinnosti zprostil pod nátlakem nebo v tísní. Tato úprava je souladná s požadavky judikatury ESLP, podle níž důvěrnost vztahu advokáta a klienta slouží zájmům klienta, a tedy jedině on rovněž může advokáta zbavit povinnosti mlčenlivosti (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 12. 6. 2012 ve věci *Gryaznov proti Rusku*, stížnost č. 19673/03, bod 60).

32. Rovněž § 21 odst. 9 a 10 zákona o advokacii, rozšiřující povinnost mlčenlivosti i na některé jiné osoby kromě advokáta, který v dané věci klientovi poskytuje právní služby, odpovídají principiálnímu významu povinnosti mlčenlivosti pro zachování důvěrného vztahu mezi advokátem a klientem.

33. Význam povinnosti mlčenlivosti podtrhuje i skutečnost, že nejde o právo advokáta, ale o jeho povinnost, jíž odpovídá i zákaz výslechu advokáta ohledně okolností, na něž se tato povinnost vztahuje (srov. např. § 99 odst. 2 trestního řádu, § 124 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 55 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, § 96 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád). Nejen, že tak advokátovi není dáno na výběr, zda povinnost mlčenlivosti dodrží, či nikoliv, ale je i povinností orgánů veřejné moci na něm porušení této povinnosti vůbec nežádat.

34. Právní řád rovněž s porušením povinnosti mlčenlivosti dle § 21 odst. 1 zákona o advokacii advokátem spojuje důsledky, jejichž účelem je zajistit ochranu oprávněných zájmů klienta. Tyto důsledky tíží jak orgány veřejné moci, které porušení povinnosti mlčenlivosti připustily, tak advokáta, který tuto povinnost porušil. Do první kategorie spadá zejména neúčinnost důkazu takto získaného, do druhé případná odpovědnost advokáta za kárné provinění, újmu vzniklou klientovi, či dokonce za trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji dle § 180 trestního zákoníku [srov. KOVÁŘOVÁ, D.; HAVLÍČEK, K.; NĚMEC, R. a kol. Zákon o advokacii. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), k § 21, úvod].

35. Ustanovení § 21 odst. 3 až 7 zákona o advokacii naopak uvádí výčet výjimek z povinnosti mlčenlivosti, mezi nimiž se výkon obhajoby advokáta v trestním řízení nenachází. Komentářová literatura se však shoduje na závěru, že právo na obhajobu advokáta má před povinností mlčenlivosti přednost [srov. KOVÁŘOVÁ, D.; HAVLÍČEK, K.; NĚMEC, R. a kol. Zákon o advokacii. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), k § 21, část VIII, či KRYM, L., In: SVEJKOVSKÝ, J. a kol. Zákon o advokacii. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 145]. Tento závěr podporuje v zásadě i judikatura obecných soudů, která např. uznává účinnost důkazu výpovědi obviněného advokáta, který si ji následně rozmyslel s odkazem na povinnost mlčenlivosti (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2013 sp. zn. 3 Tdo 947/2013), příp. výslovně zmiňuje nepodmíněnost práva na obhajobu advokáta zproštěním mlčenlivosti ze strany jeho klienta (srov. usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 12. 1999 sp. zn. 2 To 1118/98, publ. v č. 7/2000 časopisu Soudní judikatura ve věcech trestních pod č. 24/2000).

b) K právu na obhajobu v trestním řízení

36. Právo na obhajobu zakotvené v čl. 40 odst. 3 Listiny v trestním řízení je třeba považovat za zcela stěžejní požadavek zajištění práva na soudní ochranu v trestních věcech a nutný předpoklad celkové spravedlivosti trestního řízení. Tradičně je právo na obhajobu pojímáno tak, že sestává ze tří složek – práva na obhajobu formální, tedy nechat se zastoupit právním profesionálem (obhájcem), práva na takový postup ze strany orgánů činných v trestním řízení, který zaručuje řádný výkon obhajoby, včetně poučovací povinnosti v rozsahu potřebném pro efektivní výkon práva na obhajobu, a práva na obhajobu materiální (srov. např. GRIVNA, T. In: FENYK, J.; GRIVNA, T.; CÍSAŘOVÁ, D. a kol. Trestní právo procesní. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 202; či VANTUCH, P. In: ŠÁMAL, P.; MUSIL, J.; KUČTA, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 200). Nynější věc se dotýká poslední zmíněné složky práva na obhajobu.

37. Obecně je právo na materiální obhajobu v trestním řízení garantováno na ústavní úrovni čl. 40 odst. 3 a 4 Listiny, prostřednictvím mezinárodních závazků České republiky, zejména čl. 6 odst. 3 Úmluvy, čl. 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 11 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv, prostřednictvím unijního práva, zejména čl. 48 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie, a konečně i na zákonné úrovni § 33 a násl. trestního řádu a § 92 trestního řádu.

38. Právo na obhajobu materiální je pojímáno jako právo hájit se osobně, které představuje soubor dílčích práv obviněného, jejichž výkon je v obecné rovině způsobilý ovlivnit průběh řízení v jeho prospěch. Patří sem zejména právo uvádět skutečnosti a předkládat důkazy na svou obhajobu, právo činit procesní návrhy a podávat žádosti, právo vyjádřit se ke všem důkazům, právo podávat opravné prostředky atd., jakož i právo aktivně nepřispívat ke svému obvinění.

39. Z hlediska zachování podstaty práva na obhajobu je přípustné toto právo za jistých okolností omezit, zejména tam, kde určitý způsob obhajoby zasahuje citelně do práv a svobod třetích osob či významně narušuje veřejný zájem, např. spočívá-li v páchání trestných činů,

např. v padělání důkazů nebo v násilí, vyhrožování či korupci vůči svědkům či úředním osobám atd. Tato omezení jsou však přípustná jen tehdy, ob stojí-li konkurenční zájem při konfrontaci s právem na obhajobu v testu proporcionality a nevylučují-li obecně, tedy bez vztahu ke konkrétním okolnostem jednotlivých případů, pro určité typové situace možnost efektivního výkonu práva na obhajobu.

40. Meze legitimního uplatnění práva na obhajobu vytyčené těmito zákazy jsou poměrně široké a způsob obhajoby je v nich ponecháván zcela na volbě osoby, proti níž se řízení vede. Ta má tak možnost vybrat si takovou strategii obhajoby a její dílčí taktiky, které pro sebe považuje za nejlepší. Právo na obhajobu zakazuje orgánům činným v trestním řízení tuto osobu nutit k výpovědi a zahrnuje korespondující právo mlčet a aktivně nepřispívat ke svému obvinění, avšak na žádné z úrovní právní regulace zmíněných výše sub 37 neexistuje obecný zákaz aktivního výkonu práva na obhajobu uváděním skutečností, předkládáním důkazů atd. v určitých typových situacích, rozhodne-li se pro něj dobrovolně osoba, proti níž se řízení vede. Pokud by ostatně byl takový obecný typový zákaz připuštěn v případech, v nichž by účinnou mohla být pouze tato aktivní obhajoba, důsledek pro obviněného by byl stejný, jako kdyby byl aktivně nucen přispět ke svému usvědčení, jen by mu bylo naopak v aktivitě bráněno.

VI. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatele

41. Jakkoliv nalézací soud a oba vedlejší účastníci řízení poukazovali mimo jiné na to, že informace, ohledně nichž se povinnosti mlčenlivosti stěžovatel domáhal, jí kryty nebyly, neboť šlo pouze o informace týkající se jeho komunikace se soudem, námitka střetu práva na obhajobu a povinnosti mlčenlivosti tím uspokojivě vyřešena není. V nynější věci by totiž nebylo možno vyloučit, že by obhajoba stěžovatele v případě, že by se tento rozhodl vypovídat o okolnostech vzniku předmětné přihlášky, přesáhla obor pouhých administrativně-technických detailů a zasáhla i do obsahu komunikace mezi stěžovatelem a jeho klientkou. Podstatné pro posouzení stěžovatelovy viny či přinejmenším trestu by totiž nepochybně mohlo být např. i to, kdy s ním klientka uzavřela smlouvu o poskytování právních služeb, kdy mu předala podklady potřebné k vypracování přihlášky, jaké pokyny mu ohledně toho udělila, jakým způsobem ji stěžovatel poučil atd., tedy skutečnosti, které již nepochybně do oboru důvěrnosti vztahu advokát–klient náleží. Na otázku řešení střetu práva na obhajobu a povinnosti mlčenlivosti je tedy stále třeba odpovědět.

42. Ze shora nastíněných východisek plyne, že povinnost mlčenlivosti jakožto složka základního práva klienta na právní pomoc a základní právo advokáta na obhajobu mohou být v rozporu, který je třeba řešit proporcionalně. Jako nejmenší zásah do obou konkurujících si práv se *a priori* jeví dohoda mezi advokátem a klientem o zproštění povinnosti mlčenlivosti v rozsahu, který je oboustranně přijatelný a který dostatečně vyvažuje jak zájmy advokáta, tak zájmy klienta.

43. Toto východisko však nelze považovat za principiálně spolehlivé. Mohlo by totiž zcela reálně v určitém okruhu typových případů negovat samotnou podstatu práva advokáta na obhajobu. Nelze totiž vyloučit situaci, v níž nebude již nikdo, kdo by mohl na klientově místě advokáta povinnosti mlčenlivosti zprostit (např. je-li jím právnická osoba, která zanikla bez právního nástupnictví), ani situace, v níž klient advokátovu žádost odepře, a to ať již z důvodů pochopitelných (typicky jde o citlivé informace, které chce za každou cenu udržet v tajnosti), z důvodů nepochopitelných (např. iracionální rozmar), nebo dokonce z důvodů zavrženíhodných (snaha pomstít se advokátovi za domněle špatnou úroveň poskytnutých služeb, získat tímto způsobem silnější pozici v tzv. palmárním sporu s advokátem atd.). Za zcela raritní nelze považovat ani případy, v nichž je proti klientovi rovněž vedeno trestní řízení, v němž vinu svaluje na svého advokáta, a tedy je v rozporu s jeho zájmy v tomto řízení, aby advokáta povinnosti mlčenlivosti zprostil.

44. Opomenout nelze ani situace, v nichž si účinná obhajoba žádá okamžité jednání advokáta, např. ve formě spontánní výpovědi před orgány činnými v trestním řízení či jiné spolupráce s nimi, přičemž jakékoliv advokátovo prodlení do doby vyjednání zproštění povinnosti mlčenlivosti klientem by její účinnost mohlo zmařit, např. vystavením se podezření z účelového taktického vyčkávání a následného nepřiznání polehčující okolnosti spočívající v doznání, neboť toto bude vyhodnoceno jako učiněné až pod tlakem nepříznivě se vyvíjejícího trestního řízení. Konečně prodleva potřebná k vyjednání zproštění povinnosti mlčenlivosti může prodlužovat negativní účinky spojené s trestním řízením, které se v důsledku toho stanou neproporcionálními (např. v případě vazby advokáta, zajištění významné části jeho majetku atd.).

45. Jakkoliv je tedy obecně nanejvýše žádoucí a odpovídající principu proporcionality, aby advokát nejprve usiloval o zproštění povinnosti mlčenlivosti svým klientem pro potřeby své vlastní obhajoby, nelze tento požadavek absolutizovat. Není-li to za daných okolností možné či vyjde-li toto úsilí vniveč, zachování podstaty práva na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny ve spojení s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny i právem na rovnost v řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny si žádá, aby advokát při výkonu svého práva na obhajobu v trestním řízení mohl uvádět i skutečnosti či předkládat nebo navrhnout důkazy, které jsou jinak kryty povinností mlčenlivosti dle § 21 odst. 1 zákona o advokacii. Učiní-li tak, vykonává své právo na obhajobu. Zpravidla se tak nemůže jednat ani o nezákonný důkaz pro účely trestního řízení, ani o protiprávní jednání advokáta pro účely veřejnoprávní deliktů právní úpravy, zejména zákona o advokacii a stavovských předpisů, a vznikne-li tím újma klientovi, půjde zpravidla o újmu, které advokát ve smyslu § 24 odst. 4 zákona o advokacii nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na něm požadovat.

46. Advokát však ani v takové situaci nepřestává být advokátem a musí dbát o to, aby povinnost mlčenlivosti zůstala zachována v takové míře, v jaké je to za daných okolností možné, tedy aby neuvedl nic, na co se váže povinnost mlčenlivosti, co nevyžadují zájmy jeho účinné obhajoby. V zásadě je přitom na advokátovi samém, aby jako právní profesionál kvalifikovaně zhodnotil možnosti své obhajoby a jejich účinnost, a tedy i míru, v níž zájmy jeho obhajoby převyšují zájem na zachování povinnosti mlčenlivosti. Vědomí, že příslušný orgán veřejné moci (kárná komise České advokátní komory, soud v občanském soudním řízení, či dokonce v řízení trestním) bude mít při svém hodnocení *ex post* příliš široký prostor pro uvážení, by totiž na výkon práva advokáta na obhajobu mělo významný brzdící efekt.

47. Výjimky, v nichž by nerespektování povinnosti mlčenlivosti advokáta v rámci výkonu jeho vlastní obhajoby v trestním řízení mohlo vést k závěru o nezákonnosti důkazu takto získaného, vzniku disciplinární, či dokonce trestní odpovědnosti advokáta či vzniku jeho odpovědnosti za újmu dle § 24 odst. 1 zákona o advokacii, mohou být tedy dány jedině tehdy, jde-li o zjevné zneužití práva advokátem. Takové zneužití nastává tehdy, jestliže rozumně nelze očekávat, že by uvedení skutečností či navržení nebo předložení důkazů krytých povinností mlčenlivosti mohlo jakkoliv k obhajobě účelně přispět (např. jde o informaci zcela nadbytečnou, vůbec nesouvisející s danou trestní věcí, mající za cíl toliko poškodit klienta, pomstít se mu atd.), nikoliv tehdy, je-li to věcí střetu dvou či více rozumně obhajitelných názorů ohledně toho, která informace ještě byla v zájmu účinné obhajoby nutná, a která již nikoliv.

48. Sluší se připomenout, že na případná právní řízení vedená pro podezření ze zneužití práva advokátem se vztahují zákonné výjimky z povinnosti mlčenlivosti dle § 21 odst. 4 a 6 zákona o advokacii a v případě, že by šlo dokonce o trestní řízení, není advokát vázán povinností mlčenlivosti v rozsahu, v jakém toho vyžadují zájmy jeho účinné obhajoby. Advokát tedy musí mít i v těchto řízeních plnou možnost hájit svá práva.

49. Ústavní soud tedy uzavírá, že stěžovateli nemohlo být *a priori* bráněno ve výkonu jeho práva na obhajobu i uvedením skutečností, které by byly kryty povinností mlčenlivosti. V nynější věci přitom ani nešlo o to, že by orgány činné v trestním řízení bránily stěžovateli

v uplatnění jeho práva na materiální obhajobu uváděním skutečností či předkládáním důkazů podléhajících povinnosti mlčenlivosti či že by mu jakýkoliv jiný orgán veřejné moci takovou skutečnost kladl k tíži.

50. Stěžovatel se o takový výkon svého práva na obhajobu ani nepokusil. Přitom názor, že jeho právo na obhajobu je této povinnosti nadřazeno, byl již před vydáním prvního napadeného rozhodnutí artikulován v komentářové literatuře a částečně i v judikatuře (viz výše bod 35) a pro stěžovatele jakožto advokáta, a tedy právního profesionála, nemohl tak být nepředvídatelný či natolik nespolehlivý, aby na svou obhajobu tímto způsobem úplně rezignoval. Skutečnost, že tak učinil, tak nelze klást k tíži nikomu jinému než jemu samému.

VII. K dalším stěžovatelovým námitkám

51. Ostatní stěžovatelovy námitky Ústavní soud nevyhodnotil ani jako potenciálně způsobilé odůvodnit závěr o porušení jeho ústavně zaručených základních práv či svobod. Konkrétně k nim Ústavní soud uvádí následující:

52. Námitky 1, 2 a 3 spolu úzce souvisí, neboť jsou jen jinými slovy vyjádřením téže nespokojenosti stěžovatele s výsledkem a závěry dokazování. Jednoduše vyjádřeno má stěžovatel za to, že důkazy proti němu svědčící nepostačují k dosažení závěru o jeho vině bez důvodných pochybností tak, jak to vyžaduje § 2 odst. 5 trestního řádu. Ústavní soud k tomu předepisuje, že jeho možnosti zasahovat do procesu a výsledků dokazování v trestním řízení před obecnými soudy jsou velmi omezené.

53. To je dáno tím, že české trestní řízení je ovládáno zásadou volného hodnocení důkazů, která je projevem důvěry v moc soudní a jedním z garantů její nezávislosti. Zákon ani Ústava nepředepisují soudu, jaký důkazní prostředek má k prokázání které skutečnosti zvolit [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 881/08 ze dne 6. 8. 2008 (N 137/50 SbNU 211)] a jakou důkazní sílu má jednotlivým důkazům připsat [srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 859/13 ze dne 13. 3. 2014 (U 4/72 SbNU 575)], přičemž soud je oprávněn a zároveň povinen hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení, a to jak jednotlivě, tak ve vzájemné souvislosti [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1677/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 195/75 SbNU 197) či nález sp. zn. I. ÚS 455/05 ze dne 24. 11. 2005 (N 210/39 SbNU 239)]. Už i jen odvolací soud může do volného hodnocení důkazů soudem nalézacím zasáhnout jen výjimečně, přičemž svůj postup musí velmi pečlivě odůvodnit [nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411) či nález sp. zn. II. ÚS 282/97 ze dne 13. 1. 1999 (N 5/13 SbNU 33)]. Odpovědnost za řádné provedení dokazování a ustálení skutkového stavu v trestním řízení tak primárně leží na bedrech obecných soudů a z nich především toho soudu, který v daném trestním řízení vedl hlavní líčení.

54. To jistě neznamená, že by proces dokazování či jeho výsledky byly zcela vyloučeny z ústavněprávního přezkumu, avšak může se tak stát jen ve výjimečných situacích, v nichž má vytýkaná vada tak zásadní dopady, že neguje celkovou spravedlivost trestního řízení. O takové situace může jít např. tehdy, jestliže skutková zjištění nevyplývají z provedených důkazů, případně je-li mezi skutkovými zjištěními a právními závěry extrémní nesoulad či jejich zdánlivý nesoulad není řádně odůvodněn [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 888/14 ze dne 10. 7. 2014 (N 140/74 SbNU 185), nález sp. zn. I. ÚS 180/03 ze dne 2. 3. 2004 (N 32/32 SbNU 293) či nález sp. zn. IV. ÚS 418/97 ze dne 9. 2. 1998 (N 18/10 SbNU 119)], jestliže byly důkazy hodnoceny zjevně svévolně [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. 3. 2009 (N 65/52 SbNU 635)], odpovědnost za výsledek dokazování byla fakticky přenesena na soudního znalce [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. 4. 2007 (N 73/45 SbNU 149) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 260/05 ze dne 17. 5. 2007 (N 86/45 SbNU 259)] či jestliže na základě provedených důkazů nelze s nejvyšším stupněm jistoty uzavřít, že obviněný se dopustil jednání kladeného mu za vinu [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521) a judikaturu v něm uváděnou], přičemž však jednotlivé nesrovnalosti či

mezery ve skutkových zjištěních nutně tento stupeň jistoty nenarušují [srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 593/02 ze dne 18. 3. 2004 (U 14/32 SbNU 539)].

55. Dále sem patří případy, v nichž závěry dokazování nejsou přesvědčivě, logicky a úplně odůvodněny v závislosti na druhu rozhodnutí [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521), nález sp. zn. IV. ÚS 10/02 ze dne 9. 6. 2003 (N 84/30 SbNU 287), nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69), nález sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000 (N 109/19 SbNU 63) či nález sp. zn. I. ÚS 639/03 ze dne 21. 7. 2004 (N 102/34 SbNU 79)], předmětem dokazování nebyl skutek, jímž byl obviněný nakonec shledán vinným [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 125/04 ze dne 25. 4. 2005 (N 88/37 SbNU 195)], případně v nichž dokazování bylo provedeno jednostranně v neprospěch obviněného [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 372/03 ze dne 22. 12. 2004 (N 196/35 SbNU 569) či nález sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000 (N 109/19 SbNU 63)] nebo ve zcela nedostatečném rozsahu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 394/97 ze dne 4. 3. 1998 (N 28/10 SbNU 179)], případně obviněný neměl možnost účinně reagovat na změnu náhledu obecných soudů na právní kvalifikaci [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 106/98 ze dne 30. 11. 1998 (U 72/12 SbNU 537)].

56. O žádnou takovou situaci však v nyní projednávané věci nejde.

57. Stěžovatelovy námitky, byť jsou formálně vymezeny tak, aby odpovídaly shora uvedeným výjimkám extrémního rozporu a jednostranně vedeného dokazování vyústivšího dokonce až v údajné porušení presumpce neviny a pravidla *in dubio pro reo*, ve skutečnosti představují jen jeho nesouhlas se skutkovými zjištěními, k nimž obecné soudy, zejména nalézací soud, dospěly. Ústavní soud po seznámení se s obsahem odůvodnění napadených rozhodnutí obecných soudů však shledal, že obsahově stěžovatelovy námitky 1 až 3 postrádají ústavněprávní rovinu.

58. S prakticky shodnými námitkami ohledně toho, zda se v rámci předmětného skutku dopustil trestného činu hlavní pachatel, se Ústavní soud již vypořádal při rozhodování o ústavní stížnosti hlavního pachatele (viz body 20 až 22 usnesení sp. zn. III. ÚS 3881/19 ze dne 17. 3. 2020) a od svých tehdejších závěrů nemá důvod se odchýlovat ani nyní.

59. Stručně lze pouze uvést, že obecným soudům nemůže Ústavní soud ničeho vytknout, vystavěly-li závěr o vině hlavního pachatele na tom, že:

- se tento pokusil dosáhnout zařazení předmětné přihlášky pohledávky do insolvenčního řízení při dvou různých příležitostech, přičemž při každé z nich uvedl jiný spis, v němž měl tuto přihlášku objevit, neboť k nim dle jeho tvrzení patrně byla nedopatřením přiložena;

- že tato přihláška se ani do jednoho z těchto dvou spisů nemohla přimíchat, pokud by byla doručena na soud tak, jak tvrdil stěžovatel;

- že hlavní pachatel potvrdil včasné podání přihlášky s jistotou, jakou za daných okolností nemohl mít;

- že si stěžovatel jako advokát nenechal nijak potvrdit údajné podání přihlášky a nekomunikoval ohledně celé situace se zákonným soudcem, ale s hlavním pachatelem, který s předmětným insolvenčním řízením neměl nic společného; a

- že svědkyně Z. situaci řešila transparentním způsobem, tedy poté, co jí hlavní pachatel přinesl údajně nalezenou přihlášku, volala do kanceláře stěžovatele a ověřovala detaily jejího údajného původního doručení soudu, přičemž až v reakci na údaje uvedené stěžovatelem uzavřela, že takto tomu nemohlo být, avšak celý problém oficiálně řešila až poté, co podatelně předložil hlavní pachatel předmětnou přihlášku s obdobným vysvětlením až podruhé.

60. Tyto závěry jsou logické a při konfrontaci s provedenými důkazy se nachází zcela uvnitř ústavně konformních mezí volného hodnocení důkazů. I ohledně role stěžovatele v předmětném skutku obecné soudy provedly dokazování v plném souladu se základními zásadami dokazování v trestním řízení, hodnocení provedených důkazů je logické a racionální a jeho výstupy jsou náležitě odůvodněny. Obecné soudy v případě stěžovatele založily závěr

o jeho vině na úplném, vnitřně uceleném řetězci nepřímých důkazů. Dospěly totiž k názoru, že se předmětný skutek nemohl odehrát jinak, než jak je uveden v popisu předmětného skutku, tedy zejména, že tím, kdo navedl hlavního pachatele k trestnému činu zneužití pravomoci úřední osoby, mohl být jediné stěžovatel. Takový podklad pro závěr o vině je v demokratickém a právním státě přípustný.

61. Obecné soudy vyšly zejména z toho, že předmětná přihláška byla nepochybně zpracována advokátní kanceláří stěžovatele, což ani tento nepopřel, a že byt' nebyl prokázán způsob, jakým se předmětná přihláška dostala do dispozice hlavního pachatele a jakým způsobem byl tento přesvědčen, aby se pokusil o její zažurnalizování do předmětného spisu, jako kdyby byla doručena včas, bylo bezpečně prokázáno, že po prvním neúspěšném pokusu se stěžovatel pokoušel přesvědčit vedoucí podatelny, že přihláška byla doručena včas a že má od hlavního pachatele pokyn, že má přihlášku na podatelnu donést, poté se dostavil za hlavním pachatelem s tím, že přihláška přijata nebyla, v návaznosti na což hlavní pachatel učinil druhý pokus o zařazení předmětné přihlášky do příslušného spisu jako podané řádně a včas.

62. Významné pro obecné soudy rovněž bylo, že svědkyně z podatelny, jimž obecné soudy neměly důvod nevěřit, rovněž potvrdily, že stěžovatel se na tuto podatelnu osobně dostavil poté, co přihláška přijata nebyla, převzal si ji zpět, prosil je, aby na vše zapomněly, a svědkyni Z. krátce nato přinesl čokoládu. Za těchto okolností nelze spatřovat žádnou vadu, natož takovou, která by dosahovala intenzity porušení ústavně zaručených základních lidských práv a svobod, dospěly-li obecné soudy k závěru, že se stěžovatel ve formě účastenství na trestném činu hlavního pachatele podílel.

63. Namítá-li stěžovatel porušení presumpce neviny a z něj vyplývajícího pravidla *in dubio pro reo*, pak se Ústavní soud nemůže než ztotožnit s vyjádřením obou vedlejších účastníků řízení. O uvedenou situaci skutečně v nynější věci nešlo, neboť obecné soudy zdůvodnily zcela dostatečně, proč po vyčerpání možností dokazování žádné důvodné pochybnosti o vině stěžovatele nepřetrvaly. K tomu viz výše. Stěžovatelovo pojetí presumpce neviny a pravidla *in dubio pro reo* by fakticky vyžadovalo, aby u každého jednotlivého důkazu musel soud při hodnocení vždy vyjít z varianty výhodnější pro osobu, proti níž se řízení vede. To by však bylo v rozporu s již shora zmiňovanou zásadou volného hodnocení důkazů, která mírou důkazu činí kvalifikované vnitřní přesvědčení soudu.

64. Ústavní soud připomíná, že prvotní povinností orgánů činných v trestním řízení v případě, že o vině obviněného přetrvávají důvodné pochybnosti, je pokusit se je odstranit dalším dokazováním [nález sp. zn. I. ÚS 4457/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 132/70 SbNU 221), nález sp. zn. III. ÚS 1076/08 ze dne 15. 8. 2008 (N 144/50 SbNU 269), nález sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. 4. 2007 (N 73/45 SbNU 149) či nález sp. zn. III. ÚS 722/09 ze dne 7. 1. 2010 (N 2/56 SbNU 11)]. Aplikace pravidla *in dubio pro reo* proto vyžaduje vyčerpání všech reálných možností doplnění dokazování [usnesení sp. zn. III. ÚS 286/98 ze dne 3. 12. 1998 (U 73/12 SbNU 541)].

65. S presumpcí neviny ani pravidlem *in dubio pro reo* pak není v rozporu ani přípustnost neurčitých údajů v popisu skutku, jestliže uzavřený vnitřně koherentní řetězec nepřímých důkazů bezpečně poskytuje jediný logický závěr o vině osoby, proti níž se řízení vede. Jestliže tak byly bez důvodných pochybností vyloučeny všechny skutkové varianty kromě té, že hlavního pachatele k činu navedl stěžovatel, nelze spatřovat porušení žádného ústavně zaručeného základního práva či svobody v tom, že se nepodařilo přesně zjistit, kdy a kde se tak stalo, případně jak konkrétně probíhala komunikace mezi stěžovatelem a hlavním pachatelem.

66. Taktéž nelze přisvědčit stěžovateli v tom, že by se mu podařilo identifikovat extrémní rozpory mezi provedenými důkazy a závěry na jejich základě učiněnými. Závěr o neomylnosti podatelny, k němuž dle stěžovatele měly obecné soudy dojít a na němž měly vystavět závěr o jeho vině, je pouze stěžovatelovou účelovou konstrukcí, k níž se však obecné soudy nehlásí. Obecné soudy totiž uvedly pouze to, že ve vztahu k činnosti podatelny nebyla zjištěna zásadní

pochybení (srov. např. bod 6 napadeného usnesení Nejvyššího soudu), resp. že taková pochybení nebyla zjištěna ve vztahu k typové situaci odevzdání podání osobně na podatelně (srov. bod 51 napadeného rozsudku odvolacího soudu). Obecné soudy tak nikdy nevycházely z toho, že by podatelna byla neomylná.

67. Klíčovým pak nebylo žádné takovéto obecné zjištění, ale zcela konkrétní závěr, že vzhledem k okolnostem chodu podatelny v předmětný den, o němž stěžovatel i hlavní pachatel tvrdili, že v něm měla být předmětná přihláška pohledávky do insolvenčního řízení doručena, nemohlo dojít k jejímu chybnému zařazení do spisu, o němž hlavní pachatel tvrdil, že ji v něm našel (srov. velmi podrobnou argumentaci nalézacího soudu v bodech 21 až 23 jeho napadeného rozsudku). Tato argumentace nepostrádá přesvědčivost ani logiku, vychází z velmi konkrétních zjištění (např. kdy a jak je zpracovávána příchozí pošta, zda se mohlo podání doručené osobně v určitý čas vůbec potkat s poštou doručeným podáním v jiný určitý čas téhož dne vzhledem k postupu jejich zpracování atd.), a tedy z hlediska ústavněprávního jí není čeho vytknout. Tím na relevanci ztrácí i námitka stěžovatele, že nikdy nebyla vyvrácena pravdivost úředních záznamů o nálezech přihlášek vyhotovených hlavním pachatelem, neboť ta z těchto zjištění nutně plyne.

68. Rovněž rozpory ve výpovědích svědkyně Z. v přípravném řízení a v hlavním líčení stěžovatel nikterak nespecifikoval, resp. neuvedl, v čem by mělo pro rozhodnutí o jeho vině mít zásadní význam, jestli svědkyně Z. vypověděla, zda stěžovatele v budově soudu potkala paní K., nebo paní S. Již vůbec pak není zřejmé, proč by extrémní rozpor měl zakládat fakt, že dle stěžovatele svědkyně Z. popisuje událost ze dne 7. 9. 2016 na podatelně Krajského soudu v Brně odlišně, než jak ji vnímal stěžovatel. Takové tvrzení, založené na subjektivním vnímání stěžovatele, dokonce ani formálně nepopírá, že k dané události došlo ve skutečnosti tak, jak svědkyně vypověděla.

69. Ohledně námitky 4 se Ústavní soud ztotožňuje s vyjádřením vedlejších účastníků. Motiv totiž skutečně není ani znakem skutkové podstaty trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329 odst. 1 trestního zákoníku, ani pojmovým znakem účastenství ve smyslu § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. Ze stěžovatelovy argumentace je patrné, že tento nesprávně směšuje motiv se zaviněním tím způsobem, že pozitivní zaměření vůle, které je charakteristické pro obě formy úmyslu, tedy to, co pachatel chce či s čím je srozuměn, s tím, co jej vedlo k jednání (tedy proč jedná).

70. K tomu postačí stručně podotknout, že volní složka úmyslu se jako umělý právní konstrukt váže izolovaně toliko ke znakům příslušné skutkové podstaty, tedy selektuje z nesmírně složité a komplexní lidské psychiky jen určité její prvky. Nepatří-li motiv mezi znaky skutkové podstaty trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby ani mezi pojmové znaky účastenství, nelze žádné porušení ústavně zaručených základních lidských práv či svobod spatřovat v tom, že se jím blíže v rámci úvah o právní kvalifikaci obecné soudy nezabývaly.

71. Naplněním všech pojmových znaků účastenství ve formě návodu dle § 24 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku se pak obecné soudy věnovaly s náležitou pozorností (srov. bod 29 napadeného rozsudku nalézacího soudu, bod 60 napadeného rozsudku odvolacího soudu a bod 24 napadeného usnesení Nejvyššího soudu). Stěžovatel těmto právním závěrům ve své ústavní stížnosti nijak neoponuje a jeho argumentace se nese toliko v duchu údajného neprokázání skutkových okolností, na nichž tento právní závěr stojí. K této části námitky 4 však srov. výše vypořádání námitek 1 až 3.

72. Námitka 6 zjevně postrádá opodstatnění. Jak vyplývá z odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu (viz jeho body 22 až 23 či 26), tento se stěžovatelovými námitkami zabíral a toliko jim nepřisvědčil. Požadavkům judikatury Ústavního soudu na poskytnutí účinné ochrany ústavně zaručeným základním lidským právům a svobodám tak vyhověl, neboť z této plyne toliko to, že Nejvyšší soud je povinen se námitkou mající charakter porušení ústavně zaručených základních lidských práv a svobod předloženou v dovolání v trestním řízení

zabývat [k tomu viz stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.)], nikoliv však, že je povinen rozhodnout určitým procesním způsobem jen proto, že je tato námitka vznesena, neshledá-li ji důvodnou.

73. Ostatně ani námitka 7 nemohla rozhodnutí Ústavního soudu jakkoliv zvrátit. Údajné vady přípravného řízení spočívající ve vyslechnutí svědků ještě před zahájením trestního stíhání byly zhojeny v hlavním líčení, v němž nalézací soud všechny svědky, jejichž výpovědi využil při rekonstrukci skutkového stavu, procesně řádně vyslechl, tedy v této souvislosti zejména kontradiktorně s možností obhajoby se výsledků účastnit, klást svědkům otázky a k jejich výpovědím se vyjadřovat (srov. zejména bod 39 napadeného rozsudku odvolacího soudu). Tuto skutečnost stěžovatel ani nepopírá a potvrzuje ji i obsah spisového materiálu s protokoly o průběhu hlavního líčení.

74. Ohledně výsledku svědkyně M. se pak Ústavní soud ztotožňuje se závěrem, že její výslech neměl dle hodnocení obecných soudů nijak zásadní význam (srov. bod 26 napadeného usnesení Nejvyššího soudu). Tento závěr se nejeví být účelovým, neboť svědkyně M. vypovídala pouze o některých aspektech chodu stěžovatelovy advokátní kanceláře, zejména k evidenci pošty. Je tak zřejmé, že její výpověď nemohla mít ve vztahu k předmětnému skutku valnějšího významu, a proto by ani konstatování vady ohledně jejího výsledku nemohlo přivodit narušení celkové spravedlivosti řízení.

75. Ústavní soud se přitom navíc shoduje se závěry obecných soudů, že otázky týkající se čistě organizačních aspektů chodu kanceláře nejsou povinností mlčenlivosti kryty. Je zde nutno vyjít z předpokladu, že povinnost mlčenlivosti je ustanovena na ochranu oprávněných zájmů klientely advokátů a advokátek. Způsob přijímání či evidence pošty či administrativní postupy při vyhotovování a vypravování listin k této ochraně nijak nepřispívají.

76. Tím Ústavní soud nezpochybňuje, že i čistě organizační záležitosti vnitřního chodu advokátní kanceláře nemohou být za určitých okolností kryty povinností mlčenlivosti, muselo by však jít o situace, v nichž je dán přímý vztah mezi požadovanými informacemi a ochranou oprávněných zájmů klienta či klientky (např. nešlo by o obecný popis přijímání a odesílání pošty, ale byly by žádány úplné výpisy knihy pošty, z nichž by bylo možno zjistit i jména klientů a klientek, eventuálně dokonce dovodit z popisu přijímaných a odesílaných listin právní záležitosti, s nimiž se na advokátní kancelář obrátili). Tak tomu však v nynějším případě u výsledku svědkyně M. nebylo.

77. Ústavní soud nemůže souhlasit ani s názorem, že by výslech svědkyně M. nebyl proveden v souladu s požadavky nálezu sp. zn. II. ÚS 955/18 ze dne 9. 7. 2018 (N 120/90 SbNU 31). Tento nálezný neváže právo odepření výpovědi automaticky ani na existenci jakéhokoliv přátelského vztahu mezi svědkem a osobou, jíž by výpověď mohla být v neprospěch, ani na pouhé tvrzení dostatečně intenzivního vztahu. Právo odepřít výpověď z důvodu dle § 100 odst. 2 trestního řádu totiž dle uvedeného nálezu chrání toliko ty přátelské vztahy, které lze charakterizovat jako období rodinného poměru, v nichž by svědek pociťoval újmu osoby, jíž by jeho výpověď mohla být v neprospěch, jako svou vlastní.

78. Spadají sem tak toliko velmi blízké přátelské vztahy, pro něž je charakteristický upřímný a trvalý zájem o osud toho druhého, starost o jeho blaho a pohlížení na něj fakticky jakožto na součást širší rodiny. Jakkoliv je rozhodná právě jen tato intenzita, a nikoliv např. četnost či forma kontaktu (srov. nálezný sp. zn. II. ÚS 955/18, bod 18), nelze pod tuto kategorii řadit přátelství vlažná, charakterizovaná toliko oboustrannou kontextuální výhodností (např. mezi dvěma spolupracovníky, kteří si v pracovních záležitostech vychází vstřícně, mají na pracovišti korektní vztahy a příležitostně si vyměňují i osobní informace), povrchností či potřebou vyhovět společenským očekáváním (např. mezi životními partnery blízkých přátel, kteří v sobě však osobní zalíbení nenašli).

79. Takový hluboký přátelský vztah, který opravňuje svědka k odepření výpovědi dle § 100 odst. 2 trestního řádu, musí rovněž tento svědek, který toto právo zamýšlí uplatnit, před

příslušným orgánem činným v trestním řízení podložit ověřitelnými skutkovými tvrzeními (srov. nález sp. zn. II. ÚS 955/18, bod 20). Stěžovatel přitom netvrdí ani neprokazuje, že by tak intenzivní vztah svědkyně M. uváděla. Ústavní soud tak nemá důvod se neshodnout s obecnými soudy v tom, že této svědkyni právo odepřít výpověď ve vztahu ke stěžovateli dle § 100 odst. 2 trestního řádu nenáleželo.

VIII. Závěr

80. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 45 až 48.

81. Protože Ústavní soud neshledal ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou, ale zároveň ji neshledal ani důvodnou, neboť napadenými rozhodnutími obecných soudů k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele nedošlo, rozhodl o návrhu mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků dle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu tak, že ústavní stížnost zamítl.

Č. 199**Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě ve správním řízení
(sp. zn. II. ÚS 570/20 ze dne 14. října 2020)**

Z ústavního pořádku vyplývá, že každý má v řízení, v jehož rámci rozhodují orgány veřejné správy o jeho základních právech a svobodách, právo na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Při porušení tohoto práva – nepřiměřenou délkou takového řízení – pak dotčenému jednotlivci svědčí právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny. Při rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou nesprávným úředním postupem nelze odhlížet od toho, že bylo ve správním řízení rozhodováno o základním právu nebo svobodě, a proto je povinností obecných soudů zohlednit celkovou délku řízení, jež teprve ve svém souhrnu vedlo k realizaci základního práva; jinak se obecné soudy dopustí nepřípustného snížení procesní ochrany dotčeného jednotlivce. Na správní řízení o základních právech a svobodách, jakož i na případné navazující soudní řízení je tedy třeba z ústavněprávního hlediska nahlížet jako na řízení jediné. Není-li jeho délka přiměřená, uplatní se vzhledem k zásadnímu významu základních práv a svobod v souladu s čl. 38 odst. 2 Listiny domněnka vzniku nemajetkové újmy. Přitom není třeba zkoumat, zda předmětem řízení bylo „občanské právo nebo závazek“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy a judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Samotné posouzení existence podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem v konkrétním případě je pak v pravomoci obecných soudů.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Ludvíka Davida a Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů Miroslava Špadrny a Tomáše Hanzla, zastoupených Mgr. Miluší Pospíšilovou, advokátkou, se sídlem Paprsková 1340/10, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1097/2019-448 ze dne 4. 12. 2019, usnesení Městského soudu v Praze č. j. 35 Co 388/2018-350 ze dne 28. 11. 2018 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 č. j. 25 C 10/2013-314 ze dne 23. 7. 2018, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a Ministerstva dopravy, sídlem nábreží Ludvíka Svobody 122/12, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1097/2019-448 ze dne 4. 12. 2019, usnesením Městského soudu v Praze č. j. 35 Co 388/2018-350 ze dne 28. 11. 2018 v částech výroků I a II, jimiž bylo potvrzeno usnesení soudu I. stupně, a ve výrocích III a IV a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 č. j. 25 C 10/2013-314 ze dne 23. 7. 2018 v části, v níž bylo potvrzeno usnesením Městského soudu v Praze, byla porušena základní práva stěžovatelů na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto v uvedeném rozsahu ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelé Miroslav Špadrna (dále jen „první stěžovatel“) a Tomáš Hanzl (dále jen „druhý stěžovatel“) se ústavní stížností domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí v rozsahu, v němž se týkají částečného odmítnutí jejich žalob o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu. Ta jim měla být způsobena nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení, která byla vedena v souvislosti s jejich žádostmi o poskytnutí informací. Napadenými rozhodnutími byla podle stěžovatelů porušena jejich základní práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“) a na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

2. První stěžovatel podal v září 2010 žádost o poskytnutí informace dle § 13 odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, o protiprávním jednání tehdejšího soudce Obvodního soudu pro Prahu 9 Mgr. Jiřího Englichy a o způsobu řešení jeho protiprávního jednání. Druhý stěžovatel podal v prosinci 2010 žádost o poskytnutí totožné informace. Ve správních řízeních nebylo ani jedné z žádostí vyhověno. V navazujících soudních řízeních správních o žalobách proti zamítavým rozhodnutím ovšem stěžovatelé měli úspěch a dosáhli jejich zrušení. Prvnímu stěžovateli byla požadovaná informace poskytnuta v listopadu 2014, druhému pak již v září 2014.

3. Stěžovatelé se posléze u obecných soudů domáhali přiměřeného zadostiučinění ve výši 70 000 Kč (první stěžovatel), respektive 65 000 Kč (druhý stěžovatel) za nemajetkovou újmu podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu“). Tato nemajetková újma jim měla vzniknout nepřiměřenou délkou řízení a průtahy v řízeních o jejich žádostech o výše popsanou informaci.

4. V řízení o zadostiučinění za nemajetkovou újmu rozhodoval Obvodní soud pro Prahu 1 celkem třikrát. Při prvním rozhodování byla vedena o žalobách stěžovatelů dvě samostatná řízení. Obvodní soud stěžovatelům převážně vyhověl, přičemž na věc aplikoval čl. 6 odst. 1 Úmluvy a k němu se vztahující judikaturu o náhradě nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení. Městský soud v Praze pak v odvolacím řízení tato rozhodnutí částečně potvrdil a částečně změnil. Rozhodnutí nalézacího i odvolacího soudu byla v případech obou stěžovatelů zrušena Nejvyšším soudem (rozsudky č. j. 30 Cdo 3755/2015-154 a č. j. 30 Cdo 3752/2015-97 ze dne 27. 6. 2017). Nejvyšší soud konstatoval, že na projednávané případy nelze aplikovat čl. 6 Úmluvy ani čl. 38 odst. 2 Listiny, neboť závazek, jehož splnění se stěžovatelé domáhali na orgánu veřejné moci, „nepochybně není závazkem civilní (soukromoprávní) povahy ve smyslu judikatorního a doktrinárního výkladu čl. 6 odst. 1 Úmluvy“. V důsledku toho nelze podle Nejvyššího soudu předmětná řízení před správními orgány a před správními soudy hodnotit jako jeden celek a posuzovat přiměřenost délky celého takového (jediného) řízení, nýbrž je třeba rozlišovat nároky ve vztahu ke správním řízením a ve vztahu k soudním řízením, přičemž ve vztahu ke správním řízením lze v případě stěžovatelů postihnout toliko jednotlivé průtahy v řízení, tedy situace, kdy správní orgán porušil povinnost učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Ve vztahu k těmto správním řízením a nesprávnému úřednímu postupu v nich se rovněž neuplatní presumpce vzniku nemajetkové újmy (ta se může uplatnit jen ve vztahu k nepřiměřené délce daných soudních řízení), ale poškození (stěžovatelé) jsou povinni prokázat jak vznik újmy, tak příčinnou souvislost mezi průtahy a vznikem újmy. Nejvyšší soud proto nakonec uložil obvodnímu soudu, aby stěžovatele vyzval ke specifikaci, zda a případně jakého odškodnění se domáhají ve vztahu k řízení před správními orgány na straně jedné a k řízení před správním soudem na straně druhé.

5. Při druhém projednání obvodní soud vyzval stěžovatele k doplnění žalob a tyto spojil ke společnému projednání. Stěžovatelé na výzvy reagovali argumentací, že se podle jejich mínění na předmětná řízení ochrana poskytovaná zejména čl. 6 odst. 1 Úmluvy vztahuje, a není proto třeba žaloby nijak dále skutkově konkretizovat. I když stěžovatelé žaloby nedoplnili, obvodní soud takový postup akceptoval, spojil žaloby ke společnému řízení a přistoupil na argumentaci stěžovatelů ve prospěch aplikace čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Toto v pořadí druhé vyhovující rozhodnutí obvodního soudu bylo následně zrušeno rozhodnutím městského soudu s tím, že obvodní soud nepostupoval v souladu se závazným právním názorem Nejvyššího soudu a musí toto pochybení napravit.

6. Při třetím projednání obvodní soud ústavní stížností napadeným usnesením v souladu se závazným právním názorem Nejvyššího soudu odmítl žaloby stěžovatelů (výroky I a II usnesení) pro neodstranění vad podle § 43 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“); a dále stěžovatele zavázal k náhradě nákladů řízení žalované (výroky III a IV usnesení). Obvodní soud tentokrát již stěžovatele znovu nevyzval podle § 43 odst. 1 o. s. ř. k doplnění žalob. Podle obvodního soudu totiž stěžovatelům byly již dříve vytknuty vady žalob a poskytnuta lhůta k jejich doplnění, což však stěžovatelé ve stanovené lhůtě neučinili.

7. Městský soud svým usnesením rozhodnutí obvodního soudu zčásti potvrdil (ohledně nemajetkové újmy z řízení před správními orgány) a zčásti změnil tak, že se žaloby v daném rozsahu neodmítají (ohledně nemajetkové újmy z řízení před správními soudy) (výrok I usnesení ve vztahu k prvnímu stěžovateli a výrok II ve vztahu k druhému stěžovateli); dále potvrdil rozhodnutí obvodního soudu ve výrocích o nákladech řízení (výrok III) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok IV). Podle městského soudu stěžovatelé během odvolacího řízení doplnili své žaloby a rozdělili uplatňované nároky tak, že se domáhají náhrady nemajetkové újmy zvlášť za soudní řízení a zvlášť za správní řízení. První stěžovatel za nepřiměřenou délku soudního řízení požaduje částku 19 000 Kč s příslušenstvím, druhý stěžovatel pak částku 14 800 Kč s příslušenstvím. Podle městského soudu jsou díky tomuto doplnění žaloby v rozsahu nároku na náhradu újmy za nepřiměřenou délku řízení před správními soudy dostatečně určité. Proto městský soud částečně změnil usnesení obvodního soudu tak, že v rozsahu uvedených nároků se žaloby neodmítají.

8. Městský soud ovšem potvrdil odmítnutí žalob ve zbývajících částech, jimiž se stěžovatelé domáhali zaplacení částky 51 000 Kč s příslušenstvím (první stěžovatel), respektive částky 50 200 Kč s příslušenstvím (druhý stěžovatel) jako náhrady nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou správních řízení. Dospěl k závěru, že obvodní soud poskytl stěžovatelům dostatečný prostor pro doplnění žalob, přičemž výzva k doplnění byla dostatečně konkrétní a srozumitelná. Stěžovatelům bylo před odmítavým usnesením obvodního soudu navíc doručeno kasační usnesení městského soudu, z něhož jim muselo být zřejmé, že obvodní soud je i nadále vázán závaznými právními závěry Nejvyššího soudu v jejich věcech, podle nichž se na předmětná správní řízení nevztahuje čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a je tedy třeba rozlišovat mezi nároky za újmu způsobenou v soudním řízení (podle § 13 odst. 1 věty třetí zákona o odpovědnosti státu) a nároky za újmu z řízení před správními orgány (z jednotlivých průtahů ve správním řízení; podle § 13 odst. 1 věty druhé zákona o odpovědnosti státu). V mezidobí přitom nedošlo ani ke změně stanoviska Nejvyššího soudu v obdobných věcech, ani k vydání rozhodnutí Ústavního soudu nebo Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) vyvracejícího závěry Nejvyššího soudu. Stěžovatelé navzdory výzvě obvodního soudu a kasačnímu rozhodnutí městského soudu nadále uplatňují v řízení jednu částku za celou dobu trvání správního řízení. Vzhledem k tomu, že se jedná o nárok na odškodnění nemajetkové újmy podle § 13 odst. 1 věty druhé zákona o odpovědnosti státu, lze vznik újmy spojit pouze s porušením povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Stěžovatelé však uplatnili jednu částku za celou dobu správního řízení, nerozlišili jednotlivé

konkrétní nároky vzniklé v důsledku více příčin a nespecifikovali konkrétní nemajetkové újmy vzniklé porušením konkrétní zákonné lhůty. Jejich žaloby tak v této části shledal městský soud jako neprojednatelné, neboť řádně nevymezují tvrzené skutky.

9. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelů pro nepřipustnost. Shledal, že námitka stěžovatelů zpochybňující právní závěr o nemožnosti aplikace čl. 6 odst. 1 Úmluvy s tím, že právo na informace spadá pod pojem „občanská práva“ ve smyslu Úmluvy, byla městským soudem vyřešena v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu, jež není v rozporu s rozhodovací praxí ESLP ani Ústavního soudu. Od judikatury Nejvyššího soudu se městský soud neodchýlil ani v otázce orgánu příslušného v dané věci jednat za žalovanou Českou republiku (městský soud jednal s Ministerstvem dopravy v rozsahu řízení před správními orgány a s Ministerstvem spravedlnosti v rozsahu řízení před správními soudy), jakož ani v závěru o nutnosti částečného odmítnutí žalob, neboť stěžovatelé nespecifikovali, v čem konkrétně měly jednotlivé nemajetkové újmy ze správních řízení spočívat. Stejně tak městský soud podle Nejvyššího soudu nepochybil, když neshledal odmítavé usnesení obvodního soudu překvapivým (s ohledem na své předchozí kasační rozhodnutí). Dále Nejvyšší soud uvedl, že na vyřešení otázky „skončení řízení“ ve vztahu k promlčecí lhůtě napadené rozhodnutí nezávisí, přičemž odkázal na relevantní judikaturu. Námitky stěžovatelů vytýkající vady řízení (absenci opakované výzvy k odstranění vad žaloby ve smyslu § 43 o. s. ř., nesprávné obsazení obvodního soudu) pak podle něj nemohly založit přípustnost dovolání, neboť k vadám řízení Nejvyšší soud přihlíží, pouze pokud je dovolání přípustné, což v daném případě není.

II. Argumentace stran

10. Stěžovatelé ve své ústavní stížnosti namítají, že jejich žaloby byly způsobitelné k věcnému projednání, a obecné soudy jim tak odmítnutím žalob odepřely přístup k soudu a ke spravedlnosti. Dodávají, že otázka případné důvodnosti žaloby se netýká podmínek řízení. Podle svého mínění stěžovatelé dostatečně vylíčili skutek (jako několik let trvající nezákonné odepírání poskytnutí informací, s podrobným popisem průběhu správního, respektive celého řízení, včetně průtahů, ke kterým v něm docházelo, a jeho celkové extrémní délky), dále popsali nemajetkovou újmu, a v čem spočívá (jako frustraci z několikaletého odepírání informací, které měli právo obdržet do 15 dnů), a uvedli, čeho se žalobou domáhají z toho kterého nároku (vůči tomu kterému ze žalovaných). Nebyl zde tudíž dán důvod pro odmítnutí žalob pro neodstranění vad, které by bránily pokračování v řízení. Výzvě soudu k doplnění žaloby vyhověli, a to navzdory svým výhradám založeným na názoru, že právo na informace představuje podle judikatury ESLP právo „občanské“ povahy podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Přesto byly žaloby stěžovatelů částečně (pokud jde o průtahy ve fázi správního řízení) odmítnuty, a to s odůvodněním, že ani přes výzvu soudu „nebyly upřesněny“. Nakonec i dovolání stěžovatelů bylo Nejvyšším soudem odmítnuto, přestože podle stěžovatelů splňovalo všechny zákonné náležitosti a bylo věcně projednatelné. K právní otázce určitosti žaloby a odmítnutí žaloby pro neodstranění nedostatků stěžovatelé odkazují na nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2338/18 ze dne 28. 5. 2019 (N 98/94 SbNU 209), který se podle nich týkal skutkově a právně obdobné věci.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, případně zamítnuta, jelikož podle něj nebylo porušeno žádné ze základních práv stěžovatelů. Poukazuje na výklad zastávaný ve své rozhodovací praxi, podle něž „řízení před správními orgány na straně jedné a před správními soudy na straně druhé mají pro účely odškodnění tvrzené nemajetkové újmy samostatnou povahu, přičemž (je-li uplatňováno více nároků) je třeba důsledně rozlišovat, v čem konkrétně jednotlivé nemajetkové újmy, za něž je náhrada požadována, spočívají. Vždy tak záleží na žalobci, jak nemajetkovou újmu vymezí, respektive podrobně popíše a vysvětlí, a s jakou skutečností ji spojí, neboť vysvětlením následku a jevových souvislostí jeho příčiny žalobce určuje skutkově předmět řízení“. K nastíněné

specifikaci žalobních nároků přitom podle Nejvyššího soudu nemůže sloužit jiný postup než podle § 43 odst. 1 o. s. ř., což odpovídá dlouhodobě zavedené praxi Nejvyššího soudu, přičemž „uvedený postup akceptuje i Ústavní soud (srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3773/17 ze dne 22. 5. 2018 či usnesení sp. zn. I. ÚS 2307/16 ze dne 25. 10. 2016)“. Pokud stěžovatelé výzvě podle § 43 odst. 1 o. s. ř. nevyhoví, je neodvratitelným procesním následkem odmítnutí návrhu v části, v níž není projednatelný.

12. Nejvyšší soud spatřuje podstatu problému v tom, že nemajetková újma podle § 13 odst. 1 věty třetí zákona o odpovědnosti státu se presumuje a spočívá v nejistotě účastníka ohledně výsledku řízení, avšak nemajetková újma způsobená podle věty druhé téhož ustanovení presumována není a není ani samo o sobě zřejmé, v čem má spočívat, a proto je nutné ji v žalobě jasně specifikovat. Pro posuzovaný případ to podle Nejvyššího soudu znamená, že pro skutkové vymezení předmětu řízení nepostačuje pouhé rozdělení žalobní částky s tvrzením, že před správními orgány bylo porušeno právo stěžovatelů na vydání rozhodnutí (učinění úkonu) v zákonem stanovené lhůtě, neboť takové sdělení neurčuje, jakého charakteru je újma, která stěžovatelům měla ve správním řízení vzniknout, v čem spočívá a jaká je její příčinná souvislost k tvrzené škodní události (porušení povinnosti vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě). Nejvyšší soud uzavřel své vyjádření tím, že mu nezbylo než dovolání stěžovatelů odmítnout, jelikož právní posouzení odvolacího soudu vyhovuje popsáním úvahám.

13. Městský soud ve svém vyjádření uvádí, že si není vědom, že by svým postupem jakýmkoliv způsobem porušil ústavně chráněná práva stěžovatelů. Proto navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako nedůvodnou. Ve zbytku odkazuje na odůvodnění svého napadeného usnesení, jehož správnost byla aprobeována usnesením Nejvyššího soudu.

14. Ministerstvo dopravy podle svého vyjádření nespatřuje v řízení porušení základních práv zaručených čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Podstatu řízení vidí v otázce, zda lze právo na informace dle zákona o svobodném přístupu k informacím podřadit pod čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V uvedené otázce se přitom ministerstvo ztotožňuje se závěry Nejvyššího soudu, že tak učinit nelze. Judikatura ESLP, jíž stěžovatelé argumentují, není podle ministerstva přílehlavá pro posuzovaný případ, jelikož se v ní jednalo zejména o případy, v nichž se odepření práva na informace týkalo soukromé sféry stěžovatelů (a to zásadním způsobem) nebo následné nemožnosti uplatnit „občanské právo“ ve smyslu Úmluvy.

III. Hodnocení Ústavního soudu

15. Stěžovatelé pokládali dobu, po kterou se domáhali poskytnutí informace podle zákona o svobodném přístupu k informacím, za neúměrně dlouhou. Ve věci jejich žádostí o informace bylo nejprve vedeno správní řízení, na něž navázala řízení před správními soudy. Žádosti prvního stěžovatele o informaci ze září 2010 bylo vyhověno až v listopadu 2014, žádosti druhého stěžovatele o totožnou informaci z prosince 2010 pak bylo vyhověno v září 2014. Stěžovatelé proto požadovali náhradu nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku řízení. Obecné soudy ovšem dospěly k závěru, že předmětem správního řízení nebylo „občanské právo nebo závazek“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Toto ustanovení se tak podle obecných soudů nevztahuje na správní řízení ani na navazující soudní řízení, a proto na tato řízení nelze nahlížet jako na jeden celek. Zatímco v případě soudního řízení se lze domáhat náhrady nemajetkové újmy za jeho nepřiměřenou délku, v případě správního řízení to možné není. Stěžovatelé by se mohli domáhat toliko náhrady nemajetkové újmy za jednotlivé průtahy ve správním řízení, pokud by tvrdili a prokázali, že správní orgán porušil povinnost učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonné lhůtě a že jim v příčinné souvislosti s tím vznikla nemajetková újma. Stěžovatelé však v tomto směru své žaloby ani přes výzvu nedoplňli, a proto byly žaloby v části týkající se náhrady újmy za správní řízení odmítnuty podle § 43 odst. 2 o. s. ř. pro neodstranění vad.

16. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je důvodná. Obecné soudy se věci stěžovatelů zabývaly toliko z pohledu dodržení závazků vyplývajících z Úmluvy, ačkoliv bylo třeba se daným případem zabývat v první řadě z hlediska vnitrostátních garancí základních práv obsažených v Listině.

17. Předmětem správních řízení i navazujících soudních řízení správních bylo rozhodování ve věci základního práva stěžovatelů na informace dle čl. 17 Listiny. Stěžovatelé měli právo na projednání této věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny, které zahrnuje i právo na projednání věci v přiměřené lhůtě. Toto právo se vztahuje jak na správní řízení, tak na navazující soudní řízení správní, přičemž z ústavněprávního pohledu je navíc třeba na řízení od okamžiku podání žádosti o informace až do konečného rozhodnutí o ní nahlížet jako na jeden celek. Porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů (v přiměřené lhůtě) představuje nesprávný úřední postup ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny. Domáhá-li se jednotlivec nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené tímto nesprávným úředním postupem při rozhodování ve věci týkající se některého se základních práv, jako je i právo na informace, uplatní se domněnka, že nepřiměřená délka řízení způsobuje nemajetkovou újmu. Obecné soudy jim však svým postupem znemožnily se tohoto práva domáhat, čímž porušily čl. 36 odst. 3 Listiny, a částečným odmítnutím žalob pro vady, jimiž netrpěly, pak stěžovatelům upřely přístup k soudu v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. K těmto závěrům Ústavní soud vedly úvahy, jež budou vyloženy v následujících částech. Za vhodné nicméně Ústavní soud považuje nejprve shrnout relevantní judikaturu Nejvyššího soudu.

A. Relevantní judikatura Nejvyššího soudu

19. Nejvyšší soud v judikatuře týkající se odpovědnosti státu za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem rozlišuje mezi odpovědností za průtahy a za nepřiměřenou délku řízení. Jak Nejvyšší soud vyložil ve stanovisku Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011 (dále jen „stanovisko Nejvyššího soudu“; všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://www.nsoud.cz>), k průtahům v řízení dochází v případě, kdy soud či jiný orgán nekoná v zákonem stanovené lhůtě (§ 13 odst. 1 věta druhá zákona o odpovědnosti státu) nebo při absenci takové lhůty ve lhůtě přiměřené (§ 13 odst. 1 věta třetí tohoto zákona). Průtahy v řízení představují zpravidla (nikoliv však vždy) příčinu nepřiměřené délky řízení. K porušení práva na přiměřenou délku řízení totiž „dochází tehdy, jestliže řízení trvá nepřiměřeně dlouhou dobu, a to bez ohledu na to, zda v daném případě byly zaznamenány průtahy ze strany příslušného orgánu“. Odpovědnost za nepřiměřenou délku řízení přitom Nejvyšší soud opírá o § 13 odst. 1 větu třetí zákona o odpovědnosti státu.

a) Náhrada nemajetkové újmy způsobené průtahy

20. Náhrada nemajetkové újmy způsobené průtahy není judikaturou Nejvyššího soudu omezena na konkrétní typ řízení. Této náhrady se tak lze domáhat i za průtahy ve správním řízení. Jednotlivec domáhající se této náhrady je však „povinen prokázat jak vznik újmy, tak příčinnou souvislost mezi průtahy (porušením povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě) a vznikem nemajetkové újmy“ (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2015 sp. zn. 30 Cdo 344/2014, uveřejněný pod číslem 113/2017 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní; rozsudek sp. zn. 30 Cdo 3755/2015 ze dne 27. 6. 2017 nebo rozsudky sp. zn. 30 Cdo 3755/2015 ze dne 27. 6. 2017 a sp. zn. 30 Cdo 3752/2015 ze dne 27. 6. 2017 vydané ve věci stěžovatelů).

b) Náhrada nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení

21. U náhrady nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku řízení se rozhodovací praxe Nejvyššího soudu silně opírá o čl. 6 odst. 1 Úmluvy a související judikaturu ESLP. Již ve

stanovisku Nejvyššího soudu tak bylo vyloženo, že při posuzování nároku na náhradu nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku řízení se s ohledem na judikaturu ESLP „vychází ze silné, ale vyvratitelné domněnky, že nepřiměřená délka řízení znamená pro [dotčeného jednotlivce] morální [nemajetkovou] újmu“.

22. Tento přístup je odrazem skutečnosti, že odpovědnost státu za nemajetkovou újmu vzniklou nesprávným úředním postupem, včetně nepřiměřené délky řízení, byla do zákona o odpovědnosti státu zavedena novelou provedenou zákonem č. 160/2006 Sb. jako reakce na odsuzující rozsudky ESLP (např. rozsudek ve věci *Hartman proti České republice* ze dne 10. 7. 2003 č. 53341/99; všechna rozhodnutí ESLP citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://hudoc.echr.coe.int>), v nichž ESLP dospěl k závěru, že v České republice neexistuje účinný prostředek nápravy nepřiměřené délky řízení. Zavedením nové úpravy měla Česká republika „jak předcházet svým odsouzením, tak plnit své závazky vyplývající z Evropské úmluvy o lidských právech, tak, konečně, přispět k snížení břemene, které nese Soud pro lidská práva“ (důvodová zpráva k výše odkazované novele provedené zákonem č. 160/2006 Sb., obecná část, bod 1, sněmovní tisk 1117/0, Poslanecká sněmovna, IV. volební období, dostupné z www.psp.cz). Citovaná důvodová zpráva dále uvádí, že by v otázkách zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu bylo vhodné, „kdyby aplikační orgány přihlížely k rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva, z níž především vyplývá, že se nemajetková újma neprokazuje, že vzniká samotným porušením základních práv a svobod“ (zvláštní část, k bodu 26). Ostatně i v poznámce k § 13 odst. 1 věty třetí zákona o odpovědnosti státu (nově vložené do zákona o odpovědnosti státu odkazovanou novelou) se zákonodárce rozhodl výslovně odkázat na relevantní ustanovení Úmluvy.

23. Náhrady nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku řízení se ovšem podle Nejvyššího soudu lze domáhat primárně v případě těch řízení, jejichž předmětem bylo občanské právo nebo závazek ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Nemusí ovšem jít toliko o řízení soudní. Nejvyšší soud konstatoval, že se čl. 6 odst. 1 Úmluvy vztahuje i na správní řízení, v nichž se jedná o „občanské právo nebo závazek“ ve smyslu judikatury ESLP, neboli tehdy, „jde-li ve správním řízení o spor o právo nebo závazek, který je opravdový a vážný a jehož rozhodnutí má přímý vliv na existenci, rozsah nebo způsob výkonu daného práva nebo závazku v jeho poměrech, má-li toto právo nebo závazek základ ve vnitrostátním právu a je-li soukromoprávní povahy“ (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 344/2014 ze dne 29. 9. 2015). To ovšem platí za předpokladu, že je absolvování správního řízení podmínkou pro přístup k soudu a že k navazujícímu soudnímu řízení skutečně dojde (rozsudek sp. zn. 30 Cdo 1174/2016 Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2018, body 25–27). V případech, kdy správní i navazující soudní řízení podléhají čl. 6 odst. 1 Úmluvy, nicméně Nejvyšší soud dovodil možnost nahlížet na tato řízení jako na jeden celek a domáhat se náhrady za nepřiměřenou délku takto chápaného jediného řízení (např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3282/2015 ze dne 9. 11. 2016; rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 968/2014 ze dne 20. 1. 2016).

24. Nad rámec čl. 6 odst. 1 Úmluvy Nejvyšší soud dovodil, že právo na projednání věci v přiměřené lhůtě mají jednotlivci i v jakémkoliv soudním řízení správním. Dle Nejvyššího soudu toto právo plyne z § 6 o. s. ř., který je podle § 64 s. ř. s. použitelný i pro poměry správního soudnictví a který ukládá soudu povinnost postupovat tak, aby ochrana práv byla rychlá. I v případě soudních řízení správních se tak lze domáhat náhrady za jejich nepřiměřenou délku, a nikoliv toliko za průtahy (rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4084/2016 ze dne 28. 11. 2017, bod 41, a na něj odkazující rozsudek sp. zn. 30 Cdo 5794/2016 ze dne 12. 12. 2018, bod 39, a rozsudek sp. zn. 30 Cdo 1838/2017 ze dne 29. 5. 2019, bod 27).

c) Náhrada újmy za správní řízení nepodléhající čl. 6 odst. 1 Úmluvy

25. Pro správní řízení však k tomuto rozšíření nedošlo. Nedopadá-li na správní řízení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, nemůže v něm dle Nejvyššího soudu dojít k nesprávnému úřednímu

postupu spočívajícímu v nepřiměřené délce řízení ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí zákona o odpovědnosti státu. Lze se domáhat pouze náhrady nemajetkové újmy způsobené průtahy v řízení ve smyslu § 13 odst. 1 vět druhé a třetí zákona o odpovědnosti státu, tedy pokud správní orgán poruší povinnost učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené či přiměřené lhůtě. Přitom se neuplatní ani domněnka vzniku nemajetkové újmy; naopak, poškozený je v takovém případě povinen prokázat jak vznik nemajetkové újmy, tak příčinnou souvislost mezi průtahy a vznikem nemajetkové újmy.

26. Navazuje-li na správní řízení nespádající pod čl. 6 odst. 1 Úmluvy řízení před soudy, podléhá nárok, respektive nároky na náhradu nemajetkové újmy odlišným režimům. Zatímco u soudního řízení správního se lze domáhat náhrady za jeho nepřiměřenou délku, u správního řízení lze požadovat toliko náhradu za jednotlivé průtahy. Podle Nejvyššího soudu tudíž nelze uvažovat o správním řízení a navazujícím soudním řízení správním jako o jediném celku a zabývat se jediným nárokem na náhradu újmy ve vazbě na celkovou délku takového řízení (například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1307/2017 ze dne 7. 2. 2018, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4815/2015 ze dne 18. 5. 2016, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 968/2014 ze dne 20. 1. 2016). V těchto případech musí žalobce dostatečně odlišit nároky za soudní řízení a nároky za správní řízení, které navíc musí odpovídajícím způsobem vymezit. Nestane-li se tak, není podle Nejvyššího soudu dostatečně skutkově vymezen předmět řízení a není zřejmé, o jakých nárocích mají soudy rozhodovat. Soudy proto nemohou jednat ve věci samé, nýbrž mají žalobce vyzvat k doplnění či opravě žaloby podle § 43 o. s. ř. (například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3587/2016 ze dne 27. 6. 2018 nebo rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4286/2013 ze dne 4. 12. 2014). Nevyhovění této výzvě pak vede k odmítnutí žaloby.

d) Náhled Nejvyššího soudu na právo dle čl. 38 odst. 2 Listiny

27. Jak plyne z výše uvedeného, Nejvyšší soud se ve své judikatuře opírá zejména o právo na přiměřenou délku řízení dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a související judikaturu ESLP týkající se náhrady nemajetkové újmy při porušení tohoto práva. Oproti tomu právo na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny v judikatuře Nejvyššího soudu nehraje významnou roli. V převažující judikatuře Nejvyššího soudu je totiž právo na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny chápáno jako identické s právem na projednání věci v přiměřené lhůtě dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Oběma ustanovením, i přes jejich odlišné formulování, je přikládán shodný význam. Již ve stanovisku Nejvyššího soudu se tak uvádí, že čl. 38 odst. 2 Listiny zaručuje přiměřenost délky řízení. V navazující judikatuře pak Nejvyšší soud opakovaně hovoří o právu „na projednání věci v přiměřené lhůtě (v dikci Listiny ‚bez zbytečných průtahů‘)“ (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 968/2014 ze dne 20. 1. 2016; rozsudek sp. zn. 30 Cdo 3282/2015 ze dne 9. 11. 2016; rozsudek sp. zn. 30 Cdo 519/2015 ze dne 21. 2. 2017, uveřejněný pod č. 76/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní; dále viz rozsudky sp. zn. 30 Cdo 3755/2015 ze dne 27. 6. 2017 a sp. zn. 30 Cdo 3752/2015 ze dne 27. 6. 2017 vydané ve věci stěžovatelů, nebo z poslední doby rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4315/2019 ze dne 10. 6. 2020, body 18–19). Navíc Nejvyšší soud připisuje oběma ustanovením stejnou působnost. Podle Nejvyššího soudu tak obě ustanovení dopadají toliko na ta správní a na ně navazující soudní řízení, jejichž předmětem je občanské právo nebo závazek, ačkoliv toto omezení působnosti je zakotveno jen v čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz rozhodnutí citovaná v tomto bodě).

28. Přesto se lze setkat v judikatuře Nejvyššího soudu i s odlišným náhledem. V některých rozhodnutích se vychází z toho, že obě ustanovení mají odlišný význam – čl. 38 odst. 2 Listiny podle nich „zakládá oproti čl. 6 odst. 1 Úmluvy toliko [právo] na projednání věci bez průtahů, nikoli v přiměřené době“ (rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4084/2016 ze dne 28. 11. 2017, bod 41, a na něj odkazující rozsudek sp. zn. 30 Cdo 5794/2016 ze dne 12. 12. 2018, bod 39, a rozsudek sp. zn. 30 Cdo 1838/2017 ze dne 29. 5. 2019, bod 27). Nejvyšší soud však v těchto

rozhodnutích blíže nevyložil, čím se obsah práva na projednání věci bez průtahů liší oproti právu na projednání věci v přiměřené lhůtě.

29. Nalézt lze i odlišnosti v náhledu na působnost čl. 38 odst. 2 Listiny, pokud jde o správní řízení. V již citovaném rozsudku sp. zn. 30 Cdo 344/2014 ze dne 29. 9. 2015 Nejvyšší soud přdestřel důvody, pro které by čl. 38 odst. 2 Listiny, zahrnující i právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, měl být aplikován „především“ na řízení soudní, a nikoliv na správní řízení. Podle citovaného rozsudku „čl. 38 Listiny hovoří ve svém prvním odstavci výhradně o řízeních soudních. Druhý odstavec již výslovně nestanoví, zda práva zde upravená se vztahují pouze na soudní řízení, anebo i na řízení jiná. Jelikož druhý odstavec navazuje na úpravu prvního odstavce, je nutné dovodit, že i tento odstavec se vztahuje především na řízení soudní. Uvedený závěr lze dovodit i z obsahu tohoto ustanovení, neboť toto ustanovení mimo jiné upravuje právo, aby věc byla projednána veřejně. Veřejnost jednání je znakem odlišujícím řízení před orgánem moci soudní od řízení před ostatními orgány veřejné moci, především před orgánem moci výkonné“. Výslovné zopakování tohoto právního názoru se však v judikatuře Nejvyššího soudu vyskytuje – ve srovnání s převažujícím náhledem, vykládajícím působnost čl. 38 odst. 2 identicky s čl. 6 odst. 1 Úmluvy – ojediněle (viz např. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 1174/2016 ze dne 21. 3. 2018, bod 24).

e) Shrnutí judikatury Nejvyššího soudu

30. Závěry Nejvyššího soudu lze shrnout tak, že jak v řízeních, v nichž správní orgány rozhodují o „občanském právu nebo závazku“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, tak ve správních řízeních, jejichž předmět takovou povahu postrádá, může dojít k nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v průtazích. Jen v řízeních, v nichž správní orgány rozhodují o „občanském právu nebo závazku“ jejich účastníků ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, lze nadto postihnout nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřenosti celkové délky řízení. Jen na taková správní řízení lze rovněž aplikovat závěry shora citovaného stanoviska Nejvyššího soudu, včetně vyvratitelné domněnky vzniku nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení, což se vztahuje jak na dané správní řízení, tak na celkovou (souhrnnou) délku řízení před správními orgány a před soudy. U správních řízení, jejichž předmět takovou „občanskou“ (soukromoprávní) povahu nevykazuje, je podle Nejvyššího soudu naopak žalobce povinen vymezit zvlášť nemajetkovou újmu způsobenou délkou soudního řízení a délkou správního řízení, včetně částek požadovaných za každou z těchto újem, jinak není dostatečně skutkově vymezen předmět řízení a žalobu nelze meritorně projednat. Ve vztahu k takovému správnímu řízení musí žalobce též tvrdit (a prokázat) jak vznik újmy, tak příčinnou souvislost mezi vznikem újmy a průtahy v řízení.

B. Rámec přezkumu

31. Obecné soudy v posuzovaném případě vyšly z toho, že stěžovatelé nemohou mít nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení chápaného jako souhrn správního řízení a navazujícího soudního řízení, protože jejich předmětem nebylo občanské právo nebo závazek ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, ale právo na informace dle čl. 17 Listiny. Obecné soudy se tak posuzovanou věcí zabývaly především z hlediska závazků plynoucích z Úmluvy, což ostatně odráží přístup obecně uplatňovaný Nejvyšším soudem (část A výše).

32. Úmluva ovšem zakotvuje pouze minimální standard ochrany základních práv, a smluvní strany Úmluvy mohou poskytovat ochranu na vyšší úrovni [viz čl. 53 Úmluvy; srov. obdobně stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), bod 8; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Proto je třeba věc vždy vyhodnotit z hlediska garancí základních práv obsažených v Listině, jimiž může být zaručena vyšší míra ochrany práv.

V projednávaném případě tak bylo třeba se zabývat tím, zda právo na náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení nezaručuje přímo Listina. Právě z této pozice pak napadená rozhodnutí přezkoumával Ústavní soud.

33. Ústavní soud zdůrazňuje, že v případech, kdy účelem správního řízení je realizace základního práva (zde práva na informace podle čl. 17 Listiny), je i při následném uplatnění nároku na zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v souvislosti s délkou řízení nutné zohlednit vzájemné souvislosti dotčených ústavně zaručených práv. Je tak třeba, aby obecné soudy posoudily, zda ve správním řízení o základních právech a svobodách nedošlo k porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny a zda není ve hře právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny. Bez těchto úvah není možno právo na náhradu škody vůči státu podle čl. 36 odst. 3 Listiny odmítnout jen proto, že by jednotlivec neuspěl v řízení před ESLP podle Úmluvy. Obecné soudy nemohou při posuzování nároků na náhradu škody vůči státu odhlížet od ústavního zakotvení základních práv zaručených v rámci vnitrostátního ústavního pořádku.

C. Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 Listiny)

34. Ústavní soud se neztotožňuje se závěrem obecných soudů, že stěžovatelé neměli ve správním řízení právo na projednání věci v přiměřené lhůtě. Toto právo totiž stěžovatelům vyplývá z práva na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny.

a) Obsah práva na projednání věci bez zbytečných průtahů

35. Podle čl. 38 odst. 2 Listiny má každý „právo, aby jeho věc byla projednána ... bez zbytečných průtahů“. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu toto ustanovení zaručuje, shodně jako čl. 6 odst. 1 Úmluvy, i právo na projednání věci v přiměřené lhůtě [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019 (N 139/95 SbNU 182), bod 47; nález sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237), bod 14; nález sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551), bod 31; nález sp. zn. I. ÚS 1305/09 ze dne 8. 2. 2010 (N 19/56 SbNU 185), bod 17; nebo nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707)].

36. K tomuto výkladu se kloní i většinová judikatura Nejvyššího soudu (bod 27 výše). Přesto však Nejvyšší soud v několika rozhodnutích vyzdvihl odlišné znění obou ustanovení a dovodil, že čl. 38 odst. 2 Listiny zakládá toliko právo na projednání věci bez průtahů, které se liší od práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, aniž by tyto rozdíly podrobněji vyložil (bod 28 výše). Ústavní soud se nicméně s tímto výkladem, který nadto nepřevažuje ani v judikatuře Nejvyššího soudu, neztotožňuje a neshledává důvod odchýlit se od svého dosavadního přístupu.

37. Ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny garantuje každému, že jeho věc bude bez zbytečných průtahů „projednána“, nikoliv projednávána. Užitím dokonavého vidu položil ústavodárce důraz na ukončení řízení. Primárním účelem citovaného ustanovení tudíž není zajistit, že každý další úkon v řízení bude učiněn bez zbytečného průtahů, nýbrž to, že věc bude bez zbytečných průtahů skončena. Časový horizont toho, kdy se účastníkovi řízení dostává konečného rozhodnutí ve věci, je neoddělitelnou součástí měřítek celkové spravedlnosti řízení, neboť „přijde-li spravedlnost pozdě, je to totéž, jako by byla odmítnuta“ [např. nález sp. zn. IV. ÚS 3892/18 ze dne 29. 1. 2019 (N 18/92 SbNU 199), bod 24; nález sp. zn. IV. ÚS 1784/17 ze dne 13. 9. 2017 (N 172/86 SbNU 773), bod 13]. Ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny tedy zaručuje i právo na skončení řízení bez zbytečných průtahů, což lze jinak vyjádřit i jako právo na projednání věci v přiměřené lhůtě.

38. Otázku, zda řízení bylo skončeno bez zbytečných průtahů (v přiměřené lhůtě) ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny, přitom nelze zodpovědět pouhým posouzením toho, zda v daném řízení byly dodrženy zákonné lhůty. Ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny nepatří mezi ta ustanovení o základních právech, jichž se lze dle čl. 41 odst. 1 Listiny domáhat pouze v mezích zákonů,

kteřé tato ustanovení provádějí. Zákonnodárce stanovením lhůt nevymezuje rozsah práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, a proto z ústavněprávního hlediska není samo o sobě zásadní dodržení zákonných lhůt, ale autonomní vyhodnocení, zda řízení bylo skončeno bez zbytečných průtahů (v přiměřené lhůtě; tato označení budou ve zbytku rozhodnutí užívána jako synonyma).

b) Působnost ve vztahu ke správním řízením

39. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu se právo na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny kromě soudních řízení vztahuje i na správní řízení [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019, bod 49; nálezy sp. zn. II. ÚS 1242/18 ze dne 16. 10. 2018 (N 171/91 SbNU 145), bod 30; nálezy sp. zn. II. ÚS 173/01 ze dne 7. 1. 2004 (N 2/32 SbNU 9); nálezy sp. zn. III. ÚS 696/02 ze dne 13. 11. 2003 (N 133/31 SbNU 189)]. Toto právo se přitom na správní řízení uplatní i bez vazby na navazující soudní řízení [například nálezy sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019, bod 49; nálezy sp. zn. II. ÚS 173/01 ze dne 7. 1. 2004 (N 2/32 SbNU 9); nálezy sp. zn. III. ÚS 696/02 ze dne 13. 11. 2003 (N 133/31 SbNU 189)].

40. V několika svých rozhodnutích Nejvyšší soud uvedl, že čl. 38 odst. 2 Listiny se vztahuje „především“ na řízení soudní, a nikoliv na správní řízení. K tomu Nejvyšší soud vedlo systematické zařazení tohoto ustanovení, neboť bezprostředně předcházející čl. 38 odst. 1 Listiny (právo na zákonného soudce) se vztahuje toliko k soudnímu řízení, jakož i význam dalších práv garantovaných v čl. 38 odst. 2 Listiny. Mezi ta totiž patří i právo na veřejné projednání věci, přičemž dle Nejvyššího soudu právě veřejnost projednávání je charakteristickým rozlišovacím znakem soudních a správních řízení (bod 29 výše). Ústavní soud se ani s touto argumentací nemůže ztotožnit.

41. Nejvyšší soud správně poukazuje na to, že ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny a v něm zaručená práva se s ohledem na své zařazení i obsah týkají soudních řízení, nevzal však v úvahu širší souvislosti ochrany těchto práv.

42. Zákonnodárce může svěřit prvotní rozhodování ve věcech základních práv – jako bylo v posuzované věci rozhodování ve věci práva na informace dle čl. 17 Listiny – správním orgánům namísto soudů, avšak nesmí z pravomoci soudů vyloučit přezkum těchto správních rozhodnutí (čl. 36 odst. 2 Listiny). Na správní řízení, jehož předmětem je základní právo, proto může vždy navázat řízení soudní. V tomto soudním řízení přitom může jednotlivce plně uplatnit většinu procesních práv zaručených čl. 38 odst. 2 Listiny, zejména tedy právo na projednání věci veřejně, v jeho přítomnosti a právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům. Z pohledu čl. 38 odst. 2 Listiny je podstatné, že lze tato práva v plném rozsahu realizovat v navazujícím soudním řízení, a nezáleží na tom, v jakém rozsahu je lze realizovat i v řízení správním.

43. To ovšem neplatí o právu na projednání věci bez zbytečných průtahů. Pokud by se toto právo nevztahovalo na správní řízení, ale toliko na navazující soudní řízení, stala by se ochrana tohoto práva iluzorní. Průtahy, jichž se správní orgán dopustí, totiž v navazujícím soudním řízení odstranit nelze a plnou realizaci práva na projednání věci bez zbytečných průtahů již není možné v soudním přezkumu zajistit. (Ani zavedení zvláštního soudního řízení na ochranu proti nečinnosti by tento problém nevyřešilo, neboť takové řízení lze zpravidla využít až v okamžiku, kdy již k průtahům došlo, a nikoliv preventivně. Nadto, jelikož by se právo na projednání věci bez zbytečných průtahů nevztahovalo na správní řízení, by zákonodárci z Listiny nevyplývala povinnost takové řízení vůbec v právním řádu zakotvit.) Oporu v Listině by neměl ani nárok na náhradu újmy způsobené délkou takového správního řízení, a to právě z toho důvodu, že právo na projednání věci bez průtahů by se na správní řízení nevztahovalo, a z pohledu Listiny by tudíž nebylo o co opřít závěr o nesprávnosti postupu správního orgánu (záviselo by pak zcela na rozhodnutí zákonodárce, zda takový úřední postup kvalifikuje jako nesprávný).

44. Listina nicméně neumožňuje výkladem vyprázdnit obsah některého ze základních práv (srov. čl. 4 odst. 4 Listiny, podle něhož musí být při užívání ustanovení o mezích základních práv šetřeno jejich podstaty a smyslu). Proto je třeba dovodit, že na správní řízení, jejichž předmět spadá do působnosti některého ze základních práv, se vztahuje právo na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny.

45. Zákonodárce je totiž oprávněn svěřit prvotní rozhodování ve věci spadající do působnosti některého ze základních práv a svobod správnímu orgánu namísto soudu, musí však zachovat soudní přezkum zaručený čl. 36 odst. 2 větou druhou Listiny. Předsune-li tímto způsobem zákonodárce před soudní řízení povinnost absolvovat správní řízení, hledí se na obě tato řízení jako na řízení jediné.

46. Z ústavněprávního hlediska je tedy třeba považovat za jeden celek řízení od okamžiku zahájení rozhodování ve věci základního práva až do okamžiku konečného rozhodnutí ve věci – teprve v takovém okamžiku je totiž věc „projednána“ ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny. To samozřejmě jednotlivcům nebrání domáhat se dílčí náhrady újmy za konkrétní úsek takto chápaného řízení.

47. Ústavní soud nepokládá za nutné se vyjadřovat k otázce, zda se právo na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny vztahuje i na ta správní řízení, jejichž předmětem není základní právo či svoboda. Řešení této otázky totiž není v posuzovaném případě nezbytné, neboť stěžovatelé se ve zvažovaném správním řízení domáhali základního práva na informace dle čl. 17 Listiny.

c) Shrnutí

48. Na správní řízení, jehož předmětem je základní právo nebo svoboda, se vztahuje i základní právo na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny, zahrnující i právo na projednání věci v přiměřené lhůtě. Neobstojí tedy názor obecných soudů, že toto právo se vztahuje pouze na ta (správní) řízení, jejichž předmětem je občanské právo nebo závazek dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

D. Právo na náhradu újmy (čl. 36 odst. 3 Listiny)

49. Obecně platí, že je „[v] náhradě jakékoli újmy ... zapotřebí vidět i jakési „pokračování“ práv“ [nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), bod 35; nález sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99), bod 65]. Avšak pro případy, kdy byla újma způsobena veřejnou mocí, obsahuje ústavní pořádek speciální úpravu – právo na náhradu škody (újmy) zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017 (N 124/86 SbNU 109), bod 43]. Náhrada nemajetkové újmy způsobené porušením základního práva na projednání věci bez zbytečných průtahů (v přiměřené lhůtě) dle čl. 38 odst. 2 Listiny tak není garantována jakožto „pokračování“ tohoto základního práva, nýbrž jako součást práva na náhradu škody ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny, jež musí být vykládáno ve světle čl. 38 odst. 2 Listiny.

a) Obecné principy

50. Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý „právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem“. Toto ustanovení přitom nechrání toliko právo na náhradu majetkové újmy (škody v užším smyslu), ale dle ustálené judikatury Ústavního soudu rovněž právo na náhradu nemajetkové újmy [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459), bod 13; nález sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016 (N 140/82 SbNU 243), body 18 a 20; nález sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237), body 14 a 16].

51. Zákon o odpovědnosti státu upravuje ve smyslu čl. 36 odst. 4 Listiny pouze „podmínky a podrobnosti“ základního práva na náhradu újmy zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny. Toto základní právo totiž nepatří mezi ta, jichž je možno se ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny „domáhat pouze v mezích [prováděcích] zákonů“.

52. Je úkolem obecných soudů posoudit, zda v konkrétním případě došlo k naplnění podmínek pro vznik odpovědnosti státu za újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [srov. obdobně nález sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373), bod 25; nález sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581), bod 22; nález sp. zn. I. ÚS 216/09 ze dne 27. 3. 2012 (N 58/64 SbNU 705)]. Zároveň však obecné soudy při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona o odpovědnosti státu nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Aplikací zákona o odpovědnosti státu nesmí dojít, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny. Podle zákona o odpovědnosti státu je tedy nutno kompenzovat veškerou újmu, kterou by bylo možno namítat podle čl. 36 odst. 3 Listiny, nikoliv naopak [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014, bod 15; nález sp. zn. II. ÚS 3553/15 ze dne 15. 2. 2017 (N 30/84 SbNU 363), bod 35; nález sp. zn. I. ÚS 2330/16 ze dne 25. 7. 2017 (N 131/86 SbNU 235); nález sp. zn. III. ÚS 3456/18 ze dne 5. 3. 2019 (N 36/93 SbNU 21), bod 23; nález sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019, bod 46].

53. Rozhodování o náhradě nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem sestává z povahy věci ze tří kroků. Prvním z nich je zodpovězení otázky, zda došlo k nesprávnému úřednímu postupu. Bylo-li tomu tak, je třeba posoudit, zda v jeho důsledku vznikla určité osobě nemajetková újma. Posledním krokem zůstává stanovení formy a případně i výše přiměřeného zadostiučinění za tuto újmu [viz obdobně např. nález sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551), bod 33].

b) Náhrada nemajetkové újmy v případě porušení čl. 38 odst. 2 Listiny

54. V případech náhrady nemajetkové újmy způsobené porušením práva na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny je třeba právo na náhradu škody dle čl. 36 odst. 3 Listiny vykládat ve světle tohoto ustanovení, jak již bylo zmíněno.

55. Za nesprávný úřední postup je tak třeba považovat i porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě jakožto součásti práva na projednání věci bez zbytečných průtahů dle čl. 38 odst. 2 Listiny. Toto ustanovení se vztahuje i na správní řízení, jejichž předmětem je základní právo nebo svoboda. I v těchto správních řízeních se tedy uplatňuje právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, jehož porušení je nesprávným úředním postupem. Dojde-li k porušení tohoto práva, je třeba vycházet z vyvratitelné domněnky, že tím došlo ke vzniku nemajetkové újmy.

56. V takovém řízení je totiž ve hře právo zásadního významu, jemuž je rovněž poskytována zvláštní, a to ústavní ochrana. Lze tak předpokládat, že průtahy v řízení vedou k nemajetkové újmě účastníka, spočívající zejména v úzkosti, nejistotě a duševním stresu v očekávání výsledku řízení [srov. obdobně například nález sp. zn. I. ÚS 1536/11 ze dne 21. 9. 2011 (N 165/62 SbNU 449), bod 34], k jejíž kompenzaci má sloužit přiměřené zadostiučinění podle § 31a odst. 1 zákona o odpovědnosti státu (srov. obdobně například nález sp. zn. II. ÚS 1242/18 ze dne 16. 10. 2018, bod 28; nález sp. zn. I. ÚS 2872/18 ze dne 23. 7. 2019, bod 47). Z těchto důvodů pokládá Ústavní soud uplatnění uvedené domněnky „za plně odpovídající smyslu ústavních záruk spravedlivého procesu“ a zajišťující „účinnou ochranu základního práva účastníků řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě“ (bez zbytečných průtahů) [srov. obdobně nález sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551), bod 34; v tomto nálezu byla navíc domněnka dovozena Ústavním soudem autonomně a v bodě 35 bylo toliko poukázáno na kompatibilitu závěrů s judikaturou ESLP k čl. 6 odst. 1 Úmluvy].

57. Při aplikaci domněnky vzniku nemajetkové újmy pak lze vedle judikatury Ústavního soudu analogicky uplatňovat i kritéria, která dovodil ESLP ve věcech, na něž dopadá právo na projednání věci v přiměřené lhůtě dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

58. Na správní řízení, jejichž předmětem bylo základní právo nebo svoboda, se tedy vztahuje právo na projednání věci v přiměřené lhůtě plynoucí z čl. 38 odst. 2 Listiny. V případě jeho porušení se mohou jednotlivci na základě čl. 36 odst. 3 Listiny domáhat jakožto náhrady nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem rovněž náhrady za nepřiměřenou délku řízení. Neobstojí proto závěry obecných soudů, že tohoto práva se lze domáhat pouze u správních řízení, jejichž předmětem bylo občanské právo nebo závazek ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a že jinak se lze domáhat toliko náhrady újmy za jednotlivé průtahy v řízení.

59. Tím Ústavní soud nijak nepřekonává dosavadní judikaturu k problematice náhrady majetkové újmy (škody) v případě porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů (v přiměřené lhůtě) dle čl. 38 odst. 2 Listiny. Pouze v obecné rovině je však třeba poukázat na to, že nemajetková újma může skutečně vznikat nepřiměřenou délkou řízení a uplatnění domněnky jejího vzniku má pouze zajistit účinnou ochranu příslušného práva adekvátním posílením procesní pozice jednotlivců. Oproti tomu v případě škody bude na konkrétním jednotlivci, aby tvrdil a prokázal vznik škody v příčinné souvislosti s nesprávným úředním postupem [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 3553/15 ze dne 15. 2. 2017 (N 30/84 SbNU 363), bod 30 a násl., v němž rozlišování podmínek náhrady nemajetkové a majetkové újmy Ústavní soud aproboval, včetně závěru, že pro náhradu škody je možné vycházet z určení délky řízení „bez průtahů“. Nepřiměřená délka řízení totiž zpravidla nezpůsobuje vznik škody, k tomu vede až skutečnost, že řízení nebylo k určitému okamžiku skončeno].

c) Aplikace na posuzovanou věc

60. Předmětem správních řízení zahájených žádostmi stěžovatelů bylo jejich základní právo na informace dle čl. 17 Listiny. V tomto správním řízení, jakož i v navazujících řízeních před správními soudy měli stěžovatelé právo na projednání věci v přiměřené lhůtě plynoucí z čl. 38 odst. 2 Listiny. Na tato řízení je přitom třeba z ústavněprávního hlediska nahlížet jako na jediné řízení od okamžiku podání žádosti až do okamžiku poskytnutí informace.

61. Neobstojí proto závěry obecných soudů, že stěžovatelé se nemohou domáhat náhrady nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku správního řízení, nýbrž toliko náhrady za újmu způsobenou jednotlivými průtahy ve správním řízení. Tím, že se obecné soudy odmítly žalobou stěžovatelů v této části zabývat, jim upřely právo na náhradu nemajetkové újmy dle čl. 36 odst. 3 Listiny a porušily toto jejich základní právo.

62. Ústavní soud se nijak nevyjadřuje k otázce, zda jsou v projednávaném případě naplněny všechny podmínky pro vznik odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup, zejména zda byla délka řízení přiměřená či nikoliv, ani k aplikaci vyvratitelné domněnky vzniku nemajetkové újmy. Posouzení této problematiky bude v dalším řízení příslušet obecným soudům.

E. Právo na přístup k soudu

63. Imanentní součástí práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny je rovněž právo na přístup k soudu [viz například nálezy sp. zn. I. ÚS 3564/15 ze dne 7. 6. 2016 (N 107/81 SbNU 695), bod 17; nálezy sp. zn. IV. ÚS 1167/11 ze dne 20. 6. 2012 (N 123/65 SbNU 597), bod 18]. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu se obecné soudy dopustí porušení tohoto práva v případě, že odmítnou návrh na zahájení řízení pro (neodstraněné) vady, jimiž však návrh ve skutečnosti netrpěl.

64. Obecné soudy odmítly žalobu stěžovatelů v části týkající se správních řízení, neboť se podle nich stěžovatelé nemohou domáhat náhrady za jejich nepřiměřenou délku, ale toliko za průtahy, přičemž stěžovatelé odpovídajícím způsobem své žaloby nedoplňli. Jak již Ústavní

soud vyložil, i ve vztahu ke správnímu řízení, jehož předmětem bylo právo na informace, se lze domáhat náhrady nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku tohoto řízení.

65. Proto nebylo namístě vyzývat stěžovatele k odstranění vad žaloby. V důsledku toho je tak nezbytné uzavřít, že obecné soudy odmítly žaloby pro vady, jimiž však žaloby v příslušné části netrpěly, čímž porušily právo stěžovatelů na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Nad rámec toho je třeba upozornit, že dle judikatury Ústavního soudu žalobu „nelze považovat za neurčitou, jestliže žalobnímu návrhu nebo jeho části nebude moci být vyhověno proto, že není v souladu s hmotným právem; posuzovat soulad žaloby s hmotným právem ještě předtím, než bude požadovaný nárok věcně projednán, soudu nepřisluší“ [nález sp. zn. IV. ÚS 2338/18 ze dne 28. 5. 2019, bod 27; obdobně nález sp. zn. IV. ÚS 456/2000 ze dne 13. 2. 2001 (N 28/21 SbNU 245)]. Skutečným důvodem, proč byly žaloby stěžovatelů zčásti odmítnuty, přitom nebyla jejich neurčitost, nýbrž to, že dle obecných soudů neexistoval hmotněprávní nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou správního řízení, jehož předmětem bylo právo na informace. Vadnost žalob dovodily obecné soudy až z toho, že neodpovídaly jejich právnímu náhledu. Má-li soud odlišný názor na právní hodnocení věci, které vyžaduje, aby účastník řízení doplnil vyličení rozhodných skutečností, je třeba účastníka řízení k tomuto doplnění vyzvat dle § 118a odst. 2 občanského soudního řádu a odpovídajícím způsobem jej poučit; není však možné za této situace dovozovat vady žaloby.

F. Shrnutí

66. Ústavní soud shrnuje, že z ústavního pořádku vyplývá, že každý má v řízení, v jehož rámci rozhodují orgány veřejné správy o jeho základních právech a svobodách, právo na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Při porušení tohoto práva – nepřiměřenou délkou takového řízení – pak dotčenému jednotlivci svědčí právo na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny. Při rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou nesprávným úředním postupem nelze odhlížet od toho, že bylo ve správním řízení rozhodováno o základním právu nebo svobodě, a proto je povinností obecných soudů zohlednit celkovou délku řízení, jež teprve ve svém souhrnu vedlo k realizaci základního práva; jinak se obecné soudy dopustí nepřípustného snížení procesní ochrany dotčeného jednotlivce. Na správní řízení o základních právech a svobodách, jakož i na případné navazující soudní řízení je tedy třeba z ústavněprávního hlediska nahlížet jako na řízení jediné. Není-li jeho délka přiměřená, uplatní se vzhledem k zásadnímu významu základních práv a svobod v souladu s čl. 38 odst. 2 Listiny domněnka vzniku nemajetkové újmy. Přitom není třeba zkoumat, zda předmětem řízení bylo „občanské právo nebo závazek“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy a judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Samotné posouzení existence podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem v konkrétním případě je pak v pravomoci obecných soudů [např. nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459), bod 13; nález sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581), bod 22; nález sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373), bod 25].

67. V posuzovaném případě se nicméně Ústavní soud nijak nevyjadřuje k tomu, zda stěžovatelé mají nárok na peněžité zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení. Je úkolem obecných soudů, aby posoudily, zda lze celkovou délku řízení pokládat za nepřiměřenou, zohlednily další relevantní faktory, mezi něž patří mimo jiné i význam předmětu řízení pro stěžovatele, a aby – budou-li to pokládat za potřebné – se vypořádaly s tím, zda nedošlo ke zneužití práva.

68. Na okraj pak Ústavní soud poznamenává, že potřeba určení, který ústřední správní úřad má jednat ve věcech náhrady újmy jménem státu (§ 6 zákona o odpovědnosti státu) nemůže ospravedlnit kladení nepřiměřených procesních povinností na účastníky řízení včetně požadavku na rozdělení uplatněné náhrady nemajetkové újmy. Ve vztahu k jednotlivci je to

stát, který v souladu s ústavním pořádkem odpovídá za nesprávný úřední postup, a je věcí státních orgánů, jak mezi sebou otázku příslušnosti vyřeší. Zákodárce již ostatně novelou provedenou zákonem č. 118/2020 Sb., účinnou od 1. 4. 2020, v ustanovení § 6 odst. 3 zákona o odpovědnosti státu zakotvil pravidlo, že došlo-li ke škodě nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1 vět druhé a třetí a posuzují-li se pro účely náhrady této škody navazující správní a soudní řízení jako jeden celek, jedná za stát příslušný úřad, do jehož působnosti náleží odvětví státní správy, v němž probíhalo správní řízení. Soudy by pak měly otázku příslušnosti posoudit vždy bez zbytečného zatěžování jednotlivců, do jejichž základního práva bylo zasaženo.

IV. Závěr

69. Ústavní soud uzavírá, že výše popsáním postupem spočívajícím v ústavně nekonformním odmítnutí žalob stěžovatelů podle § 43 odst. 2 o. s. ř. se obecné soudy dopustily porušení práva stěžovatelů na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že obecné soudy svým formalistickým výkladem stěžovatelům znemožnily uplatnit jejich základní právo na náhradu škody způsobené jim nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny, došlo zároveň k porušení tohoto ústavně zaručeného práva stěžovatelů.

70. Jelikož napadenými rozhodnutími byla porušena základní práva stěžovatelů na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny, Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil.

71. Věc nyní bude znovu projednána obecnými soudy, u nichž zároveň dosud probíhá řízení o žalobách stěžovatelů v částech, v nichž uplatňovali nároky ve vztahu k soudnímu řízení (srov. usnesení městského soudu, jímž bylo částečně změněno usnesení obvodního soudu tak, že v tomto rozsahu se žaloby neodmítají – viz bod 7 tohoto nálezu). V dalším řízení bude na obecných soudech, aby posoudily nárok stěžovatelů na náhradu nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku řízení, jehož předmětem bylo poskytnutí informace, a to v souladu se závěry učiněnými v tomto nálezu. Z nich zejména vyplývá, že žaloba stěžovatelů je řádně projednatelná a že se v daném případě (i ve vztahu ke správním řízením) uplatní vyvratitelná domněnka vzniku nemajetkové újmy, dojdou-li obecné soudy k závěru o nepřiměřenosti celkové délky řízení, neboť je ve hře realizace základního práva stěžovatelů na informace.

Č. 200**Postup státních zastupitelství a Policie České republiky
ve věci vyklízení usedlosti Cibulka
(sp. zn. III. ÚS 2410/18 ze dne 20. října 2020)**

I. Státní zastupitelství, které obdrží žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu podle § 157a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, musí ve vyrozumění žadateli dostatečně srozumitelně pojmenovat ty úkony, k nimž dal souhlas sám státní zástupce, popř. jejichž provedení sám nařídil, neboť zákonnost těchto úkonů není dozorový státní zástupce oprávněn sám přezkoumávat. Zákonnost takových úkonů bude přezkoumána bezprostředně vyšším státním zastupitelstvím při výkonu dohledu podle § 12c a násl. zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. Další úkony, jež policejní orgán vykonal bez ingerence státního zástupce, přezkoumá státní zástupce v rámci svého dozorového oprávnění.

II. Zákonnost a ústavnost zásahu (úkonů) Policie České republiky ve smyslu čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky, resp. čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je třeba hodnotit hlediskem doby, ve které byl tento zásah učiněn; zásah či jednotlivé úkony nejsou „automaticky“ všechny nezákonné, resp. v rozporu s ústavním pořádkem jen z toho důvodu, že trestní řízení později neskončilo trestním odsouzením konkrétních osob.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Josefa Fialy o ústavní stížnosti stěžovatelů Z. B., M. S., M. Ď. a J. Š., zastoupených Pavlem Uhlem, advokátem, sídlem Kořenského 1107/15, Praha 5 – Smíchov, proti vyrozumění Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 18. dubna 2018 č. j. KZT 681/2015-170 a vyrozumění Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 5 ze dne 12. ledna 2018 č. j. 0 ZK 142/2015-139, za účasti Městského státního zastupitelství v Praze a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 5 jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedených vyrozumění, a to pro porušení čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 1, čl. 12 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Ústavní soud si za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníků řízení, jakož i spis vedený u Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 5 (dále jen

„obvodní státní zastupitelství“) pod sp. zn. 0 ZK 142/2015, resp. dohledový spis vedený u Městského státního zastupitelství v Praze (dále též jen „městské státní zastupitelství“) pod sp. zn. KZT 681/2015. Z uvedeného zjistil následující skutečnosti.

3. Stěžovatel M. Ď. a další dvě fyzické osoby společně uzavřeli s vlastníkem nemovitosti „X“ (obchodní společnost A, jednající O. V., předsedou představenstva) dne 15. 5. 2012 smlouvu označenou jako „Dohoda o spolupráci“. Tato smlouva obsahovala více druhů závazků a povinností. Fyzické osoby zde uvedené se podle ní zavázaly, že budou provádět pomocné práce při údržbě a opravách nemovitosti „X“. Vlastník nemovitosti „X“ pak podle této smlouvy „souhlasí s tím, že Fyzické osoby se budou zdržovat v Areálu“ za dále uvedených podmínek. Za stejných podmínek se pak podle této smlouvy mohly v nemovitosti zdržovat i další fyzické osoby uvedené v příloze. Smlouva dále v čl. III vyjmenovává konkrétní místnosti a prostory, které mohou uvedené fyzické osoby využívat, a zmiňuje také jejich povinnosti pro zachování bezpečnosti a požárních předpisů. V čl. IV smlouva stanovila, že může být oběma stranami vypovězena bez udání důvodu s výpovědní dobou 3 měsíce. V závěrečném čl. VI je pak v odstavci 3 výslovně uvedeno: „Pro vyloučení pochybností Strany Dohody konstatují, že tato Dohoda není nájemní smlouvou na pronájem Areálu.“

4. Dne 22. 12. 2014 předal vlastník nemovitosti stěžovateli M. Ď. dokument, který byl označen jako výpověď dohody o spolupráci a směřoval k ukončení dohody o spolupráci uplynutím výpovědní doby ke dni 31. 3. 2015. Stěžovatelé byli toho názoru, že výpověď nesplňuje požadavky zákona, a snažili se nadále s vlastníkem vyjednávat o dalším pokračování vzájemné spolupráce. V přípise podepsaném jako „Kolektiv obyvatel X“ ze dne 5. 4. 2015 adresovaném vlastníku nemovitosti je pak mimo jiné upozorňováno, že zatím neobdrželi žalobu na vystěhování a že považují svůj pobyt v nemovitosti X stále za zákonný. Pro případ pokusu o násilné vystěhování pak avizují, že se budou bránit soudně i všemi dostupnými prostředky. Ze spisu obvodního státního zastupitelství dále vyplývá, že v tomto období situace oscilovala mezi snahou o vyjednávání (za účasti zástupců Městské části Praha 5 i člena rady hlavního města Prahy) a eskalací konfliktu. Ke dni 5. 5. 2015 již v okolí objektu působila bezpečnostní agentura, jejímž úkolem bylo nepustit nikoho dovnitř a pustit ven každého, kdo bude z objektu vycházet. Přítomnost bezpečnostní agentury a zvýšeného počtu osob uvnitř nemovitosti vedla k dalšímu napětí a konfliktům.

5. Z dostupného spisového materiálu není patrné, že by vlastník nemovitosti činil jakékoliv kroky v civilním řízení. Je naopak zřejmé, že v určitém rozsahu již dříve dojednával zásah s Policií České republiky (dále jen „policie“), neboť spis obsahuje jeho souhlas se vstupem policie do objektu „X“ ze dne 27. 11. 2014.

6. Dne 5. 5. 2015 ve večerních hodinách podala předsedkyně dozorčí rady obchodní společnosti A, J. V., osobně na Místní oddělení policie Košíře trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 208 odst. 1 trestního zákoníku. Podatelka policii předala výše popsanou „Dohodu o spolupráci“ včetně seznamu osob, které měly původně souhlas vlastníka zdržovat se v nemovitosti „X“, a dále policii předala výpověď této dohody a nesouhlas vlastníka s pořádáním veřejně přístupných akcí ze dne 10. 3. 2015. Podatelka dále prohlásila, že obchodní společnost A využila veškeré dostupné možnosti ke klidnému vyřízení věci, takto především vyzývala k vyklizení nemovitosti, nicméně tyto výzvy byly marné. Dále uvedla, že obchodní společnosti A může vznikat škoda z důvodu nemožnosti nakládat se svým majetkem, např. se skladovacími prostory.

7. Po přijetí trestního oznámení, v noci z 5. 5. na 6. 5. 2015, přistoupila policie k přípravě organizačně náročného zásahu proti osobám zdržujícím se v nemovitosti X. Byly zahájeny úkony trestního řízení pro trestný čin dle § 208 odst. 1 trestního zákoníku. V úředním záznamu ze dne 13. 5. 2015 (č. 1. 28 zapůjčeného spisu) uvádí plk. Mgr. Jan Koníř, že dne 5. 5. 2015 v odpoledních hodinách v souvislosti s připravovaným zásahem v objektu „X“ kontaktoval

telefonicky obvodní státní zástupkyni pro Prahu 5 Mgr. Hanu Vrbovou a informoval ji o chystaném opatření. Zároveň ji požádal, aby na místo byl vyslán státní zástupce. Dále je v záznamu popsáno, že v den zásahu, tj. 6. 5. 2015, přibližně v 8.10 hodin, se jmenovaný zástupce policie provádějící zásah na místě setkal se státním zástupcem Mgr. Michalem Prokopem, vysvětlil mu situaci, předal mu kopie písemných materiálů a nastínil mu průběh plánované akce. Přibližně v 9.10 hodin se na místo dostavila i obvodní státní zástupkyně, která zhodnotila situaci přímo na místě a seznámila se s materiály. Bylo dohodnuto, že z trestněprávního hlediska by mohly být postižitelné pouze osoby, které objekt užívaly dlouhodobě bez právního důvodu, tedy osoby, které byly uvedeny na seznamu předaném obchodní společností A. Státní zástupci potvrdili, že jde o podezření z trestného činu dle § 208 trestního zákoníku. Obvodní státní zástupkyně udělila v 9.35 hodin pod č. j. 2 ZN 3332/2015-7 přímo na místě předchozí ústní souhlas se zadržením podle § 76 odst. 1 trestního řádu týkající se 15 osob uvedených v příloze k dohodě o spolupráci (v úředním záznamu označeno jako „15 osob uvedených na seznamu“). Dále byly se státními zástupci dohodnuty podmínky, za kterých bude možno vést zkrácené přípravné řízení. Toto shrnutí je ve shodě s vyjádřením obvodní státní zástupkyně Mgr. Hany Vrbové ze dne 25. 4. 2017 (č. l. 101), která však zdůrazňuje, že vyjma udělení předchozího souhlasu se zadržením 15 osob nebyla na místě samém přizvána k žádným dalším úkonům týkajícím se zásahu ani nebyla policií přizvána ke konzultaci žádné jiné problematiky. Po vydání souhlasu se zadržením 15 osob ona i státní zástupce Mgr. Michal Prokop místo opustili a průběhu samotného zásahu přítomni nebyli.

8. Dne 6. 5. 2015 provedla policie zásah v nemovitosti X. Většina osob nemovitost na výzvu policie opustila, což učinili i stěžovatelé Z. B. a M. Ď., kteří byli následně zadrženi. Stěžovatelka Z. B. byla zadržována v objektu policie několik hodin. Stěžovatelé M. S. a J. Š. výzvy policie neuposlechli, pročež proti nim policie zasáhla za použití slzného plynu. Po tomto zásahu policie převzal nemovitost „X“ zástupce vlastníka nemovitosti.

9. Stěžovatel M. Ď. podal dne 9. 5. 2015 podnět k výkonu dohledu nad postupem dozorového státního zastupitelství a v tomtéž podání též požádal o přezkum postupu policie podle § 157a trestního řádu. Tato žádost byla adresována městskému státnímu zastupitelství, neboť směřovala proti úkonu policie, který byl proveden v součinnosti s obvodním státním zastupitelstvím. Věc byla vyřízena přípisem ze dne 9. 7. 2015 č. j. KZT 681/2015-30 a byla projednána jako podnět k výkonu dohledu, který byl však shledán nedůvodným. Postup státního zástupce byl označen za zákonný, přičemž postup policie nebyl zhodnocen s konstatováním, že jde o věc policejního orgánu.

10. V návaznosti na výše uvedené vyhodnocení městským státním zastupitelstvím podal stěžovatel správní žalobu, kterou se podle § 82 a násl. soudního řádu správního domáhal ochrany před nezákonným zásahem, pokynem nebo donucením správního orgánu. Posléze byl vydán rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 7. 2016 č. j. 10 As 11/2016-153, v němž bylo uvedeno, že v posuzované věci není dána pravomoc soudů ve správním soudnictví a že je naopak dána pravomoc orgánů činných v trestním řízení.

11. Stěžovatelé Z. B., M. S. a J. Š., kteří dříve žádost o přezkum postupu policejního orgánu nepodali, se dne 28. 8. 2016 obrátili na městské státní zastupitelství s žádostí o přezkum postupu policie vůči nim ve stejném rozsahu, který uplatnil ve své žádosti ze dne 9. 5. 2015 stěžovatel M. Ď. Městské státní zastupitelství stěžovatelům svým přípisem ze dne 19. 9. 2016 č. j. KZT 681/2015-2015-79 sdělilo, že nemá pravomoc přezkoumávat úkony, které činí policie v souvislosti s trestním řízením, avšak nikoliv jako úkony trestního řízení, a že je dle jeho názoru dána pravomoc soudů ve správním soudnictví.

12. Stěžovatelé tedy napadli jak vyrozumění městského státního zastupitelství, tak rozhodnutí soudů ve správním soudnictví společnou ústavní stížností, kterou se domáhali ochrany před odepřením spravedlnosti, neboť ochranu jim neposkytly ani soudy ve správním soudnictví, ani soustava státního zastupitelství. Ústavní soud ve věci rozhodl náleznem ze dne

14. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 3173/16 (N 44/84 SbNU 499) se závěrem, že věcný přezkum a případnou ochranu měla poskytnout soustava státního zastupitelství, pročež zrušil napadená vyrozumění státního zastupitelství.

13. Městské státní zastupitelství v návaznosti na kasační nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3173/16 postoupilo podnět k výkonu dohledu a návrh na přezkum postupu policie obvodnímu státnímu zastupitelství. Stěžovatelé následně vznesli námitku podjatosti všech státních zástupců obvodního státního zastupitelství. Námitku podjatosti obvodní státní zástupkyně usnesením vyřídila tak, že se necítí být podjatá; stěžovatelé napadli toto usnesení stížností, která byla jako nedůvodná městským státním zastupitelstvím zamítnuta. Obvodní státní zastupitelství následně věcně vyřídilo původní podnět k doзору a k přezkumu postupu policejního orgánu, který byl vyhodnocen jako nedůvodný, a to nyní napadeným vyrozuměním ze dne 12. 1. 2018 č. j. 0 ZK 142/2015-139. Obvodní státní zastupitelství se neztotožnilo s námitkami stěžovatelů ohledně právní povahy dohody o spolupráci a odmítlo verzi stěžovatelů, že šlo o nájem, neboť dohoda o spolupráci jej výslovně vyloučila. Argumentaci týkající se zásahu do práva na nedotknutelnost obydlí pak odmítlo jako zcela účelovou. Účastník naopak zdůraznil existenci reálného podezření ze spáchání trestného činu podle § 208 odst. 1 trestního zákoníku, které opravňovalo policii k provedení zásahu.

14. Stěžovatelé vyrozumění obvodního státního zastupitelství nechali přezkoumat prostřednictvím podnětu k výkonu dohledu podaného k městskému státnímu zastupitelství, které nyní napadeným vyrozuměním ze dne 18. 4. 2018 č. j. KZT 681/2015-170 aprobovalo postup obvodního státního zastupitelství.

II. Argumentace stěžovatelů

15. Stěžovatelé namítají, že obvodní státní zastupitelství ani městské státní zastupitelství nerespektovaly dva nálezy Ústavního soudu, kterými jsou obě státní zastupitelství vázána, neboť byla v obou případech účastna řízení. Prvním byl nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3080/16 ze dne 23. 5. 2017 (N 86/85 SbNU 475), který kvalifikoval jednání stěžovatelů jako civilní delikt. Druhým byl nález sp. zn. II. ÚS 3173/16, který stanovil požadavek, aby státní zastupitelství přezkoumalo zásah policie ve všech ohledech, a to včetně důvodnosti z hlediska objektivního a z hlediska přiměřenosti, přičemž nález předpokládá, že ochrana bude srovnatelná s ochranou soudní, kterou má státní zastupitelství pro účely dopadů trestního řízení nahrazovat. Státní zastupitelství bylo povinno poté, co bylo nálezem konstatováno, že v případě užívání nemovitosti „X“ šlo pouze o civilní delikt, to respektovat a vyvodit z toho důsledek, neboť kvůli civilnímu deliktu nelze nemovitost vyklidit postupem, který se blíží spíše postupu armády než policejnímu zásahu. Z hlediska přiměřenosti byl tento zásah nepřípustný s ohledem na princip minimalizace zásahů.

16. Stěžovatelé dále uvádějí, že jim nebyla poskytnuta přiměřená ochrana. Státní zastupitelství k námitce stěžovatelky Z. B., které policie znemožnila pořizování záznamu z policejního zásahu při vyklízení nemovitosti „X“, uznalo, že policie pochybila, když stěžovatelce násilím bránila v pořizování záznamu ze zásahu. Z tohoto jednání policie podle náhledu stěžovatelů měly být vyvozeny patřičné důsledky, což se však nestalo. Stěžovatelka o závěru státního zastupitelství nebyla ani řádně zpravena.

17. Stěžovatelé taktéž uvádějí, že ve svém podání ze dne 7. 4. 2017 požadovali provedení určitých důkazů a požádali po skončení dokazování o možnost se k nim vyjádřit. Obvodní státní zastupitelství ani městské státní zastupitelství však neuvedlo, které důkazy byly prováděny, jak byly hodnoceny a jaké skutkové závěry z nich byly vyvozeny. Naprostá většina návrhů, důkazů i argumentů byla státním zastupitelstvím ignorována.

18. Stěžovatel J. Š. údajně utrpěl při policejním zásahu zranění, a to ve chvíli, kdy uposlechl výzvy policie, slezl z věžičky a stál čelem ke zdi s rukama za hlavou. Policista ho v tomto okamžiku měl udeřit tonfou do zad. Popsané zranění bylo zdokumentováno lékařskou

zprávou pořízenou během omezení stěžovatele na svobodě. Stěžovatel uplatnil argument přeneseného důkazního břemene, přičemž na to reagovalo obvodní státní zastupitelství tak, že uvedlo, že stěžovatel nedoložil své zranění, a městské státní zastupitelství uvedlo, že se tím nebude vůbec zabírat, protože tuto věc řešila jiná linie činnosti soustavy, čímž odkázalo na vyrozumění, které bylo zasláno stěžovateli a kde bylo uvedeno, že věc byla postoupena k šetření, zda daný policista nespáchal trestný čin. Tato věc pak byla jiným státním zástupcem odložena, aniž by byl daný policista anebo stěžovatel vůbec vyslechnut, a to se závěrem, že stěžovatel se choval protiprávně a že o údajném zranění nebylo nic prokázáno. Stěžovatelé v této souvislosti zdůraznili, že oni sami žádné trestní oznámení na dotyčného policistu nepodávali.

19. Stěžovatelé taktéž namítají podjatost obvodního státního zastupitelství, neboť na místě zásahu před samotnou akcí policie byl též státní zástupce, který s policií uzavřel dohodu o provedení zásahu [existence dohody dle stěžovatelů vyplývá z trestního spisu, např. vyrozumění č. j. KRPA-192945-2/ČJ-2015-001257, kde je doslova uvedeno: „Proto na základě aktuální situace v objektu X dne 6. 5. 2015 a po dohodě se státním zástupcem (přítomen na místě) bylo přistoupeno k zásahu.“]. Existenci této dohody ani obvodní státní zastupitelství, ani městské státní zastupitelství nepopřelo, nicméně námitku podjatosti obě státní zastupitelství odmítla s poukazem na to, že zmiňovaná dohoda nemá oporu v zákoně a nelze k ní jakkoliv přihlížet. Má-li však státní zastupitelství plnit roli nestranného a nezávislého orgánu, který má posoudit zásah policie v nemovitosti „X“, nemůže tento přezkum činit státní zastupitelství, které má k zásahu určitý vztah, neboť se s policií dohodlo na provedení tohoto zásahu.

20. Stěžovatelé se domnívají, že oba napadené akty jsou nepřezkoumatelné, neboť oba účastníci řízení pominuli mnoho důkazů a argumentů stěžovatelů, s nimiž se nevypořádali. Nadto oba akty obsahují toliko obecná tvrzení, že postup policie byl zákonný, avšak bez nějaké hlubší analýzy.

21. Stěžovatelé uvádějí, že zásahem policie bylo zasaženo také do jejich obydlí, přičemž do obydlí lze zasáhnout pouze za podmínek čl. 12 odst. 2 a 3 Listiny. Zmiňované podmínky však naplněny nebyly. Stěžovatelé zdůrazňují, že ochrana obydlí je Evropským soudem pro lidská práva poskytnuta i nelegálnímu bydlení. Komentář k Listině pak uvádí, že i exekutor je oprávněn nařídit exekuci až tehdy, když ho soud pověří jejím provedením. Stěžovatelé dovozují, že nařídit vyklizení obydlí je oprávněn toliko soud, nikoliv policie.

22. Stěžovatelé namítají, že policie provedla předmětný zásah v rozporu s čl. 2 odst. 2 Listiny, tedy postupovala bez zákonného zmocnění. Mezi kompetence policie nepatří vyklizení nemovitostí. Policie při zásahu všem hlasitě oznámila, že musí vyklidit objekt, tedy opustit jej i se svými věcmi, což je prakticky příkaz k vystěhování. Policie tím jednala mimo svou pravomoc a působnost, čímž porušila záповěď ukládání povinností bez zákonného zmocnění podle čl. 4 odst. 1 Listiny.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelů

23. Ústavní soud vyzval účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

24. Obvodní státní zastupitelství k ústavní stížnosti uvedlo, že k věci se již opakovaně vyjadřovalo, přičemž veškerá dokumentace je založena v trestním spise sp. zn. 0 ZK 142/2015, který si Ústavní soud vyžádal, a účastník řízení na jeho obsah plně odkazuje.

25. Městské státní zastupitelství uvedlo, že v uzavřené „Dohodě o spolupráci“ bylo výslovně uvedeno v čl. IV odst. 2, že předmětná dohoda není nájemní smlouvou. Tvrzenou fakticitu bydlení tak nelze povyšovat na smluvně uzavřený závazek a dožadovat se účinné ochrany tohoto stavu. Vlastník budovy přitom postupoval v souladu s „Dohodou o spolupráci“, když přítomným osobám poskytl na odnos soukromých věcí lhůtu tří měsíců. Když se tedy vlastník nemovitosti obrátil po uplynutí této lhůty na policii, ta měla dostatek podkladů pro závěr, že byly naplněny podmínky § 208 trestního zákoníku. Otázku oprávněnosti bydlení osob

v předmětném objektu si policie musela položit a vyřešit ji. Účastník se domnívá, že jiný postup, např. předvolání osob podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, resp. trestního řádu, by dostatečně nevedl k naplnění účelu trestního řízení. Dodává, že k zásahu nemuselo dojít, kdyby osoby uposlechly výzvy policie a objekt dobrovolně opustily. Účastník k této otázce uzavírá, že v daném místě a čase bylo dáno podezření, že byl spáchán trestný čin, a proto také policejní orgán zasahoval a vedl trestní řízení.

26. Účastník se dále vyjádřil k zákazu pořizování audiovizuálního záznamu při policejním zásahu stěžovatelkou Z. B. Účastník již v průběhu předmětné věci uznal, že tento postup policie byl nezákonný. Do budoucna bude zajištěno, aby k podobným opatřením policie nedocházelo, což je dle názoru účastníka dostatečné opatření. Jde-li o samotnou stěžovatelku, té nic nebrání v tom, aby se obrátila na policii a s odkazem na závěry státního zastupitelství požadovala omluvu.

27. Účastník dále reaguje na námitku týkající se zranění stěžovatele J. Š. Podezření z excesu policie vůči stěžovateli bylo postoupeno příslušnému orgánu a o této skutečnosti byl stěžovatel vyrozuměn. Právě v tomto samostatném šetření se uplatňuje právo na účinné vyšetřování, resp. přenáší se důkazní břemeno.

28. Účastník řízení své vyjádření ještě doplnil dalším přípisem, v němž odkazuje na usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1440/19 ze dne 16. 7. 2019, jehož závěry jsou dle názoru účastníka použitelné i v posuzované věci, neboť zmiňované usnesení plně reflektuje postavení veřejné žaloby v ústavním systému.

29. Ústavní soud zaslal právnímu zástupci stěžovatelů vyjádření účastníků řízení na vědomí a k případné replice. Stěžovatelé konstatují, že městské státní zastupitelství toliko polemizuje s ústavní stížností a opakuje své původní argumenty. Nicméně městské státní zastupitelství připouští, že postup policie mohl být jiný v tom smyslu, že podezřelý mohl být předvolán a následně vyslechnut. V návaznosti na to mohla policie činit další šetření. Vlastník nemovitosti se oproti tomu může v civilním řízení domáhat jejího vyklizení žalobou spojenou s návrhem na vydání předběžného opatření; může taktéž využít žalobu z rušené držby, o níž soud rozhodne do patnácti dnů bez nařízení jednání. V civilním řízení by se tedy otázka oprávněnosti ukončit užívací titul řešila věcně. Takový způsob vynucování práva by pak podle názoru stěžovatelů nepochybně naplnil i účel trestního řízení. Stěžovatel zdůrazňuje, že pro vyklizení nemovitostí nemá policie zákonné zmocnění. Kdyby byl tento stav akceptován, mohl by vést k tomu, že postupy policie plně nahradí vyklizení bytů v důsledku i sporně ukončených nájemních vztahů.

30. Stěžovatelé dále rozporují stanovisko městského státního zastupitelství, které uvedlo, že policie nyní nadále bude postupovat při výkonu svých pravomocí tak, že umožní, aby její zásahy byly audiovizuální formou nahrávány. Stěžovatelé poukazují na zásah policie ze dne 10. 6. 2017 při vyklizení nemovitosti v ulicích H. a S. v P., kdy osobám bylo opět bráněno policií v pořizování audiovizuálních záznamů. V této souvislosti stěžovatelé poukazují na skutečnost, že účastník řízení uznal pochybení policie při pořizování audiovizuálních záznamů až v návaznosti na nález Ústavního soudu, který byl vydán až téměř tři roky po onom zásahu, přičemž promlčecí doba pro tento typ nároku (žádost o omluvu ze strany policie) činí 6 měsíců. Stěžovatelé považují za absurdní nastalou situaci, kdy je účastník řízení odkazuje s nárokem na civilní řízení.

31. Jde-li o námitku napadení jednoho ze stěžovatelů při zásahu policie, stěžovatelé nesouhlasí s postupem, kdy předmětná věc byla „někomu někam“ postoupena, a následně odložena. Takový postup svědčí o nevěcném řešení nastolené otázky. Cílem stěžovatelů není konstatovat individuální odpovědnost konkrétního policisty, nýbrž konstatování odpovědnosti státu, resp. policie, za nezákonně provedený zásah.

32. Polemizuje-li městské státní zastupitelství opět s tím, zda by předmětnou věc vůbec měla řešit soustava státního zastupitelství, stěžovatelé zdůrazňují, že tuto otázku již vyřešil Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 3173/16, a to v právě posuzované věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

33. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž byla vydána napadená vyrozumění, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni podle § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je – s níže uvedenou výjimkou (viz bod 35) – přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

34. Městské státní zastupitelství namítlo nepřípustnost posuzované ústavní stížnosti a v doplnění svého vyjádření uvedlo názor, že postavení soustavy státního zastupitelství v ústavním systému nejlépe vyjadřuje usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1440/19. Jím došlo k částečnému odmítnutí ústavní stížnosti pro opožděnost, neboť stěžovatel využil podnět k výkonu dohledu vyššího státního zastupitelství jako prostředek nápravy, pročez Ústavní soud ve svém usnesení konstatoval, že je nutno rozlišovat mezi různými typy dohledu. Jde-li o dohled, v rámci něhož je možno zjednat nápravu, pak v tomto případě je nutno institutu dohledu využít, aby pak následná ústavní stížnost mohla být vyhodnocena jako podaná po vyčerpání všech efektivních prostředků nápravy. Zároveň však existuje dohled, v rámci něhož není možno nápravu zjednat, a tudíž zde, je-li nejprve využit institut dohledu, a až následně podána ústavní stížnost, která svou včasnost odvozuje od doručení vyrozumění o vykonaném dohledu, tato bude shledána podanou opožděně. Ústavní soud však nyní konstatuje, že dohled vyššího státního zastupitelství je zakotven v § 12c a násl. zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o státním zastupitelství“), přičemž z uvedených ustanovení nevyplývá žádné rozlišování mezi dohledem, z něhož může vzejít náprava, a dohledem, z něhož náprava vzejít nemůže. Ostatně nelze na stěžovatele klást nároky v tom smyslu, aby předvíдали, jaký výsledek jejich podnět k výkonu dohledu bude mít. Takové rozdělení dohledu nezohledňuje komplexně právní úpravu a další možnosti právního postupu poté, co stěžovatel využije možnost podání podnětu k výkonu dohledu [od vyřízení podnětu se odvozují např. úvahy stěžovatele, zda bude uplatňovat svá práva v režimu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů]. Plyne-li z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691) právní názor, že žádost o výkon dohledu vyšším státním zastupitelstvím je účinným prostředkem nápravy, nelze narušovat právní jistotu a legitimní očekávání stěžovatelů tím, že jejich ústavní stížnost bude shledána přípustnou vnitřní diferenciací dohledu podle jeho výsledku. Existuje-li pochybnost, zda je ústavní stížnost přípustná nebo nikoliv, je třeba vycházet z nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14, který konstatoval, že žádost o výkon dohledu je účinným prostředkem nápravy a je tedy nutné jej vyčerpat před podáním ústavní stížnosti v souladu s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu (bod 31 jeho odůvodnění). Ústavnímu soudu proto po vyčerpání tohoto opravného prostředku nic nebrání podrobit ústavní stížnost meritornímu přezkumu, byť nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14 výslovně vztahoval dohled jako efektivní prostředek nápravy k osobě, která namítala závadný postup v šetření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že se stala obětí trestného činu. V tehdejší i nynější věci jde totiž o postup podle téhož ustanovení, tj. § 12d zákona o státním zastupitelství. Ostatně stejný závěr o dohledu jako účinném prostředku nápravy přijal Ústavní soud v posuzované věci již v nálezu sp. zn. II. ÚS 3173/16.

35. K namítanému zranění, které stěžovatel J. Š. údajně utrpěl při policejním zásahu, Ústavní soud konstatuje, že není oprávněn se věcně touto námitkou zabývat, neboť přezkum

vzniku tohoto zranění se stal předmětem jiného řízení. Napadené vyrozumění městského státního zastupitelství k tomu výslovně na str. 2 uvádí: „K dané problematice se nebudu vyjadřovat, neboť způsob zásahu proti J. Š. a následné údajné zranění byl postoupen k samostatnému řízení k Městskému státnímu zastupitelství v Praze, vedeno pod sp. zn. 2 KZN 118/2016.“ Teprve v tomto řízení, na které je odkazováno, mohl a měl stěžovatel J. Š. svoji námitku hájit a po vyčerpání všech dostupných procesních prostředků nápravy se s ní mohl obrátit i na Ústavní soud. Uplatňuje-li tuto námitku nyní, aniž by však současně napadl a doložil příslušné pravomocné rozhodnutí, jež je konečným rozhodnutím ve věci jeho tvrzeného zranění, a to ve lhůtě k podání ústavní stížnosti, jde o námitku předčasnou, a tudíž nepřipustnou.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

36. Jde-li o stěžovateli namítanou podjatost všech státních zástupců obvodního státního zastupitelství, Ústavní soud této námitce nemůže přisvědčit. Stěžovatelé vyvozují podjatost státních zástupců obvodního státního zastupitelství ze skutečnosti, že na místě zásahu před samotnou akcí policie byl přítomen též státní zástupce, který s policií uzavřel dohodu o provedení zásahu. Stěžovatelé dovozují, že má-li státní zastupitelství plnit úlohu nestranného orgánu, který má posoudit zásah policie v nemovitosti „X“, nemůže tento přezkum činit státní zastupitelství, které má k zásahu určitý vztah, neboť se s policií dohodlo na provedení tohoto zásahu, a že by tedy tento přezkum mělo činit instancně vyšší státní zastupitelství. Tato úvaha stěžovatelů je však nesprávná. Státní zastupitelství vykonává dozorovou pravomoc nad zákonností činnosti policie, přičemž státní zástupce je oprávněn úkony trestního řízení provádět i sám. V takovém případě, jde-li o úkony, které provedl sám státní zástupce, resp. úkony provedené se souhlasem státního zástupce nebo na jeho pokyn, již tento státní zástupce není oprávněn postup policie v rámci své dozorové činnosti vůbec přezkoumávat (např. na základě podnětu obviněného či jiné strany trestního řízení), neboť by *de facto* přezkoumával své vlastní úkony. V takovém případě se tedy institut dozoru státního zástupce neuplatní. Nejde o podjatost dotyčného státního zástupce, nýbrž o otázku, jaký prostředek nápravy právní řád vůbec v takové situaci poskytuje. Návrh na přezkum postupu policejního orgánu jím není, neboť tu není žádný (samostatně učiněný) úkon policejního orgánu, který by mohl státní zástupce přezkoumávat. Prostředkem nápravy v takovém případě je institut dohledu bezprostředně vyššího státního zastupitelství, které tyto úkony, na nichž byl státní zástupce účasten, přezkoumá. Fakticky tak je přezkum takových úkonů v rámci soustavy státního zastupitelství jednoinstanční, zatímco přezkum (samostatně učiněného) postupu policejního orgánu je dvojinstanční (dozorový a následně dohledový). Je však třeba zdůraznit, že skutečnost, že určitý úkon trestního řízení provedl státní zástupce sám, příp. tak učinila policie s jeho souhlasem či na jeho pokyn, nemusí být podateli zřejmá. Je tedy povinností státního zástupce osobu podávající žádost o přezkum postupu policejního orgánu vyrozumět o tom, že tento prostředek nápravy není v těchto případech namístě, neboť předmětný úkon nebyl úkonem policejního orgánu, nýbrž státního zástupce.

37. Z vyžádaného spisu vyplývá, že obvodní státní zastupitelství postupovalo v tomto ohledu nedůsledně a ponechávalo stěžovatele v nepatřičné nejistotě o úkonech státního zástupce obvodního státního zastupitelství v posuzované věci. Státní zástupce činný u obvodního státního zastupitelství byl zjevně účasten na dohodě s policií o provedení zásahu v nemovitosti „X“. Uvedený zásah, který je předmětem posuzované věci, byl proveden na základě dohody se státním zastupitelstvím, přičemž tato skutečnost jednoznačně vyplývá z vyžádaného spisu sp. zn. 0 ZK 142/2015 vedeného u obvodního státního zastupitelství. Rozhodně však z toho nelze dovozovat podjatost všech státních zástupců činných v tomto obvodu toliko na základě skutečnosti, že zásah policie byl uskutečněn po dohodě se státním zástupcem, když tento postup je zákonem předvídaným postupem v činnosti státního zastupitelství. Ustanovení § 157 odst. 2 trestního řádu opravňuje státního zástupce k tomu, aby

uložil policejnímu orgánu, jaké úkony má při objasňování trestné činnosti provést. Nálezem sp. zn. II. ÚS 3173/16 vydaným v posuzované věci, kterým je nyní Ústavní soud vázán, bylo postaveno najisto, že při provádění úkonů policie, které jsou nyní předmětem řízení, šlo o úkony trestního řízení. Státní zástupce je oprávněn ukládat policejnímu orgánu různé závazné pokyny k postupu v trestním řízení směřující např. k tomu, aby byla objasněna povaha podání označeného jako trestní oznámení, a k dalším úkonům přesně tak, jako tomu bylo v posuzované věci. Konstatování státního zastupitelství, že dohoda mezi státním zástupcem a policií o provádění úkonů trestního řízení nevychází z účinné právní úpravy zakotvené v trestním řádu, neboť tato oprávnění zde jsou explicitně zakotvena jednak v § 157 trestního řádu a dále jsou více konkretizována v § 174 téhož zákona, je nesprávné. Pro uvedené pokyny státního zástupce je totiž podstatné materiální hledisko, podle něž se hodnotí obsah pokynu. Nezáleží na tom, zda je pokyn nazýván dohodou, schválením či jinak. Svým obsahem šlo o instrukci státního zástupce vůči policejnímu orgánu.

38. Postup obvodního státního zastupitelství po obdržení žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu podle § 157a trestního řádu měl být tedy takový, že jde-li o úkony, k nimž dal sám státní zástupce souhlas, resp. nařídil jejich provedení, pak tyto konkrétní úkony měly být obvodním státním zastupitelstvím ve vyrozumění žadateli pouze jasně pojmenovány tak, aby je žadatel mohl případně nechat přezkoumat bezprostředně vyšším státním zastupitelstvím při výkonu dohledu podle § 12c a násl. zákona o státním zastupitelství. Další úkony, které policie vykonala v průběhu zásahu samotného a u nichž je zjevné, že k nim státní zástupce ani pokyn dát nemohl, neboť se týkaly samotného průběhu zásahu, u něhož nebyl přítomen, spadají pod dozorové oprávnění státního zástupce a ten je měl přezkoumat sám.

39. Proti postupu státního zastupitelství v době po vyhlášení nálezu sp. zn. II. ÚS 3173/16 se stěžovatelé dovolávali u obvodního státního zastupitelství účinné ochrany, k níž je obvodní státní zastupitelství uvedeným nálezem zavázáno. Postupu státního zastupitelství po vyhlášení uvedeného nálezu se týkají další námitky stěžovatelů v posuzované věci, kteří namítají zejména nepřezkoumatelnost napadených vyrozumění obvodního státního zastupitelství a městského státního zastupitelství. Stěžovatelé uvádějí, že napadená vyrozumění jsou nepřezkoumatelná, neboť účastníci řízení se dostatečně nevypořádali s jejich námitkami. Těmto námitkám však nelze přisvědčit, neboť oba účastníci řízení se vypořádali s namítanými pochybeními, a to způsobem konzistentním a přezkoumatelným, když předestřeli svou argumentační linii. Nelze přisvědčit konstatování stěžovatelů, že většina argumentů byla účastníky řízení ignorována. V tomto kontextu je nutno přiměřeně poukázat zejména na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle které čl. 6 odst. 1 Úmluvy zavazuje soudy k odůvodňování rozhodnutí, nicméně tuto povinnost nelze chápat tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument. Rozsah této povinnosti se odvíjí od povahy rozhodnutí a musí být analyzován ve světle okolností každého případu (srov. rozsudek ze dne 19. 4. 1994 ve věci *Van de Hurk proti Nizozemsku*, stížnost č. 16034/90, rozsudek ze dne 9. 12. 1994 ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku*, stížnost č. 18390/91, rozsudek ve věci *Hiro Balani proti Španělsku* ze dne 9. 12. 1994, stížnost č. 18064/91, a rozsudek ve věci *Higginsová a další proti Francii* ze dne 19. 2. 1998, stížnost č. 20124/92. Podle rozsudku ve věci *Helle proti Finsku* ze dne 19. 12. 1997, stížnost č. 20772/92, se odvolací soud při zamítnutí odvolání v zásadě může omezit na převzetí odůvodnění nižšího soudu). Tuto argumentaci přejal Ústavní soud do své judikatury, v níž soustavně uvádí, že není nutno z hlediska naplnění požadavku přezkoumatelnosti individuálního právního aktu a naplnění požadavku spravedlivosti řízení, aby orgán veřejné moci reagoval argumentačně na každou jednotlivou námitku stěžovatelů, ale postačí, představí-li svou ucelenou argumentační linii [srov. např. nález ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565) nebo usnesení ze dne 6. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 832/12, ze dne 23. 10. 2013 sp. zn. II. ÚS 3142/13, ze dne 26. 2. 2014 sp. zn. II. ÚS 3176/13 a ze dne 2. 7. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2855/13]. Právě k tomu došlo v posuzované věci, kdy účastníci řízení zastávají

protichůdná stanoviska, založená na jiných základech než stěžovatelé. V tomto ohledu se Ústavní soud neztotožňuje s námitkami stěžovatelů o nepřezkoumatelnosti napadených vyrozumění účastníků řízení.

40. Stěžovatelé dále vznášejí námitku nedostatečnosti ochrany státním zastupitelstvím, resp. policií, při pořizování kamerových záznamů ze zásahu policie. Obvodní státní zastupitelství uznalo, že postup policie byl nezákonný, když policisté bránili stěžovatelům v pořizování audiovizuálních záznamů v průběhu policejního zásahu. Stěžovatelé však s touto formou vyřízení své námitky nejsou spokojeni, neboť dle jejich názoru není tento způsob dostatečně efektivní, protože stěžovatelka Z. B. nebyla o uznání pochybení ani informována a navíc je stěžovatelům známo, že policie takto postupuje v obdobných případech i nadále. Ústavní soud se s touto argumentací stěžovatelů neztotožňuje. Pochybení policie bylo uznáno, a to oběma účastníky řízení. Tato informace se ke stěžovateli Z. B. dostala prostřednictvím jejího právního zástupce, který obdržel nejprve vyrozumění obvodního státního zastupitelství, následně pak vyrozumění městského státního zastupitelství, kde je tato skutečnost dostatečně zřetelně uvedena. Jde-li o možnosti nápravy, stěžovatelé již byli na ně upozorněni v nálezu sp. zn. II. ÚS 3173/16 (zejména bod 56 odůvodnění), Ústavní soud proto na zmíněný nálezk odkazuje. Jde-li o údajnou praxi policie, která obecně v těchto nezákonných a ve svém důsledku i neústavních praktikách zasahujících do základních práv a svobod fyzických osob pokračuje, není v kompetenci Ústavního soudu tuto praxi nyní posoudit. Zmiňovaná praxe policie může být předmětem přezkumu pouze v těch případech, kde skutečně přetrvává. Ústavní soud může toliko přisvědčit oběma napadeným vyrozuměním v těch částech, kde byla konstatována nezákonnost postupu policie spočívající v tom, že bránila v pořizování videozáznamu. Sama policie pak musí v rámci svých interních postupů, ve spolupráci se státním zastupitelstvím, zajistit dostatečnou informovanost svých příslušníků tak, aby byl tento závěr respektován i v každodenní policejní praxi.

41. Další námitka brojí proti postupu policie, neboť provedený zásah měl být v rozporu s čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 1 Listiny. Policie tedy dle názoru stěžovatelů postupovala bez zákonného zmocnění a ukládala stěžovatelům povinnosti, k nimž nebyla oprávněna. Stěžovatelé zdůrazňují, že pro vyklízení nemovitostí nemá policie zákonné zmocnění, jsou-li k dispozici prostředky vedoucí k méně invazivnímu zásahu do základních práv.

42. Ústavní soud však nesdílí zjednodušující pohled stěžovatelů, kteří argumentují, že státní zastupitelství byla při vydání napadených vyrozumění vázána závěrem Ústavního soudu, který v nálezu sp. zn. II. ÚS 3080/16 snížil charakteristiku jednání stěžovatelů na úroveň civilního deliktu, a že tedy úkony trestního řízení proti nim vůbec nepřicházely v úvahu a byly nezákonné. Účastníci řízení totiž v napadených vyrozuměních posuzovali postup policie, resp. obvodního státního zastupitelství, ze dne 6. 5. 2015. Úkony trestního řízení učiněné v té době je třeba hodnotit hlediskem doby, ve které byly učiněny, a nejsou „automaticky“ všechny nezákonné jen z toho důvodu, že trestní řízení později neskončilo trestním odsouzením konkrétních osob.

43. Ústavní soud dále poznamenává, že stěžovatelé ve své ústavní stížnosti ani netvrdí, že by se před civilními soudy svých tvrzených nároků domáhali a s jakým výsledkem. Stěžovatelé toliko tvrdí, že vyjádřili vůči vlastníku nemovitosti „X“ nesouhlas s ukončením „Dohody o spolupráci“, na jejímž základě v nemovitosti setrvali. Stěžovatelé tak nesouhlasili s výpovědí, kterou obdrželi dne 22. 12. 2014 s uplynutím výpovědní doby ke dni 31. 3. 2015. Tuto výpověď považovali za neplatnou a svůj pobyt v nemovitosti „X“ stále za zákonný. Pro případ pokusu o násilné vystěhování pak avizovali, že se budou bránit soudně i všemi dostupnými, tj. i zákonnými prostředky.

44. V posuzované věci se stěžovatelé, minimálně v období od 15. 5. 2012 do 31. 3. 2015 v nemovitosti „X“ zdržovali se souhlasem jejího vlastníka na základě „Dohody o spolupráci“ ze dne 15. 5. 2012. V tomto ohledu je nyní posuzovaná věc odlišná od věci řešené Ústavním

soudem v usnesení ze dne 5. 5. 2020 sp. zn. III. ÚS 3020/19 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), v níž šlo o protiprávní obsazení nemovitosti a následně zjevně protiprávní setrvávání v ní. Trestní postih takového zásahu do práva vlastníka nemovitosti nepovažoval Ústavní soud v uvedeném usnesení za nepřiměřený.

45. Nyní posuzovaná věc je odlišná v tom, že stěžovatelé se v nemovitosti „X“ původně zdržovali oprávněně. Poté, co mezi nimi a vlastníkem nemovitosti vznikl spor o oprávněnost jejich dalšího setrvávání v ní i po dni 31. 3. 2015, namítají stěžovatelé, že měl být tento spor řešen pořadem civilního práva, tj. především podáním žaloby na vyklizení nemovité věci. Stěžovatelé tvrdí, že z obsahu trestního oznámení muselo být orgánům činným v trestním řízení zcela zřejmé, že věc má soukromoprávní základ. Ústavní soud však tuto argumentaci nepodporuje. Toliko v obecné rovině lze přisvědčit stěžovatelům, i s ohledem na judikaturu Ústavního soudu [srov. např. nález ze dne 3. 3. 2005 sp. zn. II. ÚS 413/04 (N 40/36 SbNU 433)], že nelze primárně civilní spor řešit bez dalšího prostředky trestněprávního donucení. V posuzované věci je však nutno zaměřit se na konkrétní skutkové okolnosti, které se vymykají běžnému standardu civilních sporů o oprávněnosti pobývat v nemovitosti poté, co byla vlastníkem nemovitosti projevována vůle k ukončení smluvního vztahu formou výpovědi (přičemž Ústavní soud není povolán posuzovat typ smluvního vztahu mezi stěžovateli a vlastníkem nemovitosti, neboť tato otázka by v první řadě měla být předmětem civilního řízení). Zde je nutno poukázat také na skutečnost, že stěžovatelé ani netvrdí, že by výpověď „Dohody o spolupráci“ napadli u civilního soudu. Za takového, především faktického, stavu, kdy se dne 6. 5. 2015, tedy v den policejního zásahu, v nemovitosti „X“ zdržovalo velké množství osob, které veřejně proklamovaly, že objekt neopustí, a svolávaly další osoby, čímž eskalovaly napětí, ve spojení s obsahem trestního oznámení podaného dne 5. 5. 2015, nelze *prima facie* považovat úvahy orgánů činných v trestním řízení stran daného podezření na spáchání trestného činu podle § 208 odst. 1 trestního zákoníku za extrémní, vymykající se běžnému standardu této skutkové podstaty. Na policii a státní zastupitelství jsou kladeny velké požadavky na okamžité vyhodnocení vzniklé situace a nelze po nich žádat, aby situaci precizně po právní stránce byly schopny zhodnotit, když nemají momentálně k dispozici zejména dostatek důkazů, což je situace zcela odlišná od hlavního líčení, kde soud bere v potaz důkazy obžaloby a obhajoby, které je schopen v nepoměrně delším časovém úseku ve vzájemné souvislosti vyhodnotit a rozhodnout o vině a trestu. Takové vysoké požadavky však nelze klást na policii a státní zastupitelství, které jednájí „v první linii“ a úsudek si musí vytvořit často s největším urychlením, jako tomu bylo i v posuzované věci. V tomto ohledu je tedy nutno při hodnocení policejního zásahu postupovat s určitou mírou tolerance. V posuzované věci Ústavní soud konstatuje, že *prima facie* se mohlo orgánům činným v trestním řízení důvodně jevit, že společenská škodlivost jednání stěžovatelů a dalších aktivistů dosahuje intenzity trestného činu, byť tato okolnost byla posléze Ústavním soudem v nálezu pod sp. zn. II. ÚS 3080/16 vyhodnocena jinak. Tuto okolnost je nutno zdůraznit, neboť daná věc prošla celou soustavou soudů, kde bylo jednání určitých osob zdržujících se v nemovitosti „X“ vyhodnoceno jako trestný čin podle § 208 odst. 1 trestního zákoníku a až teprve nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3080/16 došlo k „bagatelizaci“ tohoto jednání.

46. Ostatně již v nálezu sp. zn. II. ÚS 3173/16 (viz bod 41) je obsažen závěr, že „Ústavní soud ... musí odmítnout argumentaci stěžovatelů, že zadržení některých osob nijak nesouviselo se zásahem, jehož podstatou bylo vyklizení předmětné nemovitosti, kdy dle jejich názoru policie vyklízela nemovitost zcela mimo souvislost s trestním řízením a jeho účelem. Zde totiž nelze přehlédnout, že policie měla podezření ze spáchání trestného činu dle ustanovení § 208 odst. 1 trestního zákoníku (neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru), přičemž následné trestní řízení ve věci stěžovatele Ď. ukázalo, že tento trestný čin měl být skutečně spáchán (za všechny viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2016 sp. zn. 6 Tdo 201/2016; tímto konstatováním nyní rozhodující senát nicméně nijak nepředjímá

rozhodnutí Ústavního soudu ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 3080/16). Proto bylo povinností policie zamezit, aby nedocházelo k dalšímu páčání této trestné činnosti, což nemohlo být provedeno jinak, než že byly osoby v dané nemovitosti dosud pobývajících z této nemovitosti vyvedeny a bylo jim zabráněno v dalším přístupu do tohoto objektu. S ohledem na konkrétní okolnosti projednávaného případu (nutnost šetření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin) se ... jednalo o plnění úkolů podle trestního řádu ve smyslu přijímání opatření k předcházení trestné činnosti dle ustanovení § 158 odst. 1 trestního řádu ... Jakkoli tedy může Ústavní soud souhlasit se stěžovateli, že postupem policie došlo fakticky k vyklizení nemovitosti, pro posouzení zde předestřených otázek je zásadní, že toto vyklizení nelze chápat jako aplikaci institutu obsaženého v předpisech soukromého práva (občanského zákoníku), nýbrž jako úkon vedoucí k zastavení páčání (v té době údajné) trestné činnosti“.

47. Ústavní soud uzavírá, že nelze konstatovat zásah do ústavně zaručených práv či svobod stěžovatelů. Zásah policie byl v této konkrétní situaci přiměřený, vykonaný v rámci zákonného zmocnění v souladu s čl. 2 odst. 3 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 2 Listiny, jakož i s čl. 4 odst. 1 Listiny. Tato ustanovení je nutno chápat především ve smyslu zákazu libovůle při výkonu moci veřejné, neboť výkon veřejné moci mimo rámec jí stanovený zákonem lze považovat za projev libovůle. V posuzované věci však v souladu s uvedenými ustanoveními nelze považovat za projev libovůle, když orgány činné v trestním řízení na základě konkrétních skutečností vyhodnotily posuzovanou situaci jako podezření, že došlo ke spáchání trestného činu podle § 208 odst. 1 trestního zákoníku, a řádně své úkony posléze odůvodnily. Popsané úkony orgánů činných v trestním řízení tedy nelze kvalifikovat jako úkony učiněné *ultra vires*.

48. V návaznosti na uvedené Ústavní soud ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 téhož zákona) zamítl.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jiřího Zemánka

Ústavní stížnosti mělo být vyhověno. Se zamítavým výrokem nálezu nesouhlasím, a to z těchto důvodů:

Oba účastníci smluvního vztahu z „Dohody o spolupráci“ mohli učinit právní kroky, kterými se dalo předejít situaci, jež vyústila v policejní zásah v nemovitosti X: Stěžovatelé mohli zpochybnit platnost výpovědi smluvního vztahu podáním žaloby k objasnění oprávněnosti vlastníka nemovitosti ukončit užívací titul; vlastník nemovitosti se mohl domáhat účinků podané výpovědi žalobou na vyklizení s návrhem na vydání předběžného opatření nebo žalobou z rušené držby. Fakt, že ani jeden z účastníků této možnosti nevyužil, neposouvá bez dalšího právní charakteristiku skutku do trestněprávní roviny.

Ústavní soud v dřívější fázi této věci nálezem II. senátu, jehož jsem byl tehdy členem, sp. zn. II. ÚS 3080/16, kvalifikoval jednání stěžovatelů, kteří v nemovitosti setrvali i po marném uplynutí výpovědní lhůty, jako civilní delikt, kvůli kterému nelze nemovitost vyklidit prostředky policejního zásahu, k němuž však došlo a který byl z hlediska přiměřenosti vedeného principem minimalizace zásahů nepřipustným.

Skutková podstata trestného činu „neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru“ podle § 208 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, nebyla naplněna, jelikož protiprávní obsazení nemovitosti X nenastalo: Prvotním právním důvodem vstupu a pobytu stěžovatelů byla smlouva, nešlo tedy o svévolnou okupaci nemovitosti, typickou pro squat; její užívání po uplynutí výpovědní lhůty jako protiprávní setrvávání v nemovitosti nebylo v civilním řízení postaveno najisto, což by teprve mohlo být právním základem pro případný policejní zásah, k jehož nařízení v takovém případě může dojít až po vyčerpání – z hlediska stěžovatelů – méně invazivních prostředků, mezi nimiž by mohlo mít

místo např. předvolání a výslech stěžovatelů. Teprve takový postup by řádně dbal rozhraní mezi občanskoprávní a případnou trestněprávní rovinou věci a mohl diferencovaně zohlednit status jednotlivých osob dotčených policejním zásahem – pokud by bývalo k němu vůbec muselo dojít – podle toho, zda (ne)byly podle smlouvy oprávněny se v nemovitosti zdržovat.

Jen na okraj připomínám letitou zkušenost se squatem Hafenstrasse v Hamburku, kde se nejprve – za občansky i politicky bolestných okolností – vystřídaly všechny myslitelné formy protestů ze strany komunity squaterů a nátlaku ze strany majitelů a úřadů, včetně použití síly, aby nakonec byl problém „kanalizován“ sociálně i právně vcelku přijatelným, udržitelným způsobem.

Jelikož napadená vyrozumění orgánů státního zastupitelství nenásledovala charakteristiku věci, závazně podanou shora uvedeným nálezem Ústavního soudu, jako v první řadě civilistickou, měla být nynějším nálezem zrušena. Nestalo-li se tak z vůle většiny III. senátu, nezbylo mi než uplatnit toto odlišné stanovisko.

Č. 201**Právo na přístup k soudu a lhůta pro podání stížnosti proti rozhodnutí o ponechání ve vazbě****(sp. zn. III. ÚS 1919/20 ze dne 20. října 2020)**

Zárukou proti oslabení práva obhajoby na dostatečnou možnost odůvodnění své stížnosti je omezení, které soudu druhého stupně brání v rozhodnutí o podané stížnosti dříve, než má obviněná osoba možnost se zcela seznámit s odůvodněním napadeného rozhodnutí.

Soudní přezkum rozhodnutí o vazbě má význam pro dotčenou osobu bez ohledu na to, zda vazba stále trvá. Porušení ústavně zaručených základních práv a svobod osoby, která byla ve vazbě na základě nezákonného rozhodnutí nebo v ní zůstala bez rozhodnutí o ponechání ve vazbě po uplynutí zákonem stanovené lhůty, není zhojeno jejím propuštěním z vazby nebo převedením do výkonu trestu. Skutečnost, že stěžovatel již není ve vazbě, nečiní ústavní stížnost proti takovému rozhodnutí či jinému zásahu neopodstatněnou. Zájem obviněného na posouzení zákonnosti vazby může být dán i poté.

Poukazoval-li městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti na skutečnost, že i přes svůj závěr o opožděnosti stížnosti se v napadeném usnesení otázkou důvodnosti či opodstatněnosti trvání vazby meritorně zabýval, pak jeho konstatování nemůže v ústavní rovině obstát. Není totiž náležitě odůvodněno v rozsahu, který odpovídá konstantní judikatuře Ústavního soudu, neboť je toliko obecným konstatováním důvodnosti vazby, aniž by se vypořádal s argumenty stěžovatele způsobem, který odpovídá míře jejich závažnosti. Tuto vadu nemůže zhojit ani doplnění odůvodnění učiněné (až) ve vyjádření k ústavní stížnosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele A. I. O., t. č. Věznice Nové Sedlo, P. O. BOX 64, Žatec, zastoupeného Mgr. Milanem Bartoněm, advokátem, se sídlem Karlovo nám. 18, Praha 2 – Nové Město, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. dubna 2020 sp. zn. 5 To 123/2020, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 30. dubna 2020 sp. zn. 5 To 123/2020 bylo porušeno právo stěžovatele na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. dubna 2020 sp. zn. 5 To 123/2020 se ruší.

III. Návrh na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Stěžovatel dále žádá, aby mu byly přiznány náklady řízení před Ústavním soudem.

2. Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“) usnesením ze dne 5. 2. 2020 sp. zn. 2 T 2/2020 rozhodl, že podle § 73b odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „tr. řád“), za použití § 72 odst. 3 tr. řádu, se stěžovatel z důvodu podle § 67 písm. c) tr. řádu ponechává ve vazbě. Současně bylo tímto rozhodnutím rozhodnuto tak, že podle § 73 odst. 1 písm. b) tr. řádu se nepřijímá písemný slib stěžovatele.

3. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) ústavní stížností napadeným usnesením stěžovatelovu instanční stížnost proti tomuto usnesení obvodního soudu podle § 148 odst. 1 písm. b) tr. řádu zamítl jako opožděně podanou. V odůvodnění svého rozhodnutí městský soud konstatoval, že hlavní líčení se uskutečnilo dne 5. 2. 2020 v přítomnosti stěžovatele, tlumočnice, obhájce i státní zástupkyně. Obžalovaný sám ani prostřednictvím obhájce stížnost proti ponechání ve vazbě nepodal ani do protokolu o hlavním líčení, ani v zákonné lhůtě k jejímu podání, která běžela ve smyslu § 137 a 143 tr. řádu do 10. 2. 2020 včetně.

4. Dále městský soud uvedl, že vazební věc napadla současně s odvoláním stěžovatele ve věci samé a v rámci jejího předběžného přezkumu nahlédl otázku dalšího trvání vazby stěžovatele i z věcných hledisek, tj. zda se nejeví za daného stavu věci nedůvodnou či zda není namístě ji nahradit jinými opatřeními. Dospěl přitom k závěru, že trvání vazby za daného stavu věci a vzhledem k její povaze není neadekvátním prostředkem zajištění stěžovatele. Vzhledem k tomu, že současně nařídil ve věci veřejné zasedání k projednání odvolání na nejbližší možný termín, bylo lze reálně konstatovat, že vazba stěžovatele již v dohledné době skončí.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že usnesení obvodního soudu o jeho ponechání ve vazbě bylo obhájci stěžovatele doručeno dne 12. 2. 2020. Ten proti němu podal dne 14. 2. 2020 blanketní stížnost, kterou odůvodnil svým doplněním ze dne 20. 2. 2020 (soudu doručeným dne 21. 2. 2020). I přes to městský soud stížnost zamítl dne 30. 4. 2020, tedy po více než dvou měsících, jako opožděně podanou. Takovým postupem zasáhl městský soud dle stěžovatele do jeho ústavně zaručených práv, neboť městskému soudu muselo být z jeho činnosti známo, že lhůta k podání stížnosti proti usnesení o ponechání ve vazbě počíná běžet ode dne doručení písemného vyhotovení obhájci, resp. stěžovateli. V této souvislosti stěžovatel poukázal na nálezy Ústavního soudu ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3780/18 (N 21/92 SbNU 214). Intenzitu porušení práv stěžovatele pak akcentuje i fakt, že městský soud byl účastníkem řízení u výše citovaného nálezu Ústavního soudu, jakož i to, že obhájce na tento nálezy v odůvodnění své stížnosti přímo poukazoval.

6. Stěžovatel dále tvrdí, že nebyla dodržena tříměsíční lhůta k přezkumu důvodnosti jeho vazby, neboť poslední pravomocné rozhodnutí o vazbě bylo vydáno městským soudem dne 5. 12. 2019 pod sp. zn. 8 To 485/2019 a rozhodnutí obvodního soudu ze dne 5. 2. 2020 nemohlo nabýt právní moci s ohledem na podanou stížnost. Městský soud se tak snažil, bez náležitého

přezkoumání stížností napadeného usnesení, na samém konci tříměsíční lhůty od nepravomocného rozhodnutí obvodního soudu, pouze zhojit stav, aby bylo rozhodnuto ve lhůtě tří měsíců a nedošlo k propuštění stěžovatele na svobodu.

7. Konečně stěžovatel podotýká, že městský soud se vůbec nezabýval otázkou, kdy bylo doručeno usnesení o ponechání stěžovatele ve vazbě jeho obhájci, jakož i jemu samotnému, a to i s ohledem na skutečnost, že se jedná o cizího státního příslušníka, který nerozumí dostatečně česky, a rozhodnutí o vazbě je mj. nutné přeložit s poukazem na § 28 odst. 2 tr. řádu, což samo o sobě posouvá termín k řádnému podání stížnosti do usnesení o ponechání ve vazbě.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. K posouzení obsahu ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka i vedlejšího účastníka řízení.

9. Městský soud prostřednictvím předsedy senátu Mgr. Jana Kareše ve svém vyjádření přisvědčil námitce stěžovatele stran nerespektování judikatury Ústavního soudu, podle níž lhůta k podání stížnosti běží až od doručení písemného vyhotovení usnesení obžalovanému či obhájci. Stížnost měla být zamítnuta jako nedůvodná podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu, a nikoliv jako opožděná podle § 148 odst. 1 písm. b) tr. řádu. Současně však poukázal na skutečnost, že z posledního odstavce napadeného usnesení explicitně vyplývá, že vzdor svému zamítnutí stížnosti z formálně-procesních důvodů se městský soud otázkou vazby zabýval též meritorně, přičemž ji shledal (vedle její domnělé opožděnosti) nedůvodnou. „Jasně tím naznačil, že považuje za svou povinnost v otázce důvodnosti či opodstatněnosti trvání vazby nezůstat na ryze formalistickém přístupu, ale považuje za patřičné i otázku další důvodnosti trvání vazby posoudit, a případně o propuštění obžalovaného z vazby pro její nedůvodnost – či pro její stávající již příliš dlouhé trvání, aniž by byla perspektiva konečného rozhodnutí ve věci nadohled – rozhodnout v prvním stupni ve smyslu § 71 odst. 2 tr. řádu. Tak by o propuštění z vazby z vlastního popudu – bez ohledu na to, zda byla či nebyla stížnost procesně relevantně podána – městský soud rozhodl, například pokud by v předběžném přezkumu v rámci nařizování veřejného zasedání dospěl k závěru, že v inkriminovaném skutku nejde o trestný čin, či pokud by dospěl k závěru o zjevné nepatřičnosti uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody apod.; ostatně obdobně odvolací soud rozhoduje o vazbě jako soud prvostupňový např. dle § 72 odst. 4 tr. řádu. Takovýto přístup k závažné otázce omezení svobody obžalované osoby, resp. k otázce opodstatněnosti trvání vazby obžalovaného, odůvodnění napadeného usnesení jasně implikuje.“

10. Námitku stěžovatele o nedodržení zákonné tříměsíční lhůty k přezkumu vazby považuje městský soud za neopodstatněnou; ta se v souladu s § 72 tr. řádu počítá od právní moci předchozího rozhodnutí o vazbě k datu dalšího prvostupňového rozhodnutí o vazbě, a nikoli až k jeho právní moci. Městský soud pak uvedl, že veřejné zasedání ve věci se mělo konat necelý měsíc po jejím nápadu s odvoláním a stížností; pouze k žádosti obhájce o změnu termínu z důvodu jeho zaneprázdněnosti došlo k jejímu projednání o další měsíc později.

11. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

12. Vyjádření městského soudu bylo zasláno stěžovateli k replice. Ve svém vyjádření, které učinil stěžovatel prostřednictvím svého právního zástupce, setrvává na svém názoru, že uvedeným postupem městského soudu došlo k zásahu do jeho ústavních práv. Namítá, že městský soud se danou stížností nezabýval meritorně, poslední odstavec napadeného usnesení obsahuje jen obecná konstatování, bez bližší konkretizace na daný případ a vypořádání námitky stěžovatele. Stěžovatel opětovně uvádí, že v daném případě nebyla dodržena lhůta k přezkoumání vazby stanovená v § 72 tr. řádu.

13. V souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno soudní rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

V. a) Obecná východiska

15. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Není proto povolán k přezkumu použití podústavního práva a může tak činit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformního výkladu a použití. Výklad zákonných a podzákonných právních norem, který nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo výklad, jenž je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody [srov. např. nálezy ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), ze dne 20. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73) a ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 476/09 (N 81/53 SbNU 23); rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

16. Na úrovni podústavního práva podle § 143 odst. 1 tr. řádu platí, že stížnost se podává u orgánu, proti jehož usnesení stížnost směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení (§ 137 tr. řádu); oznamuje-li se usnesení jak obviněnému, tak i jeho opatrovníku nebo obhájci, běží lhůta od toho oznámení, které bylo provedeno nejpozději. Dle ustanovení § 137 odst. 1 tr. řádu je třeba usnesení oznámit osobě, které se přímo dotýká, jakož i osobě, která k němu dala svým návrhem podnět; usnesení soudu se oznámí též státnímu zástupci. Oznámení se děje buď vyhlášením usnesení v přítomnosti toho, jemuž je třeba usnesení oznámit, anebo doručením opisu usnesení. Usnesení, jímž bylo rozhodnuto o opravném prostředku, se dle § 137 odst. 4 tr. řádu státnímu zástupci, osobě, které se rozhodnutí přímo dotýká, a osobě, která svým návrhem dala k usnesení podnět, vždy v opise doručí.

17. Pojem „oznámení“ v tomto smyslu Ústavní soud již několikrát vysvětlil. Podle nálezu ze dne 9. 6. 2009 sp. zn. IV. ÚS 426/09 (N 134/53 SbNU 681) je nezbytným předpokladem a účelem práva na spravedlivý proces, a tedy i práva podat opravný prostředek (stížnost), „... reálná možnost seznámit se s rozhodovacími důvody obsaženými v rozhodnutí, jež je podrobeno stížností kritice. Pouze za těchto podmínek se stěžovateli dostává i kvalifikované možnosti skutkově a právně argumentovat, a tedy v případě svého nesouhlasu zpochybňovat argumenty obsažené v odůvodnění, na nichž výrok jím napadeného rozhodnutí spočívá“. Stěžovateli má být příslušné usnesení „... včetně jeho odůvodnění prokazatelně oznámeno takovým způsobem, aby z obsahu oznámení byly seznatelné všechny důvody, o něž se opírá výrok rozhodnutí ... těmito požadavkům lze alternativně vyhovět několika způsoby, uvedenými v trestním řádu (§ 136, 137, 55a, 55b)“, a to 1. doručením opisu usnesení, 2. ústním vyhlášením usnesení, jehož plné znění (včetně odůvodnění) bude zapsáno v protokolu o úkonu, případně 3. ústním vyhlášením, jehož plné znění (včetně odůvodnění) bude podchyceno zvukovým záznamem.

18. Ústavní soud v nálezech ze dne 5. 1. 2006 sp. zn. III. ÚS 457/05 (N 4/40 SbNU 39), ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787), ze dne 31. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 3842/17 (N 106/89 SbNU 573), ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3780/18 či ze dne 10. 12.

2019 sp. zn. IV. ÚS 3003/19 (N 210/97 SbNU 258) situoval okamžik, od něhož je možno počítat běh lhůty pro podání (instanční) stížnosti v trestních věcech v případech rozhodování o tak závažných otázkách, jakými je osobní svoboda (zejména vazba, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, přeměna alternativních trestů v nepodmíněný trest odnětí svobody a rozhodnutí o výkonu původně podmíněně odloženého trestu odnětí svobody) nebo meritum věci (zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení), až na doručení opisu usnesení. Judikatura Ústavního soudu je vedena snahou o zachování práva obviněného na přístup k soudu druhého stupně a možnosti polemizovat se závěry soudu prvního stupně v řádném opravném řízení o stížnosti; Ústavní soud tím obviněnému umožňuje, aby se mohl vymezit proti důvodům rozhodnutí soudu prvního stupně podrobně obsaženým až v písemném vyhotovení jeho usnesení (viz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2020 sp. zn. Tpjn 300/2018, bod 33).

19. Zárukou proti oslabení práva obhajoby na dostatečnou možnost odůvodnění své stížnosti je omezení, které soudu druhého stupně brání v rozhodnutí o podané stížnosti dříve, než má obviněná osoba možnost se zcela seznámit s odůvodněním napadeného rozhodnutí [srov. nálezy ze dne 9. 6. 2009 sp. zn. IV. ÚS 426/09 (N 134/53 SbNU 681) a ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787)].

20. Ústavní soud ve své judikatuře již mnohokrát konstatoval, že netoleruje orgánům veřejné moci – a především obecným soudům – formalistický přístup k aplikaci práva, který používá sofistikované odůvodňování k prosazení zřejmé nespravedlnosti [srov. např. nálezy ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Z požadavku materiálního právního státu zakotveného v čl. 1 odst. 1 Ústavy vyplývá povinnost každého soudce hledat a prosazovat skutečně spravedlivé řešení: „Nad každým utvářením soudního rozhodnutí klene se dvojí imperativ: rozhodnutí musí být nejen zákonné, ale především spravedlivé. Úkolem soudu je rozpoznat skrze zákon spravedlnost.“ [nálezy ze dne 13. 3. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1241/12 (N 42/68 SbNU 425), body 14 a 15]. Zejména nelze tolerovat, aby sám stát profitoval z nedokonalosti právní úpravy či pochybení orgánů veřejné moci v neprospěch jednotlivce [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2062/14 (N 198/83 SbNU 185)].

21. V trestním právu pak výše uvedené platí o to více, že jde o oblast přímo zasahující do jádra svobody každého jednotlivce, tj. do jeho osobní svobody. Výklad a použití trestního práva musí šetřit podstatu a smysl ochrany osobní svobody.

V. b) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

22. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí v uvedeném rozsahu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

23. Výše uvedené principy je nutno aplikovat i na stěžovatelův případ, zejména pak na určení počátku běhu lhůty k podání instanční stížnosti.

24. Ústavní soud připojil spis nalézacího soudu, z něhož zjistil, že na závěr hlavního líčení konaného dne 5. 2. 2020 po vyhlášení výroku usnesení, vysvětlení významu usnesení a poučení o opravných prostředcích, stěžovatel uvedl, že si ponechává lhůtu. Opis usnesení obvodního soudu byl obhájci stěžovatele doručen do datové schránky dne 12. 2. 2020 a samotný stěžovatel jej pak převzal osobně spolu s jeho překladem dne 26. 2. 2020 (l. č. 131 procesního spisu). V souladu s výše uvedenými východisky a především pak vzhledem k tomu, že obvodní soud rozhodl o osobní svobodě stěžovatele, je nutné počátek běhu lhůty pro podání stížnosti proti dotčenému usnesení obvodního soudu odvíjet až od doručení jeho opisu spolu s překladem stěžovateli (§ 28 odst. 3 tr. řádu). Lhůta k podání instanční stížnosti proto počala běžet dnem 26. 2. 2020. Stěžovatel, resp. jeho obhájce nicméně podal blanketní stížnost proti usnesení obvodního soudu o ponechání ve vazbě ze dne 5. 2. 2020 prostřednictvím datové schránky již dne 14. 2. 2020, jak dokládá záznam o ověření elektronického podání doručeného na elektronickou podatelnu (l. č. 140 procesního spisu) a tuto doplnil dne 21. 2. 2020 (l. č. 143

procesního spisu). Odmítl-li tedy městský soud pro opožděnost stížnost zpracovanou obhájcem stěžovatele, která byla okresnímu soudu doručena dne 14. 2. 2020, postupoval zjevně v rozporu s výše citovanými nálezy, a závěr, že stížnost nebyla podána včas, tak nemůže obstát. Tento závěr pak ostatně potvrdil i sám městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti.

25. Stěžovatel se v době rozhodování o ústavní stížnosti nachází ve výkonu trestu odnětí svobody. Tato skutečnost však na výše uvedeném ničeho nemění. Soudní přezkum rozhodnutí o vazbě má význam pro dotčenou osobu bez ohledu na to, zda vazba stále trvá. Takový závěr je v rozhodovací praxi Ústavního soudu již ustálen. Porušení ústavně zaručených základních práv a svobod osoby, která byla ve vazbě na základě nezákonného rozhodnutí nebo v ní zůstala bez rozhodnutí o ponechání ve vazbě po uplynutí zákonem stanovené lhůty, není zhojeno jejím propuštěním z vazby nebo převedením do výkonu trestu. Skutečnost, že stěžovatel již není ve vazbě, nečiní ústavní stížnost proti takovému rozhodnutí či jinému zásahu neopodstatněnou [srov. např. náleze ze dne 21. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 385/03 (N 59/33 SbNU 95), náleze ze dne 7. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 1348/07 (N 124/50 SbNU 79), náleze ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2208/13 (N 215/71 SbNU 517), náleze ze dne 7. 7. 2020 sp. zn. IV. ÚS 652/20 (N 146/101 SbNU 23) nebo náleze ze dne 29. 9. 2020 sp. zn. III. ÚS 3939/19 (N 190/102 SbNU 171)]. Zájem obviněného na posouzení zákonnosti vazby může být dán i poté, ať už bude usilovat jen o pouhé konstatování její nezákonnosti, jež samotné pro něj může představovat určitou satisfakci, nebo se bude následně domáhat i náhrady škody. Podle stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 (ST 25/49 SbNU 673), které se situaci, kdy Ústavní soud rozhoduje o vazbě v době, kdy již vazba netrvá, věnuje, by problematický neměl být ani postup orgánů činných v trestním řízení po zrušení vazebního rozhodnutí v situaci, kdy stěžovatel byl již v mezidobí z vazby propuštěn na svobodu, nebo mu byl nařízen výkon trestu odnětí svobody, případně bylo řízení proti němu pravomocně skončeno uložením jiného trestu či bylo od uložení trestu upuštěno nebo bylo řízení pravomocně zastaveno.

26. Poukazoval-li městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti na skutečnost, že i přes svůj závěr o opožděnosti stížnosti se v napadeném usnesení otázkou důvodnosti či opodstatněnosti trvání vazby meritorně zabýval, pak jeho konstatování v této části napadeného rozhodnutí nemůže v ústavní rovině obstát. Není totiž náležitě odůvodněno v rozsahu, který odpovídá konstantní judikatuře Ústavního soudu, neboť je toliko obecným konstatováním důvodnosti vazby, aniž by se vypořádalo s argumenty stěžovatele způsobem, který odpovídá míře jejich závažnosti [viz např. náleze ze dne 9. 4. 2008 sp. zn. I. ÚS 1589/07 (N 69/49 SbNU 45), bod 11; náleze ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 289/06 (N 138/53 SbNU 717); náleze ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565); z poslední doby viz např. náleze ze dne 31. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1167/17 (N 134/86 SbNU 273), bod 29; náleze ze dne 4. 12. 2018 sp. zn. II. ÚS 3491/18 (N 197/91 SbNU 449)]. Nadto je třeba uvést, že tuto vadu nemůže zhojit ani doplnění odůvodnění učiněné (až) ve vyjádření k ústavní stížnosti.

VI. Závěr

27. Podle čl. 90 Ústavy jsou soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům; pravomoc soudu je nezadatelná a obecné soudy se jí nemohou zprostit, obrátí-li se na ně účastník řízení v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, domáhaje se svých práv stanoveným postupem. Postupuje-li přitom účastník v souladu s právní úpravou a relevantní judikaturou, není možné výklad jednotlivých pojmů zúžit v jeho neprospěch.

28. Na ústavní stížnosti napadené usnesení městského soudu je nutno hledět jako na rozporné se stěžovatelovým právem na přístup k soudu zaručeným v čl. 36 odst. 1 Listiny a právem na spravedlivý proces zaručeným v čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

29. Pro ústavně nekonformním způsobem určený počátek běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení o trvání vazby a v důsledku toho nesprávné zamítnutí této stížnosti pro

opožděnost nelze v tomto případě situaci řešit jinak než zrušením napadeného usnesení městského soudu. Ten nově rozhodne o stížnosti proti usnesení obvodního soudu a řádně se vypořádá s argumentací stěžovatele ve vztahu k ústavnosti a zákonnosti tohoto usnesení, ale i s námitkou nedodržení tříměsíční lhůty k přezkumu stěžovatelovy vazby, pakliže ji stěžovatel vznesl.

30. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud stěžovatelově ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení městského soudu zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

31. Součástí projednávané ústavní stížnosti je návrh stěžovatele, jímž žádá, aby náklady jeho právního zastoupení zaplatil stát. Z dikce ustanovení § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyplývá, že tomuto návrhu je možno vyhovět, jen „odůvodňují-li to osobní a majetkové poměry stěžovatele“. Návrh na náhradu nákladů zastoupení musí být proto náležitě odůvodněn a doložen. V ústavní stížnosti sice tyto náklady stěžovatel předběžně specifikuje (2 úkony právní služby, 2 režijní paušály), svůj návrh pak odůvodnil poukazem na své majetkové poměry a na podrobnosti obsažené ve spisu, z nich se však nepodává jeho aktuální majetková situace, což vede Ústavní soud k rozhodnutí jeho návrhu nevyhovět.

II

II. Usnesení

Usn. č. 16**Nedostatek aktivní legitimace k podání ústavní stížnosti na straně zdravotní pojišťovny jakožto nositelky veřejné moci
(sp. zn. I. ÚS 2837/20 ze dne 19. října 2020)**

I. Ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky představuje procesní prostředek vymezený přímo ústavním pořádkem, jehož účelem je zajistit, aby se každý mohl domoci ochrany svých ústavně zaručených základních práv a svobod proti jakémukoliv zásahu orgánu veřejné moci. Oprávnění k podání ústavní stížnosti ovšem přichází v úvahu jen za předpokladu, že ten, kdo ji podává, tak činí jako subjekt způsobilý být nositelem základních práv a svobod. Nelze je naopak přiznat tomu, kdo v právním vztahu, jehož se týká jím tvrzený zásah orgánu veřejné moci, sám vystupoval jako nositel veřejné moci, neboť nositel veřejné moci z povahy věci není a nemůže být nositelem základních práv a svobod. Domáhá-li se proto fyzická nebo právnická osoba, která je současně nositelkou veřejné moci, ochrany svých základních práv a svobod ústavní stížností, je třeba vždy rozlišovat, zda tvrzeným nezákonným zásahem orgánu veřejné moci měla být zkrácena na svých právech právě jako nositelka veřejné moci, což by její oprávnění k podání ústavní stížnosti vylučovalo, nebo zda měla být zkrácena na svých právech jako fyzická nebo právnická osoba bez ohledu na uvedené postavení. V takovém případě by toto oprávnění měla.

II. V řízení o žalobě podle § 82 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění zákona č. 303/2011 Sb., kterou se právnická osoba podnikající v oblasti distribuce zdravotnických prostředků domáhá ochrany proti nezákonnému zásahu do jejích práv, jenž měl spočívat v tom, že zdravotní pojišťovna podle příslušných částí oddílu C přílohy č. 3 k zákonu č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném do 31. 12. 2018, fakticky snížila úhrady z veřejného zdravotního pojištění za některé žalobkyní distribuované zdravotnické prostředky, je zdravotní pojišťovna účastnicí řízení jako nositelka veřejné moci, která svým zásahem autoritativně stanovila meze práva podnikat výrobcům, dovozcům a distributorům zdravotnických prostředků. Rozsudek správního soudu, kterým byla takováto žaloba shledána důvodnou, se dotýká výlučně výkonu zákonného oprávnění zdravotní pojišťovny stanovit výši úhrad z veřejného zdravotního pojištění za zdravotnické prostředky a její případná povinnost uhradit žalobkyni za zdravotnické prostředky vyšší než původně stanovenou částku jde k tíži veřejného zdravotního pojištění. Zdravotní pojišťovna není oprávněna podat ústavní stížnost proti tomuto rozsudku podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl soudcem zpravodajem Pavlem Rychetským o ústavní stížnosti a) České průmyslové zdravotní pojišťovny, sídlem Jeremenkova 161/11, Ostrava, b) Oborové zdravotní pojišťovny zaměstnanců bank, pojišťoven a stavebnictví, sídlem Roškotova 1225/1, Praha 4 – Braník, c) RBP, zdravotní pojišťovny, sídlem Michálkovická 967/108, Ostrava, d) Vojenské zdravotní pojišťovny České republiky, sídlem Drahojlovská 1404/4, Praha 9 – Libeň, e) Zaměstnanecké pojišťovny Škoda, sídlem Husova 302, Mladá Boleslav, a f) Zdravotní

pojišťovny ministerstva vnitra České republiky, sídlem Vinohradská 2577/178, Praha 3 – Vinohrady, všech zastoupených doc. JUDr. Petrem Šustkem, Ph.D., sídlem Veleslavínova 59/3, Praha 1 – Staré Město, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 5. srpna 2020 č. j. 10 Ad 6/2013-463 a rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 27. února 2020 č. j. 4 Ads 244/2018-131, za účasti Nejvyššího správního soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a obchodní společnosti HARTMANN – RICO, a. s., sídlem Masarykovo náměstí 77, Veverská Bítýška, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 5. 10. 2020, navrhly stěžovatelky zrušení napadených rozsudků z důvodu, že měla být porušena jejich základní práva podle čl. 2 odst. 2, čl. 11 odst. 1, čl. 31 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatelky jsou resortními, oborovými, podnikovými či dalšími zdravotními pojišťovnami (dále jen „zaměstnanecké pojišťovny“), jejichž postavení je upraveno zákonem České národní rady č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách, ve znění pozdějších předpisů. V řízení před správními soudy, zahájeném žalobou podanou dne 4. 3. 2013, vedlejší účastnice, která je distributorkou stomických zdravotnických prostředků v České republice, brojila proti snížení úhrady některých jí distribuovaných zdravotnických prostředků. Toto snížení, k němuž došlo od 1. 1. 2013, bylo deklarováno prostřednictvím aktualizovaného číselníku zdravotnických prostředků Svazu zdravotních pojišťoven České republiky, v němž jsou stěžovatelky jako zaměstnanecké pojišťovny sdruženy. Podle vedlejší účastnice mělo ke snížení úhrady dojít v rozporu s § 15 odst. 11 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném do 31. 12. 2018, (dále jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“) a oddílem C přílohy č. 3 k tomuto zákonu. Žaloba byla formulována tak, že směřovala proti rozhodnutí stěžovatelek, eventuálně proti jejich nezákonnému zásahu.

3. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) žalobu nejprve zamítl rozsudkem ze dne 28. 5. 2013 č. j. 10 Ad 6/2013-149 z důvodu, že výrobci a distributoři zdravotnických prostředků nejsou přímo dotčeni stanovením výše jejich úhrady z veřejného zdravotního pojištění. Tento závěr odpovídal tehdejší ustálené rozhodovací praxi správních soudů. Kasační stížnost vedlejší účastnice proti tomuto rozhodnutí byla zamítnuta rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 10. 2013 č. j. 4 Ads 60/2013-73. K ústavní stížnosti vedlejší účastnice byl posledně uvedený rozsudek nicméně zrušen nálezem Ústavního soudu ze dne 27. 6. 2017 sp. zn. II. ÚS 315/14 (N 112/85 SbNU 837), podle něhož stanovením výše úhrady zdravotnických prostředků k přímému zásahu do právní sféry vedlejší účastnice došlo. Nejvyšší správní soud následně rozsudkem ze dne 31. 8. 2017 č. j. 4 Ads 60/2013-141 zrušil kasační stížností napadený rozsudek městského soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

4. V pokračujícím řízení městský soud rozhodoval o upraveném návrhu vedlejší účastnice, který byl nově koncipován jako žaloba proti nezákonnému zásahu. Rozsudkem ze dne 29. 6. 2018 č. j. 10 Ad 6/2013-343 určil, že zásah stěžovatelek, kterým tyto od 1. 1. 2013

snížily úhrady (ve výroku rozsudku blíže specifikovaných) 80 zdravotnických prostředků distribuovaných vedlejší účastníci, byl nezákonný (výrok I), a přikázal stěžovatelkám, aby obnovily stav před nezákonným zásahem, a to tak, že budou tyto zdravotnické prostředky hradit z veřejného zdravotního pojištění do výše, v níž je hradily ke dni 31. 12. 2012 podle číselníku zdravotnických prostředků Svazu zdravotních pojišťoven České republiky v tehdejší znění (výrok II). Městský soud odmítl žalobu v části, v níž se vedlejší účastnice domáhala, aby soud stěžovatelkám přikázal upravit číselník zdravotnických prostředků Svazu zdravotních pojišťoven České republiky (výrok III), a zamítl žalobu v části, v níž se vedlejší účastnice domáhala, aby soud stěžovatelkám přikázal hradit uvedené zdravotnické prostředky ve výši 100 % jejich ceny ke konečnému spotřebiteli (výrok IV). Stěžovatelkám byla uložena povinnost k náhradě nákladů řízení vedlejší účastnice (výrok V) a vedlejší účastnici byla vrácena část zaplaceného soudního poplatku (výrok VI).

5. Toto rozhodnutí bylo ve výroci I, II a V zrušeno rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 2. 2020 č. j. 4 Ads 244/2018-131 z důvodu vadné formulace výroku, který obsahoval jak určovací, tak příkazující výrok. Jinak se ale tento soud s věcnými závěry městského soudu ztotožnil a nepřisvědčil kasačním námitkám týkajícím se tvrzených vad řízení. Ve věci tak znovu rozhodoval městský soud, který rozsudkem ze dne 5. 8. 2020 č. j. 10 Ad 6/2013-463 určil, že zásah stěžovatelek spočívající v tom, že s účinností od 1. 1. 2013 snížily úhradu 80 zdravotnických prostředků distribuovaných vedlejší účastníci, byl nezákonný (výrok I), a znovu rozhodl i o povinnosti stěžovatelek k náhradě nákladů řízení vedlejší účastnici (výrok II).

6. Závěry správních soudů vyslovené v napadených rozsudcích lze stručně shrnout tak, že stěžovatelky snížením úhrad některých zdravotnických prostředků, provedeným na základě příslušných částí oddílu C přílohy č. 3 k zákonu o veřejném zdravotním pojištění, fakticky zasáhly do práv vedlejší účastnice, jejíž podnikatelská činnost spočívá v distribuci těchto zdravotnických prostředků. Šlo o přímý jednorázový zásah s trvajícím účinkem. Zákonná úprava, která zmocnění k takovéto regulaci úhrad svěřila zdravotním pojišťovnám, byla (společně s částí § 15 odst. 12 zákona o veřejném zdravotním pojištění) zrušena nálezem ze dne 30. 5. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 3/15 (N 89/85 SbNU 503; 231/2017 Sb.) a vykonatelnost tohoto nálezu byla stanovena uplynutím dne 31. 12. 2018. Správní soudy konstatovaly, že nedodržení požadavku transparentnosti a přezkoumatelnosti postupu stěžovatelek zakládalo nezákonnost i podle tímto nálezem zrušené zákonné úpravy, která se měla nadále použít ve vztahu k období před vykonatelností nálezu. Stejně pochybení přitom shledaly i v posuzované věci. Stěžovatelky měly snížit úhradu zdravotnických prostředků na základě postupu provedeného Všeobecnou zdravotní pojišťovnou České republiky, který nebyly schopny dostatečně konkrétně popsat a ani jim nebyl znám. Vedlejší účastnice ani zájmová sdružení, která hájí její zájmy, zároveň nebyly o chystané změně úhrad a jejím způsobu dopředu informovány. Podle správních soudů nebylo porušeno jen právo vedlejší účastnice podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny, ale také základní zásady správní činnosti vyjádřené v § 2 odst. 3 a § 4 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

III. Argumentace stěžovatelek

7. V ústavní stížnosti stěžovatelky namítají nepřípustné retroaktivní vztažení závěrů obsažených v nálezem sp. zn. Pl. ÚS 3/15 k období před 1. 1. 2019. Odmítají, že by postupovaly v rozporu s tehdejší zákonnou úpravou. V době, kdy mělo dojít k zásahu, jehož se týkala žaloba vedlejší účastnice, postupoval celý trh distributorů a výrobců zdravotnických prostředků v dobré víře v platnost číselníků, které vydávaly Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky a prostřednictvím Svazu zdravotních pojišťoven České republiky také stěžovatelky. Správní soudy měly stěžovatelkám vytknout nesplnění povinností, které jim ale tehdejší zákonná úprava nestanovila. Tím jim ve své podstatě uložily tyto povinnosti nad rámec zákona

a arbitrárně rozhodly, že nebyly splněny. V řízení před správními soudy mělo být porušeno i právo stěžovatelek na spravedlivý proces. Z provedených důkazů nevyplývá závěr o nezákonnosti jejich postupu, nýbrž je z nich zřejmá koncepce zjišťování výše úhrad a metodika postupu. Rozhodný klíč ke zjištění výše úhrady musel být variabilní, aby zohledňoval nabídku trhu zdravotnických prostředků. Jen tak mohl být naplněn zákonný požadavek zajištění dostatečného množství hrazených zdravotnických prostředků podle jejich potřeby ke vhodné léčbě pacientů. Klíč k zjišťování výše úhrady se v období před a po 1. 1. 2013 nijak nezměnil. Napadené rozsudky jsou proto v závěru o netransparentnosti a nepředvídatelnosti výsledného stanovení úhrad překvapivé. V neposlední řadě mělo být porušeno právo stěžovatelek vlastnit majetek a užívat jej způsobem souladným se zákonem. Tento zásah dopadá i na pojištěnce, kteří mají právo, aby jim stěžovatelky způsobem podle zákona o veřejném zdravotním pojištění hradily zdravotní služby.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud se předně zabýval otázkou, zda jsou splněny předpoklady pro věcné posouzení ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

9. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje; to platí i pro mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřipustný z důvodů záviselých na jeho uvážení.

10. Takto vyjádřená subsidiarita ústavní stížnosti se po stránce materiální projevuje v požadavku, aby Ústavní soud zasahoval na ochranu ústavně zaručených základních práv a svobod až v okamžiku, kdy ostatní orgány veřejné moci nejsou schopny protiústavní stav napravit. Ústavní stížnost je proto zásadně přípustná jen proti rozhodnutím „konečným“, tj. rozhodnutím o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práva. Zpravidla půjde o ta rozhodnutí, jimiž se soudní či jiné řízení končí. Povahu „konečného“ rozhodnutí ale mohou mít i jiná rozhodnutí vydaná v tomto řízení, uzavírají-li určitou jeho dílčí část, přestože řízení jako celek dosud neskončilo, a jsou-li současně způsobilá bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv a svobod stěžovatele [srov. např. nález ze dne 12. 1. 2005 sp. zn. III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53) nebo stanovisko pléna ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.), bod 2].

11. Napadeným rozsudkem Nejvyššího správního soudu byly zrušeny některé výroky předcházejícího rozsudku městského soudu, vůči nimž směřovala kasační stížnost stěžovatelek, nebylo jím však pravomocně skončeno řízení před správními soudy a jeho účastníci mohli v tomto řízení nadále uplatňovat procesní prostředky k ochraně svých práv. V souladu s ustálenou rozhodovací praxí Ústavního soudu napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu nelze považovat za rozhodnutí, které by uzavíralo určité předmětem identifikovatelné stadium řízení nebo které by bylo způsobilé bezprostředně zasáhnout do základních práv účastníků řízení. Nic na tom nemění ani okolnost, že městský soud je vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu vysloveným v napadeném rozsudku. Tato okolnost totiž není překážkou k ústavněprávní oponentuře proti konečnému rozhodnutí ve věci (např. usnesení ze dne 24. 7. 2008 sp. zn. III. ÚS 1493/08). I kdyby byl navíc napadený rozsudek městského soudu zrušen nálezem Ústavního soudu, v dalším řízení by městský soud byl vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu, který by se s ohledem na čl. 89 odst. 2 Ústavy prosadil bez ohledu na to, že z dřívějšího kasačního rozsudku Nejvyššího správního soudu vydaného ve stejné věci vyplývá právní názor odlišný [například nález ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. IV. ÚS 290/03 (N 34/32 SbNU 321)]. Ústavní stížnost je tudíž podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v části, ve které směřuje vůči napadenému rozsudku Nejvyššího správního soudu, nepřipustná.

12. Ústavní soud dále konstatuje, že v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy stanoví § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu oprávnění podat ústavní stížnost fyzickým a právnickým osobám, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byly účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno jejich základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Ústavní stížnost představuje procesní prostředek vymezený přímo ústavním pořádkem, jehož účelem je zajistit, aby se každý mohl domoci ochrany svých ústavně zaručených základních práv a svobod proti jakémukoli zásahu orgánu veřejné moci. Oprávnění k podání ústavní stížnosti ovšem přichází v úvahu jen za předpokladu, že ten, kdo ji podává, tak činí jako subjekt způsobilý být nositelem základních práv a svobod. Nelze je naopak přiznat tomu, kdo v právním vztahu, jehož se týká jím tvrzený zásah orgánu veřejné moci, sám vystupoval jako nositel veřejné moci, neboť nositel veřejné moci z povahy věci není a nemůže být nositelem základních práv a svobod [např. usnesení ze dne 10. 2. 1998 sp. zn. II. ÚS 416/97 (U 10/10 SbNU 369), stanovisko pléna ze dne 9. 11. 1999 sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 (ST 9/16 SbNU 372), usnesení ze dne 1. 2. 2002 sp. zn. II. ÚS 18/02 (U 5/25 SbNU 361), usnesení ze dne 24. 11. 2008 sp. zn. I. ÚS 2695/08 (U 11/51 SbNU 819) nebo usnesení ze dne 24. 2. 2016 sp. zn. II. ÚS 439/16 (U 2/80 SbNU 693)]. Domáhá-li se proto fyzická nebo právnická osoba, která je současně nositelkou veřejné moci, ochrany svých základních práv a svobod ústavní stížností, je třeba vždy rozlišovat, zda tvrzeným nezákonným zásahem orgánu veřejné moci měla být zkrácena na svých právech právě jako nositelka veřejné moci, což by její oprávnění k podání ústavní stížnosti vylučovalo, nebo zda měla být zkrácena na svých právech jako fyzická nebo právnická osoba bez ohledu na uvedené postavení. V takovém případě by toto oprávnění měla [např. náleze ze dne 2. 11. 2004 sp. zn. IV. ÚS 630/03 (N 162/35 SbNU 215) nebo náleze ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. IV. ÚS 1146/16 (N 101/85 SbNU 679)].

13. V řízení o žalobě podle § 82 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění zákona č. 303/2011 Sb., kterou se vedlejší účastnice jako právnická osoba podnikající v oblasti distribuce zdravotnických prostředků domáhá ochrany proti nezákonnému zásahu do jejích práv, jenž měl spočívat v tom, že stěžovatelky jako zaměstnanecké pojišťovny (tedy zdravotní pojišťovny) podle příslušných částí oddílu C přílohy č. 3 k zákonu o veřejném zdravotním pojištění fakticky snížily úhrady z veřejného zdravotního pojištění za některé jí distribuované zdravotnické prostředky, jsou zdravotní pojišťovny účastnicemi řízení jako právnické osoby, kterým bylo zákonem svěřeno rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob v oblasti veřejné správy [§ 4 odst. 1 písm. a) soudního řádu správního], tedy jako nositelky veřejné moci, které svým zásahem autoritativně stanovily meze práva podnikat výrobcům, dovozcům a distributorům zdravotnických prostředků, včetně vedlejší účastnice. Napadený rozsudek městského soudu, kterým byla takováto žaloba shledána důvodnou, se dotýká výlučně výkonu zákonného oprávnění stěžovatelek stanovit výši úhrad z veřejného zdravotního pojištění za zdravotnické prostředky, a jejich případná povinnost uhradit vedlejší účastnici za zdravotnické prostředky vyšší než původně stanovenou částku jde k tíži veřejného zdravotního pojištění. Je tedy zjevné, že vzhledem ke svému postavení jako nositelky veřejné moci, které bylo jednoznačně vyjádřeno v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/15, jakož i v dalších na tento náleze navazujících rozhodnutích Ústavního soudu (včetně nálezu sp. zn. II. ÚS 315/14), stěžovatelky nejsou oprávněny podat ústavní stížnost proti tomuto rozsudku podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu (srov. usnesení ze dne 3. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2783/08). Tento závěr lze vztáhnout i na tu část jejich ústavní stížnosti, kterou navrhuji zrušení napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu.

V. Závěr

14. Z těchto důvodů Ústavní soud mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl ústavní stížnost stěžovatelek podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jako podanou

osobami k tomu zjevně neoprávněnými a zčásti také podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřipustnou.

Usn. č. 17**Spor o rozsah kompetencí mezi Veřejným ochráncem práv a Ministerstvem vnitra v souvislosti s řízením o udělení státního občanství
(sp. zn. Pl. ÚS 19/19 ze dne 20. října 2020)**

I. Spor o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy podle čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy České republiky se může týkat jakéhokoli výkonu veřejné moci státním orgánem nebo orgánem územní samosprávy. Nemusí jít přitom jen o pozitivní či negativní spor dvou orgánů veřejné moci o to, který z nich je oprávněn vydat v určité věci rozhodnutí nebo učinit opatření či zásah v nejširším slova smyslu. Nelze totiž vyloučit, že spor o rozsah kompetencí bude reflektovat specifika vymezení té které kompetence, jak je tomu například u sporů týkajících se sdílené kompetence, k jejímuž výkonu vyžaduje orgán veřejné moci součinnost jiného orgánu veřejné moci. Uvedené ovšem nemění nic na tom, že podstatou sporu o rozsah kompetencí může být pojmově toliko otázka, zda určitá kompetence náleží orgánu veřejné moci, a nikoliv spor o to, zda je její výkon v tom kterém případě v souladu s právními předpisy. Spor o rozsah kompetencí nezahrnuje jakýkoliv spor o výklad práva mezi orgány veřejné moci, jenž se týká výkonu určité jejich kompetence.

II. Spor mezi Veřejným ochráncem práv a Ministerstvem vnitra, zda z oprávnění Veřejného ochránce práv podle § 15 odst. 2 písm. b) zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, při šetření podnětu žádat o předložení spisů a jiných písemností vyplývá povinnost Ministerstva vnitra předložit mu stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky vyžádaná podle § 22 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky), pro účely řízení ve věci udělení státního občanství České republiky, není sporem o rozsah kompetencí podle čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy České republiky.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a soudců Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu Veřejného ochránce práv na rozhodnutí sporu o rozsah kompetencí mezi Veřejným ochráncem práv a Ministerstvem vnitra ohledně rozsahu oprávnění Veřejného ochránce práv při provádění šetření vedeného pod sp. zn. 7064/2017/VOP/MV, jež se týká postupu Ministerstva vnitra při rozhodování o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky, za účasti Ministerstva vnitra jako účastníka řízení, takto:

Návrh se odmítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Návrhem, jenž byl Ústavnímu soudu doručen dne 27. 9. 2019, navrhla Veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., (dále též jen „navrhovatelka“), aby Ústavní soud rozhodl v řízení ve sporech o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy nálezem, že Veřejný ochránce práv je při šetření, vedeném pod sp. zn. 7064/2017/VOP/MV, na základě § 1 odst. 1 a 2 zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Veřejném ochránci práv“) příslušný k výkonu kontroly nad postupem Ministerstva vnitra při rozhodování o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky z důvodu ohrožení bezpečnosti státu podle § 22 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky), a proto je oprávněn seznamovat se v plném rozsahu se všemi podklady vydaných rozhodnutí, včetně stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky poskytnutých Ministerstvu vnitra pro účely správního řízení, jež mohou obsahovat utajované informace, a hodnotit postup Ministerstva vnitra z hlediska kritérií podle § 1 odst. 1 zákona o Veřejném ochránci práv.

II. Postup navrhovatelky předcházející podání návrhu

2. Navrhovatelka zahájila na základě podnětu ze dne 3. 11. 2017, vedeného pod sp. zn. 7064/2017/VOP/MV, šetření týkající se zamítnutí žádosti podatelů o udělení státního občanství České republiky podle § 22 odst. 3 zákona o státním občanství České republiky z důvodu ohrožení bezpečnosti státu. Dne 4. 12. 2017 písemně požádala ředitele odboru všeobecné správy Ministerstva vnitra, aby jí byl předložen spis, včetně písemností, které jsou vyloučeny ze spisu z důvodu utajení. Na základě této žádosti nahlédla dne 3. 1. 2018 do správního spisu a bylo jí předloženo jedno stanovisko klasifikované stupněm utajení Vyhrazené. Na základě takto zjištěných skutečností se navrhovatelka obrátila dne 1. 2. 2018 na ministra vnitra dopisem, v němž vytkla správnímu orgánu, že při rozhodování o udělení státního občanství v rozporu s rozhodovací praxí Ústavního soudu neprovedl test proporcionality a že jej vzhledem k obsahu utajované informace provést ani nemohl.

3. Ministr vnitra Mgr. Lubomír Metnar přípisem ze dne 22. 2. 2018 odpověděl, že vedle stanoviska, které si opatří správní orgán v prvním stupni, se vyhotovují i podrobnější stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky pro účely řízení o rozkladu. V takovém případě je možné dostatečně posoudit charakter a intenzitu ohrožení bezpečnostních zájmů při respektování principu proporcionality. Na následnou žádost navrhovatelky ze dne 10. 4. 2018, aby jí byla zpřístupněna stanoviska, která byla použita v řízení o rozkladu, reagoval ministr vnitra přípisem ze dne 3. 5. 2018, v němž sice uznal její právo seznamovat se s utajovanými informacemi všech stupňů, zároveň ale vyjádřil názor, že není splněna podmínka podle § 6 odst. 1, § 11 odst. 1 a § 58 odst. 2 zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, (dále jen „zákon o ochraně utajovaných informací“), že přístup k utajované informaci musí daná osoba nezbytně potřebovat k výkonu své funkce. Ministr vnitra v přípisu stanovil také pravidla, podle kterých bude zpřístupňovat podkladové materiály. Podle těchto pravidel Veřejný ochránce práv může nahlížet bez omezení do stanovisek Policie České republiky, které si vyžaduje Ministerstvo vnitra k žádostem o udělení státního občanství České republiky, avšak jen pro potřeby prvoinstančního řízení. Do stanovisek zpravodajských služeb České republiky bude umožněno nahlížet, dá-li k tomu souhlas příslušná zpravodajská služba.

4. Z kontextu uvedené odpovědi ministra vnitra mělo podle navrhovatelky vyplynout, ačkoli to nebylo výslovně uvedeno, že při předchozím nahlédnutí do spisu a podkladů dne 3. 1. 2018 jí bylo předloženo pouze stanovisko Policie České republiky, ale již nikoli stanoviska

zpravodajských služeb České republiky. Při nahlížení se však nedozvěděla, že jí některé podklady nebyly předloženy. Dopisem ze dne 20. 8. 2018 se proto snažila vysvětlit ministru vnitra, že k výkonu své funkce potřebuje nezbytně znát všechny podklady, jinak není s to podnět vyřídit a svou působnost naplnit. Ministr vnitra Jan Hamáček v přípisu ze dne 21. 9. 2018 setrval na stanovisku svého předchůdce s tím, že zpřístupnění podkladů by nebylo vhodné. Dne 11. 10. 2018 se navrhovatelka opětovně obrátila na ministra vnitra s požadavkem, ve kterém zopakovala, že znalost podkladů je nezbytná k výkonu její funkce, a současně oznámila, že pokud jí nebude vyhověno, obrátí se na vládu. Ministr vnitra vyjádřil v přípisu ze dne 7. 11. 2018 názor, že stanoviska nelze zpřístupnit, protože působnost Veřejného ochránce práv se nevztahuje na zpravodajské služby České republiky. Své stanovisko označil za konečné.

5. Vzhledem k postupu ministra vnitra navrhovatelka dopisem ze dne 18. 2. 2019 podle § 20 odst. 2 písm. a) zákona o Veřejném ochránci práv sdělila vládě, že Ministerstvo vnitra jí brání v šetření, neboť jí odmítá předložit vyžádané písemnosti. Požádala vládu, aby ministru vnitra uložila povinnost zajistit dodržování povinnosti Ministerstva vnitra podle § 15 odst. 2 písm. b) zákona o Veřejném ochránci práv a zpřístupnit jí při jejím šetření veškeré podklady pro vydání rozhodnutí v řízení o žádosti o udělení státního občanství České republiky, včetně stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky, jež obsahují utajované informace. Vláda materiál projednala a usnesením ze dne 4. 3. 2019 č. 152 vzala vyznění na vědomí a s postupem Ministerstva vnitra vyslovila souhlas.

6. Dále navrhovatelka dne 23. 4. 2019 podle § 24 odst. 1 písm. b) zákona o Veřejném ochránci práv informovala Poslaneckou sněmovnu o případech, v nichž se jí nepodařilo dosáhnout dostatečných opatření k nápravě ani postupem vyznění nadřízeného úřadu či vlády. Na tuto zprávu reagovala předsedkyně Petičního výboru Poslanecké sněmovny prof. JUDr. Helena Válková, CSc., dopisem ze dne 5. 6. 2019 adresovaným Ministerstvu vnitra, ve kterém požádala o zjednání nápravy. Ministerstvo vnitra tento požadavek odmítlo přípisem ze dne 25. 6. 2019.

III. Argumentace navrhovatelky

7. Navrhovatelka navrhl, aby Ústavní soud vymezil rozsah kompetencí Veřejného ochránce práv při výkonu kontroly a dozoru nad postupem Ministerstva vnitra při rozhodování o udělení státního občanství České republiky. Rozsah kontrolní kompetence Veřejného ochránce práv podle § 1 odst. 1 a 2 a § 15 odst. 2 písm. b) zákona o Veřejném ochránci práv ve spojení s § 11 zákona o státním občanství České republiky podle jejího názoru implicitně zahrnuje i oprávnění, aby se seznamoval se všemi podklady správního řízení o žádosti o udělení státního občanství České republiky, včetně všech stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky pro oba stupně řízení, a aby v rámci své působnosti zhodnotil jejich posouzení ze strany Ministerstva vnitra. Ministerstvo vnitra takto vymezený rozsah uvedené kontrolní kompetence popírá, přestože není oprávněno činit opatření nebo zásahy, jimiž Veřejnému ochránci práv nezpřístupní podklady užit v uvedeném řízení. Mezi Veřejným ochráncem práv a Ministerstvem vnitra má proto existovat „spor o rozsah kompetencí“ podle čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), k jehož rozhodnutí je příslušný Ústavní soud.

8. Podle navrhovatelky pojem „spor o rozsah kompetencí“ nelze zužovat pouze na tradiční správněprávní pojetí kompetenčních sporů. Samotný pojem „kompetence“ nedefinuje žádný právní předpis, v nejobecnější rovině jím však je třeba rozumět rozsah toho, co orgán smí, má nebo je oprávněn činit. Tomuto širšímu pojetí odpovídá i způsob, jakým jsou podrobnosti tohoto řízení upraveny v zákonu č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). V jeho § 120 je zavedena legislativní zkratka „rozhodnutí“ zahrnující nejen rozhodnutí, které je orgán příslušný vydat, ale také opatření nebo jiné zásahy, které je oprávněn činit. Tím tento zákon prakticky usiluje

o vyčerpávající popis výkonu veřejné moci, ať už vůči osobám navenek, nebo jiným orgánům. Za obsah kompetenčních sporů lze považovat i dotčení nebo omezení ve výkonu kompetence jednoho státního orgánu výkonem kompetence jiného státního orgánu. Navrhovatelka považuje svou kontrolní kompetenci, z níž vyplývá i její možnost seznámit se s podklady, na jejichž základě bylo vydáno rozhodnutí jiného orgánu, a následně toto rozhodnutí zhodnotit ve světle těchto podkladů, za kompetenci činit opatření, výjimečně zásahy podle § 120 zákona o Ústavním soudu. Ostatně § 1 odst. 11 zákona o Veřejném ochránci práv stanoví, že „ochránce není oprávněn zasahovat do činnosti a rozhodování úřadů a zařízení jinak, než jak stanoví tento zákon“. Z toho plyne, že zasahuje-li způsobem a v případech předvídaných citovaným zákonem, jde o zásah oprávněný a zákonný, a tedy učiněný v rámci kompetence.

9. Protože rozhodování Ústavního soudu je rozhodováním výjimečným, subsidiárním a nástrojem *ultima ratio*, navrhovatelka využila ve věci všech možných přesvědčovacích nástrojů. Dokonce se po změně obsazení funkce ministra vnitra pokusila o změnu jeho stanoviska. Poté, co neuspěla, splnila svou zákonnou povinnost oznámit vládě porušení zákona a navrhla jí, aby přijala opatření k nápravě. Tento krok byl zjevně bezúspěšný. Protože Ministerstvo vnitra do dne podání návrhu neumožnilo navrhovatelce seznámit se s vyžádanými stanovisky, byl znemožněn řádný výkon její kontrolní kompetence podle § 1 odst. 1 a 2 zákona o Veřejném ochránci práv. Měly by tak být splněny všechny formální i materiální podmínky pro to, aby Ústavní soud meritorně rozhodl předložený kompetenční spor.

10. V průběhu vzájemné komunikace Ministerstvo vnitra uplatňovalo dva argumenty, pro které Veřejný ochránce práv nemá být oprávněn seznamovat se s předmětnými podklady. První argument, který byl užíván spíše z počátku sporu, spočíval v tvrzení, že Veřejný ochránce práv tyto podklady nepotřebuje. Takovéto hodnocení ovšem neobstojí. Veřejný ochránce práv a Ministerstvo vnitra jsou na sobě nezávislé státní orgány, které jsou si vzájemně nepodřízeny a které jsou nadány na sobě nezávislou kompetencí autonomního výkladu práva. Není v kompetenci Ministerstva vnitra hodnotit, co Veřejný ochránce práv nezbytně potřebuje k výkonu své funkce, či jinak definovat jeho kontrolní kompetenci. V předložené věci byla navíc stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky jediným podkladem, ze kterého správní orgán vycházel. Zda byl jeho postup v souladu se zákonem, nebylo možné verifikovat cestou analýzy rozhodnutí, protože podle zákona se takové rozhodnutí v podstatě neodůvodňuje a pouze se konstatují bezpečnostní důvody.

11. Pokud kontrolní kompetence Veřejného ochránce práv nemá být v případech, kdy je žádost o udělení státního občanství České republiky zamítána z důvodu ohrožení bezpečnosti státu, zcela vyprázdněna a popřena, je nezbytné, aby měl možnost seznámit se i s obsahem zmíněných stanovisek. Rovněž by tím byl vyprázdněn § 58 odst. 1 zákona o ochraně utajovaných informací. Lze si totiž jen stěží představit jinou situaci, kdy by Ministerstvo vnitra umožnilo přístup k těmto informacím. Na rozdíl od soudního přezkumu v tomto případě zákon ve vztahu k Veřejnému ochránci práv žádnou kompetenční výlukou nestanovil. Je namístě dodat, že možnost vyžádat si uvedená stanoviska není pro orgán ombudsmanského typu ničím neobvyklým. V této souvislosti lze odkázat i na dokument Principy ochrany a podpory instituce ombudsmana, přijatý Evropskou komisí pro demokracii prostřednictvím práva (Benátskou komisí) na jejím 118. plenárním zasedání (Benátky, 15.–16. 3. 2019, stanovisko č. 897/2017, č. j. CDL-AS(2019)005), podle něhož má mít ombudsman „právně vynutitelný nárok na neomezený přístup do veškeré relevantní dokumentace, databází a materiálů, včetně těch, které mohou být vyhrazené nebo podléhat režimu utajení“.

12. Druhý argument Ministerstva vnitra, užívaný více v pozdější fázi sporu, vycházel z toho, že § 1 odst. 9 zákona o Veřejném ochránci práv vyjímá z jeho působnosti zpravodajské služby České republiky a orgány činné v trestním řízení. K tomu je třeba dodat, že Policie České republiky, pokud poskytuje stanovisko Ministerstvu vnitra, není orgánem činným v trestním řízení. Toto stanovisko není dostupné podle trestního řádu a nepodléhá doзору státního

zástupce, popřípadě dohledu nadřízeného státního zastupitelství. Zpravidla se ve věci žádné trestní řízení ani nevede. I kdyby se však souběžně vedlo, tak v takovém případě se řízení ve věci udělení státního občanství České republiky obvykle přerušuje a vyčkává se výsledku trestního řízení. Jakékoli stanovisko poskytnuté Policií České republiky pro účely tohoto řízení tedy z povahy věci nemůže být aktem orgánu činného v trestním řízení a je stále jenom a pouze aktem správní povahy a mělo by být zpřístupněno Veřejnému ochránci práv.

13. Zákonnou výjimku z působnosti nelze použít ani u stanovisek zpravodajských služeb České republiky. Otázku působnosti je třeba vztahovat nikoli na původ podkladu, ale na činnost, kterou se s ním nakládá. V mnoha řízeních se používají podklady, které mají původ například v soukromém sektoru, ve zdravotnictví, ve veřejném vysokém školství, v profesní samosprávě a v oblasti samostatné působnosti územní samosprávy, což jsou oblasti vyňaté z působnosti Veřejného ochránce práv. Ten má ale plnou kompetenci zhodnotit, jak se s těmito podklady nakládá při výkonu státní správy (např. při provádění a hodnocení důkazů), aniž by měl působnost tyto podklady přezkoumávat nebo šetřit způsob jejich vzniku. Jako příklad lze uvést kontrolní kompetenci nad postupem stavebního úřadu ve stavebním řízení. Veřejný ochránce práv se v rámci svého šetření může zabývat otázkou, zda stavební úřad respektoval územní plán, přestože se územní plán vydává v samostatné působnosti obce, tedy mimo jeho působnost. Opačný závěr by byl absurdní. Z dopisu ministru vnitra ze dne 1. 2. 2018 vyplývá, že návrhovatelka nijak nezpochybňovala obsah stanovisek. Šetření hodlala podrobit pouze způsob, jakým je správní orgán v příslušném řízení zohlednil z hlediska proporcionality, což spadá do její působnosti. Mimo tuto působnost by bylo, pokud by chtěla testovat také způsob vzniku a validitu těchto stanovisek.

14. Zachování „pravidel hry“ státními orgány při výkonu státní moci lze označit za jeden z důležitých legitimizačních prvků samotné demokracie. S ohledem na výluky rozhodnutí o neudělení státního občanství z důvodu ohrožení bezpečnosti státu ze soudního přezkumu lze za klíčovou otázku považovat, jakým způsobem zajistit, aby byl tento požadavek v praxi naplňován. Je potřebné, aby existovala možnost vnější nezávislé kontroly nad postupem Ministerstva vnitra. Byť závěry z případného šetření Veřejného ochránce práv nejsou vynutitelné, mohou být pro případné neúspěšné žadatele o státní občanství České republiky věrohodnou odpovědí na jejich nespokojenost s výsledkem předchozího správního řízení. Mnohdy totiž může samotná skutečnost, že ten, kdo požívá důvěry v nezávislost svého postupu, věc prozkoumá, popřípadě se člověka zastane, snížit pocit jeho křivdy a posílit jeho loajalitu ke společnosti jako celku. Bezpečnostní zájmy státu tím nijak neutrpí, neboť Veřejný ochránce práv své stěžovatele s utajovanými informacemi neseznamuje. Pouze je obecně vyrozumí o tom, zda postup správního úřadu podle jeho názoru odpovídal požadavkům zákona. Nebezpečí kompromitace utajovaných informací šetřením ze strany Veřejného ochránce práv Ministerstvo vnitra ani jednou nenaznačilo.

IV. Vyjádření Ministerstva vnitra

15. Ústavní soud zaslal návrh Ministerstvu vnitra, které využilo možnosti se k němu vyjádřit dopisem ministra vnitra Jana Hamáčka ze dne 21. 10. 2019. Jeho úvodem ministr vnitra vyslovil názor, že ve věci nejde o pozitivní ani negativní kompetenční spor. Ministerstvo vnitra si nenárokuje působnost Veřejného ochránce práv ani netvrdí, že k výkonu předmětné kontroly je příslušný jiný orgán či že k ní není příslušný Veřejný ochránce práv. Návrh tak překračuje rámec kompetenčního sporu podle § 120 zákona o Ústavním soudu. Spíše v něm jde o výklad zákonných ustanovení upravujících ochranu informací obsažených ve stanoviscích Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky. Ústavní soud podle § 124 odst. 1 zákona o Ústavním soudu nemá určovat, jakým způsobem mají být sporné kompetence vykonávány s ohledem nikoli na kolizi s jinými kompetencemi, nýbrž s jinými právními úpravami stanovujícími hlediska a hodnoty, které mají jiné orgány zohledňovat a chránit.

Podobně jako při otázkách ústavnosti § 22 odst. 3 zákona o státním občanství České republiky [nález ze dne 11. 10. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 5/16 (N 186/83 SbNU 43; 393/2016 Sb.)], jakož i § 26 tohoto zákona [nález ze dne 2. 7. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 39/17 (N 124/95 SbNU 8; 212/2019 Sb.)] jde o poměřování dvou ústavním pořádkem i zákony chráněných zájmů, nikoli o spor o určení kompetencí.

16. K vlastní problematice přístupu Veřejného ochránce práv k předmětným stanoviskům ministr vnitra uvedl, že první základní důvod dosavadního odmítavého postoje Ministerstva vnitra k jejich poskytování spočíval v § 58 odst. 1 písm. d) a odst. 2 zákona o ochraně utajovaných informací, které stanoví přístup Veřejného ochránce práv k utajované informaci pouze v rozsahu nezbytném pro výkon funkce. Pokud Ústavní soud shledal ústavnost soudní výluky přezkumu rozhodnutí, kterými byla zamítnuta žádost o udělení státního občanství České republiky z důvodu ohrožení bezpečnosti státu, pak není z hlediska ústavně koncipované dělby moci důvodné, aby uvedená stanoviska byla předmětem posuzování jiného státního orgánu, neexistuje-li výslovná zákonná úprava, která by tento „mimosoudní přezkum“ umožnila. Byla-li nálezy Ústavního soudu potvrzena soudní výlukou přezkumu přesně specifikovaných správních rozhodnutí, tím spíše nelze dovodit kompetenci jiného státního orgánu stojícího mimo soustavu soudů k posuzování uvedených stanovisek. Rozhodně ji nelze dovodit pouze z obecných ustanovení zákona o Veřejném ochránci práv.

17. Pokud jde o druhý důvod odmítavého postoje, ten vychází z § 1 odst. 2 zákona o Veřejném ochránci práv, který ve svém § 1 odst. 9 tohoto zákona výslovně stanoví, že působnost Veřejného ochránce práv se na zpravodajské služby České republiky nevztahuje. Rovněž nutno reflektovat § 8 odst. 3 zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, podle něhož tyto zpravodajské služby předávají státním orgánům a policejním orgánům informace o zjištěních, která náleží do oboru jejich působnosti, ledaže by poskytnutí ohrozilo důležitý zájem sledovaný příslušnou zpravodajskou službou. Tímto zákonným omezením lze vedle již uvedeného § 1 odst. 9 zákona o Veřejném ochránci práv odůvodnit závěr, že do stanovisek zpravodajských služeb České republiky by mohl Veřejný ochránce práv nahlížet pouze v případech, kdy by k tomu příslušná zpravodajská služba dala výslovný souhlas.

18. Ohledně možnosti poskytovat stanoviska Policie České republiky ministr vnitra uvádí, že podle § 1 odst. 2 zákona o Veřejném ochránci práv se sice působnost Veřejného ochránce práv vztahuje i na Policii České republiky, ale vzhledem k tomu, že tato má v řízení ve věci udělení státního občanství České republiky z hlediska posouzení bezpečnostních rizik žadatele podle § 22 odst. 3 zákona o státním občanství České republiky identické postavení jako zpravodajské služby České republiky, je nutno na dané postupy těchto bezpečnostních sborů nahlížet jednotně a případné poskytnutí stanoviska Veřejnému ochránci práv vázat na souhlas Policie České republiky. Bylo by v rozporu se smyslem těchto stanovisek, pokud by byl stanoven odlišný způsob jejich poskytování subjektům stojícím mimo správní orgány vedoucí předmětné řízení. Obecně koncipovanou povinnost úřadů podle § 15 odst. 2 písm. b) zákona o Veřejném ochránci práv nelze vztáhnout na stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky získaná v režimu utajovaných informací.

19. K argumentaci, že po výluce soudní kontroly by mělo být potřebné, aby existovala možnost vnější nezávislé kontroly nad postupem Ministerstva vnitra, ministr vnitra upozornil na právní názor Ústavního soudu, že každý stát má jakožto projev státní suverenity právo stanovit podmínky pro udělení státního občanství, avšak ani tomu, kdo je splní, nemusí být státní občanství uděleno (usnesení ze dne 8. 3. 2000 sp. zn. IV. ÚS 586/99). Tímto postupem stát neporuší žádné základní právo. Podle § 12 zákona o státním občanství České republiky fyzická osoba nemá právní nárok na udělení státního občanství. Ministr vnitra zmínil i Výkladovou zprávu komise expertů pro státní občanství k Evropské úmluvě o státním občanství (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 76/2004 Sb. m. s.), v níž se v komentáři k čl. 11 této úmluvy uvádí, že u rozhodnutí týkajících se národní bezpečnosti má být

poskytováno pouze minimum informací. Takovýmto nezbytným minimem informací je i základní informace, že žadatel ohrožuje bezpečnost státu. Obdobnou úpravu, podle které se rozhodnutí o neudělení státního občanství z bezpečnostních důvodů neodůvodňuje, lze nalézt i v jiných zemích, např. v Dánsku nebo Polsku.

20. Při zamítavém rozhodnutí Ministerstva vnitra z důvodu ohrožení bezpečnosti státu je téměř vždy podán rozklad, k němuž je opětovně vyžádáno další stanovisko Policie České republiky či dotčené zpravodajské služby České republiky, které je podrobnější a na jehož základě ministr vnitra rozhodne. Pro konkrétní představu lze uvést, že např. v roce 2017 bylo z tohoto důvodu vydáno 57 negativních rozhodnutí, ve 14 případech však bylo ministrem vnitra vyhověno rozkladu. V roce 2018 bylo ze stejného důvodu negativních 38 rozhodnutí Ministerstva vnitra, následně ale bylo rozkladu vyhověno v 10 případech. Z porovnání celkového počtu zamítnutých rozhodnutí z důvodu ohrožení bezpečnosti státu ve vztahu k celkovému počtu podaných žádostí o udělení státního občanství České republiky vyplývá, že v roce 2017 byl celkový počet podaných žádostí 2 799, z nichž počet negativních rozhodnutí z důvodu ohrožení bezpečnosti státu byl 43 (57 – 14), tj. 1,54 % z celkového počtu žádostí. V roce 2018 byl celkový počet podaných žádostí 3 401, z nichž počet negativních rozhodnutí z důvodu ohrožení bezpečnosti státu byl 28 (38 – 10), tj. 0,82 % z celkového počtu žádostí. Podíl zamítnutých rozhodnutí z důvodu ohrožení bezpečnosti státu je tak naprosto minimální, a tedy není důvodné předpokládat, že by Ministerstvo vnitra při posuzování ohrožení bezpečnosti státu nerespektovalo zákon, související judikaturu či relevantní dokumenty mezinárodní povahy. Ministr vnitra navrhl, aby Ústavní soud návrhu nevyhověl.

V. Replika navrhovatelky

21. Na vyjádření ministra vnitra reagovala navrhovatelka replikou ze dne 28. 11. 2019, v níž potvrdila, že Ministerstvo vnitra nikdy nepopíralo samotnou kontrolní kompetenci Veřejného ochránce práv. Již v návrhu ale upozornila na rozpor mezi proklamovaným postojem Ministerstva vnitra k rozsahu této kontrolní kompetence a jeho faktickým jednáním, které jí znemožňuje, aby se v rámci svého šetření seznámila se stanovisky Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky. Jelikož tato stanoviska byla v jí šetřené věci v podstatě jediným podkladem vydaného rozhodnutí, jejich znalost je pro výkon předmětné kontrolní kompetence zcela zásadní. Pro řešení kompetenčního sporu je nezbytné, aby Ústavní soud svým výrokem rozhodl, že Veřejnému ochránci práv náleží uvedená kontrolní kompetence a že v sobě zahrnuje i oprávnění seznamovat se v plném rozsahu se všemi podklady vydaných rozhodnutí, včetně uvedených stanovisek.

22. Není zřejmé, z jakého důvodu Ministerstvo vnitra zpochybňuje potřebnost přístupu Veřejného ochránce práv k předmětným stanoviskům. Argumentace výlukou ze soudního přezkumu není správná. Veřejný ochránce práv totiž svou kontrolní kompetenci odvozuje z § 1 odst. 1 a 2 zákona o Veřejném ochránci práv, přičemž zákonodárce ve vztahu k jeho působnosti žádnou obdobnou kompetenční výlukou nestanovil. Ustanovení § 58 odst. 1 zákona o ochraně utajovaných informací je nástrojem, který má zaručit, že Veřejný ochránce práv nebude omezován ve výkonu kontrolní kompetence. Právě zájem na tom, aby osoby vyjmenované v tomto ustanovení mohly vykonávat jim svěřené funkce, vedl zákonodárce k upřednostnění tohoto zájmu před potřebou ochránit utajované informace prostředky personální bezpečnosti. K poukazu na § 1 odst. 9 zákona o Veřejném ochránci práv navrhovatelka znovu zdůraznila, že předmětem jejího šetření je postup Ministerstva vnitra jako ústředního orgánu státní správy při výkonu jeho zákonné působnosti, nikoli postup Policie České republiky nebo zpravodajských služeb České republiky, jež zmíněná stanoviska vyhotovily. Ve zbytku poukázala na obsah svého návrhu.

VI. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

23. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou, zda je příslušný k projednání návrhu. Podle čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy rozhoduje Ústavní soud spory o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy. Zákon o Ústavním soudu pak v § 120 odst. 1 stanoví, že Ústavní soud rozhoduje spory mezi státními orgány a orgány územních samosprávních celků o příslušnost vydat rozhodnutí nebo činit opatření nebo jiné zásahy ve věci uvedené v návrhu na zahájení řízení.

24. Pojem „spor o rozsah kompetencí“ má autonomní význam vyplývající z ústavního pořádku, přičemž zákonný obrat „vydat rozhodnutí, činit opatření nebo jiné zásahy“ je nutno vykládat způsobem odpovídajícím ústavnímu vymezení. Oprávnění rozhodovat předmětné spory slouží zajištění řádného plnění funkcí státu a územních samosprávních celků. Jeho prostřednictvím se zamezuje tomu, aby překážku plnění těchto funkcí zakládalo přisvojení si nebo odmítání určité „kompetence“ ze strany některého státního orgánu či orgánu územní samosprávy. Vždy musí existovat způsob, aby se v případě sporu postavil „rozsah kompetencí“ najisto. Na oprávnění podle čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy je v této souvislosti třeba nahlížet jako na tzv. zbytkovou pravomoc, která se uplatní za předpokladu, že v souladu s čl. 87 odst. 3 písm. b) Ústavy není k rozhodování sporu o rozsah kompetencí příslušný Nejvyšší správní soud nebo jiný orgán [srov. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 5/04 (N 147/46 SbNU 443), bod 32].

25. Již v minulosti Ústavní soud uvedl, že spor o rozsah kompetencí jako ústavní pojem se netýká jen širě věcného či jiného vymezení okruhu otázek, o kterých může orgán veřejné moci v rámci své působnosti vydávat rozhodnutí (případně opatření) podle určitého procesního předpisu a mající vlastnosti právního aktu, ale i jiných případů výkonu veřejné moci (srov. náleze sp. zn. Pl. ÚS 5/04, bod 24). V tomto ohledu se nelze omezit jen na pojetí kompetenčního sporu, které se postupně vyvinulo ve správním soudnictví (srov. § 97 odst. 1 až 3 soudního řádu správního, který vymezuje předmět řízení o kompetenčních žalobách), ani na vymezení pojmů „rozhodnutí“ a „opatření“ ve správním právu, vycházející z pojmu „správní akt“, jímž se ve správním právu rozumí různé individuální právní akty (rozhodnutí, opatření v úzkém smyslu, rozkaz, zákaz, dispense apod.). Tyto pojmy je naopak třeba vykládat širěji, a to z hlediska celého mocenského mechanismu.

26. Spor o rozsah kompetencí se proto může týkat jakéhokoli výkonu veřejné moci státním orgánem nebo orgánem územní samosprávy. Nemusí jít přitom jen o pozitivní či negativní spor dvou orgánů veřejné moci o to, který z nich je oprávněn vydat v určité věci rozhodnutí nebo učinit opatření či zásah v nejširším slova smyslu [např. náleze ze dne 19. 10. 1995 sp. zn. I. ÚS 27/95 (N 64/4 SbNU 139), náleze ze dne 11. 3. 1999 sp. zn. IV. ÚS 361/98 (N 41/13 SbNU 295), náleze sp. zn. Pl. ÚS 5/04 nebo náleze ze dne 28. 7. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 9/09 (N 166/54 SbNU 117)]. Nelze totiž vyloučit, že spor o rozsah kompetencí bude reflektovat specifika vymezení té které kompetence, jak je tomu například u sporů týkajících se sdílené kompetence, k jejímuž výkonu vyžaduje orgán veřejné moci součinnost jiného orgánu veřejné moci [náleze ze dne 20. 6. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 14/01 (N 91/22 SbNU 267; 285/2001 Sb.), náleze ze dne 12. 12. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 17/06 (N 222/43 SbNU 457) a náleze ze dne 12. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 87/06 (N 139/46 SbNU 313)]. Uvedené ovšem nemění nic na tom, že podstatou sporu o rozsah kompetencí může být pojmově toliko otázka, zda určitá kompetence náleží orgánu veřejné moci, a nikoli spor o to, zda je její výkon v tom kterém případě v souladu s právními předpisy. Spor o rozsah kompetencí nezahrnuje jakýkoli spor o výklad práva mezi orgány veřejné moci, jenž se týká výkonu určité jejich kompetence.

27. Ze strany účastníků řízení není sporné, že Veřejný ochránce práv je podle § 15 odst. 2 písm. b) zákona o Veřejném ochránci práv při šetření podnětu oprávněn žádat o předložení spisů a jiných písemností a že příslušný úřad je povinen mu umožnit seznámit se s obsahem těchto spisů či jiných písemností. Rovněž není rozporováno, že se toto oprávnění vztahuje i na

řízení vedené Ministerstvem vnitra ve věci udělení státního občanství České republiky. Předmětem sporu je výlučně otázka, zda pojem „jiné písemnosti“ podle § 15 odst. 2 písm. b) zákona o Veřejném ochránci práv zahrnuje i stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky, která si Ministerstvo vnitra vyžádalo podle § 22 odst. 3 zákona o státním občanství České republiky pro účely řízení ve věci udělení státního občanství České republiky.

28. Následkem tohoto sporu Veřejný ochránce práv nemůže realizovat své oprávnění v rozsahu, který je založen na jím zastávaném výkladu pojmu „jiné písemnosti“ podle § 15 odst. 2 písm. b) zákona o Veřejném ochránci práv. Je tomu tak z toho důvodu, že přístup k uvedeným stanoviskům vyžaduje součinnost Ministerstva vnitra jakožto orgánu příslušného rozhodovat ve věcech udělení státního občanství České republiky, které ale zastává výklad odlišný, a to že Veřejný ochránce práv není oprávněn se s nimi seznamovat a na jejich základě hodnotit důvodnost zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky. Pro úplnost je třeba dodat, že tento výkladový spor se týká nejen uvedeného ustanovení, ale zohledňuje také vymezení působnosti Veřejného ochránce práv podle § 1 odst. 1, 2 a 9 zákona o Veřejném ochránci práv, jeho přístup k utajované informaci všech stupňů utajení v rozsahu nezbytném pro výkon jeho funkce bez platného osvědčení fyzické osoby a poučení podle § 58 odst. 1 písm. d) a odst. 2 zákona o ochraně utajovaných informací, obecnou úpravu uchovávání utajovaných informací mimo spis podle § 17 odst. 3 správního řádu a specifika rozhodování ve věcech udělení státního občanství České republiky a přezkumu těchto rozhodnutí, jež vyplývají z § 22 odst. 3 a § 26 zákona o státním občanství České republiky.

29. Ústavní soud dospěl k závěru, že spor mezi Veřejným ochráncem práv a Ministerstvem vnitra, zda z oprávnění Veřejného ochránce práv podle § 15 odst. 2 písm. b) zákona o Veřejném ochránci práv při šetření podnětu žádat o předložení spisů a jiných písemností vyplývá povinnost Ministerstva vnitra předložit mu stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky vyžádaná podle § 22 odst. 3 zákona o státním občanství České republiky pro účely řízení ve věci udělení státního občanství České republiky, není sporem o rozsah kompetencí podle čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy. V tomto sporu nejde o otázku, zda Veřejný ochránce práv má určitou kompetenci. Jeho podstata spočívá výlučně v tom, zda jsou v určitém případě splněny zákonné předpoklady pro její uplatnění. Jinak řečeno, po Ústavním soudu se nežádá, aby rozhodl, který orgán může žádat o předložení písemností. Ve skutečnosti je po něm požadován výklad, zda u některých požadovaných písemností je dána zákonná překážka bránící jejich předložení. V odlišném posouzení této výkladové otázky ze strany státních orgánů ale nelze spatřovat spor o rozsah kompetencí, jak byl vymezen výše, a Ústavní soud o ní není příslušný rozhodnout navrhovaným způsobem.

VII. Závěr

30. Z těchto důvodů rozhodl Ústavní soud podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu o odmítnutí návrhu, neboť k jeho projednání není příslušný.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudců Vladimíra Sládečka a Jana Filipa k odůvodnění usnesení

Podle ustanovení § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) podáváme následující odlišné stanovisko k některým bodům odůvodnění usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 19/19, kterým byl odmítnut návrh na rozhodnutí sporu o rozsah kompetencí mezi Veřejným ochráncem práv a Ministerstvem vnitra ohledně rozsahu oprávnění Veřejného ochránce práv při provádění šetření vedeného pod sp. zn. 7064/2017/VOP/MV, jež se týká postupu

Ministerstva vnitra při rozhodování o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky. V odůvodnění tohoto rozhodnutí mělo být podle našeho názoru přihlédnuto ke zvláštnostem veřejnoprávního statusu instituce Veřejného ochránce práv.

Konkrétně tak měl být bod 25 odůvodnění usnesení doplněn v poslední větě a za poslední větou, takže měl znít takto (doplnění vyznačeno kurzívou):

„25. Již v minulosti Ústavní soud uvedl, že spor o rozsah kompetencí jako ústavní pojem se netýká jen širě věcného či jiného vymezení okruhu otázek, o kterých může orgán veřejné moci v rámci své působnosti vydávat rozhodnutí (případně opatření) podle určitého procesního předpisu a mající vlastnosti právního aktu, ale i jiných případů výkonu veřejné moci (srov. nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 5/04, bod 24). V tomto ohledu se nelze omezit jen na pojetí kompetenčního sporu, které se postupně vyvinulo ve správním soudnictví (srov. § 97 odst. 1 až 3 soudního řádu správního, který vymezuje předmět řízení o kompetenčních žalobách), ani na vymezení pojmů ‚rozhodnutí‘ a ‚opatření‘ ve správním právu, vycházející z pojmu ‚správní akt‘, jímž se ve správním právu rozumí různé individuální právní akty (rozhodnutí, opatření v úzkém smyslu, rozkaz, zákaz, dispens apod.). Tyto pojmy je naopak třeba vykládat širěji, a to z hlediska celého mocenského mechanismu, *resp. celé oblasti veřejného práva. Ostatně potvrzuje to i existence zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů. Zvláštnímu senátu tak přísluší rozhodování kompetenčních sporů mezi soudy a orgány moci výkonné, územní, zájmové a profesní samosprávy a spory mezi soudy v občanském soudním řízení a soudy ve správním soudnictví.*“

V bodu 26 se rozvádí jeho úvodní teze, že spor „o rozsah kompetencí se proto podle § 120 odst. 1 zákona o Ústavním soudu může týkat jakéhokoliv výkonu veřejné moci státním orgánem nebo orgánem územní samosprávy“. To by platilo pro případ, kdyby právní status Veřejného ochránce práv pro to splňoval potřebné předpoklady. Protože tomu tak ale s ohledem na zvláštnosti orgánů „ombudsmanského“ typu není, měl bod 26 tohoto usnesení znít takto (úprava vyznačena kurzívou):

„26. Spor o rozsah kompetencí se proto podle § 120 odst. 1 zákona o Ústavním soudu může týkat jakéhokoliv výkonu veřejné moci státním orgánem nebo orgánem územní samosprávy. *V daném případě však nejde o to, zda je určitý státní orgán příslušný ‚vydat rozhodnutí nebo činit opatření nebo jiné zásahy‘ (§ 120 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), tedy jinak řečeno, zda jde o spor o výkon (části) veřejné moci. V daném případě jde o to, že se jeden státní orgán domáhá něčeho, co mu zákon (s ohledem na jeho zvláštní povahu) neumožňuje. Veřejný ochránce práv ani není orgánem veřejné moci v pravém smyslu slova, ani není pověřen poskytovat ‚jinou právní ochranu‘ ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Domáhá-li se pak ‚vydání písemnosti‘, nemůže to být bráno jako kompetenční spor a nemůže to zakládat jeho oprávnění vést o rozsah ‚takové kompetence‘ spor s orgány veřejné moci před Ústavním soudem, jak to pro ně předpokládá čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy. Státní orgán, který není Ústavou nebo zákonem povolán v určité oblasti k výkonu veřejné moci, nemá kompetenci, a nemůže proto ani vést spor o její rozsah. Takovýto vstřícný přístup k vymezení toho, co je výkonem veřejné moci, by znamenal, že Ústavní soud by byl povolán řešit takové ‚spory‘ mezi státními orgány prakticky o cokoli. To je pojetí, které zcela odporuje tomu, co třeba pod státní, popř. veřejnou mocí chápat. K tomu je třeba pouze připomenout, že § 1 odst. 9 zákona o Veřejném ochránci práv v části týkající zpravodajských služeb jednoznačně stanovuje, že se jeho působnost nevztahuje na zpravodajské služby. Nepochybně to znamená, že žádnou informaci o činnosti ani podklady zpracované zpravodajskými službami nelze poskytnout Veřejnému ochránci práv (kde není dán cíl, nejsou dány ani prostředky k němu vedoucí). Není možné tak činit ani zprostředkovaně, za využití nějakého konkrétního případu, který Veřejný ochránce práv posuzuje, a vynucovat si tak seznámení se spisovým materiálem zpravodajských služeb. Ústavní soud ponechává stranou, resp. není oprávněn hodnotit, zda takový postup nelze považovat za obcházení zákona.*“

Konečně v souvislosti s tím, co bylo právě uvedeno, zastáváme názor, že body 27 a 28 odůvodnění měly být vypuštěny.